This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
ALBERT ANDREW HOWARD
POPE PROFESSOR OF LATIN

THE GIFT OF HIS SON
HERMANN HAGEN HOWARD
Class of 1916

RECEIVED OCTOBER 18, 1929

Q. HORATIUS FLACCUS

EX RECENSIONE ET CUM NOTIS

ATQUE

EMENDATIONIBUS

RICHARDI BENTLEII.

TOMUS PRIOR.

EDITIO TERTIA.

BEROLINI
APUD WEIDMANNOS
MDCCCLXIX

Lc 8.494

HARVARD COLLEGE LIBRARY
FROM THE LIBRARY OF
PROF. ALBERT ANDREW HOWARD
OCT. 15, 1929

NOBILISSIMO ET PRAESTANTISSIMO VIRO

ROBERTO HARLEIO,

BARONI DE WIGMORE, COMITI OXONII,
ET COMITI MORTIMERO, MAGNAE BRITANNIAE THESAURARIO,

RICHARDUS BENTLEIUS.

Q. Horatius Flaccus, VIR NOBILISSIME, Lyricorum Latinorum olim summus, hodie solus; cum iam diu apud me non illiberali hospitio acceptus esset, ac tandem domo emigrare velle videretur; interrogatus Quo tenderet & Cuius in patroni aedes se recipere cogitaret; || ille enimvero, Se quantumvis humili genere natum Primoribus civitatis olim placuisse; *majoresque nido pennas extendentem*, praeter Polliones, Messallas, alios, opibus honoribus studiisque praecellentes, etiam CILNIUM MAECENATEM (clarissimum in omne aevum carissimumque Nomen) sic consuetudine sua sibi devinxisse, ut *Convictor* ei & *Sodalis* appellari meruerit: Huic hodie si aut similis aut secundus quispiam commonstrari sibi possit; nihil prius se habiturum, quam ut illuc continuo advolet: Se quidem, ut ad domum quondam Palatinam ipsius literis Caesaris accitum sine eius offensione recusasse, ita nunc ad AUGUSTA Penetralia verecundari accedere: Ceterum *cum magnis vixisse solitum* non posse iam *curata tam bene cute* senioque sibi absterso humiliora sectari; sed, ut his forte temporibus (quamquam o!) Maecenati parem aliquem sperare vix liceat, infra Polliones saltem nolle descendere. Miratus equidem sum tam elegantem tamque paucorum hominum, atque necdum post tot elapsa saecula *quaesitae* olim *meritis superbiae* immemorem. Vultuque ego iam tum optata pollicente, Quin bono animo es, inquam, téque

[p. IV vol. I ed. a. 1711]

illi ipsi HARLEIO, quem iamdudum voto fingere atque ambire mihi videris, tradam & commendabo; illud prius & mea & publica voce dixisse ausus, Te omnia quae vel in Maecenate tuo tantopere praedicasti, aut paria apud Hunc Nostrum aut potiora reperturum. Nam ut externa illa primum me- [p. v] ‖ morem, Genus dico & Imagines; scimus Hunc, pariter atque Illum Tuum, *Equestri* quidem loco ortum, Gente vero in primis splendida ac vetusta; quae & *Atavos* quoque *Reges* primordiis suis attingat; quae a multis retro saeculis saepe domi forisque *magnis legionibus imperitarit*; quae nusquam penitus intermissa per tot aetates claritudine non modo nobilissimas quasque Regionum harum Familias cognatione sibi iunxerit; sed & Galliae quoque, parte sedem solumque mutante, HARLAEOS dederit proceres, tam Sagi illic quam Togae muneribus iam inde semper illustres. Ille quidem Tuus, *intra fortunam suam* & in Equestri Ordine substitisse contentus, maiora consequi vel nequiit vel non concupivit: Hunc Nostrum, abnuentem quidem & moras injectantem, cum vota Civium Patriaeque discrimina, tum judicia REGINAE non saeculi modo sui sed omnium aetatum Optimae perpulerunt denique, ut Senatus inferioris Princeps iam tertium lectus ad Celsissimum Ordinem vel serus ascenderet; inque titulos VERORUM *Oxonii* quondam *Comitum* & MORTIMERORUM *Baronum de Wigmore*, quos sibi Consanguineos in stemmate recenset, non alienus adsciscetur. Neque vero Sanguinis tantum, sed & Doctrinae caussa aequum erat; ut ab Urbe bonis literis Musisque consecrata Ipse omnium literatorum Decus & Tutela cognomen suum duceret. Iam autem quam tu Tuo mirificam sive Caesaris seu Patrum Populive gratiam iure olim gratula- [p. vi] ‖ tus es; cum, ut ex periculoso morbo recens convaluerat, tota cavea & orchestra *laetum theatris ter crepuit sonum*: hunc Suae dicam an Humanae gentis amorem si & Nostro non minorem obtigisse dixero; vel illa dies mihi testis erit, cum in ipsa Regia concilioque Procerum a scelestissimo omnium nec Britannae

nationis sicario cultello percussus est: irrito quidem vulnere, sed haud dubie (nisi praesens Numen avertisset) letali ad praecordia futuro. Illa, inquam, dies, quam carus omnibus viveret, certissima dedit testimonia. Quo enim gemitu, qua hominum trepidatione, cum saucius ad penates suos lectica delatus est, primus ille nuntius accipiebatur? Qui erat civitatis habitus, qui singulorum animi; dum in arto diu salutis mortisque confinio (vix Sospitatore illo RADCLIVIO laetiora promittere auso) vita Illi dubia traheretur? communi tum in uno capite periculo vel ab aemulis & adversariis veras voces eliciente. Qui vero Ipsius interea vultus, quam sui consimilis? & ad recentem ictum interritus, & ad lentam ancipitemque curationem imperturbatus: tamquam vel *non doleret vulnus,* vel saltem ingens doloris pretium solatiumque secum ferret; cùm Ipsius pectore feliciter est interceptum, quod (ut credere par est) in sanctissimum REGINAE pectus quandoque destinabatur. Ubi primum vero incolumis ad curas publicas redibat; quo Ille occursu, qua adclamatione, quibus votis ominibusque, locis omnibus exceptus est? Quid notas ea || tempestate Principis voces, quid Senatus totius gratula- [p. VII]
tiones commemorem? in Annales utique ituras, neque sic subito fortuitoque sermone nobis delibandas. Porro autem quas tua aetas in CILNIO naturae doctrinaeve dotes veris olim laudibus in caelum ferebat; sublimem & erectam indolem, ingenium demerendis hominibus natum, vigore ac lenitate mixtissimum animum, maximarum curarum sub altissimae quietis specie capacem, diversissima Reip. munia pari omnia facilitate felicitateque obeuntem, literarum denique cultum promtamque semper in eruditos munificentiam; parce andem, Horati, metuere, ne ex illis, aut siqua illis maiora sunt, in HARLEIO quidquam desideres. Quippe & Noster ad summa omnia natura formatus, Patrisque optimi & sapientissimi praeceptis innutritus, iam a teneris ferme unguiculis ea Sui documenta dedit; quibus tum protinus quantus hodie est sperari ac praevideri potuerat. Quis enim vel tui

meique loci, quos illa bonae mentis Soror ad labores quosvis subeundos vel invitos quondam impulit, tam assidue acriterque liberalibus studiis dedit operam, quam Ille sponte in re Paterna tam praeclara & opulenta? Quis eorum, quibus id solum & negotio & victui est, tot quot Ille priscorum annalium volumina, tot leges, ritus, foedera, bella gentium pacesque, versavit manu memoriaque tenuit? Neque vero, quod in Tuo olim laudabas, *utriusque* modo *linguae sermones* edidicit; sed Latinis Ille Graecisque literis Hebraicas
[p. VIII] quoque || iunxit, raro utique in illa fortuna sanctoque instituto: quo & usque eo provectus est, ut difficilia aliquot Sacri Codicis loca ex Iudaicis monumentis egregie illustraverit; quae tamen verecundus Sui aestimator in scriniis premit. Iam autem quid tibi ego Eius indolem consuetudinemque praedicem? Ubi laetior severitas, aut gravitate temperatior comitas? Ubi pectus purius aut humanius; cui nec aerugo malignitasve inolevit, neque contemtor ille animus commune nimis in tam alto fastigio malum? Quis aut prospera fert moderatius; aut, sicubi casu culpave aliena bene consulta male cesserint, adversa generosius? Quid fidem dicam & taciturnitatem; quid orationem suadendi dissuadendive semper potentem? Quid res pene dissociabiles; tam ad subita & acuta casuum velox ingenium, quam ubi in longinquum consulendum est cautum atque providum; tam probis candideque agentibus nudum atque apertum, quam in versutos & veteratores tectissimum & tutum undique? Unum scire licet ad juvanda Principis onera quasi genitum & factum: qui legum jurisque patrii scientissimus idem & servantissimus, cum Principi imperii Vim, tum Civibus Libertatem publicam felici connubio iunctas norit tueri. Quid porro quod tot negotia administrat, otianti pene similis; sub tanta occupationum mole vultu vitaque tranquillus; & desperanda aliis agens, sine ulla ostentatione agendi. Quid quod remissionum horas & intervalla curarum, non Ille
[p. IX] alea nec hi- || strionibus ceterisve voluptatibus vulgi, sed ele-

ınte & erudito otio solet dispungere: teque, Flacce, identi-
ɜm, nunc *rheda iter faciens*, nunc domi ad subcisiva tem-
ɔrum Sibi comitem evocabit. Postremo autem, quod pene
ʒo primarium existimo, non tu hodie, ut olim Maecenatia-
ım, in sterilem domum concesseris, & querelis *repudiisque*
ıotidianis turbidam; sed amore casto concordem, pulchra-
ıe prole florentissimam: ubi spectare tibi & audire dabitur
ıventutis nostrae Principes, Britanniaeque spem geminam,
DVARDUM HARLEIUM *Baronem de Wigmore*, GEORGIUMque
AIUM *Vicecomitem de Dupplin*; ingenuarum virtutum am-
ɔs, animique & ingenii vel in prima lanugine adultos; For-
ınae autem in quam aluntur plusquam capaces; Illum tanto
arente, Hunc Socero dignissimum, qui & nunc tam ingenti
ius imagine minime obscurantur. Neque vero id te retar-
ɛt, quod in ea (proh dolor) tempora devénimus, ubi scissa
ssensionibus odiisque communitate (per eos maxime qui
inistros se & adjutores Partium venditant) non virtute
nplius ac bonis artibus, sed clamoribus utrimque calumniis-
ıe certatur. Ut enim olim, licet in Bruti quondam castris
ribunus, Maecenatis Augustique gratiam tenuisti, nullo ea
e caussa frigore imminutam: ita nec Noster speculabitur,
ɛrisne tu ex Partibus an ex neutris nunc adveneris; Ipse
.edius omnibusque aequus, & egregio Publico compescens
inc vel inde nimios ‖ factiososque; qui tumultuando adipisci [p. x]
ıgitant, quae quiete & modestia iure sibi desperent; quive
ıita inter paucos potentiae societate ceteris omnibus ad
ɔnores aditum intercludunt: pernicioso ambitu (nisi primus
ı eat obviam matureque occurrat) vel in ultima gladiorum
iquando erupturo. Sed haec paullo commotius: & meliora
ninabimur. Tu vero, si Domus tibi, si Dominus, si Con-
ıbernales iam placent, i propere ac pede fausto, *posteram-*
ue istam & recidivam *laudem* laetus capesse. Vix dici
ɔtest, VIR PRAESTANTISSIME, quam his vocibus accensus
audioque delibutus Horatius, non gradu, sed cursu ad Te
ɛcta contenderit; adeo ut Commendatitias meas seu festi-

natione & studio sive sui fiducia neglexerit accipere. Tu tamen, sat scio, Ipsius quidem praecipue, sed & Mea nonnihil gratia, cuius Notas Emendationesque secum circumfert, in Tuorum eum numero habebis. Neque enim vereor, ne haec qualiacumque sunt Nostra Tibi isto nomine viliora sint, quod a mei Ordinis homine proficiscantur. Ita nunc quidem quorundam importunitas totum gregem apud plerosque in invidiam adduxit: verum alia Tibi mens est, alia morum via: nam & omni vita anteacta & nunc cum maxime auctoritatem ac fidem verbo veteri facis, *Qui bona fide* DEUM *colit, amat* & SACERDOTES. Obtinebunt igitur & haec Nostra locum aliquem in Bibliotheca tua amplissima; qua
[p. XI] (praeter parabiles illas Typographiae divitias) ‖ magno sumtu studioque collegisti vetustos omnium linguarum Codices MSStos Mille amplius & octingentos; atque incredibilem insuper Membranarum vim, cum quos Rotulos tum quas Chartas appellamus; quorum illi ad Mille reor & quingentûm, hae ad tredecim Millium numerum facile assurgunt. Hic tibi Instrumentorum veterum, partim in Urbe, partim rure in avitis aedibus *Bramtoniae* Castello (quod ab EDVARDI usque I aetate per BRYANUM HARLEIUM Equitem ad seros adhuc nepotes demissum est) thesaurus adservatur: quotidiano quidem is auctu crescens, & iam nunc multo ditior futurus; nisi ad alia damna per Civiles superiore saeculo Tumultus castellis, templis, villis, nemoribusque vestris illata Bibliothecae quoque locupletissimae direptio accessisset. Macte ea virtute, VIR LITERATISSIME; deque omni Antiquitate, cuius tamquam ex naufragio tabulas conquiris undique & conservas, perge bene mereri. Haec laudabilis Tua luxuries, haec honesta avaritia est: haec Tibi inter tot egregia non in ultimis laudum erit, qua Tu aliorum seu immensa villarum spatia, seu pictarum tabularum miracula, sive pecuniosam senectam, & exaeques & antecellas. Neque vero de Vetustate solum, sed & de praesenti posteraque aetate, sicut mereris optime, ita porro mereberis: nisi (dictu nefas) desciscas at-

ıe degeneres ab insitis Familiae virtutibus; quae potentis-
mae olim MORTIMERANAE domus cum ob sanguinis con-
nectionem tum ob viciniam amicitiis ‖ implicata, ruinaeque [p. XII]
us propinquitate patrimoniis suis magnam partem excussa,
:l in accisis tamen rebus fortunaeque pristinae reliquiis
;regios bello Duces & pace Senatores suis quemque tem-
›ribus Reip. praestitit. Quis enim, ut antiquiores praete-
am Proavo tuo THOMA Senatore sapientior? cuius si sanis
im consiliis IACOBUS ille I ut aurem, ita & mentem com-
odasset, cum novae aulae lenociniis a rectis tutisque ab-
ractus ad prava & ancipitia prolaberetur; non utique mi-
:randa illa & nefanda accidissent, quae CAROLUS filius reli-
.osissimus Princeps postea perpessus est. Ille vero, prae-
ıgo iam tum futurorum animo, non rebus se civilibus im-
iscere amplius voluit: sed in agros se suos recipiens hone-
issimo in otio literataque senectute octogenarius ibi vixit.
ıterea tamen Avi tu ROBERTI *Militis de Balneis* praeclaris
›eris laboribusque immo & periculis usa Patria est; quippe
ıi in conventu Senatorum tum praesens agebat, cum per-
itissima coniuratorum manus Curiam ipsam comitialem simul
mni cum stirpe Regia & utriusque Ordinis flore ac robore
ıntum non iam flammis involverat. Tum vero Parentem
ıum EDVARDUM, fortissimum & integerrimum virum, quis
ıtis digne prosequatur? *de Balneis* itidem *Militem*, sed qui
›biliores *Vicecomitis* titulos delatos sibi reiecerat, sua satis
. ingenita nobilitate conspicuus. Is cum a CAROLO II *Dunker-*
ım praesidio militari tenendam accepisset; ‖ idque agi vide- [p. XIII]
:t, ut urbs ista tam natura loci quam manu munitissima
:allo venderetur, principio summa vi in Senatu contendebat,
; (frustra obnitente aula) in inferiore domo perfecerat, ut
ıege lata, quo alienari ne umquam posset, in ditionem Regiam
ereditarii iuris redigeretur: neque postea vel terrore vel
recibus vel pretio eoque ingenti perduci potuit, ut incepto
esisteret urbemve traderet. Praefectura igitur amotus, &
uccessore sibi misso Britanniam reversus, id primum miranti

Regi exposuit, Quae in armamentariis & horreis & cetero apparatu habuerit, vel sola maioris esse quam quanti Ille integram urbem emtori addixerat: tum deinde, non mediocrem numorum summam (decem millia pondo erant signati argenti) clam in subita obsidionis à se reservatam, & in arca illic ferrata relictam: hanc sibi Rex quamprimum advehi iuberet, ne & ista Gallo tam quaestuosae mercaturae fieret accessio. *Heu pietas, heu prisca fides!* quantis exinde *Dunkerkam* proditam calamitatibus luimus! at Huius si tum monitis obtemperatum fuisset; eam nobis opportunam hostibusque infestam penes nos stantem haberemus, quam excidendam mox fore soloque aequandam pene summa iam votorum & instar triumphi est. Consiliine tamen plus mirer, an singularis & in exemplis hodie memorandae abstinentiae? Quam nullo negotio periculove ad se avertere potuit tam grandem pecu-
[p. XIV] niam, eam Is recenti licet contumelia offensior ‖ insperatam & intactam Principi exhibuit. Nihil igitur novum & non Paternum, VIR GENEROSISSIME, vel in summa tua integritate atque innocentia dedisti: nec sane ego innatam Tibi pecuniae contemtionem, quantumlibet alioqui raram, in laudibus Tuis ponendam mihi censeo: qua tamen admirabili cum prudentia & sagacitate coniuncta id nuper consecutus es; ut Te unum Fisco Regio praesidere, sibi civitas omnis plenius quam Tibi gratuletur. Te certe Aerarii frena moderante, numquam deerunt vel in his Numariae rei angustiis paratae civium voluntates; quoad omnes lentissimi Belli reliquiae prospere sepeliantur. Ecquando tamen & en umquam is dies illuceseet, quo Europae per tot lustra in se collisae, neque proeliis solum sed & pestilentia exhaustae, laetissimus ille PACIS vultus affulgeat; maiori iam viventium parti numquam conspectus? Enimvero in his armis iustissime indutis, tam Principis auspiciis quam fide Sociorum, tam Ducum consiliis quam Militum virtute freti, felicem aliquando rerum exitum spe certa praecipimus. Quid mali tamen Ductoribus hostium non merito imprecemur? quibus etiam victis *bellum utile* est; qui in im-

eriis consenescere cupiunt quantumvis infelicibus; qui toties
ısi ac fugati, castrisque & exercitibus atque urbibus exuti,
ertamen nihilominus trahunt, ut nobis vel vincendo damno-
um, ita suis sibique exitiabile. Sed bene habet, quod ad seram
upplicandi confessionem || redacti a Clementissima REGINA pa- [p. XV]
em tandem expetunt. Quicumque sane Peloponnesiaci vel
'unici belli (quae diuturnitate cum hoc nostro fere sola certare
ossunt) eventus secum exputet; & exortos tum semper utrim-
ue, qui aut prave pertinaces aut foede cauponantes coalе-
centem subinde pacem discuterent rumperentque, donec alter-
trius demum partis vel internecione vel perpetua servitute sit
ebellatum: is eandem hodie funestam fatalemque gentibus
ecordiam iure extimescat; cum tam multos esse ubique videat,
uibus longo usu iam Bellum negotiatio est, & inter omnes pe-
uniarum vias quaestus uberrimus: his profecto vel aequissi-
ıis licet pactionibus quae tandem pax placere poterit? Accin-
ere igitur, VIR SAPIENTISSIME, & in hac ancipiti tempestate
uicquid virium in pectore condis excute & exprome. In Te
mnium ora conversa sunt, in Te arrecta expectatio est. Haec
ıomenta Te unicum Teque totum exposcunt. Hic Tibi utrim-
ue pariter & in diversa laborandum erit; ne qui nulla pace
ontenti erunt, utilissimam exturbent; neu (ut saepe alias) quo-
um arma vicerimus, eorum arte astutiaque in conditionibus
incamur. Tu vero utramque partem (neque vanum augurium
st) plenissime exequéris; cum is sis, quem neque callidissi-
ıus ludificari queat, nec turbulentissimus de recto proposito
limovere. Adeste igitur bono cum omine, optatissimae Iani
Calendae; dignus profecto dies, quo Conventibus de re || tanta [p. XVI]
ndictis auspicatum detur exordium; quo totus ille & insequen-
es anni feliciter fausteque decurrant; quo, in hac longa ar-
norum serie res dudum desitae & sepultae, sua Populis quies,
ıuus Literis honos, sua denique Commerciis praemia redinte-
grentur. Iam nunc fallor an clamores ego nauticos & ovantem
ıtrepitum audire mihi videor; iam rates navalibus diripiuntur;
iam merces variae convolant & regnator omnium Pannus; Tua

VIR MAXIME providentia Tuisque ventis ad Oceani sinus ultimos & gravida pretiosis metallis arva convehendae. Ita quidem inique comparatum est; antiqua veneratione prosequimur, praesentia livore deprimimus: aderit tamen tempus, cum omnia omnium instituta pulcherrimum hoc Tuum repertum fulgore suo praestinguet: in quo cum omnia prorsus mirifica sint nihil magis tamen admirari subit quam saluberrimam *Πειθανάγκην*; qua & aere alieno fidem publicam liberasti, idemque (quod homines sua sponte nunquam aggressi essent) ad Commerciorum incrementa Britannicasque opes immensum olim augendas blandissima necessitate convertisti. Quid porro residuum est; nisi ut cum alios omnes iam longe post Te relinqueris, Tecum postea certamen instituas? En stadium, quod timide ingrediaris! En palma, quam difficillime auferas! Effice tamen, si poteris, sive humana virtus id recipit, ut praeterita Tua venturis exsuperes. Inque his, ut ad mea me sacra referam, re-
[p. XVII] spice oro rem Literariam; afflictam sane ‖ atrocitate licentiaque temporum, atque aegre admodum ex ingruentis barbariae diluvio caput fessum exserentem. Si quaeris subscribi statuis PATER ACADEMIARUM; si dicto Principis fidem imples, quo LITERATORUM FAUTOR publice audivisti; haec Te cura quandoque tangat: haec edera inter olivas tuas circum tempora Tibi serpat. Sic Te Deus Opt. Max. domumque Tuam diu sospites conservet: sic quam hodie habes magnitudinem, illibatam ad sepulchrum sero deferas: sic Tuos Tibi superstites habeas, Filium ac Filias parvulosque duos ex filia Nepotes; quorum alter a matre adhuc dulce rubet, alter dimidiatis iam verbis Te Avum salutare gestit; festivi ambo amabilesque, & expressissima Parentum effigies; quique mira natalium felicitate materno genere STAFFORDOS Angliae, paterno HAIOS Scotiae *Constabularios* complexi, id summi olim fastigii Vocabulum ex utroque sibi regno hereditarium ducunt. Vale, VIR NOBILISSIME, & feliciter rem gere. CANTABRIGIAE e Collegio S. TRINITATIS, MDCCXI sexto Idus Decembres, ipso HORATII die Natali.

PRAEFATIO
AD
LECTOREM.

Pauca sunt, Lector benevole, de quibus certiorem te [p. XIX]
eri velim, priusquam Horatium meo munere, nisi fallor, me-
orem nunc cultioremque in manus tibi sumseris. Cum ante
liquot annos provinciae cuidam admotus essem; ubi aliena
egotia, curaeque molestissimae per caput quotidie salientes,
veriora omnia studia de manibus mihi excusserant: con-
itui mecum, ne Musarum me amorumque veterum oblivio
rorsus caperet, amoeniorem quempiam Scriptorem edendum
ihi sumere, levioris operae materiaeque, quae animum
anquillum et defaecatum non tam requireret, quam efficeret:
uaeque horis subcisivis edolari, et mille interpellationes sine
ravi damno pati posset. Ante alios autem placuit HORATIUS;
on quod in eo plura, quam in alio fere quovis seu Latino
ve Graeco, restituere me et emendare posse confiderem;
d quod is omnium veterum maxime vel merito suo vel
enio quodam et placendi sorte in manibus hominum pectori-
isque haereret. Formam vero et institutum operis sic mihi
finivi terminisque his circumscripsi; ut ea sola attingerem,
iae ad sanitatem sinceritatemque Lectionis pertinerent: cetera
a pluraque, quae ad Historiam et Mores antiquos grandem
am Commentariorum silvam et instrumentum spectarent,
orsus praeterirem. Per me quidem eruditis viris, qui in
o stadio decurrerunt, suus honos salvus esto: utilissimam
ne operam navarunt; quae, nisi ab illis occupata foret,
m nunc necessario impendenda esset de integro; sine
ia aditum tibi patere ad haec Nostra frustra speraveris.
c enim se res habet: diffusa illa lectio et eruditio, veteris-

que totius Latii et Graeciae notitia, quae in illa studiorum materie totum constituit, in hac Nostra partis duntaxat infimae et initiorum apparatusque locum obtinet. Omnia quippe
[p. XX] tibi ista in numerato esse prius oportet, quam de ‖ quovis Scriptore sine dementissimae temeritatis nota censuram agere audeas: est et peracri insuper iudicio opus; est sagacitate et ἀγχινοίᾳ; est, ut de Aristarcho olim praedicabant, divinandi quadam peritia et μαντικῇ: quae nulla laborandi pertinacia vitaeve longinquitate acquiri possunt, sed naturae solius munere nascendique felicitate contingunt. Inde est, quod, cum in ceteris disciplinis eventus laboribus votisque respondeat; contra in hac Critices palaestra, ex tam multis, qui libris studiisque insenescentes per integram vitam hoc saxum volverunt, exstiterunt oppido pauci, qui speratum sibi apud posteros nomen nancisci valuerunt. Et tamen, ne id forte nescias, longe longeque difficilius est hodie, quam superioribus erat annis, emendationes conscribere. Ita omnia illa, quae ex scriptorum Codicum collatione clare et ultro se ingerebant, praerepta iam sunt et anticipata: neque quidquam fere residuum est, nisi quod ex intima sententiae vi et orationis indole solius ingenii ope sit eruendum. Plura igitur in Horatianis his curis ex coniectura exhibemus, quam ex Codicum subsidio; et, nisi me omnia fallunt, plerumque certiora: nam in variis Lectionibus ipsa saepe auctoritas illudit, et pravae emendaturientium prurigini abblanditur; in coniecturis vero contra omnium Librorum fidem proponendis et timor pudorque aurem vellunt, et sola ratio ac sententiarum lux necessitasque ipsa dominantur. Quid quod, si ex uno alterove Codice discrepantem aliis scripturam expromas, frustra es si unico duobusve testibus adversus centum fidem facere postulas; nisi tot argumentis muniveris, quae vel sola pene sine Codicis testimonio ei rei probandae sufficere possint. Noli itaque Librarios solos venerari; sed per te sapere aude, ut singula ad orationis ductum sermonisque genium exigens ita demum pronunties sententiamque feras. Enimvero haud animi me fallit, tot in Flacco emendationes iniquis oculis plerosque aspecturos, nec nisi vi et ingratiis receptas tam diu lectiones veteresque avias sibi revelli passuros. Quippe
[p. XXI] in aliis auctoribus minus sibi tritis pro libitu id fieri ‖ non aegre tulerint; in hoc, quem iam inde a pueritia dies noctes-

ue versarunt, quemque intus et in cute se novisse opinati sunt, ›t iam menda detegi, tot absurda sensuque cassa redargui, quasi ›nvicium sibi factum interpretabuntur. Horum ego ut praeiu- icio et *ἀνθολκῇ* occurrerem; fuse pleraque et prolixe praeter ›orem meum in adnotationibus deduxi: ut vel indignantes ac re- ıctantes cum rationum pondere tum exemplorum numero ob- ıerem, inque meam tandem sententiam vel obtorto eos collo aherem. Hoc rogo in memoria habeat eruditior Lector et ›utior; siquando forte, cum duobus verbis rem pervinci po- isse putet, ex longo tractu adnotationis fastidium eum ce- ›rit. Non raro tamen etiam data opera brevior contractior- ıe fui; partim taedio ut fieri solet furtim obrepente, par- n consulto viribus parcens et quae in promtu mihi erant ›es dissimulans: ut ne ubique iudiciis hominum diffidere derer, utque stolidi et ad depugnandum parati se in la- ıeos inopinantes induerent, risum iocumque nasutioribus .turi. Qualiacumque vero haec sunt, aestivis tantum men- ›us (ita tamen ut uno alteroque biennio fuerint prorsus ›ermissa) et primo impetu ac calore sine lima curisve se- ndis descripta, sic madida fere charta (ut nemini hic meorum n compertissimum est) ad typographos deferebantur. Ne- e enim aut animus aut otium erat calamistris illa inurere; c tanti emerim ieiunam illam obscurae diligentiae laudem; pudebat praeterea nugis calamique lusibus pondus velle dere, et *ἐπὶ φαχῇ* quod aiunt *μύρον*: sic tamen, uti spero, nec sermonis puritatem, nec ordinis lumen, neque rationum n et perspicuitatem vel in his *αὐτοσχεδίοις* desideres. rro autem, ut scias quibus opibus instructus periculosae ic me operae accinxerim; praeter vetustos illos codices *nbino*, *Pulmanno*, *Cruquio*, *Torrentio*, *Bersmanno*, *Statio*, aliis- ›e versatos olim et excussos, aderant et mihi Membranae eres minime poenitendae. Vetustissimum sane exemplar ıorum facile DCCC, cui tamen Epistolarum et Sermonum ›s magna deerat, suppeditavit et huc trans- ‖ misit prae- [p. XXII] ntissimus *Graevius* *ὁ μακαρίτης*; post cuius obitum in Bi- ›thecam *Serenissimi Electoris Palatini* cum reliqua eius libra- supellectile concessit. Alterum supparis aetatis in Bibl. *lensi* contulerat *ὁ κριτικώτατος Nicolaus Heinsius*, ut et *Zu- emianum* annorum DC: quorum varias lectiones descriptas nu *Heinsii*, coniecturis quoque eius identidem interpositis,

disertissimi Viri *Petri Burmanni* comitate nactus sum. *Vossiani*, prioribus illis optimis non inferioris, et *Markiani* qui Epistolas modo habet, lectiones serius paullo in manus venerunt, opera eruditi iuvenis *Abrahami Franckii* in Batavia descriptae. Ex Britannicis, quos omnes ipsi oculis usurpavimus, palmam facile aufert Codex Collegii *Reginensis* Oxonii, DCC annorum et ab omni parte integer: post hunc Liber e Bibliotheca *Regiae Societatis* Londini, alter *Petrensis Domus* Cantabrigiae, tertius Collegii *Magdalenensis* Oxonii, quartus Viri ornatissimi *Rogeri Galei*, quintus Reverendi admodum Episcopi *Eliensis*, qui sub initiis Typographiae scriptus est eadem plane manu ac alter e Collegio *Regio* Cantabrigiae, qui falso praeconio *Bembinus* venditatur. Praeter hos et alii plures accesserunt, qui partem tantummodo Horatianorum operum continebant; *Battelianus*, ex Museo Cl. *Ioannis Battely* Archidiaconi nuper Cantuariensis, cui Epistolae omnes, et Sermones aliquot libri II^di^ desunt; alter e Bibliotheca *Regia*, Sermones et Epistolas Artemque complexus, cui plane geminus est ab eodem Librario descriptus in Collegio *Magdalenensi* Oxonii. Eadem fere habent tria exemplaria ex Collegio nostro *S. Trinitatis*; Carmina vero et Epodos *Bodleiani* duo et *Vigorniensis*; Artem autem Poeticam *Vigorniensis* alter et *Digbeanus* Oxonii, et *Moreti* liber a *Nic. Heinsio* olim collatus. Porro etiam vidimus, quas e Codice *Colbertino* Lutetiae varias exscripserat lectiones vir celeberrimus *Edvardus Bernardus*, et e *Franekerano* nescio quis; verum uterque pauculas tantum et leviore cura. Hos omnes manu exaratos Codices, quos seu ipsi excussimus, sive amicorum beneficio nunc primum
[p. XXIII] literato orbi exhibemus, *No-* ‖ *strorum* subinde vocabulo indicamus, ut et aliis editoribus sollemne est: quod ideo hic monendum erat, ne cavillator aliquis cornicum hic oculos gestiat configere. Neque vero Editiones vetustas omniumque principes negligendas mihi existimavi, *Venetam* anni MCCCCLXXVIII, et *Argentinensem Iacobi Locher* poetae laureati anni MCCCCXCVIII; quas Nobilissimi Viri CAROLI *Sunderlandiae Comitis* instructissima bibliotheca mihi suppeditavit; quarumque haec non ex exemplaribus Italis iamdudum editis, sed ex manuscriptis Germanicis expressa est. Accesserunt his ex Bibliotheca *Regiae Societatis*, altera Veneta anni MCCCCXC, in qua prima ut opinor Scholiastae Veteres *Acron* et *Porphyrion* comparuerunt; et *Acronis* exemplar scriptum, quod olim erat sua aetate ce-

rrimi viri *Bilibaldi Pirckheimeri.* Ceterum ubicumque vel
odicibus vetustis vel ex ingenio sic clare verba restitui-
, ut omnino in ipsum quem vocant Contextum ea recipi
teret: ita caute et pudenter rem gessimus, ut ne mini-
a quidem a probatissimis editionibus deflexum nobis sit,
receptam simul lectionem in ima pagina posuerimus
ut uno lector conspectu tam novam hanc quam superio-
editiones non sine magno suo commodo et voluptate con-
plari queat. Ut enim stulta eorum superstitio est, qui
quicquam in Contextu novari volunt, manifestissimum
icet certissimumque; ita rursus improbanda est et non
nda aliorum fiducia, qui clam immutare quicquam et inter-
re audent, neque lectorem de ea re vel verbo admonent.
*) autem prius ex his duobus Volumen, quo Poetae
a sine commentario exhibentur, diu ante typis excusum
t, quam Adnotationibus manum admoverem; vix aliter
m ancipiti iudicii alea, cum nondum mihi omnes Codicum
ae praesto essent, evenire potuit, quam ut quasdam le-
ies prioribus omnibus probatas in Contextu ferri sinerem,
postea re accuratius perpensa eiectas esse cuperem;
raque novas aliquot introducerem, quarum postea poeni-
. Ita Carmine III Libri primi [v. 18] *Siccis oculis* nimium
enter tuli; cuius loco, si res nunc ‖ integra esset, *Rectis* [p. XXIV]
's sine dubitatione substituere velim: rursus, Carm. II,
Aget, Carm. IV, 9, 18 *Ilios,* Carm. IV, 9, 43 *Vultu et per,*
l. 5, 80 *Porrecta,* Epod. 16, 63 *Secrevit,* Epod. 16, 65 *Aere*
c quorum, Serm. I, 1, 105 *Quiddam,* Serm. I, 3, 133 *Vellunt,*
. I, 4, 48 *Sermo merus,* Serm. I, 6, 20 *Censorque,* Serm. I,
5 *Utrasque,* Serm. I, 8, 28 *Confusus,* Serm. II, 2, 85 *Anni*
erm. II, 2, 95 *Occupat,* Serm. II, 4, 60 *Post vinum,* Serm.
, 23 *Romae,* Serm. II, 6, 32 *Non mentiar;* Epist. I, 5, 11
ere, Epist. I, 14, 5 *Res,* Epist. I, 16, 67 *Perdidit,* Epist. I,
9 *Sed rebus,* quae nunc imum folium occupant, ad sedes
revocari cupiam. Tantum autem abest, ut occultandum
hoc aut erubescendum esse credam; ut ultro etiam le-
imputem, meque vineta mea caedendo ingenui candidique
nis nomen apud aequos iudices habiturum esse confidam*).
autem Orthographiae rationem institui ad Augusti

[Haec *Cum — confidam* editio a. 1713 posterioresque quod sciam omnes, lecti-
illis repositis, omiserunt]

saeculi normam, quae ex Inscriptionibus, Numis, Vetustioribusque Membranis abunde constat, quamque et alii et praesertim *Nic. Heinsius* in *Virgilio* suo secutus est. Ergo praeter *Volgus*, *Divom*, *Inpius*, *Conpesco*, et cetera eiusmodi, Accusativos plurales, ubi Genitivi in *Ium* exeunt, in *Is* hic terminatos habes, *Urbis*, *Auris*, *Omnis*: quae omnia me in antiquioribus Flacci Codicibus reperisse fide optima testari possum. Neque vero, in Poetis praesertim, dissimulari id oportuit; cum, ut ex Gellio et aliunde notum est, iudicium artificiumque scriptoris versuumque suavitas in illis terminationibus plerumque spectetur. *Carminum* vero, non *Odarum*; *Sermonum*, non *Satirarum* libros; atque in his singulos quosque Sermones *Eclogas* inscripsimus; et Membranarum et Grammaticorum veterum auctoritatem secuti. *Eclogarum* sane nomine Silvas suas appellavit Statius, Praefatione libri III et IV; quin et Flacci Epistolam Suetonius, Carmen vero Ausonius in praefatione Griphi, *Eclogam* nuncuparunt. Nimirum omni brevi Poematio id olim vocabulum indebatur; ut ex his Plinii constat Epist. IV, 14. *Unum illud praedicendum videtur, cogitare me has nugas inscribere*, HENDECASSYLLABI, *qui titulus sola metri lege constringitur. Proinde sive Epigrammata, sive Idyllia, sive* Eclogas, *sive (ut multi) Poematia, seu quod aliud appellare malueris, licebit voces: ego tantum Hendecasyllabos praesto.* Porro ut Terentium ex *Calliopii*, Virgilium ex *Asterii* Cos. anno post Christum CCCCXCIV, Valerium Maximum ex *Helpidii Domnuli*; ita Flaccum ex *Mavortii* recensione hodie habemus. Sic enim in antiquioribus Codicibus, Leidensi Reginensi aliisque, post Epodos literis maiusculis scriptum fertur: VETTIUS AGORIUS BASILIUS MAVORTIUS V. C. ET INL. EXCOM. DOM. EXCONS. ORD. LEGI ET UT POTUI EMENDAVI. CONFERENTE MIHI MAGISTRO FELICE ORATORE URBIS ROMAE: hoc est, *Vir Clarissimus et Inlustris*, *Excomite Domestico*, *Exconsule Ordinario*. Quis fuerit ille Magister *Felix*, qui eodem hic quo *Donatus* titulo honestatur *Oratoris Urbis Romae*, equidem nescio: at *Mavortius* is ipse est, qui Consul erat
[p. XXV] sine Collega anno post Christum DXXVII: ‖ unde Fasti egregie illustrari possunt, cum aliunde iste *Mavortius* nulla alia re nisi cognomine solo innotescat. Iam vero et illud monendum est, Editiones principes et recentioris aetatis Codices alio ac nunc solemus ordine *Artem Poeticam* collocare,

t Carmen nempe Saeculare ante Sermones et Epistolas: ustiores vero omnes Membranas post Carminum libros *em* Epodis praeponere. Si quaeris, quisnam ex his ordo te se habeat, seriemque temporum, quibus singula ab tore edita sunt, rite conservet, vetustusne ille an medius hodiernus; nullus profecto omnium. Magno quidem studio acerrima contentione post *Tanaquilli Fabri* operam Clarissi- Viri *Dacerius Massonus*que in hanc arenam descenderunt; rum equidem acumen et eruditionem in partibus laudo; operis vero summa totoque constituendo rem eos infelici- admodum gessisse censeo. Horum enim rationibus, et minibus et Epodis et Sermonibus Epistolisque scribendis ac eodem tempore vacavisse Nostrum necesse est; et gula quaeque poematia separatim in vulgus edidisse: rum utrumque a vero alienum esse mihi pro comperto

Quippe omnibus, qui eiusmodi Poematia scripserunt, in more erat, ut non sparsas Eclogas, sed integros Li- os semel simulque in lucem ederent. Ita *Catullus* fecit, ex Epigrammate I constat, *Cui dono lepidum novum* LIBELLUM: ita *Tibullus*, quem vide Elegia I libri tertii, v. 7 17. ita *Propertius* Eleg. I librorum II, III, et IV. ut et ri II Elegia X, v. 25. et XIX, v. 39: ita *Virgilius* Bucolica lit, uti patet ex ultimo illo, *Extremum hunc, Arethusa, mihi ede laborem*: ita *Naso* Amorum et Tristium et Ponticorum os, ipso teste: ita *Statius* Silvas suas, ita *Martialis* Epimmata, ut Praefationes eorum fidem faciunt: ita *Persius* iras; *Phaedrus* et *Avienus* Fabulas; *Ausonius*, *Prudentius*, *mius*, *Venantiusque* sua Carmina; quod ex eorum Prologis nde patet. Quid quaeris? Ipse quoque Horatius Libellos s iunctim editos aperte indicat; primum Carminum librum Prologo; secundum tertiumque ex Epilogis; Epodos ex XIV, *Inceptos olim promissum carmen Iambos Ad umbili- adducere*; Sermonum priorem librum ex versu ultimo, *ter atque meo citus haec subscribe* LIBELLO; posteriorem Prologo; priorem vero Epistolarum et ex Prologo et ex logo. Quartum vero Carminum, et Epistolarum secundum o post cetera *intervallo* emissos esse, plenissimum est *tonii* testimonium; quod qui aut refellere aut eludere antur, inanem operam insumunt. His iam positis; primum atii opus statuo *Sermonum* librum *primum*, quem triennio

perfecit intra annos aetatis XXVI, XXVII, XXVIII; postea *Secundum* triennio itidem, annis XXXI, XXXII, XXXIII; deinde *Epodos* biennio, XXXIV et XXXV; tum *Carminum* librum *primum* triennio XXXVI, XXXVII, XXXVIII; *Secundum* biennio, XL, XLI; *Tertium*que pariter biennio, XLII, XLIII: inde *Epistolarum pri-*
[p. XXVI] *mum* biennio, XLVI, ‖ XLVII; tum *Carminum lib. quartum* et *Saeculare* triennio, XLIX, L, LI. Postremo *Artem Poeticam* et *Epistolarum librum alterum*, annis incertis. Intra hos cancellos omnium poematiωn natales esse ponendos, et ex argumentis singulorum et ex Annalium fide constabit. Inde est, quod in Sermonibus et Epodis et Carminum primo, *Caesar* semper, nunquam *Augustus* dicitur; quippe qui id nomen consecutus est, anno demum Flacci XXXIX; in sequentibus vero passim *Augustus* appellatur. Inde est, quod in Sermonibus et Epodis *Iuvenem* se ubique indicat; et quod sola Satirarum laude inclaruisse se dicit, ut Bucolicorum tum Virgilium (Serm. I, 10. v. 46.) nulla Lyricorum mentione facta. In ceteris autem singulis procedentis aetatis gradus planissimis signis indicat: idque tibi ex hac serie iam a me demonstrata iucundum erit animadvertere; cùm operibus Iuvenilibus multa obscaena et flagitiosa insint; quanto annis provectior erat, tanto eum et poetica virtute et argumentorum dignitate gravitateque meliorem castioremque semper evasisse. Ceterum ubicumque viri doctissimi extra limites hic positos in adsignandis temporibus evagantur, toties illi in errores prolabuntur. Facile quidem mihi foret id in singulis ostendere; verum unum modo alterumve hic attingam, cetera tuae industriae relinquens. Libri I Carmen 21, *Dianam tenerae dicite Virgines*, perperam *Saeculare* vocant, et ad Horatii annum XLIX referunt; ringente Suetonio, qui tres Carminum libros *longo intervallō* eum annum praecessisse testatur. Atqui nihil quicquam hic de *Saecularibus* ludis proditur; sed aut ad Dianae aut Apollinis festum spectat, quorum illud mense Augusto, hoc Iulio singulis annis celebrabatur. Eodem pertinet Catulli carmen XXXV, *Dianae sumus in fide*; quod *Saeculare* etiam a viris doctis pessime inscribitur; cum nihil ibi de *Saeculo* habeatur, isque diu diem obierit ante Ludos Augusti Saeculares. Tum et II, 17, *Ad Maecenatem aegrotum*, immani parachronismo ad Horatii annum LV ultra libri quarti tempora ablegant; idque levi et futili argumento, quod eo anno continua insomnia

ıri coeperit Maecenas triennio ante diem fatalem. Quasi non plus semel in tam longa vita aegrotaverit, quem ius maior VII, 51. [§ 172] *perpetua febre* ab adolescentia rasse tradidit. Illud vero in Sermone VI libri 2, [v. 55] *Quid, ibus promissa Triquetra Praedia Caesar, an est Itala tellure ·us?* non, ut volunt, ad pugnam Actiacam annumque ci XXXV referendum erat, nec ad Philippensem annumve ·: quippe de agrorum divisione hic agitur, quae post *'am* de Pompeio victoriam et Lepidi deditionem in Cam- a alibique facta est, anno Flacci XXXI, ut disertis verbis at Dio p. 456, 457 [ed. Leunclav. a. 1606], Plutarchus ›nio p. 941 [ed. Francof. a. 1599], Paterculus II, 81; et ianus p. 1176 [ed. Toll. a. 1670]. Alia omnia pari facili- refutari possent; sed his fruere et vale.

VITA

Q. HORATII FLACCI

AUCTORE

C. SUETONIO TRANQUILLO.

[p. XVIII] Q. Horatius Flaccus Venusinus, patre, ut ipse tradit, libertino et exactionum coactore; ut verò creditum est, salsamentario, cum illi quidam in altercatione exprobrasset, *Quotiens ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, tribunus militum meruit: victisque partibus venia impetrata, scriptum Quaestorium comparavit. At primò Maecenati, deinde Augusto insinuatus, non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit. Maecenas quantopere eum dilexerit, satis demonstratur illo epigrammate, ubi inquit, *Ni te visceribus meis, Horati, Plus iam diligo, tu tuum sodalem Hinno me videas strigosiorem.* Sed multò magis extremis iudiciis tali ad Augustum elogio, *Horatii Flacci, ut mei, memor esto.* Augustus ei epistolarum officium obtulit, ut hoc ad Maecenatem scripto significat: *Ante ipse scribendis epistolis amicorum sufficiebam; nunc occupatissimus et infirmus, Horatium nostrum a te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc Regiam, et nos in epistolis scribendis iuvabit.* Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam ingerere desiit. Exstant epistolae, ex quibus argumenti gratia pauca subieci: *Sume tibi aliquid iuris apud me, tanquam si convictor mihi fueris: recte enim et non temere feceris; quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri posset.* Et rursus; *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire: nam incidit, ut illo coram fieret à me tui mentio. Neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερηφανοῦμεν.* Praeterea saepe inter alios iocos *putissimum penem* et *homuncionem lepidissimum* appellat; unaque et altera liberalitate locupleta-

Scripta quidem eius usque adeo probavit, mansuraque petuo * ut non modo Saeculare carmen componendum nxerit; sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique ignorum; eumque coëgerit propter hoc, tribus Carminum is ex longo intervallo quartum addere; post Sermones que lectos, nullam sui mentionem habitam ita sit questus: *ci me tibi scito, quod non in plerisque eiusmodi scriptis um potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros infame sit, quod videaris familiaris nobis esse?* Expressit Eclogam, cuius initium est,

Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.

itu corporis brevis fuit atque obesus; qualis à se ipse n Satiris describitur, et ab Augusto hac epistola; *Per- ad me Dionysius libellum tuum, quem ego, ut accusem quantuluscumque est, boni consulo. Vereri autem mihi ris ne maiores libelli tui sint, quam ipse es: sed si tibi ira deest, * unde est. Itaque licebit in sextariolo scribas, circuitus voluminis tui sit ∔ ὀτηχωάνατος, sicut est ven- di tui.* Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini aut irtini; domusque eius ostenditur circa Tiburni luculum. erunt in manus et Elegi sub titulo eius, et Epistola a oratione quasi commendantis se Maecenati; sed utra- falsa puto. Nam elegi vulgares, epistola obscura; quo minime tenebatur. Natus est Sexto Idus Decembres, Cotta et L. Torquato coss. Decessit Quinto Calendas embres, C. Marcio Censorino, et C. Asinio Gallo coss. VII et quinquagesimum annum; herede Augusto palam upato, cum urgente vi valetudinis non sufficeret ad ob- andas testamenti tabulas. Humatus et conditus est ex- is Esquiliis iuxta Maecenatis tumulum.

EPIGRAMMA VETUS,

OMNIA

METRA HORATIANA

CONTINENS.

[vol. II p. 458]

Filia Solis
Aestuat igne novo,
Et per prata iuvencum
Mentem perdita quaeritat:
Non illam thalami pudor arcet,
Non regalis honos, non magni cura mariti:
Optat in formam bovis
Convertier vultus suos,
Et Proetidas dicit beatas:
Ióque laudat, non quod Isis alta est,
Sed quod iuvencae cornua in fronte elevat.
Siquando miserae copia suppetit;
Brachiis ambit fera colla tauri,
Floresque vernos cornibus inligat,
Oraque iungere quaerit ori.
Audaces animos efficiunt tela Cupidinis,
Inlicitisque gaudent.
Corpus includit tabulis efficiens iuvencam;
Et amoris pudibundi malesuadis
Obsequitur votis, et procreat (heu nefas!) Bimembrem:
Cecropides iuvenis quem perculit fractum manu,
Filo resolvens Cnossiae tristia tecta domus.

EADEM

METRA HORATIANA,

ARCHILOCHI, ALCAEI, ET SAPPHUS

VERSIBUS EXPRESSA.

[p. 459

[ότνια θυμόν. Sapp.[1])
[χνυμένη σκυτάλη. Arch.[2])
ῦν δ' ἁβρῶς ἐρόεσσαν. Alc.[3])
ἴνου δ' ἐξέπιον κάδον. Alc.[4])
αινόμενον κακὸν οἰκάδ' ἄγεσθαι. Arch.[5])
σπερε πάντα φέρων, ὅσα φαίνολις ἐσκέδασ' αὐώς. Sapp.[6])
κ με λάσας ἀλγέων. Alc.[7])
ίς σὰς παρήειρε φρένας; Arch.[8])
αῖφος δὲ πᾶν ἄδηλον ἤδη. Alc.[9])
αίροισα νύμφα, χαιρέτω δ' ὁ γάμβρος. Sapp.[10])
ῶδ' ἆρ' ἀλώπηξ κερδαλῆ συνήντετο. Arch.[11])
νδρες γὰρ πόλιος πύργος ἀρήϊος. Alc.[12])
οικιλόφρον ἀθάνατ' Ἀφροδίτα. Sapp.[13])
ὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κύμα κυλίνδεται. Alc.[14])
χῖ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ. Alc.[15])
ηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω. Alc.[16])
ὐκ ἔτος ὧ γυναῖκες. Aristoph.[17])
ῦτε νῦν ἁβραὶ Χάριτες καλλίκομοίτε Μοῖσαι. Sapp.[18])
ιὲ δείλαν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων [πεδέχοισαν]. Alc.[19])
ίος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθείς. Arch.[20])
λλά μ' ὁ λυσιμελὴς, ὦ 'ταῖρε, δάμναται πόθος. Arch.[21])
'ταῖρε δάμναται πόθος ἀλλά μ' ὁ λυσιμελής. Vide
otas, pag. 301.

1, 4 Bergk. 2) fr. 88[a], 2. 3) et 4) Anacr. fr. 17. 5) fr. 96. 6) fr. 95. 8) fr. 92, 2. 9) fr. 18, 7. 10) fr. 103. 11) fr. 88[a], 5. 12) fr. 23. 13) fr. 1, 1. 2. 15) fr. 18, 4. 16) fr. 44. 17) vol. II, p. 948, fr. 11 Mein. 18) fr. 60 . 20) fr. 101, 1. 21) fr. 85]

LECTORI.

[p. 460] Ne paginae hae prorsus vacarent, exhibuimus tibi ex Cruquio et Pithoeo Epigramma veteris Grammatici in PASIPHAEN, quo omnes versus Horatianos non ineleganter expressit. Porro, quia semel iterumque usu venerat ut ea de re in Notis ageremus, eadem Metra eodemque ordine ex reliquiis trium Scriptorum, quos Noster sequi profitetur, undique collecta dedimus; ut re ipsa videas qua fide ille dixerit, Ep. I, ult. [19 v. 27]

Quod timui mutare modos et Carminis artem.

Versum vero illum XVII *Illicitisque gaudent,* cui Flacci iste respondet *Lydia dic per omnes,* ex Aristophane pensavimus, cum apud istos hodie non reperiatur. Neque tamen dubium est, quin Alcaicus sit, fide Grammaticorum Latinorum; etsi ex Aristophane potius citaverit Hephaestio p. 29. ideo, ut videtur, quia apud Lyricos Proôdi duntaxat vicem egit, apud illum continenter et iugiter usurpatus est. Illud vero maioris est momenti, quod versu XVIII consulto *νῦν* circumflexum reposuimus,

Δεῦτε νῦν ἀβ | ραὶ Χάριτες καλλίκομοί τε Μοῖσαι,

ut cum Flacci metro congrueret,

Te deos, o | ro, Sybarin cur properes amando.

Quippe apud Sapphonem, (Hephaest. p. 30.) *νυν* breve et Enclitico est; adeo ut pes primus, pariter ac duo sequentes, Choriambus sit;

Δεῦτέ νυν ἀβ | ραὶ Χάριτες | καλλίκομοί | τε Μοῖσαι.

Quale Choriambici exemplum adducunt Diomedes p. 510. [p. 509] et Terentianus Maurus p. 2424. Atque inde est, quod litem Horatio intendit Marius Victorinus p. 2614. ob immutatum in versus principio pedem: *Quod metrum,* inquit, *sive errore seu studio poetae,*

us quam ratio est, processit. Etenim si imitatus esset Al-
um; ita protulisset, Te deus o, *non* Te deos o. *Tamen, si*
studio factum est, habet excusationem, quod legem quam
sibi casu aliquo dixerat, usque ad ultimam Asmatis par-
observando produxit. Atrocius vero in Nostrum invehitur
ilius Fortunatianus p. 2683, *ignorantiam, salebram, errorem,*
issimumque pedem increpitans. Confitendum quidem est, non
amplius Choriambicum esse Versum Flacci; sed in illud metri
us migrare, *Πολυσχημάτιστον* puta vel *Ασυνάρτητον*. Studio
ien, non errore, id fecisse Nostrum, nulla mihi dubitatio est;
in hoc quoque Alcaeum et Sapphonem magistros sibi ac duces
uisse crediderim, etsi in tam pauculis Fragmentis nullum
lie exemplum extet. Quippe hoc metrum, ex gemino iam colo
stans,

Te deos oro Sybarin | cur properes amando,

suave numerosumque est; priusque eius membrum, quod solum
Nostro redarguunt Grammatici, saepe apud Eupolin et Aristo-
inem habetur: ut in Parabasi Nubium v. 508. et seq.

Ω θεώμενοι, κατερῶ | πρός γ' ὑμᾶς ἐλευθέρως.
Τοῖς σοφοῖς, ὧν οὕνεκ' ἐγὼ | ταῦτ' ἐπραγματευσάμην.

cum diverso colo iunctum apud Euphorionem Chersonesiotam,
phaest. p. 60.

Οὐ βέβηλος, ὦ τελεταὶ | τοῦ νέου Διονύσου.

a autem Aeolica haec metra esse, et proinde de Sapphone
ue Alcaeo petita, vel illud indicio est, quod primus pes dis-
labus utriusque coli (seu Spondeus sit, sive Trochaeus aut
ibus) indiscriminatim ponitur arbitrio Poetae: qui proprius est
olici carminis character: ut in illis Aristophanis [Nub. v. 549
in.] et Eupolidis [Aristoph. Nub. v. 529 Mein., cf. Hephaest.
61 P., Meineke frgm. II p. 570, 77],

Ος μέ | γιστον ὄντα Κλέων' | ἔπαισ' | ἐς τὴν γαστέρα.
Ο σώ | φρων τε χὠ καταπύ | γων ἄ | ριστ' ἠκουσάτην.

eterea quoque, cum hoc metrum nihil aliud sit quam Tro-
icus Archilocheus secunda sede fractus et inversus; quemad-
dum ille quem iam dedimus, si *ωγε* ponis vice *ἐγώ*, rotundissi-
s exit Tetrametrus,

Τοῖς σοφοῖς ὧν οὕνεκ' ωγε ταῦτ' ἐπραγματευσάμην,

inde etiam coniicias Aeolicum fuisse metrum. Amabant enim
olenses recepta metra sic infringere et variare; sicut Heroicum

versum Alcaeus et Sappho nunc primo pede per Trochaeum, Iambum, aut Pyrrichium; nunc quarto pede per Anapaestum infuscabant;

Ὑψὶ | δὴ τὸ μέλαθρον ἀέρρετε, τέκτονες ἄνδρες.[1])
Κέλο | μαί τινα τὸν χαρίεντα Μένωνα καλέσσαι.[2])
Κατθνάσκει, Κυθέρη', ἁ | βρὸς Ἄδω | νις· τί κε θεῖμεν;[3])
Καττύπτεσθε, κόραι, καὶ | καταρήγ | νυσθε χιτῶνας.[4])

Ergo, pace tandem Grammaticorum, neque errore Noster, neque immodulate, nec sine duce et auctore hoc metrum adhibuit.

[1]) Sapph. fr. 91 Bergk. 2]) Alc. fr. 46, 1. 3]) et 4]) Sapph. fr. 62]

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER I.

I.

AD MAECENATEM.

Maecenas atavis edite regibus,
O et praesidium et dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat, metaque fervidis

Prooemii, ut res ipsa indicat, sive Prologi locum carmen hoc obtinet, risque huius Libri absolutis novissimum accessit. Sed vereor equidem, erta hic est Librariorum fides, ne non ex Pindari sui praecepto *πρόσωπον ευγὲς*, non *purpureum qui late splendeat*, sed vilem sordidumque panlum Noster assuerit. Siquidem omnes iam a literis renatis de impedita et salebrosa oratione questi sunt: videamus locum integrum, quem libri oti editique omnes sic exhibent: „*Sunt quos curriculo pulverem Olymm Collegisse* iuvat; *metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis rarum dominos* evehit *ad Deos.* Hunc, *si mobilium turba Quiritium lat tergeminis tollere honoribus;* Illum, *si proprio condidit horreo quid de Libycis verritur areis: Gaudentem patrios findere sarculo os, Attalicis conditionibus Numquam* dimoveas, *ut trabe Cypria Myrn pavidus nauta secet mare.*“ Iam quaeritur, *hunc* et *illum* unde penit, et cuinam verbo connectantur. Aut enim haec structura est, *Iuvat c, illum*; aut ista est, *Evehit hunc, illum:* aut illa denique, *Dimoveas c, illum:* nihil est quartum: et tamen nulla ex his tribus constructio e procedit. Esto enim; postrema forte prae aliis tibi arriserit: *Numm,* inquis, *dimoveas hunc* amplissimis honoribus auctum, *illum* totius cae praedia possidentem, ut mutato vitae instituto *mercatores* esse ve-

Ain' vero? Profecto haud stulte sapiunt, si nolunt se tot et tantis pelis sine caussa exponere; neque dubio mari opes quaerere, quas domi affatim habent. Quid, quaeso, hic tam mirum? Metuendum credo , ne Pompeio quis vel Caesari vel Crasso persuaserit, ut relictis rebus ibus mercaturam exercerent. Illud quidem, quod mox sequitur, accipio ioque; ubi *rusticum* paterni agri cultorem vel luculentissimis conditionis negat *dimoveri* posse, ut pristino vitae genere relicto mercator esse piat; quippe qui parvo contentus, procul que a negotiis et Neptuno vitam is, securam suam paupertatem operosis incertisque opibus anteponit. quidem et verum est, et memoratione dignum: illud alterum de Imperaus et praedivitibus, qui nolint fieri mercatores, est ineptum prorsus et etum; uti iam pridem Iulius Scaliger Ianusque Rutgersius recte animaderunt. Sed fortasse iam alteram mavis constructionem, *iuvat hunc,* si ratus est; *iuvat illum,* si dives. Recte sane: nisi vetaret hoc emen-

5 Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehere ad Deos:

v. 6. Vulg. *Evehit.*

dati sermonis lex et consuetudo. Cum enim integra sententia, *palmaque nobilis Terrarum dominos evehit ad Deos,* inter verba ista interveniat; numquam ullis machinis efficies, ut *τὸ iuvat* per sententiae istius intervallum ad *hunc* usque rite transduci possit. Restat tertia, (quae Rutgersii coniectura erat; et itidem Isacii Pontani, narrante et plaudente magno Gatakero Advers. Posth. c. XVI.) ut distinctione constituta post *palma nobilis, evehit* ad sequentia referatur. *Evehit ad Deos hunc,* si honores consequitur: si divitias, *illum.* Sed et haec constructio, prioribus licet illis aliquanto commodior, non uno nomine displicet. Quam violentum enim et coactum, ut *palma* divellatur ab *evehit,* cum ipsa orationis series artissime ea connectat? Quam ieiunum porro et aridum omnique Venere spoliatum, *palma nobilis*; nisi reliqua subiunxeris? Illud *evehit* quoque, ut verbi impersonalis hic vice fungatur, quis patienter ferat? Denique unde datum sumis, ut qui magnam vim frumenti in horreis suis occultaverit, continuo ea de caussa *ad Deos immortales evehi* dicatur? Haud credideram tam facilem tritamque fuisse ad Superos viam. Indignum vero, si triparcos illos *Ummidios, Fufidios, Staberios, Opimios* et *immundos Nattas* iam Noster propter auri et frumenti acervos inter *Deos* hic collocet, quos in Satiris vix *hominum* loco aut numero censuerat habendos. Numquam, mihi crede, sic Flaccus desipuit. At si illa sic conjungis, ut *palma nobilis ad Deos evehat;* iam recte erit et de more, ut qui Olympia vicerint, Diis comparentur. Noster alibi Carm. IV, 2, 17. „*Sive quos* Elea *domum reducit* Palma caelestes." Cicero pro Flacco c. 13. „*Homo nobilis Atinas pugil Olympionices: hoc est apud Graecos prope maius et gloriosius, quam Romae triumphasse.*" Vides hos Victores pluris apud Graecos fieri, quam Romae Triumphatores. Iam vero, qui Romae triumphabant, cum Diis comparabantur, ut iterum Noster Epist. I, 17, 33, „*Res gerere et captos* ostendere civibus *hostes Attingit solium Iovis et* caelestia *tentat.*" Ergo aut maiore aut pari saltem iure Olympionicae ad Deos evehendi erant. Quin illi apud Lucianum in Anacharsi 10 plane *ΙΣΟΘΕΟΙ Diis aequales* perhibentur: unusque ex iis Philippus post obitum, alter Euthymus, etiam vivus sentiensque, divinos honores consecutus est; uti narrat Herodotus, Plinius, aliique. Ut proinde nullo modo audiendi sint Rutgersius ceterique: neque *evehit ad Deos* alio referendum, quam ad Palmam Olympiacam. Quid igitur fiet? Enimvero correctione locus iuvandus est, priusquam ullam inde sani coloris sententiam extuderis. Eum sic a poëta profectum esse pro certo polliceri ausim: „Sunt quos *curriculo pulverem Olympicum Collegisse* iuvat, *metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis Terrarum dominos* evehere *ad Deos:* Hunc, *si mobilium* — Illum, *si proprio", etc.* Ubi ordo et sententia est: Diversa, o Maecenas, sunt hominum studia: *sunt—quos* iuvat *palma* Olympiaca, quae nobilis est vel ad Deos immortales victorem evehere. *Hunc* iuvat, si honores consequitur; *illum,* si divitias: *agricolae* numquam persuaseris, ut mercator fiat; neque rursus *mercatori,* ut rure degat; *est—qui* vitam voluptariam sequitur; *multos* militia iuvat, *quosdam* venatio: *me,* si nomen et famam poetae Lyrici nancisci possum. Hoc totius orationis filum, haec Carminis mens est; de Pindaro, ut videtur, adumbrata,

piricum Pyrrh. Hypot. p. 18. „*Ἀέλλοπων τιμαὶ καὶ στέφανοι· Τοὺς δ' ἐν τεται δὲ καί τις ἐπ' οἰδμ' ἄλιον Ναΐ* | *iuvant velocium* equorum *honores et ila:* Est—qui *etiam delectatur, si celeri τινας* dedimus pro *τιν'*, ob illud *τοὺς*

prelude, &c

Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quicquid de Libycis verritur areis.

d sequitur; *βιοτὰ* autem pro *βιωτὰ; σῶς διαστείχων* pro *σῶν διαστεί-*
. Iam autem ut verba Flacci, cum de sententia satis constet, paullatim
licemus; illud primum observabis, *τὸ sunt—quos* iunctim et *ὑφ' ἓν* acci-
dum esse, perindeque esse ac si *quosdam, aliquos* dixisset: ita Graeci
ν οὓς, εἰσὶν οἷς passim usurpant. Noster Serm. I, 4. v. 24. *„Quod* sunt—
genus hoc minime iuvat, *utpote plures Culpari* dignos:" ubi nisi *ὑφ'*
egeris, *digni* utique, non *dignos* dictum oportuit. Arte Poet. 361. *„Ut*
ura, poesis: erit—quae, *si propius stes, Te capiet magis; et* quaedam,
ongius abstes." et hic quoque, nisi *ὑφ' ἓν* adsciscis, *quae* erat dicen-
, non *quaedam.* Finge itaque hic esse, Quosdam *curriculo pulverem*
mpicum collegisse iuvat: Hunc, *si mobilium etc.* Illum, *si proprio etc.*
amiliarior credo ad aures tuas oratio accedet. Illud deinceps notabis,
it collegisse, iuvat meta, iuvat palma, vocabulum unicum *iuvat* in
m periodo modo personalis verbi, modo impersonalis potestatem habere:
Noster alibi Carm. IV, 1, 21. *„Me nec* femina, *nec puer Iam, nec* spes
ni credula mutui, Nec certare iuvat *mero.*" et Iuvenalis XI, 199.
ectent iuvenes, quos clamor *et audax* Sponsio, *quos cultae* decet asse-
puellae." Atque haec paullo insolentior locutio Librariorum oculis
ginem offudit. Sed praecipue eis fraudi fuit ignorantia constructionis,
lis evehere: quod loquendi genus a Graeco fonte deductum, Horatio et
entis aevi poetis admodum familiare est. Sic Carm. I, 37, 10. *Impotens*
are. III, 12, 11. *Celer excipere,* 10. *Catus iaculari.* I, 12, 11. *Blandus du-*
. I, 10, 7. *Callidus condere.* I, 24, 17. *Lenis recludere.* I, 37, 26. *Fortis*
tare. IV, 14, 22. *Impiger vexare.* IV, 12, 19. *Largus donare,* 20. *Efficax*
re. Serm. II, 8, 24. *Ridiculus absorbere.* Ep. I, 17, 47. *Firmus pascere.* Per-
I, 118. „Callidus *excusso populum* suspendere *naso.*" Silius Italicus III, 375.
87. *„Saetabis, et telas Arabum* sprevisse superba, *Et Pelusiaco filum* com-
re *lino.* Asper *frena* pati, *aut iussis* parere *magistri.*" Qualia innumera sunt
l Silium; multa apud et Lucanum Statium. Illud vero apud Nostrum Carm.
, 25. emendationem hanc unice confirmat; quippe ubi idem vocabulum ea-
plane iunctura exhibetur: *„Dicam et Alciden, puerosque Ledae, Hunc*
s, illum superare *pugnis* Nobilem." Cui geminum omnino est illud
lib. XI, 73. *„Hic Torquatus avum fronte* aequavisse *severa* Nobilis:"
opertii IV, 10. v. 42. „Nobilis *e tectis* fundere *gaesa rotis.*" Neque illud
ini absimile est, III, 697. „Eximius *Phoceus animam* servare *sub undis*
tarique *fretum.*" aut Persii VI, 6. quod sic corrigendum: *„Mox iuvenes*
ire iocos, et pollice honesto Egregius lusisse *senes.*" Ita duo codices,
Galeanus, alter Coll. Trinitatis; non ut vulgo *Egregios.* Habes itaque,
omnia me fallunt, certissimam Flacci emendationem: ubi et sententia
m quantum erigitur, et oratio novo cultu enitescit.

7. *Hunc; si mobilium*] *Mobilium* recte habent codices vetustiores, qua-
Blandinii apud Cruquium, duo apud Pulmannum, Bersmanni unus, et
ostris optimi Leidensis, Graevianus, et pro varia lectione, eadem tamen
i, codex Collegii Reginae; tum etiam vetus Scholiastes. Desinant ita-
ex recentioribus libris *nobilium* ingerere: quum altero abhinc versu
esserit, *palmaque nobilis;* quae quam inepta atque invenusta foret re-
io, quis non videat? Sane *nobiles* Quirites dici poterant, ob imperii
magnitudinem. Fatemur: sed quamobrem tandem *turba nobilium?*
duo vocabula sic coniuncta se mutuo tollunt et evertunt. Epitheto
nobilium levitatem et inconstantiam vulgi in honoribus per suffragia
leferendis notat et perstringit. Sic alibi, Epist. I, 19, 37. *„Non ego* ven-

Gaudentem patrios findere sarculo
Agros Attalicis conditionibus
Numquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit; nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant, et lituo tubae
Permixtus sonitus, bellaque matribus
Detestata. manet sub Iove frigido
Venator, tenerae coniugis inmemor;
Seu visa est catulis cerva fidelibus,

tosae *plebis* suffragia *venor.*" Statius Silv. II, 2. v. 123. „*Quem non* ambigui *fasces, non* mobile *vulgus, Non leges, non castra tenent.*" Seneca Herc. Fur. v. 169. „*Illum populi favor attonitum, Fluctuque magis* mobile *vulgus Aura tumidum tollit inani.*" Idem diu mendum insedit in omnibus Lucani codicibus, IV, 521. „*sic cunctas sustulit ardor* Nobilium *mentes iuvenum, etc.*" Tu lege ipsius loci sententiaeque ductu, Mobilium *iuvenum*: ut Virgil. Georg. III, 165. „*Dum faciles animi* iuvenum, *dum* mobilis *aetas.*" Nam quod apud Nostrum est, Carm. IV, 12, 15. *Iuvenum nobilium cliens*, ubi plura afferemus, non eiusmodi est, ut receptae Lucani lectioni patrocinetur; aut ut cohorti Opiterginae iuventutis id epitheton inde donandum sit.

16. *Otium et oppidi Laudat rura sui*] Ingeniosa profecto Valentis Acidalii coniectura est, in Notis ad Velleium Paterculum, II, 110. „*Luctantem Icariis fluctibus Africum Mercator metuens, otium et oppidi Laudat* tuta *sui: mox reficit rates Quassas, indocilis pauperiem pati.*" Quam sibi tacite adoptavit acutissimus Gronovius Pater Observ. Eccles. c. X. p. 101. ubi sic emendat Paullini carmen: *Repetitque portum, et terreae tuto viae Praevertit intutum maris.* „*Tutum*", inquit, „*viae: ut Horatio, Otium et oppidi Laudat* tuta *sui*". Ego vero sagacissimis viris libenter accedo: nam, ut ferri forte possit lectio recepta, tamen aptior venustiorque est oppositio, hinc *metuens*, illinc *tuta*. *Tuta* autem absolute, ut Ovid. Trist. II, 201. „*Unde precor supplex ut nos in* tuta *releges.*" Tacitus Annal. I, 2. „*Ac novis ex rebus aucti* tuta *et praesentia, quam vetera et periculosa mallent.*" Et XV, 29. „*Exin Romanus laudat iuvenem, omissis praecipitibus* tuta *et salutaria capessentem.*" *Tuta* autem *oppidi*, ut Virgilius, XI, 882. „*Moenibus in patriis atque inter* tuta domorum." Recte porro et convenienter iunguntur, *otium* et *tuta;* ut Martialis XII, 5. „*Plura legant vacui, quibus* otia tuta *dédisti.*" et III, 67. „Tuta *luditis* otium *carina.*" Virgil. Georg. III, 376. „secura *sub alta* Otia *agunt terra.*" Denique rite et de more *Laudat tuta* aliquis; ut Noster Epist. I, 15, 42. „*Nimirum hic ego sum: nam* tuta *et parvula* laudo:" praesertim *mercator,* qui rei parandae causa periculis se obiiciens, supremis sibi votis *tuta otia* pollicetur: ut iterum Noster Serm. I, 1, 30. „nautaeque *per omne Audaces mare qui currunt, hac mente laborem Sese ferre, senes ut in* otia tuta *recedant.*" Equidem *rura oppidi* vel simile quid non usquam legisse memini.

Seu rupit teretis Marsus aper plagas.
Me doctarum ederae praemia frontium
Dis miscent superis; me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori
Secernunt populo: si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod si me Lyricis vatibus inseris,
Sublimi feriam sidera vertice.

II.

AD AUGUSTUM.

Iam satis terris nivis atque dirae
Grandinis misit Pater, et rubente
Dextera sacras iaculatus arces
Terruit Urbem:
Terruit gentis, grave ne rediret
Saeculum Pyrrhae nova monstra questae:
Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montis;
Piscium et summa genus haesit ulmo,
Nota quae sedes fuerat columbis;
Et superiecto pavidae natarunt
Aequore damae.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Litore Etrusco violenter undis,
Ire deiectum monumenta Regis,
Templaque Vestae:
Iliae dum se nimium querenti
Iactat ultorem, vagus et sinistra
Labitur ripa, Iove non probante, u-
xorius amnis.

). *Nota quae sedes fuerat columbis*] Codex Battelianus pro varia e *palumbis*, cui astipulantur illa veteris Scholiastae, *Leviter in re troci et piscium et* palumborum *meminit.* Nimirum iam olim hic obelo notatus est: cum enim arboribus raro aut numquam *columbae* int, quo iure *ulmum* hic appellat *notam* columbarum sedem? An mus itaque his fideiussoribus *palumbis?* Illud tamen adversatur, quod ter alibi, et Virgilius *palumbem* solent dicere, non *palumbum.* Sed *umbus* suos auctores habet, Columellam, Plinium, Martialem, Catonem Rust. cap. XC. Iam quidem apud Persium III, 16. post Pithoeum die fertur: „*at cur non potius teneroque* columbo *Et similis pueris.*" Verum ibi et veteres editiones et tres quos consului codices *bo* plane exhibent. Excusari poterit recepta Flacci lectio, si dixeris lumbarum nomine etiam palumbes comprehendi: sed neque illo pacto ambiguum et τὸ εὐδιάβλητον.

Audiet civis acuisse ferrum,
Quo graves Persae melius perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara iuventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctae minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partis scelus expiandi
Iuppiter? Tandem venias, precamur,
Nube candentis humeros amictus
Augur Apollo:
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Iocus circumvolat et Cupido:
Sive neglectum genus et nepotes
Respicis auctor,

31. *Nube candentes humeros amictus*] Ita nunc pleraeque editiones. verum principes illae Venetae et Loscheriana *candenti*, neque aliter olim Acron Scholiastes: *Melius*, inquit, *Nube candenti, quam Candentis humeros.* Idem in codicibus aliquot repererunt Lambinus, Torrentius, aliique, qui tam suspenso hic pede leviterque rem transeunt, ut nescias cui magis lectioni faveant. Mihi vero in nullo melioris notae codice *candenti* illud est visum: omnes *candentis* clare exhibent: nisi quod in Graeviano litera S mala manu olim erasa est, ita tamen ut vel hodie manifesto se prodat. Sed rem ipsam videamus. Iam primum qualis sodes hiatus erit, si legeris *candenti?* qualem vel unum alterum nusquam hic inveneris. Illud deinde animadvertes, participiorum horum casus ablativos vix umquam apud Nostrum terminari in TI, sed in TE: ut hoc ipso in Carm. *rubente, probante;* et alibi: *fulgente arcu, lamna candente;* etc. Vide quae dicemus ad Carm. I, 25. v. 17. Sed, quod caput est, illud *nube candenti* non tam non appositum est huius loci sententiae, quam prorsus contrarium. Nempe nube hic amiciendus erat Apollo, nequis eum mortalium inter ipsos versantem agnosceret. Hoc certum: et sic Homerus, unde hoc Noster mutuatus est, Iliad. E. v. 186. „ἀλλά τις ἄγχι Ἕστηχ' ἀθανάτων νεφέλῃ εἰλυμένος ὦμους." *Sed Deorum aliquis prope adstitit*, nube humeros amictus: et ibid. v. 344. „Καὶ τὸν μὲν μετὰ χερσὶν ἐρύσατο Φοῖβος Ἀπόλλων Κυανέῃ νεφέλῃ." i. e. *Atque Aeneam quidem manibus sustulit Apollo, nube nigra* tectus: scil. ne a Diomede conspiceretur. Et ex eodem fonte Virgilius Aen. XII, 416. „*Hoc Venus* obscuro *faciem circumdata* nimbo *Detulit.*" et I, 411. „*At Venus* obscuro *gradientis* aëre *sepsit, Et multo* nebulae *circum Dea fudit* amictu, *Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset.*" et ibidem 516. „*Dissimulant et* nube *cava speculantur* amicti." Iam autem, quî quaeso convenit, aut quo poetae consilio factum, ut qui oculos fallere et latere conetur, nubis istius *candore* se ipse manifestet? Hoc tam inepte incommodeque, ut nihil supra. Sed quid multis opus? Retinemus ex potioribus membranis *candentis humeros. Candens, nitens, fulgens,* perpetua sunt *humeri* epitheta. Statius Silv. III, 4, 29. „*sed non erat illi Arcus, et ex* humeris *nullae* fulgentibus *umbrae.*" et ibidem 87. iterum, „humerosque *manu nudare* nitentes." Tibullus I, 8. 33. „*Huic tu* candentes *humero suppone* lacertos." Horat. Carm. I, 13, 9. „*Uror, seu tibi* candidos *Turparunt* humeros." et II, 5, 18. „*Non Chloris albo sic* humero nitens." Quod si humeri mortalium recte dicuntur *candere*, multo magis Apollinis,

Heu nimis longo satiate ludo;
Quem iuvat clamor, galeaeque leves,
Acer et Marsi peditis cruentum
Voltus in hostem.
Sive mutata iuvenem figura
Ales in terris imitaris, almae
Filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor:

v. 39. Vulg. *Mauri.*

tus, quantus quantus est, fulget et candet: Virg. VIII, 720. *„Ipse niveo* candentis *limine* Phoebi *Dona recognoscit populorum.“*). *Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem*] Vir sagacis- Tanaq. Faber, *Emenda,* inquit, *Marsi, Nam Mauri imbelles: olim tionem probabo.* Et in hanc soceri sui sententiam concedit celeber- Dacerius; promissum tamen eius minime absolvit: illud addit unicum, *tare in vetustis editionibus.* Magnopere equidem videre vellem tam quas memorat, editiones: plurimas mihi usu venit inspicere; veterrimas nibus iam habeo; nihil tamen quicquam vel legendo vel fando mihi rtum est de ea lectione: ut plane verear, ne ei somnium hoc advola- ɔer eburneam portam. Nihilo tamen secius emendatio ista certissima efragantibus licet omnibus libris, et scriptis et editis. Quippe haec descriptio est, et *fortis,* et *peditis,* et *cominus stabilique pede cum pugnantis.* Tria haec plane indicantur his verbis, *Acer peditis vulhostem cruentum:* quorum ne unum quidem *Mauris* convenire iam stendam. Principio multum abest, ut hi *fortes* haberentur; utpote iis, et Gallis, nedum Romanis, virtute inferiores. Hirtius de Bello no. cap. 6. *„Accidit res incredibilis, ut equites minus triginta Galli* rum *equitum duo millia loco pellerent, urgerentque in oppidum.“* XXIII, 26. *Nec Numida Hispano eques par fuit, nec iaculator* s *cetrato, velocitate pari, robore animi viriumque aliquantum prae-* “ Neque vero *peditis* Mauri ullo in numero erant; *equitatu* solo t ea gens; nec *cominus* denique vel iusta acie pugnabant, sed *eminus,* rthorum fere more statim refugientes, ubi iacula semel emiserant. Flaccus III. 587. *„Ille velut* refugi *quem contigit improba* Mauri *a.“* Hirtius c. 7. *„Subito* equites Mauri, *neque opinantibus Caeis, remiges adorti, multos iaculis convulneraverunt, nonnullos interint. Latent enim in insidiis cum equis inter convalles, et subito exi-* non *ut in campo* cominus *depugnent.“* Sall. Jug. cap. 97. „Equites Mauri *Gaetuli non acie neque* ullo more proelii, *sed catervatim uti quosque* ɔnglobaverat, *in nostros incurrunt.“* Tacitus Hist. II, 58. *„Ingens* rum *numerus per* latrocinia et raptus *apta bello manus.“* Claudianus lo Gildonico. 432. *„Nec vos, barbariem quamvis collegerit omnem,* ıt. *An* Mauri *fremitum raucosque repulsus Umbonum et vestros* ·i cominus *enses? Non contra clypeis tectos galeisve micantes In solis* longe *fiducia telis. Exarmatus erit, cum missile torserit, Dextra movet iaculum. praetentat pallia laeva. Cetera nudus Sonipes ignarus habenae. Virga regit. Non ulla fides, non agordo. Arma oneri, fuga praesidio.“* Qui quidem locus vel unus tam conficit: cum et *imbelles* fuisse Mauros testatur, et ex *equo* pusolitos, telisque *eminus* missis continuo in *fuga* praesidium quaerere. ıeterea, cum Horatius haec ita coniunxerit, „Quem *iuvat clamor,* ıue leves, *Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem*“, ut *peditem galeatum* intelligi oporteat; miles ille *Maurus* omnino sine

45 Serus in caelum redeas, diuque
Laetus intersis populo Quirini:
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura

galea pugnam inire solet, ut docet te idem ille locus: „*Non contra clypeis tectos* galeisve *micantes Ibitis. in solis longe fiducia telis.*“ Silius quoque X, 602. „*patulis illa horrida campis Sit metuenda lues; muros haud fregerit umquam Exultare levis* nudato corpore Maurus.“ Denique ut condonemus haec omnia, demusque tibi et *pedites* fuisse Mauros, et *fortes*, et *cominus*, et *galeatos* in acie pugnavisse; quorum nihil est verum: stultissimus tamen omnium foret Horatius, si virtutis hic militaris exemplum de *Maura* gente petiisset. Quippe acri illo Mauri peditis vultu *Martem iuvari* dicit: eundemque *auctorem* Romulae gentis hic memorat, atque *genus* suum ac *nepotes* diu *neglectos* tandem *respicere*. Quid ergo? an Mars ille tandem suis propitiatus *Mauri* virtute delectetur? At quibus tandem cum hostibus conflictati sunt Mauri, magis quam Romanis? Ergo ille hic *cruentus hostis*, et a Mauro confossus ac trucidatus, erit demum Romanus. Meliora vero, o Noster; atque apage tam indignam et in *nepotes* et in *auctorem* contumeliam. Illéne ut ullius magis gentis quam virtute Itala iuvetur? Recte itaque repositum est, qui miles Italorum omnium fortissimus semper est habitus. Strabo V. p. 241. „*ΜΑΡΣΟΙ καὶ Πήλιγνοι, τὰ ἔθνη ταῦτα μικρὰ μὲν, ἀνδρικώτατα δέ.*“ Appianus Bell. Civil. I. p. 639. [c. 46.] de *Marsis* verba faciens: *Ἐστι γὰρ τὸ ἔθνος πολεμικώτατον, καὶ φασὶ καθ' αὑτοῦ θρίαμβον ἐπὶ τῷδε τῷ πταίσματι γενέσθαι μόνῳ. λεγόμενον πρότερον, Οὔτε κατὰ ΜΑΡΣΩΝ οὔτε ἄνευ ΜΑΡΣΩΝ γενέσθαι θρίαμβον.*“ Proverbii loco fuisse ait, *Neque de* Marsis, *neque sine* Marsis *triumphum agi posse*. Virg. Georg. II. v. 167. „*Haec genus acre virum* Marsos *pubemque Sabellam Extulit.*“ Horat. Carm. II, 20, 17. „*Me Colchus et qui dissimulat metum* Marsae *cohortis, Dacus.*“ Et III, 5, 8. indignatur tamquam de lectissimis militibus, quod „*Consenuit socerorum in arvis Sub rege Medo* Marsus *et Appulus.*“

46. *Laetus intersis populo Quirini*] Libri tres apud Lambinum, et ex Cruquianis unus, *Quirino*. Alii omnes omnium, mei certe magno consensu, *Quirini*. Illud mavult vir summus Nic. Heinsius ad Ovidii Fast. IV, 375. et disertissimus Broukhusius ad Propert. IV, 10. Ita nimirum alibi *Gens Romula*, *Venena Colcha*, *Sulpicia horrea* etc. Noster tamen Ep. II, 2. v. 68. „*cubat hic in* colle Quirini, *Hic extremo in Aventino.*“ Sed et hic similiter Heinsius libens scripserit *Quirino*. Verum nulli libri suffragantur; et, quod maius est, ipsae aures repugnant; tinnituque isto *Quirino* et *Aventino*, graviter offenduntur. Ovid. Metam. XIV, 836. „*coniux nunc esse* Quirini: *Siste tuos fletus, et si tibi cura videndi Coniugis est, duce me lucum pete,* colle Quirino *Qui viret.*“ Ubi plerique codices notante Heinsio, *Quirini*. Ipse tamen ex paucioribus *Quirino* edidit; et fortasse, recte: quia *Quirini* iam praecesserat. Idem Fast. IV, 375. „*Qui dicet, Quondam sacrata est* colle Quirini *Hac Fortuna die Publica, verus erit.*“ Sic omnes membranae. Et hic nequicquam Heinsius *Quirino* substituit. Iuven. II, 133. „*officium cras Primo sole mihi peragendum in* colle Quirini.“ Ovid. Trist. I, 3. v. 33. et 8, v. 37. „*Dique* relinquendi, *quos* urbs *habet alta* Quirini. *Non ego te placida genitum reor* Urbe Quirini.“ Ubi omnino frustra nobis obtruseris *Quirina:* cum hoc prohibeant Epitheta illa *alta* et *placida*. Pont. I, 5. v. 73. et Fast. I, 69. „*Dividimur caelo, quaeque est procul* Urbe Quirini. *Dexter ades, Patribusque tuis,* populoque Quirini.“ Metam. XV, 572. et 756. „*Seu laetum est, patriae laetum* populoque Quirini. *Cinyphiumque lubam* populo *adiecisse* Quirini.“ Sidonius Ep. IX, 16. „*geminae potiti Fronde coronae, Quam mihi indulsit*

Tollat: hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici Pater atque Princeps:
Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Caesar.

III.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis praeter Iapyga;
Navis, quae tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animae dimidium meae.
Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristis Hyadas, nec rabiem Noti:
Quo non arbiter Hadriae
Maior, tollere seu ponere volt freta.
Quem mortis timuit gradum,
Qui rectis oculis monstra natantia,

v. 18. Vulg. *Siccis.*

us Quirini.“ Ita summo consensu omnes ubique codices: ut melius r fuerit receptam toties lectionem non temere sollicitare.

8. *Qui siccis oculis monstra natantia*] Egregius vero locus, ut et totum carmen non vulgaris est spiritus atque artis: aut tamen omnia me t, aut turpe hic sub pelle decora mendum delitescit. Videamus quid t: *„Illi robur et aes triplex Circa pectus erat, qui fragilem truci isit pelago ratem Primus; — — Quem mortis timuit gradum, Qui* oculis *monstra natantia, Qui vidit mare turbidum et Infames los Acroceraunia?* Ubi recte Scholiastes *siccis oculis* interpretatur *acrimis*, testem advocans Lucanum, IX, 1044. *„qui* sicco lumine *os Viderit Emathios.“* Cui addas licet Senecam de Tranquill. XV. *ique enim* lacrimas *fundunt, ut ostendant: et toties* siccos oculos *t, quoties spectator defuit.“* Propert. I, 17, 11. *„An poteris* siccis *mea eonere* ocellis? Ita *siccas genas*, quod idem est, poetae passim: Trist. I, 1, 28. *„Carmina nec* siccis *perleget ipse* genis.“ Martialis XII, 3, *Nec nimium* siccis *perlegit ipse* genis.“ I, 79. „Siccis *ipse* genis *flentes tus amicos.“* His positis expendamus poëtae sententiam. Quanto, , animi *robore* fuit, quem mortis gradum timuit, qui primus fragili i committens, monstrosas belluas, turbidos fluctus, scopulos horrendos, nium maxime terribiles, *sine lacrimis* videre sustinuit. Egregie sane: ero vel meticulosum quemvis, etiam feminam id posse praestare dico, *e lacrimis* ea videat; quippe quae in eiusmodi terrore, prout natura comparati sumus, etsi maxime velit, lacrimari non possit. Prae miseia quidem, vel amore, desiderio, pudore, ad leve periculum praesens,

vel ingentis praeteriti recordationem, etiam invitis oculis identidem oboriuntur lacrimae: at in magno pavore, praesentique, ut hic, consternatione nullus lacrimis locus est, ne in puella infante quidem. Scimus hoc omnes; quod et vita magistra didicimus, et in nobis ipsis experti sumus. Quid igitur tam magnum aut mirabile, si siccis oculis vir fortis ea viderit; quae vel timidissimi non aliter possunt aspicere? Immo vero, quo horribilior formido est, tanto sicciores sunt oculi, ut rigeant plane et immobiles fiant. Virgilius VII, 446. de Turno: *At iuveni oranti subitus tremor occupat artus:* Deriguere oculi: *tot Erinnys sibilat Hydris.*" Ergo et Noster ipse, in simili pavore a fluctibus belluisque marinis, non *flentem* Europen, quamvis et sexu et aetate tum timidam, sed *pallentem* facit, Carm. III, 27, 26. „*et scatentem Belluis pontum mediasque fraudes* Palluit *audax.*" Neque vero apud Homerum Virgiliumve, qui Heroas suos ἀριδάκρυας et ad lacrimandum proclives inducunt, eoque nomine hodie ab ineptis culpantur, aut Ulixes aut Aeneas in praesentis naufragii terrore flet; sed ingemit et vociferatur. Hos enim natura tum sonos elicit, lacrimas claudit vetatque. Quis subito incendio implicatus, quis fluvio profundo hauriendus, quis stricto gladii mucrone petitus, in tali tempore lacrimari umquam visus est? Sentis iam, opinor, absurdum: et *siccos* illos *oculos* minus aequis tu oculis incipis aspicere. Verum illud praeterea contemplare: Qui haec omnia, inquit, *siccis oculis* vidit, ei *robur* et aes triplex erat circa pectus, is nullum mortis gradum timere noverat. Atqui siccos ad rem aliquam tenere oculos, ubi mortalium plerisque lacrimae excuterentur, non tam *roboris* est, quam duritiae, non tam *audaciae*, quam atrocitatis, non tam *magni animi*, quam feri et inhumani. Ovid. Heroid. XI, 10. „*Ipse necis cuperem nostrae spectator adesset; Auctorisque oculis exigeretur opus: Ut* ferus *est multoque suis* truculentior *Euris, Spectasset* siccis *vulnera nostra* genis." Similia passim apud scriptores invenias: adeo ut parum commode apud Nostrum instituatur oratio. Nimirum alios hic quam *siccos* oculos iam tempus est quaerere, qui mentem interritam fortisque robur pectoris rite ostendant. Atque ecce tibi quos affirmare ausim in Horatii scriniis olim comparuisse; „*Quem mortis timuit gradum, Qui* RECTIS *oculis monstra natantia, Qui vidit mare turbidum.*" Non ita magna est a recepta lectione mutatio; ut incredibile sit audaculos librarios hoc in se facinus admisisse; praesertim cum haec dictio paullo rarior esset, illa vulgo tritissima. Sententia vero iam talis est, ut vel ducentis exscriptoribus fidem omnem et auctoritatem abroget. Seneca Epist. CIV, 24. *Nihil illi videtur grave, nihil asperum, quod virum incurvet.* „*Terribiles visu formae letumque labosque?*" *Minime quidem, si quis* rectis oculis *intueri illa possit, et tenebras perrumpere.*" Idem De constantia c. 5. „*Adversus apparatus* terribilium rectos oculos *tenet sapiens; nihil ex vultu mutat, sive illi dura sive secunda ostentantur.*" Suetonius Aug. c. 16. „*Unde praebitam Antonio materiam putem exprobrandi, ne* rectis *quidem* oculis *eum aspicere potuisse instructam aciem; verum supinum, caelum intuentem, stupidum cubuisse.*" Quid iam videtur? Cernis opinor ista, *terribiles visu formas*, et *terribilium apparatus*, ipsa illa monstra scilicet et fluctus et scopulos; utque ea non *siccis*, sed *rectis* oculis vir fortis contueatur. Quippe is demum intrepido et invicto est animo, qui neque conniveat ad intentatum periculum, neque vultum avertat. „*Primi in omnibus proeliis* oculi *vincuntur*"; ut vere ac diserte Tacitus de Mor. Germ. c. 43. Et similiter Plinius Hist. XI, 37. „*Viginti gladiatorum paria in Caii principis ludo fuere: in iis duo omnino, qui contra comminationem aliquam* non conniverent, *et ob id invicti.*" Inde est, quod *rectis oculis* ὀρθοῖς ὄμμασιν, ἀντοφθαλμεῖν, *oculos contra attollere*, ἀσκαρδαμυκτὶ βλέπειν, omnia de audaci homine atque impavido praedicentur. Iterum Seneca Epist. LXXVI, 33. „*Si* rectis oculis *gladios micantes videt, et si scit sua nihil interesse, utrum anima per os an per iugulum exeat, beatum voca.*" Cicero pro Rabirio Posthumo, cap. ult. „*Hic vos aliud nihil*

nisi ut rectis oculis *hanc urbem sibi intueri, atque in hoc foro um facere liceat.*" Ubi frustra haeserunt Interpretes: tu accipe, *r, sine metu aut pudore.* Statius Theb. X, 542. „*non ora virum, ectora flectit Imber atrox,* rectosque *tenent in moenia* vultus, *Immeleti, et tantum sua tela videntes.*" Iuvenalis VI, 400. „*Cumque itis ducibus, praesente marito, Ipsa loqui* recta facie *siccisque ma-*" Boët. de Consol. Phil. lib. I. metro IV. „*Fortunamque* tuens *utramque Invictum potuit tenere vultum.*" Sophocles Oed. Tyr. p. 205. Ed. Steph. „*Τοιάνδ' ἐγὼ κηλῖδα μηνύσας ἐμὴν, ΟΡΘΟΙΣ ἐμεῖλον ΟΜΜΑΣΙΝ ὡς ὁρᾶν;*" Theocritus Idyll. V, 35. „*Ἀλλ' οὔτι σπεύδω· μέγα δ' ἄχθο-εἰ τύ με τολμῆς ΟΜΜΑΣΙ ΤΟΙΣ ΟΡΘΟΙΣΙ ποτιβλέπειν.*" Arriani tus, fine libri III. „*Ταῦτά ἐστι μόνα τὰ τοὺς ἐλευθέρους ποιοῦντα, ὺς ἀκωλύτους, τὰ τὸν τράχηλον ἐπαίροντα τῶν τεταπεινωμένων, τιβλέπειν ποιοῦντα ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ πρὸς τοὺς πλου-πρὸς τοὺς τυράννους.*" Archidamus oratione ad Milites, Xenoph. Hellen. 620 [1 § 30]. „*Ἄνδρες πολῖται, νῦν ἀγαθοὶ γενόμενοι, ἀναβλέψωμεν ΙΣ ΟΜΜΑΣΙΝ.*" Hierax Stobaei, X extr. „*Τοὺς δ' ὑπ' ἐλευθερίας ἐλέγ-αὐτοῦ τὸ σκαιὸν τοῦ ἤθους, οὐδὲ ἰδεῖν ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ αι.*" Aristides pro Quatuor viris. Tom. II. p. 299. de Themistocle: *μόνος ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ ἀντίσχων ἅπασι καὶ τοῖς σι πράγμασι, καὶ οὐκ ἀποστραφείς, ὥσπερ οἱ πρὸς τὸν ἥλιον βλέ-*.'' Sic Latini *tollere oculos* contra minas et terrorem. Lucret. I, 67. *caput a caeli regionibus ostendebat, Horribili super aspectu mor-instans: Primus Graius homo mortales* tollere *contra Est* oculos *primusque obsistere contra.*" Ita omnes Lucretii codices *tollere;* peram agunt, qui ex Nonio reponunt *tendere.* Livius VI, 16. „*Nec ius dictatoriam vim aut tribuni plebis aut ipsa plebs* attollere oculos scere audebat." Seneca Epist. LXXI, 34: „*Alius iam in tantum profecit, ultra fortunam audeat* attollere oculos." Quod ipsum sic extulit Plus *Περὶ εὐθυμίας*, p. 476. „*Τὸ μελετᾷν καὶ δύνασθαι πρὸς τὴν τύχην ὅσι τοῖς ὄμμασιν ἀντιβλέπειν*", i. e. *Posse contra fortunam apertos attollere.* Seneca iterum De Benef. I, 3. „*Non audebit adversus* oculos attollere." Auctor Octaviae. v. 841. „*ne quid simile tentudeat, Contraque sanctos coniugis vultus meae* Attollere oculos." Graeci eleganti compositione *ἀντοφθαλμεῖν* dicere solent, quod voca-Polybio historico in deliciis erat; ut I, 68. „*Μὴ οἷον Καρχηδονίους ΦΘΑΛΜΗΣΑΙ ποτ' ἂν πρὸς αὐτοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις, ἀλλὰ μηδὲ τῶν ν μηδένα ῥαδίως.*" Vide ipsum II, 24. et III, 14, 64. et IV, 32, 34. ɔi. Porro et iisdem *ἀσκαρδαμυκτὶ βλέπειν, inconniventibus oculis eri,* audaciae et fortitudinis signum. Aristophanes Equit. v. 292. ν εἴς μ' ἀσκαρδάμυκτος." sic lege, non εἰς ἔμ', ob metri rationem. Lu-in *Κατάπλῳ* p. 270. [c. 26] de Megapenthe Tyranno: „*Ῥᾴδιον γοῦν* (lege *ἄν τις τὸν ἥλιον ἢ τοῦτον ΑΣΚΑΡΔΑΜΥΚΤΙ προσέβλεψεν.*" Oppianeget. I, 208. de Equo: *Η„ πῶς ἅντα δέδορκεν ΑΣΚΑΡΔΑΜΥΚ-ΙΝ ὀπωπαῖς Αἰζηοῖσι λόχον πεπυκασμένον ὁπλίτῃσι.*" Quem locum vir us Iulius Scaliger in Epinomide adducit, ut ostendat Creticum pedem s hic *σκαρδαμυκτ*) in Hexametro versu nonnumquam tolerari. Frustra: enim tam terso poetae tam indigna licentia placere potuit. Sine dubio ponendum: „*Η πῶς ἅντα δέδορκεν ΑΤΑΡΜΥΚΤΟΙΣΙΝ ὀπωπαῖς.*" um *ἀτάρμυκτος* unum idemque est ac *ἀσκαρδάμυκτος, inconnivens;* Euphorion apud Etymologum et Suidam, *ΑΤΑΡΜΥΚΤΟΝ τρέπεν Α.* Etymol. *Ἀτάρμυκτον, ἄφοβον, θρασὺ, κυρίως τὸ μὴ μῦον.* gendus inde Hesychius: *Ἀτάρβητον, ἄφοβον, θρασύν.* Scribe vel ex verborum serie, *Ἀτάρμυκτον.* Idem alibi: *Ταρμύξασθαι, φοβηθῆναι.* tymologus: *Ταρμύσσειν, τὸ φοβεῖν, ὡς Ἀνικόφρων.* Nota hoc ex hrone citari. At apud illum hodie legitur, v. 1177. *Κλάγγαισι ταρνσαν ἐννύχοις βροτούς.* Restituendum vero, vel Etymologi auctoritate,

Qui vidit mare turbidum, et
Infamis scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit

v. 19. Vulg. *Turgidum.*

ταραμύσσουσαν; ut et scriptus codex etiam exhibet. Sed ut tandem manum de tabula: satis iam, opinor, et abunde pervicimus, aut scripsisse *rectis oculis* Flaccum, aut saltem ita debuisse: quorum alterum modo si negas; qui Horatius sit, omnino nescis: sin utrumque; vereor ne, qui tu sis, optime sciamus.

19. *Qui vidit mare turgidum*] Editio Veneta 1478 quam omnium primam esse crediderim, habet *turgidum;* at Germanica Loscheri 1498, *turbidum.* Postea tamen prior illa lectio fere cunctas occupavit. Codices quidem, etiam optimae notae, alii hanc, alii illam exhibent: et sane utraque sat commode tolerari potest. Prudentius Peri Steph. V, 475. „*Quae* turgidum *quondam mare Gradiente Christo straverat.*" Avienus in Arateis 307. „*salumque Fluctibus instabile et glauci vada* turgida ponti." Sic Virgil. Tumidum *mare*, Tumida *aequora*, *Maria alta* tumescunt; et Graeci, *ἅλιον οἰδμα, οἰδμα θαλάσσης.* Vix tamen dubito, quin *turbidum* ab Horatii manu fuerit; quod fortius epitheton est, et maiorem terrorem incutit. Lucret. V, 998. „*nec* turbida *ponti Aequora laedebant navis ad saxa virosque.*" Ovid. Trist. I, 11, 33. „*Cumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor, Pectora sunt ipso* turbidiora *mari.*" idem Leand. Her. 7. „*Ipsa vides caelum pice nigrius, et freta ventis* Turbida, *perque cavas vix adeunda rates.*" Et ibidem 172, „*Cumque mea fiunt* turbida *mente freta.*" Seneca Herc. Oet. 456. „*concussi fretum Cessante vento:* turbidum *explicui mare.*" Avienus in Arateis 656, „*Non tum freta* turbida *pinu Quis petat.*" Et iterum 850 „*Quantum suspenso linquit vada* turbida *caelo.*" Et 1458, „Turbida *certantes converrent aequora Cauri.*" Et 1761, „*Si fugiunt volucres raptim freta* turbida *Nerei.*" Ut pene iam metuendum sit, ne et in istis quoque Prudentii et Avieni locis, quae supra protulimus, *turbidum* substitui debeat.

20. *Infames scopulos Acroceraunia*] Virgilius Aen. III, 506. „*Provehimur pelago vicina Ceraunia iuxta.*" Ubi Servius lectionem hanc in Flacco confirmat. Ceraunia, inquit, montes Epiri, a crebris fulminibus propter altitudinem nominati. Unde Horatius expressius dixit, *Acroceraunia*, propter altitudinem et fulminum iactus. Lactantius ad Statii Theb. I, 133. *Infames Scirone petras.* Nota, inquit, *Infames* dixit, ut est, „*Infames scopulos Acroceraunia.*" Idem repetit ad III, 121, et ad VI, 156. Sed in ultimo Lactantii loco libri antiqui repraesentant *alta Ceraunia*, notante Theod. Marcilio et Georgio Fabricio, in Notis ad hoc Carmen. Unde vir reconditae eruditionis Gulielmus Baxter in nupera sua Horatii editione sic edidit, „*Infames scopulos, alta Ceraunia.*" Nollem factum; neque enim ulla unius loci suspecti auctoritas est contra duo alia eiusdem Lactantii loca, et eo vetustiorem Servium, et omnes quotquot ubique sunt Horatii libros: neque sane tolerari hic poterit duplex epitheton, *infames, alta;* ut agnoscent, qui poëticae gustum habent. *Ἀκροκεραύνια*, ut *Ἀκροκόρινθος:* nimirum montes Ceraunii longissimo tractu protenduntur, quorum summum promontorium Acroceraunia nomen habet. Ovid. Remed. Amor. v. 739. „*Hae tibi sint Syrtes, haec Acroceraunia vita.*" Plin. Hist. III, 23. „*Initium Epiri, montes Acroceraunia*, et iterum eodem libro quater vel quinquies. Lucius Ampelius cap. 6. „*Parnassus, Acroceraunia in Epiro.*" Tum autem, quod idem suspicatur *Acroceraunia ex glossemate esse, quia vulgatius* plane aliter res habet. Nam praeter loca iam citata, frustra, opinor, alibi *Acroceraunia* quaesiveris; cum *Ceraunia* vulgatissimum sit, cum apud Poetas, tum alios.

Prudens Oceano dissociabilis
Terras, si tamen inpiae

v. 22. Vulg. *Dissociabili.*

2. *Nequicquam Deus abscidit Prudens Oceano dissociabili Terras* hic passive (ut Grammatici loquuntur) accipiebant *dissociabili;* eo ut *Deus recte absciderit terras ab Oceano, quem par erat ab eis iari et abscindi.* Quomodo et Ovidius Metam. I, 22. „*Nam caelo , et terris* abscidit *undas.*" Et Statius Silv. III, 2. v. 61. „*Quis et* abscissum *miseris animantibus aequor Fecit iter?*" Posterioribus ea melior visa est sententia, ut *Deus providenter terras discrevelias scilicet ab aliis, interveniente Oceano;* quale illud Lucretii est, 3.] „*Et mare, quod late terrarum* distinet *oras.*" Et Senecae Consolat. ad am. c. 18. *Quid — vinculum terrarum* Oceanus, continuationem gentriplici sinu scindens, *et ingenti licentia exaestuans?*" Tum autem, huic consentaneum erat, iam non passive ut illi priores, verum sumere volunt *dissociabili, qui terras dissociat,* ut *genitabilis aura, rabile frigus* et id genus alia. Atque haec, ut video, interpretatio ola passim obtinet, et pro legitima habetur. Esto sane: *dissociabilis* per analogiam defendi possit; etsi in ea notione iam nusquam alibi at vide quam inficeta demum sententia exoriatur: *Deus abscidit Oceano dissociabili*, hoc est, ut quidam explicant, *Deus abscidit Oceano, qui terras abscindit.* Quisquamne sibi persuaserit, putidioc et ταυτόλογον ab Horatio profectum esse? Tu vero scribe, si unius literulae adiectione: „*Nequicquam Deus abscidit Prudens* dissociabilis *Terras.*" Hoc est, ut hodie moris est scribere, *dissoes.* Frustra, inquit, providentia Dei terras has ab illis consulto absciari interfuso: siquidem homines mare illud navibus traiiciunt, et terras Deo dissociatas commercio inter se miscent. Sane et oratio iam et itia sunt omni ex parte commodissimae. Ita Statius Siciliam ab Italia *iatam* esse memorat. Silv. I, 3. v. 32. „*sic* dissociata *profundo Bruicanium circumspicit ora Pelorum.*" Rutilius Itin. I, 330. „*Eminus silvosa cacumina miror, Quam fraudare nefas laudis honore suae. ite cum modico victricibus obstitit armis, Tamquam longinquo* dis- *mari.*" Florus II, 8. „*Euboeam insulam continenti adhaerentem, freto reciprocantibus aquis Euripus* abscidit. Valer. Flaccus II, 615. *mque prementem Effugit abruptis Europa inmanior oris. Has* terras *consertaque gentibus arva, Sic pelago pulsante reor, Nepquondam Cuspis et adversi longus labor* abscidit *aevi, Ut Siculum umque latus.*" Et eodem plane, quo Noster, sensu, *bene disseptas* ura terras ait Seneca; atque improbe factum ab Argonautis, quod, primi transcurrere ausi, commercia vetita exercerent. Medea 335. „*Candida i saecula patres Videre procul fraude remota. Sua quisque piger tangens Patrioque senex factus in arvo, Parvo dives; nisi quas it Natale solum non norat opes.* Bene dissepti *foedera mundi it in unum Thessala pinus, Iussitque pati verbera pontum, Partemnetus fieri nostri Mare sepositum. Dedit illa graves Improba poenas.*" opinor, iam dictum est ad emendationem nostram firmandam; superest adhuc, quod aliorum opiniones prorsus refutet. Neque enim prior uae Oceanum ipsum terris abscissum tentarique vetitum esse statuit, tere potest cum sequentibus, „*si tamen impiae Non tangenda transiliunt vada.*" Quorsum enim *transiliunt*? Nam id quidem satis t, non Oceanum modo tentari, sed et regiones exteras trans Oceanum quale scilicet commercium prohibere Natura conata est. Neque utrasane defendi in eo potest, quod Oceanum dicat *dissociabilem;* quippe a numquam usurpatur, nisi vel de diversis rebus, vel de re una ex

Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti,
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem aetheria domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Daedalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus ardui est.
Caelum ipsum petimus stultitia, neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Iovem ponere fulmina.

IV.

AD SESTIUM.

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favonî:
Trahuntque siccas machinae carinas.
Ac neque iam stabulis gaudet pecus, aut arator igni;
Nec prata canis albicant pruinis.
Iam Cytherea choros ducit Venus, inminente Luna:
Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes

v. 37. Vulg. *Arduum.*

diversis rebus concreta et congregata. Tacitus in Agric. 3. „*Quamquam Nerva Caesar res olim* dissociabiles *miscuerit, Principatum et Libertatem.*“ Claudianus in Ruf. II, 238. „*Quid consanguineas acies, quid dividis olim Concordes aquilas? Non* dissociabile *corpus, Coniunctumque sumus.*“ Prudentius Psycom. 763. „*Quod sapimus, coniungat amor: quod vivimus, uno Conspiret studio. Nil* dissociabile *firmum est.*“ Hac sola itaque ratione *dissociabilis* dici poterit Oceanus; si diversas eius partes, aliam ab alia discindi et divelli et distrahi velis; quod nihil ad mentem Horatii est.

37. *Nil mortalibus arduum est*] *Ardui* meliores codd. Cruquii et aliorum, et sic vetustissimi mei Graevianus, Leidensis, et ex prima manu Reginensis cum aliis: adde Barthii librum optimae notae, Advers. XXXV, 2. Omnino itaque recipienda haec lectio est, adulterina illa exclusa. Noster Epist. II, 1, 31. „*Nil intra est olea,* nihil *extra est in nuce* duri.“ Atque hanc probat elegantissimus Nic. Heinsius ad Ovidii Heroidas VIII, 104.

5. *Iam Cytherea choros ducit Venus*] Nota illud *Venus* plane otiose positum. Neque enim ipse alibi, nec ullus Poetarum Latinorum *Cytherea Venus* dixit, sed simpliciter *Cytherea.* Carm. III, 12. „*Tibi qualos Cytherea puer ales.*“ Virgil. Aen. IV, 128. „*Annuit atque dolis risit Cytherea repertis.*“ Ita omnes ubique, nisi me memoria fallit: neque quisquam ex Graecis *Κυθέρειαν Ἀφροδίτην*, non ipse Homerus, qui toties inculcat *Φοῖβος Ἀπόλλων*, quod solus et semel imitatus est Virgilius Aen. III, 251.

Alterno terram quatiunt pede; dum gravis Cyclopum Volcanus ardens visit officinas.

v. 8. Vulg. *Urit.*

ıe *Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo Praedixit.*" De-
itaque poterit noster hoc Virgilii exemplo. Nam de mendo suspicari
omnium librorum consensio. Quibus adde Marium Plotium de metris
62. *Logaoedicum Archebulium fit duobus dactylis et duobus tro-*
is, sive trochaeo et spondaeo. Iam Cytherea choros verius dat. Ubi
etro ipso manifestum est legi oportere *Venus dat:* atqui iste versicu-
x nostro expressus est, et receptam lectionem stabilit.
3. [*Dum graves Cyclopum Vulcanus ardens urit officinas*] Vir magnus
s Caesar Scaliger in Poetices lib. VI, p. 882. concoquere ista non po-
Non urit, inquit, *caminos: deficerent enim. At non deficiunt. Me-*
urget *officinas: quippe magistri est operas urgere.* Haec Scaliger;
nostri Interpretes, etsi quavis data occasione libenter ei obtrectant,
um hic loci dimittunt: nec interea tamen aut audiunt monentem, aut
ia locum expediunt. Vére profecto et acute Scaliger: quamquam in-
ıs posuit *caminos.* Quidni enim urantur camini? Iuvenalis XIV, 118.
de assidua, semperque ardente *camino.*" Ovid. Fast. IV, 473. „*Antra*
yclopum positis exusta *caminis.*" Sed aliud plane est urere *officinas:*
e eo pacto et totam tabernam et omne operis instrumentum una com-
et; quod de Vulcano tabernae domino suspicari festivum sane esset.
illud Propertii, quod huc adducit Passeratius, Eleg. II, 1, 54. „*Colchis*
cis urit ahena focis," ullo modo par vel simile est. Uruntur enim
lie ahena, salvis tamen officinis. Illud quoque a Scaligero praeteri-
niror; quam inficete bina illa iungantur *ardens* et *urit.* Exclamare
ıs licet, *Δὶς ταυτὸν εἶπας:* adeo ut geminatus ille calor iam merum
spirare videatur. Omnino itaque mallem cum Scaligero u r g e t *offici-*
cum vel a puero meminerim illa Vulcani apud Virgil. VIII, 439. „*Tollite*
ı, inquit, coeptosque auferte labores, Aetnaei Cyclopes, et huc ad-
mentem. Arma acri facienda viro: nunc viribus usus, Nunc ma-
rapidis, omni nunc arte magistra: Praecipitate moras." Agnoscis,
, magistri verba quam acerrime operas *urgentis.* Sed tamen aliud
melius subministrant priscae membranae. Leidensis enim octingentûm
ım codex verissime exhibet, „*Vulcanus ardens* visit *officinas:*" Quo
et Lambini aliquot, et Colbertinus pro varia lectione, et Bodleianus,
ssit scriptum est; et qui his omnibus antiquior est Plotius Gramma-
. 2663. *Logaoedicum,* inquit, *Archilochi Ithyphallicum fit quatuor*
icis pedibus et tribus trochaeis. Exemplum hoc est: „Alterno ter-
ruatiunt pede, dum gravis Cyclopum Vulcanus ardens ussit *officinas.*"
ɔdie quidem, ut vides, editum est *ussit;* sed sine dubio librariorum
pro *visit:* quo vocabulo nihil Horatianae sententiae aptius vel fingi
tari potest. Noster alibi de Venere, Carm. III, 28. „*Quae Paphon*
visit *oloribus.*" Virgil. Aen. IV, 143. „*Qualis ubi hibernam Lyciam*
ique fluenta Deserit, ac Delum matèrnam invisit *Apollo.*" Ovidius
, II, 579. de ipso Vulcano, „*Fingit* iter *Lemnon, veniunt ad foe-*
nantes: Impliciti laqueis nudus uterque iacent." Apollonius Rho-
I, 40. *ἵν' ἐντύνεσκε θεὰ λέχος Ἡφαίστοιο. Ἀλλ' ὁ μὲν εἰς ΧΑΛΚΕΩΝΑ*
μονας ἦρι BEBHKEI Νήσοιο πλαγχτῆς εὑρὺν μυχὸν, ᾧ ἔνι πάντα
α χάλκευεν ὀπῇ πυρός. ἡ δ' ἄρα μούνη Ἧστο δόμῳ δινωτὸν ἀνὰ
ἄντα θυράων. Ubi habes Venerem, non ut hic ad lunam choreas
ntem, sed ut frugi matremfamilias, domi manentem, et domestica ne-
apessentem, dum Vulcanus maritus suam Liparae *visit officinam.*
cripseram, cum sero animadverti ingeniosissimum Rutgersium ante
luisse *visit,* et insuper locum Apollonii huc attulisse.

Nunc decet aut viridi nitidum caput inpedire myrto,
Aut flore, terrae quem ferunt solutae.
Nunc et in umbrosis Fauno decet inmolare lucis,
Seu poscat agna, sive malit haedo.
Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turris. ô beate Sesti,
Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Iam te premet nox, fabulaeque Manes,
Et domus exilis Plutonia: quo simul mearis,

12. *Seu poscat agnam sive malit haedum*] Ita scriptum in tribus Lambini. Unus Cruquii et Bersmanni cum meis Zulichemiano et Regiae societatis, *Agnam*, et, *haedos*. Quod paullo propius accedit ad veram lectionem, et plurium et vetustiorum codicum suffragiis innixam, *Seu poscat* agna, *sive malit* haedo. Servius ad Virgil. Eclog. III, 77. Cum faciam vitula. *Figurate, faciam vitula, ut faciam ture, faciam agna.* Horat. „*Seu poscat agna, sive malit haedo.*“ Ita legitur etiam apud Marium Victorinum p. 2575. et Plotium 2659. Codex Graevianus in margine: „*Deest,* immolari sibi.“ Rectissime: et profecto si *agnam* et *haedum* legeris, nihilo secius subaudiendum erit extrinsecus, Seu poscit agnam *immolari sibi.* Atqui tam bene Latine dicitur, poscit *agna* sibi immolari, quam, poscit *agnam* sibi immolari. Macrobius Saturn. III, 10. „Quando enim diceret Virgilius, *Caelicolum regi mactabam in litore taurum:* si sciret *Tauro immolari* huic deo vetitum? aut si comprehendisset, quod Atteius Capito comprehendit, cuius verba ex libro I. de iure Sacrificiorum haec sunt: *Itaque Iovi* tauro, verre, ariete immolari *non licet.* Labeo vero LX et VIII libro intulit, nisi Neptuno, Apollini et Marti *taurum* non immolari.“ Frustra igitur Grammatici hic quaerunt nodum in scirpo. Illud tamen fortasse pugnabunt, *poscat agnam* hic legi oportere, ut in Epod. XVII, 38. „*Paratus expiare, seu* poposceris *Centum* iuvencos.“ Verum ibi codex meus Battelianus, bonae notae, clare exhibet, *centum iuvencis;* quae vera scriptura est, tamque huius loci lectionem confirmat, quam ab ea invicem confirmatur.

16. *Iam te premet nox fabulaeque manes*] Dubitare poteris pluraline numero hic accipiatur *fabulae,* an genitivo singulari. Hoc ille maluit, quicumque fuit, qui margini codicis Graeviani hoc Scholion allevit, *Fabulae, genit: singul. pro Fabularum.* et Prudentius, perpetuus Nostri imitator, Contra Symmachum I, 190. „*Et tot templa deúm Romae, quot in orbe sepulchra Heroum numerare licet: quos* fabula manes *Nobilitat, noster populus veneratus adorat:*“ plane hunc locum in animo habuit. Illud tamen secutus videtur Persius, cum dixit V, 152. „*cinis et manes et fabula fies.*“ Utrumlibet elegeris, eodem fere res redit.

17. *Et domus Exilis Plutonia*] Daniel Heinsius, et Barthius, cum Advers. XXX, 13. tum ad Statii Thebaida I, 56. legit: „*Et domus* exilii.“ Nihil umquam vidi dilutius. Domus *exilis,* est egena et inops, sine supellectile et penu: ut alibi Epist. I, 6, 45. „Exilis *domus est, ubi non et multa supersunt, Et dominum fallunt, et prosunt furibus.*“ Sic *tenues penates* Seneca in Hippolyto v. 209. „*Cur in penates rarius* tenues *subit Haec delicatas eligens pestis domos?*“ Sic *gracilem larem* Apuleius in Apologia. „*Sed quod vivo gracili lare, quod pauciores servos habeo.*“ Probant hoc et sequentia, *Nec regna vini.* Nihil, inquit, ibi reperies, quo bene sit: neque conviviis, nec amoribus indulgendi facultas erit, aut locus commodus. Neque vero hic quemquam offendere debet geminum Epitheton, *exilis Plutonia,* quod tamen alias rarum est. Sic enim et alibi, eadem plane forma, Epist. II, 1, 157. „*sic* horridus *ille Defluxit numerus* Saturnius.“ Et Virgil.

Nec regna vini sortiere talis;
Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
Nunc omnis, et mox virgines tepebunt.

V.

AD PYRRHAM.

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urguet odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? heu quoties fidem
Mutatosque Deos flebit, et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens;

X, 408. „*extenditur una* Horrida *per latos acies* Volcania *campos.*“ eneca Oedip. v. 228. „Imminens Phoebea *laurus tremuit, et movit tm.*“

18. *Nec regna vini sortiere talis*] Codex Reginensis: *Nec regna talis ere vini.* Quae verborum collocatio magis aperte indicat *talis* esse *ἀστραγάλοις.* Frustra sane sunt, qui damnatam interpretationem *talis* hoc est, *tam generosi,* recoquere nuper et resuscitare voluerunt. Quasi vel vilissimi vini copia esset in domo Plutonia. *Magisterium vini, um vini* recte dixeris: *regnum vini boni, regnum vini talis,* nequa-. Usus et sensus repugnant.

19. *Nec tenerum Lycidam*] Codex inter optimos Reginensis cum duo-Torrentii Graeca forma habet *Lycidan.* Recte: Sic alibi Serm. II, 4, 3. nagoran *Anytique reum doctumque* Platona.“ Ita et Virgilius [Ecl. II, X, 10] *Menalcan:* et alii passim alia.

3. *Emirabitur insolens*] Sic miro consensu Codices; atque ita Donatus, id Terentii Eunuch. V, 8, 8. hunc locum adducit Flacci: et tamen illud ndum est vel maxime, neminem quemquam eo vocabulo usum esse er Nostrum, idque hoc tantum loco. Quid vero tam dignum in se net *emirari,* ut vox nova plane procudi debuerit? *Emirari,* aiunt pretes, est magnopere et valde mirari. Atqui et vox notissima *demirari* m omnino vim habet. Terent. Hecyra IV, 1, 14. „*Demiror, quid sit, obrem*“ etc. ubi recte Donatus, *Demiror, valde miror.* Certe tanti rat, ut verbum prorsus novum fingeret Noster, nec tamen quicquam ntiam adiuvaret. Facile quidem foret substituere *demirabitur;* sed si Horatii manu esset, minime omnium credibile est, tam usitatum ver-in tot libris potuisse corrumpi, ut alterum, et inauditum et nihilo ficantius, ubique eius vicem teneret. Quid, quod neutra quidem ratione ri res potest: remanet enim in oratione ipsa subabsurdum quid et se-pugnans: *Quoties,* inquit, *emirabitur insolens?* Atqui si *toties* emira-, quomodo, quaeso, *insolens?* Certe non nisi prima vice *insolens* erit, illam *expertus* et magis magisque *assuetus* futurus. Haeret itaque negotium. Solus codex Reginensis, quantivis sane pretii, suspicionem i hic praebuit, qui clare habet *et mirabitur,* punctulo sub T posito a secunda, quo delendam esse literam aliquam notare solent librarii. e corrigere locum voluerunt ad aliorum exemplarium fidem. At cur potius legamus, levissima quidem mutatione, sententia autem commo-na; „*heu quoties fidem Mutatosque Deos flebit! et aspera Nigris*

Qui nunc te fruitur credulus aurea,
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius aurae
Fallacis. miseri, quibus
Intentata nites. me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

VI.

AD AGRIPPAM.

Scriberis Vario fortis et hostium
Victor, Maeonii carminis alite,
Qua rem cumque ferox, navibus aut equis,
Miles te duce gesserit.

v. 3. Vulg. *Quam rem.*

aequora ventis Ut *mirabitur insolens!*" Notum illud Virgilii est: [E. VIII, 41.] *„Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!*" Et Catull. LXVII: *„Ut tibi tum toto pectore sollicitae Sensibus ereptis mens excidit!*" *Et* loco *ut* facillime obrepere potuit, quia prima cuiusque versus litera olim minio describi solita est; atque ideo a librariis plerumque omittebatur, ab aliis postea supplenda. Huc adde, quod in vetusta editione Donati Argentinae MDIII. non *emirabitur* invenies, sed *et mutabitur;* in quo vestigia priscae lectionis aliquatenus extant.

3. *Quam rem cumque ferox navibus aut equis Miles te duce gesserit*] Vereor ut recto talo stare possit haec lectio; licet prima fronte sana esse videatur; et cum in plerisque omnibus libris, tum et in Victorino sic hodie extet, p. 2614. Quid enim? An *quamcumque* rem gesserit Agrippa, sive mediocrem sive leviculam et nullius momenti, dignum *Maeonio carmine* argumentum erit? An *victor* erit hostium, etiamsi *male* rem gesserit? nullus dixeris. Profecto *quamcumque rem gesserit* non sunt eius verba, qui laudat Agrippam; sed vituperantis potius, nihilque magni de eo pollicentis. Cicero ad Lentulum Epist. I, 9. *„Huc accessit commemoranda quaedam et divina Caesaris in me fratremque meum liberalitas, qui mihi,* quascumque res gereret, *tuendus esset: nunc in tanta felicitate tantisque victoriis, etiamsi in nos non is esset qui est, tamen ornandus videretur.*" Ubi luce ipsa clarius est, *quascumque res* ita opponi *tantis victoriis,* ut parvas maximis, male gestas felicissime gestis. Libenter itaque sequor, quam ex suis libris Muretus lectionem protulit, Var. Lect. IX, 7. „Qua *rem* cumque *ferox navibus aut equis.*" *Quacumque,* hoc est, sive *mari* sive *terra:* id enim sibi volunt *navibus aut equis.* Florus II, 2. *„Ostendit nihil interesse virtutis, equis an navibus, terra an mari dimicaretur.*" Livius XXIII, 40. *„Navalibus sociis armatis, ut terra rem gereret.*" XXVIII, 23. *„Ut terra marique communi consilio rem gererent.*" Nepos in Hamilc. 1. *„Cum ante eius adventum et mari et terra male res gererentur.*" Rem autem gerere, sine epitheto vel adverbio, dicebant. Valerius Max. II, 7, 10. *„Cum apud Contrebiam res gereretur.*" Plinius XII, 31. *„Res in Arabia gessimus, et Romana arma in magnam partem eius penetravere.*" Seneca de Constant. 19, 4. *„Vos enim rem geritis, illi parta victoria est.*" Gualterius Chabotius, Vir eruditus, legit potius πληθυντικῶς *qua res cumque:* quia ἑνικῶς, ut ait,

Nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem
Pelidae stomachum cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulixei,
Nec saevam Pelopis domum

rere de re privata dicitur, numquam de publica, nisi habeat secum on *prospere, male,* vel simile quid. Sed in eo fallitur, ut videre est s iam citatis, quibus alia, si opus esset, possem adiicere. Ceterum, ngius paullo id a libris recederet, non male legere poteris, ut *rem e ferox;* i. e. *quandoque* sive *quandocumque.* Sic enim alibi Noster IV, 2, 33. eadem omnino qua hic sententia. „Concines *maiore poeta Caesarem,* quandoque *trahet feroces Per sacrum clivum, merita s Fronde, Sicambros.*“ Quid quod adhuc propius ad vulgatam em accedere est, eodem sensu, „Quum *rem cumque ferox*“: Quidni *numcumque* tam commode dicere poteris, ac *quandocumque*? At non inquies. Hodie quidem, tot libris deperditis: qui tamen et ipsi forsitan corrupti essent, hoc verbum exhiberent. Certe in Senecae Oedi. 648. „*Proinde pulsum finibus regem ocius Agite exulem:* quod *funesto gradu Solum relinquet, vere florifero virens Reparabit : spiritus puros dabit Vitalis aura, veniet et silvis decor:*“ ubi anae habent *quocumque, quodcumque, quacumque:* vix aliud a e manu proficisci potuit, ac *quumcumque.* Quippe sententia est, *ocumque, quum primum* solum relinquet. Neque aliud ac Thebaicum intelligit, quod tum peste ac fame laborabat.

Nec cursus duplicis per mare Ulyssei] Vetus Scholiastes: „*Amphinam et* duplicis Ulixei *potest accipi, quod significat callidi; et* s cursus *per accusativum pluralem, id est, itus ac reditus.*“ Ita im dubitatum est, de sententia huius loci; inde nata ambiguitate, eteres accusativum pluralem in IS efferebant in iis nominibus, quinitivus exiret in IVM. Et proinde veteres quique codices hic *duplicis*, recentiores plerique *duplices.* Priscianus tamen p. 562. *es pro Ὀδυσσεύς, quod ostenditur in genitivo Ulyxei. Horatius* arm. *‘Nec cursus* duplices *per mare Ulyxei’.*“ Et sic tres libri quos consului. Sed pag. 723. ubi eadem repetuntur, nunc extat *s:* cum tamen iidem codices etiam illic habeant *duplices.* Reliquum ur, cum in scriptura tam parum auxilii sit, ut sententiam ipsam amus. Sine dubio Noster intelligit Argumentum Odysseae; ut et *stomachum Μῆνιν Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος* sive Iliada notat. Recte Odysseam vocaveris, *cursus Ulixei duplicis:* si modo *duplex* virum n et versutum significet. Sic enim Auctor Priap. de Odyssea[68,19.]: „*Alteria est error* fallentis *Ulixei.*“ Inde Statio *varius* dictus est Ulixes, II, 172. „*qui callida dona, Graiorumque dolos,* variumque *ignoixen.*“ Ita aliis dicitur *fallax, pellax, furtis aptus, πολύμητις, οπος, „Εἰδὼς παντοίους τε δόλους καὶ μήδεα πυκνά.*“ Et sane *διπλοῦς ἀνὴρ* est, qui aliud loquitur, aliud sentit. Nemo tamen um, excepto si forte Nostro, eiusmodi hominem *duplicem* vocavit. iod Muretus affert ex Catullo Epig. LXVIII, 51. „*Nam mihi quam dedeplex Amathusia curam.*“ aliud plane est, et ad *duplicem sexum* debet, quia Venus Amathusia et mas et femina erat; ut recte Vossius illum, et ante eum Meursius in Cypro sua lib. I, c. 8. Sic Statio rus Hylaeus dicitur *duplex*, quia partim homo, partim equus. Theb. . „*Non aliter silvas humeris et utroque refringens Pectore, monuplex Hylaeus ab antro Praecipitat.*“ Videndum itaque erit, an *duplices* commodè interpretari queas. Ubi illud primum quivis in eo falli Scholiastam, quod *cursus duplices Ulixei, itum et redi*telligit. Neque enim quicquam in Odyssea est, de itu Ulixei ad Ilium;

Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Inbellisque lyrae Musa potens vetat
Laudes egregii Caesaris et tuas
Culpa deterere ingenî.

neque in eo alios casus passus est Ulixes, quam quivis alius Ducum. Meliorem forte viam insistunt, qui *cursus duplices*, hunc per mare internum, illum per externum sive Atlanticum interpretantur; quos inter est Isaacus Vossius loco citato, qui huc trahit illa Manilii II, 4. de Ulixe; *„Errorem-que ducis totidem, quot vicerat, annis Instantem bello, geminata per aequora ponti:“* Et *geminata aequora* ea ratione exponit, qua hic *duplices cursus*. Sed pace tanti viri dixerim, nihil ex tam mendoso loco colligi poterit. Quid enim est, *errorem instantem bello?* Et quaenam porro *bella* gessit Ulixes per alterum decennium a Troia capta? *Ponto* etiam habent manuscripti omnes, etiam et Vossianus; et qua fide *ponti* ex eo citet, ipse viderit. Si quid in re paene deplorata tentandum esset, equidem sic libens reponerem: *„Erroremque ducis totidem, quot fecerat annis Instantem bello, et geminata pericula ponto.“* Certe Gemblacensis cum duobus aliis *per agmina*, Vossianus cum tribus aliis *per aequora;* ut utrumque librariorum commentum esse iure suspiceris. *Fecerat* autem quatuor habent codices cum editionibus primis: Errorem, ait, totidem annis, quot *fecerat* sive scripserat Homerus eum bello instantem. Tibullus II, 3, 42. *„Praeda vago iussit* geminare pericula ponto, *Bellica cum dubiis rostra dedit ratibus.“* Sed ecce in aliam iam coniecturam incidi, quam praestare tibi ausim certam liquidamque. Cum enim veterrimi codices Gemblacensis, Lipsiensis, Venetus uno consensu praeferant, *„geminata per agmina ponto;“* in illis utique vestigiis emendatio instituenda est. Repono igitur, *geminataque* Pergama *ponto*. Eleganter, et argutia vere Maniliana. Sic Claudianus de Bello Get. v. 387. *„Et* Trebiam *socio* geminassent *funere* Cannae.“ Quaecumque vera fuerit lectio, hoc interim certissimum habeo, nihil aliud Manilium voluisse, quam Ulixen tot annos in errore, quot in bello consumsisse. Claudianus in Laude Serenae. v. 26. de Ulixe: *„belli pelagique labores, Et totidem saevi* bellis, *quot* fluctibus, *anni Coniugii docuere fidem.“* Ovid Art. III, 15. *„Est pia Penelope, lustris* errante *duobus, Et totidem lustris* bella *gerente viro,“* Et Amor. II, 1, 31. *„Quique tot* errando, *quot* bello *perdidit annos.“* Iam autem neque haec neque illud Manilii ad *cursus duplices* omnino faciunt; atque adeo paucos fore crediderim, quibus Vossii sententia rem attigisse videatur. Quippe eo sensu potius *cursus per duplex mare*, quam *duplices per mare cursus* dictum oportuit. Utraque igitur interpretatione tam *duplicis Ulixei*, quam *cursus duplices*, paullisper seposita, experiamur, an ex coniectura melius quicquam suppeditari possit. Et ut mihi quidem videtur, non magna mutatione non paullo elegantius aut dixit aut dicere potuit Noster, *„Et cursus* reducis *per mare Ulixei.“* Ea sane Odysseae materia est: ut recte alibi Noster de Ulixe; Epist. I, 2, 21. *„latumque per aequor Dum sibi, dum sociis* reditum *parat.“* Non satisfacit itaque *cursus Ulixei per mare* ad argumentum Odysseae indicandum, nisi addideris *reducis*. Qui enim ex his verbis, nisi aliunde tibi compertum sit, poteris dignoscere, utrumne cursum velit ab Ithaca Troiam, an retrorsum a Troia Ithacam? Si *errorem* quidem cum Ovidio Manilioque dixisset, id utique verbum satis per se rem conficeret; quia tum, cum Troiam peteret Ulixes, minime erravit, sed in reditu dumtaxat. Nunc cum non *errorem*, sed *cursus* posuit; dubium profecto reliquit, reditumne hic voluerit an abitum. Quare pene inducor, ut credam, non aliter scripsisse Horatium, quam *reducis:* et sic sane alii de re eadem. Statius Silv. IV, 2, 4. *„Alcinoique dapes mansuro carmine monstrat, Aequore qui multo* reducem *consumpsit Ulixen.“* Silv. II, 7, 49. *„Nocturnas alii Phrygum ruinas,*

Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit? aut pulvere Troico
Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydiden superis parem?
Nos convivia, nos proelia virginum,
Strictis in iuvenes unguibus acrium,
Cantamus, vacui, sive quid urimur,
Non praeter solitum leves.

VII.

AD MUNATIUM PLANCUM.

Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi

v. 18. Vulg. *Sectis.*

de reducis *vias Ulixi*, *Et puppem temerariam Minervae Trita varbita sequantur.* Silv. II, 1. 118. „*Maeonium sive ille senem, Troiaeores Diceret, aut casus tarde* remeantis *Ulixi.*“

. *Pulvere Troico*] Illustrissimus Nic. Heinsius in ora libri sui: Troio.“ Vide nos ad Carm. III, 3. v. 32.

. *Proelia virginum Sectis in iuvenes unguibus acrium*] Iterum Nic. is: „Sectos *Gronovius legit.*“ In libris editis Gronovii non memini e: verum hoc vel colloquio vel per Epistolam cum Heinsio communituit. Caeterum viro longe acutissimo non potuit non displicere lectio . Quorsum enim *sectis* unguibus? Iam tibi dicent interpretes, festive hoc dictum esse: ut notet virginum repugnantium proelia non vera d simulata: ideo enim sibi ungues secare, ne ora secent amatoribus. ero? an et ideo addidit, *acrium*, ut tam festivum hoc deprendere- Sane si usque adeo sunt *acres*, iam periculum erit, ne serio et inguibus in oculos involent. Propert. III, 6, 3. „*Cum furibunda mero i percellis, et in me Proiicis insana cymbia plena manu. Tu stros audax invade capillos, Et mea formosis unguibus ora nota* “ enone Par. V, 141. „*Id quoque luctando; rupi tamen ungue capillos; sunt digitis aspera facta meis.*“ Art. II, 451. „*Ille ego sim, cuius furiosa capillos: Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas.*“ nus in Epithal. Palladii et Celerinae v. 134: „*concede marito Tu quoec Scythicas infensis unguibus iras Exercere velis.*“ Iam vides, *tis* iocose, sed vere iratis unguibus amatorum ora lacerabant. Neque pari hic felicitate versatus est Gronovius, ac alias plerumque solet. *iuvenes*, et *acres unguibus in iuvenes*, non sapiunt ad elegantiam Quid quod *secandos* potius quam *sectos* oportuit, si ita loqui vo- Sed quid multa? Certissima emendatio est, quam et ipse Gronovius, vis esset, continuo amplecteretur, „Strictis *in iuvenes unguibus* “ Quod cum sic olim compendiose scriberetur, *stctis*, literula *i* posita; ut norunt qui scriptos codices versavere; proclive erat, ut librariorum degeneraret in *sectis*. Caeterum ordo est, *strictis in* non *acrium in iuvenes*. Ovid Amor. I, 6, 14. „*Non timeo* strictas *fata manus.*“ Trist. V. 2, 30. „*Ut taceam* strictas in *mea fata manus.*“ Theb. III, 535. de aquilis loquens; „*Invasere globum nivei gregis,* pandunt *Caedibus ora novis, et* strictis unguibus *instant.*“

Claram Rhodon, aut Mitylenen] Imitatus est Martialis IV, 55, 4. *s generatus inter urbes* Thebas *carmine cantet aut* Mycenas; *Aut*

Moenia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignis, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est intactae Palladis arces
Carmine perpetuo celebrare, et
Undique decerptam fronti praeponere olivam.
Plurimus in Iunonis honorem

v. 5. Vulg. Palladis *urbem.* 7. *Decerptae frondi.*

claram Rhodon, *aut libidinosae Ledaeas* Lacedaemonis *palaestras.*" Et iterum X, 68, 1. „*Cum tibi non* Ephesos, *non sit* Rhodos, aut Mitylene, *Sed domus in vico, Laelia, Patricio.*"

5. *Intactae Palladis urbem*] Athenas sic recte dixeris: quis negat? Sed tamen, cum unus Bersmanni habeat *arcem*, non *urbem;* et Lambini aliquot cum optimo meo Reginensi *arces;* longe pronior erat mutatio a figurata voce *arces* in tritissimam *urbem*, quam retrorsum ab *urbem* in *arces.* Statius Theb. VII, 184. „*cara submovit ab* arce *Hostiles Tritonis aquas.*" Et IV, 136. „*Illum Palladia sonipes Nemeaeus ab* arce *Detulit.*" Ovid. Pont. IV, 1, 31. „Arcis *ut Actaeae vel eburna vel aenea custos, Bellica Phidiaca stat dea facta manu.*" Et Metam. VI, 70. „*Cecropia Pallas scopulum Mavortis in* arce." Sed adhuc figuratius *arces* dicere solebant, etiam cum de una arce loquebantur. Valerius Flaccus V, 646. „*anne ego clara Mycenis Culmina, virgineas praeder si Cecropis* arces." Auctor Epigram. [Priap. 56, 4.] „*Pallas Cecropias tuetur* arces." Virgil. Culice v. 29. „*Urit Erichthonias Oriens non ignibus* arces." Et Aen. XI, 477. „*Nec non ad templum, summasque ad* Palladis arces." Et Eclog. II. v. 61. „Pallas, *quas condidit* arces, *Ipsa colat.*" Statius Theb. V, 100. „*Erumpunt tecto, summasque ad* Pallados arces." Rectius itaque, ni fallor, *arces* hic legeris, quam *urbem.* Nam in *Urbe* alii etiam Dii erant, in *arce* Pallas praesidebat. Livius XXXI, 30. „*Urbis quoque suae* (Athenarum) *similem deformitatem futuram fuisse, nisi Romani subvenissent: eodem enim scelere* urbem *colentes* Deos, *praesidemque* arcis Minervam *petitam.* Sed tamen sicui altera lectio magis arriserit, per me quidem suum cuique arbitrium sit.

7. *Undique decerptae frondi praeponere olivam*] Hanc, quae iam plerasque editiones occupat, lectionem primus, ut aiunt, invexit Erasmus, invitis omnibus libris: sic enim in manuscriptis locus exhibetur, „*Undique* decerptam fronti *praeponere olivam.*" Ac veteres quidem libros tuentur Turnebus et Torrentius cum paucis: pro Erasmo acerrime pugnant Lambinus, Marcilius, Dan. Heinsius, Dacierius aliique. Mihi vero, qui pro operis suscepti ratione certaminis huius expers esse non possum, nihil sane commerita videtur prisca lectio, quamobrem tam diu possesso loco cedere cogatur. Sunt, inquit, poetae, qui integra et iusta volumina conscripserunt de laudibus Athenarum; sive, quibus unum opus est de laudibus Athenarum perpetuum Carmen a prima urbis origine ad sua tempora deducere: atque ea ratione, „*Undique decerptam fronti praeponere olivam:*" hoc est, ex eo argumento undiquaque exhausto coronam sibi poeticam quaerere. Quid, quaeso, hic vides, quod merito culpetur? Quod vel morosissimi iudicis acumen reformidet? Nihil profecto aptius, decentius poni potuit; planeque ex Lucretianis his expressum videtur, quae bis quidem inculcavit magnus ille poeta; adeo in eis sibi placuit: I, 926. et IV, 3 „*Avia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita solo: iuvat integros accedere fontis Atque haurire: iuvatque novos* decerpere *flores. Insignemque meo capiti petere inde* coronam, *Unde prius nulli velarunt* tempora *musae*" Vides omnia ad amussim respondere; Hic *decerpit* flores, unde coronam *temporibus* nectat: Noster praeponit *fronti* olivam undique *decerptam.* Ita Cicero pro Sestio 56:

mni ex genere orationem aucuper, et omnes undique flosculos car-
ic delibem. Iam vero, quod obiiciunt, non ex oliva coronam, sed he-
am vel lauream poetis convenire, id sane levissimum est. Nam pro
ste argumenti varias sibi adsciscunt coronas. Ovidius de Amoribus
irus Myrteam sibi postulat, quia Myrtus Veneri dicata. Amor. I, 1, 29.
ere litorea flaventia tempora myrto, *Musa, per undenos emodulanda*
" I, 15, 37. „*Sustineamque coma metuentem frigora* myrtum, *Atque*
icito multus amante legar." Art. II, 733. „*Finis adest operi: pal*
date, grata iuventus; Sertaque odoratae myrtea *ferte comae.*" Quî
itaque de Athenis et Pallade scribentes coronam sibi sumant olivae,
:t Minervae sacrata est, et Athenis nobilissima? Porro autem, qui in
irum laudem tam operosa carmina conscripserunt, eos Athenis natos
probabile admodum est. Quae igitur invidia, si ex gentili arbore
m sibi elegerint? ut decenter sane Hercules, apud Senecam, rem di-
facturus, ipse sibi populeam coronam aptat, Theseo vero oleagineam,
Atheniensi: Hercul. Fur. v. 913. „*Populea nostras arbor exornet*
: Te ramus oleae *fronde* gentili *tegat, Theseu.*" Neque sane pluris
iod interrogant, Quis mortalium sic umquam locutus est, *Praeponere*
fronti, pro eo quod est, frontem olea coronare? Atqui *imponere co-*
imponere diadema, cum Ciceroni, tum aliis dictum est. Virgil. bis.
I, 304. et Aen. IV, 418. „*Puppibus et laeti nautae* imposuere *co-*
" Quin et *fronti imponere* dixit Propertius IV, 2, 46. „*Nec flos ullus*
ratis, quin ille decenter Impositus fronti *langueat ante meae.*"
itaque tam Latine dixeris, *praeponere olivam fronti*, quam *impo-*
livam fronti? Quid distat? quid interest? Cum certe si rem ipsam
ires, nulla corona imponatur fronti, quin eadem et praeponatur. Vale-
accus III, 436. „*glaucasque comis* praetexere *frondes Imperat.*"
o ostende, quid discrepent *praetexere* glaucas frondes, et *praeponere*
Quin et *praecingere*, eadem forma, dixit Seneca Medea v. 70.
ingens roseo tempora vinculo." Atque ita locuti sunt et Graeci Lyrici,
as Noster in Carminibus totus pendet, *παραθέσθαι στέφανον ταῖς*
, quod est verbum de verbo, *praeponere coronam capillis.* Sappho apud
eum lib. XV, p. 674. [fr. 77. Bk.] „*Σὺ δὲ στεφάνοις, ὤδικα, παρθέσθ'*
; φοβαῖσι. Tu vero coronas praepone *amabilibus comis.*" Atque
as de vetere lectione. Videamus porro, quid tam dignum protulerit
s quique eum sequuntur; cur hac reiecta et repudiata, novam illam
nentitiam tam patienter admittamus; „*Undique* decerptae frondi *prae-*
olivam." Hoc est, ut ipsi interpretantur, *omnibus omnium loco-*
terrarum frondibus olivam anteponere. Bene sane: sed illud in-
scire cupio, quorsum pertineat *decerptae*, siquidem ea, quam volunt,
ia est? Quid sit *decerpere* olivam, ficum, florem; satis opinor intel-
omnes. Iam quaero, cur non cuivis arbori, etiam sic stanti et in-
olivam anteponebant? Quid ad rem, ut prius *decerperetur* frons
, quam cum oliva compararetur? Nihil profecto invenustius vidi,
m, ineptius. Lucretius loco iam citato, „*iuvatque novos* decer-
res." Quamobrem sodes *decerpere?* nimirum ut ex iis sic decerptis
fieret; „*Insignemque meo capiti petere* inde *coronam.*" Similiter
re Lectione, „*Undique* decerptam *fronti praeponere olivam.*" Quid
erptam, si interrogas: ratio in promptu est, ut corona inde facta
praeponatur; quod nisi decerpta prius fronde fieri non potest. Iam
novitia lectione, comminiscantur, si poterunt, ullam causam, vel
saltem et pravam; quid referat in comparatione arborum, utra utri
nda sit, ut alterius frons decerpatur. Crediderim equidem, iam nunc eos
sui poenitere; sed et aliud adhuc reliquum est nihilo minus poeniten-
Sic enim narrant, eum, qui Athenas laudare instituit, ante omnia cuivis
raeponere debere Olivam, utpote a Minerva inventam, et in eius arce
consecratam. Esto: et sane multa de Oliva Attica praedicant cum poe-

tae, tum rhetores et historici: sed in eo iam res vertitur, an ad Horatii sensum hoc faciat; aut cum iis quae praecesserant, non incommode connectatur. Dixerat noster, *Poetas esse nonnullos, quibus unum opus est Athenarum laudes perpetuo carmine prosequi:* adde iam istorum commentum, et dic; *Et Olivam omnibus arboribus anteferre.* Numquamne tandem ineptiarum pigebit? An *perpetuum* eiusmodi carminis argumentum erat Olea? Quid? an reliqua Athenarum miracula, quorum ne centesima [quidem] pars erat olea, silentio erant praetereunda? Vide modo pauca haec Ciceronis verba, pro Flacco cap. 26. „*Adsunt,*" ait, „*Athenienses*, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges *ortae, atque in omnis terras distributae putantur;*" et quae sequuntur. Quantus vel in his pauculis campus aperitur, quem poeta decurrat: quam foecunda laudum materia vix multis libris exhaurienda. Adde veteres historias, adde nobilitatas fabulas: haec omnia scilicet intacta transmittenda erant, ut *perpetuo carmine* suam oleam, quasi repetitam oramben, vel ad nauseam usque ponerent. Sine dubio quidem in tali poemate suam partem habuit Minervae olea; et, si id contendere velis, habuerit praecipuam. Sed quid tum postea? Ne hoc quidem posito, sic locutus fuerit noster; Sunt qui integris libris id solum argumenti sibi proponunt, ut Athenas omnibus laudibus in caelum tollant, et olivam cuilibet frondi anteferant: quod perinde esset ac si dixerit quis, Titum Livium CXL. libris Romanorum res gestas laudesque celebrasse, et nutricem Romuli Lupam. Viderint itaque, qui tam putidam orationem tam emunctae naris poetae pergent affingere.

Aliam viam instituit celeberrimus Thomas Gale ὁ μαχαιρίτης, et pro recondita sua doctrina novam lectionem protulit ex historia vetere sibi oblatam; quae est huiusmodi; „*Undique decerptam* fonti *praeponere olivam.*" Fabula nimirum erat, apud Graecos decantata, Cum olim Neptunus et Minerva de Athenarum tutela certarent; placuisse Diis, ut eius esset urbs, qui munus melius mortalibus protulisset: Tunc Neptunum produxisse *fontem* (ut voluit Galeus) Minervam vero *olivam*, atque eam fonti, Diis iudicibus, esse praelatam. Hanc ab Horatio Historiam tangi arbitratus est vir eruditus, eiusque auctores laudat (quod ex ipsius codice comperi) Herodotum, Himerium Sophistam, et Lucium Ampelium. Enimvero multa sunt, quae coniecturam hanc aut minus probabilem faciunt, aut funditus evertunt. Quippe alia plane fabulae huius narratio, apud Romanos praesertim, invaluit, non *fontem* scilicet, sed *equum* prosiluisse, cum Neptunus terram percuteret; unde Virgilius Georg. I, 12. „*tuque o, cui prima frementem Fudit* equum *magno tellus percussa tridenti, Neptune.*" Ovidius Metam. VI, 75. „*Stare Deum pelagi, longoque ferire tridente Aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi Exiluisse* ferum." Ut parum verisimile sit, nostrum ab amicis suis in narratiuncula hac discedere voluisse. Hoc primum: sed illud maius, quod nemo quisquam a Neptuno *Fontem* creatum narrat, sed *Mare*, sive *fluctum*. Ipse Herodotus, a Galeo testis laudatus, VIII, 55. Θάλασσαν *mare* nominat, et similiter Apollodorus III, 14. Himerius quoque apud Photium p. 1134. Κῦμα *fluctum* appellat, quo modo et Pausanias in Atticis cap. 24. Statius denique, ubi hoc deorum certamen memorat, Theb. XII, 632. „*Ipse quoque in pugnas vacuatur collis, ubi ingens Lis superûm, dubiis donec nova surgeret* arbor *Rupibus, et longa* refugum mare *frangeret umbra:*" satis clare, opinor, indicat, Neptunum *mare* tum creavisse: quamvis Lactantius ibi, prorsus repugnante Poeta, *Equum* ex recepta traditione substituit. „*Collem,*" inquit, „*Acropolin dicit arcem Thebarum* (immo vero lege, *Athenarum*) *de qua Neptuno et Minervae dicitur fuisse certamen: percussa Neptuno terra Equum dedit indicium belli, Minervae vero Olivam pacis insigne. Magnitudinem arboris ostendit ex umbrae aequalitate qua obscurat.*" Ubi iterum repone, *umbrae quantitate.* Testis tertius Ampelius, citatus non respondet: nihil enim quicquam de hac re narrat is, qui a Salmasio in lucem editus est: alium autem Ampelium nescio. Iam vero cui persuaderi poterit, vel mare ipsum vel salsos

Aptum dicet equis Argos ditesque Mycenas.
Me neque tam patiens Lacedaemon,
Nec tam Larissae percussit campus opimae,
Quam domus Albuneae resonantis,
Et praeceps Anio, ac Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.

v. 9. Vulg. *Dicit.* 10. *Nec* tam. 13. *Et* Tib.

ii fluctus *Fontis* nomine notavisse nostrum? Adde, quod quaecumque Erasmi coniecturam superius disseruimus, eadem omnia vel iis plura is hanc militant. Quorsum enim *decerpta* oliva, ut cum Fonte com-? Quorsum *Undique* decerpta; cum secundum hanc sententiam solae , quae *Μοῖραι* vocatae sunt, intelligi debuerint? Quorsum denique *oetuo carmine,* quo Athenarum laudes undique congestae fuerint, so-ivae mentio? Ut semel dicam; in refingendo hoc loco perdiderunt operam tot viri eruditi; cum vulgata lectio et recta sinceraque sit, m commentis longe melior, et sola suo auctore digna.

Aptum dicit equis Argos] *Dicet* bis citatur apud Servium Aen. et XI, 246. atque ita habent meliores duo libri Pulmanni, Bersmanni et ex meis Graevianus, Zulich. Batt. Magd. quibus accedit Lauren-Torrentii in quo est *ducet. Dicet* igitur Argos, ut antea, *lauda-*hodon. Ceterum non improbat Torrentius, quod in suo codice in-*ducet;* cum tamen pessime interpretetur. Equidem, si animus esset em istam defendere, Propertianum illud potius huc allegarem, I, 7. 1. *tibi Cadmeae* ducuntur, *Pontice, Thebae. Armaque fraternae tristia e.*" Quippe pari omnino ratione dixeris, *ducet Argos,* ac *ducuntur* . Sed neque Propertii locus mendo vacat; et nollem elegantissimum usium contra omnes suos codices (ut fatetur ipse) sic edidisse. Re-a scilicet vetus lectio est, d i c u n t u r, *Pontice, Thebae:* sollemne enim um est apud omnes poëtas. ut apud nostrum passim: „Dices *labo-in uno Penelopen vitreamque Circen. Et versis animosum equis* m dicere. *Terrarumque situs, et flumina* dicere, *et arces Montibus as, et barbara regna.*" Virgil. [G. III, 6.] „*Cui non* dictus *Hylas puer, et a Delos?*" Et alia innumera. Neque porro verisimile est, Thebaïda d Cycliorum poetarum morem a Thebis conditis et ab ipsa Amphio-a deduxisse Ponticum; sed statim ab Oedipodis orsum esse. Nullo pacto tolerari poterit *Ducuntur Thebae;* nisi eum Thebarum *Κτίσιν* ines in poëmate suo evolvisse dixeris.

. *Et praeceps Anio et Tiburni lucus*] Leve est, quod dicturus sum en quicquam in cultissimo poeta leve existimandum est) omnes fere habere *Anio* a c, non e t. Quod sane venustius est, quam ut in uno lo *et* ter repetatur. Priscianus p. 684. „*Anien et Anio. Horat.* „*Et s Anio* ac *Tiburti lucus.*" Verum ibi codex manu scriptus 600 an-*ac T i b u r n i.* Quae vera lectio est; et iam ab aliis satis superque ta.

. *Mobilibus pomaria rivis*] *Pomeria* est in Graeviano, Reginensi, Ga-t. in Magdalenensi a manu secunda, in Bodleiano altero a manu et in prisca editione Veneta. Sic etiam in uno Cruquii, qui ad hanc m magis inclinare se profitetur. Sed in Cruquio, ut modestiam et tem numquam, ita iudicium et eruditionem saepe desideraveris. Mar-utem legit, *Nobilibus pomeria rivis.* Perperam utrumque. Omnino abet *pomaria.* Quippe ut per totam Italiam Pomaria frequentissima este Varrone de R. R. I, 2. „*Non arboribus consita Italia est, ut marium videatur?*" ita in Tiburte et Picena regione omnium erant ima. Statius in descriptione villae Tiburtinae, Silv. I, 3, 81. „*Quid*

Albus ut obscuro deterget nubila caelo
Saepe Notus, neque parturit imbris
Perpetuo: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitaeque labores
Molli, Plance, mero; seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
Cum fugeret, tamen uda Lyaeo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristis adfatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô socii comitesque.
Nil desperandum, Teucro duce, et auspice Teucro:
Certus enim promisit Apollo

v. 17. Vulg. *Perpetuos.*

bifera Alcinoi laudem pomaria, *vosque Qui numquam vacui venistis in aëra rami?*" Columella X, 407. „*Et Turni lacus, et* pomosi *Tiburis arva.*" Noster Serm. II, 4, 70. „*Picenis cedunt* pomis *Tiburtia succo.*" Symmachus Epist. VII, 18. „*Num ego scire postulo, quid in Tiburtibus* pomariis *literarii operis exerceas?*" Et VII, 19. de Tibure: „*Vel si adhuc iuvat aestivos dies in* pomariis *tuis ducere.*" Propertius IV, 7, 81. „Pomosis *Anio qua spumifer incubat arvis.*" Ut verissime et ingeniose emendavit Broukhusius; cum antea inscite ederetur, „*Ramosis Anio qua pomifer incubat arvis.*" Quid enim volunt *ramosa arva?* Quid autem *fluvius pomifer?* Certe aliud egit limatissimi iudicii Vir N. Heinsius, cum locum Ovidii sic refinxit, Amor. III, 6, 45. de Aniene: „*Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans Tiburis Argei pomifer arva rigas.*" Iterum enim rogo, qui poterit Anio poma ferre? Nec tamen accedo celeberrimo Broukhusio, qui *spumifer* receptam hic olim lectionem frustra tuetur. Quippe inconcinnum ubique duplex Epitheton; hic autem eo magis, quod eodem fere recidit utrumque, *per cava saxa volutans* et *spumifer.* Proclive erat restituisse literam A a sequente absorptam: „*Tiburis Argei* pomifera *arva rigas.*" Silius lib. IV, 224. de eadem re: „*Quosque sub Herculeis taciturno flumine muris* Pomifera arva *creant.*" Nec verearis elisionem vocalis in posteriore parte Pentametri: etsi plerumque id caveat Ovidius. Sic Fast. II, 216. „*Silvaque montanas occulere apta feras.*" Et alibi non semel.

17. *Neque parturit imbres Perpetuos*] Servius ad Virgil. Georg. I, 460. „Claro aquilone: *serenifico, quia est et nubilus, sicut fere omnes venti.* Horatius: „*Albus ut obscuro deterget nubila caelo Saepe notus, neque parturit imbres Perpetuos.*" Sic quidem Servii editiones: an manuscripti ita habeant, dubito. Certe Horatii vetustiores codices, tres Blandinii apud Cruquium. et ex meis optimi, Leidensis, Graevianus, Reginensis, cum duobus aliis clare exhibent *perpetuo.* quae melior lectio est. *Saepe*, inquit, Auster serenum facit, neque *perpetuo* parturit imbres. Ubi vides antitheta, *saepe, perpetuo:* quae in altera lectione dispereunt. Adde quod subabsurdum est illud *perpetuos.* Quid enim tantopere notandum, quod *perpetuos* imbres non parturiret? Imo vero ne ullo quidem modo id fieri aut concipi potest. Nam si ipsi imbres *perpetui* essent; tum Notus crearet imbres, cum non flaret, hoc est, cum ipse omnino non esset. Nisi forte velis Notum quoque perpetuum esse, perinde ac imbres: quo nihil absurdius.

27. *Teucro duce et auspice Teucro*] Invitus equidem hunc versum sollicito, qui tam apte pulchreque a Christianis hominibus παρωδιάζεσθαι

Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes, peioraque passi

solet, „*Nil desperandum Christo duce, et auspice Christo.*“ Longe
a se melius habet ea parodia, quam ipsa Horatii verba ut nunc qui-
leguntur. Christus enim vere et dux noster et auspex; Teucer hic dux
im suis erat, auspex an fuerit, dubito. Cur enim auspex? An quia
ilum Apollinis consuluit? Cui umquam auditum est talem hominem
icem vocari? An quia ipse vates, et interpres Apollinis? Quis tale de
ro memoriae prodidit? An ex Romanorum more interpretabimur, ut *duce*
spice Teucro perinde sit, ac *ductu et auspicio* Teucri? ut scriptores
im Latini passim loquuntur, *ductu atque auspiciis Augusti, Tiberii* etc. Sed
a apud ipsos Romanos quemquam inveneris, qui quae *Augusti auspiciis*
sunt, ea *Augusto auspice* gesta esse dixerit. Nemo, inquam, ita locu-
est, *Auspice Caesare. Auspex* enim numquam de Homine usurpatur,
de eo qui proprie eo verbo signabatur. Ovidius quidem, ut nunc ibi
r, Fast. I, 26. de Germanico Caesare: *Si licet et fas est, vates rege*
habenas; Auspice te *felix totus ut annus eat.*“ At editiones vetustae,
ripti plerique codices, in quibus unus est doctissimi amici Hadriani
ndi, rectius habent: „Auspicio *felix, totus ut annus eat.*“ Ut infra
8. „*Totus ab* auspicio *ne foret* annus *iners.*“ Ubicumque autem *μετα-*
χῶς accipitur, non hominem sed Deum aliquem notat. Ita Virgilius
III, 20. „*Sacra Dionaeae matri, divisque ferebam Auspicibus tan-*
n operum.“ Et IV, 45. „*Diis equidem auspicibus reor et Iunone*
ida.“ Noster Epist. I, 3, 13. „*Thebanos aptare modos studet, auspice*
.“ Ovid. Fast. I, 615. „*Auspicibusque Deis, tanti cognominis heres*
e suscipiat, quo pater, orbis onus.“ Prudentius contra Symmachum
08. „*Numquid et ille dies Iove contulit auspice tantum Virtutis pre-*
?“ Avienus in Arateis. v. 1. „*auspice terras Linquo Iove.*“ Neque aliter
iam, nisi valde fallor, scriptores Latini. Lucanus quidem *Brutum* vocat
icem, ubi nuptias describit Catonis et Marciae. II, 370. „*Pignora*
domus, nulli coiere propinqui; Iunguntur taciti, contentique auspice
o.“ Et Seneca Troad. 864. Helenam: *Quicunque hymen funestus,*
abilis Lamenta, caedes, sanguinem, gemitus habet, Est auspice Helena
us.“ Verum ibi proprie accipitur ea vox: cum notissimum sit, Auspices
sollemni nuptiis adhiberi solitos. Sane olim turbabant hic codices,
vetere Scholiasta patet: „auspice,“ inquit, „*hoc est, fautore vel spon-*
Apollinem dicit, cuius responsa vel promissa sequebatur.“ Ita
plane habet Acron manu scriptus in Bibliotheca Regiae societatis; ita
Cruquii Commentator. Atqui ea annotatio cum praesenti lectione con-
i non potest. Inde quoque est, quod duo Lambiniani cum totidem meis
erant *auspice* Teucri. Quae quidem lectio, quantumvis inepta, certe
evincit, eius fabricatores non ad Teucrum, sed Apollinem τὸ *auspice*
isse. Quid multa? Ipsam, credo, poetae manum repraesentabit, qui
cerit versum ad hanc speciem: „*Nil desperandum Teucro duce, et*
ice Phoebo.“ Profecto longe meliores animos et certiorem spem suis
addidisset Teucer, si his verbis eos compellasset; quam si ad suam
auctoritatem omnia retulisset: sub gemino enim illo praesidio nihil pror-
lesperandum erat. Quid quod hanc videntur emendationem flagitare, quae
me sequuntur: „*Certus* enim *promisit Apollo.*“ Quo enim pertinet
enim, si in priore versu nihil quicquam de Apolline memoratum est?
to aptius haec cum superioribus connectuntur, si mecum legeris, *Auspice*
bo? ut in illis Statii Silv. III, 5, 74. „*hic* auspice *condita* Phoebo
i, Dicarchei portus.“ Et Silv. II, 2, 38. „*reseretque arcana pudicos*
ionoë fontes, vel quos meus auspice Phoebo *Allius immersa tur-*
Pollius urna.“ Neque vero illud te deterreat, quod continuo

Mecum saepe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus aequor.

VIII.

AD LYDIAM.

Lydia, dic per omnis
Te Deos oro, Sybarin c r properes amando
Perdere; cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis.
Cur neque militaris
Inter aequales equitat, Gallica nec lupatis
Temperat ora frenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino
Cautius vitat? neque iam livida gestat armis
Brachia, saepe disco,
Saepe trans finem iaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinae
Filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae
Funera; ne virilis
Cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

v. 6. Vulg. *Equitet.* 7. *Temperet.*

repetit, *Apollo*, *„Certus enim promisit* Apollo“: Tamquam satis fuisset in priore versu Phoebum nominasse. Sic enim alibi Romuli nomen subiungit, cum eum *περιφραστικῶς* iam nominasset, Carm. IV, 8, 22. *quid foret* Iliae Mavortisque puer, *si taciturnitas Obstaret meritis invida* Romuli?“ Atque alii ita poetae non raro.

2. *Te Deos oro, Sybarin cur properes*] Pulmanni aliquot codices Bersmannique cum meis Graev. Gal. Regiae Soc. Petrensi; et Marius Victorinus p. 2533, 2614, 2621. habent *Hoc deos oro.* Sed plures tamen libri cum Diomede p. 509. et Fortunatiano p. 2683, 2703. praeferunt *te.* Utrumque probum est, sed hoc videtur concinnius: sic Serm. I, 7, 33. *„Per magnos, Brute, deos te Oro.“*

6. et 7. *Inter aequales equitet. — Temperet*] Vetustissimae Graeviī membranae clare habent *equitat* et *temperat.* Quidni rectius? Sane hoc pacto *παθητικωτέρα* fit oratio, si per interrogationem proferatur; quam si Lydiam narrare haec sibi iubeat. Mutata vero sunt a Librariis, quia praecesserant *properes* et *oderit.* Neque sane hic finem fecissent, quin et versu decimo *vitet*, *gestet* supposuissent; nisi obstitisset versus octavus, ubi ex *timet* fieri *timeat* mensurae ratio prohibebat. Quin et fortasse ipsum illud *properes* ex *oderit* natum est: cum tamen *τὸ oderit,* teste Prisciano p. 1059, interrogative hic positum sit; et, ut idem ait p. 1146. tam Indicativi futurum sit, quam Subiunctivi. Poterimus igitur in versu primo legere *properas;* prout nunc extat apud Diomedem p. 509. Victorinum p. 2533. Fortunatianum p. 2683. et 2703.

IX.

AD THALIARCHUM.

Vides, ut alta stet nive candidum
Soracte, nec iam sustineant onus
Silvae laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto.
Dissolve frigus, ligna super foco
Large reponens; atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota.
Permitte Divis caetera: qui simul
Stravere ventos aequore fervido
Deproeliantis; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quaerere; et
Quem fors dierum cumque dabit, lucro
Adpone: nec dulcis amores
Sperne puer, neque tu choreas.

Vides, ut alta] Haec per interrogationem proferuntur in omnibus ibus: quae tamen elegantius omittitur. Sic in Carm. III, 28, 5. „*In meridiem Sentis; ac veluti stet volucris dies, Parcis deripere Cessantem Bibuli consulis amphoram.*“ Et sic Graeca Alcaei, [fr. k.] unde haec ad verbum fere conversa sunt; „Ὑει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐν δ' μέγας Χειμὼν, πεπίγασιν δ' ὐδάτων ῥοαί.“

Sabina — diota] Vir Doctissimus Thomas Gale legere maluit *Sabino*. quasi a Graeco διώτης. Neque dissimulandum est, in vetustissimis us Graeviano et Reginensi, in illo praesertim, posteriorem *a* formaderi ex *o*. Utcumque hoc fuerit; Graece certe δίωτος vel διωτὶς ur; non διώτης nec διώτη. Neque enim ulla composita ex Οὖς terones eas recipiunt. *Μυοσώτη* herba sic dicta citatur ex Aegineta: ndose pro μυοσωτὶς vel μυὸς ὦτα. Hesychius tamen noster, Ἐνώταις, ις. τῇ προσωδίᾳ, ὡς φιλόπαις. Σοφοκλῆς Αἰχμαλωτίσιν. Qui si incerus esset, nesciremus tamen, utrumne in casu recto ἐνώτης fuerit τη. Sed omnino fallit nos Hesychius, et lippientibus oculis inspexit odices, unde ista descripsit. Quippe illi habuerunt Ἐνόπαις, non ις. Auctor Etymologici Magni: Ἔνοπαῖς, τοῖς ἐνωτίοις, ἀπὸ τοῦ ῶν ὦτων ὀπαῖς κεῖσθαι. Σοφοκλῆς. Vides hunc ex eodem Sophocle ἐνόπαις, et eadem plane significatione, qua alter suum ἐνώταις. vero dubitabis, quin ἐνόπαις rectius sit, tum quod ab ὀπὴ formetur, iod ut φιλόπαις pronuncietur. Glossae Philoxeni; *Diota*, ἀμφόριον, ριον. Sed nec inde quicquam didiceris, generisne sit masculini, an ii. Quare tutius est, ut in re adeo incerta plurimorum codicum autem sequamur.

Neque tu choreas] Displicet viro summo Iulio Scaligero pronomen intrusum. *Versus*, ait, *coëgisse videtur eum, ut pronomen interit.* Sane a codicibus Petrensi et Galeano abest *tu;* fortasse, quod et Liquoque otiose positum videbatur. Cur igitur iidem Virgilio ignoscunt, dem plane modo locutus est, Aen. V, 456. „*Praecipitemque Daren agit aequore toto, Nunc dextra ingeminans ictus, nunc* ille *si*“ Et Homero, cum ὄγε sic usurpat Odyss. B. 326. et alibi: „Ἡ τινας

Donec virenti canities abest
Morosa; nunc et campus, et areae,
Lenesque sub noctem susurri
Conposita repetantur hora:
Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellae risus ab angulo,
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

X.

AD MERCURIUM.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, et decorae
More palaestrae:

ἐκ Πύλου ἄξει ἀμύντορας ἠμαθόεντος, Η ὅγε καὶ Σπάρτηθεν, ἐπείνυ περ ἵεται αἰνῶς." Seneca Herc. Fur. 1246. „*Per sancta generis sacra, per ius nominis Utrumque nostri, sive me altorem vocas, Seu* tu *parentem.*

24. *Aut digito male pertinaci*] Imitatus est hunc locum Prudentius, in Praefat. Cathem. 14. „*Exin iurgia turbidos Armarunt animos, et* male pertinax *Vincendi studium subiacuit casibus asperis.*" Verum illic *male pertinax* est praefracte et obstinate pertinax; apud nostrum autem alio sensu ponitur. Neque tamen est *parum pertinax;* ut vulgo exponunt; sed qui simulat se pertinacem esse, et tamen pertinaciam suam expugnari cupit. Eodem sensu Petronius c. 87: *Irrepsi tamen, et* male repugnanti *gaudium extorsi.* Et noster alibi Carm. II, 12, 26. „*Et facili saevitia negat, Quae poscente magis gaudeat eripi.*"

1. *Mercuri facunde, nepos Atlantis*] Laudant hunc versiculum Priscianus p. 739., Servius ad Aen. I, 521. et IV, 558. Caeterum in omnibus, quas vidi, editionibus male interpungitur: sic enim distinguendus est, „*Mercuri, facunde nepos Atlantis,*" Quod cum ipsa sensus elegantia doceat, tum et Ovidii locus ex nostro manifeste expressus, Fast. V, 663. „*Clare* nepos Atlantis, *ades: quem montibus olim Edidit Arcadiis Pleïas una Iovi.*" Ubi obiter mendum occultissimum abolere poteris: quod miror equidem sagacissimum Heinsium non advertisse. Quid enim est Pleïas *una?* An periculum erat, ne duabus matribus genitum esse suspicaremur? Tu vero lege meo periculo; „*Edidit Arcadiis Pleïas* uda *Iovi.*" passim Pleiades apud poëtas *aquosae, madidae, imbriferae* appellantur. Sed et ipsae personae *udae* dicuntur, ut Idem Fast. II, 597. „*Dixerat: annuerunt omnes Tiberinides* udae." Et Sappho Phaoni: „*Constitit ante oculos Naïas* uda *meos.*"

4. *Et decorae More palaestrae*] Praeterquam quod omnes libri in hac lectione conspirant, accedit etiam Servius, qui ita locum citat ad Aen. IV, 559. et Lactantius ad Statii Thebaid. VI, 830. Daniel tamen Heinsius pro solita sua *περιεργίᾳ* incrustare vult locum sincerum; et mirum quam infeliciter corrigit, „*catus et decorae humore palaestrae,*" *Mos palaestrae,* est lex et institutum palaestrae; ut recte explicavit vir immensae lectionis Barthius Advers. XXVIII, 1. Terentianus Maurus in Praefat. 48. „*Mos certaminis et modus, Sudor dum solitus cadit Nulla mole palaestrica.*" Silius Ital. XVI, 409. „*Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est* mos? *Et nobis et equis letum commune laboras,*" Lactantius Placidus ad Ovid. Metam. X. Fab. XI. „*Cum Hippomenes* morem *certaminis non expavesceret.*" Atque haec quidem attulit Barthius, qui laude sua minime fraudan-

Tentaris numeros. ut melius, quidquid erit, pati;
Seu pluris hiemes, seu tribuit Iupiter ultimam,
Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum. sapias, vina liques, et spatio brevi
Spem longam reseces. dum loquimur, fugerit invida
Aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.

XII.

AD AUGUSTUM.

Quem virum aut heroa lyra vel aeri
Tibia sumis celebrare, Clio?
Quem Deum? cuius recinet iocosa
Nomen imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris
Aut super Pindo; gelidove in Haemo,
Unde vocalem temere insecutae
Orphea silvae,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum labsus celerisque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis Parentis

dederunt. Non male. Nam secundum Astrologos Babylonios, quos Leuconoë consultum ibat, iam fato fixum erat, quot annos victura esset. Nihil tamen mutandum.

2. *Tibia sumes celebrare*] In Leidensi et Graeviano *sumes*. In caeteris et in Reginensi a manu prima, *sumis*. Atque ita libri plerique ab aliis inspecti. Recte. Sic noster alibi Epist. I, 3, 7. *„Quis sibi res gestas Augusti scribere* sumit?“ *Sumis celebrare* habet vim et notationem temporis futuri; idemque valet, ac si dixisset, *celebrabis*.

13. *Quid prius dicam solitis Parentis Laudibus*] Magna hic diversitas est, cum lectionis, tum interpretationis. Plerique codices habent *parentum;* in quibus sunt vetustissimi mei Leidensis, Graevianus, Reginensis: quod si cuipiam genuinum esse videatur, tum meo quidem iudicio totus locus sic erit concipiendus, „Quem *prius dicam solitis parentum Laudibus*? *qui res hominum*“ etc. Vide enim seriem orationis; *quem virum aut heroa, quem Deum, o Musa, celebrabis? Quem prius dicam? Iovem, qui res etc.* Etenim *dicere laudibus,* ut noster alibi Carm. I, 21, 9. *„Vos Tempe totidem tollite laudibus.“* Seneca Troad. 294. *„Ferent; et illum laudibus cuncti canent.“* Virgil. Georg. II, 95. *„et quo te carmine dicam, Rhaetica?“ Laudibus* autem *parentum*, id est, quas parentes Iovi tribuebant: ut Idem Georg. III, 185. *„Tum magis atque magis blandis gaudere magistri Laudibus.“ Solitis* porro *laudibus,* ut noster Carm. IV, 15, 29. *„Virtute functos,* more patrum, *duces, Troiamque et Anchisen et almae Progeniem Veneris canemus.“* Atque haec quidem lectio ab omni parte commoda est; cui unice favent illa Statii Theb. I, 41. „Quem prius *heroum, Clio, dabis? immodicum irae Tydea? laurigeri subitos an vatis hiatus?*“ Alterum autem proponit cum Muretus ex coniectura, tum vetus codex Gemblacensis, quo olim usus est Pulmannus, *„Quid prius dicam? solitis* paren-

Proeliis audax. neque te silebo,
Liber, et saevis inimica virgo
Beluis; nec te, metuende certa
Phoebe sagitta.

tur: tamen inter omnes eius liberos maximos honores consecuta est Minerva. Vides, opinor, frustra hic laborasse interpretes: neque enim cum Iunone vel patruo suo Neptuno comparatur hic Pallas; sed cum sobole Iovis tantum, fratribus sororibusque suis. Et proinde nemo in sequentibus memoratur, praeter Iove genitos; *Bacchum, Dianam, Apollinem, Herculem, Pollucem*, et *Castorem:* quorum omnium sine controversia honoratissima erat Minerva. Reliquum est, ut quo consilio hoc inter Iovis laudes poeta posuerit, quod neminem se maiorem generaverit, breviter indicemus. Atque id quidem gemina de causa factum est. Ipse enim ortus Saturno, maior suo parente erat, regnoque eum expulit: nemo tamen ex ipso natus est, qui parem ei vicem referret: unde *Maximi, Invicti*, similiumque nominum titulis cumulatus est. Ovid. Metam. XV, 855. ubi Iulio Caesari Augustum praeponit; *„Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus: Aegea sic Theseus, sic Pelea vincit Achilles: Denique, ut exemplis ipsos aequantibus utar, Sic et* Saturnus minor *est* Iove." Sed praeterea, erat in fatis, ut, si Iuppiter cum Thetide, cuius amore flagrabat, concubuisset, nasceretur tandem ipso Iove maior, quique de caelo eum et mundi imperio deiiceret, ut ipse olim Saturnum. Saepe hoc Iovi minatur Prometheus apud Aeschylum: [907] *„Ἦ μὴν ἔτι Ζεὺς, καίπερ αὐθάδης φρενῶν, Ἔσται ταπεινὸς, οἷον ἐξαρτύεται Γάμον γαμεῖν, ὃς αὐτὸν ἐκ τυραννίδος Θρόνων τ' ἄϊστον ἐκβαλεῖ, πατρὸς δ' ἀρὰ Κρόνου τότ' ἤδη παντελῶς κραανθήσεται, Ην ἐκπεσόντων ἠρᾶτο δηναιῶν θρόνων."* Quod cum Iovi innotuisset, Thetidem Peleo nuptum dedit. Ovid. Metam. XI, 221. *„Namque senex Thetidi Proteus, Dea, dixerat, undae, Concipe: mater eris iuveni, qui fortibus actis Acta patris vincet, maiorque vocabitur illo. Ergo, ne quicquam mundus* Iove maius *haberet, Quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes, Iuppit r aequoreae Thetidis connubia vitat: Inque sua Aeaciden succedere vota nepotem Iussit, et amplexus in virginis ire marinae."* Iam plane constat, nisi omnino fallor, de consilio poetae; ut nihil quidem a Iove generatum fuerit ipso maius, vel prorsus simile ei aut secundum: occupaverit tamen Pallas proximos illi honores prae cetera Iovis sobole.

21. *Proeliis audax neque te silebo Liber*] Iam inde a veteris Scholiastae Acronis temporibus nemo est, qui non hoc modo versum interpunxerit, tamquam si *Liber proeliis audax* ab Horatio diceretur. Quod supine adeo et oscitanter factum iure indignari debemus. Quamquam enim fatendum est, ad ultimos Indos victorem Bacchum cum Satyrorum suorum Maenadumque thyaso penetrasse: unde eo nomine *audax* vocatur Valerio Flacco V, 498. *„quotque ante secuti Inde nec* audacem *Bacchum nec Persea reges:"* et in Gigantomachia sub leonis imagine Rhoecum lacerasse: tamen non ab uno alterove facinore, sed a perpetuo Bacchi more et charactere dandum hic fuisset epitheton. Atqui a poetis Bacchus tamquam omnium Deorum mollissimus et meticulosissimus, fere semper traducitur. Vide modo Aristophanis Batrachos; ubi miros ludos de ignavia eius et timiditate facit poetarum facetissimus. Quid multa? Ad Palladem id referendum est, non ad Liberum; et vitiosa distinctio corrigenda ad hunc modum: *„Proximos illi tamen occupavit Pallas honores, Proeliis audax. Neque te silebo, Liber."* Quod quam aptissime Palladi conveniat, caecus plane sit oportet, qui non videat. Siquidem eam passim his titulis ornant poetae; *Bellica, bellatrix, bellipotens, belligera* etc.; et itidem Graeci. Virgilius Aen. XI, 483. *„Armipotens belli praeses Tritonia Virgo."* Statius Silv. IV, 5, 23. *Regina bellorum Virago."* Putidum esset plura congerere: sed et illud

Regulum et Scauros, animaeque magnae
Prodigum, Poeno superante, Paullum
Gratus insigni referam Camena,
Fabriciumque.
Hunc, et incomtis Curium capillis
Utilem bello tulit, et Camillum
Saeva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.

v. 38. Vulg. *Prodigum Paulum, sup. Poeno.*

domum, in qua Cato habitaverat: dein Strabone (is Seius est Seiani pater) *in adulationem Caesaris male existimante de pervicacia Catonis,*" etc. Vides hic, quid auribus Augusti tum dare solerent Aulici. Is quidem ibi composito vultu satis honorifice de Catone, „*Quisquis,*" ait, „*praesentem statum civitatis commutari non volet, et civis et vir bonus est.*" Nimirum iam vetus imperandi et sibi hoc dicto cavit, et Strabonem leniter repulit. At si Strabo ipse vel hoc vel simile quid Catonis honori ultro dedisset, vix credo tacitam offensionem frigusque Principis effugisset. Certe qui Catonis letum inter praecipua Romanae gentis decora celebrat, eo ipso se Augusti dominatum inique ferre veteremque rempublicam reposcere profitetur. Credat tiaque, qui volet, hoc ab Horatio profectum: mihi quidem Librariorum hoc facinus esse verisimilius videtur, qui Catonis mortem declamatoribus adeo decantatam vel obtorto collo huc traxerint, eiecto alio nomine, quod nunc investigandum est. Vide vero, annon hunc in modum totus hic locus constitui possit: „*Romulum post hos prius, an quietum Pompilî regnum memorem, an superbos Tarquinî fasces, dubito,* anne Curtî *Nobile letum*" Marcum Curtium intellige, qui revera *nobilissimum* sibi *letum* pro patria conscivit; cum armatus et equo insidens in profundam voraginem, quae medio foro Romae repente nata est, insiluisset. Inde lacui Curtio nomen inditum; et, ut narrat Val. Maximus[V,6, 2,]*quamvis magna postea decora in foro Romano fulserunt, principatum tamen gloriae obtinuit Curtius.* Proinde cum Virgilius, uti plane hic noster, principes in gente Romana viros memorare voluit, inter primos Curtium nominat; in Culice v. 360. „*Hic Fabii, Deciique, hic est et Horatia virtus: Hic et fama vetus numquam moritura Camilli:* Curtius *et mediis quem quondam sedibus Urbis Devotum bellis consumsit gurgitis haustus.*" Hac certe ratione recte procedet oratio: cum inter illos priores, et qui mox sequuntur, mediusaetate sit Curtius. Recte etiam *anne.* Sic Virgil. Georg. I, 25. „*urbisne invisere, Caesar — An deus immensi venias maris* Anne *novum tardis sidus te mensibus addas.*" Idem Georg. II, 158. „*An mare, quod supra, memorem, quodque adluit infra,* Anne *lacus tantos?*" Ausonius Profess. VIII, 1. ubi horum Flacci versuum parodiam facit: „*Romulum post hos prius, an Corinthi,* Anne *Sperchei, pariterque nati Atticas musas memorem Menesthei, Grammaticorum?*"

38. *Prodigum Paullum superante Poeno*] Codex optimae notae Reginensis clare et sine ulla litura habet. „*Prodigum, Poeno superante, Paullum*" Quam compositionem, ut suaviorem et ποητικωτέραν secuti sumus. Virgil. Aen. II, 311. „*iam Deiphobi dedit ampla ruinam, Volcano superante, domus.*" Priscianus quidem p. 1123. sic laudat hunc locum, „*Regulum, et Scauros, animaeque magnae Prodigum Paullum.*" Sed ex quatuor Prisciani codicibus, quos data opera consului, tres non, agnoscunt τὸ *Paullum:* quod indicio est, non aliter olim hic lectum esse, quam nunc exhibet liber Reginensis. Lactantius tamen ad Thebaid. III, 603. et VIII, 406, citat *Prodigum Paullum.*

43. *Saeva paupertas et avitus apto Cum lare fundus*] Ita omnes,

Ille seu Parthos Latio imminentis
Egerit iusto domitos triumpho,
Sive subiectos orientis orae
Seras et Indos;
Te minor latum reget aequus orbem:
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

XIII.

AD LYDIAM.

Cum tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, lactea Telephi

v. 2. Vulg. *Cerea Telephi.*

„et sulco attritus splendescere vomer“ Lucretius: *Occulto decrescit vomer in arvo.“* Ita Servius: sed sine dubio corruptus. Qui enim magis in *occulto arvo* decrescit vomer, quam in obvio et exercitato? Imo si *occultum* est arvum; tum et inaratum, neque vomerem terere potest. Vide, an scripserit Lucretius: *„Stillicidî casus lapidem cavat: uncus aratri Ferreus* occulto *decrescit vomer in* aevo.“ Ovidius Amor. I, 15, 31. *„Ergo cum silices, cum* dens *patientis aratri Depereant* aevo: *carmina morte carent.“* Idem tamen Art. I, 474. *„Interit assidua vomer aduncus* humo.“

54. *Egerit iusto domitos triumpho*] Celeberrimus Tho. Gale, *Lege,* inquit, *dominus* vel *domitor.* Sed nihil mutandum. Noster Carm. III, 8, 22. *„Servit Hispanae vetus hostis orae Cantaber sera* domitus *catena.“*

55. *Sive subiectos orientis oris Seras et Indos*] Omnes fere editiones maculavit invenustum illud *oris,* quo fit ut idem sibilus per quinque voces continuetur; odiosa aurium offensione: cum tamen omnes ubique scripti codices et editio Veneta 1478 habeant *orae.* Revocetur igitur in sedem suam. Sic noster alibi, *Ora* septentrionis, Carm. I. 26, 4. *quis sub Arcto Rex gelidae metuatur* orae.“

57. *Latum reget aequus orbem*] Torrentii tres, Pulmanni unus, Lambini aliquot, et ex nostris Battelianus, Bodl. Magdalenensis a prima manu, Colbertinus pro varia lectione, *laetum:* quod Torrentio et Dacierio magis placet. Utrumque sane tolerari potest. *Laetum* enim dixerit *orbem,* ut Virgilius de eodem Augusto; Georg. IV, 560. *„Caesar dum magnus ad altum Fulminat Euphraten bello, victorque* volentis *Per populos dat iura, viamque adfectat Olympo.“* Rectius tamen *latum reget,* ut vetustiores quique libri. Noster Carm. II, 2, 9. „Latius regnes *avidum domando Spiritum, quam si Libyam remotis Gadibus iungas, et uterque Poenus Serviat uni.“* Virgil. Aen. IV, 199. *„Templa Iovi centum,* latis *inmania* regnis.“ Et I, 25. *„Hinc populum* late regem *belloque superbum.“* Seneca Troad. 879. *„Cui* regna *campi* lata *Thessalici iacent.“* Ovid. Metam. IX, 794. *„Postera lux radiis* latum *patefecerat* orbem.“

2. *Cerea Telephi Laudas brachia*] Omnes, opinor, quotquot hodie extant, membranae in ea lectione consentiunt, firmatque Servius ad Virgil. Eclog. II, 53. *„Addam cerea pruna) aut cerei coloris, aut mollia. Horatius,* cerea *Telephi laudas brachia.“* Iure tamen displicuit Iulio Scaligero: cuius verba haec sunt: *„Cum dixit* roseam cervicem, cerea brachia *colorem quoque indicare suspicabimur; sicut apud poetam* cerea pruna: *profecto plus*

Rixae; sive puer furens
Inpressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbare
Laedentem oscula, quae Venus
Quinta parte sui nectaris inbuit.
Felices ter et amplius,
Quos inrupta tenet copula; nec malis
Divolsus querimoniis
Suprema citius solvet amor die.

XIV.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus? ô quid agis? fortiter occupa
Portum. nonne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo,
Antennaeque gemant: ac sine funibus
Vix durare carinae
Possint imperiosius

alterum admittit linguae Latinae consuetudo. Terent. Eunuch. IV,5, 3. „*neque pes, neque mens satis suum officium* facit.“ Ubi duo singularia coniunguntur, cum utriusvis numeri verbo congruunt, seu singularis sive pluralis. Ubi vero, ut hic fit, disiunguntur; et usus et ratio postulat, ut verbum etiam sit singulare. Mutatum est ab eruditulis: qui tamen nesciebant brevem syllabam in versus caesura potestatem longae habere posse. Carm. II, 13, 16. „*Caeca timet aliunde fata.*“

16. *Quinta parte sui nectaris imbuit*] Vir Clarissimus Iacobus Talbot, qui paucis abhinc annis luculentam Horatii editionem Cantabrigiae procuravit, non male de nostro meritum esse autumat, (quem tamen non nominat) qui loco *quinta* substituit, „Quanta *parte sui nectaris imbuit!*“ Is autem est Ramirez de Prado in Pentecontarcho suo c. 50. Ita sane Persius Sat. V, 21. „*tibi nunc, hortante Camena, Excutienda damus praecordia*, quantaque *nostrae* Pars *tua sit, Cornute, animae.*“ Tu vero, quid *quinta* hic sibi velit, vide, si libet, apud interpretes. nobis semel est constitutum, nullam his rebus turpiculis lucem affundere.

19. *Nec malis Divulsus querimoniis*] Ego vero sine codicum auctoritate tam commodam lectionem non moveo. Tamen, aut fallor, aut elegantior exiret sententia, sic leviter immutata: „*Felices ter et amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis* Divolsos *querimoniis Suprema citius solvet amor die.*“ Ita Noster alibi, Carm. III, 9, 18. „*Quid si prisca redit Venus,* Diductosque *iugo cogit aëneo.*“ et II, 17, 15. „Me *nec Chimaerae spiritus igneae* Divellet *umquam.*“ et I, 36, 19. „*nec Damalis novo* Divelletur *adultero.*“ Ubi omnia, ut vides, ad amatores, non ad ipsum amorem referuntur

7. *Vix durare carinae Possint*] „*Animadvertendum est,*“ ait Iulius Scaliger, „*quibus legibus de una modo navi dixit* carinas *in numero plurali.*“ Vere et recte hoc Scaliger. Neque enim ullus veterum ita locutus est; quippe singulae naves non nisi singulas carinas habent. Quid hic autem nostri interpretes, qui libenter Scaligerum ut Horatiomastigem insectari solent? Rem callide dissimulant, inustam hanc Flacco notam silentio

Aequor? non tibi sunt integra lintea;
Non Dî, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,
Iactes et genus et nomen inutile:
Nil pictis timidus navita puppibus

potius distinctionem admitteret, quam ut ipse hanc locutionem durare vellet. Atqui bis citat hoc Servius, ut probet *durare* esse *sustinere*, ut Virgil. VIII, 577. „*patiar quemvis* durare *laborem*." cui adde Statium Silv. V, 2, 53. „*Felix, qui viridi fidens optata iuventa* Durabis *quaecumque* vias, *vallumque tenebis*." et Valerium Flaccum VII, 338. „*Occidis? heu primo potes* hoc durare *sub aevo?*"

10. *Non Dî quos iterum pressa voces malo*] Ita omnes, opinor, libri: certe quos ipse vidi; credo, etiam et ceteri. Aliud tamen maluit praestantissimus N. Heinsius; *prensa* scilicet; quod et nobis in mentem diu ante venerat, quam eius codicem vidimus. Ita sane noster Carm. II, 16, 2. „*Otium divos rogat in patenti* Prensus *Aegaeo*." ubi perperam in nonnullis membranis, ut hic, *pressus*. Catullus XXV, 13. „*velut minuta magno* Deprensa *navis in mari, vesaniente vento*." Lucretius VI, 428. „*Et quaecumque in eo tum sunt* deprensa *tumultu Navigia, in summum veniunt vexata periclum*." Virgilius in Ciri, v. 60. „*Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto* Deprensos *nautas canibus lacerasse marinis*." Et Georg. IV, 421. „Deprensis *olim statio fidissima nautis*." Et Aen. V, 52. „*Argolicove mari* deprensus, *et urbe Mycenae*." Ovid. Metam. XI, 663. „*Nubilus Aegaeo* deprendit *in aequore navim Auster*." Idem, Dido Aeneae, 66 „*Finge age te rapido* (*nullum sit in omine pondus*) *Turbine* deprendi: *quid tibi mentis erit?*" Statius Theb. I, 370. „*Ac velut hiberno* deprensus *navita ponto*." Seneca de Vita beata c. 14. „*Sicut* deprehensi *mari Syrtico, modo in sicco relinquuntur, modo torrente unda fluctuantur*." Atque his, credo, auctoritatibus inductus Vir Illustris substituere voluit *prensa*. Nihil tamen hic temere mutandum censeo. Sane si *salo*, vel *vado* hic haberent codices; equidem accederem, ut *prensa* non incommode legeretur: ita tamen ut tum quoque non minus apte legatur *pressa:* nunc cum omnes ubique libri praeferant *malo*, receptam lectionem retineo, cui omnino melius congruit *pressa* quam *prensa*. Minucius Felix p. 258. [e. 28] „*Et si quis infirmior*, malo pressus *et victus, Christianum se negasset*." Ovidius Amor. II, 11, 6. „*O utinam, remo nequis freta longa moveret, Argo funestas* pressa *bibisset aquas*." Idem Fast. IV, 300. „*Sedit limoso* pressa *carina* vado." et Metamorph. XI, 557. „*Mergit in ima ratem, cum qua pars magna virorum Gurgite* pressa *gravi*." Auctor Octaviae 347. „*Ruit in pelagus, rursumque* salo Pressa *resurgit*." Digest. lib. XIV. tit. 2. leg. 6. „*Navis adversa tempestate* depressa, *ictu fulminis deustis armamentis et arbore et antemna, Hipponem delata est*." Ubi tamen vix dubites, quin *deprensa* corrigendum sit; ut res ipsa flagitat: Lege tamen VII ibidem sine dubio *depressa* bene habet: „*Cum* depressa *navis aut deiecta esset, quod quisque ex ea suum servasset, sibi servare respondit, tamquam ex incendio*." Nulla itaque dubitatio est, quin sana sit lectio omnium librorum, „*Non dî, quos iterum* pressa *voces malo*." Ubi *pressa* valet mersa: et sane *dii* isti (Dioscuros intelligit) etiam mersas et obrutas naves eripiebant periculo: ut noster Carm. IV, 8, 31. „*Clarum Tyndaridae sidus ab* infimis *Quassas eripiunt aequoribus rates*." Theocritus in *Διοσκούρους* vers. 17. „*Ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς τε καὶ ΕΚ ΒΥΘΟΥ ἕλκετε νῆας Ἀὐτολέων ναύταισιν ὀϊομένοις θανέεσθαι.*"

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit*] Galei codex bonae notae, *Tumidus:* quod Scaligero placuerat. „*Imo*," inquit ille, „*fidebat Brutus*,

Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Aiacem: tamen, heu serus, adulteros
Crinis pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuae
Gentis, non Pylium Nestora respicis?
Urguent inpavidi te Salaminius
Teucerque, et Sthenelus sciens
Pugnae; sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionen quoque
Nosces. ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre:

21. *Non Laertiaden exitium tuae Gentis*] Tres Blandinii apud Cruquium, totidemque Lambini, *genti:* quodque amplius est, praestantissimi mei codices Graevianus et Reginensis clare, „*Non Laërtiaden*, excidium *tuae* Genti." *Excidium* etiam in suo invenit Fabricius. Sane quaelibet ex his lectionibus proba est, sive velis *Exitium gentis*, sive *Exitium genti;* seu *Excidium genti*, sive *Excidium gentis*. Poeta vetus apud Ciceronem de Divin. I, 21. de Paride loquens, „*Eum esse exitium Troiae, pestem Pergamo.*" Velleius Paterc. II, 30. „*Romanis certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem, pessimo auctoravit facinore.*" Plautus Bacch. IV, 9, 20. „*Excidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro senis.*" et paullo post 131: „*Scivi ego iamdudum fore me exitium Pergamo.*" Manilius lib. I, 506. „*Quot post excidium Troiae sunt erута regna?*" Virgil. Eclog. III, 101. „*Idem amor exitium est pecori pecorisque magistro.*" Et Aen. II, 190. „*Tum magnum exitium (quod di prius omen in ipsum Convertant) Priami imperio Phrygibusque futurum.*" Arridet tamen prae aliis ea, quae et plures membranas et editiones credo omnes occupavit, *exitium gentis:* praecesserat enim *genti* versu undecimo. Cicero de Arusp. Respons. c. 4. „*Scipio natus mihi videtur ad interitum exitiumque Carthaginis.*" Seneca Consolat. ad Marciam c. 17. „*Dionysius ille tyrannus, libertatis, iustitiae, legum exitium.*" Ovidius Metam. XIII, 500. „*Exitium Troiae nostrique orbator Achilles.*" Sulpicia in Satira 57, „*Romulidarum igitur longa et gravis exitium pax.*" Seneca Hercule fur. 358. „*Quidnam iste, nostri generis exitium ac lues?*" Et Troad. 893. „*Quos Helena suadet, pestis, exitium, lues Utriusque populi.*"

24. *Teucerque et Sthenelus*] Vetustissimi quique libri, *Teucer et Sthenelus*, et sic editiones priscae, Veneta et Loscheri. Alii codices, *Teucer te Sthenelus;* quod amplexae sunt post Lambinum editiones pleraeque. Unus modo ex meis isque omnium recentissimus, *Teucerque et Sth.*, nisi quod in Reginensi ex spatii magnitudine inter *Teucer* et *et*, suspicio est *que* esse erasum. Atqui Torrentius affirmat se in omnibus suis invenisse *Teucerque et.* Sed nullus dubito, quin Typographi culpa sit, atque ibi *Teucer et* sit reponendum. Utcumque fuerit, ea probabilis sane videtur lectio, „*Urgent inpavidi te Salaminius Teucerque et Sthenelus.*" Quippe si dixisset, *Te Sthenelus*, non utique plurali numero protulisset, *Urgent impavidi.* Amat enim noster etiam post plures nominativos Verbum singulare ponere: ut Carm. IV, 14, 41. quod apprime huc convenit: „*Te Cantaber non ante domabilis Medusque et Indus, te profugus Scythes* Miratur." Vid enos ad Carm. I, 24 vers 8. Recte igitur *Teucerque et Sthenelus;* ut uterque simul eum urgere intelligantur; atque ideo in plurali efferatur verbum *Urgent.* Id quoque observavi in codicibus scriptis, ubi duplex, ut hic, coniunctio est, alteram plerumque a Librariis omitti, si modo versus mensura id fieri patiatur. Si cui tamen *Te Sthenelus* magis arrideat: equidem non valde repugnabo.

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho adposuisse nostro.
Irae Thyesten exitio gravi
Stravere; et altis urbibus ultimae
Stetere causae, cur perirent
Funditus, inprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.
Conpesce mentem. me quoque pectoris
Tentavit in dulci iuventa
Fervor, et in celeris iambos
Misit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quaero tristia; dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

XVII.

AD TYNDARIDEM.

Velox amoenum saepe Lucretilem
Mutat Lycaeo Faunus, et igneam
Defendit aestatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
Inpune totum per nemus arbutos

v. 5. Vulg. *Tutum.*

13. *Addere principi Limo coactus*] Offendit Iulium Scaligerum illud *coactus*: „*neque enim*," ait, „*Prometheus coactus fuit, aut coactus fecit.*" Hoc unde compertum Scaligero esse potuerit, equidem nescio: cum nullus opinor nunc extet praeter nostrum, qui hanc fabulam tangat. Quamquam fatendum sane est, non valde veri simile esse, eiusmodi fabulam a quoquam excogitatam, qua Prometheus coactus hoc fecerit. Ipse enim consulto hominem formasse dicitur, non alterius iussu et imperio. Siquis igitur a Scaligeri partibus steterit, facili mutatione sic huic loco mederi poterit, „*Fertur Prometheus addere principi Limo* coactam *particulam undique; Desectam et insani leonis Vim stomacho adposuisse nostro.*" Recte enim *undique coactam*, hoc est, collectam, congestam. Virgil. Aen. VIII, 7. „undique cogunt *Auxilia, et latos vastant cultoribus agros.*" Idem Aen. VII, 582. „*Undique collecti coëunt, Martemque fatigant.*" Noster in Arte Poet. v. 3. „*Undique collatis membris.*" Virgil. Aen. II, 763. „*huc undique Troïa gaza Congeritur.*" Recte quoque *fertur addere*, pro addidisse: etiam cum sequatur *adposuisse*. Noster Carm. III, 20, 11. „*Arbiter pugnae* posuisse *nudo Sub pede palmam* Fertur, *et leni* recreare *vento Sparsum odoratis humerum capillis.*" Propertius III, 14, 19. „*Inter quos Helene nudis* capere *arma papillis* Fertur, *nec fratres* erubuisse *deos.*"

5. *Impune tutum per nemus*] Enimvero indignandum est tot magnis interpretibus haec placere potuisse. Certe *impune tutum* consistere una nequeunt. Quid enim tantopere mirandum, si per *tutum* nemus *impune* vagantur pecora? mirarer magis, si in nemore feris infesto impune errarent.

Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reducta valle caniculae
Vitabis aestus, et fide Teïa
Dices laborantis in uno
Penelopen vitreamque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbra: nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Proelia: nec metues protervum
Suspecta Cyrum; nec male dispari
Incontinentis iniiciat manus,
Et scindat haerentem coronam
Crinibus, inmeritamque vestem.

XVIII.

AD VARUM.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem
Circa mite solum Tiburis, et moenia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit: neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
Ac ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata: monet Sithoniis non levis Euius;
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum

v. 7. Vulg. *At* ne.

ob pietatem meam: atqui eo pacto dicendum potius foret *Hinc* mihi *copia,* quam *hinc tibi.* Neque enim amicam suam Tyndarin vel uxoris conditione habere voluit, vel heredem sibi instituere. Ceterum illud, quod mox sequitur, *ruris honorum,* ut eleganter dictum iure laudant interpretes: poterant etiam et exemplis illustrare: nam imitatus est clare Statius Silv. IV, 5, 1. *„Parvi beatus* ruris honoribus.“ et occultius in Theb. X, 788. *„hi sertis, hi* veris honore *soluto Accumulant.“* et Silius Italicus III, 487. *Nullum ver usquam, nullique* aestatis honores.“

19. *Fide Teia Dices laborantes in uno*] Codices nostri, Galei, Zulich. et a secunda manu Reginensis, *dices:* ut alibi noster Carm. IV, 11, 34. ad Phyllida. „condisce *modos, amanda Voce quos reddas.*“ et II, 19. 3. *„Bacchum in remotis carmina rupibus Vidi docentem* (*credite posteri*) *Nymphasque* discentes.“ Sed nihil mutandum: nam quid est *discere fide Teïa?* Nimirum Tyndaris fidibus et voce canare sciebat, ut Lyde, Carm. III, 28, 11. *„Tu curva recines lyra Latonam, et celeris spicula Cynthiae.“*

7. *At ne quis modici*] Graevianus noster cum Leidensi, Batteliano, Petrensi, et Galei *ac.* Et sic, opinor, aliorum aliquot; sed haec, ut putant, levia male praetereunt. Sane sic editio Loscheri 1498. Omnino elegantius est, et Horatianum. Sic Epist. I, 19. v. 26. „Ac *ne me foliis ideo brevioribus ornes,*“ ut ibi omnes fere codices: tamen et illic quoque *at* editiones

Et versis animosum equis
Parthum dicere, nec quae nihil attinent.
Hic vivum mihi caespitem, hic
Verbenas, pueri, ponite, turaque
Bimi cum patera meri:
Mactata veniet lenior hostia.

XX.

AD MAECENATEM.

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis, Graeca quod ego ipse testa
Conditum levi; datus in theatro
Cum tibi plausus,
Clare Maecenas eques, ut paterni
Fluminis ripae, simul et iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Caecubum, et praelo domitam Caleno
Tu bibes uvam: mea nec Falernae
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

XXI.

IN DIANAM ET APOLLINEM.

Dianam tenerae dicite virgines:
Intonsum, pueri, dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitus Iovi.
Vos laetam fluviis, et nemorum comam,

v. 5. Vulg. *Care.* 5. *Coma.*

5. *Care Maecenas eques*] Recte quidem pro amicitiae et familiaritatis iure *Care Maecenas* dicere potuit noster, ut alibi *Dilecte Maecenas*. Sed quid tum de *Equite* fiet? Neque enim *care eques* tolerabile quidem est; et multo minus *eques* sic nudum et Epitheto destitutum. Sine dubio legendum cum codice Regiae Societatis, „Clare *Maecenas, eques.*" ut alibi Carm. III, 16, 20. „*Maecenas, equitum decus.*" et Propertius III, 9 [v. 1.] „*Maecenas, eques Etrusco de sanguine Regum.*" Martialis VI, 58, [10]. „*Sospite me, sospes Latias reveheris ad urbes, Et referes pili praemia* clarus eques." Plinius Epist. II, 13. „*Pater ei in* equestri *gradu* clarus, clarior *vitricus.*"

5. *Vos laetam fluviis, et nemorum coma*] Quatuor Blandinii longe optimi apud Cruquium, et noster Graevianus *comam*. Quae melior lectio est et sequentibus aptius respondet. Vos, inquit, puellae, Dianam cantate, et nemora Algidi, aut Erymanthi, aut Cragi: vos invicem, pueri, Apollinem, et Tempe, et Delon. Quod si legeris *coma*, tum sola Diana ab illis, ab his vero praeter Apollinem Tempe et Delos canentur. Quomodo ergo iubet *totidem* tollere laudibus? Recte vero nemorum *comam* celebrare imperat: ut alibi Carm. III, 28, 10. „*Nos cantabimus invicem Neptunum, et viridis*

Sive per Syrtis iter aestuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quae loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, et ultra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem:
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit aesculetis;
Nec Iubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.

7. *Fabulosus Lambit Hydaspes*] Nic. Heinsius ad oram libri sui; „Sabulosus *legit Grotius Petrus.*“ Nollem sane hoc ei excidisse; quippe quod et sententiae et versui repugnat. *Sabulosus* enim primam syllabam brevem habet; et de *solo, terra*, dicitur, non de *fluvio*. *Fabulosus Hydaspes* (ut Carm. III, 4, 9. *Fabulosae palumbes*) hoc est, de quo multa in Poetarum fabulis narrantur. Curtius III, 1. „*Marsyas amnis* fabulosis *Graecorum carminibus inclytus.*“ Plinius Hist. Nat. V, 1. „*Montem Africae vel* fabulosissimum *Atlantem.*“ Quintil. Declam. X [c. 8]. „*Filium tuum, mulier infelix, non impositae inferis clusere terrae, non spissa perpetuae noctis caligo compescuit, non* fabulosa *vatibus palus, multumque celebrati curvato igne torrentes.*“ Seneca Epist. 45. „*Nec me Charybdis et Scylla, et* fabulosum *istud fretum deterrere potuissent.*“

11. *Curis vagor expeditis*] Variant hic et scripti et editi, dum alii *expeditis*, alii *expeditus* praeferunt. Utramlibet lectionem tuto sequi poteris: posterior tamen et verior videtur et elegantior. Sic *expedire se molestia, metu, crimine, aerumnis, laqueis etc.* passim occurrunt. *Expeditus* igitur *curis*, ut illud Senecae Oedip. v. 13. „Curis solutus, *exul, intrepidus, vagans.*“ et Symmachi Epist. VII, 32. „*Iamdudum* curis *publicis* absolutus, *relegere iter debuisti.*“ et Terentii Phorm. V, 4, 4. „*Hic simul argentum reperit*, cura *sese* expedivit.“ Mutatum suspicor ab eruditulo quodam, qui paullo ante legerat in Carm. VIII v. 12. „*Saepe trans finem iaculo nobilis* expedito“: et proinde, ut ibi *trans finem expedito*, itidem et hic voluit *ultra terminum expeditis:* nesciens scilicet, *vagor ultra terminum*, veram hic constructionem esse.

14. *Daunia in latis alit esculetis*] Sic omnes, credo, editi iam ab annis plus centum: nullae tamen, quod sciam, membranae sic repraesentant: verum antiquiores *Daunias latis;* ut praeter aliorum Codices Nostri Leid. Zulich. Graev. et a manu prima Reginensis; nam litera S nunc erasa est: caeteri autem *Daunia latis* sine praepositione. Par etiam varietas est in editionibus priscis; Veneta anno 1478. *Daunia latis;* Loscheri 1498. *Daunias latis:* ut plane credibile sit lectionem illam, quae hodie obtinet, *Daunia in latis*, in nullis omnino manuscriptis nunc reperiri. Quid igitur fiet? *Daunias, Dauniados*, Graeca enuntiatione, erudite, ut alia omnia, defendit Nicolaus Heinsius ad Ovid. Sappho Phaon. v. 164. „*Daunias,*“ inquit, „*more Graeco, ut Cephesias ora, Phasias terra, Hadrias unda, Actias Orithya;* quibus addi possent, *Lemnias, Scyrias, Gnossias, Myneïas*, et alia innumera. Sed illa Graeca sunt, et Graecam inflexionem libenter accipiunt: quae tamen in Latino *Daunia* invitius, ni fallor, admittetur. Illud igitur magis ad rem, quod, ut ibidem affirmat Vir summus, *Appias via* pro *Appia* non uno loco occurrit apud Ovidium. Quidni itaque *Daunias* regio, ut *Appias* via? Sed operae pretium est, ut loca integra huc

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura;
Quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urguet:
Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata;
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

XXIII.

AD CHLOEN.

Vitas hinnuleo me similis, Chloë,
Quaerenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum et siluae metu.

fuisse: unde correctores, ut et versui et casui nominativo consulerent, substituisse *Daunias*. Vel exortus est fortasse sciolus aliquis, qui in illis, „*Quale portentum neque militaris* Dauniam *latis alit esculetis*," *portentum* casu nominativo caperet, et idcirco *militaris*, hoc est, militares *Daunias* accusativum faceret. Utcumque se res habuerit; me sane non invito, utramlibet lectionem sive *Daunias*, sive *Daunia in* pro arbitrio sequetur lector eruditus.

18. *Arbor aestiva recreatur aura*] Marius Victorinus p. 2603. bis hunc versiculum laudat ad hanc speciem, „*Arbor aestiva recreatur* umbra." Sed nihil est, quod a codicibus recedamus. Sane in zona glaciali, quae hic describitur, satis superque erat *umbrae:* neque proinde aestivam umbram desiderabat, sed *auram*, quae maxime arbores frugesque recreat. Noster Carm. Saeculari v. 32 „*Nutriant fetus et aquae salubres Et Iovis* aurae." Catullus Epig. LXII [v. 39]. „*Ut flos in septis secretus pascitur hortis, Quem mulcent* aurae, *firmat sol, educat imber.*" Idem in Nuptiis Pel. et Thet. [LXIV v. 282.] „Aura *parit flores nitidi fecunda Favoni.*" Ovid. Fast. V, 209. „*Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris:* Aura *fovet: liquidae fonte rigatur aquae.*" Valerius Flaccus VI, 711. „*Qualem siquis aquis et fertilis ubere terrae Educat, ac* ventis *oleam felicibus implet: Nec labor assiduus, nec spes sua fallit alentem.*" Idem VI, 340. „*Dixit, et Edonis nutritum missile* ventis *Concitat.*" ubi ὁ πάνυ Nic. Heinsius. „*Nutritum,*" inquit, „*missile ventis, ut apud Homerum ἀνεμότρεφες κῦμα, impulsum ventis.*" Perperam quidem: ut ex superioribus satis apparet, et adhuc magis ex Seneca Nat. Quaest. V, 18. „*Dedit deus* ventos, *ad custodiendam caeli terrarumque temperiem, ad evocandas supprimendasque aquas, ad* alendos *satorum atque arborum fructus, quos ad maturitatem cum aliis caussis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, et, ne torpeant, movens.*"

4. *Aurarum et siluae metu*] ubi *siluae* tribus syllabis posuit; ut iterum Epod. XIII, 2. „*nunc mare, nunc* siluae *Threïcio Aquilone sonant.*" Quod equidem non possum non demirari; cum adeo in promptu esset, quod pari elegantia nullaque vi mensurae adhibita dicere potuit, „*Aurarum et* nemoris *metu,*" et, „*Nunc mare, nunc* nemora:" plane ut Virgilius Georg. I, 335. „*Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.*" Neque tamen vel dubitandum quidem est de lectionis sinceritate; cum eam omnes ubique codices confirment, et Priscianus tribus in locis. pag. 546, 740, 1039, ubi eo ipso fine locum hunc adducit, ut *Siluae* trisyllabum esse doceat. Similem sane Dialysin in aliis verbis admiserunt non Catullus

Atqui non ego te, tigris ut aspera
Gaetulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

XXIV.

AD VIRGILIUM.

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? praecipe lugubris
Cantus, Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.

morbo Membra dabant." Porro ex Anacreonte hunc locum expressum esse recte observarunt interpretes; sed in digerendis eius versibus fefellit eos metri ratio; non enim quattuor sunt, sed duo tantum, et sic disponendi: „*Ἅτε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνόν, ὅσ' ἐν ὕλῃ Κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη.*" Galliambi sunt, quales frequentes erant apud Anacreontem, teste Hephaestione, qui hoc exemplum producit, „*Παρὰ δ' ἦνεε Πνθόμανδρον κατέδυν' ἔρωτα φεύγων.*" Sic enim legendum ex scripto codice, non *πνθόμαν δὲ*, ut vulgo. Atque haec vel his similia cum ad incomparabilem virum Ioannem Georgium Graevium *τὸν μαχαρίτην, animam qualem neque candidiorem terra tulit*, ante biennium scripseram; his verbis mihi responsum dedit IV. Non. Decemb. MDCCII. paullo ante obitum. „*Cum nuperius tuas litteras, in quibus aliquot emendationes Horatianas mecum communicaras, recitassem Petro Burmanno homini elegantissimo, mire tibi applaudebat. Post aliquot dies rediit ad me secum ferens Horatium, cui non pauca adscripserat Nicolaus Heinsius, et Statium. In utriusque libri margine vir ille doctissimus notaverat, in Od. XXIII. lib. I. Salmasium pro* veris *correxisse* vepris, *quod ex Menagio didicerit. Hoc tu quidem ignorasti, ut tibi laus inventi pulcherrimi debeatur: gaudebis tamen credo idem viro magno in mentem incidisse, quod tuas inciderat.*" Haec quidem ad me vir celeberrimus: Ego vero, cum postea doctissimi Burmanni beneficio exemplar Heinsiani Horatii nactus essem, in libri margine hoc adnotatum repperi: „vepris, *Salmasius, teste Menagio:*" hanc autem, quaecumque est, emendationis praereptae laudem viro maximo libenter concedo; quam habeat secum, servetque sepulcro.

2. *Praecipe lugubres Cantus Melpomene*] Recentiores quidem libri ex meis *Lugubres;* vetusti vero Leidensis, Graevianus, Reginensis cum plerisque Cruquii *Lugubris:* quod tamen eodem redit; cum sollemne sit eisdem codicibus accusativos plurales per *is* scribere. Hinc tamen Danieli Heinsio arrepta est occasio coniecturam minime se dignam proferendi. Vult enim genitivo casu haec concipi, *Melpomene lugubris cantus*, dea scilicet cantus lugubris. Dolet profecto hominem et ingenii et eruditionis gloria alias florentem adeo turpiter se in Horatio dedisse. Cuius enim aures non istud refugient, *Melpomene cantus?* Quis umquam vel fando audivit, *Venus amorum, Apollo musicae, Minerva artium, deus* vel *dea* subintellecto? Adde, quod et sententiam quoque subvertit, dum huiusmodi constructionem facit, *Praecipe, quis modus sit Desiderio:* in quo paria paene ei peccavit Muretus, qui post Scholiastam veterem sic verba ordinat, *Praecipe cantus, quis* sive *quibus desiderio pudor sit et modus.* Intempestiva sane haec videntur, et cum sequentibus pugnant. Nam continuo luctum orditur noster, *praecepti* istius nimis immemor, „*Ergo Quintilium perpetuus sopor Urget?*" Quid, quod odiosum est luctui modum ponere; ut quidem sentit Statius

XXV.

AD LYDIAM.

Parcius iunctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris iuvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt: amatque
Ianua limen,
Quae prius multum facilis movebat
Cardines. audis minus et minus iam,

exemplorum est: et similia porro in ceteris Flacci operibus notabit diligens lector: videbitque vix umquam aliter extare apud nostrum, nisi forte cum locus est mendosus.

1. *Parcius iunctas quatiunt fenestras Ictibus crebris*] Codices aliquot mei et aliorum, *vinctas*; sed recepta lectio recte habet; ut Iuvenalis IX, 105. „claude *fenestras, Vela tegant rimas*, iunge *ostia, tolito lumen*.“ Mox pro *ictibus* veterrimi mei Leid. Graev. Regin. et Cruquiani praeter unum omnes *iactibus*. Quod probare videtur Nic. Heinsius ad Ovid. Metam. IX, 35. „*Nisi*,“ addit, „tactibus *mavis, ut apud Claudianum I. in Europ. v.* 93. *de Laïde iam vetula: ‚iam turba procax, noctisque recedit Ambitus, et raro pulsatur ianua* tactu.‘ Sed vereor, ut cuiquam haec persuaserit vir praestantissimus. Equidem siquid hic mutatum vellem, *vectibus crebris* potius legerim, quam aut *tactibus* aut *iactibus*. Vectibus enim utebantur amatores ad expugnandas amicarum ianuas et fenestras, ut noster Carm. III, 26, 7. „*hic, hic ponite lucida Funalia, et* vectes, *et arcus Oppositis foribus minaces*.“ Eleganter autem *crebris* vectibus: ut Virgilius Aen. II, 492. „*labat* ariete crebro *Ianua, et emoti procumbant cardine postes*.“ Et alibi *crebra tela, crebris bipennibus*. Sed omnino retinenda est recepta lectio *ictibus;* cui astipulantur aliorum codices non pauci, et ex meis Petrensis, Magdalenensis, Battelianus, Galei; adde editionem Loscheri 1498. *Crebris ictibus*, ut plane Lucretius IV, 932. „*Tundier, atque eius* crebro *pulsarier* ictu.“ et ibid. 1277. „*Nam leviter quamvis quod* crebro *tunditur* ictu. Virgil. Aen. XII, 713. „*tum* crebros *ensibus* ictus *Congeminant*.“ Et ibid. V, 459. „*sic* densis ictibus *heros* Creber *utraque manu pulsat versatque Dareta*.“

5. *Quae prius multum faciles movebat Cardines*] *Facilis*, ut extat in vetustissimis Cruquii, et Reginensi nostro cum aliquot aliis, ambiguum facit, utrumne *facilis ianua*, an *faciles cardines* sit construendum. Et utrumvis sane optimorum auctorum exemplis tueri poteris. Iuvenalis IV, 63. „*Ut cessit*, facili *patuerunt* cardine *valvae*.“ Serenus Sammonicus, frequens nostri imitator, [489] „*Aut medio ventris prodest adspergere terram, Quam signaverunt vestigia pressa rotarum, Proderit et pulvis* facili *sub* cardine *raptus*.“ Contra autem Ovidius Amor. I, [6, 2]. „Difficilem *moto cardine pande* forem.“ Tibullus Eleg. I, 2 [,7]. „*Ianua difficilis domini, te verberet imber*.“ quod huc adducit Torrentius: verum hic potius *difficilis domini* coniungenda sunt, quam *ianua difficilis*. Seneca Troadibus 406. „*limen et obsidens Custos non* facili *Cerberus* ostio.“ Idem de ira, III, 37. „*Nunc ille, qui intra iacet, felix fortunatusque est; et beati hominis iudicat ac potentis indicium*, difficilem ianuam: *nescit* durissimum *esse* ostium *carceris*.“ Atque huc potius inclino, ut *facilis ianua* apud Nostrum sit verior constructio: quamquam maiori interpretum parti alterum magis placuit. Convenit enim, ut *facilitas* et benignitas de agente potius quam de patiente dicatur; de *ianua quae movebat*, quam de *cardinibus qui movebantur*. Illud autem memineris, *multum facilis* hic accipere, non *mul-*

Cum tibi flagrans amor, et libido,
Quae solet matres furiare equorum,
Saeviet circa iecur ulcerosum;
Non sine quaestu,

gina relicto Fertur, ut Aonio concita Baccha *deo.*" Mulier *ζηλότυπος* ibid. II, 380. „*In ferrum flammasque ruit, positoque decore Fertur, ut Aonii cornibus icta dei.*" Procris ibidem III, 708. „*Nec mora, per medias passis furibunda capillis Evolat, ut thyrso concita* Baccha, *vias.*" Ariadne, in Epistola [v. 48]: „*Aut ego diffusis erravi sola capillis, Qualis ab Ogygio concita* Baccha *Deo.*" Byblis, Metamorph. IX, 640. „*Ulque tuo motae, proles Semeleia, thyrso Ismariae celebrant repetita triennia* Bacchae: *Byblida non aliter latos ululasse per agros.*" Phaedra in Epistola [v. 47]: „*Nunc feror, ut Bacchi furiis* Eleleïdes *actae: Quaeque sub Idaeo tympana colle movent.*" Cynthia Propertii III, [8, 14]. „*Seu sequitur medias,* Maenas *ut icta, vias.*" Tarpeia apud eundem IV, 4 [v. 72]. „*Illa ruit, qualis celerem prope Thermodonta* Strymonis *abscissos fertur aperta sinus.*" Scylla apud Virgilium in Ciri. v. 163. „*Quae simul ac venis hausit sitientibus ignem, Et validum penitus concepit in ossa furorem, Saeva velut gelidis Ciconum Bistonis in oris, Infelix tota virgo* bacchatur *in urbe.*" Ubi obiter notandum, perperam eos facere, qui versum tertium sic interpolant; „*Saeva velut gelidis Edonim Bistonis oris.*" Neque felicius corrigit *ὁ πάνυ* N. Heinsius ad Ovid. Trist. IV, 1. v. 42. „*Saeva velut Ciconum gelidis Edonis in oris.*" Quia *Bistonis* scilicet, ut hi opinantur, syllabam mediam ubique habet brevem. Atqui aliud ex Stephano didicimus, qui Bistonis per O magnum quoque dici testatur. „*Τὸ Θηλυκὸν,*" inquit, „*Βιστονίς. ἐκτέταται δὲ καὶ λέγεται Βιστωνὶς διὰ τοῦ ω.*" Sed et hic quoque turbat postremus Stephani editor Berkelius, vir doctissimus, qui Epitomatori dicam scribit ob hoc ipsum, negatque ullum exemplum adduci posse, ubi media in Bistonis producatur. Enimvero iam unum ex Ciri citavimus; cuius si dubia cuiquam fides esse videatur; ecce alterum ex Apollonio Rhodio, quo sponsorem et fideiussorem alium non quaesiveris meliorem; lib. I. v. 34. „*Ὀρφέα μὲν δὴ τοῖον ἐὼν ἐπαρωγὸν ἀέθλων Αἰσονίδης, Χείρωνος ἐφημοσύνῃσι πιθήσας, Λέξατο, Πιερίῃ ΒΙΣΤΩΝΙΔΙ κοιρανέοντα.* Sed ut ad Flaccum revertamur; id etiam poetis solitum est, ut furore actos non *Bacchis* solum, ut supra, sed cuivis alii rei comparent, quae concitato motu rapitur. Ita Tibullus amore flagrans se assimilat Turbini, Eleg. I, 5 [v. 3]. „*Namque agor, ut per plana citus sola verbere* turben, *Quem celer assueta versat ab arte puer.*" quod ex Amata Virgilii expressisse videtur, Aen. VII, 376. „*Tum vero infelix, ingentibus excita monstris, Inmensam sine more furit* lymphata *per urbem: Ceu quondam torto volitans sub verbere* turbo," et quae sequuntur. Noster autem, non illi quidem lusorio, sed *ventorum Turbini* comparat quendam prae avaritia insanientem, Serm. I, 4. v. 30. „*quin per mala praeceps Fertur, uti pulvis collectus* turbine, *ne quid Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem.*" Eleganter itaque et Lydiam, furiatam illam libidine et per angiportus cursitantem, eidem Turbini comparat, aitque *bacchari* eam per plateas magis Thracio Borea sub interlunia bacchante. Nam et venti ipsi *bacchari* dicuntur, ut Virgilio in Ciri v. 479. „*Afer ut hiberno* bacchatur *in aequore* turbo." et omnium maxime Thracius Boreas, ut Ovid. Trist. I, 2 [v. 29]. „*Nunc gelidus sicca* Boreas bacchatur *ab Arcto;*" quippe ventorum omnium violentissimus; ut Nemesian. Cyneg. 270. „*Haud secus effusis Nerei per caerula ventis, Cum se* Threïcius Boreas *superextulit antro, Stridentique sono vastas exterruit undas, Omnia turbato cesserunt flumina ponto: Ipse super fluctus spumanti murmure fervens, Conspicuum pelago caput eminet: omnis euntem Nereïdum mirata suo stupet aequore turba.*" et praecipue *sub inter-*

Aridas frondis hiemis sodali
Dedicet Euro.

v. 20. Vulg. *Hebro.*

ablativusne sit an dativus. Unicus dumtaxat locus est, qui in turbam cogi negat, Carm. II, 19, 5. „*Euoe* recenti *mens trepidat metu.*" respuit enim metri ratio, ut *recente* reponatur. Verum hoc Nomen est, non Participium: et proinde alia huius, alia ceterorum ratio haberi debet.

19. *Aridas frondes hiemis sodali Dedicet Hebro*] Vera huius loci interpretatio et lectio de superioribus pendet, „*Laeta quod pubes hedera virente Gaudeat, pulla magis atque myrto:*" Quippe haec sententia est, uti recte vidit magnus Salmasius ad Solinum [p. 674*a*], iuvenes magis gaudere arboribus ἀειφύλλοις semper virentibus, quales hedera atque myrtus: arida autem et caduca folia nihili aestimare. Ut enim *virens hedera* sic itidem *pulla myrtus* perpetuo hic epitheto dicitur. Quippe bicolor est myrtus; alba, et nigra sive pulla, quia ex viridi nigrescit. Sic Dioscorides et Graeci alii, *Μυρσίνη μέλαινα* et *λευκή*. Ovid. in Arte Amat. III, 690. „*Silva nemus non alta facit: tegit arbutus herbam: Ros maris, et lauri,* nigraque myrtus *olent.*" Frustra igitur laborant, qui comparationem hic esse volunt inter virentem myrtum, et nigram. Eadem enim et virens est et nigra: neque nigra myrtus minus iuventuti in deliciis est, quam alba. Infeliciter quoque, ut hic solet, Daniel Heinsius corrigit, „*Gaudeat pulla magis: atque myrti Aridas frondes hiemis sodali Dedicet.*" Imo vero aridae frondes plane opponuntur frondibus hederae ac myrti, scilicet quae non arescunt hieme, sed perpetuo virent. Atque his sic explicatis, iam facilis via panditur, quae ad illum *hiemis sodalem* nos perducat Nam sine dubio eum hic noster intelligit, qui *frondes* arborum *φυλλοβόλων aridas* et caducas facit. Quorsum igitur *Hebro?* Anne Hebrus quicquam in causa est, ut folia exarescant et decidant? Nihil minus. Quamobrem porro Hebrus *sodalis hiemis* est? Eleganter quidem Claudianus Danubium et Rhenum *Martis et Boreae sodales* vocat, de Bello Getico v. 339. „*Amba habiles remis, ambo glacialia secti Terga rotis, ambo Boreae Martisque sodales.*" Ita recte tres codices apud Nic. Heinsium, *Martis;* quem miror equidem *Marti,* quod in aliis invenit, alteri lectioni praetulisse: quod vel hic ipse Flacci locus, si eius meminisset, prohibere potuit, ut et alter Carm. III, 18, 6. „*Larga nec desunt* Veneris sodali *Vina craterae.*" Eleganter, inquam, Claudianus: parique aut meliore iure Hebrum dixeris *Boreae et Martis sodalem:* siquidem ut Hebrus Thraciae fluvius est, ita Boream Threïcium et Threïcium Martem passim apud Poetas legas. Vereor tamen ut similiter *Hiemis sodalis* dici possit: nisi si forte perpetuas ibi hiemes, Hebrumque aeterna nivis compede vinctum esse audacter finxeris. Sed utcumque hoc habeat; qui quaeso convenit, ut Iuventus Romae degens Hebro, qui longe longeque abest, folia dedicet? Dedicare est dare, et proinde qui absenti Deo quid dedicat, dono id ei mittit, ut Earinus Statii capillum suum Aesculapio Pergamum. An ergo et iuvenes dedicatas illas frondes Thraciam usque detulerunt? Nugae. Omnino talis hiemi quaerendus est sodalis, qui et folia decidere faciat, et Romae quoque praesens sit. Is vero iam praesto erit; si pro *Ebro,* ut in vetustis libris sine aspiratione plerumque legitur, *Euro* reponas, „*Aridas frondes hiemis sodali Dedicet* Euro." Ut enim *veris comites* sunt Zephyri, Carm. IV, 12, 1. „*Iam* veris comites, *quae mare temperant, Impellunt animae lintea Thraciae:*" et *Orionis comes* est Notus Carm. I, 28, 21. „*Me quoque devexi rapidus* comes Orionis *Illyricis Notus obruit undis:*" et *Aestatis comites* Etesiae, Lucret. V, 740. „*Inde loci sequitur calor aridus, et* comes *una Pulverulenta Ceres, et* Etesia *flabra Aquilonum:*" ita Eurus recte *Hiemis sodalis* dici poterit; nam hieme cum maxime flat: ut Virgilius Georg. II, 339. „*ver illud erat, ver magnus*

10 Possunt honores. hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro
Teque tuasque decet sorores.

v. 10. Vulg. *Prosunt.*

cos. Doctissimus Nic. Heinsius in margine libri sui: „*Lege Pimplaeï: sic vetus Scholiastes videtur agnoscere.*“ Frequens id genus menda est in codicibus scriptis. Sic Ovid. Metam. I, 504. „*Nympha, precor, Penea, mane*“: ubi unus et alter ex optimis recte *Peneï.* Sic ibidem *Dodona, Cadmea, Ledea,* pro *Dodoni, Cadmeï, Ledeï.* Iterum Heinsius ad istum locum Ovidii, „*Nec dubito*“, inquit, „*apud Horatium* Pimplaeï dulcis *pro* Pimplaea *reponi debere*“. Rectissime hoc, ut fere omnia, vir insignis: in eo dumtaxat leviter erratum est, quod diphthongum pro simplice vocali posuit: Graece enim *Πιμπληΐς* est, non *Πιμπλαΐς.* Enimvero hic *Musam* compellat Horatius, ut res ipsa praedicat: atqui Pimplea *locus* est; seu oppidum sit, seu mons, sive fons, sive omnia: *musa* vero inde denominata Pimpleïs. Callimachus Hymno in Delum v. 7. „*Ὡς Μοῦσαι τὸν ἀοιδὸν, ὁ μὴ ΠΙΜΠΛΕΙΑΝ ἀείσῃ, Ἔχθουσιν, τὼς Φοῖβος, ὅτις Δήλοιο λάθηται.*“ ubi Scholiastes: „*Πίμπλειαν. ὄρος Θράκης, ἱερὸν Μουσῶν.*“ Lycophron. v. 275. „*Λειβηθρίην θ' ὑπερθε ΠΙΜΠΛΕΙΑΣ σκοπήν.*“ ubi Tzetzes (sive is Isaacus est, sive, ut Ludolfus noster Kusterus, excellente vir ingenio atque doctrina, primus deprehendit, Iohannes Isaaci frater) „*Πίμπλεια πόλις καὶ Κρήνη καὶ Ὄρος Μακεδονίας.*“ Strabo lib. 10 [p. 410. 471] et 7 [p. 330]. „*Ἔχει ἡ πόλις τὸ Δίον κώμην πλησίον ΠΙΜΠΛΕΙΑΝ, ἔνθα Ὀρφεὺς διέτριβε.*“ Statius Silv. I, 4 [v. 26]. *licet enthea vatis Excludat* Pimplea *sitim, nec conscia detur Pirene.*“ ibidem II, 2 [v. 37]. „*Non mihi si cunctos Helicon indulgeat amnes, Et superet* Pimplea *sitim.*“ Inde, inquam, derivata *Pimpleus, Pimpleïs, Pimpleïas,* ut Catullus Epig. 106. „Pimpleum *scandere montem.*“ et Martialis XII, 11 [v. 3]. „*Cuius* Pimpleo *lyra clarior exit ab antro?*“ Cave tamen credas, ut *mons Pimpleus,* et *antrum Pimpleum,* ita *Musa* quoque *Pimplea* bene Latine dici: quippe idem habet Catullus [61, 1]. „*Collis o Heliconii Cultor*“: Musae tamen non *Heliconiae,* sed Heliconides vel Heliconiades nominantur. Orpheus apud Tzetzem loco iam dicto, „*Νῦν δ' ἄγε μοι κούρη ΠΙΜΠΛΗΙΑΣ ἔννεπε μοῦσα.*“ Martialis XI, 4 [v. 1]. „*Non urbana mea tantum* Pimpleïde *gaudent Otia.*“ Varro lib. VI. de Ling. Lat. p. 69 [VII, 20]. „*Ita ab terrestribus locis cognominatae Musae Libethrides,* Pipleides, Pimpliades, *Thespiades, Heliconiades.*“ Festus Pompeius: „Pimpleides *Musae a fonte Macedoniae dictae propter liquoris eius unicam subtilitatem.* Porphyrio Schol. ad hunc Flacci locum: „Pimpleides *musae dicuntur a Pimplea fonte Macedoniae*“. unde colligas hunc certe *Pimpleï dulcis* olim legisse. Imo et fons vel mons ipse *Pimpleis* interdum dicitur: Apollonius Rhodius I, 26. „*Οἰάγρῳ σκοπίης ΠΙΜΠΛΗΙΔΟΣ ἄγχι τετέσθαι.*“ ubi Scholiastes, *Πιμπλιὰς, χωρίον κατὰ Πιερίαν.* Ausonius Epist. XIV [v. 9]. „*Siriguam laetis recolis* Pimpleida *musis.*“ Et Etymologici auctor, v. *Μίμαντος,* alicunde laudat, *Πιμπληΐδος ἄκρης.* Turbat quidem Hesychius, qui habet *Πιπλίαι, αἱ μοῦσαι:* sed tam corrupti codicis, cum solus est, nulla habenda est ratio.

10. *Nil sine te mei Prosunt honores*] *Prosunt* in plerisque libris extat; et ferri quidem potest: verum cum Lambini aliquot, Bersmanni unus, et Zulichemianus noster *Possunt* exhibeant, non possumus non hanc lectionem alteri praeferre. Sic Virgilius Aen. IX, 446. „*Fortunati ambo, siquid mea carmina* possunt.“ Idem Eclog. III [v. 28]. „*Vis ergo inter nos, quid* possit *uterque, vicissim Experiamur.*“ Noster Carm. III, 4, 58. „*Sed quid Typhoeus et validus Mimas Contra sonantem Palladis aegida* Possent *ruentes?*“ Et Epist. I, 2, 17. „*Rursum quid virtus, et quid sapientia* possit.“ Sed in Arte quidem Poetica v. 410. nunc legis, „*ego nec studium sine*

Non erubescendis adurit
Ignibus, ingenuoque semper
Amore peccas. quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. ah miser,
Quanta laboras in Charybdi!
Digne puer meliore flamma.
Quae saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix inligatum te triformi
Pegasus expediet Chimaera.

XXVIII.

Te maris et terrae, numeroque carentis arenae
Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope litus parva Matinum
Munera: nec quicquam tibi prodest,
Aerias tentasse domos animoque rotundum
Percurrisse polum, morituro.

voluntas) *Limite.*" Valer. Flaccus IV, 471. „*Quin age, mitte preces; namque est tibi nostra voluntas.*"

15. *Non erubescendis adurit Ignibus, ingenuoque semper Amore peccas*] Non videntur percepisse haec interpretes. *Ingenuo amore peccare,* hoc est, ingenuae mulieris, non ancillae. Qui enim cum ancillis rem habebant, tamquam humiles et sordidae libidinis homines, male vulgo audiebant, et *Ancillarioli* vocabantur: unde noster Carm. II, 4. solatur Xanthiam quendam exemplis Achillei, et Agamemnonis, *Ne sit ancillae sibi amor pudori.* Atque huc, et non alio pertinent illa, *non erubescendis ignibus;* hoc est, non ancillae, qui erubescendi essent. Seneca Controvers. XXI. [§ 8] contra servum, qui domini filiam uxorem duxerat, „*Habeamus generum, si possumus, parem: sin minus,* non erubescendum", id est, non servum. Idem Controv. IX. [§ 6] eodem sensu. „*Non insanissimum dispendiorum malum,* non erubescendos *amores, neque luxuriantem habitum, neque nepotatus obiicis filio.*"

19. *Quanta laboras in Charybdi*] Deest praepositio in omnibus meis, credo etiam et aliorum. Unde codices aliquot *laborabas* habent, ut Leid. Zulich. et pro varia lectione Battelianus, et editio Veneta 1478. Atque hanc scripturam a magni nominis viris vulgatae anteponi video: quorum equidem sententiae non possum accedere. Quorsum enim *laborabas* tamquam de amore praeterito? Cum iam tum laboraret, cum hoc interrogaretur; ut locus ipse clare indicat. Quid, quod ne Latinum quidem videtur, *laborabas charybdi?* Laborare *morbo, frigore, inopia* etc. passim invenias: atque ea opinor de causa praepositionem omiserunt Librarii; quod crederent idem loquendi genus hic locum habere: et deinde exorti sunt correctores, qui ut laboranti versui succurrerent, pro *laboras, laborabas* reposuerunt. In quo sane fugit eos ratio et dictionis proprietas. Neque enim dixeris, *laborare itinere, silva, negotio, mari, syrti;* sed *in itinere, in silva* etc. neque *laborare puella,* sed *in puella;* ut noster Carm. I, 17, 19. „*Dices* laborantes in uno *Penelopen vitreamque Circen.*"

3. *Pulveris exigui prope litus parva Matinum Munera*] Nic. Heinsius, in libri margine, „*Forte,* Funera." Nollem equidem hoc tanto viro excidisse: dissimulare tamen illud et supprimere religio mihi erat.

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagae ne parce malignus arenae
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. sic, quodcumque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinae
Plectantur silvae, te sospite; multaque merces,
Unde potest, tibi defluat aequo
Ab Iove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Neglegis inmeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem commissere? fors et
Debita iura vicesque superbae
Te maneant ipsum: precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quamquam festinas, non est mora longa; licebit
Iniecto ter pulvere curras.

XXIX.

AD ICCIUM.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis; et acrem militiam paras
Non ante devictis Sabaeae
Regibus; horribilisque Medo

v. 4. Vulg. *Horribilique.*

res quique codices, et in his nostri Leid. Graev. Reginensis, cum editione Veneta 1478. Tamen adhuc in plerisque editis *densantur* inveneris. Quae haec tandem pertinacia est? Virgilius Aen. X, 432. „*Extremi addensent acies.*" XII, 264. „*Vos unanimi densete catervas.*" XI, 650. „*Et nunc lenta manu spargens hastilia denset.*" Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Metam. XIV, 369. et Fast. III, 820. et ad Valer. Flacc. III, 207. et Gifanium in Indice Lucret. V. *Densare.* Porro in versu 21. „*Me quoque devexi,*" elegantissimus N. Heinsius in ora libri sui, „*Forte,* Te quoque": adeo ut a versu demum 23 Archytas loqui incipiat.

32. *Fors et debita iura vicesque superbae Te maneant ipsum*] *Fors et* legendum cum veteribus libris, non *forsan.* De quo vide Nic. Heinsium ad Valer. Flacc. I, 478. Mox, *vices superbae* in plerisque codicibus, et Servio ad Aen. II, 433. Doctissimus tamen Passeratius ex coniectura maluit, „*Vicesque,* superbe, *Te maneant ipsum.*" non incommode sane: sic enim saepius Seneca; ut Herc. Fur. v. 89. „*I nunc, superbe, caelitum sedes pete.*" Hippol. 703. „*Iterum, superbe, genibus advolvor tuis.*" Medea, 1007. „*I nunc, superbe, virginum thalamos pete.*" Auctor Octaviae 643. „*Quos nunc pudor luctusque perpetuus manet Et te, nefande, meque qui talem tuli.*" Et Regiae quidem societatis codex *superbe* cum *o* inter lineas, ut notetur casus esse vocativi. Profecto utraque proba lectio est et *superbae*, et *superbe.* Perperam tamen idem Passeratius substituebat, „*precibus non linquor* inultus", pro *inultis.* Valer. Flaccus IV, 14. „*dabit impia poenas Virgo, nec Aeetae* gemitus *patiemur* inultos." Ovid. Metam. IV, 426. „*Nil poterit Iuno, nisi* inultos *flere* dolores?"

4. *Horribilique Medo Nectis catenas*] Non contendo, quin recte Medus

Fervidus tecum puer, et solutis
Gratiae zonis, properentque Nymphae,
Et parum comis sine te Iuventas,
Mercuriusque.

XXXI.

AD APOLLINEM.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat, de patera novum
Fundens liquorem? non opimae
Sardiniae segetes feracis;
Non aestuosae grata Calabriae
Armenta; non aurum, aut ebur Indicum;
Non rura, quae Liris quieta
Mordet aqua taciturnus amnis.
Premant Calenam falce, quibus dedit
Fortuna, vitem; dives ut aureis
Mercator exsiccet cullullis
Vina Syra reparata merce,

v. 9. Vulg. *Calena.* 10. Dives *et* aur.

„*Tragoedias poëtarum* nobilium *scite atque asseverate actitavit.*“ Sueton. De illust. Gramm. c. 10. „*Atteius Praetextatus*, nobilis *Grammaticus Latinus.*“ Sed et cum propriis Nominibus copulant Cicero aliique; „*Nobilis Sylla, Honoratus et nobilis Thucydides, Nobilis et clarus Demetrius.*“ Recte tamen alias dicere poteris *Nobiles libros:* ut Noster in Arte 258, *Nobilibus Ennii trimetris:* et Martialis VII, 46. „*Nam me diligit ille, proximumque Turni* nobilibus *putat* libellis.“ Sententia igitur, utramcumque lectionem sequeris, eodem recidit: in illa tamen constructio est mollior et venustior.

9. *Premant Calena falce, quibus dedit Fortuna, vitem*] Lego, non littera, sed lineola dumtaxat addita, „*Premant* Calenam *falce, quibus dedit Fortuna, vitem.*“ Sic enim et compositio suavior est, et Epitheton digniori vocabulo tribuitur. Virgil. Georg. I, 157. „*et ruris opaci* Falce premes *umbras.*“ Noster Epod. 2, 13. „*Inutilesque* falce *ramos* amputans.“ Ubi vides *τὸ falce* nullo Epitheto comitatum. Alibi tamen noster Carm. I, 20, 9. „*Caecubum, et* praelo *domitam* Caleno *Tu bibes uvam.*“ Atque hinc, credo, Librariis ansa data est ad hunc locum corrumpendum. Sed profecto non parva in his duobus differentia est: *Falce* enim *Calena,* quae alio quovis facile transferri potest, quaevis alia vitis, etiam Veientana, tonderi posset: *praelo* vero *Caleno*, quod inter immobilia magis numeretur, non alia poterit premi uva, nisi quae Calibus nata sit.

10. *Dives et aureis Mercator exsiccet cullullis Vina Syra reparata merce*] Vetustissimi duo ex nostris, Leidensis, et ex prima manu Graevianus, „*dives* ut *aureis.*“ Et sic quoque Scholiastes vetus Porphyrio, quod argutam sane sententiam efficeret, si *reparata* cum vulgo interpretum pro *commutata* acciperemus: Alii Calibus vineta colant, nempe ut pretiosa vina habeant Mercatores, quae mercibus Syriacis permutata ex aureis cullullis ebibant. Satirice: tamquam non possessorum mensis vina Calena nascerentur, sed divitum mercatorum, qui à dominis ea emerent. Sed nescio, an quisquam sic umquam locutus sit; *reparata* pro *empta* vel *commutata*? Poteris *vina*

Lesbio primum modulate civi;
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive iactatam religarat udo
Litore navem,

nostris praebere vacet tibi cantibus aurem.“ i. e. nos Musae poscimur canere. Idem Metam. IV, 274. „Poscitur *Alcathoë, postquam siluere sorores“: scilicet* ut narret fabulam. Metam. II, 144. *„non est mora libera nobis:* Poscimur: *effulget tenebris Aurora fugatis.*“ haec Phoebus ad filium Phaëthontem. Hannibal apud Silium Italicum lib. II. [v. 44] „Poscimur, *o socii: Fabiusque e puppe catenas Ostentat, dominique vocat nos ira senatus.*“ Propertius IV, 1. [v. 76] ex emendatione N. Heinsii: *„Aversis Charisin cantas: aversus Apollo* Poscitur *invita verba pigendu lyra.*“ Ego vero, ut hanc quidem lectionem non aspernor; ita alteram *poscimus*, quae plurium membranarum testimonio nititur, anteferre ei non dubito. „Poscimus (*si quid vacui sub antro Lusimus tecum*) *quod et hunc in annum Vivat et pluris, age dic Latinum, Barbite, Carmen.*“ Rogamus, inquit; oramus te, Barbite, si quid umquam de te bene meriti sumus, dicas carmen Latinum, quod et in hunc et in plures annos vivat. Et nota ordinem, qui omnes Interpretes fefellit. Dic, ait, carmen, quod diu vivat. ut Carm. III, 11, 7. ad Mercurium, *„Dic* modos, *Lyde* quibus *obstinatas Applicet aures.*“ Iam autem *Poscimus* germanam esse lectionem vel ex vocabulo *si* colligas, quae in obtestationibus sollemnis est: Virgilius Aen. IV, 317. „Si *bene* quid *de te merui, fuit aut tibi quicquam Dulce meum, miserere domus labentis, et istam,* Oro, siquis *adhuc precibus locus, exue mentem.*“ Idem Aen. VI, 529. *„dii talia Graiis Instaurate, pio* si *poenas ore reposco.*“ Suetonius in Tib. cap. XXI. [extr.] *„Deos* obsecro, *ut te nobis conservent, et valere nunc et semper patiantur,* si *non populum Romanum perosi sunt.*“ Noster Carm. Saec. 37. *„Supplices audi pueros, Apollo, Roma* si *vestrum est opus.*“ Carm. III, 18, 5. *„Lenis incedas abeasque parvis Aequus alumnis:* Si *tener pleno cadit haedus anno.*“ Serm. II, 6, 6. *„nihil amplius oro, Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis:* Si *neque maiorem feci ratione mala rem.*“ Recte autem *Poscimus*, cum Barbiton alloquitur; ut Martialis Iambum rogat, Epig. I, 96. „Si *non molestum est, teque non pigel, Scazon, Nostro*, rogamus, *pauca verba Materno Dicas in aurem, sic ut audiat solus.*“ et Pindarus Musam obsecratur, Nem. III. [v. 1] „Ω πότνια μοῖσα, μᾶτερ Ἀμετέρα, ΔΙΣΣΟΜΑΙ, Ἴκευ Δωρίδα νᾶσον Αἰγίναν.“

1. *Siquid vacui sub umbra Lusimus tecum*] *Umbra* habent omnes fere codices; et sic hodie legitur apud Diomedem p. 521. et Servium ad Virg. Ecl. I. [v. 10] Quam equidem lectionem minime damno: sic enim Noster Epist. II, 2, 78. *„Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes Rite cliens Bacchi, somno gaudentis et* umbra.“ Tibullus III, [1] v. 15. *„Per vos auctores huius mihi carminis oro, Castaliamque* umbram *Pieriosque lacus.*“ Statius Silv. V, 3. [v. 5] *„Te sine Corycia quicquid modo Phoebus in* umbra. *Quicquid ab Ismariis monstrabat collibus Euan, Dedidici.*“ Martialis IX, 84. [v. 3] *„Haec ego Pieria ludebam tutus in* umbra.“ Iuvenal. Sat. VII, [8]. *„Nam si Pieria quadrans tibi nullus in* umbra *Ostendatur.*“ Verumtamen cum Galei codex, optimae quidem notae, quique solus, ubi ceteri omnes mendosi sunt, sex septem Horatii loca praeclare restituit, diversam hic exhibeat lectionem, *„Poscimus, siquid vacui sub* antro“: non possumus non ambabus ulnis eam amplecti, ut veram et germanam Horatii manum. Longe enim veri est similius, ut hanc potius in illam, figuratiorem nimirum et ποιητικωτέραν in faciliorem, quam vice versa, illam in hanc, mutaverint Librarii. Ita Noster Carm. II, 1, 39. *„Mecum Dionaeo* sub antro *Quaere modos leviore plectro.*“ et iterum III, 25, 4. *„Quo me, Bacche, rapis tui Plenum? quae nemora, aut quos agor in specus, Velox mente*

Declinat Pholoen: sed prius Appulis
Iungentur capreae lupis,
Quam turpi Pholoe peccet adultero.
Sic visum Veneri; cui placet inpares
Formas atque animos sub iuga aënea
Saevo mittere cum ioco.
Ipsum me melior cum peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Hadriae
Curvantis Calabros sinus.

XXXIV.

Parcus Deorum cultor et infrequens,
Insanientis dum sapientiae
Consultus erro; nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relectos. namque Diespiter,

v. 5. Vulg. *Relictos.*

ad hunc modum: „*o laborum Dulce lenimen, mihi,* cuique, *salve, Rite vocanti.*“ hoc est, salve mihi vel cuicumque alii rite vocanti. Iudicet lector ingeniosus; ego enim coniecturam hanc in medium protulisse contentus, tueri et praestare eam non tenebor.

14. *Myrtale Libertina*] quidam codices *Mirtale,* alii *Mirtala,* Loscheri Editio 1498. *Myrtile:* Sed melius vetustiores omnes *Myrtale.* Martialis V, 4. [v.1] „*Foetere multo* Myrtale *solet vino.*“ Recte autem *Libertina:* nam frequens hoc *Libertinarum* cognomen occurrit in Inscriptionibus antiquis. Gruter. 99, 5. DOMITIA. L. L. MYRTALE. 581, 6. FLAVIAE MYRTALAE. 740, 10. SATIAE MYRTALES. 711, 6. VALERIA MYRTALE. 983, 7. VERATIA. O. L. MOETALE (corrige, *Myrtale*). 749, 4. *ΓEMINIA MYPTAAH.* 882, 8. NUMUSCULEIAE MYRTALES. 1046, 2. DORYPHORVS ET MYRTALE PARENTES. Reines. XIV, 75. GELLIAE MYRTALES. XII, 60. MYRTALE SABINAE ET POMPONIAE FESTAE VXORIBVS. Marm. Felsin. pag. 447. MARCIA MYRTALE.

5. *Iterare cursus Cogor relictos*] N. Heinsius in libri sui margine. „*Lege* relectos. *Dixi ad Metamorph.* VIII, 173.“ Quo quidem loco praeclaram hanc emendationem profert, firmatque ex Valerio Flacco, qui *relegere campum, relegere viam* dixit, et alius *relegere vestigia.* Equidem, quod sancte asseverare possum, ipse quoque in eandem correctionem multo prius incideram, quam ab Heinsio eam didici. Neque tamen ulla ex parte obsto, quin solidam hanc sibi laudem habeat vir magnus, Poëtarum Latinorum unicus sospitator. Certe numquam mihi placuit *cursus relictos;* etsi praeter omnes Horatii codices, apud Eutychem quoque Grammaticum p. 2182 nunc ita legatur. *Iterare relicta maria, vestigia, vias, spatia,* recte quidem dixeris: *cursus* autem cum non ipsa *via* sit, sed per viam decursio; non dixeris cursus *relictos,* sed *intermissos;* non *desertos,* sed *desitos.* Itaque hac lectione semel repudiata, nullo statim negotio perveni ad illam alteram, quam tot in aliis auctoribus exempla memoriae suggerebant. Statius Achil. I, 23. „*Plenaque materni referens praesagia somni Culpatum* relegebat iter.“ Silius Italicus II. [v. 20] „*Dum detur,* relegant pontum, *neu se addere clausis Festinent.*“ Claudianus de bello Getico, 529. „*Ut*

Igni corusco nubila dividens
Plerumque, per purum tonantis
Egit equos volucremque currum:

6. *Igni corusco nubila dividens*] Totus locus sic se habet: „*namque Diespiter Igni corusco nubila dividens, Plerumque per purum tonantes Egit equos volucremque currum*“. Quae ob verba sagacissimus Tanaquillus Faber Epist. 52. lib. 2. ridiculae ac iuvenilis temeritatis Nostrum incusat, quod *plerumque* sine nube tonare dicat, quasi alternis quibusque diebus id fieret; cum vel secundum vulgus aut Historicos ex opinione vulgi loquentes rarissime, ex Physicorum autem sententia numquam id eveniat. Aliam autem viam instituit dignissimus eius gener Dacierius; quippe non serio, sed urbane ironiceque hic Nostrum loqui; ideoque data opera rem in maius augere, quo Stoicos Providentiae patronos acerbius derideat. Ego vero neque moveo haec nec exagito, sed suis salva auctoribus relinquo: illud saltem monuisse liceat, ex prava et perversa, quae vulgo obtinet, huius loci distinctione commenta haec nata esse, qua sublata in fumum aut fumo siquid levius continuo evanescunt. Sic enim interpungo, „*namque Diespiter, Igni corusco nubila dividens Plerumque, per purum tonantes Egit equos volucremque currum.*“ hoc est, Ego, qui antehac Epicureus eram, nunc cogor fateri Deos esse; quia id quod alias ope nubium naturalibus ex causis fieri solebat, nuper caelo sereno tonuisse certum est. Quod quidem olim ceu validissimum adversus Atheos argumentum omnibus in ore erat. Nihil ergo hic temere aut iuveniliter, nihil ironice aut contumeliose dictum est: ad vulgi quidem gustum et patriae religionis indolem aptari hoc et accommodari non inficior. Sic et Virgilius, ipse interea Epicureus, non minus ac Noster, Georg. I, 486. „*Non alias caelo cecidere plura sereno Fulgura.*“ Ovid. Fast. III, 370. „*Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit: Credite dicenti: mira sed acta loquor.*“ Varro Lege Maenia, apud Nonium in *Plagae* [p. 369, 10 M.] et *Rimari* [p. 382, 10 M.] „*Nos admirantes, quod sereno lumine Tonuisset, oculis caeli rimari plagas.*“ Sic haec constitue; nam versus Iambici sunt; quod editores non odoratos esse miror. Atque hanc emendationem cum ante aliquot annos cum erudito viro Iacobo Talbot communicaveram, ille nuperam suam Flacci editionem ea auctam esse voluit, mihique candide acceptam retulit. Postea tamen, indicio venerandi et praestantissimi viri Johannis Mori, Norvicensis Praesulis, intellexi a Thoma Bangio, cuius ne nomen quidem antea audiveram, distinctionem hanc prius animadversam fuisse et occupatam. Is enim Observationum Philologicarum Vol. II. p. 1435. „*Quando,*“ inquit, „*Horatius canit,* Plerumque per purum tonantes egit equos — *ipsi experientiae plane contradicit, quae testatur tonitru rarius puro serenove aëre audiri. Id quod Lucretius observavit lib.* 6. [v. 245]. Nam caelo nulla sereno Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam. *Et postea* [v. 398], Denique cur numquam caelo iacit undique puro Iuppiter in terras fulmen? *Et quia prodigii instar habebant Ethnici, ut et hoc loco Horatius, quando aëre sereno tonitruavit; quomodo quaeso* plerumque *et saepius id fieri affirmare ausit Horatius? Huic dubio, unico commate voci* plerumque *apposito, facile obviam iveris, hoc pacto:* Namque Diespiter, Igni corusco nubila dividens Plerumque, per purum tonantes etc. *Hac enim ratione Horatium cum Lucretio de facili conciliaveris, eumque facula distinctionis commode illustraveris.*“ Atque haec quidem feliciter Bangius: absque quibus esset, siquis est, qui existimet nos propria Minerva hoc eruere non potuisse, is quidem per nos licet existimet, ut volet. Ego vero praeter eam, quam ille profert, ab experientia ductam, etiam alias rationes habui, cur distinctionem vulgatam refugerem. Ea enim posita, plane deliraret Noster, et verba secum pugnantia loqueretur. Quid enim aliud est „*Igni corusco nubila dividens*“, quam *ex nubibus fulmen emittens?*

Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet.

XXXV.

AD FORTUNAM.

O Diva, gratum quae regis Antium,
Praesens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus; te dominam aequoris,
Quicumque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina.
Te Dacus asper, te profugi Scythae,
Urbesque, gentesque, et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni:
Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam; neu populus frequens

servavit propositum suum; Hesiodus omnia illa, *hominibus,* Noster *rebus* accommodavit; ut alii ex Latinis; Seneca Thyeste, 598. „Ima *permutat levis hora* summis." Ausonius Epigr. CXLIII. De Fortuna, „*Et* summa in imum *vertit, et versa erigit.*" Seneca Nat. Quaest. III, praefat. [§ 9] „*Nunc cum maxime Deus alia exaltat, alia submittit.*" Unde obiter emendandus est alter Senecae locus, frustra viris magnis tentatus, De Beneficiis VI, 38. [§ 3] „*Agricolam annonae caritas erigit: eloquentiae* exoptat *pretium litium numerus*": lego, *exaltat pretium.*

14. *Neu populus frequens Ad arma cessantes, ad arma*] Scio quid sit *populus frequens,* et sic alibi locutum esse Nostrum memini, Carm. II, 17, 25. „*cum* populus frequens *Laetum Theatris ter crepuit sonum:*" et Ciceronem pro Sextio c. 59. „*Equidem existimo nullum tempus esse* frequentioris populi, *quam illud gladiatorium*"; et alios passim. Vide tamen, annon melius aptiusque huic loco conveniat, „*neu populus* fremens *Ad arma cessantes ad arma Concitet.*" Id enim fere sollemne verbum est in describenda seditione, et bello. Livius I, 17. „Fremere *deinde* plebs, *multiplicatam servitutem, centum pro uno dominos factos.*" Idem XXIV, 26. [extr.] „*itaque* fremere multitudo, *et comitia poscere.*" Valerius Max. VI, 2, 3. „*Totius fori* frementis *ora clauserunt.*" Servius ad Virgil. Aen. I, 60. „Circum claustra fremunt. *Quidam hoc loco* fremunt, *id est,* imperia recusant, *intelligunt: ut a Coss.* (lege, *Cassio:* is est Cassius Hemina Annalium scriptor) *Annalium secundo: Ne quis regnum occuparet, si* plebs *nostra* fremere *imperia coepisset,* i. e. recusare". Statius Theb. III, 594. „*Irrupere Argos, maestique ad limina regis Bella animis, bella ore* fremunt." Virgil. Aen. XI, 453. „*Arma manu trepidi poscunt:* fremit *arma iuventus.*" idem VII, 460. „*Arma amens* fremit, *arma toro tectisque requirit.*" iterum Statius Theb. VI, [611]. „*Arcades arma* fremunt, *armis defendere regem Contendunt.*" Accius in Epigono apud Nonium v. *vulgus* [p. 230, 24 M.]; „*Vonne Argivos* fremere *bellum, et velle vi vulgum videt?*" Tum autem illud *cessantes* quid sibi velit, satis videor intelligere: aut enim morantes,

Utcumque mutata potentis
Veste domos inimica linquis.
At volgus infidum, et meretrix retro
Periura cedit: diffugiunt cadis
Cum faece siccatis amici,
Ferre iugum pariter dolosi.
Serves iturum Caesarem in ultimos

autem dicunt alii, infideles amicos Fortunae comites esse: veram autem Fidem minime Fortunam sequi. Ovidius, Pont. II, 3. [v. 10] de amicitia et fide fucata. *„Turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur) Vulgus amicitias utilitate probat. Cura quid expediat prius est quam quid sit honestum: Et cum* Fortuna *statque cadatque* Fides." at mox ibidem [v. 56] de fido amico, *„Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis Te fieri* comitem *stantis in orbe* Deae." et Pont. I, 9. [v. 16] *„Adfuit ille mihi, cum pars me magna reliquit, Maxime;* Fortunae *nec fuit ille* comes." et iterum Pont. IV, 10. [v. 74] *„Quemque refers, imitare virum: vetat ille profecto Tranquilli* comitem *temporis esse* Fidem." Iuvenalis Sat. X, 73. *„sed quid Turba Remi?* sequitur fortunam *semper, et odit Damnatos."* Quid igitur fiet? aut quo tandem pacto tam diversa haec inter se conciliari poterunt? Sane cum Ovidius et Iuvenalis *Fortunam* nominant, *Secundam* tantum intelligunt ex recepto loquendi more: et proinde recte dicunt, abeunte Fortuna, manere tamen fidos amicos; neque fortunae comites esse. Noster autem aliam plane imaginem concepit et repraesentavit; sub Fortunae enim nomine, eandem et prosperam et adversam, mutata tantum veste, intelligit: unde consequens erat, ut etiam mutatae fortunae Spem, Fidem, et amicos certos adhuc comites et cultores esse diceret: meretrices autem et parasitos retrocedere et diffugere. Et bene quidem hoc Horatio cessisset, nisi addidisset verbum, quod, ut mihi quidem videtur, totam hanc scenam deturpat et prorsus corrumpit; *„nec comitem abnegat, Utcumque mutata potentes Veste domos inimica* linquis." Quippe, si Fortuna *linquit* domos afflictas, unaque comitantur abeuntem Spes et Fides; tum profecto omnes omnino diffugiunt, tam fidi amici, quam infideles: quo nihil absurdius fingi potest. Certe, si quid video, vel hoc vel non dissimili verbo dictum oportuit, *„Utcumque mutata potentes Veste domos inimica* vertis:" hoc est, *concutis, affligis.* Spes, inquit, et Fides semper te colunt, Fortuna; neque te deserunt, sed etiam in afflicta domo, cum vestem mutaveris, tecum manent: vulgus autem infidum statim diffugiunt. Seneca Epist. IX [§ 9]. *„Florentes amicorum turba circumsedet: circa* eversos *ingens solitudo est: et inde amici fugiunt, unde probantur."* Ut semel dicam; nisi Fortunam, etiam cum adversa sit, in eadem tamen qua prius domo manere finxerit Noster; nullum hic exitum video, neque quomodo sententia procedere possit, intelligo. Nisi siquis fortasse satirice haec dicta accipiat, Spem Fidemque, ut nunc res hominum se habeant, Fortunam semper comitari: ut supra questus est Ovidius, *„Tranquilli comitem temporis esse Fidem. Et cum Fortuna statque cadatque fides."* Verum eo pacto non *at vulgus infidum* legendum fuerit, sed *Tum vulgus,* vel *Et vulgus,* vel aliud quid simile.

29. *Serves iturum Caesarem in ultimos Orbis Britannos*] Hactenus Fortunae vim et potentiam memoravit; nunc precationem orditur, ut servare velit Caesarem et Exercitum. Sed quid illud est, *Ultimos* orbis *Britannos?* Satis profecto erat *ultimos Britannos* dixisse, et longe elegantius esset: ut ipse alibi Carm. II, 20, 18. *„Dacus, et* ultimi *Noscent* Geloni." Epist. I, 6, 6. *„Quid maris* extremos Arabas *ditantis et Indos?"* Epist. I, 1, 45. *„Impiger* extremos *curris mercator ad* Indos." Sic Carm. I, 36, 4. *„Qui nunc Hesperia sospes ab* ultima." et II, 18, 4. *„Premant columnas*

Aetas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manum iuventus
Metu Deorum continuit? quibus
Pepercit aris? ô utinam nova
Incude defingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

v. 39. Vulg. *Diffingas.*

Noster alibi Serm. II, 4, 5. „*sed* des *veniam bonus*, oro." Ovid. Trist. I, 4. [v. 43] „Invigiles *igitur nostris pro casibus*, oro." atque alii passim. Porro eodem, quo hic, mendo laborat locus Silii Italici lib. III. [v. 126] ubi uxor Hannibalis pro viro suo precatur, „*Sed tu, bellorum genitor, miserere, nefasque Averte, et serva caput inviolabile Teucris.*" Quis, quaeso, est iste *bellorum genitor?* Mars, opinor: sed ex qua uxore, vel amica, bella genuit? Nugae merae. Tu vero lege meo periculo, „*Sed tu,* Bele, oro, *genitor, miserere.*" Nimirum Hannibal originem stirpis duxit a *Belo:* unde idem Silius lib. VIII. [v. 31] „*Hannibal a nostro nomen memorabile* Belo." et lib. IV [III, 650] sic Hannibalem Bostar alloquitur, „*Maxime* Belide, *patriis qui a moenibus arces Servitium dextra.*" Virgilius Aen. I, 626. „genitor *tum* Belus *opimam Vastabat Cyprum et victor ditione tenebat.*"

36. *Unde manus iuventus*] *Manus* habet Editio prima Veneta 1478. unde, credo, in plerasque editiones ea lectio profluxit. Sed Loscherus 1498. recte edidit *manum*, ut omnes ubique fere scripti; etsi hic taceant Lambinus et Torrentius. Certe ita nostri Graevianus, Reginensis, Battelianus, Regiaeque societatis cum aliis. Et rectius *manum*, quam ut invenustum homoeoteleuton fiat, *manus iuventus.*

38. *O utinam nova Incude diffingas retusum*] *Diffingas* habent Editiones fere omnes, tam veteres, quam recentiores; et scripti etiam plerique. Verum ea vox minime huic loco convenit. Cum enim *di/fingere* contrarium sit τῷ *fingere*, uti constat ex Carm. III, 29, 47, nihil ab hac sententia alienius concipi potest. *Nova* enim *incude* finguntur res et fabricantur; non diffinguntur et corrumpuntur. Quare melior videtur lectio, quae in duobus Cruquii libris extat *defingas;* quibus accedit optimus noster Reginensis, ubi *defi gas* est, *n* per malam manum erasa. Leidensis quoque noster, *deffingas, f* geminato. Sane id saepe observavi, in compositis, quae a *def* vel *des* incipiunt, plerosque codices manuscriptos *diff* et *diss* exhibere: ut Epist. I, 7, 6. „*Designatorem decorat lictoribus atris.*" codices nostri Leid. Graev. Regin. cum aliis *Dissignatorem;* et sic alibi non raro: quod et in hoc loco contigisse credo. Scribimus igitur *defingas;* sed iam de sequente verbo *retusum* difficilior quaestio est. *Retusum*, aiunt Scholiastae, civili bello *hebetatum:* recte. et sic Virgil. Georg. II, 301. „*neu* ferro *laede* retuso *Semina.*" Lucan. VI, 161. „*confringite tela Pectoris incursu, iugulisque* retundite ferrum." Ovid. Amor. II, 9. [v. 13] „*Quid iuvat in nudis hamata* retundere *tela Ossibus?*" Silius Ital. XVI. [v. 105] „*Iam campi vallesque madent*, hebetataque *tela.* Auctor Octaviae v. 525. „*condidit tandem suos Iam fessus enses victor*, hebetatos *feris Vulneribus. et continuit imperium metu.*" Sed illud huic interpretationi videtur obstare, quod *retusi* gladii potius cotibus acuuntur, quam incudibus renovantur; ut Lucan. VII, 139. „*Nec gladiis habuere fidem, nisi cotibus asper Exarsit mucro: tunc omnis lancea saxo Erigitur.*" Caeterum pro *retusum*, quod in meis omnibus extat, codex Cruquii *recusum*, atque id cupide arripuerunt Lambinus, Marcilius, aliique, et *diffingas recusum* poëtica phrasi dictum volunt, pro *diffingas recudendo.* Verum ut hoc, quod tamen hic durum est, concedatur; quis tamen in eodem versiculo ferre possit *incude recusum?*

Neu promtae modus amphorae,
Neu morem in Salium sit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
Bassum Threïcia vincat amystide:
Neu desint epulis rosae,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putris
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Lascivis ederis ambitiosior.

res illi *Thressam*. Verum haec quidem interpretatio nequaquam satisfacit: cum enim vel Cretenses vel Thraces, nam utroslibet dixeris perinde est, dies singulos, prout bene vel male processissent, vel *nigro* calculo vel *albo* notaverint; profecto sive *Thressa nota* sive *Cressa* non magis *album* et felicem calculum hic indicaret, quam *nigrum* ac infaustum: quippe et niger calculus Thressa certe nota est, aeque ac albus. *Thressa* itaque nota, nisi sic plene dixeris *candida Thracum nota*, nullo modo diem bonum et pulchrum, qualem hic celebrat Horatius, notare poterit. Proinde aliud quid, et si fieri potest, melius indagandum est. Atque illud inprimis se offert, quod eruditissimus Harduinus proposuit, cum ad locum Plinii iam citatum, tum in praeclaro opere de Nummis Populorum et Urbium, voce *ΚΥΔΩΝ*: ubi *Cressam notam* pro *vini Cretici nota* accipit, ut alibi Noster Carm. II, 3, 8. et Serm. I, 10, 24. „*nota Falerni*," et similiter Cicero in Bruto c. 83. *Cretico* autem *vino diem pulchram* hic celebrari, ut Carm. III, 21, 6. *diem bonum* antiqua testa, et III, 28, 1. *diem festum* recondito Caecubo. Porro vinum Creticum *in maximo pretio habitum fuisse Clementem Paedag. II.* [p. 156] *aliosque permultos docuisse*. Huc recidunt, quaecumque pro firmanda sua sententia diversis in locis protulit vir ingeniosus. Utinam vero nominasset *permultos* illos, qui Creticum vinum tam magnopere praedicent. Clemens certe Alexandrinus uno verbulo hoc laudat, *ὁ εὐώδης καὶ εὔπνους Λέσβιος, καὶ Κρής τις γλυκύς, Creticum quoddam vinum dulce* appellans: et sic Aelianus Var. Hist. XII, 31. „*Γλυκύς τις, καὶ Κρὴς ἄλλος.*" Sed quale, amabo, illud *vinum dulce?* non aliud quam *Passum*, quod quidem Cretae optimum fiebat. Plinius XIV, 9. „*Passum a* Cretico *Cilicium probatur, et Africum, et in Italia, finitimisque provinciis.*" Iuvenalis XIV, 270. de mercatore, „*Qui gaudes* pingue *antiquae de litore* Cretae Passum, *et municipes Iovis advexisse lagenas.*" Martialis Epigr. XIII, 106. „Passum. *Cnossia Minoae genuit vindemia* Cretae *Hoc tibi, quod* mulsum pauperis *esse solet.*" Caeterum *Passum* quid sit et quemadmodum fiat, ex Columella disces XII, 39. et Palladio in Octob. c. 19. et cur *pingue* et *pauperis mulsum* Iuvenali Martialique dicatur, probe intelliges; quippe *ex uvis passis in praelo compressis effluit, et conditum vasculo mellis more, servatur*. Iam autem praeter hos modo laudatos, qui passum Creticum memorant, nego ullos veterum Romanorum vini Cretici mentionem facere. Quid ergo? faceta sane et ridicula res esset, si tot *cari* sodales, tam *pulchra* ob Numidae reditum die, nihil nisi *passum* sorberent, vel lingerent potius. Habeat id sibi domi Harduinus, tam bellae comissationis novus Magister. Quid, quod si *notam* vini voluisset hic Noster, omnino Chium potius quam Creticum elegisset, „Chii *ne careat pulchra dies nota.*" ut Epod. IX, 34. petit „*Aut Chia vina aut Lesbia:*" et Carm. III, 19, 5. *Quo Chium pretio cadum mercetur*, interrogat. Satis vero de vini copia provisum est in versu sequente, „*Neu promptae modus amphorae,*" ubi illud *neu* plane indicat nihil antea de vino dictum esse. Mihi quidem omnia perpendenti nulla

Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum, quidlibet inpotens
Sperare, fortunaque dulci
Ebria. sed minuit furorem

v. 10. Forte, *Opprobriorum* quidl.

Et memoranda diu, geniumque habitura perennem.“ Idem Silv. IV, 8. [v. 37] „*Litera, quae festos cumulare altaribus ignes, Et redimire chelyn, postesque ornare iuberet: Albanoque cadum sordentem promere fumo, Et cantu signare diem: sed tardus inersque Nunc demum mea vota cano.*“ ubi male profecto *cantu;* cum iam ante *chelyn* nominaverat, et mox repetit *cano.* Quid autem est *signare diem cantu?* tu vero lege, „*Albanoque* cadum *sordentem promere fumo, Et* creta *signare diem:*“ *cadum* hic cum *creta* consociat, ut Noster *amphoram* cum Cressa nota, Martialis *amphoram* cum *lactea gemma, cadum* cum *gemma alba*, et Persius *merum* cum *lapillo candido,* ad diem festum faustumque celebrandum.

9 *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum*] „*Vulgatam hanc lectionem* (inquit Iosephus Scaliger Auson. Lect. I. 17.) *quis sanus volet tueri? quomodo inde bonum sensum efficiet?*“ Ipse igitur ex coniectura sic locum restituit, „Contaminato congrege *turpium Morbo virorum*:“ et explicat, *Morbo virorum*, morbosis viris; ut *scelus viri*, scelestus. Atque huius, ut videtur, auctoritatem secutus Cruquius, trium tamen, ut narrat, manuscriptorum codicum fide, etiam in ipso textu edidit *congrege;* et ob eam rem laudatus est a Barthio Adversariorum lib. 59. cap. 9. Ac de Cruquio quidem Barthioque non adeo solliciti sumus: Scaligerum tam graviter dormitasse non possumus non indignari. Quae enim illa sartago loquendi non modo Venusino nostro, sed et ipso Ennio et verrucosis eius aevi Tragicis indigna? *Contaminato morbo turpium virorum congrege;* sive, quod peiorem adhuc stribliginem prae se fert, *Contaminatis morbosis turpibus viris congregibus:* apage tam foedam scabiem a nitidissimo scriptore! *Morbo virorum* pro morbosis viris nemo unquam dixisset. *Congrex* Horatiano saeculo vox nondum nata erat. Posteriores quidem usurparunt, Apuleius, Ausonius, Prudentius, Auctor Pervigilii Veneris, Cyrillus in Glossario; sed eo sensu, qui a Flacci sententia plurimum distat. Quid multa? *Contaminato cum grege* minime sollicitandum est: nam vocabulum *grex* turpi illi spadonum et cinaedorum contubernio quasi proprium erat. Aurelius Victor in Tito [epit. 10]: „*Berenicen nuptias suas sperantem regredi domum, et* enervatorum greges *abire praecepit.*“ Curtius III, 8. „Spadonumque grex *haud sane illis gentibus vilis.*“ Suetonius Tito, c. 7. „*Nec minus libido* propter exoletorum et spadonum greges *suspecta in eo erat.*“ Seneca Epist. 95. [§ 24] „*Transeo* agmina exoletorum, *per nationes coloresque disposita.*“ Tacitus Annal. 15. 37. „*Uni ex illo* contaminatorum grege *in modum sollemnium coniugiorum denupsisset.*“ Quibus adde Valerium Max. [VII,] 7, 7. ubi de Lenone et Lupanari loquitur: „*Qui fortunas suas in* stabulum contaminatum *proiecerat.*“ Quae loca et Marsilii errorem satis redarguunt, qui sic constituit interpunctionem, ut *contaminato* non cum *grege*, sed cum *imperio* cohaereat; „*Funus et imperio parabat Contaminato, cum grege etc.*“ Vera itaque lectio est, *contaminato cum grege:* et quae sequuntur in vulgatis codicibus sic satis commode explicari possunt; *cum grege virorum turpium morbo.* „*Morbo turpes dixit* (sunt verba veteris Scholiastae), *quia fere ii effoeminati sunt.*“ Recte: sic enim Claudianus de Cinaedo, Epigr. 26. [v. 5] „*Quod pateris* turpem *iam cano podice morbum,* Faemineis *signis Luna Venusque fuit.*“ et notum illud Herodoti I, 105, quod Venus irata Scythis inflixerit *θήλειαν NOYΣON muliebrem morbum.* Catullus Epig. 58. [v. 1] „*Pulchre convenit improbis*

Remis adurgens, (accipiter velut
Mollis columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Haemoniae) daret ut catenis
Fatale monstrum: quae generosius
Perire quaerens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentis
Classe cita reparavit oras.

v. 24. Forte, *Penetravit.*

rem gessisse Interpretes quos viderim omnes; dum *Lymphatam* intelligunt ebriam, insanam, furiatam. Imo vero, tu *vano pavore, sive metu Lymphatico, territam et consternatam* accipe. Quod ex Historia verum esse comperies. Quippe ipso statim Actiaci praelii initio, quasi Panico terrore concussa Cleopatra fugam capessebat: quem *vanum* timorem ab Augusto ad *verum* esse redactum ait Noster, cum illa parta victoria mox tota classe fugientem eam sequeretur. Certe nisi hoc sensu *Lymphatam* explices, frigebit tota sententia, vel potius ad nihilum redigetur. Seneca Epist. 13. [§ 9]. „*Nulli tam perniciosi, tam irrevocabiles, quam* Lymphati metus *sunt: caeteri enim sine ratione, hi sine mente sunt.*“ Idem Epist. 85. [§ 27] „*Describe captivitatem, verbera, catenas — inter* Lymphaticos metus *numerat sapiens.*“ Lucanus VII, 186. „*Quid mirum populos, quos lux extrema manebat,* Lymphato *trepidasse* metu?“ Ita passim alii. Urbane autem et amare Noster, non Pane vel Apolline vel quovis alio numine Lymphatam Cleopatrae mentem, sed vino Mareótico tradit.

24. *Nec latentes Classe cita reparavit oras*] Quid, obsecro, est *reparare oras classe?* Nonnulli per Hypallagen interpretantur, *oras classe* pro *oris classem;* ut sententia sit, non collegit denuo exercitum, non instauravit bellum navale. Sed vestram fidem, Grammatici, quis huiusmodi Hypallagas in poetarum scriptis deprehendit? aut ubi natae sunt nisi in cerebellis Magistrorum: qui, si Hypallagen, Hyperbaton, Synchysin nominaverint, egregie loca quaeque contaminatissima se putant expedire? Neque illud interea vident, se huic loco ineptissimum sensum affingere; cum illud *generose* a Cleopatra factum volunt, quod *classem non reparavit?* Atqui illud timidi prorsus animi fuisset, non reparasse; siquidem reparare potuisset. Alii autem, stolida illa Hypallage repudiata, *reparavit oras* pro *repetiit, requisivit,* accipiunt: neque tamen ex omni Latinitate vel unicum eius significationis exemplum proferre possunt. Ego vero, vel reclamantibus quotquot hodie extant codicibus, sic ab Horatio scriptum esse contendo, „*nec latentes Classe cita* penetravit oras.“ hoc est, non aufugit in longinqua terrarum loca, quo Augustus aut non potuisset, aut noluisset eam persequi. Et sententia haec clarissima est, et facilis librariorum lapsus. Virgilius Aen. I. [v. 243] „*Antenor potuit mediis elapsus Achivis Illyricos* penetrare *sinus, atque* intima *tutus Regna Liburnorum.*“ Ubi omnia belle huic loco respondent: similis utrinque ab hostibus fuga; hic *intimos sinus,* illa *oras latentes penetrare* potuit. Idem Aen. IX. [v. 10] „*Nec satis:* extremas *Corythi* penetravit *ad urbes.*“ Silius Italicus, III. [v. 651] „*Maxime Belide, Libycas* penetravimus oras.“ et iterum IV. [v. 365] „*Sed Spartam* penetrare *deus fratresque negabant.*“ Lucanus VIII, v. 216. „*remotas Medorum* penetrare *domos, Scythicosque recessus.*“ Suetonius in Iulio c. 52. „*Et eadem* nave *thalamego paene Aethiopia tenus Aegyptum* penetravit.“ Ammianus 29, 5. „*Caprarienses montes longe* remotos penetravit, *et diruptis rupibus inaccessos.*“

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER II.

I.

AD ASINIUM POLLIONEM.

Motum ex Metello consule civicum,
Bellique caussas, et vitia, et modos,
Ludumque Fortunae, gravisque
Principum amicitias, et arma
Nondum expiatis tincta cruoribus,
Periculosae plenum opus aleae,
Tractas, et incedis per ignis
Subpositos cineri doloso.

v. 5. Vulg. *Uncta.*

5. *Et arma Nondum expiatis uncta cruoribus*] Sic exhibent miro consensu codices Manuscripti, *uncta cruoribus;* et defendi quidem poterit ex alio Horatii loco, Epod. 5, 19. „*Et* uncta *turpis ova ranae* sanguine." nisi forte eodem vitio et iste versiculus laboret. Sed simili metaphora *oblita* dixerunt alii; Ovid. Metam. IV, 96. „*venit ecce recenti Caede leaena boum spumantes* oblita *rictus.*" et in Epist. Canaces [XI, 2]: „Oblitus *a dominae caede libellus erit.*" Cicero pro Roscio c. 52. „*Crudelitate sanguinis perlitus.*" Ita et *delibuta.* Seneca Controv. 2. [§ 9] „*Conversata es diutius inter humano sanguine* delibutos." Noster Epod. 17, 31. „*Quantum neque atro* delibutus *Hercules Nessi* cruore." Quippe *delibutus unctus dicitur,* ut Donatus ait ad Terentium [Phorm. V, 6, 16], et vetus Scholiastes ad Nostrum. Quamquam observandum est alios scriptores in eadem Nessi historia, ubi Horatius *delibutus* habet, non *unctus* verum *tinctus* usurpasse. Cicero De Nat. Deorum III, 28. „*Nec enim Herculi Deianira nocere voluit, cum ei tunicam sanguine Centauri* tinctam *dedit.*" Ovid. Metam. IX, 131. „*Excipit hunc Nessus: neque enim moriemur inulti, Secum ait: et calido velamina* tincta *cruore Dat munus nuptae.*" et paullo infra, quod eodem redit, v. 153. „imbutam *Nessaeo sanguine vestem.*" Seneca Herc. Oetaeo, v. 1470. de Nesso: „*Cruore* tincta *est pulla semiferi, pater.*" Lego itaque et hic, „*Nondum expiatis* tincta *cruoribus.*" minima quidem Scripturae differentia, cum in Codd. Mss. *unctus* a *tinctus* nisi contentis oculis vix possis dignoscere: sed non minima sententiae. *Uncta* enim cruore arma vix dici potuerunt, nisi statim a praelio et caede, priusquam tergerentur: *tincta* vero etiam diu postea manserunt; quia macula, quae semel penitus insederat ferro, ablui non poterat. Quare aptius est huic loco et occasioni *tincta;* et sic alii passim scriptores; nemo usquam, quod sciam,

Iuno, et Deorum quisquis amicior
Afris, inulta cesserat inpotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Iugurthae.
Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulcris inpia proelia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?
Qui gurges, aut quae flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniae
Non decoloravere caedes?
Quae caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis, Musa procax, iocis,
Ceae retractes munera naeniae:
Mecum Dionaeo sub antro
Quaero modos leviore plectro.

„utrum enim ipsos duces concionantes audire se dicat, an Pollionem de ducibus narrantem, incertum est.“ Quid, obsecro vos, in medio praelii *pulvere* et nube *concionantes?* aut qua licentia illud *concionantes* in manca oratione supplendum omittebatur? Tum et posterius commentum, ut per *Duces* ipsum *Pollionem* intelligamus, quo tandem exemplo defendetur? Nimirum locus corruptus est, et explicari quidem negat, sanari facile patitur. Lego enim, „Videre *magnos iam videor duces Non indecoro pulvere sordidos.*“ Quid hac lectione clarius? mutarunt tamen boni librarii, quia praecesserat paullo ante, *„murmure cornuum perstringis aures, iam litui strepunt.“* Quasi vero non eiusdem esset hominis, et *audire* lituos canentes et *videre* duces praelia obeuntes? *Videor videre,* trita sed eleganti locutione. Plautus Mostellaria I, 3. [v. 113] *„Non* videor videre *lenam callidiorem ullam alteram.“* Terent. Adelph. III, 3. [v. 30] „Videre videor *iam diem illum, cum hinc egens Profugiet aliquo militatum.“* Cicero in Catil. IV, 6. „Videor *mihi* videre *hanc urbem subito uno incendio concidentem.“* Cicero filius in Epist. Fam. XVI, 21. „Videor *enim* videre *ementem te rusticas res, cum villico loquentem.“* Prudentius Peristeph. II, 558 „Videor videre *inlustribus Gemmis coruscantem virum.“* Sic et caeteri poetae, in re simili, non *audire bella et duces,* (quî enim possunt) sed *videre* et *cernere* se fingunt. Virgil. Aen. VI. [v. 87] *„Dardanidae venient (mitte hanc de pectore curam) Sed non et venisse volent: bella horrida bella, Et Tiberim multo spumantem sanguine* cerno.“ Claudianus Cons. Honorii III, 200. *„Iam* video *Babylona rapi, Parthumque coactum Non ficta trepidare fuga; iam Bactra teneri Legibus, et famulis Gangem pallescere ripis.“* Petronius [121 v. 111]: „Cerno *equidem gemino iam stratos Marte Philippos, Thessalicosque rogos, et funera gentis Iberae, Iam* fragor *armorum trepidantes* personat aures:“ ubi vides eandem, quae apud Nostrum, oeconomiam. Ille *Fragorem* armorum *audit;* Philippos, et Thessalica Hispanicaque funera *cernit:* ita Noster cornuum quidem et lituorum sonitum *audit,* regiones vero subactas, et victores duces *videt.*

38. *Ceae retractes munera naeniae*] Nicolaus Heinsius ex coniectura legit *funera.* Chabotius ex *vetustis quibusdam exemplaribus* praefert, *vulnera.* Nescio equidem quaenam illa sint vetusta exemplaria: mea enim omnia, ut et Lambini, Cruquii, Torrentii, Pulmanni etc. summo consensu retinent, *munera.* Quod placet. Noli, inquit, suscipere munus viribus tuis impar, quod graviori Simonidis musae magis convenit. Virgil. Aen. V, 846.

Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus iungas, et uterque Poenus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops;
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraaten,
Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus; populumque falsis
Dedocet uti

Scholiasta legunt, *agit.* Retinemus tamen *aget* cum recentioribus. Cum enim haec, si recte rationes ponimus, circa annum Horatii XL, Augusto VIII et Tauro II Coss., scripta sint, Proculeius tum et diu post in vivis erat, ut ex Historia notum. Ergo *aget fama superstes* post mortem; quam is, narrante Plinio Hist. XXXVI, 59, *in maximo stomachi dolore gypso poto sibi ultro conscivit;* postquam Horatius ut opinor, ad plures abierat. Porro in versu praecedente, vir doctus, qui Horatium nuper edidit, distinguendum censet post *notus,* „*Vivet extento Proculeius aevo Notus, in fratres animi paterni*“: quod et miratur neminem ante se vidisse. Egò vero et miror et doleo tam pravam distinctionem in mentem ei venisse. *Vivet notus:* quanto minus leviusque hoc est, quam *vivet* absolute. Velleius Paterc. II, 66. „Vivit vivetque *Cicero per omnium saeculorum memoriam.*“ Ovidius in fine Metamorph. „*Ore legar populi: perque omnia saecula fama* (*Si quid habent veri vatum praesagia*) vivam.“ Idem Amor. I, 15. [v. 9] „Vivet *Maeonides, Tenedos dum stabit et Ide: Dum rapidas Simois in mare volvet aquas.* Vivet *et Ascraeus: dum mustis uva tumebit.*“ Tum et illud, *In fratres animi paterni vir,* minus utique multo est, quam *Notus animi paterni:* illud enim nude φιλάδελφον fuisse Proculeium indicat; hoc, φιλαδελφίας nomine per ora hominum celebrem. Quid quod suavissimam figuram ex Graeco fonte deductam hoc pacto amisimus, *notus animi:* quam primus, opinor, Noster invexit, et posteris imitandam tradidit. Silius Italicus XV. [v. 270] „*Hanc* notam formae *concessit laetus ovansque.*“ et XVII. [v. 147] „*invisus Marti,* notusque fugarum.“ Statius Theb. II, 274. „*Cyclopes,* notique operum *Telchines, amica Certatim iuvere manu.*“ Symmachus Epist. II, 63. „*Suscipe igitur* notum militiae *virum.*“

15. *Et aquosus albo Corpore languor*] Eleganter haec imitatus est Prudentius, Christianorum Maro et Flaccus, Cathem. VIII, 61. „*Ergo ne limum fragilem solutae Deserant vires, et* aquosus albis Humor in venis *dominetur, aegrum Corpus inerrans.*“ et iterum Peristeph. II, 241. „*Hydrops aquosus lucido Tendit veneno intrinsecus.*“ Sed apertius Serenus Sammonicus cap. 26 [cap. 27 v. 517], de Hydrope: „*Unguine quo frangit vires* languoris aquosi“: Quem ad partes citavit etiam Theod. Marcilius, et post eum Dacierius: atque eo fine et nos quoque adduximus, ne quis superiore Prudentii loco confisus temere apud Horatium reponat, „*et aquosus albi Corporis humor.*“

18. *Dissidens plebi*] Verior videtur Iacobo Cruquio Blandiniorum codicum lectio, *Dissidens plebis:* et sic sane Codex noster Reginensis cum prisca editione Veneta. Non negamus, quin Graeca constructione *Dissidens plebis* uti potuisset Noster; sicut alibi habet, *Regnavit populorum, Abstineto irarum, Desine querelarum:* Sed praevalere debet auctoritas Prisciani p. 1158. „*Pauca sunt, quae activa voce transitive soli Dativo adiungun-*

Cedes coemtis saltibus, et domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit:
Cedes; et exstructis in altum
Divitiis potietur heres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, et infima
De gente sub divo moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eodem cogimur: omnium
Versatur urna serius ocius
Sors exitura, et nos in aeternum
Exsilium inpositura cumbae.

IV.

AD XANTHIAM.

Ne sit ancillae tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu; prius insolentem
Serva Briseïs niveo colore
Movit Achillem:
Movit Aiacem Telamone natum
Forma captivae dominum Tecmessae:
Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine rapta;
Barbarae postquam cecidere turmae
Thessalo victore, et ademtus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.
Nescias an te generum beati
Phyllidis flavae decorent parentes:
Regium certe genus, et Penatis
Maeret iniquos.
Crede non illam tibi de scelesta
Plebe dilectam; neque sic fidelem,

17. *De scelesta Plebe delectam*] Omnes fere codices, *dilectam:* unde ambiguum evadit, utrum *amatam* intelligamus, ut Noster alibi Epist. II, 1, 247. „Dilecti tibi *Virgilius Variusque poëtae*“: an *selectam, electam*: sic enim antiquitus etiam in ista significatione scribebant, *dilectus militum* etc. quod et alii notarunt. Uterque sensus satis est commodus; sed posterior magis placet. Ovid. Amor. [Art.] I, 42. „Elige *cui dicas, Tu mihi sola places.*“ Plinius Hist. VIII, 5. [§ 13] de Elephantis loquens: „*Traditur unus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem; ac nequis vulgariter* electam *putet, mire gratam Aristophani celeberrimo in arte Grammatica.*“ Ita Cl. Harduinus ex suis codicibus edidit; nam aliae Editiones, *vulgariter dilectam*: quod eodem redit, neque loco movendum erat. Caeterum frustra laborant Interpretes, ut *scelesta plebe* exponant *servili, misera, infelice.* Imo vero *scelesta* hic, ut semper alibi, *scelerata, impia.*

Iam te sequetur (currit enim ferox
Aetas; et illi, quos tibi demserit,
Adponet annos) iam proterva
Fronte petet Lalage maritum:
Dilecta, quantum non Pholoe fugax,
Non Chloris: albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges:
Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagacis falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque voltu.

est mendum. Quid si ex coniectura reposueris, *„iam tibi lividos Distinguet Auctumnus racemos, Purpureo* varios *colore.“* Certe posteriora verba ad *racemos,* non ad *Auctumnum* pertinent: Ovidius Metam. III, 483. *„Non aliter quam poma solent, quae candida parte, Parte rubent: aut ut* variis *solet uva* racemis *Ducere* purpureum, *nondum matura,* colorem.“ Qui locus ex Horatiano hoc plane expressus videtur: utrobique enim habes *varios racemos,* et *purpureum colorem.* Propertius IV, 2. [v. 13] *„Prima mihi* variat liventibus uva racemis.“ Plinius Hist. XVII, 22. [§ 197] *„Ubi* uva varia *fieri coeperit, vites subligato.“* Ovidius in Nuce, 31. *„Quaeque sibi* vario distinguit poma colore, *Audiat hoc cerasus: stipes inanis erit.“*

13. *Currit enim ferox Aetas*] Et plures et vetustiores ex nostris, Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis, *curret.* Sed placet recepta lectio: quippe si *curret* scripseris, de solius Lalages aetate capiendum erit: *currit* vero erit *γνωμικόν,* et notabit omnem omnium aetatem velociter currere. Cicero Tuscul. I, 31. [§ 76] *„Veniet tempus, et quidem celeriter; et sive retractabis, sive properabis: volat enim aetas.“* Ovid. Metam. X, 519. *„fallitque volatilis aetas, Et nihil est annis velocius.“* Iuvenal. IX, 126. *„festinat enim decurrere velox Flosculus, angustae miseraeque brevissima vitae Portio.“* Propertius II, 14. v. 7. *„Quid si iam canis* aetas *mea* caneret *annis? Et faceret scissas languida ruga genas?“* Ita codices ibi, *caneret:* quod adsciscunt Scaliger et Broukhusius, dictumque olim volunt utraque coniugatione *Canére,* et *cánere,* ut *Fervére* et *férvere,* ac alia similia. Durissimum vero istud, et a nullo auctore proditum. Sed esto, quid tum postea? quale demum erit illud, *canéret canis?* Apage tam illepidum et ignavum schema, quale neuter istorum in suis versibus passus fuisset. Repone, ut hic Horatius, *„Quid si iam canis aetas mea* curreret *annis?“* Sed quid est, obsecro, quod sequitur: *„Aetas, et illi, quos tibi demserit, Apponet annos.“* Id vero explicant ex alio loco in Arte Poetica 175: *„Multa ferunt* anni venientes *commoda secum, Multa* recedentes *adimunt.“* nempe usque ad medium aetatis clivum anni *venire;* postea *recedere,* et, ut volunt interpretes nostri, *demi* dicuntur. Sed *demere annos,* quod pace eorum dixerim, nihil aliud notare potest, quam detrahere de numero annorum, atque adeo vitae spatium decurtare. Ovidius Metam. VII, 168. „Deme *meis* annis, *et* demtos adde *parenti:“* Sunt Iasonis verba, ad Medeam; ut vel suorum annorum dispendio patri Aesoni annos prorogaret: eadem plane sententia, qua populus Romanus Traiano adulatus est [Tertullian. Apolog. 35], *„De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos.“* Statius Silv. V, 1. v. 180. *„Pars animae victura meae; cui linquere possim O utinam, quos dura mihi* rapit *Atropos,* annos.“ Ovid. Metam. X, 24. *„in quam calcata venenum Vipera diffudit, crescentesque* abstulit annos.“ Seneca Consol. ad Marciam c. XX. [c. XXI, 6]. *„Quo quisque*

Ille te mecum locus et beatae
Postulant arces: ibi tu calentem
Debita sparges lacrima favillam
Vatis amici.

VII.

AD POMPEIUM.

O saepe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiae duce,
Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis, Italoque caelo,
Pompei, meorum prime sodalium?
Cum quo morantem saepe diem mero
Fregi, coronatus nitentis
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula;
Cum fracta virtus, et minaces,
Turpe, solum tetigere mento.
Sed me per hostis Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit aestuosis.
Ergo obligatam redde Iovi dapem;
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea: nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso levia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. quis udo
Deproperare apio coronas
Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

novius, *parvo* tellus Clara Tonante. Trochaeum enim non recipit iste versus. Statius Silv. III, 5. [v. 102] „Caraque *non molli iuga Surrentina* Lyaeo." et IV, 8. [v. 8] „*plaga* cara madenti *Surrentina* deo." et iterum Silv. II, 2, 4. „*Qua* Bromio dilectus *ager, collesque per altos Uritur, et praelis* non invidet uva Falernis." ubi totum hunc Horatii locum vel casu, vel de industria expressit. Sed quid tandem erit *fertili Baccho?* Iure id displicuit Passeratio, Cantero, aliisque: nam sane illud Propertii, IV, 6. [v. 76] „*Ingenium potis irritat musa poëtis:* Bacche, *soles Phoebo* fertilis *esse tuo*", nihil ad rem facit. Etsi enim *fertilis Phoebo* recte Bacchus dicatur, non ideo absolute et perpetuo epitheto *fertilis Bacchus* dicetur; neque ullo exemplo locutionem hanc defendere aut firmare poteris. Rectius

Te suis matres metuunt iuvencis,
Te senes parci; miseraeque, nuper
Virgines, nuptae, tua ne retardet
Aura maritos.

IX.

AD VALGIUM.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inaequales procellae
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Mensis per omnis; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.

tamen lapsus est idem Faber, cum, et testante et laudante hoc Dacierio, reposuit; „*Ulla si iuris tibi peierati Poena*, Earine, *nocuisset umquam.*“ „*Nempe*, aiunt, *Earine, et Earinus cognomina fuisse satis frequentia testantur loca Martialis de Earino.*“ Addant, si velint, et Statium Praefat. in Silvarum lib. III. „*Earinus Germanici libertus*:“ et Titulum Silv. III, 4. „*Coma Earini*,“ vel ut Codd. quidam Mss. *Iarini*. Extat etiam apud Gruterum pag. 830, 10. ELPIDI. EARINAE. CONIVGI. Et p. 1099, 8. QVINTILIA IARINE. et p. 460, 9. ATILIAE. IARINAE. CONCVBINAE. Restituendum credo hoc nomen apud eundem p. 746, 3. ubi mendose editum VENONIAE. IARILIAE, pro IARINAE. et iterum p. 875, 6. DEIS. MANIBVS. IVLIAE. LARINAE, corrigendum opinor, IVLIAE IARINAE. Nisi fortasse LARINAE retinere malis ex illo Virgilii Aen. XI, 655. „*Larinaque virgo, Tullaque et aeratam quatiens Tarpeia securim, Italides.*“ Sed utcumque hoc sit; bis peccavit in metri legem Tanaquillus, cum *Earine*, *ἐαρίνη* in versum Sapphicum intrusit; ter peccaturus, si *Iarine ἰαρίνη* posuisset. Quippe in *Earine* tres priores syllabae Tribrachyn pedem faciunt, in *Iarine* Dactylum. Ipse, quem citant, Martialis Epig. IX, 11. [v. 10] de Earino. „*Nomen nobile, molle, delicatum Versu dicere non rudi volebam: Sed tu Syllaba contumax repugnas: Dicunt* Iarinon *tamen poetae: Sed Graeci quibus est nihil negatum.*“ Proinde aliud quoddam excudendum erit nomen, si cui displicebit illud *Barine*. Certe bona pars codicum habent, *Varine*. In Graeviano nostro vetere, *Barine* est; sed tres literae posteriores a manu recentiore sunt, scriptura antiqua erasa. Latet certe mendum: et plura quidem nomina se offerunt, *Larine, Nerine* etc. ex quibus quodnam sit verum, hariolari non possumus, nisi codex alicunde prodiens, quasi Deus ex machina, rem expediverit.

24. *Tua ne retardet Aura maritos*]. *Aura* etiam legitur apud Servium ad Virgil. Aen. VI, 204. ubi exponit, *splendor*. Et sic codices Horatiani summo consensu, unaque veteres scholiastae. Miras tamen tempestates concitat haec *aura* inter interpretes: quorum hi *splendorem*, illi *odorem*, alii *ventum* hic intelligunt. Mihi iam diu suspicio oborta est, *fallacem* hanc *auram* esse; et fortasse rescribendum quam minima mutatione unius literulae, „*tua ne retardet* Cura *maritos*.“ hoc est, ne amor tuus retardet, moretur, illigatos teneat maritos suos. Propertius I, 1. [v. 35] „*Hoc, moneo, vitate malum:* sua *quemque* moretur Cura, *neque assueto mutet amore locum.*“ et iterum I, 8. [v. 1] „*Tun' igitur demens? nec*

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus. informis hiemes reducit
Iuppiter; idem
Submovet: non, si male nunc, et olim
Sic erit: quondam citharae tacentem
Suscitat musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

XI.

AD QUINTIUM.

Quid bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet Hadria
Divisus obiecto, remittas
Quaerere; nec trepides in usum
Poscentis aevi pauca. fugit retro
Levis iuventas et decor, arida
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.

v. 18. Vulg. *Cithara.*

risse asseveraret. Id, etsi incredibile est, credamus licet; sed tamen Sanctum Hieronymum, omnibus Horatii codicibus, quotquot hodie extant, antiquiorem alterum illud in suis libris invenisse constat; sic enim ille in Epitaphio Nepotiani [ed. Ben. IV, 2 p. 274]: „*Dicat aliquis, Regum talis conditio est; feriuntque summos* fulgura *montes*“: et iterum in Epitaphio Paulae [ibid. p. 679]: „*Semper quidem virtutes sequitur Invidia; feriuntque summos* fulgura *montes*“: denique in Prooemio ad Quaestiones Hebraicas [sub init.]: „*Semper enim in propatulo fortitudo aemulos habet: feriuntque summos* fulgura *montes.*“ Recipiamus itaque hanc lectionem: nam *fulgur* idem saepe notare quod *fulmen* apud optimos Latinitatis auctores, Virgilium, Plinium, Tacitum, Suetonium aliosque, adeo notum est, ut exemplis id probare minime hic necesse sit.

18. *Quondam cithara tacentem Suscitat musam*] Ita quidem codices plerique, et editiones credo omnes *cithara:* sed longe elegantior lectio est, quam olim in suo codice Bersmannus, et nos in Graeviano nostro vetere et Bodleiano altero invenimus, *citharae.* Non enim hoc vult Horatius, Apollinem nescio quam ex novem sororibus tacentem vel dormientem cithara sua suscitare; quod ex vulgata lectione excudunt interpretes: sed illud nimirum dicit, Apollinem, cuius gestamina sunt Arcus et Cithara, non semper arcum, sed aliquando et citharam tendere: illud autem iratus facere solet, hoc laetus et propitius. *Musa* ergo *Citharae* est ipsa Cithara, quam *tacentem suscitat* Phoebus. *Musa* autem *Citharae*, ut alibi Noster, Carm. II, 1, 9. „*Paullum severae* musa Tragoediae *Desit theatris.*“ Noster alibi Carm. III, 19, 20. „*Cur pendet* tacita *fistula cum* lyra?“ Ovid. Ep. Sapphus [XV, 198]. „Plectra *dolore* tacent, muta *dolore* lyra *est.*“ Statius

XII.

AD MAECENATEM.

Nolis longa ferae bella Numantiae,
Nec durum Hannibalem, nec Siculum mare
Poeno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharae modis;
Nec saevos Lapithas, et nimium mero
Hylaeum; domitosque Herculea manu
Telluris iuvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris: tuque pedestribus
Dices historiis proelia Caesaris,

v. 2. Vulg. *Dirum.*

in unum." et ibid. II, 413. „*Vitta coërcuerat* neglectos *alba capillos.*" et Fast. V, 79. „*Tum sic* neglectos *hedera redimita capillos.*" An legamus itaque cum maiore parte codicum *incomtum* unica voce? „*dic age cum lyra Maturet incomtum Lacaenae More comam religata nodum.*" Sed neque hoc pacto aut sententia expeditu facilis est, aut verborum constructio. Nodus siquidem *incomtus* nihilo minus ineptum erit, quam nodus *comtus.* Tum autem, quod volunt Interpretes, ut *maturet incomtum nodum* significationem habeat agentem, ut *maturare fugam*, *necem* etc. id sane locum hic habere non potest. Iubet enim, ut *cum lyra eburna* maturet; nimirum, ut *maturet venire*, et lyram una secum afferat. Nam profecto non tenere debuit lyram, tum cum maturaret nodum. Quid ergo? Codex quidam Torrentio visus habuit *incomtam;* atque eo auctore totus locus sic constituendus est, „*eburna dic age cum lyra Maturet,* incomtam *Lacaenae More comam religata* nodo." Recte *coma incomta;* quippe, ut amoris Magister ait in Arte III, 153. „*Et neglecta decet multas coma*": et utcumque sit, veniam certe meretur mulier, quae amatori placuisse festinat. Recte etiam *religata nodo;* ut Tibullus I, 8. [v. 5] „*Ipsa Venus magico* religatum *brachia* nodo *Perdocuit multis non sine verberibus.*" Noster Carmin. III, 14, 22. „*Murreum* nodo cohibere *crinem.*" et II, 19, 19. „Nodo coërces *viperino Bistonidum sine fraude crines.*" Seneca Hippolyto v. 400. „*et* nodo *comas* Coëgit." Caeterum crucem interpretibus fixit Noster, cum *more Lacaenae* comam religare iubet: nihil enim iam restat ex veterum monumentis, unde colligamus id magis in more fuisse Lacaenis faeminis, quam aliis. Utinam prodiret codex aliquis, qui pro *Lacaenae* exhiberet *Dianae:* nam Dea illa venatrix et pingitur ubique et describitur coma in nodum collecta. Ovidius ita apposite, ut ad hunc ipsum locum respexisse videatur. Art. III, 141. „*Alterius* crines *humero iactentur utroque: Talis es assumta, Phoebe canore, lyra. Altera succinctae* religetur more Dianae: *Ut solet, altonitas cum petit illa feras.*" Statius Theb. II, 237. „*Pallas, et asperior* Phoebi soror, *utraque telis, Utraque torva genis, flavoque in vertice* nodo." et ita alii passim.

2. *Nec dirum Hannibalem*] Editiones quidem hodie occupavit illud *dirum;* sed in Codicibus fere omnibus, meis certe Graeviano, Leidensi, Reginensi cum aliis inferioris notae, haeret vera lectio *durum:* neque aliter habent editio Veneta et Loscheri. Recte *durum*, ut gratius fiat antitheton in *mollibus aptari citharae modis.* Virgilius [G. III, 4]: „*quis aut Eurysthea durum*?" et iterum [A. II, 7], „*aut duri miles Ulixi.*"

Num tu, quae tenuit dives Achaemenes
Aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes
Permutare velis crine Licymniae,
Plenas aut Arabum domos?

Honestas, seu Virgines seu Matronas, saltitasse compertissimum est: Noster in Arte v. 232, „*Ut* festis Matrona *moveri iussa diebus.*“ et Carm. IV, 6, 31. „*Virginum primae, puerique claris Patribus orti.*“ Nec matronam tantum, sed et nobilem et primariam sub Licymniae titulo delitescere vel ex verbo illo *dedecuit* non obscure intelligas; „*Quam nec ferre pedem* dedecuit *choris.*“ Neque enim periculum erat, ne inter *virgines lectas* saltare cuivis faeminae *dedecori* esset, excepta forte Livia Augusti vel Terentia Maecenatis, vel Octavia, aliave ex nobilissimis, quarum infra dignitatem id esse severioribus videri potuit. Fictum itaque nomen est *Licymnia;* et *Terentiam* quidem denotari veri est simillimum. Sed observanda sunt imprimis, quae subiungit Scholiastes, „*Eodem numero syllabarum commutationem nominum fecit.*“ Recte hoc: neque eodem tantummodo *numero*, sed et *quantitate* syllabarum. Et data quidem opera id a poëtis factitatum, ut qui eius rei conscii essent, et, quod dicitur, *clavem* haberent, facile pro ficto nomine verum substituere possent sine versus dispendio; ut hic, „*Me dulces dominae musa* Terentiae: *Permutare velis crine* Terentiae.“ Sic et illud Persii, „*Auriculas asini* Mida *rex habet*“: qui Poëtae consilium noverant, mutato nomine legere poterant, „*Auriculas asini* Nero *rex habet.*“ Non hic praetermittendus est praeclarus Apuleii locus in Apologia [p. 405 Oud.]: „*Eadem igitur opera accusent Catullum, quod Lesbiam pro Clodia nominarit: et Ticidam similiter, quod quae Metella erat, Perillam scripserit: et Propertium, qui Cynthiam dicat, Hostiam dissimulet: et Tibullum, quod ei sit Plania* (alii codices, *Flavia, Plautia*) *in animo, Delia in versu.*“ Vides hic a caeteris poëtis factum, quod in Flacco observavit Acron; commutata nempe esse nomina *eodem numero* (adde et quantitate) *syllabarum;* pro Clodia Lesbiam esse positam, pro Metella Perillam, pro Hostia Cynthiam, pro Plania seu Flavia sive Plautia Deliam. Unde et magni Passeratii error evincitur, qui pro Hostia Propertii *Hostiliam* substituere voluit: neque enim convenit syllabarum numerus. De Metella Ticidae testis etiam est Ovidius Trist. II, v. 433. „*Quid referam* Ticidae, *quid Memmi carmen, apud quos Rebus abest nomen, nominibusque pudor? Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser, Et leve Cornificî, parque Catonis opus: Et quorum libris modo dissimulata* Perillae, *Nomine nunc legitur dicta*, Metelle, *tuo.*“ Ubi non Ticidam modo, sed Memmium, Cinnam, Anserem, Cornificium, Catonem, aliosque memorat, qui sub falso Perillae nomine amores suos cum Metella versibus vulgaverant: atque id imprimis notandum addit, verum tandem Metellae nomen (post eorum credo obitus) a Librariis repositum esse, ficto illo reiecto. Caeterum nihil opus est, ut cum τῷ πάνυ Nicolao Heinsio versiculum ultimum sic refingamus, invitis codicibus, „*Nomine nunc legitur dicta* Metella suo.“ Quippe lectio vulgata eodem plane redit, et quidem elegantior est: *dicta nomine Metelli;* hoc ipsum est, *dicta Metella.* Faeminae enim in omni familia a maribus nomina acceperunt; in Clodiorum gente Clodiae erant, in Hostiorum Hostiae, in Metellorum Metellae. Neque vero melius, imo longe deterius successit viro magno; cum Rottendorphii sui emendationem secutus, reclamantibus Membranis, in ipso textu reposuit, versu secundo, „*Rebus abest* omnis *nominibusque pudor.*“ *Nihil certius,* inquit, *ea coniectura.* Imo nihil ea infelicius: nihil recepta codicum lectione certius, argutiusque, et magis Nasonianum; „*Rebus abest* nomen, *nominibusque pudor.*“ *Rebus*, hoc est, argumento, materia operis: ipse Pont. I, 1. [v. 17] „*Invenies, quamvis non est miserabilis Index, Non*

Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi;
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis: ille venena Colcha,

v. 8. Vulg. *Colchica.*

nefasto te posuit die Quicumque primum, et sacrilega manu Produxit, arbos, in nepotum Perniciem opprobriumque pagi: Illum et parentis crediderim sui Fregisse cervicem." Ita omnes ubique libri, et scripti et editi; *Ille et nefasto:* neque aliter hodie apud Diomedem Grammaticum veterem p. 523. Quocumque tamen te vertas, nullum in his verbis sententiae exitum invenias. Sive enim hoc modo construxeris verba, „*Ille quicumque primum posuit te nefasto die etc.*" nihil reliquum erit quo *ille* pertineat: sive, ut vulgo solent, ordinaveris, „*Ille et posuit te nefasto die, quicumque primum*"; quid, obsecro, erit, quo referatur *quicumque?* Subaudiendum, inquiunt, *posuit:* ille *posuit* te nefasto die, quicumque primum *posuit.* Vah, ut execraretur tam inficetam stribliginem, si ad vivos redire posset Horatius! Quid moramur in redarguenda barbarie? lege, ut edidimus, „Illum, o, *nefasto te posuit die Quicumque primum*, etc. Illum *parentis crediderim sui Fregisse cervicem.*" Iam, opinor, agnoscis Horatii genium: quid enim clarius, rotundius, acrius dici possit? Repetitio *τοῦ illum* indignationem ostentat, ut paullo infra, „Te *triste lignum*, te *caducum.*" Atque haec prius commentatus eram, quam sagacissimi Nic. Heinsii codicem nactus essem: ubi cum summa voluptate comperi coniecturae nostrae tantum virum accedere. Legit enim, *Illum et nefasto.* Optime; praeterquam quod non viderit cum illo *et* languere sententiam; et necessario reponendum esse, *O*, quod magnam vim et acrimoniam orationi impertit.

8. *Ille venena Colchica Et quicquid usquam*] Ita editiones, opinor, omnes; et maior pars membranarum, *Colchica:* et sic noster alibi Epod. 5, 24, „*Flammis aduri* Colchicis:" Et 17, 35. „*Cales venenis officina* Colchicis." Sed quid opus est, ut syllaba ultima ad sequentem versum reiiciatur? cum pari, si non maiore, elegantia dicere potuit *Venena Colcha:* et sic certe vetustissimi Codices Cruquii et aliorum, ut et ex nostris Graevianus et Galei: Reginensis vero *Colchia*, ut et unus Bersmanni; unde error videtur primum emanasse. *Colcha* venena pro *Colchica;* ut *Marsi duelli, Italo caelo, Mauris iaculis*, de quo vide nos ad Carm. I, 22, 2. Propertius III, 2. [III, 21, 11] „*Tuque tuo* Colchum *propellas remige Phasin.*" uti ex libris scriptis edidit elegantissimus Broukhusius, cum antea ferretur *Colchon:* atque idem ad Propert. I, 1. [I, 11, 30] probat hic loci apud Horatium *Colcha*, et Ovidio in Metam. VII, 394. „*Sed postquam* Colchis *arsit nova nupta* venenis." Cui addas et sequentia, Metam. XIII, 24. „*Litoraque intravit Pagasaea* Colcha *carina.*" Heroid. VI. [v. 131] „*Hanc tamen, o demens*, Colchisque *ablate* venenis." et XVI. [v. 346] „*Laesa nec est* Colcha *Thessala terra manu.*" Amor. III, 3. [Pont. I, 3, 76] „*Quo duce, trabs* Colchas *sacra cucurrit aquas.* Fast. III, 876. „*Pervenit in* Colchas *aurea lana domos.*" Sidonius Carm. XXIII. 274. „*Qui iactos super arva* Colcha *dentes Expavit.*" Martialis XII, 57. [v. 17] „*Cum secta* Colcho *luna vapulat rhombo.*" ubi perperam Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. II, 575. corrigere iubet *Iolco rhombo.* Dolet insignem Virum non attendisse ad analogiam. Regionis nomen est *Colchi;* inde adiectivum gentile *Colchus*, et possessivum *Colchicus;* sic ab *Italia* gentile *Italus*, possessivum *Italicus;* et sic alia sexcenta. Iam id poëtis familiare, ut gentilia pro possessivis usurpent, sive, ut Graeci dicunt, *ἐθνικὰ ἀντὶ τῶν*

Quam paene furvae regna Proserpinae,
Et iudicantem vidimus Aeacum,
Sedesque discretas piorum, et
Aeoliis fidibus querentem
Sappho puellis de popularibus;
Et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
Dura fugae mala, dura belli.
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbrae dicere: sed magis
Pugnas et exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure volgus.

miles metuebat, ut Noster alibi Carm. I, 19, 11. „*Et versis animosum equis Parthum.*“ Inde Parthi *refugi* appellati, ut Lucan. VI, 50. „*Moenia mirentur* refugi *Babylonia Parthi.*“ Claud. IV, Cons. Honorii. 530. „refugo *quae sit fiducia Partho.*“ et I, Cons. Stilichonis 68. „*Torquebat* refugum, *Parthis mirantibus, arcum.*“ Quid ergo? placetne ut rescribamus, „*Miles sagittas et* refugam *fugam Parthi.*“ Minime vero; neque enim tam inficetam verborum iuncturam apud Nostrum inveneris. Illud et ad sententiam aeque, et ad compositionem melius, et ad receptam lectionem propius convenit; si sic reponas, „*Miles sagittas et* reducem *fugam.*“ Sic *reduces vias* Statius [Silv.] II, 7. [v. 49] „*Et tardi* reduces vias *Ulixi.*“ Lucanus IX, 408. „Irreducemque viam *deserto limite carpit.*“ et *reduces gressus* Statius Theb. IV, 761. „*tantum* reduces *det flectere* gressus *Iuppiter.*“ et denique *reducem fugam* Prudentius, magnus Nostri imitator; Cathem. V, 104. „*Nec non imbrifero ventus anhelitu Crassa nube leves invehit alites, Quae, diffiata in humum cum semel agmina Fluxerunt,* reduci *non revolant* fuga.“

23. *Sedesque discretas piorum*] Ita nostri omnes praeter unum ex recentissimis in Collegio Regio, quem vocant Bembinum: atque is habet *descriptas;* sicut et Lambini aliquot, et Cruquii et aliorum. Et posterior quidem Lectio placuit Gifanio in Indice ad Lucretium [s. v. *descripta*]: quin etiam in ipsum textum receperunt Lambinus Cruquiusque. Equidem non inficior recte et Latine dici, *sedes descriptas*, ut Cicero, *describere partes urbis, regionem, iugera:* et Tacitus Annal. XI, 19. „*Et natio Frisiorum consedit apud agros a Corbulone descriptos.*“ Sidonius Carm. II, 412. „*Halant rura rosis*, indescriptosque *per* agros *Fragrat odor.*“ Omnino tamen melius est, ut cum maiore Codicum parte et vetustis editionibus legamus *discretas sedes*, sive separatas, remotas a sedibus et contagione impiorum. Maius utique hoc est, quam si *descriptas* tantum dixeris, hoc est, certis finibus constitutas, et positis terminis ab impiorum sedibus divisas: sic enim nihilo minus alterae alteras contingere, et communem inter se limitem habere poterant: vel illud potius notaverit *τὸ descriptas;* nempe inter ipsos Pios singulorum sedes descriptas et definitas esse, ne alter alterius limites transiliat. Quorum neutrum hic admittendum. Recte itaque *discretas.* Claudianus Rufin. II, 477. „*quaesitor in alto Conspicuus solio pertentat crimina Minos, Et iustis* dirimit *sontes.*“ Virgilius Culice, 374. „*Et vastum Phlegethonta pati, quo maxima Minos Conscelerata* pia discernit *vincula* sede.“ Statius Theb. IV, 524. „*Et Styx* discretis *interflua* manibus *obstat.*“ Denique Lactantius, ex hoc ipso Horatii loco, Divin. Instit. VII, 7. „*Esse Inferos Zenon Stoicus docuit, et* sedes piorum *ab impiis esse* discretas.“

32. *Densum humeris bibit aure vulgus*] Video omnes Manuscriptos

Rugis et instanti senectae
Adferet, indomitaeque morti:
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places inlacrimabilem
Plutona tauris; qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi
Conpescit unda, scilicet omnibus,
Quicumque terrae munere vescimur,
Enaviganda; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Hadriae;
Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.
Visendus ater flumine languido
Cocytos errans, et Danai genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris.
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor: neque harum, quas colis, arborum
Te, praeter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.
Absumet heres Caecuba dignior
Servata centum clavibus, et mero
Tinguet pavimentum superbo,
Pontificum potiore cenis.

v. 18. Vulg. *Cocytus.*

Reginensis cum Graeviano, Petrensi, Galei, et a manu secunda Batteliano. Sane faeminino genere proferunt Virgilius, Plinius, Statius, aliique. Neque *ἐυφωνίας* causa variandum erat genus; ut vitaret homoeoteleuton: quippe in *timidas* ultima longa est, in *lyncas* brevis: et proinde diversus est sonus, neque aures offendit. Retinemus tamen *timidos*, auctore Prisciano, qui p. 689. haec habet: *Horatius in II Carm.* Nec curat Orion leones, Aut timidos agitare lyncas. *Et notandum est de genere, quod masculino genere protulit Horatius, cum Virgilius faeminino in III Georgicorum*, Quid Lynces Bacchi variae?"

18. *Cocytus errans*] Codices nostri Leidensis, Zulichemianus, Reginensis, Magdalenensis, Galei, Petrensis, Bodleianus, *Cocytos*, terminatione Graeca. Atque horum auctoritatem sequimur.

27. *Et mero Tinguet pavimentum superbo*] Nostri quidem omnes *superbo mero:* Lambinus tamen et Fabricius ex suis proferunt, *superbum pavimentum.* Elegans sane pavimenti huius epitheton; quod et suo marmore superbum erat, et quia tam pretioso vino tingueretur. Varro de Re Rust. III, 1. „*Quum villam haberet opere tectorio et intestino, et* pavimentis nobilibus *spectandam.*" Statius Silv. III, 3. [v. 34] „*tu largus Eoa Germina, tu messes Cilicumque Arabumque* superbis *Merge* rogis:" ideo *superbi*, quia germinibus istis et messibus cumularentur. Virgilius Aen. II, 505. „*Barbarico* postes *auro spoliisque* superbi:" nempe quia aurum et spolia ferrent. Lucretius IV, 1171. „postesque superbos *Unguit*

Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. non ita Romuli
Praescriptum et intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque norma.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton:
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant, oppida publico
Sumtu iubentes, et Deorum
Templa novo decorare saxo.

perperam omisit *cupressum*, quae utriusque declinationis est, si ulla fides habenda est veteribus membranis. Noster in Arte v. 332. „*levi servanda cupresso*“: duo ex nostris codicibus, *cupressu*, Carm. II, 14, 23. „*praeter invisas cupresses*:“ multi ibi *cupressus*, ut videbis apud Lambinum, Torrentium, et alios. Epod. V, 18. „*Iubet cupressus funebres*“: Ita in omnibus fere editionibus iam inde a prima Veneta excusum est: sic antiquissimi nostri Leidensis et Graevianus. Virgil. Aen. III, 64. „*atraque cupresso*“: at in antiquis plerisque codicibus, *cupressu* extare iam dudum notavit Pierius. Atque hoc modo in caeteris etiam poëtis variant ubique fere hanc vocem membranae vetustae. Unde id certe pro comperto habeamus, si non in illis auctorum locis, at saltem in usu et consuetudine fuisse, ut *Cupressus* quartae etiam declinationis haberetur. Sed et *Myrtum* male omisit Priscianus, quae declinationis quartae est, non tantum in hoc Nostri loco, sed apud ipsum Virgilium Georg. II, 64. „*Sed truncis oleae melius, propagine vites Respondent, solido* Paphiae *de robore* myrtus.“ ubi contendo *Paphiae myrtus* esse nominativi pluralis, ut *Oleae*, et *vites*: etsi recentiores Virgilii interpretes aliter accipiant, ut *Myrtus Paphiae* (Veneris) singulari numero efferatur. Sed non ita Servius, qui *Paphiae* interpretatur *Veneriae*, non, *Veneris*. et sic post Virgilium alii poëtae; Ovid. Arte III, 181. „*Hic* Paphias myrtos *hic purpureas Amethystos*.“ Statius Theb. IV, 301. „*hi* Paphias myrtos *a stirpe recurvant*.“ Seneca Oedipo. 539. „*Amara baccis laurus, et tiliae leves, Et* Paphia myrtus.“ Certum igitur est *Paphiae myrtus* plurali esse numero apud Virgilium; et sic Catullus Epithalamio Pelei [64, 89], „*Quales Eurotae progignunt flumina* myrtus“: ita potiores codices et editiones, non *myrtos*.

9. *Laurea fervidos Excludit ictus.*] Iam olim monuit Lambinus nonnullos Codices habere *fervidos aestus;* caeteri interpretes tacent. Atqui et ipsos non aliter in quibusdam invenisse, licet id dissimulent, inde colligas; quod ex nostris bona pars, Zulichemianus scil. Petrensis, Galei, Bodleianus et pro varia lectione Reginensis clare repraesentent *aestus*. Noster alibi Serm. I, 1,38. „*cum te neque* fervidus aestus *Dimoveat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum*.“ Carm. I, 17, 18. „*Hic in reducta valle Caniculae Vitabis* aestus.“ et III, 24, 36. „*si neque* fervidis *Pars inclusa* caloribus *Mundi*.“ Virgil. Georg. IV, 401. „*Ipsa ego te, medios cum sol accenderit* aestus.“ Haud damnanda itaque haec lectio est, *fervidos aestus:* alteram tamen iure merito ei praetuleris, quam et primae editiones et plures potioresque membranae confirmant, „*Laurea fervidos Excludet* ictus.“ Ovid. Metam. VI, 49. *Et breve post tempus candescere* solis *ab* ictu.“ ubi pariter interpolatum erat a Librariis, qui pro *ictu* substituerunt *ortu*. Idem Metam. V, 389 „*Silva coronat aquas, cingens latus omne; suisque Frondibus, ut velo, Phoebeos submovet* ictus.“ ubi et *ignes* ingesserunt. Sic

Multa? quid terras alio calentis
Sole mutamus? patriae quis exsul
Se quoque fugit?

praestante labore Ad summas emergere opes, rerumque potiri?“ Recte itaque habet *fortes:* et apposite sane Seneca Nat. Quaest. III, 1. [praef. § 3] „*Libet*“, inquit, „*mihi exclamare illum poëtae inclyti versum,* „„*Tollimus* ingentes animos, *et maxima parvo Tempore molimur.*““ ubi notandum illud *parvo tempore*, ut Horatius *brevi aevo:* et proinde repudiandum est Barthii acumen Advers. XXXVI, 14, qui, *si codices assentirentur*, arcu *sane quam* aevo *legere mallet.* Multa sane brevi aevo molitus est ipse Barthius; et πολυμαθίας sive potius πολυαναγνωσίας gloriam etiam iuvenis consecutus est. verum enim cum ad Iudicium res deveniunt; *brevi* sane *arcu* plerumque iaculatur, neque ad scopum pertingit.

18. *Quid terras alio calentes*] Locus quidem perdifficilis, et qui multos exercuit, „*quid terras alio calentes Sole mutamus? patriae quis exul Se quoque fugit?*“ *Alio calentes sole*, hoc est *dissitas, longe remotas*, ut Virgilius [Georg. II, 512]; „*Atque* alio *patriam quaerunt* sub sole *iacentem.*“ Quid ergo est, *mutamus terras remotas? siquidem nemo mutare dici possit terras, in quas nondum pedem intulit:* ut H. Stephanus ad hunc locum. Quem ut nodum expediamus, illud imprimis proderit adnotasse; nempe verbum *Mutare* duplicem recipere constructionem. Exempli gratia, eodem plane sensu poteris dicere, *Mutavit patriam exilio*, et *Mutavit exilium patria.* Curtius III, 17. „*Sisines Perses exilium patria sede mutaverat*“: quod perinde est, ac si dixisset, *exilio patriam sedem mutaverat:* ut in eadem sententia Virgilius Georg. II, 511. „*Exilioque domos et dulcia limina mutant:*“ et Ovid. Fast. VI, 665. „*Exilio mutant urbem, Tiburque recedunt.*“ Iam in hac constructione Locus praesens, sive (ut Scholastici loquuntur) Terminus a quo, ponitur casu accusativo: in illa Locus absens sive Terminus ad quem: quam formam bis vel ter secutus est Noster, ut Carm. I, 17, 1. „*Velox amaenum saepe Lucretilem Mutat Lycaeo Faunus*“: et Serm. II, 7, 109. „*sub noctem qui puer uvam Furtiva mutat strigili*“: hoc est, ut communius loquuntur, *Lycaeum Lucretili*, et *Strigilem uva.* His semel animadversis, falsum esse apparet Stephanum aliosque, qui contendunt *neminem dici posse mutare terras, in quas nondum pedem intulit.* Imo vero in ea *Mutandi* constructione, qua Locus absens est casus accusativi, id semper dicitur: Sic *Faunus mutat Lucretilem*, quo nondum pedem intulit; *Puer mutavit uvam*, quam nondum habuit. Quidni igitur *mutamus terras alio sole calentes;* etsi nondum eas attigimus? Eadem plane loquendi forma est: in eo tantum differunt, quod hic subintelligitur Terminus a quo; *Mutamus terras alio sole calentes*, terrâ nostrâ scilicet. Utique si plene ita dixisset, nihil hic difficultatis esset. Atqui et ex ipsius rei natura id facile subaudiri potest, et ex consuetudine fieri solet. Sic cum absolute dicunt auctores *Mutare sedem, solum, larem*, et similia: id tacite extrinsecus supplendum est, *mutare sedem* sede, *solum* solo, *larem* lare. Neque quidquam interest, cum dicis *mutare sedem*, utrum sedem absentem intelligas, subaudita *sede praesente;* an sedem praesentem subaudita *absente:* ut cum Noster ait Carm. Saeculari 39, „*lussa pars mutare lares et urbem hospite cursu*“; nihil refert, utrum *lares et urbem* interpreteris *Romam quo ituri erant*, an *Troiam unde ituri erant.* Imo vero, cum Latini dicere solent *locum ex loco mutare*, ut Plinius Hist. II, 48. [§ 132] „*Locum ex loco mutans rapida vertigine*“: et II, 37, [§ 101] „*Ut volucres sedem ex sede mutantes*“: luce ipsa clarius est ita dici, *mutare sedem* quo nondum venerant *ex sede* ubi tunc erant. Recte itaque et de more locutus est Horatius, „*quid terras alio calentes Sole mutamus?*“ quamvis in eas nondum pedem intulimus. Sed aliam viam insistit vir quidam eruditissimus,

Et mihi forsan, tibi quod negarit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculaeque circum
Mugiunt vaccae: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctae
Vestiunt lanae: mihi parva rura, et
Spiritum Graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere volgus.

XVII.

AD MAECENATEM.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Dîs amicum est, nec mihi, te prius
Obire, Maecenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah, te meae si partem animae rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus aeque, nec superstes
Integer? ille dies utramque
Ducet ruinam: non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcumque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimaerae spiritus igneae,
Nec si resurgat centimanus Gyges,

v. 14. Vulg. *Gigas*, vel *Gyas*.

peius hie grassatam esse horum hominum audaciam. Vide enim, an non veri sit similius sic totum hunc locum ab Horatio profectum esse; „*Laetus in praesens* animi, *quod ultra est* Oderis *curare, et amara leni* Temperes *risu. Nihil est ob omni Parte beatum.*“ Melius certe videtur, ut secunda persona dirigantur haec ad Grosphum, quam ut sententiose proferantur. Melius quoque, ut ipse Grosphus, quam ut eius *animus ridere* iubeatur: melius denique illud infertur, quod sequitur paullo post, „*Et mihi forsan*, tibi *quod negarit Porriget hora*“ *tibi* nempe, quem prius allocutus sum. Fraudi esse potuit Librariis Hellenismus ille elegans, *Laetus animi*. Velleius Paterculus II, 93. „*Marcellus, sane, ut aiunt, ingenuarum virtutum*, laetusque animi *et ingenii, fortunaeque, in quam alebatur, capax.*“ Symmachus Epist. I, 8. „*Ut vos sitis* laeti praesentium.“ Valerius Flaccus III, 659. „*Laetus opum pacisque meae.*“ Virgil. Aen. XI. [v. 73] „*quas* laeta laborum *Ipsa suis Dido manibus.*“ Sic *faelix animi* Iuvenalis XIV, 119. „*Et pater ergo* animi felices *credit avaros.*“ Sed plena sunt his poëtarum scripta. Porro *oderis* et *temperes* facile fuit Librariis, patiente id versus mensura, commutare in *oderit, temperet:* ita Epod. X, 22. pro *Mergos iuveris*, plures membranae *iuverit:* Serm. II, 3. v. 133. pro, *ut demens genitricem* occidis *Orestes;* omnes habent *occidit.* II, 5. v. 90. pro *Difficilem et morosum* offendes *garrulus;* omnes similiter *offendet.*

14. *Nec si resurgat centimanus Gigas*] Sic iterum Carm. III, 4, 69.

Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. te Iovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas; cum populus frequens
Laetum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus inlabsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. reddere victimas
Aedemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

XVIII.

Non ebur, neque aureum
Mea renidet in domo lacunar:

etiam ipsa sententia repugnat. Sie enim Graeca haec vertenda essent; *Non curo Gygem, nihili facio Gygem Sardium regem.* Ergo tum Gyges in vivis esse debuit, cum auctor haec scriberet: at diu ante Anacreontem natum Gyges ille ad plures abierat. Tu vero lege, „*Οὔ μοι μέλει τὰ Γύγεω, Τοῦ Σαρδίων ἄνακτος.*“ hoc est, *Nihili aestimo opes Gygis*, sive, *quas Gyges olim habuit.* Nam ut Alpheus ille, quem supra citavimus, ita hic scriptor (si is est Anacreon: nam ex iis, quae sub eius nomine hodie feruntur, multa spuria sunt) aperte nimis imitatus est eundem Archilochi locum, „*Οὔ μοι ΤΑ ΓΥΓΕΩ τοῦ πολυχρύσου ΜΕΛΕΙ.*“ Alexander tamen Aetolus, ut in his sane peregrinis nominibus maior est licentia, priorem in *Γύγης* corripuit, Epigrammate in Alcmanem, quod vitiose editum apud Plutarchum *Περὶ φυγῆς* [c. 2], correctius et integrius dedit ex Anthologia inedita Lucas Holstenius ad Steph. Byzantium [s. v. *Δασκύλιον* p. 92]: „*Καὶ μούσας ἐδάην Ελικωνίδας, αἳ με τυράννων Θῆκαν Δασκύλεω μείζονα καὶ Γύγεω.*“ Ita nunc fertur utroque loco *Δασκύλεω*: mendose tamen, nisi auctori errorem potius quam Librariis impingas. Quippe Dascylus sive Dascyles Gygis pater non tyrannus erat, sed privatus. Aut scripsit, aut scripsisse debuit; „*Θῆκαν Κανδαύλεω μείζονα καὶ Γύγεω.*“ De Candaule et Gyge tyrannis nota est historia. Quae omnia, ut ad Horatium revertar, dubium quidem faciunt, *Gygesne*, an *Gyes* sit ille Centimanus. Nos tamen plurium scriptorum auctoritatem secuti, prius illud praetulimus: recténe an secus, neque scire nunc fas est, nec hilum interest: neque enim Horatii salus in hoc nomine vertitur.

23. *Volucrisque fati Tardavit alas*] Lambini quidam codices, Bersmanni unus, et ex nostris Petrensis cum Editione Loscheri habent, *volucres*. Et sic etiam legitur apud Servium ad Aen. IV, 610. Quin et vetustiores membranae, quae exhibent *volucris*, id ex antiqua scribendi ratione servant; ut nempe sit quarti casus numeri pluralis, non genitivi singularis. Et sic in hac nostra editione accipi volo, *volucris*, hoc est, *volucres*. Elegantius certe *volucres alas fati*, quam *alas fati volucris*“: Noster Carm. III, 29, 53. de Fortuna: „*Laudo manentem: si* celeres *quatit* Pennas, *resigno quae dedit.*“ Virg. Aen. V, 217. „*Radit iter liquidum*, celeres *neque commovet* alas.“ Ovid. Art. II, 45. „*Remigium* volucres *disponit in ordine* pennas.“

Pauperem laboribus,
Vocatus atque non vocatus audit.

XIX.

IN BACCHUM.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri)
Nymphasque discentis, et auris
Capripedum Satyrorum acutas.
Euoe! recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Laetatur. euoe! parce Liber,
Parce, gravi metuende thyrso.

7. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Laetatur*] Vir summo ingenio Dan. Heinsius pro *Laetatur* substituit *Lymphatur:* idque adeo, quia τὸ *metu* in versu praecedente interpretatur, *furore, insania, lymphatione;* quod et ante illum fecit Torrentius, et post Dacerius. Utrumque perperam. nam et *metu* illic accipiendum pro *timore;* et recte habet *Laetatur* sive gaudet. Hoc enim fingit Horatius, se cum forte in abditis silvis carmina meditans vagaretur, incidisse in Bacchum cum comitatu Nympharum et Satyrorum: ex hoc viso se et *laetitia* et *metu* affectum esse: et *laetitia* quidem, tum quia propinquo eius numine tactus esset, tum quia amicum sibi Deum vidisset: siquidem Poëtae erant sub Liberi tutela: ut Noster Carm. I, 1, 31. „*me gelidum nemus* Nympharumque *leves cum* Satyris *chori Secernunt populo*“: Epist. I, 19, 4. „*Adscripsit* Liber Satyris *Faunisque poëtas*“: et Ep. II, 2, 78. „*Rite* cliens Bacchi, *somno gaudentis et umbra*“: *metu* vero, quia mortalis non potest non terreri deorum immortalium aspectu: ut Aeneas ipse, fortissimus licet, toto corpore cohorruit, cum Dii Penates sibi in somno apparuissent, Virgil. Aen. III, 172. „*Talibus* attonitus visis, *ac voce deorum. Tum gelidus toto manavit corpore sudor.*“ et postea viso Mercurio, Aen. IV, 279. „*At vero Aeneas* aspectu obmutuit *amens, Arrectaeque* horrore *comae, et vox faucibus haesit.*“ Sponte tamen et Penates et Mercurius se Aeneae conspiciendos dederunt; iustior itaque Horatii *metus,* qui inopinatus et iniussus Bacchi et Nympharum concilium oculis temeraverat. Quippe, ut vulgo tum creditum est, sine magno malo vel summo discrimine nemo umquam Deum aliquem invitum conspexit. Notum illud Homeri Iliados Υ, v. 131. „Χαλεποὶ δὲ θεοὶ φαίνεσθαι ἐναργεῖς.“ et Callimachi, Hymno in Palladem v. 100. Κρόνιοι δ' ὧδε λέγοντι νόμοι, Ὅσσε τιν' ἀθανάτων, ὅτα μὴ θεὸς αὐτὸς ἕληται, Ἀθρήσῃ, μισθῷ τοῦτον ἰδεῖν μεγάλῳ.“ ubi vide plura ad hanc rem apud Illustriss. Spanhemium τὸν πάνυ καὶ τὸν πανάριστον. Iure itaque fingit Horatius, sibi, viso Baccho, cor *metu* trepidare; mixta tamen *laetitia,* quia noverat (Carm. I, 17, 13) *pietatem suam et Musam diis esse cordi.* Recte igitur habet, *turbidum laetatur;* ut intelligamus voluptatem eam cum horrore fuisse iunctam. Quo modo et Lucretius III, 28. „*His tibi me rebus quaedam divina* voluptas *Percipit, atque* horror.“ Recte etiam, mens *trepidat* metu et *laetatur;* ut fere Persius dixit, „*Laetari praetrepidum cor.*“ Sed opellae pretium est, ut totus Persii locus hic describatur, cum et explicatione et emendatione egeat, Sat. II. 53. „*Si tibi crateras argenti, incusaque pingui Auro dona feram; sudes, et pectore laevo Excutias guttas: laetari praetrepidum cor*“: ubi perperam

Disiecta non leni ruina,
Thracis et exitium Lycurgi.
Tu flectis amnis, tu mare barbarum:
Tu separatis uvidus in iugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crinis.
Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet inpia,
Rhoetum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique mala:

v. 23. Vulg. *Rhoecum.*

15. *Disiecta non leni ruina*] Editiones principes Veneta et Loscheri, cum recentioribus codicibus, habent *levi*. *Non levi ruina*, ut Seneca Phoenissis v. 284. „*atque urbes movet Graias in arma:* non levis *fessis venit* Ruina *Thebis.*“ sic *gravis ruina*, ut Noster Serm. II, 8, 54. „*Interea suspensa* graves *aulaea* ruinas *In patinam fecere.*“ Rectius tamen vetustiores membranae *leni*, ut Blandiniae Cruquii, et ex meis Leidenses, Graevianae, et ex prima manu Reginenses. *Non leni*, i. e. *crudeli:* quippe Pentheus a matre lymphata vivus discerptus est. Male igitur τὸ *levi* hic praeferunt editiones quaedam, etiam recentes: neque enim in eo loco Trochaeum, ut *nōn lĕ*, admittere solet Noster. Nam quod vir cruditus id ab Alcaeo factitatum observat, ut [fr. 35, 3 Bergk] „*Ὦ Βαχχί, φάρμακον δ' ἄριστον,*“ et [fr. 34, 5], „*Μελιχρὸν αὐτὰρ ἀμφὶ κόρσᾳ*“, id quidem verum est, sed nihil ad Horatii morem. Quin et in Sapphico carmine, Trochaeum in secundo loco saepe adhibuerunt et Alcaeus et Sappho, ut [fr. 1, 1] „*Ποικιλόφρον ἀθάνατ' Ἀφροδίτα, Παῖ Διὸς δολόπλοκε, λίσσομαί σε*“: quod secutus est etiam Catullus, ut in XI. [v. 6] „*Seu Sacas Sagittiferosque Parthos*“: et LI, [v. 13] „*Otium, Catulle, tibi molestum est*“; tamen data opera Noster a Trochaeo in eo loco abstinuit, tam in hoc Sapphico versu, quam in illo Alcaïco. Idque optimo consilio factum; nempe ut versus illi *tardiores paullo gravioresque venirent ad aures:* nam sine spondaeo celeres nimium volubilesque et sine pondere feruntur. Vide nos ad Carm. III, 2. v. 1.

23. *Rhoecum retorsisti leonis*] Et iterum Carm. III, 4. v. 55. „*Quid* Rhoecus *evulsisque truncis Enceladus?*“ Ita nunc editiones pleraeque contra omnium membranarum fidem, quae summa constantia habent *Rhoetum*, vel *Retum*, vel *Rethum;* ut semper scribatur litera T, non C. Solus Cruquius ex uno codice profert *Rhoecum:* idem tamen fatetur C in litura fuisse; ut ex prima manu etiam iste codex exhibuerit *Rhoetum.* Neque aliter habent editiones veteres ante annum MDL. Quicumque primus immutavit, id videtur fecisse auctoritate Apollodori, qui unum ex Centauris *POIKON*, *Rhoecum* memorat, lib. III. c. 9. „*Κενταῦροι POIKOΣ καὶ Ὑλαῖος*“: quo modo et Aelianus XIII, 1. „*Δύο τῶν κενταύρων Υλαῖός τε καὶ POIKOΣ*“; et Callimachus Hymno in Dianam v. 221. „*Οὐδὲ μὲν Υλαῖον τε καὶ ἄφρονα POIKON ἔολπα.*“ Quin et praeter illum Centaurum, nomen *Rhoecus* aliunde erat Graecis notum, ut *POIKOΣ* ille, de cuius amoribus cum Nympha Hamadryade vide Scholiastem Apollonii Rhodii ad lib. II, v. 477. et Samius ille Architectus et Plastes apud Herodotum III, 60. et Pausaniam lib. VIII. [c. 14 § 8] de quo et Plinius XXXV, 12. [§ 152] „*Sunt qui in Samo primos omnium Plasticen invenisse* Rhoecum *et Theodorum tradant.*“ Esto igitur, si velint, Centauri nomen *Rhoecus:* quid hoc ad *Gigantem*, de quo agit Noster? Gigantem certe nemo Graecorum, quod sciam, *POIKON* nominavit. Quamquam et Centaurum illum non *Rhoeci*, sed *Rhoeti* nomine scriptores Latini appellent, aut alios credo

Quamquam, choreis aptior et iocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnae ferebaris, sed idem
Pacis erat mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens
Caudam; et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

XX.

AD MAECENATEM.

Non usitata, nec tenui ferar
Penna biformis per liquidum aethera
Vates; neque in terris morabor
Longius; invidiaque maior
Urbis relinquam. non ego, Pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocas,
Dilecte Maecenas, obibo;
Nec Stygia cohibebor unda.

licet in Leonem se transformasse, et sub ea specie cum Rhoeto pugnasse: sed verba non adeo clare id indicant, *„Rhoetum retorsisti leonis Unguibus horribilique mala.“* Nihil enim verba haec vetant, quin verum Leonem intelligas; quales cum Tigridibus et Pardis multos in comitatu habere solitus est Bacchus. Quare vide, annon forte rescribendum, *„Rhoetum retorsisti Leonis Unguibus* horribilisque *mala.“* et ordo erit, *Tu horribilis unguibus malaque leonis retorsisti Rhoetum.* Ea particulae *que* structura familiaris Horatio est, ut mox in hoc ipso Carmine v. 32, *„ore pedes tetigit*que *crura.“* III, 1, 12. *„Moribus hic melior*que *fama.“* et III, 4, 11. *„Ludo fatigatum*que *somno.“* Verum quidem est, quot hodie extant codices *horribili* habere: at non ita olim, quantum ex vetere Scholiasta Acrone licet coniicere: sic enim ille, „Horribilique mala) *maxilla metuendus.“* Certe haec interpretatio est, non *τοῦ horribili,* sed *τοῦ horribilis.*

1. *Nec tenui ferar*] Codices nostri, Reginensis et Petrensis, *„Non usitata,* non *tenui ferar.“*

3. *Neque in terris morabor*] Graevianus, Reginensis, Galei, Magdalenensis, Bodleianus cum pluribus Torrentii, *terra.*

6. *Non ego quem vocas Dilecte Maecenas obibo*] Nolim haec sana praestare, quamvis ita exhibent omnes scripti editique. Laborant autem interpretes, ut sensum aliquem extundant. Quibusdam *quem vocas* est, quem *ad caenam* vocas; ut Catullus [47, 7], *„Quaerunt in trivio* vocationes.“ et [44, 21], *„Qui tunc* vocat *me, cum malum legit librum.“* et Plautus in Sticho [I, 3, 28]: *„Negare nulli soleo, siquis me* vocat.“ Verum haec interpretatio parasiti potius gulam, quam gratum Clientis animum exprimit: Quasi vero maius esset cum Maecenate pulpamenta comedere, quam vitam, pecuniam, et agrum in Sabinis ei debere. Aliam igitur viam insistunt Interpretum pars melior, et sic locum interpungunt, *„non ego, pauperum Sanguis parentum, non ego quem vocas Dilecte, Maecenas, obibo.“* ut sententia sit; non ego, quem sic tu compellare soles *o dilecte:* sive, quem tu Dilectum vocas. Sed neque haec interpretatio multo melior est altera. Nam primo, ab ambiguo laborabit sententia, quo vitio minime

Iam iam residunt cruribus asperae
Pelles; et album mutor in alitem
Superne; nascunturque leves
Per digitos humerosque plumae.

nebatur Noster: quippe si puncta, ut olim, abfuerint, quis non potius *ilecte* cum *Maecenas* coniunxerit? ut alibi, *Clare Maecenas eques, Iocose Maecenas, Beate Maecenas, Candide Maecenas, Maecenas docte:* et Statius lv. II, 4. [v. 32] ad Meliorem Atedium, *„quo tu,* Melior dilecte, *recluso Numam solus eras.“* Deinde, inepte hoc et alieno prorsus loco ponetur, *Ego uper, ego quem Dilectum vocas, non obibo:* quasi eo magis mirum foret, non obiturum esse, quod a Maecenate diligeretur. Recte et acute Vir mags Iulius Scaliger [Poet. p. 887], *„Illa tamen,“* inquit, *„non conveniunt loco,* on ego, quem vocas Dilecte, Maecenas, obibo: *Quid enim? quod πάθος? o nihil mirum, poëtam qui placeat Maecenati, interire.“* Sed tantum sunt, ut Horatium intelligant, ut ne Scaligerum intellexerint. Scripsit im Scaliger, *Imo nihil mirum, poëtam qui placeat Moecenati, non terire,* hoc est, Scripta eius immortalia fore. Male Typographus negam particulam omisit. Quid multa? sine dubio sic construendus est cus, *„Non ego, non ego obibo, quem vocas Sanguis pauperum parenm.“* Hic nihil iam ineptum; hic pulchre habet Antithesis; non ego, iem pauperis Libertini filium vocas, obibo: Neque paupertas neque ignolitas generis obstabit, quo minus sempiternum nomen ex scriptis meis nsequar. Sed quale, quaeso, illud, quod *a Maecenate* se vocari narrat ibertini filium? Quid? an ille umquam Horatio suo ignobilitatem exobraverit? Ille ne ut hoc fecerit, *qui non* (Serm. I, 6, 5.) *Ut plerique lent, naso suspendit adunco Ignotos:* — v. 7 *Qui referre negat, quali l quisque parents Natus, dum ingenuus:* — v. 63 *qui turpi secernit nestum, Non patre praeclaro, sed vita et pectore puro?* numquam hoc rio Maecenas. Proinde aut *ludo iocoque* se sic a Maecenate *vocari* soum intelligamus, aut, quod fortasse melius est, sic levi mutatione locum iendemus: *„Non ego, Pauperum Sanguis parentum, non ego quem eant, Dilecte Maecenas, obibo.“* quem Rivales scilicet et Invidi sic sullare solent; [Serm. I, 6, 46] *„Quem rodunt omnes libertino patre tum.“* Proclive autem fuit Librariis pro *vocant* substituere *vocas,* quia atim sequitur vocativus singularis, quo cum iungendum id esse pro sua pientia existimabant.

10. *Et album mutor in alitem Superne*] Ita Codices plerique omnes *perne*; et sane ultimam corripit auctoritate Lucretii, cuius hoc est libro . 543. *„Terra* superne *tremit, magnis concussa ruinis.“* et sic *inferne* idem v. 596. *„Tecta* superne *timent, metuunt* inferne *cavernas.“* Simier et Prudentius Peristeph. XII, 39 *„Omnicolor vitreas pictura* superne *iguit undas.“* et Cathem. III, 20. *„Denique quod sumus aut agimus, ina* superne *regat pietas.“* ubi Nic. Heinsius *interne* etiam notat ex isonio, Epist. V. [v. 21] *„Implicitum quam te nostris* interne *medullis.“* ii addas ex carmine de Burdigala eiusdem [v. 14], *„Distinctas* interne *is mirere domorum.“* Festus denique Avienus in Orae Maritimae deriptione [v. 236], *„nullus aethram discutit* Superne *venti spiritus, pigra cubat Caligo terras.“* Legat itaque, qui volet, et in Horatio *superne.* rum cum disertissimus Muretus asseveret vetustos quosdam codices habere *perna;* et sic e Nostris Zuliehemianus, si Heinsianis Excerptis fides: ibus favent Leidensis et Magdalenensis noster, ubi habetur *supernae:* lius videtur ut cum Mureto reponamus, *„et album mutor in alitem perna, nascunturque leves.“* Neque enim apud ullum politioris aevi ëtam, correptam in his adverbiis ultimam invenies; neque tam aptum et appositum est *Superne,* quam *Superna.* Quippe *superna* nihil aliud

Iam Daedaleo ocior Icaro,
Visam gementis litora Bospori,
Syrtisque Gaetulas, canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et, qui dissimulat metum
Marsae cohortis, Dacus, et ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discet Hiber, Rhodanique potor.
Absint inani funere naeniae,
Luctusque turpes, et querimoniae:
Conpesce clamorem, ac sepulcri
Mitte supervacuos honores.

notet, quam Supernas corporis partes: at *Superne*, magis quae supra corpus et caput sunt, quam superiora corporis. Elegans vero constructio est, a Graecis hausta, *Mutor superna* in alitem; ut Ovidius Metam. IX, 81. „*Sic quoque devicto restabat tertia tauri Forma trucis: tauro* mutatus membra *rebello.*“ Neque vero formides syllabarum earundem concursum, *Super*na nas*cuntur*: sic enim Virgilius [Aen. II, 462], *Achai*ca ca*stra*, [Aen. II, 27; VI, 88] *Dori*ca ca*stra*; et plurima similia.

13. *Iam Daedaleo ocior Icaro*] Miror equidem, cur Icari exemplo hic uti voluerit Noster. Quid opus erat, ut male sibi ominaretur? Melius profecto sapuit Carm. IV, 2, 1. „*Pindarum quisquis studet aemulari, Iule, ceratis ope Daedalea Nititur pennis, vitreo daturus Nomina ponto.*“ Quisquis ergo *Icari* exemplo volaverit, sive *ocior* sive tardior nihil interest, is certe male rem gesturus est, et temerariis ausis excidet in aquis periturus. Vix crediderim tam nasutum poëtam a tam sinistro omine non sibi cavisse. Codex noster Leidensis plus DCCC annorum pro *ocior* habet *notior*. Nimirum iam olim turbabant codices in hoc vocabulo. Quid si rescripseris: „*Iam Daedaleo* tutior *Icaro*, *Visam gementis litora Bospori.*“ hoc est, ego iam in cycnum mutatus, non Icari exemplo, sed *tutis* pennis volabo, et remotas regiones visam. Ovid. Trist. III, 4. [v. 21] „*Quid fuit, ut* tutas *agitarit* Daedalus *alas*, Icarus *Icarias nomine signet aquas? Nempe quod hic alte, demissius ille volabat: Nam pennas ambo non habuere suas.*“ ubi recte acutissimus Heinsius, *agitarit* pro *agitaret*: debuit quoque ex quatuor scriptis *Icarias* pro *inmensas*, quod nive ipsa frigidius est. Perperam vero idem contra omnes codices in ipso textu reposuit, „*Nam pennas ambo non habuere suas?*“ Recte enim veteres libri: „*Non* habuere suas“: hoc est, Ambo enim pennas habuere *non suas*, sive *alienas*, *factitias*: cur non igitur aeque ambo aut tuti erant, aut perierunt? nempe hic alte, ille demisse volabat. Virgil. Georg. II, 82. „*Miraturque novas frondes et* non sua *poma.*“

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER III.

I.

Odi profanum volgus, et arceo.
Favete linguis: carmina non prius
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iovis,
Clari Giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis; hic generosior
Descendat in campum petitor;
Moribus hic meliorque fama
Contendat; illi turba clientium
Sit maior: aequa lege necessitas
Sortitur insignis et imos;
Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super inpia
Cervice pendet, non Siculae dapes
Dulcem elaborabunt saporem;
Non avium citharaeque cantus

9. *Est ut viro vir latius ordinet*] Ita quidem codices, quotquot extant: sed excutiamus sententiam, *est ut*, hoc est, *fieri potest*, ut vir viro, sive unus altero, sit ditior, nobilior, melior, gratiosior. *Fieri potest* autem? quid hoc tam mirum? imo ita fieri necesse est; ita semper fuit semperque erit. Cave igitur credas tam frigidam gnomen ab Horatio profectam esse. Corrigo: „Esto, *ut viro vir latius ordinet Arbusta sulcis*“: hoc est; *concedamus*, alium divitiis, alium nobilitate praecellere: hunc moribus et fama, illum gratia et popularitate pollere: Quid tum? quid proderit? aequa enim lege omnes morientur, tam insignes, quam infimi. Iam hoc, nisi fallor, poëta nostro dignum est. Et firmat nostram coniecturam Scholiastes vetus Cruquii: *est*, ait, *pro sit*. Imo vero *esto* pro *sit*.

Somnum reducent. somnus agrestium
Lenis virorum non humilis domos
Fastidit umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec saevus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Haedi:
Non verberatae grandine vineae,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas.
Contracta pisces aequora sentiunt,
Iactis in altum molibus: huc frequens
Caementa demittit redemtor
Cum famulis, dominusque terrae
Fastidiosus: sed timor et minae
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit aerata triremi, et
Post equitem sedet atra cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delinit usus, nec Falerna
Vitis, Achaemeniumve costum;
Cur invidendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

v. 44. Vulg. *Achaemenium*que.

39. *Triremi et Post equitem*] In omnibus Bersmanni, Pulmannique et nostris Codicibus; credo etiam et aliorum, quamvis illud dissimulent, deest particula *et*: deest etiam in editione Loscheri. Princeps tamen Veneta habet *et*, unde in ceteras manavit. Mollius, opinor, fluet versus, si sic legeris syllaba liquefacta: „*Decedit aerata triremi, Post*que *equitem sedet atra Cura.*" ut Virgilius Georg. III, 116. „*Impositi dorso at*que *equitem docuere sub armis.*" et Aeneid. X, 893. „*Verberat, effusum*que *equitem super ipse secutus.*

44. *Nec Falerna Vitis Achaemeniumque costum*] Illud *que* non editiones modo, sed et codices quos viderim universi exhibent. Corrigendum nihilominus; „Nec *purpurarum sidere clarior Delinit usus*, nec *Falerna Vitis, Achaemeniumve costum.*" *Nec, nec, ve* vel *aut*, in disiunctionibus rite usurpantur; ut ostendemus ad Epod. XVI, 6. et Serm. I, 6. v. 68.

48. *Divitias operosiores*] Si accederet codicis alicuius auctoritas, legere posses, „*Cur valle permutem Sabina Divitias* onerosiores?" ut Noster alibi. Serm. I, 6. v. 99. de divitiis, „*Nollem* onus, *haud umquam solitus, portare molestum.*" Ovid. Metam. IX, 675. onerosior *altera sors est.* Favet Scholiastes Porphyrio, qui locum hunc sic explicat: „*Cur,*" inquit, „*relicto Sabino agro, sub quo securam vitam ago contentus, ap-*

II.

Angustam, amici, pauperiem pati
Robustus acri militia puer
Condiscat; et Parthos ferocis
Vexet eques metuendus hasta;
Vitamque sub divo, et trepidis agat
In rebus: illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo
Suspiret, Eheu, ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem; quem cruenta
Per medias rapit ira caedes.
Dulce et decorum est pro patria mori.

petam amplissimas domuum fundorumque possessiones, quae mihi oneri *et molestiae sint.*" Verum eodem fere redit, sive *operosas* sive *onerosas* opes dixeris: proinde nihil necesse est, ut a recepta lectione recedamus.

1. *Angustam amici pauperiem pati*] Multo plures Codices cum editione Veneta et Loscheri *amice*; de quo dubium fuerit, an adverbium sit, an vocativus singularis. Vocativum vero esse vix patitur versus ratio: quamquam Alcaeus, primus huius Metri auctor, unde et nomen ei accrevit Alcaïcum, Trochaeum in eo loco saepe adhibuerit; ut et Hephaestion tradit, et exemplis comperimus: ut [fr. 18, 6 Bergk] „Πὰρ μὲν γὰρ ἄντλος ἰστοπέδαν ἔχει." et, [Scol. 15, 2 Bergk] „Εἴ τις δύναιτο, καὶ παλάμην ἔχοι." et illud apud Athenaeum lib. X. p. 430. [Alcaei fr. 35] „Οὐ χρὴ κακοῖσιν θυμὸν ἐπιτρέπειν. Προκόψομεν γὰρ οὐδὲν ἀσώμενοι; Ω Βαχχὶ, φάρμακον δ' ἄριστον Οἶνον ἐνεικαμένοις μεθύσθαι." quem locum eo integrum citavimus, ut emendatior fieret: vulgo enim ἀσάμενοι, et μεθυσθῆναι: quorum hoc contra versum est, illud et contra versum et sententiam. Sed quamquam, ut iam vides, Trochaeo hic usus est Parens huius carminis Alcaeus; numquam tamen Horatius; sed ubique Spondeum eo loci posuit [v. ad Carm. III, 5, 17]: quo autem consilio abstinuerit a Trochaeo, ostendi ad Carm. II, 19, v. 15. Restat igitur, ut *amice* sit adverbium, et constructio sit, *Puer condiscat* amice pati *angustam pauperiem.* Quamquam hoc iam nimium esse videatur: cur enim adeo *amice*? satis profecto est, si *patitur*: ut alibi Carm. IV, 9, 49. „*rectius occupat Nomen Beati, qui Deorum Muneribus sapienter uti*, Duramque *callet* pauperiem pati, *Peiusque leto flagitium timet.*" Quid quod nemo ita locutus est, *amice pati* pro facile et aequo animo? Placetne igitur, ut cum II libris Pulm. et plerisque editis legamus, „*Angustam*, amici, *pauperiem pati.*" quo nos invitant ἐπιγραφαὶ et Tituli huius Carminis in membranis vetustis. Sic Graevianus et Leidensis; *de institutione ad amicos loquitur.* Reginensis; *de instructione ad amicos loquitur.* Acron Scholiastes, etiam manuscriptus; *Hanc oden ad* amicos *generaliter scribit.* Editio Veneta; *Ad* amicos *Paraenetice tricolos.* Sic et alibi Noster amicos suos compellat; ut I, 37, 4. „*Tempus erat dapibus*, sodales." 1, 27, 7. „*Impium Lenite clamorem*, sodales." Art. Poet. 5. „*risum teneatis*, amici." Epod. XIII, 3. „*rapiamus*, amici, *Occasionem de die.*" ubi tamen contrario errore peccaverunt Librarii; nam ut hic *amice* posuerunt pro *amici*, ita vice versa in Epodo *amici* pro *amice* substituerunt, ut ad eum locum ostendam.

Mors et fugacem consequitur virum:
Nec parcit inbellis inventae
Poplitibus, timidove tergo.
Virtus, repulsae nescia sordidae,
Intaminatis fulget honoribus;

v. 14. Vulg. *Persequitur.* 16. *Timido*que.

14. *Mors et fugacem persequitur virum*] Tolerabilis sane lectio est *persequitur*: sic enim alibi Serm. II, 7. v. 115. „*Frustra: nam comes atra premit*, sequiturque fugacem." et Seneca Controvers. [Excerpt.] VIII, 4. „*Quis miretur eum mori voluisse, quem* fugientem *quoque Fortuna* persequitur?" Variatum tamen olim in libris: nam tres Lambini Codices, et unus Cruquii, cum nostris Graeviano et Petrensi, *prosequitur*. Nimirum facilis et frequens librariorum lapsus erat in praepositionibus compositis; ut qui manibus membranas veteres versarunt, probe sciunt. Quale et hic accidisse crediderim. Quippe, quod alii iam observarunt, aperte hic Noster imitatus est Simonidem, et verbum de verbo reddidit [fr. 65 Bergk], „Ὁ δ' ἂν θάνατος ἔκιχε καὶ τὸν φυγόμαχον." Atqui *EKIXE* maius quiddam est, quam *persequitur*. Nam *persequi* nihil aliud est quam *sequi*: κιχεῖν vero est *assequi*, *consequi*, *nancisci*, *prehendere*. Quare nullus dubito, quin Horatius sic scripserit, „*Mors et fugacem* consequitur virum." Quid hoc intersit, ex Seneca disces de Beneficiis, V, 5. [§ 3] „*Non est turpe non* consequi, *dummodo* sequaris." Curtius adeo apposite, ut ad hunc ipsum Flacci locum respexisse videatur, IV, 55. [c. 14 § 25] „*Effugit* mortem, *quisquis contemserit:* timidissimum *quemque* consequitur."

16. *Poplitibus timidoque tergo*] Rectius aliquot Lambini et Pulmanni cum meis Petrensi et Galei, *timidove*: et sic Acron Scholiastes, tam editus, quam in Bibliotheca Regiae Societatis manuscriptus. *Aut* poplitibus, *aut* tergo, non utrisque: quid enim opus, ut bis eundem percuteret Mors, cuius unus quivis ictus letalis est. Latinus Pacatus in Panegyrico p. 131. [c. 36] „*Miles urgere; eminus, cominus, gladiis, hastis, punctim, caesim, ferire: alii* poplitibus *imminere, alii* terga *configere; aut quos cursu non poterant continere,* (lege, contingere) *iaculis occupare.*" Ubi nota, *alii* poplitibus, *alii* terga: recte itaque hic *Timidove* non *que*. Livius tamen XXII, 48. „Quingenti *Numidae aversam adoriuntur Romanam aciem*, tergaque ferientes *ac* poplites caedentes, *stragem ingentem fecerunt.*" Verum, cum de quingentis hoc narrat, non de uno milite; nihil vetat, quin et hic intelligamus, *alios* ex quingentis terga ferire, *alios* poplites caedere.

18. *Intaminatis fulget honoribus*] Gifanius in Indice Lucretiano pag. 432. [s. v. *versus*, p. 252 Haverk.] reponit ex codice suo; „*Virtus repulsae nescia sordidae* in-contaminatis *fulget honoribus.*" cui adsentiuntur liber unus Lambini, et Pulmanni duo. Quin et editiones Pulmanni et Cruquii ea lectio occupavit. Caeterum vox *Incontaminatus* Livio, Varroni, aliisque usurpata est: *Intaminatus*, ut aiunt, nusquam reperias. Esto. Annon et alia sunt verba apud Nostrum et Ciceronem et alios, quae iam post tot scriptores deperditos singularia sunt, et semel inventa? Certe ut ab obsoleto verbo *Tamino*, composita illa in usu erant, *contaminatus*, *attaminatus*, quidni et *intaminatus?* Iustin. XXI, 3. „*Omnibus ante iuratis viris, ne quis ullam* attaminet *faeminam.*" Priscianus p. 559. „*D in compositione transit in T, ut Attinet*, Attamino, *Attingo.*" Capitolinus in Gordiano Tertio, c. 27. „*Ita ut nihil quod ad eorum fortunas pertineret*, attaminaret": ubi Casaubonus plura profert exempla ex Ambrosio, Augustino, Aurelio Victore, et Codice Theodosiano. Numquam igitur evincent, quin recte et ex analogia formatum sit *Intaminatus*. Imo vero vox ipsa

Nec sumit aut ponit securis
Arbitrio popularis aurae.
Virtus, recludens inmeritis mori
Caelum, negata tentat iter via;
Coetusque vulgaris, et udam
Spernit humum fugiente penna.
Est et fideli tuta silentio
Merces: vetabo, qui Cereris sacrum
Volgarit arcanae, sub isdem

reperitur apud Cyrillum in Glossario: ita tamen, ut iure cum Ovidio [Met. I, 654] dixeris, „*tu non inventa reperta Luctus eras levior*“: Quippe contrario plane sensu ibi ponitur, magisque officit receptae apud Flaccum lectioni, quam si nusquam extitisset. Sic enim Glossographus: „*Intaminata, MIANΘENTA.*“ Non nescis, quid sit *μιανθέντα*: *polluta* scilicet, *inquinata.* Glossographus alter: „*MIAINΩ, attamino, contamino, inquino, polluo, incesto, violo.*“ Ergo si fides Glossario habenda est, *Intaminatis honoribus* idem foret, quod *contaminatis*; sententia a Poetae mente prorsus aliena. Neque vero contemnenda facile est Cyrilli auctoritas. Nam in aliis huius generis Compositis, ubi verbum simplex *pollutionem, contagium,* vel *mixturam* notat, praepositio IN non negativa est, sed auget et intendit significationem: sic *intinctus, illitus, insuccatus, incrustatus, incoctus, infuscatus, impicatus, immixtus, infucatus, inauratus, inustus, inebriatus,* et similia, non negant, verum affirmant. Quidni igitur *contaminare, attaminare, intaminare* eandem vim habeant; ut *commiscere, admiscere, immiscere,* et id genus alia? Neque tamen sum nescius, participia quaedam cum IN composita, duplicis esse significationis, et negativae, et affirmativae. Proinde eligat Lector peritus, utrum velit; sive *Intaminatis,* sive *Incontaminatis* honoribus; me quidem volente utrumvis legerit: ita tamen ut ad posteriorem lectionem magis inclinet animus; cum videam Decomposita illa in usu fuisse, apud multos *Incontaminatus*, apud Tertullianum, *Inattaminatus*: De Corona Militis Cap. XV. „*Serva Deo rem suam inattaminatam*“: quod eo consilio factum videtur, quia compositum *Intaminatus* diversam plane significationem haberet. Sulpicius tamen Severus II, 14, 7. „*Dei spiritu praevalentes, ut* intaminata *ab ore corrupto et falsis vera miscente intra sua tantum mysteria contineretur historia.*“ Ubi, si fides editionibus constat, *intaminata* perinde est atque *incontaminata, inattaminata.*

19. *Nec sumit aut ponit secures*] Tres ex nostris, Reginensis, Batteliianus, Vigorniensis, *Nec ponit aut sumit.* Frustra: prius enim est *sumere,* quam sumtum *ponere.* Seneca Quaest. Natural. I, 7. [§ 2] „*Speciem falsi coloris, qualem columbarum cervix* et sumit et ponit, *utcumque deflectitur.*“ Lucanus IX, 200. „*Iuvit* sumta *virum, iuvit* dimissa *potestas.*“

27. *Qui Cereris sacrum Vulgarit arcanae*] Recte vetusti Codices, Graevianus et Reginensis, *Volgarit*; non ut quidam ex recentioribus, *Vulgavit.* Porro, est qui legendum autumet, „*qui Cereris* sacrum *Vulgarit* arcanum.“ ut alibi Epod. V, 52. „Arcana *cui fiunt* sacra.“ Ovid. Epist. Medea. [XII, 79] „*Per triplicis vultus* arcanaque sacra *Dianae.*“ Statius Silv. III, 3. [v. 65] „sacrisque *Deorum* Arcanis *haerere datum.*“ Seneca Medea, 912. „*Artus iuvat secuisse, et* arcano *patrem Spoliasse* sacro.“ idem Hippolyto, 107. „*Iactare* tacitis *conscias* sacris *faces.*“ et Troad. 846. „*An* sacris *gaudens* tacitis *Eleusin.*“ Sed nihil mutandum. Nam et idem valet *arcanae,* ac si *arcanum* dixisset, et figuratius est: sic Virgil. Georg. IV, 521. „*Inter sacra deûm*, nocturnique *orgia* Bacchi“: ubi et editiones veteres et scripti aliquot perperam habent *nocturnaque.*

Sit trabibus, fragilemve mecum
Solvat phaselon. saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

III.

Iustum, et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava iubentium,
Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster
Dux inquieti turbidus Hadriae,
Nec fulminantis magna manus Iovis:
Si fractus inlabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.
Hac arte Pollux, et vagus Hercules
Enisus arcis attigit igneas:

v. 28. Vulg. *Fragilem*que. 29. *Phaselum.* 6. Iovis manus. 10. *Innixus.*

28. *Fragilemque mecum solvat phaselum*] Primo legendum *Fragilem*ve, repugnantibus licet codicibus: centies enim milliesque *τὸ ve* mutatum est in *que*, ut sciunt qui manuscriptos tractant. Vetabo, inquit, qui mysteria Cereris revelaverit, *aut* terra sub eodem tecto mecum sit, *aut* mari in eadem navi. Deinde scribe cum Leidensi, Graeviano, Batteliano, et Acrone manuscripto, *phaselon*, formatione Graeca. ut Ovid. Amor. II, 10. [v. 9] „*Errant, ut ventis discordibus acta* Phaselos." Stat. Silv. III, 2. [v. 31] „*Quaeque secaturam religent post terga* Phaselon." Porro imitatus est hunc locum Prudentius contra Symmachum II, 530. „*Institerant tenues cumbae*, fragilesque phaseli."

6. *Nec fulminantis magna Iovis manus*] Melior suaviorque ordo est in editione Veneta 1478 et omnibus ubique codicibus; „*Nec fulminantis magna manus Iovis.*" Loscheri tamen editio 1498 priorem lectionem sequitur, unde in posteriores omnes derivata est. Paucis a natura datum est habere aurem.

7. *Si fractus illabatur orbis*] Leidensis noster vetustissimus cum Petrensi et alio recentiore, *illabetur*. Nihil muta. Hieronymus Epistola ad Demetriadem [v. 787 ed. Ben.]: „*Probans in se verum esse, quod in Lyrico Carmine super iusti praeconio dicitur, Si fractus* illabatur *orbis, Impavidum ferient ruinae.*" Et sic iterum citat Epistola ad Iulianum Diaconum.

10. *Innixus arces attigit igneas*] Sic editiones veteres Veneta et Loscheri, *innixus*, quarum exemplum posteriores pleraeque secutae sunt. At Graevianus noster et Reginensis cum sex aliis *Innisus*: Leidensis, Petrensis, Vigorniensis et Regiae Societatis, *enisus*: neque aliter vetustissimae membranae Cruquii et aliorum. Recte. Qui pondus aliquod sustinet, is fulcro *innititur*, ne cadat: qui in altum ascendere conatur, *enititur*. Itaque, apte dicere posses, Hac arte *innixus* Hercules caelum cervicibus tulit, fesso Atlante: nunc, cum alia sententia sit, quod nempe arces igneas attigerit, et ad caelum escenderit, omnino hac arte *enisus* id effecisse dicatur. Tacitus Annal. I, 70. „*Tandem Vitellius* in editiora enisus *eodem agmen subduxit.*" Valer. Flaccus II, 462. „*Restitit Alcides, visuque* enisus, *in* alta *Rupe trucem manicas defectaque virginis ora Cernit.*" Plinius Hist.

Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres, indocili iugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocuta consiliantibus
Iunone Divis: ILION, Ilion
Fatalis incestusque iudex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem; ex quo destituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi
Castaeque damnatum Minervae,
Cum populo et duce fraudulento.

XVIII, Sect. 68. [§ 264] „*Sol ipse ad Aquilonem scandens, ac* per ardua enisus *ab ea meta incipit flecti.*“ Ita alii scriptores passim.

12. *Purpureo bibit ore nectar*] Recte Graevianus noster, Reginensis, Battelianus, cum Bodleianis duobus, *bibit*: Iam tunc enim *praesens deus* erat Augustus, ut recte alii monuerunt. Ceterum frustra hic litigant Interpretes de *purpureo* illo *ore*. Unus purpureum *vultum* intelligit, minio scilicet pictum, ut Deorum statuae solebant. Sane *vultum et faciem* significavit Statius, cum dixit Theb. III, 440. „*Tertia iam nitidum terris Aurora deisque* Purpureo *vehit* ore *diem.*“ Sed ineptum est plane hic *vultum* interpretari; cum addat *bibit ore*: quis enim *vultu* bibit? Alius igitur, ideo purpureum os dici vult, quia rubicundo nectare madidum erat. Frustra uterque. Quin nihil aliud est *purpureo ore*, quam *pulchro* et *formoso*, quale deo convenit; ut recte veteres Scholiastae. Simonides apud Athenaeum lib. XIII, p. 604. [fr. 72 Bergk] „*Πορφυρέου ἀπὸ στόματος ἱεῖσα φωνὰν παρθένος.*“ *Virgo ab* ore purpureo *vocem mittens.* Catullus Epigram. XLVI. [v. 12] „*At Acme leviter caput reflectens, Et dulcis pueri ebrios ocellos Illo* purpureo ore *suaviata.*“

16. *Martis equis Acheronta fugit*] *Martis equis* Codices nostri omnes; ut et aliorum, qui Flaccum ediderunt. Sic Ovidius Remed. Amor. v. 6. Cupidinem alloquens, „*Non ego Tydides, a quo tua saucia mater In liquidum rediit aethera Martis equis.*“ Sed celeberrimus Barthius Advers. XXXIX, 9. „*Scribendum*, ait, *cum omnium vetustissimis membranis*, Patris *equis Acheronta fugit.*“ Elegantius certe et maius quiddam videtur *Patris* quam *Martis*. Nam in eo quod *Patrem* dicit, et *Martem* satis indicat, et vim insuper honoremque addit paternae necessitudinis. Favet codici Barthiano Scholiastes Cruquii, qui sic *παραφράζει*: „Martis equis) *patria virtute.*“ Enimvero quicumque hoc adnotavit, in suo codice invenerat, *patris equis*; alioqui non *patria*, sed *Martia virtute* interpretaturus. Ovidius Fast. II, 496. de Romulo, et hac ipsa re loquens: „*Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether: Fit fuga: rex* patriis *astra petebat* equis.“

23. *Castaeque damnatum Minervae*] Vide quaeso circuitum periodi, *Ilion, Ilion iudex et mulier peregrina vertit in pulverem, damnatum mihi et Minervae* etc. hoc est, *Ilion damnatum*. Ubi, ut et obscuritas et ambiguitas evitetur, malim Ilion *damnatam*: quippe intervenit *τὸ pulverem*, dubiumque prima facie reddit, utrum *Ilion damnatum* an *pulverem damnatum* velit. Porro Ilion faeminino genere declinat Noster alibi, ut Carm. IV, 9, 18. „*Non semel* Ilios vexata.“ Ovid. Epist. Penelopae [Her. I] v. 48. „*Sed mihi quid prodest vestris* disiecta lacertis Ilios, *et, murus*

Iam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes: nec Priami domus
Periura pugnacis Achivos
Hectoreis opibus refringit.
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. protinus et gravis
Iras et invisum nepotem,
Troïa quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.

v. 32. Vulg. *Troica.*

quod fuit ante, solum." Idem Ep. Paridis [XVI], 49. „Arsuram *Paridis vates canit* Ilion *igni.*" et Helenae [XVII], 240. „*Ilion* arsuram *praemonuisse ferunt,*" Ita edidit magnus Heinsius, idque ex unico codice: cum caeteri omnes neutro genere *arsurum* habuerint; ut hic nostri *damnatum.*

32. *Troïca quem peperit sacerdos*] Heinsius in ora sui exemplaris, *Lege*, inquit, *Troia*; atque ita Carm. I, 6. v. 14. *Pulvere Troïco. Forte*, ait, *Troio.* Tu vide ipsum de hoc plura disserentem, ad Ovidium Epist. Penel. [Her. I] v. 28. Ubique certe Virgilius et nomen gentile et possessivum ponit *Troïus*, ut *Troïus heros*, *Troïa castra*, *Troïa gaza*: numquam *Troïcus.* Contra, ne unus quidem, quod sciam, Horatii codex aliter habet, quam *pulvere Troïco*, et *Troïca sacerdos.* Equidem in priore loco nihil temere mutaverim invitis membranis: quandoquidem et Latinorum alii sic scribunt, et Homerus saepius habet τρωϊκόν; et Tragici item veteres, τρωϊκὸν πήδημα, τρωϊκὸν πόλισμα, τρωϊκῆς χθονός, et similia. Tamen in posteriore, cui melius convenit gentile, quam possessivum; accesserim libens Heinsii iudicio, et legerim ad Virgilii normam *Troïa sacerdos*, ubi potuisset etiam *Dardana*, ut Statius Silv. I. 2. [v. 192] de hac ipsa Ilia, „*nisi* Dardana *furto Cepisset Martem, me non prohibente*, sacerdos."

34. *Ducere nectaris Succos*] Mirum profecto tot codices vetustos habere *discere*, ut ex nostris Graevianus, Reginensis, Battelianus, Vigorniensis, Bodleianus, Galei, et a prima manu Magdalenensis; et pro varia lectione Colbertinus: neque aliter duo ex Torrentianis, et Editiones principes Veneta et Loscheri. Agnoscit etiam Scholiastes Porphyrion, et explicat, *Assuescere saporibus nectaris.* Quid fiet? enimvero non usque adeo damnanda haec lectio est: *discere succos nectaris*, nempe quibus non antea assueverat: ut fere Virgil. Eclog. V. [v. 56]. „*Candidus* insuetum *miratur* limen Olympi, *Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.*" et contra Manilius I, 344. „*tum magni Iovis ales fertur in altum*, Assueto *volitans gestet ceu fulmina* mundo, *Digna Iove et caelo, quod sacris instruit armis.*" Sic legendum, *assueto mundo*, sententia manifesta; non, ut vulgo, *assueto-mundi*: in quo explicando frustra laborant viri magni Scaliger et Huetius. *Discere* autem *succos* ita dictum; ut illud Statii Silv. II, 2. [v. 58] „*nec cerne* iugum discentia *saxa.*" Sic Seneca Herc. Furente 1077 de somno, „*Pavidum leti genus humanum Cogis longam* discére mortem." Claudianus Epithalamio. 130. ubi Venus loquitur, „*Vivite concordes, et nostrum* discite munus; *Oscula mille sonent.*" Idem Stilich. II, 74. „*Hinc fuit, ut primos in coniuge* disceret ignes." et Rapt. Proserp. II, 368. „*unanimi* consortia discite *somni.*" ubi pariter ut hic in codicibus variatum: plurimi

Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus; qualibet exsules
In parte regnanto beati:
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos ferae
Celent inultae; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras; qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus:
Aurum inrepertum, et sic melius situm
Cum terra celat, spernere fortior,
Quam cogere humanos in usus
Omne sacrum rapiente dextra.
Quicumque mundo terminus obstitit,
Hunc tangat armis; visere gestiens

enim *Ducite* habent. Vera tamen apud Horatium lectio est, quam alii codices exhibent cum Acrone Scholiaste, *ducere.e.* *Discuntur* enim quae vel difficultatem vel metum vel fastidium habent: at in nectare degustando nihil horum est. Non placet igitur *discere*: quod interpolatum ab iis existimo, qui *succos* cum Porphyrione *sapores* interpretabantur: absurdum enim iis visum est *ducere*, sive *bibere sapores*. Atqui aliud hic per *succos* intelligendum est, *liquorum* scilicet, *laticem*, *humorem*; ut passim usurpant auctores; et proinde *succi* illi *nectaris duci* sive *bibi* possunt. Ovidius Remed. Amor. [v. 227]. „*Saepe* bibi succos, *quamvis invitus, amaros.*“ et in Ibide. [v. 308] „*Cantharidum* succos, *dante parente*, bibas.“ et Pont. IV, 3. [v. 53] „*I*, bibe *purgantes, dixissem, pectora* succos.“ Cicero denique de Divinatione I, 9. „*Mollipedesque boves spectantes lumina caeli Naribus humiferum* ducunt *ex aëre* succum.“ Ceterum *ducere* idem esse ac *bibere* fuse ostendit acutissimus Heinsius ad Ovid. Metam. XII, 316.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, Hunc tangat armis*] Primo, omnes fere codices aliorum, et nostri praeter unum et alterum ex recentioribus, *mundo*, non *mundi*; et sic editiones veteres Veneta et Loscheri. Primus ut upinor, Lambinus introduxit *mundi*; quem posteriores plerique male secuti sunt. Quid enim? cuinam *mundi terminus obstitit?* Romano scilicet. Atqui si iam *obstitit* Romano, iam is obstantem *tetigit*. Unde ergo, quod mox sequitur, „*Hunc tangat armis*“? Mira certe elegantia: „*Tangat terminum, quem iam ante tetigit.*“ Enimvero si *mundi* legeris, necesse est ut *obstiterit* legas, non *obstitit*. Sed recte habet prisca lectio, „*Quicumque terminus obstitit mundo,*“ hoc est, orbem terrarum habitabilem clausit. Deinde illud non omittendum, multo plures codices cum editionibus vetustis habere *tanget*, non *tangat*. Sed melius est *tangat*, ut supra *stet, possit, extendat*. Illud denique minus placet, *quicumque terminus*. Quot enim, obsecro, sunt mundi termini? Legerim potius, „Quacumque *mundo terminus obstitit, Hunc tangat armis.*“ ut mox sequitur, „qua *parte ignes*, qua *nebulae*.“ Seneca tamen *terminos* de mundo usurpat, Epist. CX. [§ 9] „*Animum in sordida et humilia pertraximus, ut relicto* mundo terminisque eius, *et dominis cuncta versantibus, terram rimaretur.*“ Ut proinde illud *Quicumque* non sit temere sollicitandum: quamquam, si

Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico; ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitae
Tecta velint reparare Troiae.
Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Coniuge me Iovis et sorore.
Ter si resurgat murus aëneus,
Auctore Phoebo; ter pereat meis
Excisus Argivis: ter uxor
Capta virum puerosque ploret.

Quacumque adsciveris, iam et illud *Terminus* vim et potestatem pluralis numeri in se habere possit.

65. *Ter si resurgat murus aheneus, Auctore Phoebo*] Tres vetusti codices, quorum unus Achillis Statii fuit, alter Cruquii, tertius Pulmanni, habent *ductore Phoebo*: quod editiones aliquot receperunt. Lectio sane non inelegans: ubi *ductore* volunt esse *conditore murorum*. Sic Noster Carm. IV, 6, 23. „*Rebus Aeneae potiore* ductos *Alite* muros." Virgil. Aen. I, 423. „*Instant ardentes Tyrii: pars* ducere muros, *Molirique arcem, et manibus subvolvere saxa.*" ubi inter alia Servius: „*Proprie cum aedificantur muri,* duci *dicuntur; ut Salustius:* Murum *ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotam* duxit." His adde Livium I, 44. „*Pomoerium est circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua* murum ducturi *erant, certis circa terminis inaugurato consecrabant.*" et Statium Theb. IV, 151. „*rarus vacuis habitator in arvis Monstrat Cyclopum* ductas *sudoribus* arces." Sed idcirco minus placet haec lectio, quia proxime praecesserat, „Ducente *vitrices catervas*"; ut inficetum fuerit statim repetere, „Ductore *Phoebo: ter pereat meis*". ut ne dicam *ductorem* pro *conditore* nusquam reperiri: neque enim sequitur, quia *ducere muros* recte dixeris, ideo te et *ductor murorum* recte dicturum; non magis, quam *dux murorum*. Usus et consuetudo, non Analogia, loquendi normam faciunt. Equidem, si quid mutatum velim, sic potius legerim, „*Ter si resurgat murus aheneus,* Structore Phoebo." Notum est enim ex historia veteri, Phoebum et Neptunum suis ipsos manibus Troiae moenia aedificasse, et humeris subvectasse lapides. Ovid. Metam. XI. [v. 204] de Apolline, „*Cumque tridentigero tumidi genitore profundi Mortalem induitur formam, Phrygioque tyranno* Aedificat muros, *pacto pro moenibus auro.*" Statius Theb. I, 699. de eodem, „*Seu Troiam Thymbraeus habes, ubi fama volentem Ingratis Phrygios* humeris subiisse *molares.*" Recte autem *structor murorum*, ut Seneca Herc. Fur. 262 de Thebis, „*Cuiusque* muros *natus Amphion Iove* Struxit, *canoro saxa modulatu trahens.*" Statius Theb. X, 877 de iisdem, „*Et quidnam egregium prosternere* moenia *molli* Structa *lyra?*" ubi obiter corrigendum; „*Et* quid tam *egregium*", ut docebimus ad Serm. II, 3. v. 283. Silius Italicus, XIV. [v. 46] „structis *qui pube secuta In longum ex sese donarunt nomina* muris." Ovidius Epist. Paridis [Her. XVI] v. 179. de his ipsis Troiae muris, „*Ilion aspicies, firmataque turribus altis* Moenia, *Phoebeae* structa *canore lyrae.*" Neptunus apud Virgilium Aen. V, 811. de iisdem; „*cuperem cum vertere ab imo* Structa *meis manibus periurae* moenia *Troiae.*" Cicero Epist. ad Quintum Fratrem

Non hoc iocosae conveniet lyrae:
Quo Musa tendis? desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

II, 6. „*A puero ut discessi, in aream tuam veni: res agebatur multis* structoribus"; i. e. aedificatoribus. Apuleius in Floridis [p. 365, 18 Elm.]: „*Quippe* structor *orationis huius egomet, non e meo monte* lapidem *directim caesum afferam.*" Sed utcumque hoc speciosum sit, et, si faverent codices, omni exceptione maius; nihil tamen muto a recepta lectione, quam centum manuscripti confirmant, cum editionibus vetustis; „*Ter si resurgat murus aheneus,* auctore *Phoebo.*" Sic *Cynthius,* sive Apollo, Virgilio dictus *Troiae auctor,* Georg. III, 36. „*Stabunt et Parii lapides, spirantia signa, Assaraci proles, demissaeque ab Iove gentis Nomina; Trosque parens, et* Troiae Cynthius auctor": ubi Servius: „*Vel Apollinem dicit propter* muros; *vel Cynthium regem Troiae, quem in Troicis suis Nero commemorat.*" Nugae merae de Rege Cynthio. Recte Philargyrius: „*Cynthius, Apollo a Cyntho Deli monte: et utrum, quia ex Oraculo eius condita est Troia, an quia muros ipse aedificavit, dictus Troiae auctor?*" Enimvero utramque ob causam. Et ideo valde placet apud Nostrum, *Auctore Phoebo;* quia utrumque sensum comprehendit: sive, ait, Phoebi monitu, iussu, auctoritate, auspiciis, oraculo; sive adeo ipsius Phoebi manibus aut operis ter resurgat Troia, ter peribit meo ductu ab Argivis eversa. Utravis significatione recte dicitur *Phoebus auctor murorum*: Priore, ut apud Senecam Agamem. 294. „Auctore Phoebo, *gignor: haud generis pudet*": et Statium Theb. I, 399. „*non tu ipse pater, non docte futuri Amphiarăe, vides: etenim vetat* auctor Apollo": et Theb. X, 894. „*gemit* auctor Apollo, *Quas dedit ipse,* domos": posteriore, ut apud Propertium IV, 6. [v. 43] „*Quam nisi defendes* murorum *Romulus* auctor *Ire Palatinas non bene vidit aves.*" Ita habet codex vetustus, non *augur,* teste disertissimo Broukhusio ad locum; qui tamen et hic apud Horatium probat, *Ductore,* (ad Propertium I, 7. [v. 1]) et illic mavult *Romulus augur:* quod firmat ex Cicerone de Divin. I, 2. „*Huius urbis* parens *Romulus.*" Frustra: nam illud ipsum astipulatur alterae lectioni, *Auctor.* Quippe *Auctor* idem plane, quod *Parens.* Ovidius Heroid. X. [v. 132] „*Nec* pater *est Aegeus, nec tu Pittheidos Aethrae Filius:* auctores *saxa fretumque tui.*" hoc est *parentes tui.* Ergo ut Cicero, *Parens Urbis,* ita Propertius *auctor* sive *parens murorum.* Silius Italicus lib. II. [v. 654] de Sagunto: „*Urbs habitata diu Fidei, caeloque* parentem Murorum *repetens,*" i. e. Herculem. Nonne hoc idem plane, ac *auctorem murorum?* Sic idem alibi, *Sator murorum,* hoc est, parens, auctor, lib. XI, [v. 262] de Capua: „*Laetus circumfert oculos, et singula discit; Qui* muris Sator, *et pubes sit quanta sub armis.*" Sic auctor *statuae et Tabulae pictae.* Plinius XXXIV. cap. 8. Sect. 35. [§ 93] „*In mentione statuarum est et una non praetereunda, licet* auctoris *incerti.*" Et XXXVI, 5, 8. [§ 29] „*Multa in eadem Schola sine* auctoribus *placent: Satyri quatuor* etc." Idem Praefat. ad lib. I. [§ 27] „*Quo apparuit summam artis securitatem* auctori *placuisse*"; hoc est, pictori. Denique, ne nimii simus, *auctor porticus,* ut Ovid. Art. Amat. I. [v. 72] „*Nec tibi vitetur quae priscis sparsa tabellis Porticus* auctoris *Livia nomen habet.*"

69. *Non haec iocosae conveniunt lyrae*] Ita Loscherus anno 1498 *Haec conveniunt*: quod hodie editiones plures sequuntur. Lambinus ex suis profert, *haec convenient.* At Cruquii omnes, Torrentiique, et Pulmanni, cum editione prima Veneta, „*Non* hoc *iocosae* conveniet *lyrae.*" Recte: et ita nostri universi, nisi quod Battelianus, Bodleianus, et Vigorniensis *conveniat*; Petrensis autem *convenit.* Quid opus est in re nihili ab omnibus fere membranis discedere?

IV.

AD CALLIOPEN.

Descende caelo, et dic age tibia
Regina longum Calliope melos;
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus, citharave Phoebi.
Auditis? an me ludit amabilis
Insania? audire, et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt, et aurae.

4. *Seu fidibus, citharave Phoebi*] Codex Graevianus magnae vetustatis *citaraque* habet, litera tamen Q iam erasa. Nescio certe, an rectius sit illud *citharaque*. Nam quid *ve* sibi velit, neque ego satis intelligo, nec Interpretes quidquam expediunt; cum *fides* aut per synecdochen ipsa *Cithara* sit, aut proprie pars *Citharae*, nempe nervi sive chordae. Festus; „*Fides, genus Citharae.*“ Glossarium Latino-graecum: „*Fidis, λύρα, κιθάρα, χορδαί.*“ Graeco-latinum: *Χορδαὶ λύρας, fides. Χορδὴ ἡ νευρὰ, fides, chorda. Νεῦρα, τὰ τῆς κιθάρας, fides.*“ S. Ambrosius de obitu Theodosii [p. 1201 ed. Ben.]; „*Unde arbitror, quod* fila chordarum citharae *ideo* fides *dicuntur, quoniam et mortuae sonum reddunt.*“ Vide itaque, annon reducenda sit lectio Graeviani codicis, „*Seu fidibus citharaque Phoebi*“; hoc est, Seu *voce* nunc mavis, Seu *chordis et cithara* Apollinis. Ita Noster alibi *fides* pro *nervis Lyrae*, Carm. IV, 3, 23. „*Romanae fidicen Lyrae.*“ ubi *fidicen lyrae* nihil aliud est, quam *Qui cano fidibus lyrae.* Prudentius Cathem. III, 81. „*Quae veterum* tuba, *quaeve* lyra, Flatibus *inclyta vel* fidibus?“ ubi *lyra fidibus inclyta*, est chordis, nervis eximia.

6. *Et videor pios Errare per lucos*] Vetus Scholiastes Acron, cum quibusdam ex recentioribus, *pios lucos* interpretatur *amoenos lucos Elysii.* Unde vir quidam eruditus sic locum corrigendum autumat, et insolentiam Epitheti eo pacto devitat, „*audire et videor* piorum *Errare per lucos*“: ut syllaba ultima ad sequentem versum reiiciatur, quod saepe fit apud Nostrum. Ingeniose et docte. Nam *sedes, luci, arva Piorum* in Elysio notissima. Noster supra Carm. II, 13, 23. *Sedesque discretas* Piorum.“ Claudianus Eutrop. [I] v. 453. „*tuque ô si forte* Piorum *lugera, et Elysias scindis, Serrane, novales.*“ Martialis Epig. XII, 52. [v. 11] „*Accipiunt olim cum te loca laeta* Piorum, *Non erit in Stygia notior umbra domo.*“ Nemesianus Eclog. I, v. 20. „*Quem nunc emeritae permensum tempora vitae Secreti pars orbis habet, mundusque* Piorum.“ Ovid. Metam. XI, 64. „*quaerensque per arva* Piorum *Inuenit Eurydicen, cupidisque amplectitur ulnis.*“ Valerius Flaccus I, 650. „*Nec iam merito tibi, Tiphy, quietum Ulla parens volet Elysium, manesque* Piorum.“ et v. 843. „*donec* silvas *et amaena* Piorum *Deveniant, camposque, ubi sol totumque per annum Durat aprica dies.*“ Silius Italicus II, [v. 698] „*Elysium, et castas sedes decorate* Piorum.“ et iterum XIII. [v. 703] „*His laeti rediere duces loca amaena* Piorum.“ Lucanus III, 12. „*Sedibus Elysiis campoque expulsa* Piorum.“ Virgil. Aen. V, 734. „*sed amaena* Piorum *Concilia Elysiumque colo.*“ Cicero Philippica XIV. cap. 12. „*Vos vero qui extremum spiritum* in victoria *effudistis*, Piorum *estis sedem et locum consecuti.*“ Nemo itaque inficias iverit, quin, si codices astipulentur, et de Elysio hic agatur, eleganter legi possit, „*Et videor* Piorum *Errare per lucos.*“ Neque tamen, vel sic, ego quidquam temere mutaverim; cum Epithetorum audaciam tantopere sectetur Noster, et potius figurate *pios*

Me fabulosae Volture in Appulo,
Altricis extra limen Apuliae,
Ludo fatigatumque somno,
Fronde nova puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsae nidum Acherontiae,
Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacra
Lauroque, conlataque myrto,
Non sine Dis animosus infans.
Vester, Camenae, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum
Praeneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidae placuere Baiae.

lucos, quam *Piorum,* data opera dixisse videatur. Sic enim et alii dixerunt; ut Auctor Elegiae De morte Drusi. v. 329. „*Ille* pio (*si non temere haec creduntur*) *in* arvo *Inter honoratos excipietur avos.*“ Virgilius Culice v. 38. „*Et tibi* sede pia *maneat locus.*“ et ibid. 373. „*quo maxima Minos Conscelerata* pia *discernit vincula* sede.“ *Pio arvo, pia sede*: cum Ovidius, Silius aliique, locis iam citatis, *Piorum arva, Piorum sedes* dixerint. At alibi Ovidius, eadem figura *Pia sarcina* dixit, Epistola Didûs [Her. VII, 107]; „*Diva parens, Seniorque pater*, pia sarcina *nati*“: *Currus pios* Valerius Flaccus II, 411. „*Illic servati genitoris conscia sacra Pressit acu* currusque pios“: et sic alii alia. Recte igitur se habebit recepta apud Nostrum lectio; „*audire et videor* pios *Errare per lucos, amaenae Quos et aquae subeunt, et aurae*“: etiamsi cum Acrone de Elysio interpreteris. Sed omnino cum Acrone suo falluntur, qui ad Elysios lucos Horatium hic ablegant, tamquam aut ipse mortuus, aut Eurydicen inde aliquam ad vivos reducturus esset. Quin nihil aliud vult nisi Lucos et nemora Musarum, Liberi patris, Heliconis etc. quibus omnem paginam replent Poëtae, ubi vagari se et cum Diis versari fabulantur. Ita Noster Carm. III, 25, 2. „*Quo me, Bacche, rapis tui Plenum, quae* nemora *et quos agor in specus?*“ Statius Silv. V. 3. v. 210. „*Me quoque vocales* lucos *lustrataque Tempe Pulsantem, cum stirpe tua descendere dixi, Admisere deae.*“ et ibid. V, 5. v. 6. „*Numquid inaccesso posui vestigia* luco? *Num vetito de fonte bibi?*“ Silius XIV. [v. 29] „*vatum Ora excellentum, sacras qui carmine* silvas, *Quique Syracosia resonant Helicona camena.*“ Vide etiam quae attulimus ad Carm. I, 32. v. 1.

9. *Me fabulosae Vulture in Appulo*] Vix oculis meis fidem habeo, cum lego in ora codicis Heinsiani, *Forte Sabulosae.* Omnino aliud agebat Vir in his rebus incomparabilis. Bis enim peccat; primo contra metri legem, quia *Sabulosus* primam Syllabam corripit: deinde adversus constructionem: neque enim cum veteribus Scholiastis et Torrentio *fabulosae Apuliae* copulandum est, sed *fabulosae Palumbes.* Vide nos ad Carm. I, 22. v. 7. Et potuerat quidem Horatius vitare ambiguum, si cum Lucilio, Plauto, Plinio aliisque masculino genere protulisset, „*Me* fabulosi *Vulture in Appulo — Fronde nova puerum* palumbes *Texere.*“ Sed obstinate faemininum hic exhibent codices manuscripti.

10. *Altricis extra limen Apuliae*] *Altricis* habent codices nostri vetustiores, Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis: sed multi et bonae quidem notae *nutricis*; quod Editores aliquot, qui *Apuliae* nempe, non Re-

gionis, sed Faeminae nomen esse autumant, cupide arripuerunt, veriti ne illud alterum de Muliere dici non posset. Sed haec vana formido est. Statius Silv. II, 1. [v. 96] „*Quid referam* altricum *victos pietate parentes?*“ Idem Theb. I. 530. „*Vatarum haec* altrix, *eadem fidissima custos.*“ Seneca Hippolyto. 250. (Phaedra ad nutricem) „*Paremus, altrix.*“ et 358. „Altrix, *profare.*“ Propertius IV, 1. [v. 38] „*Sanguinis* altricem *nunc pudet esse lupam.*“ Ovid. Metam. XI, 683. „Altrici, *quae luctus causa roganti, Nulla est, Halcyone, nulla est, ait.*“ Poteris itaque cum vetustis membranis *altricis*; utcumque acceperis, seu pro muliere nutrice, seu pro terra altrice. Sed vide locum totum, „*Me fabulosae Vulture in Appulo, Altricis extra limen Apuliae, Ludo fatigatumque somno Fronde nova puerum palumbes Texere.*“ ubi, ut iam dixi, in diversa abeunt Interpretes. Pars enim exponunt, *extra limen*, sive *finem, terminum* terrae *Apuliae*; ut *limen Aeoliae* dixit Valerius Flaccus VI, 354. „*magno veluti cum turbine sese Ipsius* Aeoliae *frangunt in* limine *venti.*“ Sed quale illud quaeso est, dormientem in Vulture *Appulo* extra limen *Apuliae*? nonne hoc *ἀσύστατον* est, et secum pugnat? Utique si in monte Appulo; tum *intra* Apuliae fines fuerit, necesse est. Sed, ut hoc nodo se expediant, aiunt Vulturem montem in ipsis regionum confiniis situm, adeo ut pars eius Apuliae, pars Lucaniae asscriberetur. Quod ex ipso Horatio colligunt: qui Venusium, oppidum monti huic proximum, nescire se ait, utrum Lucaniae, an Apuliae adiudicet: Serm. II, 1, 34. „*sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps: Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.*“ Dormiebat ergo, aiunt, in Vulture *Appulo* (sic de parte, quae Apuliae erat, totum montem *συνεκδοχῇ* Appulum vocavit), in ea tamen montis parte, quae extra limen Apuliae erat, et ad Lucaniam pertinebat. Haec illi: sed miseret me Horatii, si tali auxilio et istis defensoribus eget. Quid enim? quis in proletario quovis poëta hoc ferret, ut in unam sententiam haec *ἐναντιοφανῆ* congereret? Esto, ut pars Vulturis in Lucaniam pertigerit (quod tamen non probant) et hoc voluerit Horatius: certe in eodem loco et eodem pene versu non totus mons dicendus fuerit *Appulus*. Si hoc ei condonamus; etiam quidvis quantumvis ineptum albo calculo probare possumus. Quid vero ad rem attinet? quem scopum ferit? quid tam dignum memoratu, si modo in Vulture dormiebat, utrum hac vel illa parte iacuit? cum in tota fortasse Roma vel duo vel nemo erat, qui in Vulture confinia illa agnosceret. Imo vero, cum ne Venusium quidem ipsum. oppidum satis celebre, utrum Appulorum an Lucanorum esset, scire se profiteatur: qui fit, ut in montis avii saltibus tam peritus agrorum metator hanc partem Apuliae, illam Lucaniae adsignare sciret? Ergo is ipse locus, quem advocatum sibi duxerunt, Serm. II, 1, 34. „*Lucanus an Appulus, anceps*“, adversus eos causam dicit, et interpretationem illam prorsus evertit. Proinde alia pars interpretum nomen Mulieris hic intelligunt, *cuius extra limen* evagatus puer Horatius in monte Vulture obdormierit. Melius profecto, quam illi alteri: si *Apulia* aut nomen aut cognomen esse posset. Sed nulla talis familia, neque cognomen usquam occurrit. *Apuleiae* quidem plurimae reperiuntur, sed versus eas recusat. Poteramus quidem levi mutatione rem conficere, „*Altricis extra limen* Amuliae“, „*Altricis extra limen* Aquiliae“: nisi ineptum plane et absurdum foret, de nutricis nomine hic cogitare. Quid? ille ne *patre Libertino et pauperculo* natus, qui numquam Patrem ipsum aut Matrem in scriptis suis nomine appellavit, nutriculae suae nomen ingereret? qualem vero altricem in tam paupere domo? ancillulam scilicet sole coctam, cui nomen *Phrygiae* credo, aut *Syrae*. Nisi potius, servulae inopia, eadem illa quae peperit, mammam dederit. Cave credas igitur, tam vanum et stolidum fuisse Nostrum, ut sicut Aeneas nutricem Caietam, ita hic *Damae aut Dionysii filius* suam memoriae traderet. Quid itaque fiet? haeret profecto aqua: neque quicquam iuvant aut enarratores aut codices. Periclitemur paullulum, an coniectura aliqua non socordi laboranti poetae succurrere possimus. Gloriatur hic Noster, se ab ipsis incunabulis Diis charum et dilectum fuisse: id eo argumento, quia *puer* olim, imo *infans*, ut versu 20,

Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non extinxit arbor,
Nec Sicula Palinurus unda.
Utcumque mecum vos eritis; libens
Insanientem navita Bosporum
Tentabo, et arentis arenas
Litoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et laetum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.

„*Non sine Dis animosus* infans," ludo fatigatus, obdormiisset solus in monte deserto: ubi mirum, ni a viperis esset morsus, vel devoratus ab ursis, qui in iis regionibus frequentes, ut Ovidius Halieutico [v. 57]: „*Foedus* Lucanis *provolvitur* ursus ab *antris*": at tandem a suis inventus est, adhuc somno devinctus, sospes et incolumis a feris et serpentibus, quinetiam laurea myrteaque fronde a palumbibus tectus. Hoc miraculi instar de se narrat; unde iam tum per viciniam famam esse diditam, magnum aliquid de puero isto deos portendere. Recte igitur et ex decoro addit, *extra limen altricis* vagatum esse; quippe de se *infante* hic loquitur, cum adhuc sub nutrice esset. Idque auget miraculi vim, quod solus, a nutricis domo evagatus, sospes tamen evaderet; si enim cum nutrice et domesticis fuisset, nihil adeo admirandum esset. Omnia igitur belle haberent, si modo illud *Apuliae* removere aliquo possemus: neque enim nomen mulieris id est, neque nutrix hic nomine suo indigitari debuit. Equidem crediderim sic ab Horatio scriptum esse; *Altricis*, sive ut alii codices, *Nutricis*, „*Me fabulosae Vulture in Appulo, Nutricis extra* limina sedulae": Nam primo *Limina* de una domo dicitur, ut Virgilius Aen. I, 392. „*Perge modo, atque hinc te reginae ad* limina *perfer*": et sic idem alibi, aliique passim. Deinde *sedulae* perpetuum est *nutricis* Epitheton, ut Noster in Arte Poet. v. 116. „*Maturusne senex, an adhuc florente iuventa Fervidus; et, matrona potens, an* sedula nutrix." Ovidius Epist. Cydippes. [Her. XXI, 95] „Sedula *me* nutrix *alias quoque ducit in aedes.*" et Metam. X. 438. „*Nacta gravem vino Cinaram male* sedula nutrix." et paullo ante v. 409. ipsa nutrix loquitur, „*et in hoc* mea (*pone timorem*) Sedulitas *erit apta tibi.*" Festus Avienus in Arateis [v. 1793]: „*Sique sues lentae, si lanae* sedula nutrix." Porro neque literae ipsae in *limina sedulae* multum abeunt a *limen Apuliae*: et praeterea credibile est Librarium in ultimam vocem prioris versus *Appulo* coniecisse oculos, eoque errore in sequenti reposuisse *Apuliae*. Id vero quam sollemniter peccent exscriptores, probe sciunt, quibus datum est membranas veteres trivisse.

27. *Devota non extinxit arbos*] *Arbos* iam ab annis plus centum in omnibus editionibus visitur: cum et Loscheri et Veneta et membranae meae omnes uno consensu exhibeant *arbor*. Sic et omnes Palmannianae: ne de caeterorum codicibus dubites, etsi ipsi dissimulent. Quae haec prurigo est, ut, nullo commodo, contumeliam facere aveant libris vetustis? Ita supra Carm. II, 11, 9. *honos* pro *honor* contra omnium Mss. fidem supposuerunt; cum tamen versus ipse, *floribus est honos vernis*, talem correctionem sibilo explooderet.

31. *Tentabo et arentes arenas Litoris Assyrii viator*] Editio Veneta 1478 *arentes*; at Loscheri 1498 *urentes*; eademque est varietas in libris scriptis: unde pro vario hominum captu etiam nuperiores editiones nunc hanc, nunc illam lectionem repraesentant. Neque sane multum interest: utraque

Vos Caesarem altum, militia simul
Fessas cohortes reddidit oppidis,
Finire quaerentem labores,
Pierio recreatis antro.

v. 38. Vulg. *Abdidit.*

enim proba est et fideiussores suos habet. *Urentes* Leidensis noster et Reginensis, cum aliis inferioris notae. Seneca Nat. Quaest. II, 30 „*Aetna aliquando multo igne abundavit, ingentem vim* arenae urentis *effudit.*“ Curtius VII, 18 [c. 5 § 3] de Bactriana regione: „Arenas *vapor aestivi solis* accendit; *quae ubi* flagrare *caeperunt, haud secus quam continenti* incendio *cuncta torrentur.*“ Idem IV, 28. [c. 7 § 6] de Ammonitide: „*Steriles* arenae *iacent*, quas *ubi vapor solis* accendit, fervido *solo* exurente *vestigia, intolerabilis aestus existit*“: et paulo post [§ 12], „*Et in arido solo et* fervido sabulo *nulla erat aqua.*“ Sic *calida arena*; ut Silius Italicus, de Adyrmachidis Libyca gente, lib. III. [v. 281] „*Sed mensis asper populus, victuque maligno: Nam* calida *tristes epulae torrentur* arena.“ et Marius Victor lib. II. [v. 349] „*Australis Libye* calidis *quod nutrit* arenis.“ et Alcimus Avitus lib. V. [v. 547] „*o terque quaterque beati, Quos morte absumtos* calidis *Aegyptus* arenis *Condidit.*“ sic *arena incensa*, Claudianus II Rufin. 241. „*Te vel ad* incensas *Libyae comitabor* arenas.“ Sic *fervens* et *ardens arena*, Plin. Hist. VII, 1. [§ 22] „*Gymnosophistas* ferventibus arenis *toto die alternis pedibus insistere.*“ Boëtius Consol. Philos. II, 6. [v. 13] „*Quos Notus sicco violentus aestu Tollit* ardentes *recoquens* arenas.“ Seneca Nat. Quaest. IV, 2. [§ 18] de Aethiopia: „*Saxa velut igni fervescunt, non tantum medio, sed inclinato quoque die:* ardens pulvis, *nec humani vestigii patiens.*“ Non male igitur, siquis *urentes arenas* apud Horatium legerit. Neque tamen deterior est lectio altera, *arentes*; quam inter alios codex Graevianus magnae vetustatis exhibet, et praeter similia Scriptorum loca, suavis ille syllabarum concursus, *arentes arenas*, magnopere commendat. Silius Italicus lib. VI. [v. 140] „*Turbidus* arentes *lento pede sulcat* arenas *Bagrada.*“ quod a Lucano hausit, lib. IV, 588. „*Bagrada lentus agit, siccae sulcator arenae.*“ Corippus Africanus, IV. [v. 222] „*Cogit dura sitis, cumulosque* arentis arenae *Obiiciunt, pinguisque soli declivia claudunt.*“ Dracontius Hexaëmero [I, 189]: „Arida *vipereos angues suscepit* arena.“ Seneca Herc. Fur. 319. „*Cum per* arentem *plagam, Et fluctuantes more turbati maris Abiit* arenas.“ Avienus in descriptione Orbis. [v. 72] „Aret *humus, cassaeque solo torrentur* arenae.“ Claudian. Cons. Honor. IV, 436. „*Libyes* arentis arenas *Audebit superare pedes.*“ Ita codex vetus teste Heinsio: vulgati, *Libyae squalentis.* Sulpicius Severus Dialogo I. [c. 3 § 4] de Libya: „*Nulla ibi semina, germina nulla proveniunt: quippe instabili solo,* arentibus arenis *ad omnem motum ventorum cedentibus.*“ Caeterum, quid illud, quaeso est, *Littoris Assyrii*, cum Assyria non sit regio maritima, sed mediterranea? Recte Scholiastes Acron: „*Litus etiam camporum extremitatem veteres dicebant.*“ Proinde tu hic intellige arenosos campos Assyriae, ubi Crassus cum toto exercitu periit: ii erant in *confinii* Arabiae et Assyriae, Ἀράβων καὶ Ἀσσυρίων μεθορίᾳ, ut in Crasso [c. 22 extr.] Plutarchus. *Litoris* ergo *Assyrii*; hoc est, extremitatis, marginis, orae, confinii. Sed et alia ratio est, cur *litus* vocet: quippe arenae illae ingenti planicie undique porrectae potius *litoris* vel *aequoris* quam terrestris regionis speciem ostentant; ut ibidem [c. 22 pr.] Plutarchus, *Οὐ φυτὸν ὁρῶσιν, οὐ προβολὴν ὄρους καθιέντος, ἀλλ' ἀτειχῶς ΠΕΔΑΓΙΟΝ ΤΙ ΧΕΥΜΑ, ΘΙΝΩΝ τινῶν ἐρήμων περιεχόντων τὸν στρατόν.* Sic de arenis Bactrianis Curtius VII, 18. [c. 5 § 4] „*Camporumque non alia quam vasti et profundi maris species est.*“ Seneca loco supra citato [Herc. Fur. 320]: „*Et fluctuantes more turbati maris Abiit arenas.*“

38. *Fessas cohortes abdidit oppidis*] *Abdidit* habent Editiones prin-

Vos lene consilium et datis, et dato
Gaudetis almae. scimus ut inpios
Titanas inmanemque turmam
Fulmine sustulerit corusco,

v. 44. Vulg. *Caduco.*

cipes Veneta et Loscheri: unde in omnes sequentes derivatum est. Quod defendunt Interpretes ex alio loco Epist. I, 1, 5. „*Veianius, armis Herculis ad postem fixis, latet* abditus agro, *Ne populum extrema toties exoret arena.*" Atqui hoc aliud est, nempe *occultatus, absconditus, latens*; ut Suetonius in Tiberio 12. „*Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam obnoxium et trepidum egit, mediterraneis* agris abditus, *vitansque praeternavigantium officia.*" Certe, non metu, neque ut ibi laterent, cohortes suas in oppida misit Augustus: sed aut missionem eis et agros militiae praemia daturus, aut in hibernis eos collocaturus. Quare melior omnino lectio est, quam neque pauciores neque deteriores codices exhibent; *reddidit*: ex meis certe Bodleiani duo, Galei, Battelianus, Colbertinus pro varia lectione. Atque his astipulantur Graevianus vetustus, qui a prima manu habuit *redditis*, ut ad Musas referatur; et Reginensis, qui *redditas*. Cohortes scilicet, quas ex *oppidis* deduxerat, cum dilectum institueret militum, iam tandem *missione* facta *oppidis* suis *reddidit*. Nihil verius. Noster Epistola I, 7, 95. „*Vitae me* redde *priori.*" Tacitus Annal. I, 17. de re eadem. „*An praetorias cohortes, quae binos denarios acciperent, quae post sexdecim annos* penatibus suis reddantur, *plus periculorum suscipere?*" Et similiter Hist. II, 69. „*Cohortes Batavorum in Germaniam remissae:* reddita civitatibus *Gallorum auxilia.*" Gellius denique I, 25. [§ 5] „*Quid enim dicemus, si induciis mensum aliquot factis* in oppida castris concedatur, *nonne tum quoque induciae sunt?*" Caeterum non contemnenda est doctissimi Lambini coniectura, ubi pro *fessas* reponit *fessus*; adeo ut locus totus constituatur hunc in modum, „*Vos Caesarem altum, militia simul* Fessus *cohortes* reddidit *oppidis, Finire quaerentem labores Pierio recreatis antro.*" Quippe ea quae sequuntur, *quaerentem finire labores*, et *recreatis Caesarem*, efflagitant potius, ut ipse Caesar, quam Cohortes, militia defatigari dicatur. Utinam accederet MStorum auctoritas! tamen, vel reclamantibus eis, vera emendatio est.

44. *Fulmine sustulerit caduco*] Nemo ex omnibus scriptoribus, praeter Nostrum in hoc loco, *fulmen* vocavit *caducum*. Non indignus itaque nodus erat, in quo interpretum cura et industria se exerceret. Nihil tamen hic proferunt praeter unicum locum ex Carm. II, 13, 11. „*Te triste lignum, te* caducum *In domini caput immerentis.*" Quasi vero nihil discrepet, utrum *lignum* prae senio et carie sponte sua ruinosum, an *fulmen* magna manu Tonantis missum et contortum, *caducum* appelletur. Nos verbum et sententiam ipsam considerabimus diligentius. *Cadere* et *decidere* fulmen passim apud Auctores dicitur: neque exemplis in re manifesta est opus. *Caducum* tamen *fulmen*, ut iam dixi, nemo quisquam appellavit. Quid ita? nempe quia τὸ *Caducus*, etsi a *cadendo* ductum sit, notioni tamen cadendi semper superaddat infirmitatem, debilitatem, fragilitatem: adeo ut non quaecumque quoquo modo cadant, *caduca* recte dicantur: sed ea sola, quae sponte et suapte imbecillitate ad casum et ruinam tendant. Ita *lignum caducum* apud Nostrum, quia prae vetustate diutius stare non potuit; ita alii, *folia caduca, glandes, frondes, flores, guttas, rivos, lacrimas, spes, res caducas*, et similia, dixerunt. Quid? anne hoc sensu fulmen in Gigantas actum *caducum* vocitandum est? Haud vidi magis. Sed praeterea vide modo hoc Senecae, de Fulgure sine fulmine, Nat. Quaest. II, 23. „*Credibile est,*" ait, „*et verisimile*, ignem caducum *excuti, et cito interiturum*,

45 Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum; et umbras regnaque tristia,
Divosque, mortalisque turbas
Imperio regit unus aequo.

v. 46. Vulg. *Et urbes.*

quia non ex solida materia oritur, nec in qua possit consistere." Differt igitur inane Fulgur a Fulmine, quia illud *ignis caducus* debilisque sit, *et cito interiturus*: hoc, aliud quid longe fortius et maius. Quid igitur? an bonus ille Iuppiter, tum cum maxime caelo suo et imperio metuebat, tam *caduco igne* et debili fulmine contra Titanas usurus erat? Porro autem tralatitium est, *Iovis telum* a poëtis nuncupari fulmen: ut, praeter alios, Ovidio in Ibide [469], „*Aut Iovis infesti* telo *feriare trisulco*": et Amor. II, 5. [v. 52] „*Excutere irato* tela *trisulca Iovi*", atqui *telum caducum* est debile et cassum, nullo impetu, et invalido brachio tortum; ut ostendet tibi Propertius Horatii nostri et Maecenatis Sodalis, IV, 2. [v. 53] „*Vidi ego labentes acies, et* tela caduca, *Atque hostes turpi terga dedisse fugae.*" Ergo lassus, opinor, et viribus defectus Iuppiter *caducum telum* et cassum fulmen in Enceladum et fratres iaculatus est. Quin potius centum Librariis fides abroganda est, quam ut Horatium credamus huius culpae affinem esse potuisse. Crediderim equidem, si res ipsa sineret, ex Aeschylo hoc expressisse Nostrum, qui *κέραννον ΚΑΤΑΙΒΑΤΗΝ* dixit, in Prometheo v. 358. ubi Typhöea, ut hic Horatius, a Iove fulminatum narrat, „*Ἀλλ' ἦλθεν αὐτῷ Ζηνὸς ἄγρυπνον βέλος, Καταβάτης κέραννος, ἐκπνέων φλόγα.*" quippe *καταβάτης* venit a *καταβαίνειν*, *descendere*, *demittere*: quod a *Cadendo* non procul abest. Verum obstat, ut dixi, auctoritas et sermonis Latini ratio, quae nihil quicquam *caducum* dicit, nisi quod infirmum et debile est. Quod si acrius contendat quispiam, potuisse Flaccum nove dicere *caducum fulmen* pro *cadente* sive *καταβάτῃ*; idem tamen fateatur necesse est, et incautum, et infelicem hic fuisse Nostrum: cum et ridicule plane in Ambiguum inciderit, et neminem post se habuerit, qui sequi et imitari vellet. Sed non ita est: neque dubitare possum, quin levi mutatione sic locus sit refingendus, qualis a poëtae manu primum profectus est; „*scimus ut impios Titanas immanemque turmam Fulmine sustulerit* corusco": tam apto et forti et usitato hoc epitheto, quam illo altero inepto, debili, et inaudito. Ipse alibi Carm. I, 34, 6. „*namque Diespiter* Igni corusco *nubila dividens.*" Virgil. Aen. VIII, 391. „*Non secus atque olim* tonitru *cum rupta* corusco *Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.*" et Georg. I, 328, „*Ipse pater media nimborum in nocte* corusca Fulmina *molitur* dextra." Ovid. Fast. VI. [v. 635] „*Signa dedit genitor, tum cum caput* igne corusco *Contigit.*" Lucret. VI, 236 de Fulmine, „*usque adeo pollens* fervore corusco." Valerius Flaccus I, 622. „*Cum picei fulsere poli, pavidamque* coruscae *Ante ratem cecidere* faces." et VI, 55. „*Nec primus radios, miles Romane*, corusci Fulminis, *et rutilas scutis diffunderis alas.*" Statius Theb. I, 216. „*taedet saevire* corusco Fulmine." Silius Italicus VI. [v. 605] „*quater inde* coruscum *Contorsit dextra* fulmen." Idem lib. VIII. [v. 652] „*Axe super medio, Libyes a parte,* coruscae *In Latium venere* faces." Et lib. XV. [v. 143] „*bis terque* coruscum *Addidit augurio* fulmen *pater.*" et iterum [v. 715] „*Ut torrens, ut tempestas, ut flamma* corusci Fulminis." Severus in Aetna [v. 54], de Iove et Gigantibus; „*Iuppiter e caelo metuit, dextramque* corusca *Armatus* flamma *removet caligine mundum.*" Auctor de Morte Drusi. [v. 321] „*Hoc fuit Evadne, tunc cum ferienda* coruscis Fulminibus *Capaneus impavida ora dedit.*" Petronius de Mutat. Reipub. [c. 122 v. 122] „*Vix dum finierat, cum* fulgure *rupta* corusco *Intremuit nubes, elisosque abscidit ignes.*" Seneca Oedip. 1029. „*Non si ipse mundum concitans Divûm sator* Corusca

Magnum illa terrorem intulerat Iovi
Fidens iuventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion inposuisse Olympo.
Sed quid Typhoeus et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhoetus evolsisque truncis
Enceladus iaculator audax,
Contra sonantem Palladis aegida
Possent ruentes? hinc avidus stetit
Volcanus, hinc matrona Iuno, et
Numquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliae lavit
Crinis solutos, qui Lyciae tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dî quoque provehunt
In maius: îdem odere vires

v. 55. Vulg. *Rhoecus.*

saeva tela *iaculetur manu.*" Ausonius Epist. XXI. [v. 5] „*Flammis* corusci fulminis *vibratior.*" Cicero Tuscul. II, 9. „*tuque caelestum sator, lace, obsecro, in me* vim coruscam fulminis": Sed iam nimii sumus: i nunc, et, si potes, *caducum* potius *fulmen* ab invalida Iovis dextra, quam a terribili brachio *coruscum* in Gigantas tortum crede.

46. *Et urbes, regnaque tristia, Divosque mortalesque turbas*] Editio Veneta omnium princeps *turmas*, et sic maior pars Codicum: at Loscherus *Turbas*, cum Batteliano nostro et Petrensi. Recte. Nam iam praecesserat, *Immanemque Turmam*; neque ea vox bis inculcari debet. Verum ibi quoque codices aliquot, *Immanemque Turbam*, non *Turmam*. Nimirum hoc certum est, aut ibi esse legendum *immanemque turbam*, et hic *mortalesque turmas*; aut ibi *turmam* et hic *turbas* poni oportere. Neque hilum fere interest. Sed iam totum locum videamus, ne inani forte verborum strepitu pulset potius aures, quam sensu animum tangat: „*Qui terram inertem, qui mare temperat Ventosum et urbes, regnaque tristia: Divosque mortalesque turbas Imperio regit unus aequo.*" Iam dic, obsecro quid sibi velit, *urbes et mortales turbas*? Enimvero hoc ineptum est, et Tautologia mera. Nisi forte *urbes*, non hominum coetus, sed lapidum et lignorum congeriem stulte hic interpretari velis. Corrige vere mecum, et distingue cum vetere Scholiaste: „*Qui terram inertem, qui mare temperat Ventosum; et* umbras *regnaque tristia, Divosque, mortalesque turbas Imperio regit unus aequo.*" Unus regit omnes, Deos, homines, inferosque. *Umbras et regna tristia*; ut Seneca Medea v. 10. „*noctis aeternae chaos, Aversa superis* regna, manesque *impios, Dominumque* regni tristis." Idem Oedipo, 869. „*tuque tenebrarum potens, In Tartara ima*, rector umbrarum, *rape.*" Et Hercule Oetaeo, v. 1478. „*hic tibi, emenso* freta Terrasque *et* umbras, *finis extremus datur.*" Virgil. Aen. V, 735. „*non me impia namque* Tartara *habent*, tristesque umbrae." et alii passim.

64. *Delius et Patareus Apollo*] Codex noster Vigorniensis, *Delios*; ut utrobique Graeca enunciatio sit, *Delios et Patareus, Δήλιος καὶ Παταρεύς*; non, ut Latini, *Delius et Patarensis.*

Omne nefas animo moventis.
Testis mearum centimanus Gyges
Sententiarum, notus et integrae
Tentator Orion Dianae,
Virginea domitus sagitta.
Iniecta monstris Terra dolet suis:
Maeretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Inpositam celer ignis Aetnam:
Incontinentis nec Tityi iecur
Relinquit ales, nequitiae additus
Custos: amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

V.

Caelo tonantem credidimus Iovem
Regnare: praesens Divos habebitur
Augustus, adiectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi coniuge barbara
Turpis maritus vixit? et hostium
(Proh curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in arvis

v. 69. Vulg. *Gigas* vel *Gyas*. v. 8. *Armis*.

69. *Centimanus Gyges*] *Gyges*ne an *Gyas* hic dicendus sit, iam supra disseruimus ad Carm. II, 17, 14. ut et de *Rhoeto* versu hic 55. diximus ad Carm. II, 19, 23. Ceterum male hic in omnibus hoc et superiore saeculo editionibus distinguitur, *Testis mearum centimanus Gyges Sententiarum notus*: tu vero interpunge: „*Testis mearum Centimanus Gyges Sententiarum, notus et integrae Tentator Orion Dianae.*“ Sic Carm. I, 37, 26. „*Fortis et asperas Tractare serpentes*“: ubi pari modo a plerisque peccatum erat. In vulgata distinctione, et sententiae vis perit et collocationis gratia. Nam si *notus* adeo *testis*, quid opus ut hic citetur? *notus* vero *tentator Orion*, quippe quem Mythologi et Poëtae passim commemorant. Porro eodem, quo nos, modo interpungunt Editiones Principes Veneta et Loscheri; tum MSti Graevianus, Reginensis, Battelianus, Petrensis, aliique, cum Porphyrione Scholiasta.

8. *Consenuit socerorum in armis*] Ita omnes, credo, qui nunc extant, codices, *armis*. Non placet. Quomodo enim in *Socerorum armis*, si sub *rege Medo* erant? Certo non *soceri*, sed *rex ipse* militibus arma ministrabat. Deinde non queritur, Crassi milites captivos contra patriam tulisse arma; quod et falsum et inauditum: sed illud indignatur, quod verum erat, vivos captos in servitute apud Parthos consenuisse, quin et uxores ibi duxisse, Romani nominis oblitos. Quare diu est, cum legendum vidi, *arvis*, non *armis*, ut et Tanaquil Faber: „*Consenuit socerorum in* arvis“: quod et postea sagacissimum Heinsium sensisse didici, cuius haec notula in exemplaris sui margine, *Forte Arvis*. Rectissime: sic enim Seneca Epist. XLVII [§ 10] in re simili. „*Variana clade, quam multos splendidissime natos fortuna depressit: alium ex illis* pastorem, *alium* custodem casae *fecit*.“ Ergo ut post cladem Quintilii Vari, multi Romanorum per Ger-

Sub rege Medo Marsus et Appulus,
Anciliorum et nominis et togae
Oblitus, aeternaeque Vestae,
Incolumi Iove et urbe Roma?
Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus
Foedis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in aevum,

10. Vulg. Anciliorum, nominis.

maniam; ita post cladem Crassi, per Mediam in *arvis* consenuerunt, hi pastores facti, illi casarum custodes. Id autem sollemne fere apud veteres, ut captivi ad *arva* colenda adhiberentur: ut Euripides in Rheso v. 74. *Οἱ δ' ἐν βρόχοισι δέσμιοι λελησμένοι Φρυγῶν ἀρούρας ἐχμάσωσι γηπονεῖν.* et mox v. 175. *Οὐ μὴν τὸν Οἰνέως παῖδά μ' ἐξαιτεῖς λαβεῖν. Καιαὶ γεωργεῖν χεῖρες εὖ τεθραμμέναι.* Noster Epist. I, 16. v. 69. „*Vendere cum possis* captivum *occidere noli: Serviet utiliter: sine* pascat *durus* aretque." Quin et olim *arvis* legerunt veteres Scholiastae: quorum hic interpretatur, „*Oblitos Romanae virtutis apud Parthos* resedisse"; alter, „*Velut propriis in* sedibus *omnem iam aetatem agerent.*" Quae certe verba non cum *Armis*, sed *Arvis* conveniunt.

10. *Anciliorum, nominis, et togae*] Ita codices aliquot scripti, et iam pleraeque editiones. Sed coniunctionem *et* inserunt Loscherus et Veneta, „*Anciliorum*, et *nominis, et togae*": et sic nostrae Membranae, Graevianae, Reginenses, cum pluribus aliis: quin et sic legitur apud Charisium pag. 46. Cledonium pag. 1898 et Servium ad Virgilii Aen. VII, 188. Rectę: ut vitetur ambiguum, ne *nomen anciliorum*, non *nomen Romanum* forte intelligas. Imitatus est hunc locum Florus, IV, 11. de Antonio: „*Sed patriae*, nominis, togae, *fascium* oblitus, *totus in monstrum illud desciverat*": Quod et ante nos vidit optimus et doctissimus Torrentius.

15. *Et exemplo trahenti*] Ita primus ex coniectura reposuit vir eruditus Gulielmus Canterus, in Novarum Lectionum VII, 30. ex quo tempore plerique in ipsum Versum receperunt: cum in vetustis editionibus, et codicibus, credo, qui nunc extant, omnibus habeatur *trahentis*, hunc in modum: „*Hoc caverat mens provida Reguli Dissentientis conditionibus Foedis, et exemplo* trahentis *Perniciem veniens in aevum.*" Quae ineptam plane sententiam efficiunt, et poëtae menti prorsus contrariam. Enimvero, stante hac lectione, sic locus refingendus esset, „*Foedis*, nec *exemplo trahentis*": hoc est, repudiantis foedas conditiones, *neque* malo suo exemplo trahentis perniciem in posteros. Sed melius omnino Canterus, qui literula una semota clarum sensum reddidit, ita ut *conditiones illae foedae* sint *exemplum* trahens perniciem. Livius II, 43. „*Iniussu signa referunt, maestique redeunt in castra: nec huic tam* pestilenti exemplo *remedia ulla ab imperatore quaesita sunt.*" Minime itaque sua laude fraudandus est Canterus. Sed, cum mirum mihi visum esset omnes ubique codices *Trahentis* exhibere; neque quicquam in Canteriana Lectione difficultatis appareret, quod Librarios posset offendere, si eam in suis codicibus umquam reperissent: subiit animum latuisse forte hic olim elegantis aliquid et reconditae constructionis, quod non intellectum in fraudem eos iniecerit. Et e vestigio suspicionem nostram res ipsa confirmavit; sic enim scripserat Horatius, „*Dissentientis conditionibus Foedis, et* exempli trahentis *Perniciem veniens in aevum*": hoc est, *Conditionibus, quae foedae erant et perniciosi exempli.* Ita solebant hanc vocem genitivo casu proferre: quam structuram cum ignorarent boni Librarii, locum contaminarunt. Suetonius Aug. 32. „*Pleraque* pessimi exempli *correxit, quae in* perniciem *publicam*

Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Adfixa delubris, et arma
Militibus sine caede, dixit,
Derepta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, et arva
Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? flagitio additis
Damnum. neque amissos colores
Lana refert medicata fuco;
Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se dedidit hostibus:
Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners; timuitque mortem

v. 33. Vulg. *Credidit.*

exhiberant." Idem Vitell. 10. „*Quicquid cohortium praetorianarum fuit,* ut pessimi exempli, *uno exauctoravit edicto.*" Plin. Nat. Hist. VII, 16. [§ 68] „*In feminis ea res* inauspicati *fuit* exempli." Quintilianus Declam. VI [c. 10] „*Illa* exempli *mulier, illa saeculi decus, virum redimi noluit.*" Livius I, 28. [extr.] „*Primum ultimumque illud supplicium* exempli *parum memoris legum humanarum fuit.*" II, 55. „*Sub hac* pessimi exempli *victoria delectus edicitur.*" III, 44. „*Vir* exempli recti *domi militiaeque.*" IV, 48. „*De seditione, quam Maecilius Metiliusque largitione* pessimi exempli *concierent.*"

17. *Si non periret*] Glareanus vir sua aetate doctus, ex coniectura illum reposuit, „*Si non* perirent *immiserabilis Captiva pubes*": ut Virgilius [Aen. I, 212], „*Pars in frusta secant*"; et similia passim. Quippe, ait, ea caesura hac semper longam syllabam adhibet Horatius. De qua re dixi ad Carm. III, 2. v. 1. Tamen versiculus hic ex memoria exciderat, cum ea typographo traderem. Hic autem, si Glareani sententiae quis accesserit, legendus insuper erit locus hunc in modum, „*Si non* perirent immiserabiles *Captiva pubes.*"

33. *Qui perfidis se credidit hostibus*] Nemo usquam sic locutus est, *credidit se hostibus.* Scribe aut *tradidit*, aut *dedidit*; utrum velis, nihil interest: sed hoc aliquanto propius accedit ad lectionem receptam. Silius Italicus lib. X. [v. 191] „*Succinctique dolis fugerent ceu Punica castra,* nec viderant *dextras.*" Cicero de Officiis III, 29. [extr.] „*Quod ni ita esset,* quam *claros viros Senatus vinctos* hostibus dedidisset." et paulo post, [§ 100] „*Qua rogatione accepta,* est hostibus deditus." Pomponius, Digest. L. 30. Tit. 7. Leg. 17. „*Itaque eum, qui legatum pulsasset, Quintus* Fabius dedi hostibus, *quorum erant legati, solitus est respondere.*" Cicero de Invent. II. [c. 30 § 91] „*Imperatore* Samnitibus dedito, *quidam in senatu eum quoque dicit, qui porcam tenuerit*, dedi *oportere.*" et mox [§ 94], „Dedendus ne *sit* hostibus, *nec ne.*" Quintilianus Instit. III, 10. [§ 30] „*Ut cum illis Opiterginis damus consilium, Ne* se hostibus

Hinc, unde vitam sumeret aptius;

v. 37. Vulg. *Hic ... inscius.*

dedant.“ Livius XXII, 60. [§ 7] „*Nunc autem cum prope gloriati sint, quod* se hostibus dediderint.“ Ita ille et Caesar passim: ut Bello Gallico VII, 26. „*Ne se et communes liberos* hostibus *ad supplicium* dederent.“ VII, 71. „*Neu se in cruciatum* hostibus dedant.“ Corrigendus Quintilianus Declam. 339 [extr.], ubi hunc Horatii locum respexisse videatur, „*Ille vero, qui se inter virtutem hosti dedit* (lege, qui se in servitutem hosti dedidit) *qui abiectis armis parata* (lege, paratas) *in vincula praebuit manus, quam tandem nobis spem in posterum facit?*“ Multa ad hunc locum profert Lambinus, ut ostendat *credere* idem interdum esse quod *committere*: quid tum? *committere se hostibus* dicetur, qui in medios hostes ardore pugnandi armatus irruit. Atqui de hoc non agitur. Nihil sane ad rem attulit praeter hoc Ciceronis Epist. Fam. IV, 7. „*Aut enim renovare bellum conati sunt, hique se in Africam contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori sese crediderunt.*“ Sed cum omnes fere Codices ibi *esse* habeant, non *sese*; *victores esse crediderunt*: vel, *se victos esse crediderunt*: apparet, postquam semel mendose scriberetur *esse*, tum postea interpolatum esse *crediderunt*, ut cum *τῷ esse* conveniret. Lego itaque etiam illic, „*Aut, quemadmodum nos, victori sese dediderunt*, vel, *tradiderunt.*“ Ipse Cicero de officiis I, 31. [§ 112] „*Num enim alia in causa M. Cato fuit, alia ceteri, qui se in Africa* Caesari tradiderunt?“ Idem pro Sextio, 20. [§ 45] „*Navem se oppressuros minitarentur, nisi me unum sibi* dedidissent: *si id vectores negarent, et mecum simul interire, quam me* tradere hostibus *mallent*,“ etc. Valerius Max. VI, 5. [§ 1] „*Non erat dubium, quin Falisci* tradituri se *nostro imperatori essent.*“ Caesar B. Gall. VII, 77 „*Vitam toleraverunt, neque* se hostibus transdiderunt.“

37. *Hic unde vitam sumeret inscius*] *Inscius*, quia primas editiones Venetam et Loscheri possederat, postea in omnes propagatum est; neque quicquam de Lectionis varietate monent Lambinus, Cruquius, Torrentius, Pulmannus. Primus adeo Henricus Stephanus se fando audivisse narrat, *aptius* legi, non *inscius* in vetusto libro Antonii Contii. Post hunc Bersmannus ex tribus quos inspexit codicibus unum habere *aptius* memorat. At sancte testari possum, ex Nostris Graevianum, Reginensem, Regiae Societatis, Petrensem, Bodleianum clare et sine litura *aptius* exhibere: neque aliter a prima manu Magdalenensen; et pro varia lectione Battelianum et Colbertinum. Quid ergo? an credibile est, ceteros Interpretes in nullis libris lectionem hanc reperisse; cum constet plane ex nostris, qui e variis regionibus huc in Angliam allati sunt, dimidiam fere librorum partem ei patrocinari? Sed sollemne est iis hominibus, quod non probent aut non intelligant, dissimulare ac supprimere. Nos totum locum, qui sané impeditissimus est, evolvere et emendare conabimur. „*Et Marte Poenos proteret altero, Qui lora restrictis lacertis Sensit iners, timuitque mortem. Hic, unde vitam sumeret inscius, Pacem duello miscuit. O pudor!*“ in quo illud, *timuitque mortem*, iure opinor redarguemus. Quid enim? minor certe culpa est *timere mortem*, quam, ea quae praecesserant, abiecisse arma, dedidisse se hostibus, et paratas ad lora manus praebuisse. *Timet* quidem *mortem* etiam fortissimus quisque: atque ita ipsa natura comparati omnes sumus. Is demum vir est, non qui omnino mortem non timet, sed qui minus, quam turpem vitam et salutem flagitio quaesitam. Noster alibi Carm. IV, 9, 50. „*Peiusque* leto *flagitium* timet, *Non ille pro caris amicis, Aut patria timidus perire.*“ Ergo praeter decorum minuit vim orationis, cum post caetera pudenda illud addit ut gravissimum, *Timuitque mortem.* Deinde quid sibi vult, *hic*? „*Hic unde vitam sumeret inscius.*“ Respondebunt, opinor, *Hic miles.* Atqui hoc coactum est plane, et Horatio indignum. Non enim de uno milite, sed de multis agitur, ut supra. „*Et*

Pacem et duello miscuit; ô pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!
Fertur pudicae coniugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse voltum:
Donec labantis consilio Patres
Firmaret auctor numquam alias dato;
Interque maerentis amicos
Egregius properaret exsul.
Atqui sciebat, quae sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstantis propinquos,
Et populum reditus morantem;

v. 43. Vulg. *A* se.

arma militibus *sine caede, dixit, Derepta vidi.*" Postea vero, cum in orationis cursu ait, „*erit* ille *fortis, qui perfidis se dedidit hostibus*": si de *illo* homine vocabulum *hic* intelligi velis, dicendum utique fuerit, „Ille, *unde vitam sumeret inscius.*" Atque hanc, opinor, ob caussam non iam pronomen esse, *Hic*, sed adverbium, etsi quantumvis inepte, credidit Scholiastes Acron. „*Hic*," ait, „*id est, in bello.*" Quid multa? levi mutatione sententiae subveniet, qui sic legerit, et distinxerit, „*Qui lora restrictis lacertis Sensit iners, timuitque mortem* Hinc, *unde vitam sumeret* aptius; *Pacem* et *duello miscuit.*" *Hinc* timuit mortem, *unde* aptius vitam sumeret. Ut alibi Carm. III, 11, 38. „*Surge, ne longus tibi somnus*, unde *Non* times, *detur.*" *hinc*, id est, a pugna, ferro, manu: *unde* viri fortes aptius vitam quaerunt, quam deditione aut fuga. Homerus Iliad. *O*, 741. „*Τῷ ἐν χερσὶ φόως, οὐ μειλιχίῃ πολέμοιο.*" Sallust. Iugurth. 39. [§ 1] „*Aulo omnes infesti ac maxime, qui bello saepe praeclari fuerunt; quod armatus*, dedecore *potius, quam* manu, salutem quaesierit." Paterculus I, 2. „*Quis enim* (Codrum) *non miretur, qui iis artibus* mortem quaesierit, *quibus ab ignavis* vita quaeri *solet.*" Deinde addidimus *et*: *pacem* et *duello*: facile enim a Librariis id omissum, ubi sine versus dispendio fieri potuit; ut supra in hoc ipso carmine, „*Anciliorum, nominis, et togae*": pro *et nominis.*

38. *O pudor*] Notandum illud, *O pudor*; hinc enim defendi debet recepta lectio apud Ovidium Epist. Deianirae [Her. IX.] vers. 111, de Hercule, cum apud Omphalam desidêret, et leonina pelle illam indueret: „O pudor! *hirsuti* costis *exuta leonis, Aspera texerunt vellera molle latus.*" ubi perperam praestantissimus Heinsius ex pauculis codicibus reposuit *Pro pudor!* deinde multo infelicius *costas* edidit ex unico libro; *eleganti*, ut ait, *Graecismo.* Dolet virum insignem alibi hic mentem habuisse. Certe cum Virgilius dixit Aen. IV. 517. „*Unum* exuta pedem *vinclis*", exuta pedem *suum* subintelligimus; atque ita in omnibus ubicumque Graecismi huius exemplis. Potesne igitur dicere, *vellera exuta costas* suas? an vellera costas habent? Sed hoc obiter. Valerius Flaccus VIII, 269. „*nobis, O pudor, et muros et stantia tecta reliquit.*" Ita edidit et ipse Heinsius: neque variant codices.

43. *A se removisse*] *A se* habent recentiores et codices et editiones. At Veneta princeps, et membranae meliores, Graevianae, Leidensis, Reginensis, Zulichemianae, Battelianae cum aliis nostris; crede et multis aliorum; *a b s e.* Recte.

51. *Dimovit obstantes propinquos*] Loscherus edidit, obstantes *amicos*;

Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedaemonium Tarentum.

VI.

AD ROMANOS.

Delicta maiorum inmeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
Aedesque labentis Deorum, et
Foeda nigro simulacra fumo.
Dîs te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dî multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.
Iam bis Moneses, et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros, et adiecisse praedam
Torquibus exiguis renidet.

et sic sane libri nostri Graevianus, Reginensis, cum quattuor aliis. Atqui hoc versu abhinc quarto praecesserat, *„Interque maerentes amicos.“* Recte *propinquos,* ut editio Veneta cum bona parte membranarum. Cicero de Officiis I, 13 [§ 39], quem locum Horatius ante oculos videtur habuisse: *„Primum, ut venit* (Regulus) *captivos reddendos non esse in Senatu censuit: deinde, cum retineretur* ab amicis et propinquis, *ad supplicium redire maluit, quam idem hosti datam fallere.“* Idem de Amicitia c. 12. [§ 41] *„Hunc etiam* Ti. Gracchum) *post mortem secuti* amici et propinqui, *quid in P. Scipionem effecerunt, sine lacrimis non queo dicere.“* Quintilianus Decl. VI. [VIII. c. 11] *„Pessime de tua feritate sentirem, si in quacumque filii curatione non adiiberes* propinquos, *non interrogares* amicos.“ Ita alibi haud semel ea verba iunguntur.

10. *Non auspicatos contudit impetus Nostros*] Scabrum profecto hoc est, *inauspicatos impetus nostros*, et pedestri orationi, quam carmini, similius. Vix crediderim ab Horatio profectum esse. In Prisciano p. 891. ubi hunc versiculum adducit, sic hodie legitur, *„Inauspicatos contudit impetus* Nostris.“ Sed in duobus, quos versavi, codicibus ibi quoque *Nostros* habetur: in tertio tamen, eoque vetustissimo et optimo, *Nostris,* et supra mendatum *Nostros.* Imo vero rectissime habet *Nostris,* casu dativo, ut Serm. II, 7, 15. *„postquam* illi *iusta cheragra* Contudit *articulos.“ Nostris* autem hoc est, *Romanis*: ut passim Historici Latini, ubi de Suis loquuntur. Hirtius Bello Gallico VIII, 10. *„Quae res etsi mediocre detrimentum* Nostris *afferebat.“* et 18. „Nostri, *explorato hostium consilio, ad proeliandum animo atque armis parati.“* Poteris etiam legere *nostrorum*; idque fortasse melius: *„Non auspicatos contudit impetus* Nostrorum, *et adiecisse praedam.“ Impetus nostrorum*; ut iisdem verbis Caesar Bello Civili I, 25. *„Neque vero primum* impetum nostrorum *Numidae ferre potuerunt“*: et ibidem 41. *„Numidae integri celeritate* impetum nostrorum *effugiebant.“* Et III, 51. *„Neque vero conspectum aut* impetum nostrorum *tulerunt.“* Sic et alibi ipse aliique. Certe hac correctione et verbis et sententiae novus nitor accedit.

Paene occupatam seditionibus
Delevit Urbem Dacus et Aethiops;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.
Fecunda culpae saecula nuptias
Primum inquinavere, et genus, et domos:
Hoc fonte derivata clades
Inque patres populumque fluxit.

v. 20. Vulg. *In patriam* pop.

20. *In patriam populumque fluxit*] Ita quidem codices ad unum omnes: numquam tamen a me impetrabunt, ut huic lectioni calculum apponam. Quid enim? Ex adulteriis, inquit, tamquam ex fonte, derivata clades in *patriam populumque* fluxit. Quid vero aliud est *patria*, quam *populus*? nisi forte in *patriam terram* et *solum* perditissimi illi mores fluxerint. Non adeo ieiunus rerum, aut iudicii vacuus erat Noster, ut otiosum illud Synonymum, quasi diversum quid, ingereret. Vix dubito, quin sic scripserit Horatius, „*Hoc fonte derivata clades* Inque patres *populumque fluxit*": in *patres et populum*, hoc est, in universos cives Romanos, tam patricios et Senatores, quam plebem. Ea sollemnis formula est apud omne genus Scriptorum, quos hic pleno modio accumulabimus, ut audaciam huius coniecturae numero ipso densisque phalangibus sustentemus. Virgil. Aen. IV, 682. „*Extinxti me teque, soror*, populumque patresque *Sidonios, urbemque tuam.*" IX, 192. „*Aenean acciri omnes*, populusque patresque, *Exposcunt.*" Georg. II, 509. „*hunc plausus hiantem Per cuneos* (*geminatus enim*) plebisque patrumque *Corripuit.*" Aen. VIII, 679. „*Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar Cum* patribus populoque, *penatibus et magnis dis.*" Ovidius Metam. XV. [v. 486] „*Extinctum Latiaeque nurus*, populusque patresque, *Deflevere Numam.*" Martialis VII, 5. [v. 1] „*Si desiderium, Caesar*, populique patrumque *Respicis, et Latiae gaudia vera togae.*" VIII, 50. [v. 7] „*Vescitur omnis eques tecum* populusque patresque. IX, 49. [v. 7] „*At tu continuo* populumque patresque *vocasti.*" XII, 3. [v. 15] „*Ille dabit* populo patribusque *equitique legendum.*" Statius Silv. I, 4. [v. 115] „*Quis mihi tot coetus inter* populi[que] patrumque *Sit curae votique locus?*" II, 5. [v. 115] „*quod te maesti* populusque patresque *Ingemuere mori.*" Theb. II, 443. „*pudet heu* plebisque patrumque." Silius Italicus lib. X. [v. 635] „*Quod vero reduci tum se* populusque patresque *Offerrent.*" et XI. [v. 499] „*Et senior manus et iuxta* populusque patresque." Ausonius in Mosella, 409. „*Quique caput rerum Romam*, populumque patresque *Tantum non primo rexit sub nomine.*" Prudentius contra Symmachum II, 310. „*cum scita* patrum populique *frequenter In tabulis placiti sententia flexa novarit.*" Lucilius apud Lactantium Div. Instit. V, 9. „*Totus item pariterque dies*, populusque patresque *Iactare indu foro se omnes, decedere nusquam.*" Cicero de Divinat. I, 12. [§ 20] ex II lib. de suo Consulatu, „*si solis ad ortum Conversa, inde* patrum *sedes* populique *videret.*" et mox ibidem, „*Vocibus Allobrogum* patribus populoque *patebat.*" Sidonius Apollinaris Epist. IX, 16. [p. 284 extr. Sirm.] „*Qui* patrum ac plebis *simul unus olim lura gubernat.*" Claudian. Stilich. III, 116. „*quos praeficit ipse regendis Rebus, ad arbitrium* plebis patrumque *reducit.*" idem VI Cons. Honor. 332. „*Acrior interea visendi principis ardor Accendit cum* plebe patres." idem Bello Gildonico, 46. „*Armato quondam populo patriisque vigebam Consiliis.*" Ita edidit vir longe acutissimus Nicolaus Heinsius, cui Claudianus nitorem suum restitutum debet. Sed quid hic, obsecro, est *patriis consiliis*? Sunt verba deae Romae, ex prosopopoeia. Iam autem *patriis consiliis* est *patris mei consiliis* neque alio sensu ea verba um-

quam accipi queunt. Ergo hic inepta et aliena sunt: neque enim Roma patre quoquam nata est. Figurate quidem *urbis parens* Romulus dictus est: sed non hic Romuli *consilia* aut *casam* intelligit, cum dicit verbis proxime sequentibus, *domui terras, urbesque revinxi Legibus, ad solem victrix utrumque cucurri.*" Ipso Heinsio teste, longe plures codices, nempe ex triginta omnibus septem et viginti, *patrum* habent non *patriis*; et omnes, uno excepto, *armatis populis* non *armato populo*; porro et duo optimi, *conciliis*, non *consiliis*: Lego igitur, unica duntaxat litera sepositа, „*Armatis quondam* populi patrumque *vigebam Conciliis*": certissima emendatione; *armatis conciliis populi patrumque*; ut mox versu 53. „*bellatoremque Senatum*", et 96. „*Ille diu miles populus.*" Valerius Flaccus VIII, 281. „*patriae veniam da quaeso senectae: Quin omnes alti pariter populique patresque Mecum adsunt.*" ubi idem Heinsius ex coniectura *alto* i. e. *mari*. Ego vero sic legerim: „*Quin omnes* alii, *pariter* populusque patresque." hoc est, *excusa modo patris absentiam; alii omnes mecum adsunt.* Cicero de Legibus III, 4. [§ 10] „*Cum* populo patribusque *agendi ius esto Consuli.*" Tacitus Annal. IV, 2. „*Apud* patres et populum *celebraret.*" XIII, 17. „*Fovendum* patribus populoque *principem.*" Livius I, 26. „*Atrox visum id facinus* patribus plebique." I, 40. „*Apud* patres plebemque *longe maximo in honore Servius Tullius erat.*" Sed iam satis superque exemplorum est: quare finem hic faciemus, ne omnia cum ipso pulviseulo corradere videamur. Id vero ingenuitatis est nostrae, ut locum unum et item alterum non praetereamus, quae receptae apud Nostrum lectioni prima fronte patrocinantur. Prior apud Ovidium est Metam. XV, 572. ubi Cipus loquitur civis Romanus; „*Quicquid, ait, Superi, monstro portenditur isto, Seu laetum est*, patriae *laetum* populoque *Quirini; Sive minax, mihi sit.*" Quid nunc fiet? nonne magno conatu nihil egimus? Ecce enim tibi, plane ut apud Nostrum; *patriae populoque.* Ego vero et hic corrigendum esse contendo, „*Seu laetum est*, patribus *laetum* populoque Quirini," hoc est, ut in Monumentis veteribus sollemne habetur, „*Id felix faustumque sit Senatui Populoque Romano.*" Quod et ipse Cipus mox firmat, versu 590. „*Dixit, et extemplo* populumque *gravemque* senatum *Convocat*": et Ovidius alibi totidem verbis, Fast. I, 69. „*Dexter ades*, patribusque *tuis* populoque Quirini." Iam hoc telum feliciter evitavimus: posterior locus extat apud Iuvenalem XIV, 70. „*Gratum est quod* patriae *civem populoque dedisti: Si facis ut* patriae *sit idoneus, utilis agris, Utilis et bellorum et pacis rebus agendis.*" Vah, quam inficeta et inconcinna repetitio est, *patriae, patriae.* Quin et hic etiam, tot testibus et auctoribus freti, fidenter reponimus, „*Gratum est, quod* patribus *civem populoque dedisti: Si facis ut* patriae *sit idoneus.*" Quod si demus in Ovidio et Iuvenale recte se habere *Patriae*: nihilo minus in hoc Horatii loco vitiosum fuerit. Quippe *Patria* nomen reciprocum est, retroque semper ad praecedens verbum respicit, et ubique pronomen aliquod *mea, tua, sua* etc. extrinsecus subaudiendum habet. Hoc verissimum esse, qui Latine sciunt, agnoscent. Ergo *clades fluxit in patriam suam*, sive *ipsius cladis patriam*: quo nihil absurdius fingi potest. Sed nondum tamen rem totam confecimus: ecce enim vir summus Io: Frid: Gronovius ad Livium XXV, 6. et in Indice, rem ante nobis inauditam docet; nempe *Patriam* significare *Magistratum et Senatum*: ut ipsi Senatores *Patres* vocantur. Quod si verum et certum probaverit, frustra sane nos hunc Flacci locum sollicitamus; quippe *hoc pacto* „*In patriam populumque fluxit*", perinde erit, ac si dixisset, *In senatum populumque*: quod ipsum illud est, quo nos emendatione nostra pervenire conamur. Sed videamus locum Livii: ubi milites, Cannensis cladis reliquiae, in Siciliam senatusconsulto relegati, Marcellum Cons. alloquuntur; „*Nisi hoc,*" aiunt, „*sperassemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Poenosque mitti, et sanguine nostro* vulneribusque nos patriae *satisfacturos esse.*" Ubi *patriae*

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artibus:

Gronovius interpretatur *Senatui*; (de quo mox dicemus) et testimonio citat alterum Livii locum, V, 4. [§ 8] ex oratione Appii Claudii: „*Invitus in hac parte orationis, Quiriles, moror: sic enim agere debent, qui* mercenario *milite utuntur: at nos tamquam cum* civibus *agere volumus; agique tamquam* cum patria *nobiscum aequum censemus.*“ *Cum patria,* hoc est, *cum senatu.* Sed, quod viri acutissimi pace dictum sit, nihil tale ex his verbis excudi potest. Nam primo, non in Senatu, sed in concione ad plebem haec loquitur Appius: deinde opponit *mercenarium* sive extraneum militem domestico militi et *civi,* qui pro *patria* sua et Republica ad bellum mittitur. Ergo *Patria* tam hic, quam alibi, est *civitas, sedes natalis.* Pergit vir sagacissimus et Tacitum allegat Annal. IV, 8. „*Erepto Druso preces ad vos converto, diisque et* patria *coram obtestor, Augusti pronepotes suscipite, regite.*“ Etiam hic *coram patria* vult esse *coram Senatu.* Frustra: nam Tiberii verba sunt in Senatu, et ad Senatum: et idcirco, si *patria* hic est *senatus,* perinde foret ac si diceret, *Obtestor vos coram vobis.* Quod cum ineptum insulsumque sit, etiam hic, ut ubique alias, *patria* est *Respublica et civitas.* Sed revertamur iam ad priorem Livii locum XXV, 6. „*Nisi sperassemus, sanguine nostro vulneribusque* nos patriae *satisfacturos esse.*“ Ubi verba illa *nos patriae* sola Gronovii coniectura nituntur, utcumque in contextum temere recepta. Nam ipso testante, Codices Manuscripti pro *nos patriae* habent *nostratui.* Ergo omnes Gronovii copiae, quibus efficere voluit *patriam* esse *senatum,* iam ad nihilum redactae sunt. Quin si coniecturam suam viro in hisce rebus felici concedimus; nihil tamen cogit, ut *patria* ibi notet *senatum.* Quidni enim *patriae satisfacturos* sit idem ac *reipublicae?* Ut Cicero alicubi in Philippicis [XIV, 9, 26]: *C. Pansa aut* morte *sua aut victoria se* satisfacturum reipublicae *spopondit.* Quid, quod Gronovius Filius, aliam emendationis viam tentat; neque *nos patriae,* sed *nos reatui satisfacturos* pro solita sua *ἐνστοχίᾳ vere,* ut ait, *restituit.* Haud vidi magis. Quintilian. Instit. VIII, 3. [§ 34] „*Nam et quae vetera verba nunc sunt, fuerunt olim nova: et quaedam in usu perquam recentia; ut Messalla primus* reatum, munerarium *Augustus primus dixerunt.*“ Messalla iste et Livius eodem anno nati sunt, ut in Chronico Hieronymus. Ut proinde merito dubitandum sit, an verbum illud procuderit Messalla, priusquam haec scripserit Livius. Sed esto: ut prius procuderit. Illud non dubitandum, recenti tum et musteo, dubiaeque adhuc auctoritatis vocabulo non usurum fuisse in Historiis Livium. Sed quid, obsecro, est Reatus? an culpam, *crimen, commissum* voluit Messalla, ut Iacobus hic interpretatur? Minime gentium. *Reatus,* ut eruditis notum, erat status et conditio reorum et sordidatorum, dum iudicium in longum procedit; ut *caelibatus,* conditio caelibis et similia. Reatus pro crimine, peccato, est barbarorum. Enimvero, etsi satis arrideat Gronovii Patris coniectura, sed alio, quam is voluit, sensu; leviore tamen manu sanari potest locus hunc in modum: „*Nisi sperassemus, sanguine nostro vulneribusque* nos senatui *satisfacturos esse.*“ Quippe senatusconsulto, non plebis scito in Siciliam relegati erant. Dixerant ii milites paullo ante, „*Quum primum de nobis, etsi non iniquum, certe triste* Senatus consultum *factum est.*“ Ex compendio scriptionis pro *Nos senatui* factum est *Nostratui.* Sed iam manum de tabula: quippe et nos, nisi fallimur, emendationi huic nostrae cumulate satisfecimus.

22. *Fingitur artibus*] Mire variant hic codices scripti; alii enim *Fingitur artubus,* alii *frangitur artubus,* alii *fingitur artibus* habent. Quae omnes lectiones prima fronte satis speciosae sunt, suosque patronos singulae sunt nactae: ut subtilis iudicii sit, quae melior veriorque sit, et ab

Horatii manu fluxerit, dignoscere. „*Motus doceri gaudet Ionicos, Matura virgo et* Fingitur artubus;“ Hoc secuti sunt Scholiastae, editiones veteres, et codicum pars maior, mei certe quam plurimi; et defendi posse videtur aliorum Scriptorum exemplis. Fingere artus, ut fingere *corpora, membra, ora*, etc. Virgil. Aen. VIII, 634. „*Mulcere alternos, et* corpora fingere *lingua.*“ Claudian. Rufin. I, 97. „*linguisque trisulcis Mollia lambentes* finxerunt ora *cerastae*“: sive ut alii ibi codices, *Membra*. Sed illud obstat (ut animadvertit quoque Lambinus) quod hoc sensu *fingitur artus* Graeca constructione dicendum foret, non *fingitur artubus*. Nam ablativus hic casus non potest materiem notare, sed instrumentum. Ut in locis Virgilii et Claudiani iam allatis, *fingere linguâ*; et Persii Sat. III, 24. „*nunc, nunc properandus, et acri* Fingendus *sine fine* rota.“ Ut ergo aliud est, *fingitur lingua*, lambendo scilicet et tergendo; aliud *fingitur linguam*, nempe ad loquelam et orationis cultum: ita *fingitur artus* quid sibi velit intelligo; *fingitur artubus* tamquam instrumento, ne Oedipus, quid sit, deprehenderit. Itaque melius fortasse legeris *Frangitur artubus*, cum uno Torrentii codice, Pulmanni altero, et pluribus Lambini. Sane hanc lectionem solam tuetur et probat magnus Heinsius ad Claudian. Eutrop. I, 262, miraturque verbi huius elegantiam interpretibus non intellectam: *frangitur artubus*; ut Petronius [c. 119 v. 25], *fracti gressus*; Prudentius [Psychom. 363], *fracta membra*. Addidisse potuit et Ciceronis illud de Finibus, V, 12. [§ 35] „*Flexi* fractique motus, *quales protervorum hominum aut mollium esse solent.*“ et Sidonii Epist. IX, 13. [p. 276, 5 Sirm.] „*Iuvat et vago rotatu Dare* fracta membra *ludo, Simulare vel trementes Pede, veste, voce, Bacchas*“: et plura loca similia. Sed et haec lectio eodem, quo prior illa, vitio laborat. Quippe *frangitur artus*, non *artubus*, dictum oportuit; ut Noster alibi Serm. I, 1, 5. „*Miles ait, multo iam* fractus membra labore“: nam ablativus, ut ibi τὸ *labore*, caussam et instrumentum designaret. Restat igitur, ut *Fingitur artibus*, quod duo Codices Cruquii, Pulmanni tres, Lambini aliquot, et duo ex nostris subministrant, quo se pretio commendet videamus. Et meo quidem iudicio nihil melius, elegantius, venustius dici potuit; „*Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo, et* fingitur artibus“: *artibus fingitur* ad saltationem, gestum, motum, cultumque corporis, ut adulteris placere possit. *Artibus*, ut Noster Carm. IV, 13, 21. de meretrice, „*Felix post Cinaram, notaque et* artium *Gratarum facies.*“ ubi eleganter Scholiastes Blandinii Codicis apud Petrum Nannium Miscellan. III, 17. „*Quae motu oculorum, superciliorum, cervicis placet.*“ Ovid. Amor. II, 10. [v. 6] „*Utraque formosa est: operosae cultibus ambae:* Artibus *in dubio est haec sit, an illa, prior.*“ et ibid. II, 4. [v. 30] „*Illa placet gestu, numerosaque brachia ducit, Et tenerum molli torquet ab* arte *latus.*“ Propertius I. 4. [v. 13] „*Sunt maiora, quibus, Basse, perire iuvat: Ingenuus color, et multis decus* artibus.“ Seneca Epist. XC. [§ 19] „*Itaque hinc textorum, hinc fabrorum officinae, hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus* docentium, *mollesque cantus et infractos.*“ Ita Noster hic, *Doceri motus Ionicos*, quod *artis* est. Recte vero *fingitur* artibus; ut Gratius v. 512. „*sed tamen illi Est animus*, fingitque *meas se iussus in* artes.“ Servius ad Virg. Aen. VIII, 634. „Fingere *significat, formare aliquid, et ad integram faciem* arte *perducere.*“ Seneca Controvers. 2. [§ 5] „*Excipitur meretricum osculis:* docetur *blanditias, et in omnem motum corporis* confingitur.“ Ita codd. Palatini apud Gruterum: male nunc circumfertur, *Confringitur*. Ovid. Remed. Amor. 341. „*Proderit et subito cum se non* finxerit *ulli, Ad dominam celeres mane tulisse gradus.*“ et Metam. IV, 319. „*Quam se composuit, quam circumspexit amictus, Et* finxit *vultum, et meruit formosa videri.*“ Virgil. Aen. VI, 81. „*tanto magis ille fatigat Os rabidum, fera corda domans,* fingitque *premendo.*“ Varius apud Macrobium Saturn. VI, 2. „*Quem non ille sinit lentae moderator habenae Qua velit ire; sed angusto prius ore coërcens, Insultare do-*

Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit,
Cui donet inpermissa raptim
Gaudia luminibus remotis:
Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito; seu vocat institor,
Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emtor.
Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico;
Pyrrhumque, et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severae
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustis; sol ubi montium
Mutaret umbras, et iuga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.

cet campis, fingitque *morando*." ubi pro *ore* certissime legendum *orbe*: de equo loquitur, quem ad gressus instituit magister.

23. *Iam nunc et incestos*] Mala distinctio hic obtinuit in plerisque editionibus; *„fingitur artibus Iam nunc; et incestos amores De tenero meditatur ungui."* Imo vero, *Iam nunc de tenero ungui*: ut Noster Epist. II, 1. v. 127. *„Os* tenerum *pueri balbumque poëta figurat, Torquet ab obscaenis* iam nunc *sermonibus aurem."* Sed cum de praeterito tempore, ut hic, loquuntur; usitatius dicunt *Iam tunc*. Cicero Epist. Fam. III, 12. *„Nisi* iam tunc *omnia negotia confecissem."* Virgil. Georg. IV, 137. *„Ille comam mollis* iam tum *tondebat acanthi."* Aen. VII, 737. *„late* iam tum *ditione premebat Sarrastis populos."* Sed hic reclamant MSti.

27. *Cui donet impermissa*] Pulmanni codex et Galeanus noster, *intermissa*; alter Pulmanni, et Achillis Statii liber, *improvisa*. Sed recte habet priscarum editionum et plurium codicum lectio, *inpermissa gaudia*; etsi nemo veterum, quod meminerim, hanc vocem usurpaverit. *Inpermissa*, hoc est, *inconcessa, interdicta*. Virgil. Aen. I, 651. *„Pergama cum peteret,* inconcessosque *Hymenaeos."* Ovid. Metam. X, 153. „inconcessisque *puellas Ignibus attonitas meruisse libidine paenam."* IX, 637. *„Iamque palam est demens*, inconcessamque *fatetur Spem Veneris."* et Amor. III, 4. [v. 31] *„Indignere licet: iuvat* inconcessa *voluptas."* Noster Serm. I. 4, 113. *„Ne sequerer moechas*, concessa *cum venere uti Possem."* et I, 2, 96. *„Si* interdicta *petes, vallo circumdata."* Ovid. Metam. X, 336. *„Spes* interdictae *discedite: dignus amari Ille, sed ut pater, est.*

36. *Hannibalemque dirum*] Torrentii quidam, et Pulmanni codices, et ex nostris Vigorniensis, *durum*, neque aliter Loscherus edidit. ut Carm. II, 12, 2. *„Nec durum Hannibalem"*; ubi similiter codices aliquot, et Editiones pleraeque *Dirum*. Nos, ut illo loco *durum* cum maiore membranarum parte probavimus: ita hic magis arridet *dirum*, quod codices plurimi repraesentant. Quintilianus Instit. VIII, 2 [§ 9] *„At illud iam non medio-*

Damnosa quid non inminuit dies?
Aetas parentum, peior avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

VII.

AD ASTERIEN.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thyna merce beatum,
Constantis iuvenem fide
Gygen? Ille notis actus ad Oricum
Post insana Caprae sidera, frigidas
Noctes non sine multis
Insomnis lacrimis agit.
Atqui sollicitae nuntius hospitae,
Suspirare Chloen, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Proetum mulier perfida credulum
Falsis inpulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentis
Fallax historias movet,
Frustra: nam scopulis surdior Icari
Voces audit, adhuc integer. at tibi

v. 20. Forte, *Pellax*. 20. Vulg. *Monet*..

criter probandum, quod hoc etiam laudari modo solet, ut proprie dictum id sit, quo nihil inveniri possit significantius: ut Cato dixit, C. Caesarem ad evertendam Remp. sobrium accessisse; *ut Virgilius,* Deductum carmen; *et Horatius,* Acrem tibiam, Hannibalemque dirum"

4. *Constantis iuvenem fide*] Editiones principes, Veneta et Loscheri, „Constanti *iuvenem* fide." at membranae omnes ubicumque, *Constantis*; et plurimae *fidei*; nostrae certe omnes; nisi quod Zulichemianae *fidi*. Recte vero Lambini aliquot, et Cruquii unus *fide,* casu genitivo, more illius aevi. De quo vide A. Gellium IX, 14., Priscianum fine libri VII. [p. 780], Vossium de Analogia [II, 19] p. 770. Non placet hic ablativus, *constanti fide*; tum quod omnes codices refragentur, tum quod *constante* Noster, non *constanti*, dicere voluisset; ut supra ostendi ad Carm. I, 25. v. 17.

20. *Fallax historias monet*] Codices tres apud Torrentium, et ex nostris Bodleianus, *movet*, non *monet*. Utrumque recte. Ovidius Art. III, 651. „*Quid iuvat ambages praeceptaque parva* monere?" Illud tamen magis placet, ut figuratius et ποιητικώτερον, *Historias movet*; ut Virgilius bis [Aen. VII, 641 et X, 163], „*Pandite nunc Helicona, deae,* cantus-

Ne vicinus Enipeus
Plus iusto placeat, cave.
Quamvis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio,
Nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo:
Prima nocte domum claude, neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae:
Et te saepe vocanti
Duram, difficilis mane.

VIII.

AD MAECENATEM.

Martiis caelebs quid agam Calendis,
Quid velint flores et acerra turis
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguae.
Voveram dulcis epulas, et album

que movete." Et Aen. 1, 261. „*Hic tibi* (*fabor enim quando haec te cura remordet Longius et volvens fatorum* arcana movebo)." Ovid. Metam. XIV, 20. „*At tu, sive aliquid regni est in carmine,* carmen *Ore* move *sacro*." et Fast. III, 11. „*Ilia vestalis* (*quid enim vetat inde* moveri) *Sacra lavaturas mane petebat aquas*": *inde moveri,* id est, inde initium *narrationis* sumi. Ita Livius [XXVIII, 11 § 10], *Mentionem movere,* [VII, 1 § 3] *mentionem agitare.* Cicero in Oratore c. 12. [extr.] „*Primisque ab his* (Herodoto et Thucydide) *ut ait Theophrastus,* historia commota est, *ut auderet uberius, quam superiores, et ornatius dicere.*" Porro illud *fallax* non levis mihi suspicio est ex interpretatione in versum irrepsisse, pro *pellax*; quod altero non paullo aptius et significantius est. Virgil. Aen. II, 90. „*invidia postquam* pellacis *Vlixei*": ubi Servius: „*Pellacis, per blanditias decipientis: Pellicere enim est per blanditias illicere.*" Multi tamen codices apud Pierium *fallacis* ibi habent. Hieronymus Praefat. in VI comment. Ezech. „*Qui nostra simulantes genetricis antiquae et* pellacis Ulixei *venena non deserunt.*" Lucretius [II, 559], „*Subdola cum ridet placidi* pellacia *ponti.*" Virgil. Georg. IV, 443. „*Verum ubi nulla fugam reperit* pellacia": ubi plures ex Scriptis *fallacia*: adeo proclive erat Librariis vocabulum illud corrumpere. Glossae Graecolatinae: *Επαγωγὸς, pellax, illex.* Martianus Capella lib. IV. [§ 331] „*Circulatrix* pellacissima, *et metarum Marsicarum incola.*" Arnobius lib. II, [c. 3] „*Homo, qui sit aut unde sit anceps, varius, mobilis,* pellax, *multiplex, multiformis.*" Et lib. V. [c. 44] „*Quid pro cycnis et Satyris, quid pro aureis imbribus, in quos idem se* pellax (Iuppiter) *fraude induit perfida, formarum varietatibus ludens.*"

5. *Docte sermones utriusque linguae*] Tam veteres editiones, quam omnes fere codices, et mei et aliorum, habent „*Docte* sermonis *utriusque linguae.*" atque ita Acron Manuscriptus in Bibliotheca Regiae Societatis: „*Ordo est, Docte Sermonis utriusque, id est, Graecè et Latinè.*" Sane in caesura, etiam syllaba brevis produci potest, ut Carm. I, 3, 36. „*Perrupit Acheronta Herculeus labor.*" et III, 16, 26. „*Quam si quicquid arat impiger Appulus.*" *Doctus* autem *Sermonis*, casu genitivo, ut Statius

Libero caprum, prope funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem adstrictum pice dimovebit
Amphorae, fumum bibere institutae
Consule Tullo.

Theb. II, 692. *„ille haec praeviderat omnia*, doctus Aëris, *et nulla deceptus in alite Maeon.“* et Noster ipse in Arte Poet. v. 380. „Indoctusque pilae, *discive, trochive quiescit.“* Sed eo minus placet haec lectio, quod vox alterutra, aut *sermonis*, aut *linguae*, redundans plane et otiosa foret; cum satis sit dicere, vel *docte sermonis utriusque*, vel *Docte linguae utriusque*. Suetonius Claudio c. 42. *„Cuidam barbaro Graece et Latine disserenti, Cum* utroque, *inquit*, sermone *nostro sis paratus.“* Idem Illust. Gram. cap. 1. *„Iidem et Poëtae et Oratores semigraeci erant: Livium et Ennium dico, quos* utraque lingua *domi forisque docuisse adnotum est.“* Plinius Hist. XII, 1. [§ 11] *„Et platanus una insignis* utriusque linguae *monumentis.“* Plinius alter Epist. VII, 25. *„Quam Graeca? quam Latina? nam tantum in* utraque lingua *valet.“* Martialis X, 76. [v. 6] *„Iucundus, probus, innocens, amicus,* Lingua *doctus* utraque.“ Apuleius Floridis, 18. [p. 86 Oud.] *„Et vox mea* utraque lingua *iam vestris auribus probe cognita.“* Non sum nescius, extare alibi apud Nostrum Serm. I, 10, 23. *„at* sermo lingua *concinnus* utraque *Suavior, ut Chio nota si commixta Falerni est.“* Unde suspicetur quis, eo exemplo posse dici *sermo linguae utriusque*. Sed aliud est. Certe sermo utraque lingua *concinnus*, sive compositus et commixtus tamquam *cinnus ambarum*, ut cum Cicerone [Orat. 6 § 21] loquar, recte dicitur. Poterit etiam dixisse, *sermo utroque sermone concinnus*: sed non ideo quisquam dixerit, *sermo sermonis utriusque*, neque itidem, *sermo linguae*. Quamobrem, si retinere libet *sermonis*, vide annon sic potius rescribendum fuerit, *„Docte sermonis utriusque*, Cilni“: ut *C. Cilnium Maecenatem* intelligamus. Mirum enim, et propemodum insolens videtur, ut sic aliquem compellet, *„Docte sermonis utriusque linguae,“* neque tamen quis ille demum sit, nisi octavo post versu certiores nos faciat, *„Sume*, Maecenas, *cyathos amici.“* Atque hoc pacto primum, *Cilni*, Nomine scilicet eum appellaverit; deinde Cognomine, *Maecenas*: plane ut in Carm. IV, 2. ad Iulum Antonium, primo sic infit, *„Pindarum quisquis studet aemulari*, Iule, *ceratis ope Daedalea“*: et postea versu 26. *„Multa Dircaeum levat aura cycnum Tendit*, Antoni, *quoties in altos.“* Sed missis coniecturis, tutius satiusque est lectionem alteram sequi, quam duo Lambiniani, et Regiae Societatis codex subministrant, *„Docte* sermones *utriusque linguae“*: ut Carm. III, 9, 10. *„Dulces* docta modos, *et citharae sciens.“* Atque hanc confirmat Donatus ad Terentii Eunuchum III, 2. [v. 25] *„quae liberum Scire aequum est adolescentem, sollertem dabo.“ utrum* haec *solertem, ut Horatius, Docte sermones utriusque linguae: an assumendum est* his *extrinsecus?* Equidem in vetere Donati editione anno 1503. et nescio an in aliis, etiam hic reperias *Sermonis*. Sed inepte, et contra ipsius Donati propositum; qui ideo hoc citat, ut ostendat *sollertem* cum accusativo *quae* vel *haec quae* posse iungi, ut apud Horatium *Doctus* eundem casum recipit. Accedit huic et Consentius vetus Grammaticus, p. 2035. *„Accusativum trahunt, sed figurate, doctus sermonem, exosus bella, praescius futura.“* Neque enim dubites, quin ad hunc Nostri locum respexerit; pariter ut ad Virgilii illum Aen. XII, 517. *„Et iuvenem* exosum *nequicquam* bella *Menoeten.“* Esto igitur vera lectio, *Docte sermones*: nunc de ipsa sententia videamus; quae, si omnes interpretes audis, nihil aliud erit quam hoc: *„Tu, qui bene Graece Latineque loqueris, miraris, cur ego, cum caelebs sim, Martiis Calendis rem divi-*

Sume, Maecenas, cyathos amici
Sospitis centum; et vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civilis super Urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:

nam faciam." Ubi libenter doceri velim, quid ad *Martias Calendas* attineat, aut quomodo *admirationem* Maecenatis aut minuat aut augeat, quod utramque eum linguam bene callere dicit? Quod si nihil ad rem istam occasionemve pertinent ea verba, non video quin putide prorsus et *ἀπροσδιονύσως* hic ingerantur. Neque enim eximia quaedam Maecenatis laus erat Graece Latineque scire, cum Romae ea tempestate quivis Senatoris Equitisve filius, imo et de plebe innumeri, libertini etiam et servi, Graece loquerentur. Enimvero aliud quid et maius hic significant *Sermones*, nempe *Libros, Tractatus, Historias*, ut apud Graecos *ΛΟΓΟΙ*, Xenophontis *Οἰκονομικὸς λόγος* etc. inde Oratores, Philosophi, Historici, *Λογογράφοι* appellati. Ita Horatius Satiras suas *Sermones* sive *Λόγους* inscripsit; et Carm. III, 21, 9. „*Non ille, quamquam* Socraticis *madet* Sermonibus, *te negliget horridus*": id est, *Σωκρατικοῖς λόγοις*. Ergo hoc vult Horatius, „*Docte sermones utriusque linguae, miraris. Martiis caelebs quid agam Calendis*": h. e. tu qui et Latinorum et Graecorum libros accurate legisti, qui utriusque gentis historias, ritus, sacra probe intelligis, iure miraris, cur ego caelebs Calendis Martiis sacra faciam; cum nihil aut in Graiorum aut in patriis monumentis sit, quod festum illud ad caelibes quicquam pertinere, sed ad matronas duntaxat et maritos, significet. Scias itaque, me non publico instituto hodie, sed privatim rem divinam facere, quod hoc quondam die ab interitu ex ruina arboris deorum beneficio conservatus fuerim.

15. *Vigiles lucernas Perfer in lucem*] *Perfer* habent editiones veteres et pleraeque ex recentioribus. Nicolaus Heinsius in ora codicis sui, Forte *Profer*: et sic Georg. Fabricius, i. e. ut volunt, *protrahe, produc*; ut Noster Carm. III, 21, 23. „*Te Liber et si laeta aderit Venus, Vivaeque* producent *lucernae, Dum rediens fugat astra Phoebus*": hoc est, producent, protrahent, extendent in lucem usque. Sane codices nostri Reginensis et Magdalenensis clare habent, *profer*; ceteri cum aliorum codicibus *Perfer*. Utrovis modo legeris; me lubente, facies. Tamen consulto potius voce *Perfer* hic usus videtur Horatius, ut ambigui culpam evitaret, quia notissimo loquendi genere *proferre in lucem* idem est ac palam facere, in medium, in apertum proferre: ut Noster ipse Epist. II, 2, 116. „*Obscurata diu populo bonus eruet, atque* Proferet in lucem *speciosa vocabula rerum.*" Cicero pro Archia c. 6. [§ 12] „*Ut nihil possint ex his, neque ad communem affere fructum, neque in adspectum* lucemque proferre." Ita alibi bis vel ter locutus est, et alii non semel. Quare melius, credo, cum multo maiore parte Codicum legemus hic *Perfer*. Porro pro *sospitis* versu praecedente, Graevianus noster et Colbertinus, *Hospitis*. Sed nihil mutandum. *Sospitis*, quia cadentis arboris ictum evaserat. *Centum*, inquit, *cyathos sume*, et totidem annos amico *sospiti* precare; ut Ovidius Fast. III, 531. „*Sole tamen vinoque calent: annosque precantur*, Quot sumant cyathos, *ad numerumque bibunt. Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos, Quae sit per calices facta Sibylla suos.*"

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen*] Torrentius memorat multo plures et meliores ex suis habere *Cotisontis*: quod vix credibile est, cum mei ad unum omnes, et quantum intelligere datur, aliorum etiam, *Cotisonis* prae se ferant. Atque ita Suetonius in Augusto c. 63. „*Primum eum Antonio filio suo despondisse Iuliam, deinde* Cotisoni *Getarum regi.*" Neque ibi in terminatione variant Membranae. Lucius Florus IV, 12. „*Daci mon-*

Medus infestis sibi luctuosus
Dissidet armis:
Servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber, sera domitus catena:
Iam Scythae laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Neglegens, ne qua populus laboret,
Parce privatus nimium cavere:

v. 19. Vulg. *Infestus* sibi *luctuosis.*

tibus inhaerent, Cotisonis *regis imperio.*" Frontinus Strateg. I, X, 4. „*Scorylo dux Dacorum, cum sciret dissociatum armis civilibus populum Romanum* etc." ubi pro *Scorylo* reponendum fortasse *Cotiso*. Utcumque sit; ex eo quod *Scorylo* dixerit non *Scorylon* casu recto, satis apparet in obliquis non *ontis* more Graeco, sed *onis* inflectendum esse. Neque vero ulla caussa erat Romanis, cur Dacum nomen enunciatione Graeca efferrent. Eruditissimus tamen Broukhusius ad Propert. IV, 10. [v. 7] *Cotisontis* hic malle videtur.

19. *Medus infestus*] Elegans est Nic. Heinsii coniectura, quam in margine exemplaris sui adnotaverat, „*Medus* infestis *sibi* luctuosus *Dissidet armis:*" Atque ita clare et sine ulla litura codex noster Galeanus; cui aliquatenus accedunt Regiae Societatis membranae, a prima manu *luctuosus* exhibentes. Propertius IV, 1. [v. 27] „*Nec rudis* infestis *miles radiabat in* armis." Ovid. Epist. Oenones. [Her. V, 91] „*Tyndaris* infestis *fugitiva reposcitur* armis." Seneca Phoenissis, 560. „*quin tuae caussae nocet Ipsum hoc, quod* armis *vertis* infestis *solum.*" Livius I, 25. [§ 3] „*Datur signum*, infestisque armis *concurrunt.*" *Medus* autem *luctuosus*, ut Carm. III, 6, 8. „*Di multa neglecti dederunt* Hesperiae *mala* luctuosae." Neque tamen ex toto damnari potest recepta lectio, quam et editiones, et praeter Galeanum codices omnes repraesentant. „*Medus* infestus *sibi* luctuosis *Dissidet armis.*" Nam *luctuosa arma* recte dicuntur, ut Vegetius IV, 12. „*Mutuo utrinque periculo, sed maiore oppugnantium sanguine, exercentur* luctuosa certamina." Ita Tacitus [Hist. III, 72], *Luctuos[issim]um facinus*", Cicero [pro Sest. 12, 27] *luctuosum diem*, [ad Q. fr. III, 8, 5] *perluctuosum funus.* Tum autem *infestus sibi*, erit sibi adversus, sibi inimicus, ob discordiam nempe civilem. Sed in altera lectione et verborum collocatio venustior est, et sonus syllabarum dulcior; ac non potest non iis placere, qui raras et eruditas aures habent.

26. *Parce privatus*] Nullus est omnium interpretum, quin ad hunc locum, veluti ad scopulum, naufragium fecerit. Praefectus Urbis tum erat Maecenas, cum Horatius haec scriberet; unde illud supra v. 17. „*Mitte civiles super* urbe curas", et III, 29, 25. „*Tu* civitatem *quis deceat status Curas, et* urbi *sollicitus times.*" Ergo hic litigant et turbas concitant, quo sensu idem et *Praefectus Urbis* fuerit, et potuerit dici *Privatus*: siquidem ista inter se opponuntur. „*In fortuna,*" ait Cicero [de Inv. I, 25, 35], „*quaeritur, servus sit an liber, pecuniosus an tenuis, privatus an cum potestate.*" Torrentius, hoc pacto se expedire conatus, quod, ut ait, Praefectura Urbis duntaxat Officium erat, non Magistratus, iamdudum vapulavit. Rutgersius, T. Faber, Dacieriusque hic subintelligunt, *tamquam, quasi: Ita parce nimium cavere*, tamquam si *privatus* fores. Quod quam coactum, durum, et sine exemplo sit, nemo non videt: et merito Rutgersius in repetita Editione notulam hanc spongia delevit. Sed emendatione rem conficere vult Daniel Heinsius, pro *Parce* substituens *Parte*; quod et diu ante eum fecerat Matthaeus Bonfinis, homo ineptissimus: „*Negligens, ne qua populus laboret* Parte *privatus, nimium cavere.*" Sane *parte* habet codex

Dona praesentis cape laetus horae, et
Linque severa.

IX.

AD LYDIAM.

Donec gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidae
Cervici iuvenis dabat;
Persarum vigui rege beatior.

v. 27. Vulg. *Rape.*

noster Battelianus, et pro varia lectione Colbertinus: ut ordo sit, *ne qua parte laboret*: plane ut Noster alibi Serm. I, 2, 38. „*Audire est operae pretium, procedere recte Qui moechos non vultis, ut* omni parte laborent.“ et favet Acron, qui sic locum enarrat, „*Quia non timeret*, ne qua *Respublica* parte *laboraret.*“ Sed quid tandem illud erit, *Populus privatus*? sunt *οἱ πολλοί*, inquit Heinsius. Vellem exemplum eius locutionis vel unum addidisset. Sed nullum erat: imo vero *privatus* plane opponitur *populo*: tantum abest, ut ita coniungi possit. Cicero in Verrinis [II c. 13 § 32]: „*Quod privatus a populo petit, aut populus a privato, Senatus ex aliqua civitate, qui iudicet, datur.*“ Sed esto, ut *populus privatus* sint *οἱ πολλοί*; tamen non procedit oratio; neque sententiae quicquam est, quod palato non fatuo placere possit. Nos totum locum aperire, et ex tenebris his in apertam lucem proferre, paucis conabimur. Invitaverat Maecenatem Noster, ut Martiis Calendis secum biberet. Hortatur autem, ut animo veniat hilari, et a curis publicis privatisque expedito: „*Mitte*“, inquit, „*civiles super Urbe curas*“: quid enim? nihil est, cur sollicitus sis: victi praelio sunt *Daci*, *Medi* bellis civilibus occupati, subacti *Cantabri*, *Scythae* repressi, tuta sunt omnia. Quocircâ, „*Neglegens, ne qua populus laboret, Parce privatus nimium cavere*“: hoc est, Cum iam *neglegens* sis, *securus* (ut bene Acron) *non timens* (ut Glossae codicis Petrensis) ne qua populus laboret; cum, rebus tam prosperis, non sollicitus sis ne res publica detrimenti quid capiat; parce *privatus* cavere nimium, noli de privatis tuis et domesticis negotiis nimium providere, noli de re familiari nimium attentus atque anxius esse. Proinde animo puro et defaecato ad me veni; et tam *civiles* quam *domesticas* curas vel domi relinque, vel abiice. Haec sine dubio loci huius sententia est; neque verba ipsa difficultatis quicquam iam habent, si modo stili Horatiani genium agnoveris. *Neglegens*, pro *securus*, *non timens*, nove et eleganter ponitur, ut supra Carm. I, 28, 30. „Neglegis *immeritis nocituram Postmodo te natis fraudem committere? fors et Debita iura vicesque superbae Te maneant ipsum.*“ in quo similiter, ut hic, lapsi sunt Interpretes. *Neglegis committere?* hoc est, *non times* committere? *securus* audes committere hanc fraudem; quia non tibi, sed posteris duntaxat tuis nocitura est? at fortasse *tu ipse* commissum hoc magno tuo exitio lues. Neque vero in voce *Privatus* iam quisquam haerebit amplius. Quippe rem suam familiarem *privatus* curat etiam Magistratus, etiam si non Praefectus modo Urbis, sed Orbis Princeps fuerit.

27. *Dona praesentis rape laetus horae*] *Cape* habent Editiones principes Veneta et Loscheri: atque ita multo maior pars Codicum. Tamen aliquot habent *Rape*, ut ex Nostris Graevianus, Battelianus, Bodleianus, et pro varie lectione Colbertinus. Atque hoc post Lambinum avide rapuerunt Interpretes; et ex eo alius post alium ad nauseam usque ingerunt Ciceronis illud ex Ennio, De Oratore III, 40. [§ 162] „*vive, Ulixes; dum licet,*

LYD. Donec non aliam magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën;
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.
HOR. Me nunc Thressa Chloë regit,
Dulcis docta modos, et citharae sciens:
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.
LYD. Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti:

v. 5. Vulg. *Alia.* 14. *Ornithi.*

Oculis postremum lumen radiatum rape': Non dixit cape, *non* pete: *haberet enim moram sperantis diutius esse sese victurum: sed* rape. *Hoc verbum est ad id aptatum.*" Quid tum? esto, ut ibi Ennius efficacius dixerit *rape*, quam *cape*: an ideo ubicumque in aliis auctoribus *cape* occurrit, substituemus illico *rape*? Quin potius ex loci cuiusque indole et orationis filo statuimus, hoc an illud magis aptum conveniensque sit. Quemadmodum in his verbis, „*Dona praesentis* cape *laetus horae*", ex adiuncto illo *dona* perspicue, si quid sapimus, videmus retinendum hic esse *cape*; neque audiendos esse codices, qui *rape* supponunt. Quid enim opus est, obsecro vos, ut ea quae *donata* sunt, *rapere* velimus? Rapiamus, si fas est, negata aut fugientia: quae oblata praesto sunt, capiamus et sumamus. Nam ut noster ait Epist. I, 17, 44. „*Distat* sumasne *pudenter*, *An* rapias." hoc est, multum interest, capiasne donatum, an non donatum rapias. Cicero de Legibus III, 4. [§ 11] „Donum *ne* capiunto, *neve danto.*" Virgil. Aen. III, 489, „cape dona *extrema tuorum.*" Corippus Africanus lib. I. [v. 151 ed. 1664] „*Rumpe moras*, cape dona *dei.*" Caeterum a fine huius versiculi in omnibus meis Codicibus abest coniunctio *et* vel *ac*; itaque a prioris fine, unde itidem abest in Reginensi nostro et editionibus, huc eam reduximus.

5. *Donec non alia magis*] *Alia* editiones priscae, et plerique codices: sed ex nostris Leidensis, Reginensis, Galei, Bodleiani duo, *aliam.* ut Virgilius [Ecl. 2, 1], „*Formosum pastor Corydon* ardebat Alexin." Et Gellius VII, 8. *Sed* pueros *forma liberali, naviculis forte aut in vadis litorum conspectos, miris et humanis modis* arserunt *delphini.*" Tamen alibi Horatius, [Carm. II, 4, 7] *Arsit virgine,* [Epod. 14, 9] *Arsisse Bathyllo.* Non hilum interest. Sed, quandoquidem ex duobus non nisi alterutrum a poetae manu esse potest, verisimilius est vulgarem hanc, quam figuratam illam constructionem, Librariis deberi: et facilius erat literam M in illis codicibus a sequente absorberi, quam in his addi.

10. *Et citharae sciens*] A Prisciano p. 1177, sic citatur hic versus: „*Me nunc Thressa Chloe regit Dulces docta modos, et* citharam *sciens.*" ubi *citharam* ineptum est; quippe esset, Sciens quid *cithara* sit. Potuit esse *citharâ*; ut Terentius [Eun. I, 2, 53] dixit *Scire fidibus.* Sed cum addit Priscianus simile exemplum ex Homero, *Πολέμων εὖ εἰδὼς*, quod ex Iliad. *Δ* 310. *Ὡς ὁ γέρων ὤτρυνε πάλαι πολέμων εὖ εἰδώς*: apparet apud ipsum Priscianum scriptum fuisse *citharae*: ut Noster alibi [Carm.] I, XV, 24. „*Sthenelus sciens pugnae.*" Ceterum Petrensis codex et Torrentiani duo cum editione Loscheri *Cressa*: quod Fabricius ideo amplectitur, quia *Cretenses Musicae periti*: potuisset addere quia *Chloe* nomen Graecum est, non Thracium. Sed haec parvi momenti sunt; nam Libertinae, qualis haec Chloe, et nova nomina, dum ancillae erant, indebantur, et in Musicis aliisque artibus herili sumtu instituebantur. Certe *Cressa Chloe,*

Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
HOR. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque iugo cogit aëneo?
Si flava excutitur Chloe
Reiectaeque patet ianua Lydiae?
LYD. Quamquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, et inprobo
Iracundior Hadria:
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

X.

AD LYCEN.

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro; me tamen asperas
Proiectum ante fores obiicere incolis
Plorares Aquilonibus.

v. 3. Vulg. *Porrectum.*

ob asperitatem consonantium durissime exit; et omnino, si nos legitimum sonum aure callemus, inverso potius ordine posuisset Noster, „*Me nunc Cressa* regit Chloe, *Dulces docta modos.*" Quod cum nulli usquam codices exhibeant; melius est, ut *Thressa Chloe* sine controversia recipiamus. Pro *Thressa* autem Librarii veteres *Tressa* soliti sunt scribere, ut praeter Torrentianos aliquot Graevianus noster hic habet: unde facilis lapsus erat ad *Cressa.* Porro mira lectio est, quam veterrimi libri Leidensis, Colbertinus, et a prima manu Graevianus praeferunt, „*Me nunc Thressa Chloe* riget", non *regit*: quam et sic enarrat Glossator Graevianus, „*Riget, indurat me, ne te amem*"; quo nihil absurdius fingi potest.

14. *Filius Ornithi*] Miror, unde malis avibus se in omnes fere editiones intulerit hic *Ornithus*; cui si nomen ἀπὸ τοῦ ὄρνιθος impositum sit (ut certe volebat ille, qui primus introduxit) tum syllabam mediam produci oportuit. Tu vero cum libris meis omnibus et Editione Veneta lege *Orniti* vel rectius *Ornyti*, ut Graecis Ὄρνυτος nomen est notissimum. Apollonius in Argon. II, 65. Τῷ δ' αὖ Ἄρητός τε καὶ Ὄρνυτος, οὐδέ τι ἤδειν. Virgil. Aen. XI, 677. „*procul* Ornytus *armis Ignotis, et equo venator lapyge fertur.*" Val. Flaccus III, 173. „*Ne tibi Thessalicos iam profuit,* Ornyte, *reges.*" Statius Theb. XII, 143. „*Squalidus ecce genas, et hianti vulnere pallens Ornytus.*" Silius Italicus XIV. [v. 478] „*Innatat ecce super transtris fumantibus asper Ornytos.*" Calpurnius Eclog. I. bis, ter. [v. 89] „Ornite, *iam dudum velut ipso numine plenus.*" [v. 4. 13. 24].

1. *Extremum Tanaim*] Pro *Tanaim*, quod editiones omnes occupavit, repone ex vetustissimis meis Leidensi, Graeviano, Reginensi, et aliis *Tanain*, enunciatione Graeca.

3. *Porrectum ante fores*] Nescio quo malo fato evenit, ut omnes, quotquot extant, Horatii codices tribus quattuorve locis *porrectum* habeant pro *proiectum*: quod si in aliis auctoribus idem accidisset, iam diu est, cum vox *Proiectum* extra Linguae Latinae pomoeria proiiceretur. Tu vero hic repone, reclamantibus quantum queant et scriptis et editis. „*me tamen asperas* Proiectum *ante fores obiicere incolis Plorares Aquilonibus*": Ovidius Amor. II, 19. [v. 21] de eadem re; et iisdem pene verbis, „*Et sine me* ante *tuos* proiectum *in limine* postes *Longa pruinosa frigora nocte pati.*" Silius Ital. lib. I, [v. 246] „*noctemque vigil ducebat in armis,*

Audis quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat?
Sentis et positas ut glaciet nives

v. 6. Vulg. *Situm.* 7. Remugiat *Ventis.*

Interdum proiectus humi." et lib. VII. [v. 289] „*Qua super instratos* proectus gramine campi *Presserat ante toros.*" et lib. XV. [v. 109] „*Stramine* proiectus *duro patiere sub astris Insomnes noctes, frigusque famemque lomabis.*" Virgil. Aen. XI, 87. „*Sternitur et toto* proiectus *corpore terrae.*" Statius Theb. I, 387. „*hic artus imbri ventoque rigentes* Proiicit, *ignotae*ue *acclinis postibus aulae Invitat tenues ad dura cubilia somnos.*" et terum v. 587. „*viridi nam cespite terrae* Proiectum *temere, et patulo aelum ore trahentem.*" Vide quae dicemus ad Epod. X. v. 22.

6. *Inter pulchra situm tecta*] *Situm* habent Editiones principes Veneta t Loscheri: unde in sequentibus locum semel possessum tenuit. Memorant uidem Interpretes se in nonnullis codicibus *satum*, non *situm* reperisse: ed ea vox, ut variae lectiones pro vario captu hominum sua fata sortiuntur, spreta et reiecta est. Ex nostris Leidensis veterrimus, Galei, Colberinus, et a manu secunda Graevianus agnoscunt *Satum.* Atque ita Acron ditus et manuscriptus, „*Inter tecta* satum *nemus viridarium dicit.*" Porro anc lectionem probat praestantissimus Nic. Heinsius in ora sui exemplaris, bi mittit nos ad Annotata sua in Propert. IV, 4. vers. 3. et in Silium tal. X. 534, quae utinam, ut iam pollicitus est, maturaret in lucem edere ir celeberrimus Petrus Burmannus. Interea vicem Heinsii optime supplet isertissimus Broukhusius ad dictum Propertii locum, „Lucus *erat felix ederoso* consitus *antro*": et ad I, 14 vers. 5. „*Et nemus omne* satas *intendat ertice* silvas": ubi et *Satum* hic in Horatio defendit, et (post Torrentium t Marcilium) verba Senecae adducit ex Epist. 122. [§ 8] „*Non vivunt ontra naturam, qui pomaria in summis turribus* serunt, *quorum silvae n tectis domorum ac fastigiis nutant, inde ortis radicibus, quo improbe acumina egissent?*" Porro versus Silii, quo mittit nos Heinsius, sic abet: „*At ferale decus,* maestas *ad busta cupressos.*" ubi nescio an coices MSti inter alias variationes *Satas* exhibeant. Verum id, cum prodiunt Heinsianae notae, videbimus. Interim non desunt aliunde, quae ad vincendam hanc lectionem sola sufficiant. Varro de Re Rust. III, 5. [§ 12] *Extra eas columnas est* silva manu sata, *grandibus arboribus tecta, ut nfima perluceat, tota septa maceriis altis.*" Alfenus in Digest. VIII, 5, 17. *Cum in domo Gaii Seii locus quidam aedibus Annii ita serviret, ut in o loco positum habere ius Seio non esset, et Seius in eo* silvam sevisset." linius Hist. XV. Sect. 20. [§ 77] „*Colitur ficus arbor in foro ipso: illic rescit, rursusque cura sacerdotum* seritur: — *eadem fortuito* satu *vivit n medio foro: — aeque fortuita eodem loco est vitis atque olea, umbrae ratia sedulitate plebeia* satae." et ibid. Sect. 36. [§ 120] „*Haud scio an rima omnium myrtus in locis publicis Romae* sata, *fatidico quidem et emorabili augurio*", et Sect. 40. [§ 134] „*Et quia* manu satarum *reeptarumque in domos, laurus fulmine sola non icitur.*" Ex his clare onstat, silvas, arbores, *inter tecta* et in domos vel loca urbis publica reeptas, non *sitas* duntaxat, quod omnibus silvis locisque convenit, sed *satas* iisse; et proinde hic legendum esse, „*quo* nemus Inter *pulchra* satum ecta *remugiat.*"

7. *Ventis et positas*] Videamus totum locum: „*Audis, quo strepitu nua, quo nemus Inter pulchra satum tecta remugiat Ventis? et positas t glaciet nives Puro numine Iuppiter?*" ubi primo risum iocumque movet anaquillus Faber, vir caetera ingeniosus et doctus; qui velut somno reente excitus clamat, „*Mendum turpe, turpe,* quo ventis. *Isthuccine visse neminem? lego,* Queis ventis." Sed bene est, quod errantem socerum

Duro numine Iuppiter?

v. 8. Vulg. *Puro.*

in viam reduxit doctissimus Dacierius; nam *strepitu* hic bis accipiendum esse, *quo strepitu ianua, quo strepitu nemus remugiat ventis,* ante Fabrum natum omnes, puerique patresque, viderunt. Illud et mihi, sed meliore omine, mirari liceat, *vidisse neminem* absurdum illud et *ἀναπόλογον*, quod in hac sententia non latet, sed plane extat. Tu mecum ad calculum verba redige: *Audis*, quo strepitu ianua et nemus remugiat? et *Audis*, ut Iuppiter glaciet nives? Quid audio? an gelu et frigus auditu percipiuntur? Nemo quisquam mihi persuaserit, aut Horatium haec scripturum fuisse, aut amicos, queis recitabat, tam facile condonaturos. Certe non adeo digna haec erant, quae *Iovis auribus servarentur.* Sed notior, opinor, est Horatii indoles, quam ut ipsum, et non Librarios potius, culpae huius insimulemus. Quippe levissima mutatione, nempe unius literulae, quae et ipsa plerumque omittebatur, melius, nisi fallor, procedet oratio, in hunc modum „*Audis, quo strepitu ianua, quo nemus Inter pulchra satum tecta remugiat?* Sentis *et positas ut glaciet nives Puro numine Iuppiter.*“ *Sentis,* ut ipse alibi in re non absimili Carm. III, 28, 6. „*Inclinare meridiem* Sentis *et veluti stet volucris dies, Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli consulis amphoram.*“ *Remugiat* autem absolute, sine dativo *ventis*: ut Virgil. Aen. IX, 504. „*sequitur clamor, caelumque* remugit.“ XII, 928. „*Consurgunt gemitu Rutuli, totusque* remugit *Mons circum.*“ Claudianus Eutrop. II, 162. „*responsat Athos Haemusque* remugit.“ idem Rapt. Proserp. I, 10. „*Auditur fremitus terris, templumque* remugit.“ Prudentius Apotheos. 386. „*Quicquid in aere cavo reboans tuba curva.* remugit.“ Neque vero opus erat, ut *ventis* hic inculcaret Noster; cum iam paullo ante *Aquilones* nominasset. Quid quod necesse est, stante hac lectione, ablativo casu efferri *ventis*; non ut vulgo creditum est, dativo: ut in illis Virgil. Aen. XII, 722. „gemitu *nemus omne* remugit“: Statii Theb. XII, 602. „*alio si forte* remugit Bellatore *nemus*“: Martiani Cap. lib. 5. [§ 425] „*raucusque per aethram Cantus, et ignoto caelum* clangore remugit.“ Iam autem quam inconcinne et pene insulse geminetur hic ablativus, *remugiat ventis strepitu,* nemo est qui non videat. Equidem duo loca, neque plura, memini, ubi dubites, dativusne sit casus, an ablativus; ut Virgilii illud de Sibylla, Aen. VI, 99. „*Horrendas canit ambages,* antroque remugit“: et Statii Theb. XII, 274. de Cerere et Encelado: „*Illius insanis* ululatibus *ipse* remugit *Enceladus, raptoque vias illuminat igni.*“ ubi esto, si ita vis, dativus; adeo ut *remugire* hic sit *contra mugire*: tamen vides, opinor, multum interesse; et tam apte et ex vero dativum hic poni, quam apud Horatium stulte et inepte. Quippe *Sibylla* et *Enceladus* clamorem ex se edere, et contra mugire possunt: *nemus* autem atque *ianua* nullum suapte vi faciunt strepitum; sed totum, quantus quantus est, ventis acceptum referunt. Quod si, his spretis obstinate adhuc quisquam retinere velit *ventis*; is aliam viam insistere possit, et pro *et* legere *en*: atque idem, cum vetusto codice Fabricii, commodius tum leget, *Audi*: „Audi, *quo strepitu ianua, quo nemus Inter pulcra satum tecta remugiat Ventis!* en, *positas ut glaciet nives Puro numine Iuppiter!*“

8. *Puro numine Iuppiter*] Nondum ex salebroso hoc loco evasimus: quid enim sibi vult, *puro numine? „positas ut glaciet nives Puro numine Iuppiter.*“ qua in lectione codices nostri omnes consentiunt. Et laborant quidem Interpretes, inque omnes partes se vertunt; nulla tamen certior est explicatio, quam quae olim a Porphyrione profecta est, *puro numine,* hoc est sudo et sereno caelo: „*nam,*“ ut ait, „*post nivem positam in Aquilone vento serena tum esse solent, praesertim in Italia frequenter.*“ Atqui non una de causa non placet haec enarratio. Etenim primo, *nunen Iovis* sive aeris hic ponitur, tamquam *caussa* gelationis: ergo tale epithe-

Ingratam Veneri pone superbiam;
Ne currente rota funis eat retro.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigida mollior aesculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
Caelestis patiens latus.

v. 10. Vulg. *Ne* c. *retro* f. e. *rota.*

on addi debuit, quale *caussam* illam intenderet et promoveret, ut *frigilum, vehemens, acre, acutum*: iam autem *purum* otiose hic ingeritur; ieque enim puritas aëris, etsi gelum plerumque comitetur aut sequatur, lla ex parte gelationem efficit. Deinde *purum* illud non parum officit ententiae, et consilio poëtae. Tetra enim et pruinosa illa nox verbis exggeranda erat, ut Lyce citius miseresceret amatoris sub dio ante limen norantis. At *puro* et sudo caelo ad fores excubare non adeo miserum erat, uam foedo et sordido. Male oravit igitur caussam suam, si *puro* hic raeter sententiam addidit. Equidem, ut haec incommoda evitentur, sic otius ab Horatio scriptum esse crediderim; „*Sentis et positas ut glaciet ives* Duro *numine Iuppiter.*“ D in P propter similitudinem facile mutatur; praesertim, ut saepe dixi, in initio versus. Ideo autem *duro* nuine, quia *nives gelu* glaciaret et *duraret*, de quo vide nos ad Carm. III, 4. vers 39. Sic alibi I, 22, 19. „*Quod latus mundi nebulae*, malusque uppiter *urget.*“ et I, 1, 25. „*manet sub* Iove frigido *Venator.*“ Claudian. ons. Olybr. vers. 36. „*Audiit et* gelido *si quem Maeotia pascit Sub* Iove.“ ilius Italicus XII. [v. 21] „*Queis gelidas suetum noctes thorace gravatis ub* Iove non aequo *trahere.*“ Ergo, ad haec exempla, *duro* numine Iupiter nives glaciavit; et sane olim in libris *duro* extitisse non leve est arumentum, quod in codice quodam alia lectio reperta est, memorantibus antero et Turnebo; „*et positas ut glaciet nives Puro* limine *Iuppiter*“: n quo frustra sunt, qui pro *limine* reponunt *lumine*, atque id pro genuina uius loci scriptura vendidant: nihil enim illo *lumine* ineptius, cum propter lia, tum quod noctu haec, non interdiu, agerentur. Imo vero, quicumque ectionis illius *limine* primus fuit auctor, sic locum hunc concipiebat, Duro limine *Iuppiter*“: nives positas *duro limine*, ubi tunc Horatius *nte fores proiectus* excubabat: sic Epod. XI, 22. „Limina dura, *quibus umbos et infregi latus.*“ Ovid. Remed. Amor. 508. „*Nec dic blanditias, ec fac convitia posti: Nec latus in* duro limine *pone tuum.*“

10. *Ne currente retro funis eat rota*] Alius, et, nisi fallor, melior st verborum ordo in Petrensi nostro et Galei: „*Ne currente* rota *funis at* retro.“ ut in Arte Poët. 22 „currente rota *cur urceus exit?*“ Et *retro*, um priorem syllabam corripit, suavius ponitur in fine versus, atque ita emper Noster, ut I, 35, 25. „*At vulgus infidum et meretrix retro.*“ II, 1, 5. „*Poscentis aevi pauca: fugit retro.*“ III, 4, 26. „*Non me Philippis ersa acies retro.*“ adde, quod in recepto ordine, ambiguum foret, utrum *urrente retro rota*, an *funis retro eat*, construendum sit.

18. *Nec Mauris animo mitior anguibus*] Editiones primae Veneta et oscheri, *animo*; postea nescio quis *animum* primus introduxit. Ab eo empore in hunc usque diem, ut cuique eruditorum visum est, nunc hoc,

XI.
AD MERCURIUM.

Mercuri, (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque Testudo resonare septem
Callida nervis,
Nec loquax olim neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis;
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Adplicet auris:
Quae, velut latis equa trima campis,
Ludit exsultim metuitque tangi,
Nuptiarum expers et adhuc protervo
Cruda marito.

nunc illud locum obtinuit. Lambinus, Cruquius, Torrentius de suis codicibus tacent. Ex quinque Pulmanni tres *animo*; duo reliqui *animum*, ut etiam ex tribus Bersmanni unus. Certe ex omnibus nostris unicus Graevianus agnoscit *animum*, idque manu recentiore mutatum est in *animo*. Rectum tamen illud, elegante et familiari Poëtis Graecismo. Statius Silv. IV, 6. [v. 55] de Hercule, „*Sic* mitis vultus, *veluti de pectore gaudens Hortetur mensas.*“ ubi *vultus* non rectus singularis est, sed accusativus pluralis; ut Claudian. Stil. II, 135. „*Blanda quidem vultus.*“

9. *Quae velut latis*] Anacreon [fr. 75 Bergk]: „*Πῶλε Θρηκίη, τί δή με Νηλεῶς φεύγεις ..... Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι, Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις.*“ Noster: „*Quae velut latis equa trima campis Ludit exsultim, metuitque tangi.*“ Atque haec ex illis expressa esse, post Henricum Stephanum, multi annotarunt. Sed animadvertit ceteris acutior celeberrimus Dacierius, Anacreontis illud *λειμῶνας prata* non ad amussim respondere *latis campis*: et idcirco, ut propius inter se conveniant, contra omnes codices reponendum esse contendit, *laetis campis*: ita Carm. II, 5, 5. „*Circa* virentes *est animus tuae* Campos *iuvencae.*“ Addidisse potuit Carm. III, 18, 9. „Ludit herboso *pecus omne* campo.“ et IV, 4, 13. „*Qualemve* laetis *caprea* pascuis“; ut Ovidii illud Fast. IV, 476. „*Sacrorumque Melan* pascua laeta *boum.*“ Iam ut concedamus Nostrum Anacreontea illa ante oculos habuisse, quamquam hoc quidem incertum est; novimus tamen eum non multum amare *fidos* illos *interpretes*, et serviles imitatores, qui *verbum verbo* exprimendum curant. Equidem id de plano ausim affirmare, multo aptius loco huic et sententiae convenire *Latis*, quam *Laetis*. Quippe cum addit, *metuitque tangi*, bene certe posuit *latos campos*, ubi nimirum fugae erat locus et spatium, ne *tangi* et prehendi posset. Quid quod de more *latos campos* dixit, perpetuo apud Poëtas epitheto. Virgil. Aen. VI, 888. „*Aëris in* campis latis, *atque omnia lustrant.*“ et XI, 465. „latis *diffundite* campis.“ et III, 537. „*Quattuor hic, primum omen*, equos *in gramine vidi, Tondentes* campum late, *candore nivali.*“ VII, 486. „*cui regia parent* Armenta, *et* lati *custodia credita* campi.“ Stat. Silv. IV, 7. [v. 1] „*Iam diu* lato *spatiata* campo.“ Silius Ital. VIII. [v. 310] „*iam* latis *obvia, credo, Stat* campis *acies.*“ et XVII. [v. 384] „*Ne si miscebit* latis *fera praelia* campis.“ Sic *lata arva* Ovid. Fast. I, 546. „*Dumque huic hospitium domus est Tegeaea; vagantur Incustoditae* lata *per* arva *boves*“: ubi dolet praestantissimum Heinsium, pari quo hic Dacierius errore, *laeta arva* ex pauculis codicibus substituisse; cum et maior librorum pars et ipsa res alterum efflagitet. *Lata* enim sine dubio, quia dixerat

Tu potes tigris comitesque silvas
Ducere, et rivos celeris morari.
Cessit inmanis tibi blandienti
Ianitor aulae
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput eius, atque
Spiritus teter, saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion, Tityosque voltu
Risit invito: stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum poenas, et inane lymphae
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,

v. 18. Forte, Caput, *exeatque.*

vagantur. Ipse Ovidius Fast. II, 210. „*Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones Invadunt sparsos* lata per arva *greges.*“ ubi recte *lata*, quia *sparsos*: neque variant codices. Idem Amor. I, 7. [v. 8] „*Stravit deprensos* lata per arva *greges.*“

18. *Caput eius atque Spiritus*] Nihil verius, quam quod Dacierius libere et candide hic adnotavit; *Totum*, inquit, *hoc Carmen dehonestat vocula* eius, *qua utinam Horatius non usus fuisset.* Equidem iamdudum male oderam illud *eius*, et hanc viri insignis censuram magna cum voluptate postea legi: „*Cerberus, quamvis furiale centum Muniant angues caput* eius, *atque Spiritus teter saniesque manet Ore trilingui.*“ Aufer enim hinc *eius*, et integer tamen sensus manebit. Quippe cum *Cerberum* iam nominasset, satis erat dixisse *furiale caput*: neque opus erat τῷ *eius*, ut cuius sit caput certo scire possemus. In Sermonibus quidem, qui ad pedestrem orationem proxime accedunt, venia danda est Nostro, cum II, 1, 70. et II, 6, 76 ait. „*Scilicet uni aequus virtuti atque* eius *amicis*“: „*Et quae sit natura boni, summumque quid* eius“: et Lucretio, cum in poëmate Philosophico passim hanc voculam adhibet, [I, 782] „*Quin etiam repetunt a caelo atque ignibus* eius.“ [I, 964] „*Nec refert quibus adsistas regionibus* eius.“ Neque vero peccavit Noster in Carm. IV, 8, 18. „Eius, qui *domita nomen ab Africa Lucratus rediit, clarius indicant Laudes*“: Tolli enim hic non potest τὸ *eius*, nisi cum totius sententiae dispendio: ut neque apud Properium IV, 2. vers. 35. „*Est etiam aurigae species Vertumnus, et* eius *Traiicit alterno* qui *leve pondus equo.*“ Sed Poëtae Epici, magno sane cum iudicio, vocabulum hoc perpetuo mulctarunt exilio; ne Heroici carminis maiestatem humi serpere cogeret; utpote singulis fere periodis recursum, ni stilo poetico subintelligeretur extrinsecus, neque praesentia sua versus inquinaret. Inde est, quod in toto Virgilio ne semel quidem occurrit *Eius.* Bis duntaxat in Ovidio, ut Trist. III, 4. [v. 27] „*Non foret Eumedes orbus, si filius* eius *Stultus Achilleos non adamasset equos.*“ ubi ublato *eius*, nihil deest sententiae: posito autem, in prosam orationem versus degenerat: plane ut hic apud Nostrum. Eo tamen peius Noster, et quod in Carmine Lyrico longe supra Ovidii Elegos surgere debuerit; et quod statim subiunxerit *atque*, Caput *eius atque*: adeo ut bis tanto carminis sublimitatem magis depresserit. Quin in verbis sequentibus, est quod excusari fortasse possit, probari certe et laudari minime mereatur: „*Spiri-*

Quae manent culpas etiam sub Orco.
Inpiae, (nam quid potuere maius?)
Inpiae sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, periurum fuit in parentem
Splendide mendax, et in omne virgo
Nobilis aevum:
Surge, quae dixit iuveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores;

tus teter saniesque manet": hoc est, *spiritus manet*, et *sanies manet*. Atqui *spiritum* sive halitum *manare* nemo usquam dixit. *Sanies* quidem *manat*, atque omne genus humorum et liquorum, *lacrimae, sanguis, sudor, mel, aqua, pix* et similia: spiritus nequaquam, si accurate loquimur. Nam cum Lucretius [VI, 927] *sonitum* et [I, 535] *frigus manare* dixit, illud nimirum vult, per *poros et priva foramina corporum permeare*: non ut hic Noster de *spiritu*, cum aperta via per fauces prodeat. Quid igitur fiet? an Horatium hic captum et damnatum sub cultro relinquemus? an potius, „*O Tite, siquid ego adiúro curamque levasso, Ecquid erit pretii?*" Vide igitur, annon in Librarios potius culpam transferamus, et levi mutatione ab utroque Nostrum crimine una opera liberemus. Sic ergo repone, „*Cerberus: quamvis furiale centum Muniant angues caput*, exeatque *Spiritus teter, saniesque manet Ore trilingui.*" Ovidius Metam. III, 75 de Dracone loquens: „*plenis tumuerunt guttura venis:* Spumaque *pestiferos* circumfluit *albida rictus: Terraque rasa sonat squamis; quique* halitus exit *Ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.*" ubi paria vides omnia: *spuma circumfluit*, plane ut *sanies manet*: *halitus* autem *niger exit*, ita ut hic *exeat spiritus teter*: et utrobique quidem ex *ore trilingui*: nam et serpenti illi, versu ibi 34, „Tres *vibrant* linguae, *triplici stant ordine dentes.*" Iterum Ovidius Trist. V, 6. [v. 19] „Spiritus *hic Scythica quem non bene ducimus aura, Quod cupio, membris* exeat *ante meis.*" et ibid. IV, 3. [v. 41] „Spiritus *hic per te patrias* exisset *in auras.*" et Art. Amat. III, 745. „Exit, *et incauto paullatim pectore lapsus Excipitur miseri* spiritus *ore viri.*" Verum hic notandum est, quod in his locis *Spiritus exit* de iis duntaxat dicatur, qui moribundi animam expirant. Quare ad evitandum Ambiguum, utinam Noster scripsisset potius, *Exeatque Halitus teter*.

30. *Impiae, nam quid potuere maius*] *Nam quid*, et membranae et editiones. Solus codex Magdalenensis a manu secunda, „*Impiae*, numquid *potuere maius?*" Non male. Nihil tamen mutaverim, nisi a prima manu codex aliquis *numquid* exhibuerit.

36. *Et in omne virgo Nobilis aevum*] *Nobilis* habent omnes, quod sciam, et Editi et Scripti. Barthius tamen ad Claudianum suum p. 1225. [in Rufin. II, 226] „*Legendum*", inquit, „nubilis *ex vetustissimis Membranis, non* Nobilis *ut vulgo. Dicere enim vult ingeniosissimus poëta, aeternae gloriae velut* nuptui *datam eam virginem, quia torum genialem noluit novi mariti sanguine conscelerare, quod tot ipsius sorores fecerant.*" Vide quanti sit sapere. Sibi certe bellus homo visus est, cum insulsum hoc et refutatione indignum protulit. Verum nimirum erat, quod ex puteo suo Democritus hausit, *τὴν πολυμαθίαν νοῦν οὐ διδάσκειν*, multifariam lectionem nemini conferre mentem et iudicium; quippe quae Dei et Naturae dona sunt, non nostrae operae et laboris.

Quae, velut nactae vitulos leaenae,
Singulos (eheu) lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater saevis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci;
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus: i secundo
Omine; et nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

XII.

AD NEOBULEN.

Miserarum est, nec amori dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere; aut exanimari metuentis
Patruae verbera linguae.

v. 43. Vulg. *Nec* intra. v. 1. *Neque.*

43. *Nec te feriam nec intra*] Ita recentiores Editiones: at antiqua Veneta et Loscheriana, *nec* te feriam, *neque* intra. Quis primus mutaverit nescio, neque scire quicquam interest; certe non est secutus meliores pluresve codices. Ex tribus Bersmanni, duo habuerunt *neque*: et sic ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis, Zulichemianus, optimi et vetustissimi quique, cum aliquot aliis. Ceteri interpretes tacent: quasi credo nihil referret, *nec* an *neque* scripseris, ubicumque versus ratio utrumvis admittere potest. Equidem, ut in his minutiis nec linguae Latinae neque Flacci salutem sitam esse confiteor, ita semel suscepto hoc labore, mei iam muneris pensique esse existimo, ne levissima quidem praeterire. Quamobrem illud animadverto, varietatis hic gratiam quaesivisse Nostrum, et, quoties liber erat a metri necessitate, *Nec, neque*, vel *Neque, nec*: non bis eandem particulam *nec, nec*, aut *neque, neque* posuisse. ut Carm. I, 6, 5. „*Nos, Agrippa,* neque *haec dicere,* nec *gravem.*“ II, 16, 7. „*Grosphe non gemmis,* neque *purpura ve--Nale,* nec *auro.*“ Ergo et hic ex MStia legendum; „*nec* te feriam, *neque* intra.“ Et similiter in toto opere decies opinor vel amplius ex melioribus membranis revocavimus: de quibus semel hic dixisse suffiiciat.

1. *Miserarum est*] Quales sint in hoc Carmine versus, et quomodo digerendi, non modo inter Interpretes, sed inter vetustos Grammaticos magna controversia est. Quam si aliquando tandem dirimere, et rem extra dubium collocare possumus; et gratiam, nisi fallimur, inibimus a Lectore φιλομούσῳ; et eo pacto insigne flagitium, quod per ducentos iam annos carmen hoc faedissime luxavit, in posterum cohibebimus. Principio, scriptor vitae Horatii a Iacobo Cruquio editus, hanc Oden *tricolon tetrastrophon* esse vult, hoc est, ex *quattuor* versibus constare, quorum *tres* diversa habeant metra: duos autem priores esse *Sapphicos trimetros acatalectos*, tertium *Anacreonteum dimetrum* (lege, trimetrum) *catalecticum*, quartum *Adonium*. Ergo ex huius hominis sententia sic digerendi fuerint versus; „*Miserarum est nec amori dare ludum, — Neque dulci mala vino lavere, aut ex — Animari metuentes patruae — Verbera linguae.*“ Atque hanc

formam secutus est in editione sua Cruquius, quam et in tribus vetustis codicibus se reperisse narrat. Sane et in nostris, Graeviano, Reginensi, Batteliano, dispositio fere eadem est; praeterquam quod vocabula in fine versuum non in duas partes secant, more Cruquiano, *„Studium aufert, Neobule, Liparae — i nitor Hebri, — Celer alto latitantem frutice — to excipere aprum"*: sed integra continuant hoc modo, *„Studium aufert Neobule, Liparaei — Nitor Hebri. — Celer alto latitantem fruticeto — Excipere aprum."* Quin et eandem normam tenuisse codices Cruquii nullus dubito; atque id ipsum est, quod eos dicit *nonnihil sua ope adiutos fuisse in pedibus ordinandis.* Iam autem quam inepta, prava, distorta, deformia haec sint, quid attinet dicere? Satis profecto superque id constabit ex iis quae dicturi iam sumus de vero metiendi modo. Pes metricus ex quatuor syllabis constans, quorum priores duae breves, posteriores longae sunt, ut *Diomedes, metuentes, Cytherae,* Graecis Ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος, Latinis *Ionicus minor* appellatur. Hoc unico pede totum Carmen ab initio ad finem usque decurrit: quale unum ab Alcmane olim compositum esse narrat Hephaestion p. 39. cuius hoc initium: Ἕκατον μὲν Διὸς ἴον τάδε μῶσαι χροκόπεπλοι: et a Sappho alterum, quod sic incepit, Τί με Πανδιονὶς ὡράνα χελιδών: ab Alcaeo vero *πολλὰ multa* conscripta esse idem testatur. Praeterea et duo genera fuisse ait (pag. 66) horum carminum Ionicorum: unum (id ἐξ ὁμοίων vocat) quod nullo certo pedum numero claudebatur; sed ubicumque auctori visum est, vel pedem sistebat, vel pari tenore ultra procedebat: quale crediderim Alcmanis illud et Sapphus fuisse, solis Ionicis constans, caetera legibus solutum. Atque huius generis unum exhibet Terentianus Maurus, suumne an forte Septimii Sereni equidem nescio: pag. 2429. *„Diomedem modo magnum dea fecit, dea belli Dominatrix, Phrygas omnes ut in armis superaret: Patulis agmina campis iacuerunt data leto: Pavidi tergaque dantes petierunt trepidae moenia Troiae."* ubi vides pedum numerum non esse definitum sed carmen per synaphiam, ut vocant, quousque velit, progredi. Quod et antea nos docuerat p. 2416. *„Non* versibus *istud,* numero aut pedum, *coarctant: Sed continuo carmine, quia pedes gemelli Urgent brevibus tot numero iugando longas: Idcirco vocari voluerunt συνάφειαν."* Alterum Ionicorum genus, quod *κατὰ σχέσιν* vocat Hephaestion, certo eorundem pedum numero incedebat; quo simul ventum erat, claudebatur sententia: atque inde rursus exordiens pari iterum numero decurrebat: quae *redditio* et *revolutio* (*ἀνταπόδοσις καὶ ἀνακύκλησις*) toties iterabatur, quoties voluit auctor carminis: ea lege, ut neque pauciores neque plures pedes habuerit in clausulis sequentibus, quam in prima habuit. Tale, inquit, erat Alcaei carmen, cuius hoc initium; Ἐμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πόδ' ἔχοισαν. qui locus obiter corrigendus est: MSti, quos vidi, παῖδ' habent, non πόδ'; sollemni errore *αι* pro *ε*, quia eodem sono efferebantur: lege igitur, Ἐμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν. *Me miseram, me omnium calamitatum expertam.* πεδέχοισαν Aeolensium dialecto pro *μετέχουσαν.* Addit Hephaestion [p. 67]; Ἄπειρος μὲν ὢν τις φήσειεν ἂν αὐτὸ Ἐξ ὁμοίων εἶναι, ἐξ Ἰωνικῆς ἀπ' ἐλάσσονος συζυγίας καταμετρούμενον. ἡμεῖς δὲ, ἐπεὶ ΚΑΤΑ ΔΕΚΑ ὁρῶμεν αὐτὸ συζυγίας γεγραμμένον, Κατὰ σχέσιν αὐτὸ γεγράφθαι φαμέν. Hoc est, *Imperitus quidem aliquis hoc carmen Alcaei solutum legibus esse crediderit: nos vero, cum* decem *ubique pedibus decurrere videamus, lege id constrictum esse pronunciare possumus.* Ubi in primis observandum, omnes eius carminis clausulas fuisse *decem pedum.* Inde enim luce ipsa clarius constabit, ad Alcaei exemplar hanc, de qua agimus, Odam ab Horatio compositam esse. Quippe haec similiter decem pedibus Ionicis decurrit: inde rursus initio capto stadium idem metitur; et quattuor eiusmodi decapodiis tota finitur. Porro et illud ex verbis Hephaestionis discimus, nullum versiculi finem aut divisionem esse, donec ad *decimum* pedem deventum sit: et proinde nihil referre, utrum tribus, an duabus, aut unicâ,

si fieri posset, lineâ decapodia quaeque scribatur: cum nulla pausa aut incisio sit ante decimum pedem. Sed quandoquidem chartae paginaeque spatium tam longam lineam admittere et continere non potest; et proinde necesse esset, ut decempedalis versus in partes divideretur: inde dubium ortum est, quibusnam in locis commodissime fieri posset incisio. Ubi ridiculum plane et insulsum se praebuit Scriptor Cruquianus; qui in medio pede Ionico caesuram posuit, et praeterea sexies in tam brevi carmine versum exire fecit in dimidiatum verbum. At plerisque placuit, ut in tria membra discerperetur, quorum duo priora trimetra Ionica essent, tertium tetrametrum; quo modo omnes hodie Editiones praeter Cruquianam exhibent, *„Miserarum est nec amori dare ludum, — Neque dulci mala vino lavere aut ex — animari metuentes patruae verbera linguae.“* Ita dividunt Marius Victorinus p. 2618. Diomedes p. 510, et 524; Atilius Fortunatianus 2704; Plotius 2660; et Scholiastes Acron. Verum in ea divisione illud incommodi accidit, quod in medio verbo ter fiat incisio, inconcinne prorsus et odiose; *Neque dulci mala vino lavere aut ex — Simul unctos Tiberinis humeros la — vit in undis eques ipso melior Bel —* quae deformitas nebuloni cuidam ansam porrexit, ut immane facinus aggrederetur, de quo mox plura dicemus. Nos potius in his Graecum Hephaestionem secuti sumus, qui, ut iam vidimus, primam in Alcaeo caesuram fecit *τετράμετρον, „Ἐμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πεδέχουσαν.“* Cui accedit Marius Victorinus pag. 2538, 2507, et 2496, ubi exemplum Ionici *ἀπ' ἐλάσσονος* tetrametri acatalecti hoc adducit; *„Miserarum est neque amori dare ludum neque dulci.“* Quorum exemplo priores duos in hac nostra editione scripsimus tetrametros, tertium autem dimetrum, hoc modo: *„Simil unctos Tiberinis humeros lavit in undis, — Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno, — Neque segni pede victus.“* Atque hoc pacto, ut in libro ipso videre est, nulla linea dimidiato vocabulo clauditur: neque aliter ab Horatii manu profectum esse quovis pignore contenderim. Illud tamen semper memineris, utcumque scriptionis commodo versus dividatur, unicum tamen revera esse, et continuato cursu properare usque ad decimum pedem.

Caeterum ineptus est Scholiastes Acron, cum *metrum hoc Sotadicum dici* tradit; unde deceptus vir cetera pereruditus mirum somnium habet de scopo et proposito Poëtae; quasi Hebrus ille, quem tantopere laudare videtur Noster, *turpis et vetulus moechus* esset, et *Sotadico hoc Satyricoque rhythmo* ironice sugillaretur. Quippe numquam hoc versu usus esse traditur maledicus ille Sotades: Ionico quidem pede scripsit, unde lapsus est Acron; sed Ionico *ἀπὸ μείζονος*, sive maiore, qui contrarius plane est huius Carminis pedi, nempe Ionico minori. Hic post duas breves totidem longas habet syllabas, ut *Fruticeto*: ille vice versa a duabus longis exit in totidem breves, ut *Contendere*. Sotadicorum haec exempla notissima sunt (praeter eos Terentiani Mauri hic obiter citatos) *Σείων μελίην Πηλιάδα δεξιὸν κατ' ὦμον. Εἰς οὐχ ὁσίην τρυμαλιὰν τὸ κέντρον ὠθεῖς.* ubi vides non Iambeum ab Heroico magis dissonum esse, quam Sotadicum ab hoc Horatii. Neque levius falluntur ii, qui hanc Oden *pede parum elaborato procedere* dictitant, adeo ut bene factum sit, quod semel duntaxat Noster hoc metrum adhibuerit. Imo vero et in primis dulce est metrum, et longe omnium operosissimum. Geminas enim breves et geminas longas, repetita identidem vice, paucissima verba suppeditabunt; ut agnoscet, si quis Musarum cliens in hoc metro periculum sui fecerit. Unde magis credibile est, difficultate operis offensum Horatium non amplius semel hoc conatum esse. Nam magister eius Alcaeus *πολλὰ*, ut iam vidimus, *multa* carmina hoc metro detexuit; et profecto, si ad lyram canatur, ut omnia haec chordis socianda erant, mirum quendam leporem habet Ionicus minor *κατὰ σχέσιν* iteratus et revolutus: ut iure de hac Oda dixerit Terentianus Maurus p. 2429. *„Simili lege sonantes numeros ad Neobulen Dedit uno* modulatus lepide *carmine* Flaccus.“

Tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
Operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparaei nitor Hebri;

6. *Liparaei nitor Hebri, Eques ipso*] In editionibus priscis, Veneta et Loscheriana, hac forma et ordine versus hi conspiciuntur: „*Studium aufert, Neobule, Liparaei nitor Hebri: — Simul unctos Tiberinis humeros la — vit in undis, eques ipso melior Bel — lerophonte, neque pugno, neque segni pede victus.*“ Et sic omnia scripta exemplaria, tam mea, quam aliorum, nisi quod verba non dividant in fine versuum. Exortus tamen est ante annos ducentos sceleratus nescio quis, qui os sublevit Aldo Manutio, mentitus *antiquum quendam codicem Viennae apud Stanislaum Zaur* sic versus hos exhibere, nova specie dispositos; „*Studium aufert, Neobule, Liparaei nitor Hebri, — Eques ipso melior Bellerophonte, — Neque pugno, neque segni pede victus, — Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis.*“ Quo mendacio inductus Aldus, neque sibi tum viso eo codice nec cuiquam postea, versus hos ad eam formam in Editionibus suis expressit; et ex eo tempore, quod indignandum magis an dolendum sit nescio, omnes omnium editiones praeter unam Cruquianam flagitium hoc commaculavit. Sed audiamus, quibus rationibus inductus hoc primum commentus est ille nebulo. Primo, *ut servarentur integrae dictiones*; neque tam deformiter in binos divellerentur. Atqui ego, antiquo verborum ordine servato, mutatis tantummodo caesurae locis, id melius praestiti. Deinde, ait, *ne claudicet versus in dictione Bellerophonte*, quam corripere ultimam putat, quia genitivum facit *Bellerophontis*. Plumbeum sane pugionem, et facile retundendum! Quippe casus huic rectus est *Bellerophontes*, ut Graeci Βελλεροφόντης: Seneca Epist. 115. [§ 15] „*Dabit in illa fabula poenas* Bellerophontes.“ Hyginus Fab. 273. „*Ludis Acasti, Zethus dolichodromo vicit, Calais diaulo*, Bellerophontes *equo*.“ Iam autem notissimum est Graeca eiusmodi nomina ablativos E longo saepe producere; ut Iuvenalis XIII, 98. „*si non eget Anticyra nec Archigene: quid enim.*“ quamquam casu genitivo *Archigenis* recte dixeris terminatione Latina. Quod si concedamus *Bellerophonte* esse ultima brevi: nihil tamen ei syllabae consuluit homo imperitus, cum in versus extremum eam traiecit. Quippe, ut iam ante ostendi, versus unus et non interruptus decurrit usque ad decimum pedem: neque ulla hic syllabae communis, qualis in Hexametrorum aliorumve fine, licentia est, nisi forte in decimo quôque pede. Pari modo, ac in Anapaestis nulla syllaba communis est, priusquam ad ultimam clausulam sive versum Paroemiacum devenerint; ut primus olim docui in Dissertatione ad Ioannem Antiochenum Malelam [p. 26 ed. Oxon. a. 1691], et postea multo fusius in Scripto Anglico de Epistolis Phalaridis [p. 132 ed. 1699, p. 181 Ribbeck]. Caeterum quis risum tenere potest, cum inter interpretes tot turbas concitaverit novus ordo a terrae filio inductus, „*Liparaei nitor Hebri, — Eques ipso melior Bellerophonte.*“ Quomodo enim *nitor Hebri* est *eques? Nitor Hebri*, inquiunt, est *περιφραστικῶς ipse Hebrus*, ut *βίη Ἡρακληείη*, *sententia Catonis, sapientia Laeli*, hoc est, Hercules, Cato, Laelius. Hoc plerisque obstruebat os: et eo ipso nomine pulchra dictio videbatur, quia Horatius sic loqui voluit. At *non obtusa adeo gestabant pectora* sagacissimi viri Torrentius et Tan: Faber, quin libere et fidenter clamitabant, *sine exemplo et vitiose locutum esse Horatium, pessimam esse hanc et corruptissimam cacozeliam: nitor Hebri equitis*, non *eques* dictum oportuisse. Recte illi et vere: nisi quod pro illo tenebrione poëta vapulavit. Neque tamen hi ipsi ob prolatam libere sententiam sic impune abierunt. Ecce enim, qui eos in ius vocet, et *salvo pudore deierare possit, hoc loco* Equitis *vitiosum fore*. Ain' vero, vir doctissime? Vide, quanta

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis,
Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
Neque segni pede victus:
Catus idem per apertum fugientis agitato

opinionis vis est! Dum ab Horatii partibus stare se credit, ea laudat et defendit, quae alioqui pro summa sua eruditione cum primis damnavisset. *Nitor Hebri equitis* vitiosum hic foret? Quid illud ergo, Carm. I, 19, 5. „*Urit me* Glycerae nitor Splendentis *Pario marmore purius*“? An vitiose ibi locutus est Noster, quia *splendentis* dixit, non *splendens*? Quin potius is locus argumento est, luxatos esse versus; quippe *equitis* hic dixisset Horatius, ut ibi *splendentis*. Sed praeterea vide, ut ex uno absurdo aliud sequatur. Hoc enim dicit larvatus Horatius; Hebrum *equo, pugno, pede*, sive campestribus exercitiis, *invictum esse*, „*Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis*“: id est, *postea quam lávit*. Atqui hoc plane est ἄνω ποταμῶν. Nam primum exercebant se in Campo Martio, et tum postea in Tiberi lavabantur: ut praeter alios Vegetius narrat, I, 3. „*Sudorem cursu et campestri exercitio collectum nando iuventus abluebat in Tiberi*“: et ibidem 10. „*Romani veteres Campum Martium vicinum Tiberi delegerunt; in quo iuventus post exercitium armorum sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cursus natandi labore deponeret.*“ Quanto igitur melius versus Horatius, qui Neobulen perculsam esse dicit *Hebri nitore*, simul ac ille equitatione, pugilatu, et cursu lassus in Tiberi se abluit, et inde domum rediens se ab exercitio rubentem et roseum puellis visendum praebuit. Quare, aut valde fallor, aut genuinus demum versuum ordo, quem libri omnes uno consensu tuentur, editoribus Flacci in posterum placebit.

10. *Catus idem per apertum*] *Catus* hoc loco habent codices universi: sed tu totam clausulam contemplare, „Catus *idem per apertum fugientes agitato Grege cervos iaculari, et* celer *alto latitantem Fruticeto excipere aprum.*“ *Catus*, inquit, *iaculari*, et *celer excipere*. At amicus quidam meus, vir insigni doctrina, potius vice versa Nostrum scripsisse autumat, „Celer *idem per apertum* ... Catus *alto latitantem.*“ Nam *celeritatis* est, inquit, *fugientes* cervos iaculo consequi: *cati* hominis est excipere aprum latitantem. Atque hoc quidem valde speciosum esse fateor, et prima fronte mire adblandiri. Sed videamus quid sit *excipere aprum*. Curtius VIII, 2. [c. 1 § 14] „*Cum* leo *magnitudinis rarae ipsum invasurus incurreret, feram non* excepit *modo, sed etiam uno vulnere occîdit.*“ Quintilianus Instit. IV, 2. [§ 17] „*Pastorem, quod is* aprum, *quem ipsi muneri obtulerat,* exceptum *esse a se* venabulo *confessus esset, in crucem sustulit.*“ Seneca de Ira I, 11. [§ 2] „*Atqui et* venientes feras excipit *venator, et fugientes persequitur.*“ Spartianus in Caracallo [c. 5]: „Excepit apros *frequenter; contra leonem etiam stetit.*“ Iterum Seneca, de Providentia cap. 2. [§ 8] „*Si adolescens constantis animi* irruentem feram venabulo excepit; *si leonis incursum interritus pertulit.*“ Vides iam opinor *celeritate* et viribus ei opus esse, qui vel *venientem aprum exceperit*. Is vero ταχυχειρία insigni esse debet, et, ut Achilles Homericus, πυρὶ χεῖρας ἐοικέναι, celeritatem manus quasi igneam habere, qui aprum in fruticeto adhuc *latentem* venabulo occupare poterit, neque incurrendi et irruendi moram illi concedere. Quare placet, quod in Codicibus habetur, *Celer excipere*: neque minus arridet alterum, *Catus iaculari*, non *celer*. Quippe iam antea proximis verbis a *celeritate* satis Hebrum commendaverat, *Neque segni pede victus*. Ergo novam hic laudem memorat, *Catus iaculari fugientes*, quod et virtutem et artem notat. Qui enim *fugientes* cervos iaculo con-

Grege cervos iaculari, et celer arto latitantem
Fruticeto excipere aprum.

XIII.

AD FONTEM BANDUSIUM*).

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis haedo;
Cui frons turgida cornibus
Primis et Venerem et proelia destinat,
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos,
Lascivi suboles gregis.

v. 11. Vulg. *Alto*. De Carmine XII. vide Notas. 1. *Blandusiae.*

sequitur, et valido lacerto torquere illud debet, et docta manu ad scopum dirigere.

11. *Celer alto latitantem*] *Alto* habet editio Veneta: at Loscheriana *arcto*: quod inventum in codicibus suis secutus est Lambinus: caeteri fere omnes *alto* retinuerunt. Utrumvis sat bene habet, et bonis auctoribus defendi potest. *Alto fruticeto* i. e. profundo, ut saepe Homerus *ΒΑΘΕΙΗΣ ὕλης*, et in re simili Iliad. *Λ*. 415. *Ὡς δ' ὅτε κάπριον ἀμφὶ κύνες θαλεροί τ' αἰζηοὶ Σεύονται. ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.* Lucret. V, 42. „*Per nemora, ac montes magnos*, silvasque profundas." Virgil. Aen. VII, 515. „*Contremuit nemus, et* silvae *intonuere* profundae." Georg. II, 391. „*Complentur vallesque cavae* saltusque profundi." Sed, ut vides, potius *profundus* hoc sensu dixerunt Latini, quam *altus*; ad evitandum credo ambiguum, cum de *silvis* loquantur. Quamobrem omnino verior est lectio altera, quam meliores codices subministrant, ut ex Nostris Bodleiani duo, Galei, Graevianus, et pro varia lectione Battelianus. Seneca Oedip. 277. „*Frondifera sanctae nemora Castaliae petens Calcavit* artis *obsitum* dumis *iter*." Ita recte magnus Gronovius edidit ex omnium veterrimo Mediceo: caeteri libri pari, ut hic, errore *altis* habebant. Et sane proclivis est ad errorem lapsus, quia *Artus* non *Arctus* perpetuo scribunt codices antiqui. Silius Italicus lib. X. 82. „*Ut canis occultos agitat cum Belgicus* apros, *Deprendit* spissis *arcana cubilia* dumis." Ovid. Metam. I, 122. „*domus antra fuerunt, Et* densi frutices, *et vinctae cortice virgae.*" Sic Homerus, de hac ipsa re, *Ἀοχμῇ πυκινῇ*, hoc est, verbum verbo, *Arto fruticeto*, Odys. *T*. 439. *Ἔνθα δ' ἄρ ἐν ΔΟΧΜΗ ΠΥΚΙΝΗ κατέκειτο μέγας ΣΥΣ.*

1. *O fons Blandusiae*] Editio utraque, Veneta et Loscheri, *Blandusiae*: unde in caeteras propagatum est. Et sic codices aliquot, praesertim recentiores. At multo potiores et vetustate et numero *Bandusiae*; neque aliter Acron MStus in bibliotheca Regiae Societatis. Ita sane ex nostris Graevianus, Reginensis, cum tribus aliis. Quare rescribamus hic *Bandusiae*: cum enim nihil aliunde compertum sit de fontis huius nomine, neque quisquam mentionem eius fecerit; quae pervicacia est, ex iis codicibus quos solos hic auctores habemus, non vetustissimos atque optimos sequi? *Blandusiae* credo supposuerunt ingeniosi homines, quia fons bellus atque elegans *blando* nomine dignus videbatur.

6. *Nam gelidos inficiet tibi*] *Gelidos* habent omnia exemplaria: neque id loco nunc movendum est. Tamen cum de hoc ipso Bandusiae fonte sic narret alibi Noster Epist. I, 16, 13. „*Fons etiam rivo dare nomen ido-*

[*) BANDUSIAM ed. Amst. a. 1713.]

Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Praebes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis inpositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.

neus, ut nec Frigidior *Thracam nec* purior *ambiat Hebrus*"; ubi vides eum non minus a *puritate*, quam a *frigore* commendari: demiror equidem, cur *gelidos rivos* hic maluerit, quam aliud Epitheton a *puritate* tractum. Ego vero, si pace tot Exemplarium fieri posset, sic libens reponerem: „*Frustra: nam* liquidos *inficiet tibi Rubro sanguine rivos Lascivi suboles gregis.*" Hic certe venusta antithesis est; *liquidos* rivos *rubro* sanguine inficiet; qui prius liquidi erant et *vitro splendidiores* rivi, nunc *rubro* colore inquinabuntur. *Liquidus* autem *rivus* Noster ipse Epist. I, 12, 9. et *liquidos fontes* passim poëtae, ut Virgilius ter quaterque. Sic Ecloga II, 59. „*floribus austrum Perditus, et* liquidis *immisi* fontibus *apros*"; *apros* scilicet, qui fontes prius liquidos volutando turbarent, et polluerent. Pone ibi *gelidis fontibus*, et omnem venerem, imo totam animam de sententia sustuleris. Atqui eodem modo iacet et languet recepta Flacci lectio. Quorsum enim hic *gelidos*? quid *frigus* aut obstat aut proficit, aut quoquo modo pertinet ad *colorem rubrum*? Adde huc, quod in sequentibus abunde satis laudat ob frigus et umbram, *Te flagrantis atrox hora Caniculae Nescit tangere, tu frigus amabile etc.* ut minime necesse fuerit, alieno loco hic *gelidos* inculcare.

16. *Unde loquaces Lymphae desiliunt tuae*] Princeps Veneta habet *Nymphae*, Loscheriana autem *Lymphae*, quod posterius obtinuit in editionibus sequentibus. At non in Veneta tantum edita, sed et scriptis nonnullis reperitur ea lectio, quantumvis hic mussitent Interpretes: Certe ex meis Graevianus, Galei, Regiae Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Colbertinus, *Nymphae* clare exhibent: unde de aliorum membranis coniectura fieri potest. Atque hanc unice probat vir summo ingenio Ianus Broukhusius ad Propertium III, 14. [v. 4] „*Et cadit in patulos* Nympha *Aniena lacus.*" ubi pari atque hic inconstantia membranae aliquot praeferunt *Lympha*. Idem etiam Epod. XVI, vers. 48. ubi nunc habetur, „*montibus altis Levis crepante lympha desilit pede*": ex Codice Graeviano, quo nos τοῦ μαχαιρίου beneficio nunc utimur, reponit *Nympha*. Certe sic ibi habuerunt quattuor Torrentiani, et Gifanii unus; et ex nostris, praeter Graevianum, pro varia lectione Petrensis. Plura etiam exempla suggerit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. V. 31. Equidem ut non negaverim *Nympham* aliquoties pro *aqua* poni, ut Martial. VI, 43. [v. 2] „*Dum tibi felices indulgent, Castrice, Baiae; Canaque sulfureis* Nympha *natatur aquis*": et 47. [v. 1] „Nympha, *meo Stellae quae fonte domestica puro Laberis, et domini gemmea tecta subis*": ita utrobique apud Horatium praetulerim *Lympha*: nam longe figuratius est et ποιητικώτερον *lymphae* sive *aquae* dare *pedes*, quos non habet, quam *Nymphae*, quos habet, concedere. Atque ita Lucretius bis. V, 273. VI, 638. „*Qua via secta semel* liquido pede *detulit undas.*" et Virgilius Culice Vers. 17. „*Castaliaeque sonans* liquido pede *labitur unda.*" Porro, cave hic cum vulgo verba construas, *unde lymphae loquaces tuae desiliunt*, quod prosam Orationem sapit; et in hac structura Poeta dixisset *tibi* non *tuae*: sed in hunc modum colloces, *Unde lymphae tuae desiliunt loquaces*, quod Horatiano stilo est pro *loquaciter*.

XIV.

DE REDITU AUGUSTI.

Herculis ritu modo dictus, ô plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Caesar, Hispana repetit penatis
Victor ab ora.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, castis operata sacris;

v. 6. Vulg. *Iustis* operata *Divis*.

2. *Morte venalem petiisse laurum*] Theodorus Marcilius: „*In membranis plerisque*, Marte *venalem. Recte.* i. e. *pugna et contentione belli.*“ Ubi illud *plerisque* indictum erat melius; nullae enim ex Nostris, nec Interpretum aliorum, neque Editiones ullae agnoscunt *Marte.* Quare habeat secum Marcilius et ineptissimam lectionem, et nusquam, credo, nisi in somniis sibi repertam. Quanto melius Scholiastes Acron, „*Mortis contemptu laus Victoris quaeritur et triumphi*“: ut Virgilius, Aen. IX, 205. „*Est hic, est animus lucis contemtor, et istum Qui* vita *bene credat* emi, *quo tendis*, honorem.“ Nam perinde est, sive *morte venalem*, seu *vita venalem* dixeris: eodem utrumque recidit. Ut et illud, quod addit Acron, Aen. V, 230. „Vitamque *volunt pro laude* pacisci,“ eodem plane sensu dicitur, quo Terentius Phorm. I, 3. [v. 14] „*ut mihi liceat tam diu quod amo frui, Iam* depecisci morte *cupio.*“ Quintilianus Instit. IX, 3. [§ 71] „*Melius atque acrius, quod, cum figurâ iucundum est, etiam sensu valet;* Emit morte *immortalitatem.*“

6. *Iustis operata Divis*] *Divis* Editio Veneta; at Loscheriana *sacris*, ut et dimidia fere pars Codicum. Ex nostris certe Leidensis, Reginensis, Bodleianus, Colbertinus, Vigorniensis, et pro varia lectione Petrensis. Quid ab Horatii manu profectum hic fuerit, subtilis est iudicii res et lubricae coniecturae. *Operata divis*, ut Curtius VIII, 33. [c. 10 § 17] „*Per decem dies* Libero Patri operatum *habuit exercitum.*“ Tibullus II, 5. [v. 95] „*Tunc* operata deo *pubes discumbet in herba.*“ Silius Ital. II. [v. 674] „*Tartareo est* operata Iovi, *poenasque ministrat.*“ *Iustis* autem *Divis*, non, ut Lambinus, *patriis*, *et consuetudine atque usu receptis*, sed cum Scholiasta, *specialiter* iustis, *quia victoriam et reditum Caesari* merenti *dederint.* Ovidius in Epist. Hypsipylae [Her. VI, 152]: „Iustus *ades votis* Iuppiter *ipse meis.*“ et Trist. IV, 2. [v. 7] „*Donaque* amicorum *templis promissa* deorum *Reddere victores Caesar uterque parent.*“ et mox [v. 11], „*Cumque bonis nuribus pro sospite* Livia *nato Munera det* meritis, *saepe datura*, deis.“ ut contra Noster II, 4, 15. „penates *maeret* iniquos“: et Silius Ital. XV. [v. 543] „*quonam se fine minanti Servitio eripiat*, divosque *evadat* iniquos.“ Recte itaque habet recepta nunc in Editis Lectio, „*Prodeat* iustis *operata* divis.“ Neque tamen temere reiiciendum *sacris*, quod tot scripta exemplaria, et in eis vetustissima aliquot subministrant. *Operari* enim *sacris* purissimae Latinitatis dictio est, ut Virgil. in Ciri, 142. „*violaverat inscia sedem, Dum* sacris operata *deae lascivit.*“ Valerius Max. VI, 6. [§ 1] „*Amplissimi et integerrimi viri sanctitatem, Reipub. usibus et* sacris operatam.“ Livius I, 31. [§ 8] „*Ipsum regem* (Tullum) *tradunt volventem commentarios Numae, cum ibi quaedam occulta sollemnia sacrificia Iovi Elicio facta invenisset*, operatum his sacris *se abdidisse; sed non* rite *initum aut curatum id sacrum esse.*“ Ubi obiter pro *operatum* rescribendum puto *operaturum.* Sed quid sodes erit *iustis sacris*? an legitimis, et, ut modo Livius, *rite initis et curatis*? Non video,

Et soror clari*) ducis, et decorae
Supplice vitta
Virginum matres, iuvenumque nuper
Sospitum. vos ô pueri, et puellae
Iam virum expertae, male inominatis
Parcite verbis.

[„7. *Clari*“ ed. pr. a. 1711.] v. 11. Vulg. *Ominatis.*

quid aliud denotare possit; et tamen friget admodum sententia. Nullum enim periculum erat, ne sacris, aut lege vetitis, aut contra caeremonias factis, operaretur Livia. Quamobrem, si retinendum erit illud *sacris*, sic potius levi mutatione locum constituerim, „*Prodeat* castis *operata* sacris“: hoc est, prodeat iam Livia ad occursum Augusti ex Hispania in urbem revertentis, quae toto absentiae eius tempore *castis sacris* operata est, et *pudica vota* fecit pro salvo mariti reditu. Non enim *prodeat operata*, ut Scholiastes vetus aliique perperam accipiunt, est *prodeat ut nunc operetur*: quippe eo sensu *operatura* dicendum fuerit; non *operata*, quod tempus iam praeteritum indicat. *Castis* autem *sacris*; quia Liviam pudicitiae gloria celebrem omnis historia tradit, unde hic de ea Noster, „*Unico gaudens mulier marito.*“ Ovidius Amor. III, 13. [v. 3] „Casta *sacerdotes Iunoni* festa *parabant.*“ Statius Achilleidos I, 370. de virginibus; „*Dehinc sociare choros*, castisque *accedere* sacris *Hortantur; cedunique locum, et contingere gaudent.*“ Hypsipyle Iasoni [Heroid. VI] vers. 73. „*Adde* preces castas, *immistaque* vota *timori: Nunc quoque te salvo persoluenda mihi.*“ *preces* et *vota* pro Iasonis reditu: ut Liviae pro Augusti. Deianira Herculi [Her. IX] vers. 35. „*Ipsa domo vidua*, votis operata pudicis, *Torqueor; infesto ne vir ab hoste cadat.*“

7. *Et soror clari ducis*] Ea est Octavia. Sed veterrimus noster Graevianus, *cari* non *clari*: ut de eodem Augusto Ovidius Fast. VI, 637. „*Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede Livia, quam* caro *praestitit illa* viro.“ Verum recte quidem *caro viro*, ut passim *carus genitor, cara nutrix, cari nepotes*, et cetera *necessitudinum* nomina: sed *carus dux* non minus inepte diceretur, quam Carm. I, 20, 5, *Carus eques.* Vide autem, ut incerta et caeca fortuna in exemplaribus dominetur: unus ibi codex Regiae societatis *clare eques* recte habet, cum caeteri omnes *care*: unus hic Graevianus perperam *cari ducis*, cum alii ubique *clari.* Seneca Troad. 258. „*Quid caede dira nobilem* clari ducis *Aspergis umbram?*“ et Octav. 677. „*Ubi Romani vis est populi, Fregit* claros *quae saepe* duces?“

11. *Iam virum expertae*] Non immerito miratur Torrentius, cur addat *iam virum expertae*; cum potius par erat, ut cum pueris *innuptae* puellae coniungerentur. Unde idem, quod rarissime facit, a coniectura opem petere voluit, et sic locum refingere: „*vos o* puerae *et puellae Iam virum expertae.*“ Infeliciter profecto: nam et *puerae* obsoletior vox est, quam ut Horatio sub calamum veniret: et ridiculum est, in eodem versu *pueras* dici, quae innuptae sint, *puellas* (quod alterius diminutivum est, atque adeo minori aetati convenit), quae iam virum sint expertae. Sed et aliam viam tentat vir doctissimus, non meliore successu, „*Vos o pueri, et puellae*, et *Iam virum expertae*“: nam postremum illud *iam virum expertae*, si a *puellae* disiungatur, etiam *virginum matres* comprehendet, quas antea compellaverat: et praeterea versus hoc pacto nimis asper scaberque et rubiginosus exibit. Equidem, si per codices liceret, sic potius emendaverim, „*Vos o pueri et puellae* Non *virum expertae*“: ut alibi Noster Epist. II, 1. vers. 132. „*Castis cum* pueris ignara puella mariti *Disceret unde preces, vatem nisi Musa dedisset?*“ et Carm. III, 1, 4. „Virginibus puerisque

[*) cari ed. pr. a. 1711.]

Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Caesare terras.
I pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli;

canto." I, 21, 1. „*Dianam tenerae dicite* virgines; *Intonsum*, pueri, *dicite Cynthium.*" Carm. Saecul. 6. „Virgines *lectas*, puerosque *castos.*" IV, 6, 31. „Virginum *primae*, puerique *claris Patribus orti.*" Nam Virgines eas innuptas et *non virum expertas* fuisse, ostendit quod mox subsequitur, „Nupta *iam dices, ego dis amicum Reddidi carmen*": ergo eo tempore nondum nupta erat.

11. *Male ominatis Parcite verbis*] Editiones vetustae, Veneta et Loscheri, *nominatis*: at Codices in diversa distrahuntur: nam dimidia pars habent, *nominatis*, et totidem fere *ominatis*: adeo ut alteri alteris nec numero neque vetustate concedant. Diversa etiam secuti sunt Editores, pro suo quisque iudicio nunc hoc nunc illud praeferentes. Interea hoc pro comperto iam habetur, melius facere ad sententiam *Ominatis*, nisi quod versus mensuram hiatu suo labefacere videatur. Cui tamen opitulari conati sunt Muretus et Schottus, interiecto D, ad hunc modum, „*Iam virum expertae*, maled *ominatis.*" In quo ridiculine sint magis, an odiosi, in dubio est; cum rubiginem hanc Nostro affricare studeant, quam in Ennio Naevioque et cascis Opicorum carminibus vix aequis auribus accipimus. Itaque alii defendunt, *male ominatis*; ut neglectâ hic Synaloephâ vocalis E non elidatur; qualia multa occurrere putant in tersissimis etiam poëtis. In qua sententia est sagacissimus Heinsius ad Claudian. Sec. Cons. Stilich. vers. 167. ubi fuse hanc lectionem tuetur. Sed illud non animadvertit vir insignis, pleraque omnia, quae ibi profert, hiatuum exempla in Caesuram sive in primam pedis syllabam cadere: non, ut hic, in Dactyli tertiam, aut secundam. Atqui hoc multum interesse sciunt rhythmorum et musicae periti. Fateor equidem etiam extra caesuram saepe negligi Synaloepham, ut apud Nostrum, Epod. V, 100. „*Et Esquilinae alites.*" Et Serm. I, 9, 38. „*Si me amas, inquit, paullum hic ades.*" Sed imprimis notandum, non nisi in longis vocalibus hiatus illos admitti; cuius rei a Musica similiter petenda est ratio. Sic in illis Virgilianis; [Ecl. 8, 108] „*Credimus, an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?*" [Ecl. 3, 79] „*Et longum, formose, vale, vale, inquit, Iola.*" [Ecl. 6, 44] „*Clamarent, ut litus Hyla, Hyla, omne sonaret.*" [Ecl. 2, 65] „*Te Corydon, o Alexi.*" [Georg. I, 281] „*Pelio Ossam.*" [Aen. III, 211] „*Insulae Ionio.*" [Aen. VI, 507] „*Te amice, nequivi*". [Georg. I, 437] „*Glauco et Panopeae et Inoo Melicertae*": [Georg. IV, 461] „*Implerunt montes, flerunt Rhodopeïae arces.*" [Aen. V, 261] „*Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto.*" vides longam esse vocalem, quae hiatum faciat; non brevem, ut hic *male ominatis*: *male* enim ante consonantem semper posteriorem corripit. Nusquam memini observasse, vocalem brevem extra caesuram hiatum facere, praeterquam in duobus locis, uno Catulli, Virgilii altero: quorum ille Epigr. III. [v. 16] „*O factum male, o miselle Passer.*" Verum is versiculus in mendo cubat: omnes enim membranae ibi praeferunt, „*Bonum factum male bonus ille passer*": ut testatur Achilles Statius, qui ex coniectura illud alterum reposuit. Nihil itaque ex tam dubio loco concludi poterit. Virgilii versus extat Aen. I, 405. „*Et vera incessu patuit dea. Ille, ubi matrem Agnovit.*" Verum hic peculiaris hiatus ratio est, quae in Horatii versu locum non habet. Quippe post *dea* plena distinctio est, et tum nova incipit oratio: et quia in pronunciando pausa et morae spatium intercedit, *dea* et *ille* per Synaloepham coalescere minime debuerunt. Vitiosum siquidem foret, si quis hunc in

Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.
Dic et argutae properet Neaerae,
Murreum nodo cohibente crinem:
Si per invisum mora ianitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixae cupidos protervae.
Non ego hoc ferrem calidus iuventa,
Consule Planco.

v. 22. Vulg. *Cohibere.*

modum versum componeret; „*Et veram incessu patuisse deam. Ille ubi matrem.*“ Atqui in Flacco longe aliter se res habet: et nisi fallor, sine exemplo est, ut vocalis brevis, extra caesurae locum, et in medio orationis tractu, non elidatur. Quare haeret haec res; et aut sententia laborabit, si legeris *Nominatis*; aut versus, si *Ominatis*. Sed bono animo esse poteris; nam levissima mutatione utrique vitio succurrere licet: neque dubites, quin sic profectum sit ab Horatii manu; „*Iam virum expertae, male* inominatis *Parcite verbis*“ ut ipse alibi Epod. XVI, 38. „Inominata *perprimat cubilia.*“ Gellius, V, 17. [§ 3] „*Ante diem quoque quartum Calendas, vel Nonas vel Idus, tamquam* inominalem *diem plerique vitant.*“ Ubi codex MStus in bibliotheca Regia Parisiis, cuius excerpta habeo, *Nominalem* praefert: plane ut hic bona pars membranarum, *Nominatis*. Sed *inominalem* recte legitur etiam in Macrobio, qui Saturn. I, 16 [§ 26] celato, ut solet, auctoris nomine, haec ex Gellio sublegit. Ceterum, etsi *Male* non raro minuat et tollat significationem vocabuli adiuncti, ut *male sanus, male fidus*, perinde est ac *insanus, infidus*: interdum tamen auget eam atque intendit; praesertim apud Nostrum, ut Carm. I, 17, 25. *male dispari*. Serm. I, 3, 45. *male parvus*. I, 4, 66. *male rauci*. I, 9, 65. *male salsus*: ut proinde *male inominatis* eandem vel maiorem vim habeat, quam *male ominatis*.

20. *Si qua Fallere testa*] Videamus contextum orationis: „*Et cadum Marsi memorem duelli, Spartacum siqua potuit vagantem Fallere testa.*“ Ubi Torrentius *si qua testa* casu recto interpretatur, et posteriorem in *siqua* contra Grammaticorum regulas productam esse autumat; ut in illo Terentii Heautont. Prologo. [v. 44] „*Siqua laboriosa est, ad me curritur.*“ At in eo frustra est vir optimus: quippe ibi cum codice Faerni Bembino, longe omnium vetustissimo et optimo, legendum est, *Siquae laboriosa est*. Unde ansam arripit Philippus Pareus in Lexico Critico voce *Siquae*, etiam hoc in loco similiter corrigendi. Sed uterque fallitur: etenim casu haec ablativo proferenda sunt, „*Spartacum* siquâ *potuit vagantem Fallere* testâ“: *Siquâ testâ cadus* fallere potuit, ut Phaedrus *amphora testâ*, III, 1. [v. 1] „*Anus iacere vidit epotam* amphoram, *Adhuc Falerna faece et* testâ nobili *Odorem quae iucundum late spargeret.*“

22. *Myrrheum nodo cohibere crinem*] *Murreum*, non *myrrheum* veteres Blandinii apud Cruquium scribunt, et ita nostri, Graevianus, Leidensis, Reginensis, cum aliis. Sed quid illud sibi vult, „*Dic et argutae* properet *Neaerae Murreum nodo* cohibere *crinem*“: *Properet*, inquit, crinem nodo redimire: quid tum postea? an ut domi maneat? imo vero, *properet* ut ad vos veniat; ut una accubet, potet, festum diem celebret, et quae cetera sunt meretricis. Ergo *properet* absolute, i. e. properet venire: ut Carm. I, 30, 6. „*Fervidus tecum puer, et solutis Gratiae zonis*, properentque *Nymphae*“: et ipse aliique passim. Quamobrem, vel invitis exemplaribus, corrigendum, „*Dic et argutae properet Neaerae, Murreum nodo* cohibente

XV.

AD CHLORIN.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiae fige modum tuae,
Famosisque laboribus:
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoen satis,
Et te, Chlori, decet: filia rectius
Expugnat iuvenum domos,
Pulso Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivae similem ludere capreae:

v. 10. Vulg. *Thyas.*

crinem": ut alibi Carm. II, 11, 22. „*Lyden: eburna* dic *age cum lyra* Maturet, *incomtam Lacaenae More comam* redimita *nodo.*" Seneca Herc. Oetaeo. 1546 „*Et* comas *nullo* cohibente nodo, *Femina exertos feriat lacertos.*" Properet huc Neaera, nodo duntaxat cohibente crinem, prae studio festinandi. Certissima haec emendatio est: facilis autem Librariorum lapsus a *Cohibēte* ad *Cohibere.*

3. *Famosisque laboribus*] *Forte, Caloribus*, inquit Daniel Heinsius: credo, quia meminerat illud Carm. IV, 9, 11. „*Spirat adhuc amor, Vivuntque commissi* calores *Aeoliae fidibus puellae.*" Sed frustra: ut fere omnia quae in Horatio conatus est vir cetera ingeniosus et doctus. *Labores*, ut hic omnes libri praeferunt, idem quod *amores*; ut Carm. I, 17, 19. „*Dices* laborantes *in uno Penelopen vitreamque Circen.*" et I, 27, 19. „*Quanta* laboras *in Charybdi, Digne puer meliore flamma.*"

9. *Expugnat iuvenum domos*] Vigorniensis noster, *expungat*: sed hic dormitantis exscriptoris est lapsus. Ceterum Lambinus, Torrentius, aliique figurate haec accipiunt; non quasi revera *expugnet domos* et fores effringat, ut vel invitos iuvenes diripiat: sed *amore sui subvertat domos.* Sed quorsum illud, quod statim sequitur? „*Expugnat iuvenum domos, Pulso Thyias uti concita tympano.*" Quid enim? an Bacchae instar furiosa meretrix magis illaqueat adolescentum animos, quam versuta et callida et inescandi artifex? Quare recte Dacierius, qui proprie haec accipit, adeo ut Pholoe illa vectibus expugnaverit aedes amatorum. Sed nullum profert auctorem, qui de feminis tale quid narret, quod potius adolescentum est facinus erga amicas suas. Ego vero dabo auctorem, et quidem maiorem omni exceptione, Senecam nempe in Praefat. ad IV. Nat. Quaest. [§ 6] „*Crispus Passienus saepe dicebat, Adulationi nos opponere, non claudere,* ostium*: et quidem sic, quemadmodum opponi* amicae *solet: quae, si impulit, grata est: gratior, si* effregit." Cui adde Plautum in Mil. Glor. IV, 6. [v. 35] ubi meretrix loquitur: „*Immo opperiamur, dum exeat aliquis. Durare nequeo, Quin eam intro. Occlusae sunt fores.* Effringam. *Sana non es. Si amavit umquam, aut si parem hic sapientiam habet ac formam: Per* amorem *si quid fecero, clementi mi animo ignoscet.*" Inde explica Carm. III, 9, 19. „*Si flava* excutitur *Chloe,* Reiectaeque *patet* ianua *Lydiae.*", hoc est, Si Chloe *eiicitur*, ut Terent. Eunuch. II, 3. [v. 67] „*Homo* quatietur *certe cum dono foras*"; et Lydia prius exclusa iam patente ianua admittitur. De *Thyias* diximus, II, 19, 9.

Te lanae prope nobilem
Tonsae Luceriam, non citharae decent,
Nec flos purpureus rosae,
Nec poti vetulam faece tenus cadi.

XVI.

AD MAECENATEM.

Inclusam Danaen turris aënea,
Robustaeque fores, et vigilum canum
Tristes excubiae munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditae
Custodem pavidum Iuppiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens,
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum
Demersa exitio. diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit aemulos

v. 13. Vulg. *Excidio.*

15. *Nec flos purpureus rosae*] Reginensis noster, optimae notae codex, „*Nec flos* purpureae *rosae*“: eadem constructione, qua illud Carm. II, 3, 14. „*Huc vina, et unguenta, et nimium breves* Flores amaenae *ferre iube* rosae.“ et IV, 10, 4. „*Nunc et qui color est* puniceae flore *prior* rosae.“ Ubi vide et mirare variam librorum sortem. Qui solus hic habet *purpureae*, idem solus illic praefert *puniceo*: sed hoc posterius a manu secunda. Neutro in loco quicquam mutaverim.

16. *Nec poti vetulam faece tenus cadi*] Editio Veneta, *vetulam*; Loscheri autem, *vetula*: atque eadem varietas in Scriptis, qui ab utraque lectione stant aequis viribus. Vetustiores certe nostri, Leidensis, Graevianus, et a manu prima Reginensis, *vetula*. Utrumque probum est. *Vetula faece*, ut Catullus XXVII, [v. 1] „*Minister* vetuli *puer* Falerni“: et Martialis XI, 27. [v. 3] „*Basia da nobis* vetulo, *puer, uda* Falerno.“ Columella X, in fine. [v. 428] „*Brachia iactantes* vetulo *marcentia* vino.“ Rectius tamen *vetulam*: Decet te vetulam abstinere a conviviis adolescentium. Mutarunt Librarii, ut propiori verbo *faece* conveniret: quae sollemnis est eorum hominum hallucinatio.

7. *Iuppiter et Venus Risissent*] Omnes quidem, quos viderim, scripti editique, *risissent*. Tamen ex stili Horatiani indole scribendum est, *risisset*; ut multis exemplis docui ad Carm. I, 24. v. 8. Favet Lactantius ad Statii Theb. VI, 287, ubi hunc locum citat: nam ibi, etsi alias mendose, editum est *misisset*. Ceterum locum hunc, „*Inclusam Danaën turris aënea*,“ expresserunt Ovidius et Hieronymus: hic Epist. ad Gaudentium [p. 798 extr., ed. Ben.]. „*Quod didicerunt secreto, docent*, inclusamque Danaen *vulgi sermonibus violant*“: ille Amor. II, 19. [v. 27] „*Si numquam* Danaën *habuisset* aënea turris, *Non esset Danaë de Iove facta parens.*“

13. *Demersa excidio*] Et Veneta et Loscheri *exitio*: neque aliter plures et potiores codices; ut ex nostris Graevianus, Leidensis, Battelianus

Reges muneribus. munera navium
Saevos inlaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Maiorumque fames. iure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
Ab Dîs plura feret. nil cupientium
Nudus castra peto; et transfuga divitum
Partis linquere gestio:
Contemtae dominus splendidior rei,

v. 22. Vulg. *A Dîs.*

cum aliis; atque ita laudat Priscianus p. 890. *Demersa exitio*; nec editus solum, sed et MStus sexcentorum annorum in Bibliotheca publica hic Cantabrigiae. Nescio tamen quo fato plerasque editiones occupavit *excidio*, quod codices quidem nonnulli praeferunt, et inter alios Reginensis noster paucis secundus. Sed omnino perperam. Quippe *Demersa* et *excidio* contrariam plane tralationem habent, neque una coniungi possunt. *Excindere* enim est a stirpe et fundamentis *sursum* eruere: *demergere*, est in profundum *deorsum* trudere. Quamobrem, si retinendum foret *excidio*, non *Demersa* dicerem, sed parva mutatione *eversa*; „domus *ob lucrum* Eversa excidio." ut Virgil. Aen. X. 45. „*per* eversae, *genitor*, *fumantia Troiae* Excidia *obtestor*." Ovid. Heroid. III. [v. 36] „*Lesbides* eversa *corpora capta* domo." Iuvenalis X. [v. 7] „Evertêre domos *totas*, *optantibus ipsis*, *Dii faciles*." atque alii non raro. Sed omnino vera lectio est, *Demersa exitio.*

18. *Maiorumque fames*] Offensi adeo sunt Librarii vocabulo isto *maiorum*, ut etiam versus dispendio mutare voluerint. Quippe codex Regiae Societatis sic praefert, „*Crescentem sequitur cura pecuniam*, *Maiorque fames*": et in vetere Graeviano duae literae erasae sunt, *maior.. que*, quae ex spatio *u*, *m* fuisse videntur. *Maior fames*, plane ut Prudentius Hamartig. 257. „*Auri namque* fames *parto sit* maior *ab auro*." Verum hanc emendationem ipse versus aspernatur: at quid illud est, obsecro, *Maiorum*? Notissimum est, pro libitu veteres dixisse *pecuniam*, vel *pecunias*. Quare aut hic legendum est, „Crescentes *sequitur cura* pecunias, *Maiorumque fames*": aut, „*Crescentem sequitur cura pecuniam*, Maiorisque *fames*." Nam ut passim occurrunt *pecunia grandis*, *ingens*, *immanis*, *immensa*, *nimia*, *mediocris*, *tenuis*, *amplissima*, *magna*, *maxima*; quidni et *maior* pecunia dicatur? Sic et Scholiastes vetus: „*Maiorum*, *pecuniarum scilicet*." Atqui sine ulla necessitate numerum mutare, neque vitio caret, nec Horatium eius reum esse crediderim. Non incommode tamen tueri poteris *Maiorum*, si genere neutro acceperis, τῶν μειζόνων, τῶν πλεόνων: ut Theocrit. Idyll. XVI. [v. 64] ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη Αργυρος· αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτόν. *et immensum ei sit* Argentum: plurium *vero cupido semper eum habeat.*

22. *A dis plura feret*] Omnes fere Membranae cum editione Veneta *ab dis*; sic alibi, *Ab se*, *ab Iove* ex iisdem revocavimus. Ita passim et alii scriptores, ad exemplaria vetera fideliter recensiti. Plinius XXXIV, 9. [§ 15] „*Transit aes ei* ab diis *ad hominum statuas*."

25. *Contemtae dominus splendidior rei*] Codex unus et alter Torrentii Pulmannique *contentae*; atque ita mala manus in Reginensi nostro fecerat, erasa veteri Lectione *contemptae*, quam et priscae Editiones, et Codices plerique omnes exhibent. Demiror equidem Canterum aliosque *contentae* hic maluisse, sive *mediocris*: quod ne Latinum quidem est, neque ullo

Quam si quicquid arat inpiger Appulus
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Purae rivus aquae, silvaque iugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae,
Fulgente imperio fertilis Africae
Fallit sorte beatior.

v. 26. Vulg. *Non piger.* 31. *Fulgentem.*

exemplo fulciri potest. Imo vero recte habet recepta Lectio: quam tamen male explicant Torrentius Dacieriusque; *contemtae rei*, aiunt, quam possessor ipse haud magni facit, vulgus vero divitum pro nihilo ducit; quasi *contemtae* esset *exiguae et contemnendae.* Enimvero aliud volunt ea verba, argutius multo et elegantius. Iam ante dixerat Noster, „Nil cupientium *nudus castra peto*": atque ea ratione, inquit, splendidior ero dominus *rei contemtae*, hoc est, *non cupitae*, quam si totam Apuliam possiderem, more divitum nostrorum utendi et fruendi nescius. Stoicorum scilicet effatum est, sapientem omnia possidere, omnium dominum esse, quamvis nihil habeat: quia nil cupit, neque ullius indiget. Ergo duplex hic paradoxon est: *Ego ero possessor rei non possessae: Ille inter magnas opes inops.* Quod posterius a multis postea expressum est; ut Seneca Epist. LXXIV. [§ 4] „*Occurrent, quod genus egestatis gravissimum est*, in divitiis inopes." Idem Herc. Furente 168. „*hic nullo fine beatas Componit opes, gazis inhians, Et congesto* pauper in auro *est.*" Paullinus Natali, IX. [X, v. 292 ed. 1685 pag. 303 extr. Pisaur.] „inter opes inopes, *quasi Tantalus ille, Inter aquas sitiunt, nec habent quod habere videntur.*"

26. *Quicquid arat impiger Appulus*] Editio Veneta, *impiger*; Loscheri autem *non piger*, unde in sequentes ea lectio derivata est. At membranae omnes et meae et aliorum, *impiger*: quod omnino retinendum. *Arat* in caesura posteriorem producit, ut iam aliquoties vidimus, Carm. I, 13. vers. 6. III, 8. v. 5.

31. *Fulgentem imperio*] *Fulgentem* exhibent omnes ubique codices magna constantia. Neque vero inficior, quin recte dicatur *fulgens imperio*, ut Tacitus Hist. IV, 42. „*Septuagies sestertio saginatus, et sacerdotio fulgens*": Vopiscus in Probo c. 2. „*Cn. Pompeium tribus fulgentem triumphis.*" Et Silius Italicus XIII, [v. 605] „*Quam vellent numquam* sceptris fulsisse *superbis!*" Neque porro negaverim, *fallit* (λανθάνει, elegante sane Graecismo) recte accusativum post se trahere; *fallit beatior fulgentem*, ut Lucanus VI, 68. „*Prima quidem* surgens *operum structura* fefellit Pompeium: *veluti mediae qui tutus in arvis Sicaniae, rapidum nescit latrare Pelorum: Aut vaga cum Tethys Rutupinaque litora fervent, Unda Caledonios* fallit turbata Britannos." ubi *fefellit surgens Pompeium*, et *fallit turbata Britannos*, eodem plane sensu et constructione ponuntur, ac apud nostrum, *fallit sorte beatior fulgentem*: Graece dixeris, λέληθεν ἀνισταμένη τὸν Πομπήϊον, λανθάνει ταραττομένη τοὺς Βρεττανούς, λανθάνει εὐδαιμονεστέρα οὖσα τὸν ἄρχοντα. Itaque dictio huius loci optime se habet; sed excutiamus sententiam ipsam: „*Purae rivus aquae, silvaque iugerum Paucorum, et segetis certa fides meae Fulgentem imperio fertilis Africae Fallit sorte beatior.*" Ubi male rem gesserunt interpretes, cum *Regem* aliquem Afrum, Syphacem, credo, vel Bocchum aut Iubam intelligunt. Atqui nemo ex illis regibus *imperium Africae* habuit, sed partis eius dumtaxat, Numidiae puta aut Mauritaniae. Quin magistratum Romanum voluit Noster, Proconsulem scilicet Africae, cui tota Africa provincia obtigerat. *Africam* autem eo nominat, quia ea amplissima, et *omnium provinciarum arx* habebatur, ut narrat Cicero [Pro Ligario c. 7 § 22].

Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes,
Nec Laestrygonia Bacchus in amphora
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;
Inportuna tamen pauperies abest:
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Alyatteï
Campis continuem. multa petentibus
Desunt multa. bene est, cui Deus obtulit
Parca quod satis est manu.

v. 41. Vulg. *Alyattici.*

Imperium praetorium, consulare, pro *magistratu* passim occurrit apud Historicos: utique apud Poëtas. Neque perceperunt omnino, quid ibi notet *sorte*: alludit enim ad morem Romanum, quo Provinciae *sorte* ducebantur: Cicero ad Quintum Fratrem I, 1. [§ 9] „*Quod si te* sors Afris, *aut Hispanis, aut Gallis praefecisset.*“ Pro Ligario, 8. [§ 23] „*Si responderit Tubero,* Africam *quo Senatus eum* sorsque *miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse.*“ Suetonius Vespas. IV. „*Exin* sortitus Africam, *integerrime, nec sine magna dignatione administravit.*“ Tacitus Agricola, 42. „*Aderat iam annus, quo Proconsulatum Asiae et* Africae sortiretur.“ Ita *sors Asiae, sors Macedoniae, sors Provinciarum* passim occurrunt. Quamobrem, his recte constitutis, ea demum surgit sententia, *Ager meus Sabinus paucorum iugerum fallit Proconsulem Africae sorte beatior.* Quanto meliora sunt haec, quam quae Interpretes in tenebris caligantes hic temere effuderunt! Neque tamen ea de caussa crediderim vel ab Horatii manu haec esse, vel digna quae sub eius nomine ferantur. Vide enim, quid in hac sententia iure culpemus. Ager, inquit, *meus*, certa fides segetis *meae*, ignoratur ab Africaé proconsule esse sorte beatior: nescit ille me in valle Sabina degere se beatiorem. Non places, Flacce. Unde enim tua seges, aut curtus ille agellus Proconsuli Africae notus sit, nedum regulo Afro (ut volunt interpretes) ultra Garamantas senescenti? Deinde, quid sibi vult *beatior*? ubi nomen est, cum quo comparatio instituatur? an *beatior sorte*? nihil enim aliud est. Sorte scilicet *Africae*, aut conditione *Proconsulis.* Atqui ea extrinsecus subaudiri nequeunt, sed pro Linguae Latinae indole disertis verbis exprimenda erant. Quid multa? vide, annon una litera vel uno potius apice semoto, sic melius legatur: „*Purae rivus aquae, silvaque iugerum Paucorum, et segetis certa fides meae* Fulgente *imperio fertilis Africae Fallit sorte beatior.*“ perspicuâ sententiâ; *Fallit*, inquit, *sorte* (sive plene, in sua sorte) *beatior proconsulatu Africae*: revera felicior conditio est, quamvis id a plerisque ignoretur. *Fallit* absolute positum, ut λαθεῖν eodem sensu passim apud Graecos: sic ipse Epist. I, 18, 103. „*An secretum iter, et* fallentis *semita vitae.*“ *Fulgente* autem *imperio*, ut Silius Italicus XIII. [v. 285] „*Sed castam servate fidem:* fulgentibus *ostro Haec potior* regnis.“ Seneca Troad. 275. „*Ego esse quicquam* sceptra, *nisi vano putem* Fulgore *tectum nomen, et falso comam Vinclo decentem?*“ Aut ego valde fallor, aut haec emendatio non fallit melior esse et elegantior recepta lectione.

41. *Regnum Alyattici*] *Alyattici* habent Veneta et Loscheriana, unde omnes omnium editiones tenuit. Quod si interroges, quis sit iste *Alyatticus*; Croesum esse respondent, a patre Alyatte sic dictum πατρωνυμικῶς. Mira vero, quae his hominibus placeant. At non adeo obesae naris erat

XVII.

AD AELIUM LAMIAM.

Aeli, vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos; et nepotum
Per memores genus omne fastos

Tan. Faber: quin libere dicit *errorem esse Horatii*, *si ita scripsit: nam omnino dicendum* Alyattii; *hoc enim patronymicum esse, ut a Laërte Laërtius;* Alyattici *vero possessivum.* Non sine laude dimittendus est vir acutus; etsi geminum in tam paucis verbis errorem admiserit. Neque enim *Laertius* est patronymicum, ut *Laërtiades*; sed possessivum, ut *Laërtia regna, Laërtius heros.* Sic *Priamides* et *Priameïs* patronymica sunt, *Priameïus* possessivum, ut *Priameïa coniunx, Priameïa virgo, Priameïa sceptra*: ita *Semeleïus Thyoneus, Semeleïa proles*; *Laomedontia pubes, Laomedontius heros*, et similia, quae numquam sola sine nomine substantivo ponuntur. Illud, opinor, moneri non necesse est; cum *Diogenes* dicitur *Laërtius*, non a Laërte patre *πατρωνυμικὸν* esse, sed a Laërte oppido *ἐθνικόν*. Numquam ergo *Alyattius*, nude et per se poni poterit. Neque porro *Alyattici* possessivum est, ut autumavit Faber. Quin nihil omnino est, nisi barbarum et exscriptore Monacho dignum. Ut enim ab Achilles *Ἀχίλλειος*, Achillêus, ab Orestes Orestêus, a Bellerophontes Bellerophontêus ducitur, non Achillicus, Oresticus, Bellerophontious: ita ab Alyattes Alyattêus possessivum fuerit, numquam Alyatticus. Satius tamen est conantem aliquid cum Fabro excidere, quam ignave adeo cum ceteris in insulsa lectione conquiescere. Recte quidem rescribere poteris in hunc modum, „*Quam si Mygdoniis regnum* Alyattium": ut supra vidimus *Laertia regna* Virgil. Aen. III, 272. Sed vide hic Interpretum diligentiam: altum apud eos silentium est de varietate lectionis: et tamen vix unum esse crediderim codicem paullo vetustiorem, qui *Alyattici* praeferat. Leidensis noster, cum alio *Alyatthii*, Graevianus a prima manu, *Alyathii*, Regiae Societatis, *Haliati*, Bodleianus *Aliathii*. Quid multa? rescribe vero illico, „*Quam si Mygdoniis regnum* Alyattei *Campis continuem.*" *Alyattes Alyatteï*; ut Noster Epod. XVII, 14. „*Heu pervicacis ad pedes* Achilleï." v. 16. „*Laboriosi remiges* Ulixeï." *Regnum* autem *Alyatteï*, ut Carm. I, 12, 34. „*Pompilî regnum.*" I, 15, 8. „*Et regnum Priami vetus*": Serm. I, 6, 9. „*Ante potestatem* Tullî *atque ignobile* regnum". Sine dubio aut *Alyattium*, aut *Alyatteï* reponendum: utrumvis autem feceris, mihi quidem perinde est.

4. *Fastos*] Iam inde a Prisciani temporibus variatum erat in Codicibus, quorum alii *Fastus* habebant, alii *Fastos*. p. 711. „Fastus, *quando a Fastidio est verbo, quartae est: quando vero pro Annali accipitur, a Fastis et Nefastis diebus sic dictum, frequentius secundae est. Invenitur tamen et quartae. Lucanus in X.* [v. 187] Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus: *quod tamen errore Lucani prolatum dicit Servius in Comment. III. lib. Virgil.* [Aen. III, 326] *cum antiquiores quoque similiter idem protulisse inveniantur. Ovidius* Fastorum *inscripsit libros. Nam apud Horatium duplicem invenio scripturam et* Fastos *et* Fastus, *in III Carm.* Per memores genus omne fastos: *et* fastus *in aliis codicibus.*" Haec Priscianus. Certe vetusti nostri Graevianus, et a prima manu Reginensis hic praeferunt *Fastus*: ubi emendatum postea *Fastos*. At in Carm. IV, 14, 4. „*Per titulos memoresque* fastos", Reginensis clare *Fastos*; et Graevianus a prima manu: sed correctum postea *Fastus*. Utrum ab Horatii calamo fuerit,

Auctore ab illo ducit originem,
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps, et innantem Maricae
Litoribus tenuisse Lirim
Late tyrannus) cras foliis nemus
Multis, et alga litus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet; aquae nisi fallit augur

v. 5. Vulg. *Ducis.*

scire hodie non possumus, neque flocci quidem interest. Vide, si libet, Nic. Heinsium ad Claudian. IV. Cons. Honor. vers. 155.

5. *Auctore ab illo ducis originem*] *Ducis* habent omnes ubique libri, tam scripti quam editi. Ego vero iam olim praevideram corrigendum esse *ducit*, priusquam in Danielis Heinsii notulam incidissem. Certe is iam ab annis prope centum emendavit hunc locum; neque tamen ullus postea ex Editoribus aut secutus est eius correctionem, aut omnino mentione dignatus est. Quid est, si haec non infelicitas est? In toto Horatio vix iterum tertiumve bene coniecit vir magnus quidem, sed iratis Musis hic operatus: et tamen una haec capitalis emendatio probatorem non invenit. Quod eo, opinor, accidit, quia (quod iure mireris) ne verbulo quidem rationem ullam castigationis suae reddidit. Nos eius vicem illud, ut possumus, explicare conabimur. Vide itaque totum locum, ut libri eum nunc exhibent: „*Aeli, vetusto nobilis ab Lamo, (Quando et priores hinc Lamias ferunt Denominatos. et nepotum Per memores genus omne fastos) Auctore ab illo* ducis *originem Qui Formiarum moenia dicitur Princeps, et innantem Maricae Litoribus tenuisse Lirin Late tyrannus. Cras foliis nemus Multis — Dum potes, aridum Compone lignum; cras genium mero Curabis.*“ Considera nunc, sodes, oeconomiam carminis: Tu, Aeli Lamia, a vetusto Lamo denominate; *tu, inquam, originem ducis a Lamo illo Formiarum rege:* cras magna pluvia erit: ligna sicca, dum licet hodie, sub tecto repone: cras enim domi bibes otiosus, quia ob pluviam foras exire non poteris. Nonne iam vides absurdum et ineptum esse, quod in medio inculcatur? Adeóne directo et in os laudandus erat ob nobilitatem Lamia, ut rem leviculam de *lignis* inferret? *Oh! tu antiquis regibus oriundus es: cura, obsecro, ut ligna componantur.* Hoccine ut laudemus hodie, et tamquam pulchrum et decorum admiremur? Vah, quam indignaretur Horatius, si ad vivos redire posset. Quin tu Heinsii lectionem iam contemplare; ut nova lux exoriatur; ut novus color sententiae accedat: „*Aeli vetusto nobilis ab Lamo, (Quando et priores hinc Lamias ferunt Denominatos; et nepotum Per memores genus omne fastos Auctore ab illo* ducit *originem, Qui Formiarum moenia dicitur Princeps, et innantem Maricae Litoribus tenuisse Lirin Late tyrannus) cras foliis nemus*“ etc. Ubi *genus omne* est casu recto: *et priores Lamiae, et genus omne nepotum per longam fastorum seriem, ducit originem a Lamo illo, qui primus Formiis regnavit.* Sic autem ordo et constructio est: *Aeli,* inquit, *Lamia, cras pluvia erit tempestas; cura, ut ligna habeas in parato, quia domi manendum.* Non illa putida iam interveniunt; neque enim *προηγουμένως* et ex professo, sed obiter et per parenthesin inferuntur, quae ad genus et nobilitatem Lamiae spectant. Ceterum totam huius emendationis laudem sibi servet Heinsius; mihi forte aliunde supererit, quo nomen pretiumque hominis de Horatio non male meriti nancisci et tueri possim.

7. *Et innantem Maricae*] Nescio quid velit Heinsius, qui in utraque sua editione *Marica* rescribi iubet: nisi forte a Typographo mendum est, quod auctoris oculos effugerit. Certe praeter omnes Codices, ita habet et

Annosa cornix. dum potis, aridum
Conpone lignum: cras genium mero
Curabis, et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

XVIII.

AD FAUNUM.

Faune, Nympharum fugientum amator,
Per meos finis et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Aequus alumnis:
Si tener pleno cadit haedus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina craterae; vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cum tibi Nonae redeunt Decembres:
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus:

v. 13. Vulg. *Potes.*

Servius ad Virgil. Aen. VII, 47. Ceterum *Lirim* non *Lirin* edidimus, cum editiones veteres secuti, tum et codices scriptos. Nam in Italicis nominibus amant potius terminationem Latinam; ut Virgilius, [Aen. VII, 715] *„Qui Tiberim Fabarimque bibunt“*: [Georg. I, 499] *„Qui Tuscum Tiberim, et Romana palatia servas.“*

13. *Dum potes*] Tres veterrimi nostri, Leidensis, Graevianus, et a prima manu Reginensis, *potis*, non *potes*. Sine dubio ab Horatii incude: unde enim bonis illis Librariis nummum tam rarae notae? *Dum potis, ἕως ἔξεστιν, ἕως δυνατόν ἐστι*, Virgilius Aen. III, 670. *„Verum ubi nulla datur dextram adfectare potestas, Nec* potis *lonios fluctus aequare sequendo.“* Arnobius saepe, ut lib. I. [c. 31] *„De quo* (deo) *nihil dici et exprimi mortalium* potis est *significatione verborum.“* et II. [c. 13] *„Quantum* fieri potis *est.“* [c. 50] *„Neque enim contrarium insitum esse contrario* potis est.“ et VI. [c. 9] *„Si quid fieri* potis est *iniuriosius, contumeliosius, durius.“* Vide Interpretes ad Lucretium et Catullum.

12. *Cum bove pagus*] *Pagus* habet Editio Veneta, at Loscheriana *pardus*. *„Festus in pratis vacat otioso Cum bove* pardus. *Inter audaces lupus errat agnos.“* Et sane mirum est, ut per omnes fere Codices grassatus sit ille *pardus*. Ita Petrensis noster, Regiae Societatis, Magdalenensis, Vigorniensis, Battelianus, a manu secunda Reginensis, et pro varia lectione Leidensis, Graevianus et Colbertinus. Vide autem, et ride Monachorum ingenium. Quia illud sequebatur de *Lupo inter agnos innocuo*, faceti homines commutarunt *Pagus* in *Pardus*, ex Esaiae capitulo XI, vers. 6. *„Habitabit* lupus *cum agno, et* pardus *cum hoedo accubabit: vitulus et leo et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos.“* Nullus dubita, quin ex sacro hoc fonte derivata sit ea lectio; et miror equidem neminem ex Interpretibus hoc animadvertisse. Quamquam autem insulse admodum et pene impie huc translata sit ea scriptura; mirifice tamen placuit commentum, et ex quo primum excogitatum est, membranas fere omnes pervolitavit, ut iam vidisti. Eia vero: unde in Italia *Pardus*, qui extra

Inter audacis lupus errat agnos:
Spargit agrestis tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

XIX.

AD TELEPHUM.

Quantum distet ab Inacho
Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, et genus Aeaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio:
Quo Chium pretio cadum
Mercemur, quis aquam temperet ignibus,
Quo praebente domum, et quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunae propere novae,
Da noctis mediae, da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
Miscentor cyathis pocula commodis.

v. 12. Vulg. *Miscentur.*

Africam Asiamque non nascitur? quid porro est pardus *festus* et *vacans*, hoc est, feriatus et operum solutus? An *pardi* ad agros colendos et opus rusticum adhibentur? Recte vero *Festus pagus* cum antiquioribus codicibus, ut Ovidius Fast. I, 667. *„Villice, da requiem terrae, semente peracta: Da requiem, terram qui coluere, viris.* Pagus *agat* festum: *pagum lustrate, coloni: Et date paganis annua liba focis.*“ Porro illud non omittendum, male rem gerere hic Interpretes, cum per totum carmen *si ἀπὸ κοινοῦ a communi* singulis sententiis praeponunt: *Propitius sis, O Faune;* si *haedus, et vinum, et ara rite tibi adsunt.* Hactenus recte habet, sed pergunt et continuant; si *pecus ludit*, si *festus pagus est*, si *lupus inter agnos*, si *silva spargit frondes*, si *fossor saltat.* Quae omnia prava et inepta sunt. Vide enim: *„Inter audaces lupus errat agnos“:* Lenis esto, O Faune, si pietate mea ita merui, si sacra tibi sollemnia feci, *si lupus inter agnos errat innocuus.* Quid? an hoc Horatii meritum erat? immo Fauni beneficium. Quamobrem, post versiculum octavum *Fumat odore,* pleno puncto, ut in nostra editione, distinctio facienda est: et quae deinceps sequuntur, sunt Fauni laudes; *Tibi* pecus ludit, *Tu facis*, ut lupus erret etc. Idem de Fauno praedicat Carm. I, 17.

7. *Quo praebente domum et quota*] *Quota* habent et scripti et editi: neque loco movendum est. *Quota hora* ad cenam veniam? octava, an nona, vel quando? Iuvenal. I, 49. *„Exul ab* octava *Marius bibit, et fruitur diis Iratis.“* Noster Epist. I, 7, 71. *„Post* nonam *venies; nunc i, rem strenuus auge“*: Poterat tamen, si Manuscripti accederent, aeque commode legi *quotus*, ut Epist. I, 5, 30. *„Tu* quotus *esse velis, rescribe.“* et Martialis XIV, 217. *„Dic,* quotus *et quanti cupias cenare; nec unum Addideris verbum: cena parata tibi est.“*

12. *Miscentur cyathis*] Recte hunc locum cepit Nic. Heinsius, qui in exemplaris sui margine, *Lege,* inquit, *Miscentor.* Quod et ante eum fecerat vir ingeniosus Ianus Rutgersius in Lectionibus Venusinis cap. VII. Posteriores tamen glande vesci maluerunt, quam repertas hic fruges agno-

Qui musas amat inpares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tris prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis iuncta sororibus.
Insanire iuvat: cur Berecyntiae
Cessant flamina tibiae?
Cur pendet tacita fistula cum lyra?
Parcentis ego dexteras
Odi: sparge rosas: audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina, seni non habilis Lyco.

scere. Vide vero integrum locum; *„Da Lunae propere novae, Da Noctis mediae, da puer, auguris Murenae: tribus aut novem* Miscentor *cyathis pocula commodis.“* Omnia hic pro imperio iubet, *Da, da, da, miscentor,* quasi Magister, aut, ut Plautus ait [Stich. V, 4, 20], Strategus convivii. Quo etiam ducit nos glossa codicis Batteliani, *„Miscentur, propinentur.“* Certe iacet languetque illud *miscentur*: neque vero puer *iniussus* tres vel novem cyathos miscere ausus fuerit. Illud quoque recte Rutgersius, *„cyathis commodis*, id est, plenis.“ *Tribus* autem *cyathis* cave intelligas *tribus poculis*, quod ineptam orationem efficeret. *Cyathus* quippe hic *mensura* est, non poculum, ut saepe apud Graecos Latinosque, praesertim medicos. Misceantur, inquit, pocula capientia vel tres vel novem cyathos, *χωροῦντα ἢ τρεῖς ἢ ἐννέα κυάθους,* quae uno spiritu a potoribus exhauriantur. Neque enim cyatho novies hausto compotatio finita erat, ut male hic vulgo intelligunt; quippe Carm. III, 8, 14. centum cyathi deplendi erant, *„Sume, Maecenas*, cyathos *amici Sospitis* centum“; imo trecenti et plures apud Ovidium in Fastis, loco ibi citato. Ceterum, non male codex Magdalenensis, *„Murenae:* aut *tribus aut novem.“* ut Carm. proximo [v. 15], *„Qualis* aut *Nireus fuit*, aut *aquosa Raptus ab Ida.“* atque alibi passim. Saepissime prius *Aut* a Librariis omissum est; ubicumque scilicet versus ratio sinebat: ut suis locis indicabimus. *Aut* tres, inquit, *aut* novem cyathi uno haustu ebibantur; utrum vultis? Vos poëtae, Musarum clientes, *novem*, credo, petetis: alii potius *tres* ad numerum Gratiarum. Digna autem sunt, quae hic ponantur, verba Ausonii Praefat. ad Griphum. *„In expeditione, quod tempus, ut scis, licentiae militaris est, super mensam meam facta est invitatio; non illa de Rubrii convivio, ut Graeco more biberetur; sed illa de* Flacci Ecloga, *in qua propter* mediam Noctem, et novam Lunam, et Murenae auguratum, *‘Ternos ter cyathos attonitus petit vates’.“*

17. *Nudis iuncta sororibus*] *Iuncta* habent et Editiones, et Scripti, quod sciam, omnes. Theodorus tamen Marcilius, *„Melius,“* inquit, *„habent Membranae, ‘Nudis* vincta *sororibus’*: vinculum *enim sive* nodus *Gratiarum est, ut mox Carm. XXI* [v. 22], *‘Segnesque* nodum *solvere Gratiae’.“* Ubi vereor equidem, ne quod ipse cupiit, id in membranis vidisse sibi visus sit. Sed esto, ut codex aliquis habuerit *vincta*; facilis enim est lapsus in tam obscuro discrimine: tamen et inepta lectio est, et plumbeum Marcilii argumentum. Nam et *nodo* et *vinculo iunctus* dicitur, aeque ac *vinctus*. Plinius Hist. XI, 67. [§ 177] *„Cervix, ad circumspectum, articulorum* nodis iungitur.“ Plinius alter Epist. X, 11. *„Rosianum Geminum, domine, arctissimo* vinculo *mecum tua in me beneficia* iunxerunt.“ Ita *iungi et copulari*, Cicero aliique. Quare recte habet *iuncta*; ut Carm. I [4 v. 6], „Iunctaeque *Nymphis* Gratiae *decentes.*“

24. *Et vicina seni non habilis Lyco*] Codex Blandinius Cruquii omnium

vetustissimus *habili*; ceteri cum editionibus priscis, *habilis*. Illud *habili* placuit sagacissimo Rutgersio; ut Lycus inhabilis dicatur uxori, senex nempe iuvenculae. Neque vero negandum est, etsi *habilis* sit nomen relativum et quasi reciprocum, illud tamen ex duobus *inhabile* plerumque dici, cuius culpa vel vitio habilitas mutua impeditur. Quandoquidem igitur per Lyci senectutem stetit, quo minus alter alteri habiles essent; non illa Lyco, sed Lycus illi *non habilis* dicendus fuit. Ita Virgil. Georg. III. 62. „*Celera* nec *feturae* habilis, *nec commoda Baccho*“*): Martialis XIII, 22. „Non habilis *cyathis*, *et inutilis uva Lyaeo*“: suo scilicet vitio *non habilis*. Ovidius Amor. I, 8. [v. 40] „*Forsitan immundae, Tatio regnante, Sabinae* Noluerint habiles *pluribus esse viris*“: id est, sua illuvie *non habiles*. Valer: Flaccus VII, 231. „*Fas mihi* non habiles, *fas et tibi linquere Colchos*“: nempe ob caeli inclementiam et incolarum barbariem nobis *inhabiles*. At quia praestantissimus Nic. Heinsius *stabiles* ibi legit, non *habiles*, cum ad Ovidii Pont. II, 9 [v. 29], tum ad ipsum Valerium; pretium operae erit locum integrum describere: ubi Circe, sive Venus sub Circes imagine, sic suadet Medeae, ut Colchos relinquat. „*Omnibus hunc potius communem animantibus orbem, Communes et crede deos: patriam inde vocato, Qua redit ilque dies: nec nos* dîs *nata* malignis Luserit *hoc* crudo *semper sub frigore* messis: *Fas mihi non* stabiles *fas et tibi linquere Colchos.*“ Ita praefertur in Heinsii editione posthuma: temerarie sane, et infeliciter. Quid enim *Messis* ad Medeam et Circen? an agricolarum uxores erant? quid autem *messis* sub *frigore*? messis quidem et frigus plane contraria sunt, [Virgil. Ecl. 5, 70] „*Ante focum, si* frigus *erit; si* messis, *in umbra.*“ Tum illa, *Luserit*, *crudo*, *stabiles*, omnia nituntur solâ coniecturâ. Equidem ex variis Codicum scripturis, quas apud ipsum Heinsium videre est, sic locum restituerim; „*nec nos*, ô *nata*, malignus Cluserit Arctoo *semper sub frigore* Phasis: *Fas mihi non* habiles, *fas et tibi linquere Colchos.*“ Clarâ per se sententiâ: *O nata*, (ita Circe Medeam compellat, quippe soror Aeetae, Medeae patris: unde paullo post vers. 242. Medea eam *Matrem* vicissim vocat) *Omne*, inquit, *solum patriam voca*: *neque angustus invidusque hic Phasis sub gelida Arcto semper nos clauserit; quin potius alias regiones petimus magis habiles, magis aptas nobis, et accommodas.* Nihil ingenio hic permisimus; nisi quod pro *hoc uno*, quod Scripti exhibent, *Arctoo* dedimus. *Sub Arctoo frigore*, ut Lucanus X, 250. „Frigore ab Arctoo *medium revocata sub axem.*“ et VIII, 363. „*Omnis in* Arctois *populus quicumque* pruinis *Nascitur.*“ Vel, si ita mavis, retinere licet *hoc uno*, et sic versum refingere: „*Cluserit* hoc uno *semper sub* cardine *Phasis*“: ut Ovid. Pont. II, 10. [v. 45] „*Ipse quidem extremi cum sim* sub cardine *mundi.*“ et Silius IV, [v. 781] „*io, coniux, quocumque in* cardine *mundi Bella moves.*“ Possis quoque *hoc mundi* pro *hoc uno*. Sed haec obiter. Nunc ut ad Nostrum revertamur: quamquam, ut vidisti, usitatius sit, ut ex duobus id quod vitio laborat, *inhabile* alteri dicatur; tamen in illa lectione „*Et vicina seni non* habili *Lyco*“, id erit incommodi, quod *vicina* nullo tum modo *uxorem* significet: quod Rutgersianae correctionis est unicum fundamentum. Ille quidem ex Iuvenali id conatur, Sat. VI, 509. de mala uxore; „*Nulla viri cura interea, nec mentio fiet Damnorum, vivit* tamquam vicina *marito.*“ Sed tuam fidem, vir clarissime! an quia *tamquam vicina* vivit rei familiaris neglegens uxor, ideone *vicina* absolute *uxorem* significaverit? quid si simili sententia dixeris, *tamquam vipera*, vel *canis?* an ea nomina per se posita *uxorem* notabunt? Quin omnino *vicina* apud Horatium est *vicina nobis*; adeo ut *strepitum audire* possit ex vicinia: et cum addit, *non habilis seni Lyco*, inde demum colligimus, uxorem eam fuisse Lyci. Recte igitur se habet fere omnium codicum scriptura, „*Et vicina, seni non habilis Lyco*“:

*) [Georg. III, 62: „*Cetera nec feturae habilis, nec fortis aratris*“; ib. IV, 129: „*Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho*“.]

Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, vespero,
Tempestiva petit Rhode:
Me lentus Glycerae torret amor meae.

XX.

AD PYRRHUM.

Non vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paullo fugies inaudax
Proelia raptor:

v. 27. Vulg. Petit *Chloe.*

non habilis, hoc est non apta, non par, non conveniens; relativorum enim, ut dixi, reciproca significatio est: si Lycus uxori non habilis est; tum vicissim uxor non habilis est Lyco. Potes et *non habilis* explicare, non tractabilis; quae a sene marito regi et gubernari non potest: [Euripides Phoenice, fragm. 1 Dind.] *Δίσποινα γὰρ γέροντι νυμφίῳ γυνή. Viro enim seni nupta, non uxor, sed domina est.* Paterculus II, 113. „*Cum eum* (exercitum) *maiorem, quam ut temperari possit, neque* habilem gubernaculo *cerneret, dimittere statuit.*“ Porro Acron, quem ad partes suas trahere conatur Rutgersius, in mendo cubat: „*uxor quae seni puella* inhabili *coniuncta esset: unde et zelum eius ostendit, dum* inhabilem *dicit.*“ Pro *inhabilem* recte Cruquii Acron, et MStus Regiae Societatis *invidum.* Tum autem pro *inhabili* corrigendum esse *inhabilis* ipse ordo et compositio satis ostendit.

27. *Tempestiva petit Chloe*] Ita Veneta et Loscheri, unde in sequentes editiones est propagatum. At bona pars membranarum, non *Chloë*, sed *Rhode.* Sic ex nostris Leidensis, Reginensis, Petrensis, Regiae Societatis, Vigorniensis: Colbertinus autem cum Lambini quibusdam, *Rhoda.* Sine dubio vera lectio est: unde enim Librariis in mentem venire potuit? At *Chloe* ex Carm. I, 23. III, 7, 9, 26. huc traducta est, quia *Rhode* aliunde iis ignota erat. *Rhode* Libertinarum cognomen non semel occurrit: Marmora Felsinea p. 415. D. M. T. OCTAVIUS. THALLUS. ET. VIBIA. RHODE. Gruterus. p. 716, 6. ULPIA. RHODE. Idem p. 475, 5. TITIA. RHOPE. MATER. corrige ibi, RHODE. Act. Apostol. XII, 13. *προσῆλθε παιδίσκη ὑπακοῦσαι, ὀνόματι ΡΟΔΗ.* Menander [pag. 87 Meineke]: *Ἀλλ' ἔστι τόλμης καὶ βίου ταῦτ' ὄργανα, Εὑρημέν' ἀνθρώποις ἀναιδέσιν, ΡΟΔΗ, Εἰς καταγέλωτα τῷ βίῳ πεπλασμένα.*

1. *Non vides quanto moveas periclo*] Silent hic interpretes; sed Bodleianus Noster, pro *periclo*, *tumultu* habet; et pro varia Scriptura Leidensis, Reginensis, et Colbertinus. Neque aliter codex Henrici Stephani, ut in Praefatione sua monuit. Utrumque probe. *Quanto tumultu moveas*, hoc est, quantum tumultum excites, dum moves. Sic infra Carm. III, 27, 17. „*Sed* vides quanto *trepidet* tumultu *Pronus Orion.*“ ubi omnia fere paria sunt et plane gemina. Sed non levis suspicio est, ex posteriore hoc versu traductum esse a Studioso quodam illud *tumultu*: quare nihil muto: nam et Diomedes p. 524. habet *Periclo.*

3. *Dura post paullo*] Primariae Editiones, Loscheri et Veneta, *Post paullum*, non *Postpaullo.* Atque ita Graevianus noster, Galei, et Magdalenensis. Sed recte habet, ut nunc editum. Ita Noster alibi bis vel ter; ita Sallustius, Caesar, Tacitus, aliique. Vide Gronovium ad Livii XXII, 60 [§ 16]. Porro versum 14, „*Sparsum odoratis humerum capillis*“, ad se

Cum per obstantis iuvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi praeda cedat
Maior, an illi.
Interim, dum tu celeris sagittas
Promis, haec dentis acuit timendos,
Arbiter pugnae posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida.

XXI.

AD AMPHORAM.

O nata mecum consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris iocos,
Seu rixam et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum:
Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die;
Descende, Corvino iubente
Promere languidiora vina.

transtulit Ovidius Fast. II, 309. „*Ibat* odoratis humeros *perfusa* capillis *Maeonis, aurato conspicienda sinu.*“

5. *Quocumque lectum nomine Massicum*] Vix alius est locus, in quo infelicius se gesserint Interpretes: expendamus modo sententiam integram: „*O nata mecum Consule Manlio*“: ubi disertis verbis narrat vinum, quod iam poturus erat, pressum et diffusum esse, Consule Manlio Torquato, quo anno et ipse natus est. Id enim in more erat, ut festo et bono die cadum vini emerent biberentque eiusdem qua ipsi aetatis; ut et Epod. XIII, 6. „*Tu vina Torquato move Consule pressa meo.*“ Sequitur hic deinde, „*Seu tu querelas, sive geris iocos, Seu rixam et insanos amores, Seu facilem, pia testa, somnum*“: quae omnia plana sunt, nisi quod epitheton illud non placeat, *pia testa*. Quomodo enim *pia*, si *querelas* forte vel *rixam* gesserit? Hoc tamen patienter admiserunt nimis aequi Interpretes. Tu vero verba accipe, quasi sic interpungerentur, „*Seu facilem pia, Testa, somnum.*“ *Pia* enim non omnibus illis conditionibus ex aequo communicandum est, sed ad ultimam illam restringendum. *Pia* quidem, si *facilem somnum* attuleris; sin *querelas aut rixas*, *impia* potius. Iam sequitur porro; „*Quocumque lectum nomine Massicum Servas, moveri digna bono die*“: hoc est, ut nunc dierum explicatur, *cuiuscumque Consulis nomen et annum feras*. Quid audio? nonne iam dixerat, *O nata mecum Consule Manlio*? quomodo ergo nunc, *Quocumque Consule nata*? quae haec inconstantia est, et inepta vacillatio? At, inquiunt, corrigere quodammodo errorem videtur: temere enim affirmare visus est, Manlio Consule natam fuisse. Utinam vero ipsi suas chartulas corrigere vellent, neque tam frigidas excusationes Horatio commodare. Certe non placuerunt celeberrimo Dacierio: sed et ipse suo acumine ludum risumque praebet, cum prius de *amphora*

Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te neglegit horridus.

v. 10. Vulg. *Negliget.*

interpretatur, posterius de *vino*: adeo, ut *testa* quidem a figulo facta sit, Manlio Consule: vinum autem testae infusum, consule alio nescio quo. Quid, amabo? an tanti erat sine vino amphora, ut quo anno a rota exierit, memoratu fuerit dignum? Certe non Testae, sed Vini aetas inscribi solebat cadis: ut Galenus [vol. XIV p. 25 Kuhn], a Marcilio hic citatus, *Οἴνων τῶν Φαλερίνων ἑκάστου τὴν ἡλικίαν ἀναγινώσκων ἐπιγεγραμμένην τοῖς κεραμίοις.* Quid quod novis testis nova vina condebant, ut ineptum sit alio consule natam dicere Testam, alio Massicum. Sin aliter; unde tum noster aetatem Testae scire potuisset? Quanto his meliora protulit Scholiastes Acron, si bene monenti obtemperassent: „*Quocumque nomine; ex omnibus supradictis, sive ad* iocos, *sive ad* querelas, et cetera." Nihil verius: aut enim haec verborum sententia est, aut nulla est. Dixerat; *seu querelas, sive iocos, seu amores, sive somnum geris, o Testa*; deinde infert; *quocumque* ex his *nomine Massicum servas, digna* certe ob vetustatem et pretium *bono die moveri, descende. Quocumque nomine,* hoc est, *quocumque titulo, quacumque conditione.* Sic *eo nomine* passim occurrit. Tacitus Annal. XIV, 59. [extr.] „*Decretae* eo nomine *supplicationes*"; id est, *eo titulo, ea causa.* Suetonius Galba, 16. „*Subinde iactavit, Legere se militem, non emere consuesse: atque* eo *quidem* nomine *omnes, qui ubique erant, exacerbavit.*" Fateor equidem exempla haec non ex omni parte similia esse verbis Horatii: neque quicquam legisse memini, quod ad amussim iis respondeat. Nam Catulli illud Epig. XXXV. [v. 21] ad Dianam, „*Sis* quocumque *placet tibi Sancta* nomine", aperte et proprie dictum est; seu *Lucinae*, ait, nomine, seu *Triviae*, seu *Lunae*, sive quocumque alio vocari mavis. Verum utcumque verba Flacci procedant, stentve cadantve: illud certum et compertum maneat, non aliam esse sententiam, quam quae ab Acrone prodita est. Quod si quid in verbis mutatum velis; est in promptu et ad manum, quod commode substitui possit. Compellat enim *Testam* hic Noster, tamquam si *Dea* quaepiam fuerit, ut vere observavit Dacierius; *seu geris querelas, sive iocos,* vel aliud quid: unde ego sic potius, quod sequitur, intulissem, verbis quidem aliis, sed sensu eodem; „*Quocumque* faetum numine *Massicum Servas, moveri digna bono die.*" *quocumque numine faetum*, hoc est, quacunque potestate praeditum, sive quae *querelas* excitet, sive quae *amores* etc. Et iusta, ni fallor, metaphora est, et ad audacem Flacci indolem accommodata. Paucis tamen, opinor, probabitur, quia coniecturae nomine nunc venit: quod si e Manuscripto aliquo alicunde prodiret, quibus plausibus exciperetur!

10. *Te negliget horridus*] *Negleget* habent Editiones, et codices plerique: at Leidensis noster veterrimus cum Petrensi, *neglegit.* Quamquam non multum interest, tamen ex duobus hoc potius Horatii esse crediderim. *Non neglegit te Corvinus*; hoc est, non neglegere solet; sed interdum genialiter se mero invitat. Inde et excusatio: quod et ita Cato ille Censorius saepe solebat. At rogabis, quomodo *neglegit* sive neglegere solet Testam, quam nondum viderat? Atqui hoc nihil est: animadvertis enim, iam de hac *testa* ita loqui Nostrum, quasi si de *vino* generatim loquatur. Tu *admoves,* ait, lene tormentum; non *admovebis*: tu *retegis* curas sapientium: „*Tu spem* reducis *mentibus anxiis Viresque, et* addis *cornua pauperi.*" Quid autem? an *anxii* illi et *pauperes* cenaturi erant apud Horatium, ut vino ex hac ipsa Testa depromto curas metusque eluerent? nullus dixeris. Quamobrem, ut iam dixi, non de una hac testa, sed in universum de vino loquitur: quod non observatum bonis Librariis fraudi fuit, ut locum corrumperent.

Narratur et prisci Catonis
Saepe mero incaluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum iocoso
Consilium retegis Lyaeo:
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

v. 12. Vulg. *Caluisse.* 19. *Neque.*

12. *Saepe mero caluisse*] *Caluisse* praeferunt editiones omnes, neque aliter, quod sciam, Membranae. Et ferri quidem potest: sic enim Ovidius Fast. III, 531. „*Sole tamen* vinoque calent." et Statius Theb. V, 263. „*siquando profundo Nubigenae* caluere mero." Tamen et ex coniectura prius emendaveram, et postea a vetere Grammatico Mario Victorino p. 2606. sic clare citatum repperi, „*Narratur et prisci Catonis Saepe mero* incaluisse *virtus.*" Omnino melius: nam et versus sic suavius ad aures accidit, et ea germanae Latinitatis dictio est. Livius I, 57. [§ 8] „*Incaluerant vino.*" Idem XXXIX, 42. [§ 10] „*Forte epulantibus iis, cum iam vino incaluissent.*" Tacitus Annal. XI, 37. „*Claudius domum regressus, et tempestivis epulis [delenitus], ubi vino incaluit.*" Idem Hist. IV, 29. „*simul epulantes, ut quisque* vino incaluerat, *ad pugnam temeritate inani ferebantur.*" Curtius, V, 22. [c. 7 § 5] „*Omnes* incaluerant mero*: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant.*" Martial. IV, 66. [v. 12] „Incaluit *quoties saucia vena* mero." Deinde et illud vide: si *caluisse* legis, tum *virtus Catonis* erit *περιφραστικῶς ipse Cato*; ut hoc dicat duntaxat, Catonem saepe largiore vino usum esse: at in altera lectione maius aliquid melinsque dicit, *virtutem* nempe eius *incaluisse*, sive *excitatam et auctam esse*: quae et vini et Catonis amplior laus est. Ita Lucan. VI, 240. „Incaluit virtus; *atque una caede refectus, Solvat, ait, poenas.*" etc. Ovidius Pont. III, 4. [v. 30] „*Plausibus ex ipsis populi laetoque favore* Ingenium *quodvis* incaluisse *potest.*" Porro illud quod sequitur,

13. „Tu lene tormentum ingenio *admoves Plerumque* duro" Interpretes ad Catones et severiores illos referunt; ut rigida atque aspera ingenia leniri vino et emolliri dicantur. Neque repugno, quin hoc voluerit Horatius. Nam et revera ea vini vis est, et eo sensu *ingenium durum* dixit Terentius, Phorm. III, 2. [v. 12] „*Adeon' esse* ingenio duro *te atque inexorabili?*" et contra, *ingenium lene*, Heautont. I, 1. [v. 99] „Ingenio *te esse in liberos* leni *puto.*" Poterit tamen et alia esse verborum sententia, quae non ad Catones, sed ad poëtas, atque adeo ipsum Horatium spectet. Quippe *ingenio duro* esse dicitur seu poeta seu orator, qui arida et difficili vena est, qui non *εὑρετικὸς*, non pollens inventione et copia. Seneca Epist. LVIII [§ 7], ubi negat *τὸ ὂν* Latine verti posse: „*Magis damnabis angustias Romanas, si scieris unam syllabam esse, quam mutare non possum, τὸ ὄν.* Duri *tibi videbor* ingenii*; in medio positum; posse sic transferri, Quod est.*" Ita *dura memoria* dicitur eodem plane sensu. Quintil. Instit. XI, 2. [§ 48] „*Si vero aut* memoria *naturâ* durior *erit, aut non suffragabitur tempus, etiam inutile erit ad omnia te verba alligare.*" Sic et Noster *dura natura* de Lucilio, Serm. I, 10, 57. „*Quaerere, num* illius, *num rerum* dura *negarit Versiculos* natura *magis factos et euntes Mollius.*" Iam ergo, eiusmodi ingenium, durum plerumque et siccum, ubi

Te Liber, et, si laeta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiae,
Vivaeque producent lucernae,
Dum rediens fugat astra Phoebus.

XXII.

IN DIANAM.

Montium custos nemorumque, Virgo,
Quae laborantis utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis;
Inminens villae tua pinus esto,
Quam per exactos ego laetus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

XXIII.

AD PHIDYLEN.

Caelo supinas si tuleris manus,
Nascente Luna, rustica Phidyle;
Si ture placaris et horna
Fruge Lares, avidaque porca;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis, nec sterilem seges
Robiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

liberiore vino immaduit, facile, fluens, copiosum fieri narrant; et hoc illud est *lene tormentum*, quod obstructam ingenii venam laxat atque aperit. Ovidius Metam. VII, 432. *„agitant convivia patres, Et medium vulgus; nec non et carmina*, vino Ingenium faciente, *canunt.“* Vide Nostrum Epist. I, 19. Ceterum digna sunt, quae hic adscribantur, verba Maecenatis ex opere quod Symposium inscripsit, apud Servium Virgil. Aen. VIII, 310. *„Physici dicunt ex vino mobiliores oculos fieri: Hoc etiam Maecenas in Symposio, ubi Virgilius et Horatius interfuerunt, cum ex persona Messallae de vino loqueretur*, aut id e m vinor (forte legendum, *ait*; *Id et in vino est;*) *ministrat faciles oculos. pulchriora reddit omnia, et dulcis iuventae reducit bona.“* Quem locum eo libentius adduxi, tum quod Noster et Virgilius ibi nominentur, tum quod accuratissimi Meibomii in vita Maecenatis diligentiam effugerit.

XXIII, 2. *Nascente Luna, rustica Phidyle*] Editiones principes Veneta et Loscheri, *Philyre*. Sed codices, praesertim vetustiores, *Phidyle*, vel *Phidile*. Tu vide, annon reponendum sit, *„Nascente Luna, rustica* Phidyli“: ut sit a recto *Phidylis*, *Φειδυλις*, eadem forma, qua *Thestylis*, *Xystylis*, *Erotylis*, *Archylis* apud Terentium [v. Bentl. ad Andr. III, 2, 1], ut ad Ciceronis Tusculanas [III c. 12] correximus; *Hedylis* apud Martialem, ut iam corrigemus, I, 46. [v. 1 et 4] *„Cum dicis, Propero, fac si facis*, Hedyli“ — „Hedyli, *si properas, dic mihi, ne properem.*“ Ubi Ramiresius *Aedila*, Gruterus et Scriverius *Hedyle*; ille nomine errans, hi sexu. Quemadmodum autem ab

Nam quae nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis,
Victima pontificum securim
Cervice tinguet: te nihil attinet
Tentare multa caede bidentium,
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Inmunis aram si tetigit manus;
Non sumtuosa blandior hostia
Mollivit aversos Penatis,
Farre pio, et saliente mica.

v. 12. Vulg. *Secures.* 19. *Mollibit.*

Ἡδυλος femininum fit *Hedylis*, ita a *Φείδυλος* erit *Phidylis*. Fatendum tamen est, si illud *Phidyle* analogiam servet, gratius libentiusque in Creticum pedem hoc carmen exire, quam in Dactylum.

12. *Pontificum secures*] Pulmanni codex, et Gifanii, quem vide in Indice Lucretii v. *Tinguere*, habent *securim*: atque ita ex nostris Graevianus, Reginensis, Bodleianus, et a prima manu Magdalenensis. Hoc placet, vel ob euphoniam; ne ter continenter in S exeant versus, *ilices*, *herbis*, *secures*, quod studiose cavere solet Noster. Prudentius quidem Apotheos. 461, „pontificum *festis ferienda* securibus *illic Agmina vaccarum steterant*“: Sed ibi erant plures *vaccae*; hic *victima* in singulari. Virgil. Aen. II, 223. *„Quales mugitus, fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit* cervice securim.“

19. *Mollibit aversos Penates*] Loscherus quidem *Mollibit*, et ex eo recentiores editiones. At Veneta *Mollivit*, atque ita bona pars Codicum, ut ex Cruquianis tres, Bersmanni duo, Pulmanni et Gifanii unus, ex meis Magdalenensis, et a prima manu Reginensis, cum Acrone Manuscripto. Certe nemo unus illius aevi Futuros quartae coniugationis in IBO protulit. Quod si ab Horatio hoc praeter morem factum fuisset, sine dubio Grammaticorum veterum quispiam, ut insolitum, adnotasset. Atqui altum apud eos silentium est; quia nimirum in suis codicibus *mollivit* tum legebant. Atque hoc profecto non mos solum loquendi, sed et ipsa sententia postulat: *„Immunis aram si tetigit manus; Non sumtuosa blandior hostia* Mollivit *aversos Penates*, *Farre pio et saliente mica.*“ Ubi Praeteritum ponitur in significatione Praesentis, vel potius Perpetui temporis: qualia passim occurrunt apud Graecos Latinosque. Noster Carm. III, 29, 16. *„Plerumque gratae divitibus vices, Mundaeque parvo sub lare pauperum Cenae sine aulaeis et ostro Sollicitam* explicuere *frontem.*“ Perpetui, inquam, hoc temporis est, perinde ac si dixisset, *explicant*, *explicuerunt*, *explicabunt*. Sic Epist. I, 2, 48. *„Non domus aut fundus, non aeris acervus et auri Aegroto domini* deduxit *corpore febres.*“ et alibi: sed verbo monere hoc satis est: plena enim sunt omnia. Ergo sententiose haec proferuntur; neque ad Phidylen duntaxat, sed ad omnes pertinent: *„Immunis aram si tetigit manus“*, *immunis*, non a scelere, ut male aliquot interpretes: quamquam Ovidius in Epist. Hypermnestrae [Her. XIV, 8], *„Non piget* immunes *caedis habere* manus“: nusquam enim reperitur ea vox, *ἁπλῶς* et per se posita, pro *experte sceleris*: sed *immunis manus*, vacua muneris, sine dono et sumtu; ut Epist. I, 14, 33. *„Quem scis* immunem *Cinarae placuisse rapaci.“* et Carm. IV. [12,23]. *„non ego te meis* Immunem *meditor tinguere poculis.“* *Si* autem hic valet *etsi*, ut bene Theodorus Marcilius:

XXIV.

Intactis opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiae,
Caementis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis, et mare Apulicum:
Si figit adamantinos

Etsi vacua manus aram tetigit; *Esto* ut vacua manus aram tetigerit: quid tum? quid inde incommodi? „*Non sumtuosa blandior hostia Mollivit aversos penates Farre pio et saliente mica.*“ ubi ordo est, sumtuosa hostia non mollivit penates blandior farre pio, sive, blandius quam far. Ita recte uterque Scholiastes *sumtuosa hostia* nominativi casus esse monuerunt: quos tamen perperam hic deserunt posteriores, et miras turbellas tum in sententia, tum inter se concitant. Quid autem? an quia versus syllabam longam efflagitat? atqui iidem patienter brevem ferunt, Carm. III, 5, 17. „*Si non perirĕt immiserabilis.*“ et praeterea brevis syllaba producitur, quia *blandior* a duabus consonantibus incipit; ut apud Catullum passim, et Martialem V, 69 [v. 3]. „*Quid gladium demens* Romana stringis *in ora.*“ Iam autem, non cum *manus*, sed cum *hostia* coniungi illud *blandior*, vel Ovidius solus evincet, ubi Nostrum imitatus est, Fast. V, 300. „*Saepe deos aliquis peccando fecit iniquos: Et pro peccatis**) hostia blanda *fuit.*“

5. *Si figit adamantinos*] Difficilis et intricata sententia est, ut mirum sit, neminem ex Interpretibus vel verbulo significasse, se non satis liquido poëtae mentem percipere. *Arabas*, ait, *et Indos divitiis antecedas licet, et utrumque mare aedificiis tuis occupes*: quid tum postea? „*Si figit adamantinos Summis verticibus dira necessitas Clavos: non animum metu, Non mortis laqueis expedies caput*“: hoc est, si necessitas figit clavos summis verticibus, *in metu eris, et morieris.* Pulchre sane philosophatur. Quid enim? quid si non figat clavos necessitas, nonne *morietur* nihilo minus? Dura vero interpretum ilia, quae hoc concoquere potuerunt. Porro, quid sibi illa volunt *summis verticibus?* Respondebunt, *verticibus hominum*; ut necessitatis clavus in divitis huius caput adigatur. Fallitur ergo Horatius: nam ego spondere ausim, cui clavus per cerebrum adactus sit, omni *metu* liberum et expeditum futurum. At subtilior ceteris Dacierius *aedificiorum* vertices intelligit; *si necessitas figit clavos summis verticibus aedificiorum, quae Tyrrheni et Apulici maris littora summovent.* Miror equidem, quid Necessitati negotii sit in culminibus aedium. Sed quid deinde? nimirum dives, qui ea exstruxit, *consternabitur et morietur.* Itane vero? quin magis, opinor, laeto et tranquillo animo fuerit: nam ominandum potius erat, si clavo suo trabali aedificia fixisset necessitas, ea omnium firmissima fore neque umquam ruitura. Tu vide, annon *vertices ipsorum clavorum* interpretandum sit: *figit clavos summis verticibus*, sive, usque ad summos vertices, summa ipsorum capita. *Clavulos capitatos* habes apud Varronem de Re Rust. II, 9. [§ 15] Deinde totum locum sic corrigere, et distinguere poteris: „*Intactis opulentior Thesauris Arabum, et divitis Indiae, Caementis licet occupes Tyrrhenum omne tuis, et mare Apulicum;* (Sic *figit adamantinos Summis verticibus dira necessitas Clavos*) *non animum metu, Non mortis laqueis expedies caput.*“ Licet, inquit, utroque littore villas nobilissimas aedifices, omniumque sis ditissimus; non eo pacto aut vitam a metu immunem agere, aut mortem effugere poteris: sic rerum fato constitutum est, ita natura comparatum, sic clavos figit necessitas, summis verticibus, ut nulla vi evelli possint. Eandem sententiam habes Carm. II, 18, 17. „*Tu secanda marmora*“ etc. et Epist. I, 2, 47.

*) [scr. *delictis.*]

Summis verticibus dira Necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythae,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getae;
Inmetata quibus iugera liberas
Fruges et Cererem ferunt;
Nec cultura placet longior annua:
Defunctumque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Coniunx, nec nitido fidit adultero.
Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo foedere castitas:
Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quis, quis volet inpias
Caedes, et rabiem tollere civicam?

v. 25. Vulg. *O quisquis.*

„*Non domus et fundus, non aeris acervus et auri Aegroto domini deduxit corpore* febres, *Non animo* curas.“ Porro et Scholiastas veteres *sic* olim legisse, non *si*, satis indicat eorum enarratio: „*Quamvis*“, aiunt, „*multa possideas, non tamen sincera voluptate his frui potes:* quippe cum *necessitate mortis astricta sit humana conditio, nec possis inde te ullo remedio aut praemio redimere.*“ Rectissime: at illa *quippe cum* non *si*, sed *sic* exprimunt, prout nos emendavimus.

6. *Dira necessitas*] Et editi et scripti *Dira*; tamen vel reclamantibus iis rescripserim *dura*: quod proprium Necessitatis epitheton est, ut Graecis στερρὰ ἀνάγκη, κρατερὴ, σκληρή. Quintilianus Declam. XII. [c. 15] „*Fames animi tormentum, corporis tabes, magistra peccandi*, durissima necessitatum, *deformissima malorum.*“ Arnobius lib. III. [c. 21] „*At roго, quae ratio est, quae tam* dura necessitas, *quae causa*“ etc. Noster Carm. I, 24, 19. „Durum*: sed levius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas*“: hoc est, quicquid *necesse* est. *Durum* et *dirum* in MStis ubique fere confunduntur; ut mirum sit tam prave et perverse hic congruere in peiore scriptura.

24. *Aut pretium est mori*] Codex inter Pulmannianos optimus, *pretium emori*: cui accedit Battelianus noster et Bersmanni unus, *pretium mori.* Qua lectione admissa distinguendus est locus; „*Dos est magna parentium Virtus, et metuens alterius viri Certo foedere castitas, Et peccare nefas, aut pretium* mori.“ ut omnia ad *dos est* referantur. Non incommode: quamquam et vulgata lectio non est culpanda.

25. *O quisquis volet impias*] Nihil moror et scriptos et editos, qui prava conspiratione *quisquis* hic exhibent, „*O quisquis volet impias Caedes et rabiem tollere civicam.*“ *Quisquis volet*: quasi vero *multi* essent, qui id facere possent; quasi rem factu facillimam poëta designaret; cum ex sequentibus appareat, magis optandum fuisse, quam sperandum, ut ab ullo mortalium id fieri posset. Quid autem, *ô quisquis?* siquidem, stante hac

Si quaeret pater urbium
Subscribi statuis; indomitam audeat
Refrenare licentiam,
Clarus postgenitis: quatenus, heu nefas,
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.
Quid tristes querimoniae,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt; si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreae finitimum latus,

lectione, exclamatio illa putida est, neque ullum habet pathos. Sed cave, Horatio id vitio vertas, sed obesis Librariis, qui nequiverunt capere elegantissimam constructionem, *„O* quis, quis *volet impias Caedes, et rabiem tollere civicam?“* O ubi est, si usquam est, qui perditissimos saeculi mores corrigere volet? Repetitio illa *quis, quis* mirificam vim et affectum addit sententiae, ut alibi Carm. IV, 13, 18. *„quid habes* illius, illius, *Quae spirabat amores?“* Epod. IV, 20. „Hoc, hoc *tribuno militum.“* [V, 53] „Nunc, nunc *adeste;* nunc *in hostiles domos Iram atque numen vertite.“* et VII, 1. „Quo, quo *scelesti ruitis?“* Serm. II, 7, 92. „liber, liber *sum, dic age: non quis.“* Porro et Diomedem, Grammaticum veterem, non aliter olim legisse, quamquam hodie corruptus habetur, locus ipse evincet pag. 317. *„Pronomen finitum, vocativum habere non potest; quia nemo dicit,* O ego*; nisi O exclamatio sit, ut apud Horatium,* O quis volet.“ Scripsit, inquam, Diomedes, *O quis, quis volet,* et prius *quis* vocativo casu proferri putavit. Quippe si legisset, *O quisquis volet,* inepte prorsus exemplum hoc ad partes citasset: quia *quisquis* foret nominativus et referretur ad *volet*: non vocativus cum O copulandus. Fallit tamen acumen Grammatici; nam utrumque *quis* est casus nominativi.

27. *Si quaeret pater urbium*] Praeter aliorum codices aliquot, ex meis Graevianus, Magdalenensis, Battelianus habent *quaerit,* non *quaeret.* Utrumlibet legeris, perinde est. Noster Carm. IV, 1, 12. „Si *torrere iecur* quaeris *idoneum.“* Ovidius Epist. Hypsipyles [Her. VI] v. 123. „Si quaeris, *cui sint similes; cognosceris illis.“* Contra, Terentius Hecyra I, 2. [v. 1] *„Senex* si quaeret *me; modo isse dicito.“* et Noster Ep. I, 8, 3. „Si quaeret *quid agam.“* Quare receptam hactenus lectionem non sollicitabimus.

30. *Clarus postgenitis*] Gulielmus Canterus in suo codice se *carus* reperisse memorat; quod magis probant Lambinus, Faber, Dacierius aliique; quia mox sequitur *Odimus,* cui *carus* apte opponitur: „Carus *postgenitis; quatenus heu nefas, Virtutem incolumem* odimus, *Sublatam ex oculis quaerimus invidi.“* Nos vero cum editis vetustis, et manuscriptis, praeter Canterianum, omnibus *clarus* retinemus. Quid enim? nonne itidem sequitur, *invidi?* Atqui tam bella antithesis est inter *clarus* et *invidi,* quam inter *carus* et *odimus.* Quid enim est invidus, nisi obtrectator alienae *claritatis?* Cicero pro Flacco [c. 1 § 2]; *„Aut beneficii huius* obtrectator, *aut virtutis hostis, aut* laudis invidus *fuisset“*: Pro Murena [c. 9 § 20]; *„Quibus Lucullus tantum* laudis *impertit, quantum neque ambitiosus imperator neque* invidus *tribuere alteri in communicanda* gloria *debuit.“* Tacitus in Agricola; cap. I, „Clarorum *virorum facta moresque* posteris *tradere* (habes hic *clarus postgenitis*) *antiquitus usitatum, — quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est ignorantiam recti et* invidiam.“ Cicero pro Cornelio Balbo. 6. [§ 16] *„Mors enim* cum extinxisset invidiam,

Durataeque gelu nives
Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt aequora navitae.
Magnum pauperies opprobrium, iubet

v. 39. Vulg. *Solo* nives.

res eius gestae sempiterna nominis gloria *niterentur.*" Seneca de Tranquillitate XIV [extr.], de Iulio Cano. „*Dabimus te* in omnem memoriam, clarissimum caput, *Caianae caedis magna portio.*" Quare recte habet *clarus*, neque audiendi sunt, qui *carus* substitutum eunt. Clarus, inquit, post obitum: quoniam vivorum laudi et gloriae invidemus, obtrectamus, detrahimus. Nihil verius.

39. *Durataeque solo nives*] Numquam mihi placuit *solo*, quamvis omnes ubique codices lectioni huic suffragantur. Primo enim, otiose videtur additum, neque quicquam sententiae confert. Ubi enim, nisi in *solo*, iacebunt nives? an periculum erat, ne sub terris, vel in caelo aut mari duratas esse crederemus? Utique satis esset *duratae nives*, omisso *solo*: ut Livius XXI, 36. [extr.] „*Ut pleraque, velut pedica capta, haererent in* durata *et alte concreta glacie*": et Seneca de Provid. IV, [§ 14] „*Super* durata *glacie* [*stagna*] *persultant.*" Idem Nat. Quaest. IV, 5. [§ 3] „*Minus algere aiunt pedes eorum, qui fixam et* duram nivem calcant, *quam eorum, qui teneram et labefactam.*" Avienus Fabula XXIX, [v. 2] „*Cunctaque* durato *stringeret arva* gelu." Ovidius in Nuce. [v. 64] „Duratam *renovat non mihi fossor humum.*" Deinde, ex linguae Latinae indole *duratae solo*, non *super solo* (ut hic vulgo accipiunt), sed *a solo* tamquam caussa et instrumento duritiei, interpretari oportet: quo nihil magis absurdum. Certe quotiescumque *duratus* ablativum post se trahit, ibi caussam significari iam monitus deprehendes. Ita Curtius III, 6. [c. 2 § 16] *Hastis igne duratis.* IX, 32. [c. 10 § 10] *Piscibus sole duratis.* Plin. Hist. VII, 2. [§ 22] *Solis vapore durari.* Quintil. Instit. VIII, 2. [§ 3] „*Duratos muria pisces.*" Livius XXI. 11. [§ 8] *Caementa calce durata.* Sil. Ital. XI. [v. 484] *Bellis durata virorum Pectora.* Auctor Moreti [v. 56]: *Durati sale terga suis.* Quamobrem, aut valde fallor, aut sic potius scripsit Horatius, „*Durataeque* gelu *nives.*" Non adeo magna mutatio est, quin maiorem saepe admiserint dormitantes Librarii. Potuit etiam *gelo* antiquitus scriptum esse, quod ad vulgatam propius accedit; quippe *gelus geli*, et *gelum geli* olim in usu erat, apud Accium, Afranium, Lucretium, Varronem. Iam autem et sententia, credo, commodior est; et verba ipsa adeo trita sunt apud optimos quosque Scriptores, ut vix credibile sit, non sponte sua et *αὐτομάτως* sub Horatii calamum venisse. Rem ipsam habes apud Curtium V, 21. [c. 6 § 13] „*Ventum erat ad iter perpetuis obsitum* nivibus, *quas frigoris vis* gelu *adstrinxerat*": et VII, 12. [c. 3 § 5] „*Altae* nives *premunt terram*, gelu *et perpetuo rigore constrictae.*" Ubi bis vides *nives gelu constrictas*, ut hic Noster, *nives gelu duratas.* Verba autem saepius occurrunt; Virgil. Aen. IX, 604. „*Durum ab stirpe genus; natos ad flumina primum Deferimus, saevoque* gelu duramus *et undis.*" Statius Achill. II, 392. „*Et ferri properatus amor*, durataque *multo Sole* geluque *cutis.*" Valer. Flaccus II, 157. · „*iam lacte ferino, Iam veniet* durata gelu." Gellius XVII, 8. [§ 16] „*Cur fluviorum atque fontium aquae* gelu durentur, *mare autem incongelabile sit.*" [Eumenii] Panegyricus ad Constantinum [c. 6 § 4]; „*Quid immanem multitudinem, quam* duratus gelu *Rhenus illuserat?*" Ammianus Marcell. XV, 12. [§ 3] „*Ad militandum omnis aetas* (Gallorum) *aptissima*, gelu duratis *artubus et labore assiduo.*" Ita eodem sensu *duratus frigore, pruinis, glacie, rigore.* Columella lib. X. [v. 86] „*Densaque iam pluviis*, durataque *summa* pruinis *Aequora dulcis humi.*" Ovid. Pont. IV, 9. [v. 85] „*Mentiar, an coëat* duratus frigore *pontus.*" Silius Ital. III.

Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserere arduae.
Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas et lapides aurum et inutile,
Summi materiem mali,
Mittamus. scelerum si bene poenitet,
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa, et tenerae nimis

v. 44. Vulg. *Deserit.* 49. *Materiam.*

[v. 518] „*Tum qua* durati *concreto* frigore *collis.*" Val. Maximus III, 3. [Ext. § 6] „*Modo Caucasi montis glaciali* rigore *corpora sua* durantes." Gellius XIX, 5, [§ 6] „*Cum aqua* frigore *aëris* duratur *et coit.*" Plinius Paneg. 12. [§ 3] „*Quum Danubius ripas* gelu *iungit,* duratusque glacie *ingentia tergo bella transportat.*" Marcellinus XXX, 3. [§ 3] „Durata pruinis *itinera penetrari non posse firmantes.*" Verum *) omnem rem conficit insignis Iulii Firmici locus, Astrolog. I, 4. de Zonis: „*Harum zonarum quae media est,* corusci solis *incensa luminibus, et sempiterni ardoris adustione* torrida, *ignito colore perpetui* ruboris *inficitur: duae vero quae* extremas *mundi continent partes,* dextris laevisque *lateribus inhaerentes, caeruleo colore signatae,* atris *semper* nubibus (*lege* imbribus) *inundantur, et* concreta (*lege* concretae) glacie *et sempiternis pruinis, et* duratis gelu nivibus *obsidentur.*" Quippe ut priora illa manifeste de Virgilio sumta sunt, Georg. I, 233. „*Quinque tenent caelum zonae, quarum una* corusco *Semper* sole rubens, *et* torrida *semper ab igni: Quam circum* extremae dextra laevaque *trahuntur,* Caerulea glacie concretae atque imbribus atris": ita postrema ista *Duratis gelu nivibus* ex hoc Horatii loco clare petita sunt. I nunc, et nega nobis *ἐνστοχίαν* adfuisse; quamvis, cum illa scriberemus, haec Firmici verba de memoria exciderant. Nam certe hinc tam compertum est de nostra emendatione, quam si ex mille annorum codice nunc erueretur. *)

44. *Deserit arduae*] Vide modo sententiam integram; „*Magnum pauperies opprobrium, iubet Quidvis et facere et pati, Virtutisque viam deserit arduae.*" Quod tolerabile quidem est, praesertim lectori non nimis difficili et fastidioso. Sed vide, quanto melius sic concipi possit, „*Virtutisque viam* deserere *arduae.*" Non enim paupertas *deserit,* sed iubet homines avaros quidvis *facere patique* et *deserere* viam virtutis. Utique ipsi homines deserunt; ut Noster alibi Epist. I, 16, 67. „*Perdidit arma,* locum virtutis deseruit, *qui Semper in augenda festinat et obruitur re.*" Lactantius Instit. VII, 1. [§ 12] ex hoc loco Flacci; „*Et* virtutis viam deserunt, *cuius acerbitate offenduntur.*" *Deserere* hic in *deserit* mutarunt Librarii, pari plane errore ac Carm. I, 1, 6. *evehere* mutarunt in *evehit.* Neque vero tenellas aures offendat litera R saepius repetita, *deserere arduae*: sic enim infra III, 28, 7. „*Parcis deripere horreo*": et Virgilius aliquanto durius Aen. IV, 350. „*et nos fas extera quaerere regna.*"

49. *Summi materiam mali*] Prima Veneta *materiem*; Loscherus autem *materiam*, quod in sequentibus editionibus plerumque obtinuit. Alterum tamen praeferunt et plures et potiores Manuscripti; ut ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis, Zulichemianus, Battelianus, cum aliis. Recte; quippe dulcius hic sonat E vocalis, quam A ter repetita.

*) [Haec *Verum — erueretur* Bentleius in Addendis ed. a. 1711 dedit.]

Mentes asperioribus
Firmandae studiis. nescit equo rudis
Haerere ingenuus puer
Venarique timet; ludere doctior,
Seu Graeco iubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea:

v. 54. Vulg. *Formandae.*

54. *Formandae studiis*] Et in editis et in scriptis, quod sciam, omnibus habetur *formandae*; neque quisquam interpretum vel levissimam suspicionem habuit mendi latentis: *„Et tenerae nimis Mentes asperioribus Formandae studiis“*: Recte enim dicitur *mentes formandae*, ut alibi Noster Epist. II, 1, 128. *„Mox etiam* pectus *praeceptis* format *amicis.“* Quintil. Instit. I, 1. [prooem. § 14] de Philosophis: *„Ad* formandos animos *instituendasque vitae leges regressi.“* ibidem II, 16 [§ 10] *„Quin ipsa vitae praecepta, etiamsi natura sunt honesta, plus tamen ad* formandas mentes *valent, quoties“* etc. Seneca Epist. XVI. [§ 3] „Animum format *Philosophia et* fabricat, *vitam disponit.“* Quin, quod amplius est, *tenerae* mentes peculiari ratione *formari* dicuntur; ut Seneca Epist. XXXIV. [§ 1] *„Qui* ingenia *educaverunt, et quae* tenera formaverunt, *adulta subito vident.“* Idem Ep. XXV. [§ 1] *„Respice aetatem eius duram et intractabilem: non potest* reformari: tenera finguntur.“ Statius Achil. I, 477. *„cuius ab ortu Cruda rudimenta et* teneros formaverat *annos.“* Marius Victor, poëta Christianus, Praefat. [v. 107] *„Dum* teneros formare animos *et corda paramus Ad verae virtutis iter puerilibus annis.“* Persius III, 23. *„Udum et* molle *lutum es: nunc, nunc properandus, et acri* Fingendus *sine fine rota.“* Iuvenalis VII, 237. *„Exigit, ut mores* teneros *seu pollice* ducat, *Ut si quis cera vultum facit.“* Tamen, utcumque haec sint, nihilo secius, ipsius sententiae vi et necessitate ductus, aio affirmoque sic ab Horatii manu fuisse scriptum, *„et tenerae nimis Mentes asperioribus* firmandae *studiis.“* Hanc emendationem postulat illud *nimis*. Quid enim? quorsum *nimis* tenerae, si *formandae* sunt? cum, quo teneriores sint, eo facilius fingi et formari possint. Certe si in eo vitium est, quod *nimis* tenerae sint mentes; tum eiusmodi remedium quaerendum est, quo *firmari, durari, roborari* queant. Quo etiam pertinet illud *asperioribus*; cui longe aptius respondet *firmandae*, quam *formandae*: quippe et *mollibus* studiis *formari* poterit animus; *firmari*, non nisi *asperis*. Atque ita noster alibi Carm. IV, 4, 34. *„Doctrina sed vim promovet insitam, Rectique cultus* pectora roborant.“ et Serm. I, 4, 119. *„simul ac* duraverit *aetas Membra* animumque *tuum.“* Virgil. in Ciri, 42. *„Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur artes, Nunc primum* teneros firmamus *robore nervos.“* Ovid. Pont. I, 3. [v. 27] *„Cum bene* firmarunt animum *praecepta iacentem.“* Lucanus V, 797. *„nam cetera damna* Durata *iam* mente *malis* firmaque *tulerunt.“* Auctor de Morte Drusi, 198. „Duravitque animum, *destituitque preces.“* Ovid. Remed. Amor. 245. *„Si nisi* firmata *properabis* mente *reverti.“* et Fast. I, 497. *„Vocibus Evander* firmata mente *parentis.“* Statius Silv. I, 2. [v. 92] *„Ipsa ego te tantos stupui durasse per aestus,* Firmavique animos.“ Quintil. Declam. XVII. [c. 13] *„Alia sunt adversa, quae de continuatione sui patientiam parant, quae* durant *assiduitate* firmantque animum*).“ Minucius Felix [c. 36 § 3]: „Animus *enim, ut luxu solvitur, ita frugalitate* firmatur.“ Seneca Consol. ad Helviam cap. 13. [§ 2] *„Cum semel* animum *virtus* induravit, *undique invulnerabilem praestat.“* Epist. CXVII. [§ 21] *„Dic, quibus* animum *labantem studiis* firmem.“ Idem de Tranquill. c. 1. [§ 3] *„Non est quod dicas, omnium virtutum*

*) [*scr.* mentem.]

Cum periura patris fides
Consortem socium fallat et hospites,
Indignoque pecuniam
Haeredi properet. scilicet inprobae
Crescunt divitiae: tamen
Curtae nescio quid semper abest rei.

XXV.

AD BACCHUM.

Quo me, Bacche, rapt tui
Plenum? quae nemor. aut quos agor in specus,
Velox mente nova? quibus
Antris egregii Caesaris audiar

v. 60. Vulg. *Hospitem.*

tenera *esse principia, tempore ipsis* duramentum *et robur accedere.*" Seneca alter Controv. IV [lib. IX Burs.], Praefat. [p. 243, 8 Burs.] „*Nec ante in oratorem corroborantur, quam multis perdomiti contumeliis puerilem* animum [*scolasticis*] *deliciis languidum vero labore* durarunt."

60. *Consortem s. f. et hospitem*] Editio Veneta *hospites*, atque ita melior pars Codicum, ut omnes Blandinii apud Cruquium, et ex meis Leidensis, Graevianus, Colbertinus, cum multis aliis. Quare hic sequamur potius vetustiores; cum aut nihil omnino intersit, *hospitémne* an *hospites* legas: aut hoc potius praeferendum; tum ob varietatem numeri, tum quia *plures* uni homini hospites, etsi *unus* forte consors aut socius. Ceterum, si annueret codex aliquis Manuscriptus, sic potius legerim, „*Consortem*, et *socium fallat, et hospites.*" Aliud enim *Consors*, aliud *Socius*. Consortes erant cohaeredes, qui haereditatem non dividebant, sed quicquid ex ea capiebatur, in commune conferebant: Socii, qui in quovis negotio aut re pecuniaria, contractum inibant, ut lucrum ex ea re vel damnum inter se commune foret. Haec nota sunt, neque pluribus doceri postulant. Ergo ut omnis *Consors* fortasse etiam *Socius* dici potuit; ita non vice versa omnis *Socius*, *Consors*. Quare haud, opinor, sine vitio *consortem socium* iunctim hic legamus. *Fallere* autem *socium*, etiam qui non *Consors* in hereditate fuerit, magno olim in crimine ponebatur. Cicero pro Roscio Amerino. cap. 40. [§ 116] „*In rebus minoribus* socium fallere *turpissimum est.*" et mox; „*Recte igitur maiores eum, qui* socium fefellisset, *in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. At vero T. Roscius non unum rei pecuniariae* socium fefellit." etc. Idem pro Roscio Comoedo cap. 6. [§ 16] „*Aeque enim perfidiosum et nefarium est, fidem frangere, quae continet vitam; et pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit; et* socium fallere, *qui se in negotio coniunxit.*" Noster Epist. II, 1, 122. „*Non fraudem* socio, *puerove incogitat ullam Pupillo.*"

2. *Quae nemora aut quos*] Ita recte habent Veneta et Loscheriana cum melioribus et pluribus Membranis. Neque aliter citat Servius ad Aen. VII, 568. et Priscianus pag. 713. Postea tamen in plerasque editiones irrepsit *in*, „*Quo me Bacche rapis tui Plenum? quae* in *nemora aut quos agor in specus.*" Crediderunt scilicet, in priore membro praepositionem subaudiri non posse: et recte quidem dici, *quae in nemora aut quos specus*; sed non vicissim, *quae nemora aut quos in specus.* Frustra: nam elegantius fere in priore membro omittitur praepositio, quam in posteriore. Virgilius Aen. VI, 692. „*Quas ego te* terras *et quanta* per aequora *vectum Accipio.*" Statius Theb. VIII, 384. „*Stat medius campis etiam nunc cu-*

Aeternum meditans decus
Stellis inserere, et concilio Iovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. non secus in iugis
Edonis stupet Euias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam

v. 9. Vulg. *Exsomnis.*

spide sicca Bellipotens;" *iamque* hos *clipeum, iam vertit* ad illos." Inusitata tamen haec visa sunt bonis Librariis: nam Virgilii quidam codices apud Pierium habebant, „*Quas ego* per *terras*": et Statii membranae in Collegio Emanuelis, „*Iamque* ad *hos.*" Idem Achill. II, 390. „*nec fracta ruentibus undis* Saxa *nec* ad *vastae trepidare* silentia *lunae.*" Ita Noster Epist. II, 1, 31. ex nostra emendatione, „*Nil intra est* olea, *nihil extra est* in nuce *duri.*" Neque aliter Graeci; ut Anacreon Carm. IX. [XIV Bergk, v. 22] *Τί γάρ με δεῖ πέτεσθαι Ὀρη τε καὶ κατ' ἄργους*, et XXXIII. [XXV Bergk, v. 5] *Χειμῶνι δ' εἰς ἄφαντος Η Νείλον ἠπὶ Μέμφιν.* Ceterum *aut quos,* non *et* habent codices vetustiores, ut ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis: neque aliter Servius et Priscianus locis iam citatis. Codices tamen Prisciani, quos versavi quattuor MStos, *et quos* praeferebant. Frustra: Virgilius Eclog. X. [v. 9] „*Quae nemora* aut *qui vos saltus habuere puellae.*"

9. *Exsomnis stupet Euias*] Quid, sodes, est *exsomnis Euias*? Respondebunt Interpretes, *ex somno experrecta, evigilans.* Atqui hoc ipsum somniculose proferunt. Numquam enim ea significatione reperitur *exsomnis*; sed ubique notat *insomnis, sine somno.* ut Virgil. Aen. VI, 556. de Tisiphone: „*Vestibulum* exsomnis *servat noctesque diesque.*" Silius Ital. IX. [v. 5] „*consul traducere noctem* Exsomnis, *telumque manu vibrare per umbras.*" Velleius Paterculus II, 88 [§ 2] de Maecenate: „*Vir, ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis.*" et 127 [extr.] de Seiano: „*Vultu vitaque tranquillum, animo exsomnem.*" Sic et omnia eius generis composita, *Excors, exos, exsanguis, exsuccus, exlex, exspes, exsors, exanimis,* id est, *sine anima* etc. Hoc semel constituto, iam libenter doceri velim, cur Baccham hic *exsomnem*, sive insomnem, somni expertem, Noster appellet. Certe tantum abest, ut exsomnes manserint Bacchae; ut prae nimia lassitudine frequenter somnus iis obrepserit; ut Propertius I, 3. [v. 5] „*Nec minus assiduis* Edonis *fessa choreis Qualis in herboso* concidit *Apidano: Talis visa mihi mollem* spirare quietem *Cynthia non certis nixa caput manibus.*" Statius Achill. I, 631. [622] de sacris Trietericis Bacchi: „*Consedere chori, paullumque exercita pulsu Aera tacent.*" et mox versu 655. [646] „*At Bacchi comites, discussa nube* soporis, *Signa choris indicta putant.*" Sidonius Carm. V, 490. „Bistonides *veluti Ciconum cum forte pruinas Ogygiis complent thyasis; seu Strymonis arvis, Seu* se *per Rhodopen, seu qua nimbosus in aequor Volvit Hyperboreis in cautibus Ismarus Hebrum,* Dat somno vaga turba; *simul lassata quiescunt Orgia, et ad biforem reboat nec tibia flatum.*" Euripides in Bacchis 682. [673] *Εὗδον δὲ πᾶσαι σώμασιν παρειμέναι, Αἱ μὲν πρὸς ἐλάτης νῶτ' ἐρείσασαι φόβην, Αἱ δ' ἐν δρυὸς φύλλοισι πρὸς πέδον κάρα Εἰκῇ βαλοῦσαι.* Itaque nulla, ut iam vides, ratio est, cur quasi perpetuo epitheto insomnes vocentur Bacchae: nedum, cur haec ipsa Euias eo epitheto donanda sit, quae non noctu, sed interdiu iam bacchatur; quippe, statim sequitur, *prospicit* Hebrum, et Thraciam, et Rhodopen: quod nisi die claro facere non potuit. Quid autem? an ideo *exsomnis* dicenda erat, quia de die vigilabat? immo vero ea demum exsomnis est, quae diem noctemque, vel noctem saltem integram, sine somno transigit. Quid, quod illud *in iugis* prorsus aride et inornate ponitur,

„*non secus* in iugis *Exsommis stupet Euias.*“ *In* quibus, obsecro, vel qualibus *iugis?* certe, si iam Horatium novimus, numquam is ita nudum hoc et epitheto destitutum languere passus fuisset. Habes iam, cur recepta lectio mihi displicuerit: cum autem pro comperto haberem, non ab auctore, sed a gente Librariorum eam profluxisse; versans huc illuc animum, si forte ex coniectura opis aliquid arcessere possem, e vestigio in veram, ut opinor, scripturam incidi, levi unius literae mutatione; nam codices mei vetustiores *Exomnis* praeferunt sine *s*, quod maiore compendio *Exōnis* scribi solebat. Lego igitur, „*non secus in iugis* Edonis *stupet Euias, Hebrum prospiciens, et nive candidam Thracen.*“ ut Noster alibi Carm. II, 7, 27. „*non ego sanius* Bacchabor Edonis.“ Edoni montes erant Thraciae, vel in confiniis Macedoniae, ubi Bacchi Orgia praecipue celebrabantur; unde ipse *Edonus* vocitatur, et Bacchae *Edonides*. Ovid. Remed. Amor. [v. 593] „*Ibat, ut* Edono *referens trieterica* Baccho *Ire solet fusis barbara turba comis.*“ Idem Metam. XI. [v. 67] de Orpheï caede: „*Non impune tamen scelus hoc sinit esse* Lyaeus; *Amissoque dolens sacrorum vate suorum, Protinus in silvis matres* Edonidas *omnes, Quae fecere nefas, torta radice ligavit.*“ Propertius, ut supra, [I, 3, 5] „*Nec minus assiduis* Edonis *fessa choreis.*“ Lucanus I, 675. „*nam qualis vertice Pindi* Edŏnis *Ogygio decurrit plena Lyaeo.*“ Silius Italicus lib. IV. [v. 778] „Edŏnis *ut* Pangaea *super trieteride motâ It* iuga, *et inclusum suspirat pectore Bacchum.*“ ubi obiter notandum, etsi ab aliis id observatum sit, Lucanum Siliumque perperam corripuisse syllabam secundam; cum Graeci semper *Ηδωνοὶ* scripserint, numquam *Ηδόνιοι*. Mirum tamen, ut velut agmine facto conspiraverint Latini Librarii in partes Lucani et Silii. Nam apud Nostrum II, 7, 27. pleraeque membranae *Ēdoniis*, etiam versu repugnante: apud Virgilium Aen. XII, 365. et Donatus Grammaticus, narrante Servio, et Pierii codices fere omnes *Edonii Boreae*: sic apud Valer. Flaccum VI, 340 MSti *Edoniis ventis*; Statium Theb. V, 78 *Ēdonias hiemes*; XII, 733 *Edonios currus*; Solinum cap. IX [§ 1], et Martianum Capellam lib. VI. p. 211. [§ 655] *Edonii*. Sed ut ad Nostrum revertamur; illud maxime firmat hanc emendationem, quod statim subiungitur; „*non secus in iugis Edonis stupet Euias,* Hebrum *prospiciens, et nive candidam* Thracen, *et pede barbaro Lustratam* Rhodopen“: quippe ex iugis Edonis Hebrus, Thracia, et Rhodope commodissime prospici possent. Nam Edoni *Thraciae* gens; et *Hebrus* atque *Rhodope* in Edonorum regione erant. Ovidius Epistola *Phyllidis* [Her. II] vers. 111. „*Quae tibi subieci latissima regna* Lycurgi, *Nomine femineo vix satis apta regi: Qua patet umbrosum* Rhodope *glacialis ad Haemum, Et sacer admissas exigit* Hebrus *aquas.*“ Enimvero *Lycurgus* ille *Ηδωνὸς Edonus* vocatur Straboni lib. X. p. 471, et ipsa *Phyllis Edona* in Epigrammate Graeco Antipatri, quod ex Anthologia inedita primus in lucem dedit magnus Holstenius [ad Steph. Byz. p. 33 s. v. *Ἀμφίπολις*], et nos postea in Notis ad Callimachum p. 428. [ad fragm. 417] Illud merito *δυσνόητον καὶ ἐσφαλμένον obscurum et mendosum* vocat Librarius; atque ita sane compertum est nobis, cum emendare et explicare conaremur. Nunc autem, ut vineta nostra nosmet caedamus, cum nemo alius id hactenus fecerit, sic potius refingendum esse hariolamur: *Στρύμονι καὶ μεγάλῳ πεπολισμένη Ἑλλησπόντῳ, Ἥριον Ηδωνῆς Φυλλίδος, Ἀμφίπολι. Λοιπά τοι Αἰθοπίης Βραυρωνίδος ἴχνια νηῷ Μίμνει, καὶ ποταμοῦ τἀμφιμάχητον ὕδωρ. Τὴν δέ ποτ' Αἰγειδέων μεγάλην ἔριν, ὡς ἁλιηχὲς Τρῶχος, ἐπ' ἀμφοτέραις δερκόμεθ' ἠϊόσιν.*“ Non videtur Epigramma *ἐπιτύμβιον Sepulchrale*, ut falso titulum dedit Librarius; sed in Amphipolin Macedoniae urbem ab hostibus dirutam. Sententia est; *O Amphipoli, quae sita es ad Strymonem et Hellespontum, et monumentum es Phyllidos Edonae: nullum tui vestigium nunc extat praeter Templum Dianae, et fluvium ipsum: illam autem urbem, de qua olim tot bella gesserunt Athenienses, nunc utraque ripa disiectam videmus, tamquam laceros pan-*

Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen; ac mihi devio
Rivos et vacuum nemus
Mirari libet. ô Naïadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos.

v. 12. Vulg. *Ut* mihi. 13. *Ripas.*

nos post naufragium in littus eiectos. Phyllis autem haec Edona est celebris illa Demophontis amica, Edonorum Regina, quae suspendio vitam finivit, et sepulta est in loco, qui mox *Ἐννέα ὁδοὶ* dictus est, postea Amphipolis: unde hic Antipatro vocatur, *Ἤιον sepulchrum Phyllidos.* Caeterum in loco Horatii, quem nunc tractamus, dubitari potest, utrum casu recto *Edonis Euias*, an ablativo *Edonis iugis* sit construendum. Sed posterius placet: tum quod, ut iam dixi, illud *iugis* epitheto dignandum sit, tum quod ita plane Ovidius sit locutus, Trist. IV, 1. [v. 41] *„Utque suum* Bacchis *non sentit saucia vulnus, Dum* stupet Edonis *exululata* iugis." Quid rei est? et ipse, credo, obstupescis: nam totidem, ut vides, verbis Horatium expressit Naso, ut saepe alias; *„Non secus in* iugis Edonis stupet *Euias."* I nunc, et, si priora illa surdis auribus accepisti, tandem aliquando vel invitus emendationem agnosce.

12. *Ut mihi devio*] Ita omnes Editiones *Ut mihi*, et pleraeque membranae: sed in tribus Cruquii codicibus erat, *ac mihi*: nimirum ut haec cum superioribus connectantur, „Non secus *in iugis Edonis stupet Euias — ac mihi devio Ripas et vacuum nemus Mirari libet.*" *Non secus ac*, ut Noster in Arte Poet. 149. *„et in medias res* Non secus ac *notas auditorem rapit."* et Carm. II, 3, 2. *„Aequam memento rebus in arduis Servare mentem*, non secus ac *bonis"* etc. ubi plures itidem Codices mendose habent *in*. Virgil. Georg. III, 346. „Non secus ac *patriis acer Romanus in armis."* Aen. XII, 856. „Non secus ac *nervo per nubem impulsa sagitta."* Et sic alii passim: nihil enim vulgatius. Neque aliter hic olim legebat Acron Scholiastes; cum sic locum enarrat, *„non aliter Baccha prospiciens Hebrum delectatur, quam ego videns nemora."* Quippe *non aliter quam* ad amussim respondent lectioni illi *non secus ac*: quam alteri praeferendam esse nullus dubita. Ubicumque enim occurrit *Non secus* vel *haud secus*, semper aliquid aut ante se aut post se habet, cum quo instituitur comparatio. Nihil autem hic praecedit apud Flaccum, cui referas *non secus*. Ergo adnectendum est illis quae sequuntur, *Non secus stupet* (miratur) *Euias, ac ego nunc miror.* Adde huc, quod elegantior haec constructio est, quam ut a crassis Librariis confingi potuerit.

13. *Ripas et vacuum nemus*] *Ripas* hic exhibent et Editiones veteres et quotquot extant membranae. Primus, ut perhibent, Muretus introduxit *rupes*, quod postea multi secuti sunt. Et merito quidem displicuit illud *ripas*: nusquam enim, ubi sanus locus est, repereris absolute sic positum, nulla mentione fluminis vel aquarum habita. Neque tamen cum Mureto substituerim *rupes*; licet alibi habeat Noster Carm. II, 19, 1. *„Bacchum in remotis carmina* rupibus *Vidi docentem"*: Sed in hunc potius modum rescripserim, *„ac mihi devio* Rivos, *et vacuum nemus mirari libet." Rivi* et *nemus* apte iunguntur; ut Epist. I, 10, 6. *„Ego laudo ruris amaeni* Rivos, *et musco circumlita saxa*, nemusque." *Rivos* autem et *ripas* saepissime a Librariis confunduntur, ut Carm. IV, 2, 31, *„uvidique Tiburis* ripas," pro *rivos*, ut ibi pluribus ostendam. *Rivos* autem commodissime, ubi Bacchus et *Naiades*, rivorum nymphae. Sic apud Euripidem, in convalle Cithaeronis *rivis uvidâ* considebant Bacchae, vers. 1049. [1040] *Ἦν δ' ἄγκος ὑψίκρημνον Ὑάδασι ΔΙΑΒΡΟΧΟΝ Πεύκαισι συσκίαζον, ἔνθα*

Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. dulce periculum est,
O Lenaee, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

XXVI.
AD VENEREM.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,

Μαινάδες Κάθηντο. et 1091. [1082] *Πᾶσαί τε Βάκχαι· διὰ δὲ ΧΕΙΜΑΡΡΟΥ νάπης Αγμῶν τ' ἐπήδων, θεοῦ πνοαῖσιν ἐμμανεῖς.* Idem Cyclope vers. 63. *„Οὐ τάδε Βρόμιος, οὐ τάδε χοροὶ, Βάκχαι τε θυροσοφόροι. Οὐ τυμπάνων ἀλαλαγμοὶ, ΚΡΗΝΑΙΣΙ παρ' ὑδροχύτοις.* Quin etiam, quia *mirari* se profitetur, poteris rivos *lactis*, *mellis*, *vini*, vel *aquarum* intelligere, qui sponte et miraculo profluebant, percusso a Bacchis solo; ut II. 19, 10. „Vinique *fontem*, lactis *et uberes Cantare* rivos.“ Eurip. Bacch., 142. *Ρεῖ δὲ γάλακτι πέδον, Ρεῖ δ' οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσᾶν νέκταρι.* et 703. [694] *Θύρσον δέ τις λαβοῦσ' ἔπαισεν εἰς πέτραν, Ὅθεν δροσώδης ΥΔΑΤΟΣ ἐπηδᾷ νοτίς. Ἄλλη δὲ νάρθηκ' εἰς πέδον καθῆκε γῆς, Καὶ τῇδε χρήνην ἐξανῆκ' ΟΙΝΟΥ θεός. Ὅσαις δὲ λευκοῦ πώματος πόθος παρῆν, Ἀκροισι δακτύλοισι διαμῶσαι χθόνα, ΓΑΛΑΚΤΟΣ ἑσμοὺς εἶχον.* et vers. 764. [755] *Πάλιν δ' ἐχώρουν, ὅθεν ἐκίνησαν πόδα, ΚΡΗΝΑΣ ἐπ' αὐτὰς, ἃς ἀνῆκ' αὐταῖς θεός.* sic ibi legendum, *χρήνας ἐπ' αὐτὰς*; non ut vulgo habetur, *χρήναις ἐπ' αὐταῖς*, et minus Graece, et inconcinne, cum statim repetatur *αὐταῖς*. Porro versu hic 16, pro *fraxinos* codex noster vetustissimus Graevianus *fraxinus* praefert, quasi quartae esset declinationis, de qua re vide nos ad Carm. II, 15. 6.

19. *O Lenaee, sequi deum*] Ita scripti editique: sed videamus locum integrum, *„dulce periculum est, O Lenaee, sequi deum, Cingentem viridi tempora pampino.“* ubi veteres Scholiastae, *„Ambigue dictum,“* inquiunt, *„utrum sibi tantum* cingentem, *an quoscumque suo numine replere consuevit.“* Imo vero, non ideo ambiguum est, quod nescias utrum velit *cingentem sibi*, an *suis Mystis*: posterius enim hoc nullo modo ex verbis auctoris exsculpi potest. Sed id vere ambiguum est, utrumne sic construendum sit, *Dulce est sequi Deum cingentem* etc., an, *Dulce est cingentem tempora pampino, sequi Deum.* Quippe et Bacchus ipse, et omnis Bacchantium chorus, caput pampino coronabant, ut vel pueris notum. Ceterum, utrolibet ordine verba construxeris, illud interim inepte et putide videtur positum, „*O Lenaee, sequi deum*“: nam perinde est ac si dixeris, *Dulce est, O Bacche, sequi Bacchum.* Certe iam olim viderunt Librarii, necessum esse ut *Te* quovis modo in versum recipiatur: unde Petrensis noster et Vigorniensis, etiam metri dispendio, praeferunt, *„O Lenaee sequi* te *deum.“* sed et aliud est, quod minima mutatione multo melius venustiusque reddi poterit; nempe si *deum* in *ducem* refinxeris, *„Dulce periculum est* Te, *Lenaee, sequi* ducem, *Cingentem viridi tempora pampino.“* Bacchus enim erat *dux* Thiasorum; et quo ipse ducebat vocabatque, Bacchae sequebantur: Euripides Bacchis 194. [187] *Ο θεὸς ἀμοχθεὶ κεῖσε νῶν ΗΓΗΣΕΤΑΙ.* et 410. [405] *Εκεῖσ' ΑΓΕ με, βρόμιε, βρόμιε.* 517. [559] *Σέβεται σ' Εὔιος, ἥξει τε χορεύσων, Εἰλισσομένας τε Μαινάδας ΑΞΕΙ.* Porro, Codex Galei bonae notae, pro *Lenaee* habet *Iloe*, quod quid sibi velit aliis divinandum relinquo.

Laevum marinae qui Veneris latus
Custodit. hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectis, et arcus
Oppositis foribus minaces.
O quae beatam Diva tenes Cyprum, et
Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloen semel arrogantem.

XXVII.

AD GALATEAM.

Inpios parrae recinentis omen
Ducat, et praegnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Foetaque volpes.

7. *Et arcus*] Arma nominat, quibus aedes amicarum expugnare solitus est: „*hic, hic ponite lucida Funalia, et vectes, et arcus Oppositis foribus minaces.*“ ubi illud libenter didicerim, quo fine *Arcus* adhiberi possent ad fores effringendas. Silent hic Interpretes, quasi nihil in nuce duri esset: at nos hoc omnino non capere candide profitemur. In margine codicis Reginensis sic repperi, „*Arcus, quibus ianitores terreant.*“ At Noster suos arcus ipsis *ianuis*, non *ianitoribus*, minaces esse dicit. Cur autem ianitores terreantur, si post fores *oppositas* tuti consistant? Quid, quod sagittae non erant arma amantibus apta; cum sine caedis periculo mitti non possent. Quamobrem vide, ne forte sic scripserit Horatius, „*Funalia, et vectis,* securesque *Oppositis foribus minaces.*“ ubi *Que* primo omissum erat a Librariis; utpote ultra metrum excurrens, et sequenti versui adiungendum: qui sollemnis eorum error est, cum apud Hunc, tum apud Virgilium. Postea, cum alii deesse viderent coniunctionem; pro *vectis secures*, non adeo magna mutatione, *vectis et arcus* ex coniectura commenti sunt. Iam autem *secures* cum *vectibus* et *funalibus* comissatores ebrios secum portare solitos, quibus domos amicarum expugnent, testis est Theocritus in Pharmaceutria [II, 128] *Εἰ δ' ἄλλᾳ μ' ὠθεῖτε, καὶ ἃ θύρα εἴχετο μοχλῷ, Πάντως καὶ ΠΕΛΕΚΕΙΣ καὶ ΛΑΜΠΑΔΕΣ ἦνθον ἐφ' ὑμέας.* Plautus Bacch. V, 1. [v. 31] „*iube sis, actutum aperiri fores, Nisi mavoltis fores et postes comminui* securibus“. Lucilius apud Nonium v. *Anceps.* [p. 245, 10 Merc.] „*Nemo hos ancipites ferro effringat cardines.*“ ubi legendum, *ancipiti.* Idem ibidem: „*Vecte atque* ancipiti ferro *effringam cardines.*“ ubi *ancipiti ferro* est *bipenni, securi.* Virgil. Aen. II, 480. „*Ipse inter primos correpta dura* bipenni *Limina perrumpit, postesque a cardine vellit.*“ Porro versu 9 pro *tenes Cyprum* male praeferunt vetusti quidam codices *regis*, ut ex nostris Graevianus, Reginensis, Battelianus, et Galei; nam *regis, Regina* putidum plane est. Recte vero iidem cum Leidensi et editione Veneta, *Memphin,* non *Memphim.*

4. *Foetaque vulpes*] Olim a Librariis turbatum est in hoc vocabulo *Foeta.* Blandinius unus apud Cruquium, *Paestaque,* alter *Fertaque*: Leidensis noster pro varia Lectione *Fataque*: Graevianus *Festaque* et in margine *Foetaque.* Nicolaus Heinsius in ora exemplaris sui, „*Forte,*“ inquit, „*Fordaque vulpes.*“ Nollem hoc a viro illustri profectum. *Forda* enim de *bove, vacca,* peculiariter dicitur; non de *vulpe* aut aliqua fera. Ovid. Fast. IV, 630. „*Pontifices* forda *sacra litate* bove. *Forda ferens bos est,*

Rumpit et serpens iter institutum,
Si per obliquom similis sagittae
Terruit mannos. ego cui timebo
Providus auspex,
Antequam stantis repetat paludes
Imbrium divina avis inminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.

v. 5. Vulg. *Rumpat.*

foecundaque, dicta ferendo." Columella VI, 24. [§ 3] „*ubi post unum coïtum* forda *non admittit taurum*": et mox [§ 4], „*Ne* forda *simul operis et uteri gravetur onere.*" Deinde, *Forda* est *gravida, praegnans*: Varro de Ling. Lat. VI. [§ 15] „*Bos forda, quae fert in ventre.*" Festus; „*Fordicidiis boves fordae, id est, gravidae immolabantur.*" Varro iterum de Re Rust. II, 5. [§ 6] „*Quae sterilis est vacca, Taura appellata: quae praegnans, Horda.*" Festus; „*Horda, praegnans.*" Atqui iam ante dixerat Noster, *Praegnans canis;* neque statim repetere voluisset, *Forda* hoc est, *praegnans vulpes.* Non adeo duro et sicco ingenio erat, quin Epitheton variare posset. Servemus igitur receptam in omnibus editis et plerisque Scriptis lectionem *Foetaque vulpes*: neque tamen interpretemur *Gravida* cum Acrone; quippe eo pacto in idem, quod iam fugimus, vitium recideremus: sed *enixa, partu liberata, onere levata*: vide Servium [Aen. I, 51; II, 238; VIII, 630] et Nonium Marcellum [p. 312, 6 Merc.].

5. *Rumpat et serpens*] Non iniuria questi sunt Interpretes de huius carminis difficultate: et novissime celeberrimus Dacerius, qui prae aliis hic sapere sibi visus est, longissime omnium a vero aberravit. Videamus, siquid nos, tot aliis frustra expertis, meliore cum successu conemur. Dixerat initio, *Impios ducant* mala auspicia, *parra, canis, lupa, vulpes*; Impios, inquam, ducant; non te, O Galatea: sic vers. 21. *Hostium uxores puerique* malis tempestatibus conflictentur, non tu; Virgilius utrumque coniunxit, Georg. III, 513. „*Dî* meliora piis, *erroremque* hostibus *illum.*" Tum continuo infert Noster, „*Rumpat et serpens iter institutum*"; hoc est, *rumpat* impiorum *iter.* Atqui hoc prorsus contrarium est illi, quod iam praecesserat. Bene enim erit Impiis, si rumpant iter infauste susceptum: si domum redeant, ubi contra auspicia se exire intellexerint. Quin potius *ducat*, ut supra, dicendum hic fuerit, non *rumpat.* Sed nodum hunc solvit Graevianus codex insigni vetustate, qui clare hic exhibet, „Rumpit *et serpens iter institutum.*" Vera profecto haec lectio est, et digna quae fusius paullo explicetur. Galateam alloquitur Noster, amicam, ut videtur, suam; quae Romam relinquere, et ad aliam terram navigare constituerat: Lente tamen, inquit, festina: et vide prius, ne malis avibus iter auspiceris. Neque enim tam destinato es, opinor, ad navigandum animo, ut parra, vel cane, vel lupa, vel vulpe occursante, peragas inceptum: Impios potius et hostes tam sinistra auspicia ducant. Quin et serpens, per viam oblique traiiciens, *rumpere solet* iter institutum. Equidem neminem, *cuius saluti timeo*, ego providus auspex navem conscendere paterer; priusquam oscinem corvum ab oriente crocitantem bono et liquido augurio suscitassem. Siste itaque paullisper; dum omina capimus. Et profecto fausta concinuerunt aves. Salvis auspiciis abire poteris, et *ubicumque mavis*, feliciter vitam agere. Nec *laevus picus*, neque *vaga cornix vetat te ire* quo libet. Sed illud interim non vides, quod omnibus auspiciis maius est? non vides, inquam, anni tempestatem navigationi adversam? Iam *pronus cadit Orion*, triste sidus, et nautis infestum: ille iam procellas meditatur et generat; quamvis adhuc mare tranquillum et *lapyx albus* tibi blandiantur. Equidem

Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec laevus vetat ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? ego quid sit ater
Hadriae, novi, sinus; et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique caecos
Sentiant motus orientis austri, et
Aequoris nigri fremitum, et trementis
Verbere ripas.

v. 15. Vulg. *Vetet.*

expertus novi, quid infidus Hadria, quid primus *Orientis Austri* sibilus moliatur. Cave itaque te committas tam subdolae maris pellaciae. Sic enim et *Europa credidit* latus Tauro, planitie aequoris et caeli temperie primum delinita: mox ubi sensit se in mediis fluctibus deprensam, tum sero metu expalluit, et in inutiles questus erupit. Habes iam totum huius carminis filum; neque, opinor, vel de sententia vel de emendatione dubitandi locus est.

13. *Sis licet felix, ubicumque mavis*] *Mavis* habent editiones veteres, et scripti quos vidimus cuncti. Codex tamen Henrico Stephano visus *navis* praetulit. unde Ianus Rutgersius rescribere voluit, „*Sis licet felix, ubicumque* nabis." Quod et probavit Nic. Heinsius in libri sui margine: atque addit insuper aliud, „*Sis licet felix, ubicumque* amabis." Nollem tam febriculosas coniecturas viris magnis excidisse. Nihil muta. Poteris, inquit, addicentibus auspiciis, felix degere, ubicumque *mavis*, quacumque terra tibi erit cordi. *Mavis*, ut Serm. I, 4, 21. „*At tu conclusas hircinis follibus auras, Ut* mavis, *imitare.*" Persius, Sat. IV. [v. 45] „*Ut* mavis, *da verba, et decipe nervos.*"

15. *Teque nec laevus vetet ire picus*] Lambinus fide codicis Vaticani *vetat* exhibuit, et recte explicavit: cum ceteri tam scripti quam editi perperam habuerint *vetet.* Nec displicuit res Torrentio; sed nimia suorum exemplarium reverentia ductus, nihil mutare ausus est. Nobis et ratio et res ipsa centum codicibus potiores sunt, praesertim accedente Vaticani veteris suffragio. *Vetet* enim ex vicinis verbis, *sis, vivas,* refinxerunt Librarii; ut supra v. 5. *rumpat* interpolarunt, quia praecesserat *ducat.* Sententia autem hic clare elucescet, ex iis quae ibi diximus.

22. *Sentiant motus orientis Austri*] Hanc omnium codicum Lectionem primus immutavit Muretus, qui ex simili loco, Carm. III, 1. vers. 28. *orientis h o e d i* hic substituit, atque inde in plures editiones labem propagavit. Iam ante dixerat Noster; cum Galatea navem conscensura esset, *pronum* fuisse *Orionem*: quo sidere in occasum vergente, imperitissimus sit oportet rerum caelestium, qui tum demum *oriri hoedum* opinetur: quod et pulchre adnotavit eruditissimus Dacerius. Contra verissimum est, Orione prono *Austrum* nasci, ut alibi Carm. I, 28, 21. „*Me quoque* devexi *rapidus* comes Orionis *Illyricis* Notus *obruit undis.*" recte igitur habet recepta in codicibus lectio: quamquam neve dictum videatur, *orientis* Austri, pro *nascentis, surgentis, venientis,* ut alii loqui amant. Virgil. Eclog. V. 82. „*Nam neque me tantum* venientis *sibilus* Austri": cui verbo si Flacci codex aliquis faveret, etiam ipse accederem.

23. *Et trementes Verbere ripas*] Codex Regiae Societatis, „*Et trementis Verbera ripae.*" Non placet. Quippe *ripae verbera* ea potius es-

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus; at scatentem
Beluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitae Nymphis opifex coronae,
Nocte sublustri nihil astra praeter
Vidit et undas.
Quae simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten, Pater ô relictum
Filiae nomen, pietasque, dixit,
Victa furore!

v. 26. Vulg. *Et* scat.

sent, quae ripa *dat*, quam quae *patitur*; ut Noster alibi [Carm. III, 12, 3], „*Patruae verbera linguae*," et Virgilius [Aen. XII, 876], „*Alarum verbera*", et [Georg. I, 309] „*Stupea torquentem Balearis* verbera fundae." Quamquam eo sensu Valerius Flaccus *Litoris ictus* vocavit, quos litori fluctus infligunt, I, 330. „*quotiens raucos ad* litoris ictus *Deficiam?*" Id audaculum librarium decepit, quod pro veteris scripturae ratione, *trementis* casu accusativo (prout a manu prima habet codex Reginensis et Editio princeps Veneta) genitivus singularis ei videretur. Ceterum, etsi facile concesserim ripas marinas *tremere* pulsu undarum; ut Seneca Hippol. v. 1013. „*saxa cum fluctu* tremunt, *Et cana summum spuma Leucaten ferit.*" Vix tamen illud aequa aure acceperim, ut in alto (quemadmodum hic) navigantes talem litorum tremorem sentire possint. Quare vide, annon facili mutatione *gementes* potius scripserit Horatius: siquidem *gemitum* litorum vel e longinquo sentiunt qui navibus praetervehuntur; tremorem vero nemo, nisi qui terra in ipso litore consistit. Quintilianus Declam. 6. [c. 5] „*Navigat ergo per horridos fluctus*, et gementia litora, *et spumantes scopulos.*" Noster Carm. II, 20, 14. „*Visam* gementis litora *Bospori.*" Sophocles Antig. v. 603. [592] ΣΤΟΝΩ βρέμουσι δ' ἀμφιπλῆγες ἀκταί. Silius Ital. XV. [v. 156] „*Et spumante ruens per saxa* gementia *fluctu.*" Virgil. XII, 334. „gemit *ultima* pulsu *Thraca pedum.*" Seneca Agamemn. 468. „*Tractuque longo* litus *ac petrae* gemunt." Claudianus Cons. Mallii v. 205. „*quicquid Tyrrhena tunditur unda, Vel* gemit *Ionia.*" Idem Bello Gildonico 220. „*Assiduoque* gemens *undarum* verbere *nutat.*"

26. *Et scatentem Beluis pontum*] Non moror, quin siquis hoc bene se habere dicat, iudicio suo per me fruatur. Melius tamen, opinor, erit, si *at* pro *et* legeris; cum inter bina haec orationis membra Antitheton esse debeat. Europa, inquit, in littore ludibunda se *audacter* tauro commisit; *at* mox in medias undas abrepta tum demum *metu* expalluit.

34. *Oppidis Creten, Pater o relictum Filiae nomen*] Codex noster Vigorniensis, „*Oppidis* Cretam, *O pater, ô relictum.*" Quam lectionem si admiseris, tum *filiae* erit casus genitivi; *O pater, ô nomen filiae a me relictum.* Sed omnes vetustiores Graevianus, Reginensis etc. *Creten, Pater ô. Pater o*, ut illud Statii Silv. II, 7. [v. 41] „*Et dixit*, Puer o *dicate Musis, Longaevos cito transiture vates.*" Atque hoc pacto *filiae* erit casus dativi: *O pater, nomen relictum mihi filiae*, sive *a me filia.* Utrovis modo bene sibi constat oratio. Posteriori favet locus Ovidii Torrentio Dacerioque citatus; ubi Ariadne loquitur, Heroid. X. [v. 70] „*Nam pater et tellus iusto regnata parenti, Prodita sunt facto* nomina *cara meo.*" hoc est, *prodidi patrem et patriam, duo caritatis* nomina. Tibullus III, 4. [v. 61] „*Ah crudele genus, nec fidum femina* nomen." Priori

Unde, quo veni? levis una mors est
Virginum culpae. vigilansne ploro
Turpe conmissum? an vitio carentem
Ludit imago
Vana, quae porta fugiens eburna
Somnium ducit? meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentis
Carpere flores?

v. 39. Vulg. *Vitiis.*

astipulantur illa Ovidii Metam. VIII, 464. „*pugnant* materque sororque, *Et diversa trahunt unum* duo nomina *pectus.*“ et mox ibidem v. 508. „*Nunc animum* pietas maternaque nomina *frangunt.*“ ubi *duo nomina matris et sororis* sunt ipsius Althaeae nomina et officia; sicut hic *nomen filiae* est ipsius Europae. Idem Metam. I, 474. „*Protinus alter amat, fugit altera* nomen amantis.“ Nonius in v. *Sanctitudo.* [p. 174, 8 Merc.] „Afranius suspecta: *Tuam maiestatem, et* nominis matronae *sanctitudinem.*“ Idem v. *Deintegrare, diminuere.* [p. 101, 23] „Caecilius: Nomen virginis, *nisi mirum est, deintegravit.*“ In dubio sunt illa Hermiones ad Orestem, Heroid. VIII, 29. „*Vir precor, uxori; frater succurre sorori; Instant officio* nomina *bina tuo.*“ Nescias enim, utra ea sint *nomina, virne* et *frater,* an *uxor* et *soror*: priora tamen magis placent, quia continuo praecesserat illud, „*Et si non esses* vir *mihi,* frater *eras.*“ Quamobrem, si haec magis tibi sedet sententia, ut *filiae* casu genitivo proferatur; tum aut cum Vigorniensi codice legendum fuerit, „*Quae, simul centum tetigit potentem Oppidis* Cretam; O pater, *O relictum Filiae nomen, Pietasque, dixit, Victa furore!*“ aut propius ad reliquorum exemplarium fidem, „*Oppidis Creten; Pater o, relictum o Filiae nomen!*“ hoc est, *O filiae officium, quod ego deserui et prodidi,* ut Noster Epist. II, 2. v. 67. „*relictis Omnibus officiis.*“ Quod si receptam potius lectionem amplecteris, „*pater o relictum Filiae nomen!*“ ea demum surget sententia, *O pater, quem ego filia reliqui, a cuius domo aufugi*; ut postea v. 49. „*Impudens* liqui patrios *penates.*“ Et Moschus de re eadem, in *Europa* [I], v. 142. *Οἴμοι, ἐγὼ μέγα δή τι δυσάμμορος, ἤ ῥά τε δῶμα Πατρὸς ἀποπρολιποῦσα, καὶ ἐσπομένη βοῒ τῷδε.* Tu vero, utrivis interpretationi, me volente, accede: tantummodo illud memineris, sic construenda et distinguenda esse sequentia, ut *Pietas furore victa* intelligatur. Quamquam enim, ut plerique hic volunt interpretes, *Europa* ipsa *furore victa* non incommode alias dici possit; ut Dido apud Virgilium Aen. IV, 474. „*Ergo ubi concepit furias* evicta dolore“: et alia in Culice, v. 109. „*quo quondam* victa furore *Venit Nyctelium fugiens Cadmeïs Agaue*“: praestat tamen, ne manca hic destituatur oratio (sic enim supplere conantur, *Pietas, filiae relicta*) et ut simul argutior concinniorque sensus exsurgat, *Pietatem,* quam parenti praestare debuit Europa, *furore et temeritate victam* interpretari: quomodo saepius Ovidius; ut Metam. XV, 173. „*Ergo ne* pietas *sit* victa cupidine *ventris.*“ Et ibidem XIII. [v. 663] „Victa metu pietas *consortia pectora poenae Dedit.*“ Heroid. XIII. [v. 124] „Spes *bona sollicito* victa timore *cadit.*“ Et ibidem XV. [v. 176] „*Sit procul insano* victus amore timor.“ Amor. III, 10. [v. 29] „*Hinc pudor, ex alia parte trahebat amor:* Victus amore pudor.“

39. *An vitiis carentem Ludit imago*] Quibusnam obsecro, *vitiis*? tamen omnes, quod sciam, codices huic lectioni patrocinantur; nisi quod Reginensis vitiose habeat, *vectus.* Sed quantumvis ii reclament, sine dubio corrigendum est *vitio. Vigilans ne,* inquit *ploro turpe commissum* sive concubitum? an potius hoc somnium est, et adhuc pudicitiam salvam habeo? *Vitium* est *stuprum*: ut passim apud Plautum et Terentium, *Virgini vitium*

Si quis infamem mihi nunc iuvencum
Dedat iratae, lacerare ferro et
Frangere enitar modo multum amati
Cornua monstri.
Inpudens liqui patrios penatis:
Inpudens Orcum moror. ô Deorum
Si quis haec audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decentis
Occupet malas, teneraeque succus
Defluat praedae, speciosa quaero
Pascere tigris.
Vilis Europe, pater urguet absens,
Quid mori cessas? potes hac ab orno
Pendulum zona bene te secuta e-
lidere collum.

v. 48. Vulg. *Tauri.* 60. *Laedere.*

oblatum, Pudicitiae vitium allatum. Gellius II, 23. [§ 16] „*Ex eo* vitio gravida *mensibus exactis parturit.*“ Scholiastes Acron ad locum, „*An sum sine* vitio, *et hoc potius somnio?*“ Pluralem numerum in hoc sensu adhibitum numquam invenies. Quin, ubi sententia non eadem est, amant *vitio carentem* singulari numero efferre. Iuvenalis XIV, 69. „*Illud non agitas, ut sanctam filius omni Adspiciat sine labe domum,* vitioque carentem.“ Seneca Consol. ad Marc. c. XXIII. [§ 3] „*Victorem omnium voluptatum animum, emendatum,* carentem vitio.“

48. *Cornua tauri*] Ita Loscherus exhibuit 1498; quod a Cruquio, Lambino et Torrentio arreptum plerasque iam editiones occupavit. At princeps Veneta 1478, cum melioribus codicibus Cruquii et Pulmanni, ut et nostris Leidensi, Graeviano, Reginensi, Magdal. Galei, Regiae Societatis etc. multo elegantius praeferunt, *cornua monstri.* Iam enim paullo antea, *infamen iuvencum* habes, et mox versu 72. *laceranda reddet Cornua taurus*: ut non sine fastidio et nausea tam putidam *tauri* repetitionem ferre possis. Ideo autem *Monstri,* quia fictus ille Taurus, ut primum Cretam appulit, resumsit continuo effigiem humanam, et sic Europam vitiavit. Cave enim cum interpretibus credas, sub tauri imagine id perpetratum esse. Moschus in Europa [1] v. 159. *φαίνετο μὲν δὴ Κρήτη, Ζεὺς δὲ πάλιν ἑτέρην ἀνελάζετο μορφὴν, Δῦσε δέ οἱ μίτρην, καί οἱ λέχος ἔντυνον ὧραι.* Ovidius Fast. V. v. 615. „*Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis Iuppiter; inque deum de bove versus erat.*“ Sic et Lucianus in dialogo Zephyri et Noti [*Ἐναλ. Διαλόγ.* 15 extr.]. *Ταῦτα ἐκ Φοινίκης ἄχρι τῆς Κρήτης ἐγένετο· ἐπεὶ δὲ ἐπέβη τῇ νήσῳ, ὁ μὲν ταῦρος οὐκ ἔτι ἐφαίνετο· ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς ὁ Ζεὺς ἀπῆγε τὴν Εὐρώπην ἐς τὸ Δίκταιον ἄντρον, ἐρυθριῶσαν καὶ κάτω ὁρῶσαν. Simul autem atque insulam Cretam attigit,* taurus *quidem non amplius* comparebat. Iuppiter *vero, manu Europae arrepta, deduxit eam in Dictaeum antrum erubescentem oculisque in terram deiectis.*

60. *Laedere collum*] Ita nostra Exemplaria summo consensu: tamen *laedere collum,* pro *elidere, oblidere, frangere* nemo veterum dixit. Quare omnino legendum cum quibusdam Lambini codicibus, „*Pendulum zona bene te secuta* e-Lidere *collum.*“ ut Carm. I, 2, 19. „*Labitur ripa, Iove non probante, u-Xorius amnis.*“ et II, 16, 7. „*Grosphe, non gemmis, neque purpura ve-Nale, nec auro.*“ Atque sic in ora sui libri correxerat prae-

Sive te rupes, et acuta leto
Saxa delectant; age, te procellae
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum
Regius sanguis, dominaeque tradi
Barbarae pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu:
Mox, ubi lusit satis, Abstineto,
Dixit, irarum calidaeque rixae;
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

v. 71. Forte, *Iam* tibi.

stantissimus Nic. Heinsius: Idem ad Ovidii Fast. IV. v. 371. „Reddendum, inquit, id verbum (*elidere*) Horatio opinor lib. III. od. XXVII. ubi nunc *laedere collum* circumfertur. Naso Metam. XIV. [v. 738] *Atque onus infelix* elisa fauce *pependit.* Lucanus libro II. [v. 154] *Hic laqueo fauces* elisaque guttura *fregit.*" Haec Heinsius: quibus adde Metam. XII. [v. 142] „*Vincla trahit galeae, quae presso subdita mento* Elidunt fauces." et Heroid. IX. [v. 85] „*Scilicet immanes* elisis faucibus *hydros.*" et in Ibide v. 569. „*Utque loquax in equo est* elisus guttur *acerno, Sic tibi claudatur pollice vocis iter.*" Seneca Herc. Fur. 221. „*Et tumida tenera* guttura elidens *manu.*" Seneca de Providentia c. 6. [§ 9] „*Sive* fauces *nodus* elisit, *sive spiramentum aqua praeclusit*": Idem Quaest. Nat. VI, 28. „*Livent corpora, et non aliter quam per vim* elisae fauces *tument.*" Lactantius de Mort. Persecut. c. XXX. [extr.] „*Ita* eliso *et fracto superbissimo* gutture *vitam detestabilem finivit.*" Hieronymus contra Iovinianum lib. II. [p. 207, 30 ed. Ben.] „*Ibique Diogenes per noctem* eliso gutture, *non tam mori se ait, quam febrem morte excludere*": ubi corrigendum opinor, *eludere.* Seneca Hercule Oetaeo v. 1235. „*Hisne ego lacertis* colla *Nemeaei mali* Elisa *pressi?*" ut ex codice Mediceo recte edidit Gronovius pater; cum antea *spolia* per omnes libros grassaretur. Prudentius Peristeph. [X] v. 1108. „Elidit *illic fune* collum *martyris Lictor nefandus.*"

71. *Cum tibi invisus*] *Abstine*, inquit, *irarum et rixae*, cum invisus *taurus laceranda tibi reddet cornua.* Equidem cum bona eruditissimi Dacerii venia fatebor hic tarditatem meam, qui nihil tam pulchrum et egregium in his verbis deprendere valeo, quae ille tantopere admiratur. *Tum* abstine irarum, *cum* taurus redierit. Quid interea, quaeso, faciet, dum redit ille? an in aestu et fermento tantisper relinquenda erit? Iam nunc, opinor, pacanda potius et consolanda erat misella virgo, prae moerore et ira vix sui compos. *Abstineto* vero irarum, cum Taurus lacerandum se praebuerit. Metuendum scilicet erat, ne si vehementius tum commota esset, deum sub bove latitantem obtruncaret! Haeccine ceu pulchre et decore dicta laudibus prosequimur? non, si sapimus. Editio Veneta anno 1490, *dum tibi invisus*; non ut alii, *cum.* Doctissimus vir Georg. Fabricius 1555 sic edendum curavit, *non tibi invisus*; sed nulla, quantum coniicere licet, codicum auctoritate. Utcumque sit; facilis erat in illa vocula librariorum lapsus; quia, ut iam saepe monitum, literae versuum initiales plerumque omittebantur. Mihi quidem totus locus sic constituendus videtur; „*Mox ubi lusit satis, Abstineto, Dixit, irarum calidaeque rixae:* Iam *tibi* iniussus *laceranda reddet Cornua taurus.*" Respondet Venus ad ea, quae superius ab Europa prolata sunt, „*Siquis infamen mihi nunc iuvencum Dedat iratae; lacerare ferro et Frangere enitar modo multum amati Cornua*

Uxor invicti Iovis esse nescis?
Mitte singultus; bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

XXVIII.

AD LYDEN.

Festo quid potius die
Neptuni facias? prome reconditum,
Lyde, strenua Caecubum;
Munitaeque adhibe vim sapientiae.
Inclinare meridiem
Sentis; ac veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, et viridis Nereïdum comas:
Tu curva recines lyra
Latonam, et celeris spicula Cynthiae:
Summo carmine, quae Cnidon
Fulgentisque tenet Cycladas, et Paphum

v. 2. Vulg. *Faciam.* 14. *Paphon.*

monstri." Quid, inquit, irata optas, ut dedat tibi aliquis taurum ferro lacerandum et cornibus truncandum? Quin noli adeo excandescere, quod inultum hoc abstulerit. Ecce tibi *iniussus* et sponte sua se tradet, pro libitu tractandum et puniendum. Vetus enim et exercitatus est amator, et saevientis dominae verbera laetus lubensque patietur; prorsus ad praeceptum et votum magistrorum Amoris, [Propert. III (IV), 6 (8), 5] *„Tu vero nostros audax invade capillos, Et mea formosis unguibus ora nota."* Et [Ovid. Art. Am. II, 451], *„Ille ego sim, cuius laniet furiosa capillos: Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas."* Haec, nisi fallor, non illepida Ironia est, nec Venusino nostro indigna. *Iniussus* autem levi vel nulla mutatione reposui, pro *invisus*; quod durius acerbiusque vocabulum est, quam ut aut tauro *modo multum amato,* aut Veneri iocanti conveniat. *Iniussus* vero idem quod *sponte et ultro*: ut Noster Epod. XVI, 49. *„Illic* iniussae *venient ad mulctra* capellae." Virgil. Georg. I, 55. *„Arborei fetus alibi, atque* iniussa *virescunt* Gramina."

2. *Festo quid potius die Neptuni faciam*] Apparet hanc Lyden non ancillam, sed amicam fuisse Flacci; atque adeo in Lydae domo, non in Flacci, comissationem hanc habitam esse. Quare omnino ineptum est, quod omnes hic editiones exhibent, *Quid faciam*: quasi ipse ex suo penu *Caecubum* praeberet. Tu vero, vel centum codicibus invitis, non cunctanter repone, *„Festo quid potius die Neptuni* facias? *prome reconditum, Lyde, strenua Caecubum."* Equidem miror tot interpretum aciem tam conspicuum mendum effugere potuisse.

14. *Cycladas et Paphon*] Codices nostri Leidensis, Zulichem. Reginensis, Petrensis, Magdal. et alii cum melioribus Torrentii, *Paphum.* Quod placet, ut evitetur ὁμοιοτέλευτον in fine versuum, *Cnidon, Paphon.*

Iunctis visit oloribus,
Dicetur; merita Nox quoque naenia.

XXIX.

AD MAECENATEM.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado,
Cum flore, Maecenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Iamdudum apud me est. eripe te morae:
Ne semper udum Tibur et Aesulae
Declive contempleris arvum, et
Telegoni iuga parricidae.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatae
Fumum et opes strepitumque Romae.
Plerumque gratae divitibus vices,
Mundaeque parvo sub lare pauperum
Cenae, sine aulaeis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Iam clarus occultum Andromedae pater
Ostendit ignem; iam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Iam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quaerit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat status
Curas, et Urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent, Tanaisque discors.

v. 17. Vulg. *Andromedes.*

17. *Andromedes Pater*] Editiones veteres, cum codicibus Cruquii et Lambini et Nostris, *Andromedae.* Recte. Vide Nic. Heinsium ad Ovidii Heroid. XVIII. v. 149.

22. *Et horridi dumeta Silvani*] Battelianus, Bodleianus alter, cum duobus Lambini, et Pulmanni, *horrida dumeta*: ut Seneca Hercule Oetaeo v. 135. „*Ad Trachina vocor, saxa rigentia, Et* dumeta *iugis* horrida *torridis.*“ Sed meliores codices *Horridi*, quod sequimur. Martial. X, 92. [v. 6] „*Et semidocta villici manu structas Tonantis aras,* horridique Silvani.“

28. *Tanaisque discors*] Non satis expediunt Interpretes, cur Tanais *discors* vocetur. An quia Europam ab Asia disterminet? Sed, cur ea de causa *secum ipse discors* sit, non video: neque enim *terminus discors*

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus;
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. quod adest, memento
Conponere aequus: caetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos
Stirpisque raptas et pecus et domos
Volventis una, non sine montium
Clamore vicinaeque silvae;
Cum fera diluvies quietos
Inritat amnis. ille potens sui
Laetusque deget, cui licet in diem
Dixisse, Vixi: cras vel atra
Nube polum Pater occupato,

dicitur, quia fines et limites discernit. An ideo *discors*, quia populi, per quos fluit, intestinis discordiis plerumque vexarentur; aut forte tunc temporis cum *Bactrianis* bellum gererent? Atqui utrumque hoc quam maxime repugnat rationibus Flacci. Neque enim Maecenas *sollicite timere* potuit, quid contra Romanos *pararent* ii, qui domestico bello satis superque occupati erant. Quin potius eam ipsam ob rem timor omnis abiiciendus erat; ut noster alibi Carm. III, 8, 17. „*Mitte civiles super* urbe curas; *Medus infestis sibi luctuosus Dissidet armis.*“ Equidem non tam explicandum hunc locum, quam suum poëtae verbum, a librariis parum intellectum, restituendum esse putaverim. Aut fallor enim, aut sic scripsit Horatius; „*Quid Seres et regnata Cyro Bactra parent, Tanaïsque* dissors.“ Ideo autem *dissors*, quia neque ad Europam, nec ad Asiam pertineat, inter utramque medius, et quasi extra sortem positus. Ovidius Amorum II, 12. [v. 11] „*At mea seposita est, et ab omni milite* dissors *Gloria: nec titulum muneris alter habet.*“ Ita edidit illustris Heinsius ex codice optimo Puteaneo; cum ceteri omnes, ut hic, *discors* habuerint. Glossarium vetus: *Dissortes, διαλληλωθέντες. Dissortium, διαχωρισμὸς, διάστασις.* Sed de hoc vocabulo vide ipsum Heinsium fuse disserentem ad Sabini Epist. I. v. 35.

34. *Nunc medio alveo. Cum pace delabentis*] Quod Lambinus ex suis notavit, id in nostris Graeviano et Galeano invenimus, *medio aequore*, cui adscriptum erat *alveo* pro varia lectione. In ceteris habetur *alveo*, fere cum *aequore* superscripto. Placet *Alveo*, quod Editiones secutae sunt. Curtius lib. V. c. 13. [c. 4 § 8] „*Quippe obumbratus amnis presso in solum dilabitur alveo*“: ubi corrige ex nostro *delabitur*. Ovidius Amor. II, 13. [v. 9] „*Quaque celer Nilus lato* delapsus ab alveo *Per septem portus in maris exit aquas.*“ ubi corrigendum *in alveo*, ex melioribus codicibus Heinsio visis: et praeterea ex coniectura, *Per septem portas*, id est, *ostia*, ut poëtae passim.

43. *Cui licet in diem Dixisse vixi*] Ambiguum est, utrum velit poëta: *dixisse, in diem vixi*; an *in diem dixisse, Vixi*. Prior constructio plerisque interpretibus placuit; ut ille *sui potens laetusque degere* hic dicatur, qui *in diem vivat*, sive ultra unum et praesentem diem nihil conetur aut consulat. Quintilianus Declam. XIII. [c. 17] „*Non ut ferae volucres, non praesentis modo cibi memores,* in diem vivunt apes; *duraturus hiemi reponitur victus, et repletis vere cellis tutus annus est.*“ Cicero II. de Oratore [c. 40 § 169]: „*Si barbarorum est* in diem vivere, *nostra consilia in*

Vel sole puro: non tamen inritum,
Quodcunque retro est, efficiet; neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna saevo laeta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. si celeris quatit
Pennas; resigno quae dedit, et mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quaero.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, et votis pacisci,
Ne Cypriae Tyriaeque merces
Addant avaro divitias mari.
Tum me biremis praesidio scaphae
Tutum per Aegaeos tumultus
Aura ferat, geminusque Pollux.

v. 62. Vulg. *Tunc.* 64. *Feret.*

sempiternum tempus spectare debent." Plinius Epist. V, 5. [§ 4] „*Nam qui voluptatibus dediti quasi* in diem vivunt, *vivendi causas quotidie finiunt.*" Et sic alii saepe. Vide Casaubonum ad Persii Sat. III. [v. 62] pag. 270. Sed in hac constructione illud, si aciem intenderis, clare videbis; non omnino *vixi*, sed *vivo* dici oportuisse: „*ille potens sui Laetusque deget, cui licet,* In diem, *Dixisse,* vivo*: cras vel atra*" etc. Quare rectius est, ut posteriorem constructionem sequamur; unde etiam sanior fortiorque sententia nascetur. Ille liber hilarisque deget, qui *in diem* sive singulis diebus dixisse potest, *Vixi. In diem* enim est *quotidie,* quod alias *in dies* dicere solent. Noster Serm. II, 6, 47. „*Per totum hoc tempus subiectior* in diem et horam *Invidiae.*" Plinius Hist. Nat. VII, 2. [§ 32] „*Et singula quidem quae facit* in dies ac prope horas *quis enumerare valeat?*" Iuvenal. Sat. VI. [v. 183] „*Horreat,* inque diem *septenis oderit horis.*" *Vixi* autem, hoc est, satis iam hodie vixi: de crastino Deus constituat, ut volet. Martialis Epig. I, 15. [v. 11] „*Non est, crede mihi, sapientis* dicere, Vivam*: Sera nimis vita est crastina; vive hodie.*" Dido apud Virgil. Aen. IV, 653. „Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi.*" Seneca de Beneficiis V, 17. [§ 5] „*Quis extremo die* dicere *audet,* 'Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi'? quis non recusans, quis non gemens exit?*" Idem Epist. XII. [§ 9] „*In somnum ituri, laeti hilaresque* dicamus. 'Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi': crastinum si adiecerit deus, laeti recipiamus. Ille* beatissimus *est, et* securus sui possessor, *qui crastinum sine sollicitudine expectat. Quisquis* dixit, vixi, *quotidie ad lucrum surgit.*"

64. *Aura feret geminusque Pollux*] Neque interpretes ceteri, nec ipse Dacerius qui reprehendit ceteros, quicquam hinc extundunt, quod *Venusina lucerna dignum* sit. Corrigendus nimirum locus est, priusquam recte explicari possit. Lege ergo: „*Tum me biremis praesidio scaphae Tutum per Aegaeos tumultus Aura* ferat *geminusque Pollux.*" *Tum* libri meliores cum editione Loscheri, non *tunc*: *ferat* autem clare habet codex Galei cum Bodleianis duobus. Si fortuna, inquit, quae dedit, auferre volet: aequo

XXX.

Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo inpotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar; multaque pars mei
Vitabit Libitinam. usque ego postera
Crescam laude recens; dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens,

animo et libens resigno. Neque si forte in navi magna tempestate deprensus fuero, ea causa (quod alii solent) deos precibus et votis fatigabo, ut argentum et pretiosae merces salvae evadant; me vero in tali tempore *quid sentire putas, quid credis, amice, precari? Tum me biremis* etc. Equidem de reculis meis minime sollicitus, satis habebo, si vel in *scapha* nudus ad littus appellam, mercibus cum ipsa navi naufragio pereuntibus. Iuvenalis Sat. XII. [v. 37] de amico suo, qui in simili periculo pretiosissimas res non invitus in mare proiecit: „*Fundite quae mea sunt, dicebat, cuncta, Catullus; Praecipitare volens etiam pulcherrima, vestem Purpuream — Sed quis nunc alius, qua mundi in parte, quis audet Argento praeferre caput, rebusque salutem?*“ Ideo autem *scaphae praesidio*, quia olim, ut hodie, in tales usus scaphae navibus adiunctae erant: ut eleganter Statius Silv. I, 4 [v. 120], „*immensae veluti connexa carinae Cymba minor, cum saevit hiems, pro parte furentes Parva receptat aquas, et eodem volvitur austro.*“

11. *Et qua pauper aquae*] Iam diu est, cum ab aliis recte emendati sunt hi versus: „*Dicar, qua violens obstrepit Aufidus, Et qua Daunus aquae pauper agrestium* Regnavit *populorum, ex humili potens, Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*“ ubi veteres editiones *Regnator* circumferebant; cum tamen Porphyrio, Servius, et codices Cruquiani sine dubio veram lectionem exhibeant, *Regnavit populorum*; quibus accedunt ex nostris Galeanus, Leidensis, et a prima manu Reginensis. Unum est, in quo plerique interpretes hic lapsi sunt, alterum in quo omnes. Quippe *Daunum aquae pauperem* fluvium quendam intelligunt: cum rex fuerit Apuliae, regionis aridae et siticulosae; isque ea causa *pauper aquae* eleganter dicatur, ut Silius Italicus lib. III. [v. 303] „*Tum* chalybis pauper, *Bamurae cruda iuventus, Contenti parca durasse hastilia flamma.*“ Apuleius in Floridis [p. 19 Oud.]: „*Et frugum pauperes Ityraeos, et odorum divites Arabas.*“ Deinde illa verba, *ex humili potens*, perperam de ipso Horatio accipiunt et veteres Enarratores et novi. „*Gloriatur,*“ aiunt, „*se libertino patre ad tantam claritatem studiis pervenisse.*“ Quod de Cicerone similiter Vomanus in Epigrammate [Anthol. Burm. II, 167, 2], „*Doctrinae antistes, rerum mirabilis auctor Tullius, existens* nobilis ex humili.“ et Noster de se Epist. I, 20, 20. „*Me libertino natum patre et in tenui re, Maiores pennas nido extendisse loqueris; Me primis Urbis belli placuisse domique.*“ At pace tantorum virorum, quantumvis studiorum gloria et principum amicitia Noster floruerit; numquam, si bene eum novi, tam invidioso verbo *potentem* se dixisset. Quid enim? an qui uno agello in

Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. sume superbiam
Quaesitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Sabinis contentus, *iure perhorruit Late conspicuum tollere verticem* (Carm. III, 16, 18.) quemque Maecenas suorum in numero habere dignatus est, *„duntaxat ad hoc quem tollere rheda Vellet iter faciens, et cui concredere nugas“* (Sat. II, 6, 43), suo ipse praeconio se *potentem* esse venditaret? Imo vero de rege Dauno, non de se ea protulit Horatius, *„Et qua Daunus aquae pauper agrestium Regnavit populorum*, ex humili potens“: Daunus scilicet, qui primus apud Apulos regnum capessivit, et proinde ex homine privato Princeps, ex exule Tyrannus, ex humili potens est factus. Festus Pompeius: *„Daunia, Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro viro; qui eam, propter domesticam seditionem excedens patria, occupavit.“* Iuvenalis Sat. III. v. 39. *„Quales* ex humili *magna ad fastigia rerum Extollit, quoties voluit Fortuna iocari.“*

15. *Et mihi Delphica Lauro*] Tam bona occasione corrigendus est obiter deploratus Ovidii locus, Pont. II, 5. [v. 67] ubi comparat inter se Oratoris et Poëtae studia: *„Distat opus nostrum; sed fontibus exit ab isdem: Artis et ingenuae cultor uterque sumus. ⟨Thyrsus enim vobis, gestata est Laureà nobis: Sed tamen ambobus debet inesse calor.⟩ Utque meis numeris tua dat facundia nervos: Sic venit a nobis in tua verba nitor.“* ubi medium distichon, tanquam spurium, obelo confodit ingeniosissimus Nic. Heinsius, *χακοφωνία* enim illa *vobis, nobis, ambobus* mire offendit aures: et ubi, quaeso, oratoribus *gestatur Thyrsus*? Sed tres libri vetustissimi apud Heinsium sic verba exhibent; *„Delphica non aeque gestata est laurea nobis.“* Pro *nobis* repone *vobis*, Oratoribus scilicet: et sic satis commoda erit sententia. *Lauream* enim *Delphicam gestabant*, qui Poëtae nomen et gloriam nacti erant; ut de se Noster hoc ipso in loco, *„et mihi Delphica Lauro cinge volens, Melpomene, comam.“* Verum altius in Nasone latet mendum; quo levi manu sublato, spondere ausim versum sanum integrumque, et auctore Ovidio dignissimum: *„Delphica non aeque* gustata *est Laurea* vobis; *Sed tamen ambobus debet inesse calor.“* Vos, inquit, Oratores non aeque gustastis laurum, ac nos Poëtae; neque parem inde ac nos enthusiasmum concepistis: tamen et vobis, aeque ac nobis, *calor* quidem, quamvis non *furor*, inesse debet. Notissimum est, ex morsu Lauri Vates et Poëtas entheos fieri: Iuvenalis Sat. VII, 19. *„Nemo tamen studiis indignum ferre laborem Cogetur post hac, nectit quicumque canoris Eloquium vocale modis,* Laurumque momordit.“

Q. HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER IV.

I.
AD VENEREM.

Intermissa, Venus, diu
Rursus bella moves? parce precor, precor.
Non sum qualis eram bonae
Sub regno Cinarae. desine, dulcium
Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis: abi
Quo blandae iuvenum te revocant preces.
Tempestivius in domum
Paulli, purpureis ales oloribus,
Comissabere Maximi;
Si torrere iecur quaeris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,

v. 9. Vulg. *Domo.*

Intermissa Venus diu] Puerilem hic errorem admiserunt Interpretes; i his verbis, „*Intermissa Venus diu, Rursus bella moves?*“ *inter*ad *Venus* referunt. Quod, cum Venus deam hic, non rem veneream ne Latine quidem dici potest. Tu vero, si sapis, *intermissa* cum coniungens sic locum distingue; „*Intermissa, Venus, diu Rursus moves?*“ ut ordo sit, *O Venus, rursum moves bella diu intermissa?* ius p. 379. Edit. Variorum [c. 109 pr.]: „*Haec ut turbato clamore effudit; haesit paullisper acies, revocataeque ad pacem manus* isere bellum.“

Tempestivius in domo] Graevianus, Reginensis, Battelianus, Galei, ini duo, Lambini aliquot et Pulmanni, *domum*. Quod recipiendum *Comissari in domum*; ut Gellius IV, 14. [§ 5] „*Apud eos dixit* atorem *Mancinum* ad aedes *suas venisse*.“ Livius XL, 7. [§ 5] „*Quin* atum ad fratrem *imus*.“ Theocritus Idyll. III. v. 1. *Κωμάσδω ἀν Ἀμαρυλλίδα*. Noster de eadem re, Carm. I, 30, 4. „*Sperne m Cypron, et vocantis Thure te multo Glycerae decoram Transfer* em.“

Et centum puer artium,
Late signa feret militiae tuae:
Et, quandoque potentior
Largi muneribus riserit aemuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea.
Illic plurima naribus
Duces tura; lyraque et Berecyntia
Delectabere tibia
Mixtis carminibus non sine fistula.
Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
Me nec femina, nec puer
Iam, nec spes animi credula mutui,

v. 18. Vulg. *Largis.* 22, 23. *Lyrae, Berecyntiae, Tibiae.*

18. *Largis muneribus riserit aemuli*] Torrentiani duo et unus Bersmanni, *largi*; atque ita nostri, Vigorniensis, Regiae Societatis, et a manu secunda Graevianus. Recte. Quamquam enim optime dicitur *largis muneribus*; ut Apuleio Metam. XI. [p. 265, 4 Elm., p. 788 Oud.] „*Donec* muneribus largis *completa navis pelago redderetur*“: et Boëtio de Consol. II. Metr. 2. [v. 17] „Largis *cum potius* muneribus *fluens Sitis ardescit habendi*“: dulcior tamen compositio erit, si *largi* legeris; tum et sententia fortior. *Largus* est liberalis, vel prodigus. Cicero de Officiis II, 16. [princ.] „*Omnino duo sunt genera* largorum; *quorum alteri prodigi, alteri liberales.*“ Maius autem quid denotant *largi aemuli munera*, quippe quae ille prodigus iterum iterumque ingerere solet; quam *larga munera aemuli*, fortasse avari, et semel tantum atque invito animo donata.

22. *Lyraeque et Berecyntiae Delectabere tibiae*] Codex Cruquii Blandinius omnium vetustissimus cum Lambini quibusdam et Bersmanni uno, „lyraque *et* Berecyntia *Delectabere* tibia, *Mixtis carminibus, non sine fistula.*“ Atque haec lectio potior est, iudice Nic. Heinsio, cuius calculo et ipse accedo. „*Delectabere*,“ inquit, „*lyra et tibia, carminibus mixtis*“: qualis verborum constructio Poëtis valde familiaris est. Virgil. Aen. X [v. 871], et XII [v. 667]: „*aestuat ingens Imo in corde pudor*, mixtoque *insania* luctu.“ Lucretius VI, 377. „*Ancipiti quoniam bello turbatur utrimque, Hinc flammis, illinc ventis*, humoreque mixto.“ Valerius Flaccus, V, 100. „*Carmina quinetiam visos placantia manes Odrysius dux rite movet*, mixtoque *sonantem Percutit* ore *lyram.*“ Prudentius Psychom. 350. „*Exstimulans animos, nunc probris, nunc* prece mixta.“ In vulgata lectione intricatior paullo constructio est; *delectabere carminibus, mixtis lyrae et tibiae. Mixtis lyrae* autem, ut Ovid. Ep. Parid. [Her. XVI, 6] „*Laetitiae mixtos non habitura metus.*“ Verum et hoc modo *mixtis lyrâ* libentius, credo, dixisset Noster, quam *mixtis lyrae*: ut Virgil. Aen. VIII. [v. 510] „*Gnatum exhortarer, ni* mixtus matre Sabella *Hinc partem patriae traheret.*“ et XII. [v. 68] „*vel* mixta *rubent ubi lilia multa Alba rosa.*“ et iterum [v. 838], „*Hinc genus Ausonio* mixtum *quod* sanguine *surget.*“ et XI. [v. 634] „permixti caede *virorum Semanimes volvuntur equi.*“ Caeterum v. 28. pro *quatient* codices magnae vetustatis Graevianus et Reginensis, *quatiunt.*

ec certare iuvat mero,
Nec vincire novis tempora floribus.
ed cur heu! Ligurine, cur
Manat rara meas lacrima per genas?
ur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
octurnis ego somniis
Iam captum teneo, iam volucrem sequor
e per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubilis.

II.

AD ANTONIUM IULUM.

ndarum quisquis studet aemulari,
le, ceratis ope Daedalea
titur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
nte decurrens velut amnis, imbres
iem super notas aluere ripas,
rvet, inmensusque ruit profundo
Pindarus ore;
urea donandus Apollinari,
u per audacis nova dithyrambos
rba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis:
i Deos, regesve canit Deorum
nguinem, per quos cecidere iusta

v. 13. Vulg. *Regesque.*

Nocturnis te ego somniis] Illud *te*, quod editiones Lambini et obsedit, atque inde in plures derivatum est, non comparet in ut Cruquiana. Neque agnoscunt scripta fere exemplaria. Graeum Bodleiano altero; „*Nocturnis ego te somniis.*“ Reginensis, *is te somniis.*“ Apparet in paucos codices ex notis interlinearibus : in ceteris nec vola eius nec vestigium est.

elut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas] Frustra coium veterrimi Blandinius Cruquii, Leidensis et Graevianus, *Cum as saliere ripas*, vel *saluere*. Seneca Herc. Fur. v. 933. „*nullus* iive Nutritus *agros* amnis *eversos trahat.*“ Statius Achill. II, 429. *mus ibat* Imbribus *assiduis* pastus *nivibusque solutis Sperchius.*“ I, 282. „*Flumine abundanti, quod magnis* imbribus auget *ex altis magnus* decursus *aquaï.*“ Recte igitur se habet recepta *ere.*

eu Deos regesque canit] Ita editi ubique; sed repone ex Lamsdam, duobus Bersmanni, et Nostris Graeviano, Colbertino, Galeano no altero, *regesve*, ut infra v. 17, „*Sive quos Elea*“ — et *ebili sponsae iuvenem ve raptum.*“ Neque enim uno carminis genere et *Reges* sive Heroas cecinit Pindarus, sed illos in ὕμνοις et hos in aliis. Noster Carm. I, 12, 1. „*Quem virum*, aut *heroa*

Morte Centauri, cecidit tremendae
Flamma Chimaerae:
Sive, quos Elea domum reducit
Palma caelestis, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsae iuvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos educit in astra, nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quotiens in altos
Nubium tractus: ego, apis Matinae
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem,
Plurimum circa nemus uvidique

lyra vel acri Tibia sumis celebrare, Clio, Quem Deum?" ipse Pindarus Olymp. II. [v. 1] *Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, Τίνα θεὸν, τίν' ἥρωα, Τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν.*

17. *Sive quos Elea*] Mala interpunctio libros omnes hic contaminavit: tu ita distingue: „*Sive, quos Elea domum reducit Palma caelestes, pugilemve equumve Dicit.*" hoc est, *sive dicit pugilem aut equum, quos Elea palma nobilitat.* Cave, illud *quos* alio referas, ut vulgo faciunt. *Pugilem* et *equum* etiam alibi coniunxit; ut in Arte Poetica v. 84. „*Et* pugilem *victorem, et equum certamine primum*": et Carmine sequenti v. 4, „*Illum non labor Isthmius Clarabit* pugilem, *non* equus *impiger Curru ducet Achaico.*" Dio Chrysostomus De Regno II. [p. 74 Reiske] *Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ποιήματα ἔγωγε ἡγοῦμαι, τὰ μὲν συμποτικὰ αὐτῶν, τὰ δὲ ἐρωτικὰ, τὰ δὲ ἐγκώμια ΑΘΛΗΤΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΙΠΠΩΝ νικώντων.* Ergo hic et *Equum* dicit *caelestem* fieri, palma adepta. Equus enim victor et *encomio* et *corona* honestabatur. Plutarchus Symposiacôn II, 5. [p. 639] *Καὶ τῶν ζώων μόνῳ τῷ ΙΠΠΩ μετουσία ΣΤΕΦΑΝΟΥ καὶ ἀγῶνός ἐστιν, ὅτι μόνος καὶ πέφυκε καὶ ἤσκηται μαχομένοις παρεῖναι καὶ συμπολεμεῖν.* Theocritus Idyll. XVI, 46. *τιμὰς δὲ καὶ ὠκέες ἔλλαχον ΙΠΠΟΙ Οἵ σφισιν ἐξ ἱερῶν ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΙ ἦνθον ἀγώνων.* Quae duo loca iam occupata video ab Illustrissimo Viro, cui nostra aetas nec parem quemquam in literis nec secundum habet, Ezechiele Spanhemio; observationibus ad Callimachum p. 716 [ad Hymn. Cerer. v. 110]. Ceterum corrigendum puto Ovidium, in Tristibus IV, 10. v. 95. „*Postque meos ortus Pisaea* vinctus oliva *Abstulerat decies praemia victor eques.*" Nullus dubito, quin Naso sic scripserit, „*Abstulerat decies praemia victor* equus."

23. *Aureos educit in astra*] *Reducit* vel *redducit* plerique habent codices, etiam vetusti, ut ex nostris Leidensis, et a prima manu Reginensis. Sed ferri nullo modo potest tam inficeta repetitio: cum paullo ante v. 17. iam semel habuimus, „*Sive quos Elea domum* reducit." Quare cum Editione prima et Graeviano codice antiquissimo et aliis nonnullis retineamus *educit. Educit in astra ex orco*; ut infra Carm. VIII v. 25. „Ereptum *Stygiis fluctibus Aeacum Virtus, et favor et lingua potentium Vatum divitibus* consecrat *insulis.*" Seneca Herc. Fur. 95. „*discordem Deam* Educam, *et imo Ditis e regno extraham.*"

29. *Per laborem Plurimum, circa nemus*] Sic olim et hodie distinguit quicquid est Interpretum: ut *plurimum* referatur ad *laborem*; mihi contra

buris rivos operosa parvus
Carmina fingo.
ncines maiore poeta plectro
esarem, quandoque trahet ferocis
r sacrum clivom merita decorus
Fronde Sygambros:
o nihil maius meliusve terris
ta donavere bonique Divi,
c dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
ncines laetosque dies, et Urbis
blicum ludum super inpetrato
rtis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
m meae (si quid loquor audiendum)
cis accedet bona pars; et, O sol
lcher, ô laudande, canam, recepto
Caesare felix.

v. 31. Vulg. *Ripas.* 45. *Loquar.*

nvenientius, ut ad ***nemus*** pertineat. *Carpentis per laborem*, hoc
iose carpentis. Salustius in Catil. c. 7. [§ 4] *„Iuventus in castris*
em ***usu militiam discebat.***“ Ita loqui amant scriptores Latini, *per*
per iram, *per otium*, *per iocum*, *per necessitatem*, *per vim*;
addito epitheto. Tum autem illud, *Plurimum circa nemus*, multo
itidius et ***ποιητικώτερον*** erit, quam *circa nemus* nude arideque
Ovidius Metam. XIV, 361. „Plurima *qua* silva *est*, *et equo*
ia non sunt.“ Virgil. Aen. I. [v. 419] *„Iamque ascendebant col-*
plurimus ***urbi Imminet.***“ Statius Theb. I. [v. 114] *„abrupta qua*
arce Cithaeron Occurrit caelo“: Plurimum vero esse nemus circa
l ex carmine sequenti satis constat [v. 10], *„Sed quae* Tibur *aquae*
aefluunt, *Et* spissae ***nemorum comae.***“ adde Statium Silv. I, 3.
villa Tiburtina Vopisci, „nemora alta *citatis Incubuere vadis;*
sponsat imago Frondibus; et longas eadem fugit umbra per
ibi obiter lege, *„et* longas ***eadem fugit unda per*** umbras.“ Recte
urimum nemus; potuisset tamen magis apposite, ut comparatio
Matina per omnia responderet: *floreum circa nemus*: quod et
lectione non nimis abhorret. Lucretius III, 11. „Floriferis *ut*
altibus ***omnia libant.***“ Virgil. Aen. I, 430. *„Qualis apes aestate*
florea rura ***Exercet sub sole labor.***“ Val. Flaccus V, 344. „Florea
qualis iuga duxit Hymetti, ***Aut Sicula sub rupe choros.***“
Vvidique Tiburis ripas] Omnes quidem, quot vidi, scripti editique
tis tamen inficete; cum nusquam, opinor, *ripas* reperias, quin
l fluvii vel aquarum mentio fiat. Crediderim a Librariis corruptam
nem, qui ***Tiburis*** hic pro amne *Tiberi* perperam acceperint. Et
as ***ripis*** pro ***rivis***, et vicissim, frequenter abutuntur exscriptores.
, vel ipsis omnibus invitis, *„Plurimum circa nemus*, ***uvidique***
ivos.“ Noster Carm. I, 7, 13. *„Et praeceps Anio, et* Tiburni
uda Mobilibus pomaria rivis.“ Rivi autem *apibus* gratissimi;
Georg. IV, 19. *„At liquidi fontes, et stagna virentia musco*
t tenuis fugiens per gramina rivus.“
Si quid loquar audiendum] Graevianus, Reginensis, Magdalenensis,

Isque dum procedit, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis; dabimusque Divis
Tura benignis.

v. 49. Vulg. *Tuque, Procedis.*

Bodleianus cum quibusdam Lambini, sine dubio rectius; „*Tum meae, (siquid* loquor *audiendum) Vocis accedet bona pars.*“ *siquid loquor*; hoc est, siquid *loqui soleo* Romanorum auribus dignum: quippe iam diu tres Carminum libros emiserat, qui avidissime ab omnibus legebantur.

49. *Tuque dum procedis, Io Triumphe*] Loscheri editio cum codicibus quibusdam inferioris aetatis, *Tuque*: at prima Veneta cum scriptis omnibus vetustioribus, *Teque*. Si illud sequeris; tum quaestio continuo movetur, quonam illud *Tu* referri debeat. Sunt qui ad *solem* spectare credant; ut fiat, „*Dum tu, O Sol sive dies pulcher procedis*“: quale Virgilii illud Eclog. IX. [v. 47] „*Ecce Dionaei* processit *Caesaris astrum.*“ et Aen. III. [v. 356] „*Iamque dies alterque dies* processit.“ Verum hi faciles sibi lectores et minime morosos videntur expectasse. Quid enim? an a mane ad vesperam, *dum dies procedit*, usque ad ravim clamandum erat, *Io triumphe*? Quod si maxime his *Solem* significare vellet Noster; certe non *dum tu procedis*, sed *dum ille procedit*, dicendum fuisset, ut orationis seriem contemplanti sole ipso clarius patebit. *Tum*, inquit, *canam, o sol pulcher*; quae sunt ipsa verba Carminis, quod tum canturum se pollicetur, et *materialiter* (ut Grammatici loquuntur) hic sumi debent. Minime autem iam nunc *Solem* alloquitur; neque ullo modo *tu procedis* de *Sole* intelligi queunt, quem nullis adhuc verbis compellavit. Verum alii potius ad Antonium Iulum, cui carmen hoc inscribitur, referenda haec opinantur; adeo ut *dum Antonius procedat*, civitas omnis Io triumphe iterare debuerit. Sed quo obsecro nomine *procedet* Antonius? an ut qui triumphum ipse agat? nihil minus: spectant enim haec omnia ad Augusti triumphum de Sicambris, quem aliquando futurum esse vaticinatur hic Noster. An in alieno quidem triumpho, sed tamen, utpote vir clarus et magnis honoribus functus, inter primos *procedet*, omnibus conspiciendus? Sed et hoc nihil est: nemini enim, praeterquam ipsi Triumphanti, *civitas omnis* Io Triumphe accinebat. Ovidius Amor. I, 2. [v. 33] de Cupidine triumphante: „*Omnia te metuent:* ad te *sua brachia tendens Vulgus*, Io, *magna voce*, Triumphe *canet.*“ Idem in Trist. IV, 2. [v. 47] „*Hos super in curru, Caesar, victore veheris Purpureus, populi rite per ora tui:* Quaque ibis, *manibus circumplaudere tuorum, Undique iactato flore tegente vias: Tempora Phoebea lauro cingetur, loque, Miles*, Io, *magna voce*, Triumphe, *canet.*“ Idem Amor. I, 7. [v. 35] „*I nunc, magnificos victor molire triumphos, Cinge comam lauro, votaque redde Iovi. Quaeque* tuos *currus comitatrix turba sequetur, Clamet*, Io forti victa puella viro.“ Neque *Sol* igitur recte procedit, neque *Antonius*: restat, ut ad illos demum Interpretes nos convertamus, quibus Poëta ad ipsum Triumphum conversus hoc dicere videtur. *Dum tu, Io* (sive *o*) *Triumphe, procedis*: ut in Epodo IX, 21. Triumphum tanquam Deum alloquitur: „*Io Triumphe, tu moraris aureos Currus et intactas boves: Io Triumphe, nec Iugurthino parem Bello reportasti ducem.*“ Atque hanc expositionem necessario sequuntur illi, qui cum meliore codicum parte *Teque* praeferunt. Verum et hic, si penitius excusseris, nihil sani reperies. Si *Tuque* magis tibi arridet, tum haec inde orietur constructio: *Dumque tu, Io* (id est, *o*) *Triumphe, procedis; non semel dicemus* haec verba, *Io Triumphe.* Quis vero hoc iis condonabit, ut alio sensu exponant prius *Io Triumphe*, alio posterius? quis in cultissimo poëta tale portentum admittet? Quod si mavis alteram lectionem *Teque*; iam illa exibit sententia; *Dumque, o Triumphe, procedis, non semel te*

decem tauri totidemque vaccae,
tener solvet vitulus, relicta
tre qui largis iuvenescit herbis
In mea vota;

sive carmine celebrabimus, *o Triumphe*. Ubi, ut mittam illud *o* iam inepte prorsus et putide repetitum; ut mittam iam *civitatem* uerosque patresque, carmina in Triumphum illum scripturos, id- *emel*; quo nihil fingi potest absurdius: illud unice hanc inter- m evertit, quod procul omni dubio cum Noster ait, *dicemus he*; illa ipsa verba sic proferri et acclamari velit: quemadmodum ocis iam citatis; „*Miles, Io, magna voce, Triumphe*, canet." *Io, magna voce, Triumphe*, canet" „Clamet, *Io forti victa o.*" et Tibullus II, 5. [v. 118] „*lauro devinctus agresti Miles, voce, Triumphe*, canet." Quin et eam ob causam addit, *non licemus*; nimirum quia eandem hic acclamationem bis positam *uque dum procedis*, Io triumphe, *Non semel dicemus*, Io tri- ut Ovidius in Arte Am. II. v. 1. „Dicite, *Io Paean, et Io*, bis *ean.*" Satis, opinor, superque iam refutata sunt, quaecumque ad liquem huic loco inducendum protulerunt Interpretes: et tamen lud, quod iam dicturus sum, vel per se sufficeret ad utramvis , seu *Tuque* sive *Teque*, funditus subruendam. Dico enim, et bonis scriptoribus tritos et subactos mecum habebo sentientes, non pi posse, „*Tuque*", vel „*Teque dum procedis, Io triumphe*," ltero abhinc commate, „*Te decem tauri totidemque vaccae*," na eademque persona. Nihil enim intervenit, quo *Tuque* et *Te* s spectare lector moneatur. Cum autem posterius illud ad Anto- m referri, et res ipsa clamitet, et omnes ubique consentiant; prius undem Antonium nullo pacto pertinere posse iam supra proba- restat, ut prioris loci lectionem mendosam esse necesse sit: et e emendatione vel certa vel commoda iam serio sit cogitandum. ic in finem coniectura nos sua impertire vir insignis Daniel Hein- fidentius pro more suo pronunciat, sic ab Horatio certissime ptum, „Duxque *dum procedit, Io triumphe*." „*Quis enim*," in- *aeter Imperatorem in triumpho procedit, cum in Capitolium cui nisi Imperatori triumphus clamatur? cuius denique gratia em sacram facit, nisi eius qui triumphat?*" Bene quidem haec: rem ipsam quasi per nebulam vidit; in verbis eruendis hallu- t. Quippe leviore, ni fallor, cicatrice sanari poterit hoc ulcus. oster, „*et, O Sol Pulcher, o laudande, canam, recepto* Caesare ribus illa iam subiunge ex correctione nostra: „Isque *dum pro- Triumphe, Non semel dicemus, Io Triumphe.*" *Isque*, is est Enimvero hoc vocabulum adeo commode rem et sententiam con parum recedit a lectione vulgata, adeo notum denique et re- t omnibus poëtis, quotiescumque persona aliqua iam semel suo pellata rursus indicatur; ut suo iure pro sincera hic lectione t admittendum. Virgilius Aen. IV, 203. „*Protinus ad regem orquet* Iarbam — Isque *amens animi, et rumore accensus amaro.*" „*Tum senior Nautes* — Isque *his Aeneam solatus vocibus infit.*" „*At pater* Anchises *penitus convalle virente* — Isque *ubi ten- lversum per gramina vidit Aenean.*" et IX, 549. „*quorum pri- elenor* — Isque *ubi se Turni media inter millia vidit.*" et XI, 702. *icolae bellator* filius Auni — Isque *ubi se nullo iam cursu eva- a.*" Porro recte in Triumpho Caesar *procedere* dicitur: ut Virgil. „*Postquam omnis longe comitum* processerat *ordo.*" Ovid. Fast. 5] „*Omnis eques, mixtaque gravis cum plebe Senatus Obvius*

Fronte curvatos imitatus ignis
Tertium lunae referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

III.

AD MELPOMENEN.

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem; non equus inpiger
Curru ducet Achaico
Victorem, neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt,

ad Tusci fluminis ora venit. Procedunt *pariter matres nataeque nurusque.*"

58. *Tertium lunae referentis ortum*] *Orbem* in nonnullis codicibus repererunt Interpretes; ut et nos in decem ex nostris. Reginensis tamen et Regiae Societatis *ortum*; quod in Leidensi, Graeviano, Batteliano pro varia lectione ponitur. Si illud sequeris, tum tertium *mensem* intelliges; quod nihil facit ad poëtae sententiam. Gellius I, 20. [§ 6] „*Quod et Luna* orbem *suum lustret septem et viginti diebus.*" Ovid. Fast. II, 175. „*Luna novum decies implerat cornibus* orbem." Idem Metam. II, 453. „Orbe *resurgebant lunaria cornua nono.*" Tibullus II, 4. [v. 17] „*et qualis, ut* orbem *Complevit, versis Luna recurrit equis.*" Propertius II, 16. [v. 21] „*Septima iam plenae deducitur* orbita *lunae.*" Quamobrem cum libris editis retinendum est omnino *tertium ortum*, hoc est, diem tertium. Virgilius Georg. I, 431. „*vento semper rubet aurea Phoebe: Sin* ortu *in* quarto (*namque is certissimus auctor*) *Pura, neque obtusis per caelum cornibus ibit.*" Val. Flaccus II, 367. „*Ut lunam* quarto *densam videt imbribus* ortu *Thespiades.*"

59. *Qua notam duxit*] In codice Regiae Societatis *traxit*, ut Ovid. Fast. I, 596. „*Ille Numantina* traxit *ab urbe* notam": Statius Theb. VII, 302. „*ac primae genitorem in flore iuventae Consequitur*, traxitque notas, *et miscuit annos.*" Tamen et *notam duxit* aeque, si non magis, elegans locutio est, et omnium fere codicum suffragiis nititur. Propertius I, 5. [v. 16] „*Et timor informem* ducet *in ore* notam." Plura vide apud Nicolaum Heinsium Notis ad Ovidii Fast. VI, 649. Ita *ducere colorem, livorem.* Virgil. Eclog. IX 49. „Duceret *apricis in collibus uva* colorem." Iuvenalis II, 81. „*Uvaque conspecta* livorem ducit *ab uva.*" Seneca Herc. Fur. 347. „ducet *e genere inclyto Novitas* colorem *nostra.*"

10. *Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt*] Sic clare habent veterrimi codices Graevianus, Reginensis cum aliis: Leidensis *Profluunt.* Editio prima Veneta *Perfluunt*, quod nollem clarissimos viros Fabricium et Dacerium calculo suo probavisse. Velleius Paterculus II, 106. „*Ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundorumque fines* praefluit." Noster infra Carm. XIV, 26. de Aufido, „*Qui regna Dauni* praefluit *Appuli.*" Livius I, 45. [§ 6] „*Infima valle* praefluit *Tiberis.*" Sic *praelabi, praevehi.* Lucanus

spissae nemorum comae,
Fingent Aeolio carmine nobilem.
nae principis urbium
Dignatur suboles inter amabilis
tum ponere me choros:
Et iam dente minus mordeor invido.
estudinis aureae
Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas;
nutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum:
um muneris hoc tui est,
Quod monstror digito praetereuntium
nanae fidicen lyrae:
Quod spiro et placeo (si placeo) tuum est.

IV.

DRUSI LAUDES.

ılem ministrum fulminis alitem
i rex Deorum regnum in avis vagas
ermisit, expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo)
m iuventas, et patrius vigor
o laborum propulit inscium;
ernique, iam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus

„*Quoque modo Romae* praelapsus *moenia Tibris In mare de-* et X, 308. de Nilo: „*Inde plagas Phoebi damnum non passus* Praeveheris.“ Vide Gronovium patrem ad Livii XXIX, 32. [§ 8]. *omanae fidicen Lyrae*] Respexit huc Ovidius Trist. IV, 10. [v. 49] *t nostras numerosus* Horatius *aures; Dum ferit* Ausonia *car- a* lyra.“ Quod si in mentem praestantissimo Nic. Heinsio venisset, ex coniectura tentasset ibi reponere, *Aeolia lyra.* Quamquam ertissimo viri ingenio minime indignum; sic enim de Rufo homine)vidius Pont. IV, 16. [v. 28] „Pindaricae fidicen *tu quoque, Rufe,*

rnique iam nimbis remotis] Vir incomparabilis Iulius Caesar ic in Hypercritico suo [p. 887] hunc locum trutina castigat: *iam nimbis remotis Insolitos docuere nisus Venti paventem.*“ *ltum,*“ inquit, „*aquilae pullum describit, cum attribuit ei iuven- aetherea cum demittit in agnos et in dracones. Quare non potest facere mentionem: nam primo ineunte vere aquila parit: in- enis diebus: vix sexto mense* (Augusto) *ad venationem apti sunt ippe Septembri etiam sunt invalidiusculi.*“ Quae cum veris si- et tanti viri fide tradita; (nam Aldrovandus etc. nihil hic nos deamus quo pacto Torrentius Daceriusque Flacci partes tutentur. , aiunt, *vere loquitur Horatius*, iam remotis nimbis, *hoc est, estate*: *totum enim ver imbriferum est.* Mirifica sane defensio. *otum ver* imbriferum sive nimbosum est, quomodo nimbis iam nti adhuc *verni* dicuntur? Aut nihil videmus, aut *aestivi* potius

Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus inpetus;
Nunc in reluctantis dracones
Egit amor dapis atque pugnae:
Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta, fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:

dicendi erant. Quanto rectius fuerat non dissimulasse complurium codicum lectionem, quae et Scaligeri experientiae non refragatur, et Horatium tamen ab omni culpa praestat immunem: „Vernisque *iam nimbis remotis, Insolitos docuere nisus Venti paventem.*“ Ita vetustissimus noster Leidensis, et Colbertinus, et Bodleianus alter, et unus Bersmanni: ita Petrensis, cui *verni* pro varia lectione additum: ita optimi libri Graevianus et Reginensis, in quibus litera S erasa adhuc cernitur. Ut ne dubitandum quidem sit, quin idem in nonnullis suis codicibus Interpretes invenerint: etsi id memoriae tradere non operae pretium videbatur. Profecto non aliter legisse Scholiastam veterem facile odorari poterant: „*vernique*,“ ait, „*ut ruit imbriferum ver.*“ Atqui exemplum illud ex Virgil. Georg. I, 313. petitum scripturae isti prorsus repugnat: hic enim *ver imbriferum* sive nimbosum est, illic *verni sunt venti, remotis nimbis.* Sine dubio scripserat Scholiastes; „*vernisque nimbis*) *ut, Ruit imbriferum ver.*“ Iam enim id exemplum adeo apposite citatur, ut nihil magis. Quippe in Italo caelo ver imbribus et nimbis plerumque infestum est. Iuvenalis Sat. IV, 87. „*Cum quo de pluviis, aut aestibus, aut* nimboso Vere *loculturi fatum pendebat amici.*“ Seneca Nat. Quaest. IV, 4. „*Quare vere, iam frigore infracto, grando cadat? Cum ver coepit, maior inclinatio aëris sequitur, et calidiore caelo maiora fiunt stillicidia. Ideo, ut ait Virgilius noster,* Cum ruit imbriferum ver, *vehementior immutatio est aëris undique patefacti et solventis se, ipso tempore* (forte, ipso tepore) *adiuvante. Ob hoc* nimbi *graves magis vastique quam pertinaces deferuntur.*“ Statius Silv. IV, 4. [v. 12] „*Iam terras volucremque polum fuga* veris aquosi *Laxat.*“ Virgil. Georg. III, 429. „Vere *madent* udo *terrae ac* pluvialibus Austris.“ Lucanus V, 415. „*Perfida* nubiferi *vetat inconstantia* veris.“ Recte igitur habet vetustiorum codicum lectio, *vernis nimbis remotis*, quam bene sane explicavit manus antiqua in ora Codicis Graeviani; „*vernali tempore transacto, quo plumescunt aves.*“ In recepta vero lectione, *verni venti, iam nimbis remotis*; ubi nimbi *hiberni* necessario intelligi debent, non video quid pro Flacco adversus Scaligerum reponi possit. Ceterum, si cui illud IS ter repetitum delicatulas aures offendat; is primum sic cogitet, ineptum esse Euphoniae consulere cum totius sententiae dispendio; tum postea contempletur hos versus, Virgilii et Nasonis; ubi verba singula litera S terminantur. Aen. XII, 708. „*Ingentis genitos diversis partibus orbis.*“ Metam. VII, 540. „*Lanigeris gregibus balatus dantibus aegros.*“

10. *Vividus impetus*] Codex Regiae Societatis, *fervidus.* Non placet. Statius de Equo Domitiani [Silv. I, 1, 48]: „*Cui rigidis stant colla iubis,* vivusque *per armos* Impetus.“

15. *Iam lacte depulsum*] Mihi quidem semper visum est illud *Lacte* otiosum et superfluum. *Leonem*, inquit, *iam depulsum lacte ab ubere fulvae matris.* Atqui satis erat alterutrum, aut *lacte depulsum*, aut *ab ubere depulsum.* Virgil. Eclog. VII. [v. 15] „Depulsos a lacte *domi quae clauderet agnos.*“ Prudentius Peristeph. X, 663. „*unum de caterva infantium Parvum, nec olim* lacte depulsum.“ Suetonius in Tiberio c. 44. „*Infantes firmiores, nec dum tamen* lacte depulsos.“ Virgil. Georg. III, 187.

lere Raetis bella sub Alpibus
usum gerentem Vindelici; quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi

v. 17. Vulg. *Rhaeti*

aec iam primo depulsus ab ubere *matris Audeat.*" Varro de Re 4. [§ 16] „*Porci* depulsi a mamma *a quibusdam Delici appel-* Ibidem II, 2. [§ 17] „*Cum* depulsi *sunt agni* a matribus, *dili-thibenda est.*" Vides utramvis dictionem satis per se valere; sed simul nemo, quod sciam, adhibuit; neque adeo sine verbosae gar-iota adhibere poterit. Nam quod viri clarissimi Xylander et Cha-iective hoc accipiunt, *lacte ubere* sive copioso, id absurdius est, refelli mereatur. Equidem crediderim vocabulum *lacte* ex glossa sisse; et extrusisse aliud quid, quod iam indagandum est. Vide sic scripserit Noster; „*fulvae matris ab ubere lam* mane *depul-em Dente novo peritura vidit.*" hoc est, eo primum mane a lacte : atque inde ait *dente novo.* Mane autem esurientes leones prae-ritant, ut Statius Theb. VII, 670. „*Qualis ubi primam leo* mane *altis Erexit rabiem, et saevo speculatur ab antro Aut cervum, lum bellantem fronte iuvencum.*" an potius hunc in modum; „*lam pulsum leonem.*" Id enim generosae ferae proprium, ut non ex-m a matre depellatur; sed sponte se a mamma abigat, suarum im conscia. Sic et *aquilam* pullum paullo ante non mater (ut narrant fieri solere) sed *iuventus et patrius vigor* de nido pro-Iterum Statius Theb. IX. 740. „*Ut leo, cui parvo mater Getula Suggerit ipsa cibos, cum primum crescere sensit Colla iubis,* novos *respexit ad* ungues, Indignatur ali; *tandemque effusus Liber amat campos.*" Equidem ut non temere contenderim sic ab profectum esse; ita libere dicam, non deterius, immo melius ali-oc esse, quam quod vulgo iam circumfertur.

Videre Rhaeti bella] Locus hic ab omnibus interpretibus diu mul-exatus sub nostrum etiam stilum venire iam debet. In Editionibus ic concipitur: „*Videre Rhaeti bella sub Alpibus Drusum gerentem* ": neque aliter in recentioribus plerisque; adeo ut gens illa a ta uno nomine appellata fuerit *Rhaeti Vindelici.* Ita quidem iam pisse videntur Acron et Porphyrion: quorum hic, „*Scripta est*", *haec ecloga in Neronem Drusum; qui Rhetos Vindelicos bello* lle, „*Talem*", ait, „*Drusum videre Rheti Vindelici, barbarorum* Servius quoque ad Virgil. Aen. I, 247. „*Atque intima tutus iburnorum*) *Ideo* tutus, *quia Rhaetii Vindelici ipsi sunt Liburni, i admodum populi, contra quos missus est Drusus. Illi autem onibus originem ducunt, ut etiam Horatius dicit,* '*Quibus Mos ductus per omne Tempus Amazonia securi Dextras obarmet, distuli*'." Codex Graevianus in margine: „*Retii Vindelici Norici unum sunt.*" Atque hanc interpretationem cum plerique alii iam r, tum et ipse Velserus in Libris Rerum Vindelicarum [p. 3 ed. a. ondum tamen a nobis sic extorquebunt, unum populum coagmen-ine *Rhaetos Vindelicos* vocari, quos inter se diversos fuisse tot tores tradiderunt. Velleius Paterculus II, 39. „*Rhaetiam autem licos et Noricos* [*Pannoniamque*] *et Scordiscos novas imperio ubiunxit provincias.*" Et II, 95. „*Quippe uterque* (Tiberius et *divisis partibus* Raetos Vindelicosque *adgressi.*" Et 104. „*Ego mperator, in Armenia, ego in* Rhaetia *fui; ego a te in* Vinde-*in Pannonia, ego in Germania donatus sum.*" Et 122. „Vinde-Rhaetorumque *victor, curru urbem ingredi*". Suetonius Aug. c. 21.

Dextras obarmet, quaerere distuli:
Nec scire fas est omnia: sed diu

„Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam — item Rhaetiam, et Vindelicos, *ac Salassos gentes Inalpinas.“* Idem Tib. c. 9. *„Exin* Rhaeticum Vindelicumque *bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit;* Rhaetico atque Vindelico *gentes Alpinas, Pannonico Breucos et Dalmatas subegit.“* Plinius Nat. Hist. III, 24. [§ 133] *„His* (Noricis) *contermini* Rhaeti et Vindelici, *omnes in civitates multas divisi.“* Tacitus Annal. II, 17. *„Ni* Rhaetorum Vindelicorumque [*et Gallicae*] *cohortes signa obiecissent.“* Eutropius de Augusto [VII, 9]: *„Romano adiecit imperio, Illyricum,* Raetiam, Vindelicos, *et Salassos in Alpibus.“* Ita Graeci similiter, Strabo, Ptolomaeus, Agathemerus *ΡΑΙΤΟΥΣ ΚΑΙ ΟΥΙΝΔΕΛΙΚΟΥΣ* semper distinguunt. Quid iam de Servio et Scholiastis fiet, ficulneis sane copiis, si cum istis comparentur? Profecto non aliunde quam ex hoc ipso loco sic in menda cubante, commentum illud de Rhaetis Vindelicis hauserunt. Quod et ex parte vidit celeberrimus Dacerius: atque ideo lectionem aliam revocatum iit, cui editiones codicesque aliquot et in iis Battelianus noster astipulantur, *„Videre Rhaeti bella sub Alpibus Drusum gerentem* et *Vindelici.“* Multa tamen huic emendationi adversa sunt: nullus liber paullo vetustior coniunctionem *et* agnoscit: tum et Historia ipsa refragatur. Non enim et Rhaeti et Vindelici videre Drusum bellantem; quippe Drusus Vindelicos tantum, Rhaetos Tiberius aggressus est. Paterculus loco iam laudato: *„Quippe uterque* (Tiberius et Drusus) *divisis partibus Raetos Vindelicosque adgressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine perdomuerunt.“* Quae verba toti huic carmini quasi Commentarii vicem esse possunt. Noster ipse infra Carm. XIV. v. 14. „Maior Neronum *mox grave praelium Commisit, immanesque* Raetos *Auspiciis pepulit secundis.“* Quid ergo? vides in utraque lectione plane aquam haerere: neque sane id mirum, neutra enim vera est. Nos iam olim certam huius loci scripturam ex coniectura invenimus, *„Videre* Raetis *bella sub Alpibus Drusum gerentem Vindelici.“* atque ad hanc nos deduxit Horatiani stili indoles: noveram enim Nostrum numquam illud *sub Alpibus* sic inornate et nude prolaturum fuisse. Memineram etiam Alpes, ut pro variis regionibus varia sortitae erant nomina, ita et Rhaeticas appellatas esse. Tacitus Hist. I, 70. *„Ipse paullulum cunctatus, num* Rhaeticis iugis *in Noricum flecteret.“* Claudianus de IV Cons. Honorii, 442. *„Aspera nubiferas qua* Rhaetia *porrigit* Alpes.“ Iterum Tacitus de Mor. Germ. c. 1. *„Rhenus* Rhaeticarum Alpium *inaccesso ac praecipiti vertice ortus.“* Porro *Raetis* Noster suo more pro *Raeticis*; ut alibi *Venena Colcha, Mauris iaculis, Sulpiciis horreis, Aemilium ludum, Italo caelo.* Denique *sub Alpibus Rhaeticis* Vindelici Drusum viderunt; quia Rhaeti Vindelicis contermini. Hactenus ex coniectura progressi sumus; postea sagacissimum virum Nic. Heinsium nobiscum facere didicimus; qui in ora exemplaris sui, *forte*, inquit, *Rhaetis.* Accesserunt huc ad partes codex optimus Torrentii et veterrimus noster Graevianus, qui *Retii* habent; quod a *Retis* scribarum errore fluxisse videatur: et magis adhuc Reginensis, in quo *Reti* nunc habetur, litera quadam quae sequebatur erasa. Tandem in impresso codice ex Bibliotheca celeberrimi viri Petri Francii, cui variae aliquot lectiones ex libris scriptis adnotabantur, reperimus manuscriptum exemplar Rottendorphii *Retis* exhibere: neque parum laetati sumus divinationem nostram membranarum auctoritate firmari: quod et in aliis multis olim eventurum auguramur, siquis post operam nostram meliores codices hic illic latitantes diligenter excusserit.

Lateque victrices catervae
Consiliis iuvenis repressae
nsere, quid mens rite, quid indoles
trita sanctis sub penetralibus

v. 24. Vulg. *Revictae.* 26. *Faustis.*

Consiliis iuvenis revictae] Quod Lambinus in nonnullis emendatis reperisse se narrat, *repressae*; id ego in veterrimo Graeviano primo erat *revictae*, et postea sex posterioribus literis per puncta (ut solet) deletis, suprascriptum manu et atramento iisdem *pressae*. ivis sane pretii ea lectio est: nam vulgo recepta vix nobis placere i vel aurem vel nasum adhibemus: „*sed diu Lateque* victrices *Consiliis iuvenis* revictae *Sensere, quid mens rite, quid indoles*" vero *repressae*, ut et legit Scholiastes Porphyrion: „*Consiliis,*" *enis* repressae *eo pertinet, quod* late *victrices dixerat.*" Nihil ci potuit. Qui antea *longe lateque* grassabantur, iam *repressi,* et intra fines suos compulsi sunt. Cicero de Provinciis Consula- 2. [§ 31] „*Nationes eas, quae numero hominum ac multitudine rant in provincias nostras* redundare, *ita ab eodem esse partim partim* repressas; *ut Asia, quae imperium nostrum ante termi- inc tribus novis provinciis ipsa cingatur.*" Et mox c. 13 [§ 32] C. *Marius* influentes *in Italiam Gallorum maximas copias re- non ipse ad eorum urbes sedesque penetravit.*" Claudianus de tico, v. 400. „*Hoc monitu pariter nascentia* bella repressit." imus VI, 9, 6. de Sylla. „*Mithridatem compescuit, socialis belli* pressit." Illud deinde nota, *consilis iuvenis*: nam et eo longe feras *repressae*, quam *revictae*. Suetonius in Tiberio c. 37. [extr.] *ufestos suspectosque* comminationibus *magis et* querelis, *quam vi,* Contra, quam insulsa sodes repetitio est, *Victrices revictae*? non odit, is et amatae suae polypum depereat. Sed *repressae,* multo minus dicit, quam par est: parum enim fuisset *reprimere* Quid? annon satis hoc, quod repressit *iuvenis*, non dux veteranus; *siliis*, non praeliis multo suorum sanguine factis; quod *diu late- ices catervas,* non hostem numero spernendum et prioribus damnis Atqui *revictae* multo minus dicit, imo nihil dicit omnino. Nam nihil aliud notat, quam *refutatus, convictus*; neque umquam de praeliis, sed de calunmiis, criminibus, et iudiciis usurpatur. Ovi- . VI, 432. de Minerva. „*Ex quo* iudicio *forma* revicta *suo est.*" , 2. [VII 2 § 13] „*Qui, cum in culpa et maleficio* revicti *sunt, per- ad fati necessitatem.*" Ita Cicero [pro Arch. c. 6 princ.], *iudicio* Livius [XL, 16 § 3], *crimen revictum*: Lucretius IV, 489. „*An oculos aures* reprehendere? *an aures Tactus? an hunc porro apor* arguet *oris? An* confutabunt *nares? oculive* revincent?" pinor, veram huius vocabuli notionem; ab Horatii certe sententia lienam. Nam quod ex Lucretio citant, I, 586. „*nam si primordia ommutari aliqua possent ratione* revicta": et V, 410. „*Inde ca- es aliqua ratione* revictae": hoc est, victae, labefactae, tentatae: bricum sane incertumque est, cum varient ibi codices manuscripti; tumvis sit sincerum, tamen nonnisi a iudiciis tralatum esse videatur; de iisdem Primordiis, lib. I, 530. „*Nec* ratione *queunt* alia tentata quale illud Nostri Epist. I, 18, 80. „*Ut penitus notum si* ten- ina": et proinde illud *revictae* longe infra Horatii sensum, et ides sit existimandum.

Nutrita faustis sub penetralibus] Scholiastes Porphyrion ad locum:

Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in iuvencis, est in equis patrum

„Quia non potest Drusum laudare nunc, ut filium Augusti: ab eo educatum institutumque dicit.“ Bene sane: verum illud demiror, cum in eo iam sit Noster, ut institutionem et disciplinam laudet familiae Augustae, asseratque pene plus *doctrinae et cultui* Drusum, quam naturae et *indoli* debuisse; quo tandem consilio *fausta penetralia* dixerit. Nullum profecto epitheton vel data opera seligere potuit magis alienum. Quorsum enim *disciplina et cultus*; si *fortunae* et *faustitati* adscribenda erant omnia? Haec quidem se mutuo subvertunt, neque in uno eodemque loco possunt consistere. Sed cave credas Horatium huius culpae affinem esse; quanquam omnes quos viderim codices scripti editique in lectione hac conspirent. Auctor enim sponsorque esse ausim, sic a poëtae manu locum profectum esse: *„Sensere, quid mens rite, quid indoles Nutrita* sanctis *sub penetralibus.“* Lippus aliquis librarius iam a multis saeculis hanc labem invexit, literarum similitudine deceptus. Quippe *f* et *n* quam simillimas esse *f* et *u* nemo non videt: in vetustis autem membranis *ct* et *ſt*, ubi uno calami ductu scribuntur, vix inter se dignosci posse fide optima affirmare possum. Ceterum *sanctis penetralibus* nullum in omni Latio aptius vocabulum est, ubi de educatione et moribus, velut hoc in loco, agitur. Cicero Philippica II. c. 27. [§ 68] *„O audaciam immanem! tu etiam ingredi illam domum* (Pompeii) *ausus es? tu illud* sanctissimum limen *intrare?“* et mox c. 28. [§ 69] *„Quid enim illa* domus *viderat nisi pudicum, nisi ex optimo more et* sanctissima disciplina?“ Iuvenalis Sat. XIV, 68. *„Illud non agitas, ut* sanctam filius *omni Aspiciat sine labe* domum, *vitioque carentem?“* Columella, lib. X. [v. 279] *„Casta fides colitur nobis,* sanctique penates.“ Porcius Latro Declam. in Catilinam. [c. 14] *„Nec Druso* sanctissimi *sui* penates, *nec Saturnino ius sacrosanctae dignitatis auxiliatum est.“* Valerius Max. VI, 5, 1 [5 pr.] *„Tempus est lustitiae quoque* sancta penetralia *adire.“* Idem II, 7, 6. *„Tu, Postumi dictator, A. Postumium, quem ad generis* penetraliumque sacrorum *successionem propagandam genueras.“* Idem IX, 15, 3. [15, 2] de domo Octaviae sororis Augusti loquens: *„Ut eodem tempore* sanctissimi penates, *et veri sanguinis memoria spoliarentur, et falsi sordida contagione inquinarentur.“* Tacitus Annal. V, 1. de Livia Augusti uxore, Drusi huius matre: „sanctitate domus *priscum in morem, comis ultra quam antiquis feminis probatum.“* Peculiari vero ratione penetralia Augusti *sancta* vocabantur; cum quia ipsum domini cognomen *sanctum* significat, ut Glossae Philoxeni; *Augustus, IEPOΣ, sanctus.* Ovid. Fast. I, 607. *„Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes: Hic socium summo cum Iove nomen habet.* Sancta *vocant* augusta *patres: augusta vocantur Templa, sacerdotum rite dicata manu.“* Tum praeterea, quia in ipso palatio duo templa erant, Vestae et Apollini dedicata. Idem Metam. XV, 864. *„Vestaque Caesareos inter sacrata penates, Et cum Caesarea tu Phoebe domestice Vesta.“* Vides iam quam multis nominibus *sancta* dici mererentur *penetralia* domus Palatinae; tum ob sanctam disciplinam, tum ob sanctum Augusti nomen, tum ob sancta Deorum templa ibi aedificata, ut de vera huius loci restitutione vix amplius, opinor, dubitare possis.

29. *Fortes creantur fortibus et bonis*] In principe editione Veneta et maiore parte membranarum alia distinctio est; *„Fortes creantur fortibus: et bonis Est in iuvencis, est in equis patrum Virtus“*: quam viri insignes

irtus; neque inbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.
trina sed vim promovet insitam,
tique cultus pectora roborant:
tcumque defecere mores,

v. 31. Vulg. *Nec.*

, Xylander, aliique amplectuntur. Quibus accedit fere praestan-
ic. Heinsius, sic reponens ex coniectura; „*Fortes creantur for-
bonis Est in iuvencis*" etc. Multis tamen nominibus tam inter-
a, quam emendatio displicet. Principio enim, *fortibus et bonis*
ıa apud auctores formula nullo modo hic dividi et distrahi debet.
ist. I, 9, 13. „*Scribe tui gregis hunc, et* fortem *crede* bonum-
llius, XV, 2. [§ 3] „*Tamquam Plato laudes ebrietatis scripsisset,
esse eam* bonis ac fortibus *viris censuisset.*" Cicero Epist. Fam.
3] „*Quae quidem, etiam in summa* bonorum ac fortium *civium
eri tales viros deberet.*" Ibidem V, 19. [§ 1] „*Id quod omnes
)oni viri facere debent.*" Idem in Verrem III, 69. [§ 162] „*Quem
es, quamvis* bonum fortemque *facile paterer evadere.*" Ita Cicero
s, credo, deciesve diversis locis. Deinde et sententiae ipsi vim ac
'aciunt, qui *bonis* referunt ad *iuvencis* et *equis*. Ea vero iam
)licanda est: quia plerosque interpretes perperam haec cepisse
sserit hic noster de commodis bonae educationis. Verum est, in-
ncedimus, Fortes et bonos sibi similes procreare: generosum equum
um generosum gignere: neque ex aquilis columbas, verum aquilas
:trina tamen et institutio naturalem indolem roborant promovent-
uandocumque eae deficiant, quantumvis bene nata in culpas et
.buntur. Haec argumenti vis est, et orationis series: ubi iam
:e vides in *Fortes creantur fortibus* verbum postremum casu da-
ablativo, proferri; et proinde activam hic significationem efficere.
id vult, *Fortes non nisi a fortibus creari*; verum *Fortes pa-
ı nisi fortes filios creare.* Quamobrem, si sequentia sic ordinas,
trum est in bonis *iuvencis et in* bonis *equis*; corrumpis plane
, quae aliud quid et maius designat: *Virtus* scilicet *patrum est
:t generatim in iuvencis et equis*: virtus animalis generosi num-
:it et degenerat in sobole. Illud igitur interpretes nostros fefellit,
abripuit, quod passive et casu ablativo acciperent illud *Fortibus*;
icet *filios non nisi a fortibus parentibus gigni.* Hoc enim posito,
et commode sequeretur illud, *Est in* bonis *iuvencis patrum vir-
)oni pulli non nisi ab equis bonis generantur.* Sed hunc, ut
us, sensum tum argumenti vis et series respuit, tum et sequentia
futant, „*neque imbellem feroces Progenerant aquilae columbam*":
pacto, inversis verbis dicendum fuerit, „*neque imbelles ferocem
mt aquilam columbae.*" Verum haec, quae alicuius forte sunt
, hactenus: nam ut sagaci et vigilanti lectori satis diximus, ita
supino nimium.

)edecorant bene nata culpae] Diversam ab hac lectionem secuti
iastae veteres: „*indecorant,*" aiunt, „*id est, indecora faciunt,
:c dedecorant significat.*" Eandem et codices aliquot adhuc
ambini tres, et Pulmanni unus; ex nostris Graevianus veterrimus,
lleianus, a prima manu Magdalenensis, et pro varia lectione Batte-
:t mihi quidem vera videtur haec scriptura; licet alibi nusquam
m reperiatur. Unde enim bonis illis Librariis subnasci potuit;
emplaribus suis ita scriptam invenissent? Certe rite et legitime

Dedecorant bene nata culpae.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Hasdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma risit adorea;
Dirus per urbis Afer ut Italas,
Ceu flamma per taedas, vel eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et inpio
Vastata Poenorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Hannibal;
CERVI, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.
Gens, quae cremato fortis ab Ilio
Iactata Tuscis aequoribus sacra
Natosque maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbis,
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedis, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.

formata est: ut enim a *dedecore*, *dedecoro*; ita ab *indecore indecoro* deduci potest. Accius in Athamante apud Nonium [p. 489, 1 Merc.]: „*Cuiu' sit vita* indecoris, *mortem effugere turpem haut convenit.*“ Virgilius XII, 679. „*nec me* indecorem, *germana*, *videbis.*“ qui et alibi quater eo vocabulo usus est: Claudianus in Rufinum III [lib. I], 58. „*At nos* indecores *longo torpebimus aevo.*“ Tamen vetus Enarrator Iuvenalis ad Sat. XIV. v. 1. citat in hoc Nostri loco *dedecorant*: sed et ibi consulendae erunt membranae.

60. *Ducit opes animumque ferro*] Magdalenensis noster et Bodleianus *animosque*: ita prorsus apud Virgilium Aen. II, 799. „*Undique convenere* animis opibusque *parati.*“ et Statium Silv. III, 1. [v. 166] „*Macte* animis opibusque, *meos imitate labores.*“ Tamen plures hic et antiquiores sequimur, in quibus est *animumque*; ut Caesar de Bello Gallico VII, 76. „*Omnesque* et animo et opibus *in id bellum incumberent.*“ Sane Noster varietatem numeri videtur studio consectatus esse, ut supra Carm. IV, 2, 22. „*et* vires animumque *moresque Aureos educit in astra.*“ ubi potuit pariter *animosque*; uti sane a prima manu exhibet codex Petrensis: neque aliter Virgilius Aen. II, 617. „*Ipse pater Danais* animos viresque *secundas Sufficit.*“ Valerius Flaccus I, 243. „*Vos quoque nunc* vires animosque *adferte paternos.*“ Idem IV, 621. „*Sed te non* animis, *nec solis* viribus *aequum.*“ Maluit tamen *vires animumque*, et varietatis et Euphoniae gratia: ut Virgilius quoque Aen. IX, 717. „*Hic Mars armipotens* vires animumque *Latinis Addidit.*“ et ibidem 764. „*Iuno* vires animumque *ministrat.*“ Statius Silv.

Adfulsit populo; gratior it dies,
Et soles melius nitent.
Ut mater iuvenem, quem notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,
Votis ominibusque et precibus vocat;
Curvo nec faciem litore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quaerit patria Caesarem.

Gens Claudia, inquit, per omnes aetates rebus gestis clarissima, nihil non perficit, quodcumque aggreditur.

9. *Quem Notus invido Flatu*] Tres apud Torrentium fidelissimi, ut ait, codices *uvido* habent; quod sollemne est Noti epitheton: ut Noster alibi Epod. X, 19. „*Ionius* udo *cum remugiens sinus* Noto *carinam ruperit.*“ Statius Silv. I, 6. [v. 78] „*quas* udo *Numidae rapuere* *) *sub* Austro.“ et iterum II, 4. [v. 28] „*Nec quas* humenti *Numidae rapuere sub* Austro.“ Virgil. Georg. I, 417. „*et Iuppiter* uvidus Austris.“ Avienus in Arateis [v. 1464]: „*nam crassus desuper aer Cornua caeca premit,* notus uvidus *aëra cogit.*“ Melior tamen est recepta lectio, quam et in omnibus Nostris invenimus, „*quem notus* invido *Flatu Carpathii trans maris aequora Dulci distinet a domo.*“ *Uvido* enim perpetuum et generale hic adiectivum esset, nihilque adderet sensui praeter poeticam dignitatem: at illud *invido* non ornat modo, sed et auget sententiam; neque de commnui petitum est, sed ex ipso loci solo enascitur. Sic Hero Leandro, apud Ovidium [Heroid. 19], v. 21. „*Aut mare prospiciens*, odioso *concita vento Corripio verbis aequora paene tuis.*“ et ibidem, 120. „*Quoque minus venias*, invida *pugnat hiems.*“ Statius Silv. V, 1. v. 149. „*sic plena* maligno *Afflantur vineta* noto*: sic alta senescit Imbre seges nimio: rapidae sic obvia puppi* Invidet, *et velis adnubilat* aura *secundis.*“

13. *Votis, ominibusque et precibus vocat*] Turbant hic codices Manuscripti: Reginensis; „*Votis omnibusque et precibus advocat.*“ Galeanus: „*Votis omnibus et cum precibus vocat*“: Ceteri fere, „*Votis omnibusque et precibus vocat.*“ Editio Veneta 1478. „*Votis omnibus atque precibus vocat.*“ Altera 1490 „*Votis omnibus hunc et precibus vocat.*“ Illud *omnibus* speciosum est satis. Caesar de Bello Gall. VI, 31. „*Cativulcus* omnibus precibus *detestatus Ambiorigem.*“ Ibidem VII, 26. „*Flentesque proiectae ad pedes suorum*, omnibus precibus *petierunt.*“ et 78. „*Cum ad munitiones accessissent, flentes*, omnibus precibus *orabant.*“ Seneca Oedip. v. 205. „*Adest petitus* omnibus votis *Creon.*“ Quintilianus Declam. VI. [c. 5] „*Et, ut cupiditas fecerat blandum, obsecravit* omnibus precibus.“ Cicero Caesari, in Epist. ad Atticum IX, 11. [§ 3] „*Quamobrem a te peto, vel potius* omnibus precibus *oro et obtestor.*“ Idem pro Cn. Plancio c. 10. [§ 26] „*Quod Marium linquentem terram eam, quam servaverat, lacrimis* votisque omnibus *prosecuti sunt*“: ubi tamen doctissimus et mihi, dum vixit, amicissimus Graevius *ὁ μαχαίτης* ex membranis Erfurtensibus edidit, „*terram, quam servaverat*, votis, ominibus, lacrimisque *prosecuti sunt.*“ Recte hoc et pro solito suo iudicio vir celeberrimus. Quin et in Nostro sola illa sana est lectio, quae nunc ubique fere obtinet, et ex Acrone, codice Leidensi et aliis stabilitur; „*Votis* ominibusque *et precibus vocat*“: Livius Lib. I. in Praefatione. [§ 13] „*Cum bonis potius* ominibus, votisque, *et* precationibus *Deorum Dearumque* (*si ut poëtis, nobis quoque mos*

[*) Item hunc v. ad Epod. X 19 affert; scr. *legunt.*]

Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperae:
Culpam poena premit comes.
Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Foetus? incolumi Caesare, quis ferae
Bellum curet Hiberiae?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores:
Hinc ad vina venit laetus, et alteris
Te mensis adhibet Deum:
Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, uti Graecia Castoris
Et magni memor Herculis.
LONGAS ô utinam, dux bone, ferias
Praestes Hesperiae; dicimus integro
Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum sol Oceano subest.

v. 31. Vulg. *Redit.*

ipse carmine sequenti v. 39, „*Rite crescentem face Noctilucam*, Prosperam frugum." Contra, in vulgato illo, *Nutrit rura Ceres*, etiamsi bene Latine dici possent *rura nutriri*, non tamen id *Cereris* munus esset: non enim illa omnem *ruris* proventum nutrit et tuetur; non vites, non olivas, non poma; sed farra tantum et fruges: ut de vera huius loci emendatione vix ambigendum esse videatur.

31. *Hinc ad vina redit laetus*] Veteres quidem editiones habent *redit*; idque locum semel possessum sola Interpretum verecundia tenuit. Vetustissimi enim nostri Graevianus et Reginensis cum Bodleiano, et Lambini quibusdam, et ex Pulmannianis optimo, „*Hinc ad vina* venit." Quod et altero suavius est, et tutius ab exceptione. Nam qui *redit ad vina*, iam tum antea vino se invitasse videatur. At hic venit siccus sobriusque ab opere rustico.

37. *Longas o utinam, dux bone, ferias*] Iidem Codices optimae notae Graevianus et Reginensis, cum duobus Bersmanni, et Vigorniensi nostro sequioris aetatis, „*Longas o utinam*, rex *bone, ferias*." quod fortasse non contemnendum. Iam enim praecesserat *dux bone*, versu quinto: „*Lucem redde tuae*, dux bone, *patriae*": neque satis scio an decenter et sine omni fastidio hic repeti possit. Quorsum autem tum maxime *dux bonus* dicatur, cum *longas ferias* praestet: quando illud ad bellicam laudem, hoc ad pacem atque otium pertinet? Scimus quidem Augustum, ut et sequentes Imperatores, Regium nomen aversatum esse: at hic non tam potentiae, quam familiaritatis appellatio erit; ut Epist. I, 7, 37. etiam Maecenatem *regem* vocat, „rexque *paterque Audisti coram; nec verbo parcius absens*": ubi *Rex* est patronus, potens amicus. Porro *Rex bone*, nota formula est, et aliis usitata. Virgil. Aen. XI, 344. de Latino. „*Rem nulli obscuram, nostrae nec vocis egentem Consulis*, o bone rex." Statius Theb. II, 460. de Eteocle. „*ast horum miseret, quos sanguine viles Proiicis excidio*, bone rex." Quamobrem de

Ni tuis flexus Venerisque gratae
Vocibus Divom pater adnuisset
Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutae fidicen Thaliae
Phoebe, qui Xantho lavis amne crinis,
Dauniae defende decus Camenae,
Levis Agyieu.

v. 21. Vulg. *Victus.*

tem habent. Ita Torrentius, Pulmannus Bersmannusque in suis invenerunt: ita ipse in Graeviano, Leidensi, Zulich. Magd. Petrensi, Galei, Vigorn. Quidni itaque recipiatur: pronum enim fuit librariis pluralem hic ex singulari facere, quia praecesserat *nescios fari pueros*: contra ex plurali singularem facere et varietatis gratiam captare supra eorum captum erat. Expressit autem noster Homeri locum Iliad. Z. v. 60. *μηδ' ΟΝΤΙΝΑ γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ΟΣ φύγοι· ἀλλ' ἄμα ΠΑΝΤΕΣ Ιλίου ἑξαπολοίατ', ἀκήδεστοι καὶ ἄφαπτοι.* Ceterum unus Torrentii, et Pulmanni alter *iacentem*: sed bene habet vox recepta. Seneca Epist. CXXIV. [§ 8] „*Siquis diceret illum in materno utero* latentem, *tenerum et imperfectum et informem.*" et paullo post [§ 8], „*Qui maternorum viscerum* latens *onus est.*" Tacitus Hist. II, 13. „*Cum per cruciatus interrogarent, ubi filium occuleret; illa uterum ostendens*, latere *respondit.*"

21. *Ni tuis victus*] Sine membranarum ope nemo hanc lectionem in dubium vocaverit: *vocibus* enim sive *precibus victus* passim occurrit. Livius XXIII, 8. [§ 4] „*Victus patris precibus lacrimisque.*" et XLII, 22. [§ 7] „*Praetor Popilliae familiae precibus victus.*" Tacitus Annal. IV, 57. „*Augustus precibus uxoris evictus.*" Noster Epod. ult. v. 43. „*Castor Fraterque magni Castoris* victi prece." Sed Blandiniae membranae Cruquii, omnium antiquissimae, suggerunt *flexus*: „*Ni tuis* flexus *Venerisque gratae Vocibus Divum pater adnuisset.*" Valerius Flaccus III, 615. „*Ergo animum* flexus dictis *instantis.*" Virgil. Georg. IV, 399. „*Nam sine vi non ulla dabit praecepta, neque illum Orando flectes.*" ubi codex Mediceus apud Pierium, *Orando vinces*; ut nostri hic habent *victus*. Ovidius Epist. Helenae. [Her. 17, 92] „*His ego blanditiis, si peccatura fuissem,* Flecterer." Utram igitur lectionem praeferemus; cum utraque proba sit? Mihi quidem *flexus* arridet magis, cum ob venerandam Blandinii codicis auctoritatem, tum ob vocem quae sequitur, *Adnuisset.* Qui enim *adnuit,* eo ipso *flectitur*; et venuste continuatur metaphora. Quid quod Ovidius hunc ipsum locum videtur imitatus, Art. Amat. I, 441. „*Hectora donavit Priamo prece motus Achilles*: Flectitur *iratus* voce *rogante deus.*" et Corippus Africanus lib. I. [v. 172, p. 158 col. 2 l. 8 a fin. ed. Pisaur.] „Vocibus *his* flexus *cessit.*"

25. *Doctor argutae fidicen Thaliae*] Apollo *doctor* est Musarum et Poëtarum: quis negat? Lucanus in Panegyrico [v. 156]: „*Sive chelyn digitis et eburno verbere pulsas, Dulcis Apollinea sequitur testudine cantus: Et te credibile est* Phoebo didicisse magistro." Quin et Musae Poëtaeque *arguti* sunt, ut Graecis *Μοῦσαι λιγεῖαι*: Noster Epist. II, 2, 90. „*Qui minus* argutos *vexat furor iste* poëtas?" Martialis Epigr. VI, 34. [v. 7] „*Nolo quot* arguto *dedit exorata* Catullo *Lesbia.*" et VIII, 73. [v. 7] „*Fama est* arguti *Nemesis formosa* Tibulli." Bene itaque habent *Doctor Argutae,* neque temere sunt de loco movenda, quem a primis Typographiae initiis in editionibus cunctis possederunt. Manuscripti tamen hic variant. In tribus suis invenit Torrentius *ductor Argivae*: atque equidem *ductor* ipse quo-

VII.
AD TORQUATUM.

Diffugere nives: redeunt iam gramina campis,
Arboribusque comae:
Mutat terra vices; et decrescentia ripas
Flumina praetereunt:
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Inmortalia ne speres, monet annus, et almum
Quae rapit hora diem.
Frigora mitescunt zephyris: ver proterit aestas,
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
Nos ubi decidimus
Quo pater Aeneas, quo Tullus, dives et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.

v. 15. Vulg. *Pius* Aen.

nomine omnes Graecos, atque adeo *Lesbios*, comprehendi posse, facile ex multis poetarum locis probaveris. Virgil. Aen. I, 44. „*Pallasne exurere classem* Argivûm?“ et II, 254. „*Et iam* Argiva *phalanx instructis navibus ibat.*“ Propert. II, 19. [v. 79] „*Vidistis quandam* Argiva *prodire figura, Vidistis nostras: utraque forma sapit.*“ Martial. IV, 55. [v. 4] „Argivas *generatus inter urbes, Thebas carmine cantet et Mycenas — Nos Celtis genitos et ex Iberis Nostrae nomina duriora terrae Grato non pudeat referre versu.*“ ubi *Argivi* clare designant Graecos quoscumque; et proinde *Argiva Thalia* eadem erit ac *Graeca*; et ex opposito respondebit *Camenae Dauniae* sive *Romanae.*

7. *Et almum Quae rapit Hora diem*] Duo Torrentiani *album*; et similiter Franekeranus; et Graevianus pro varia lectione. Sed *dies albus* esset *hilaris, laetus, faustus*, ut Graecis *Λευκὴ ἡμέρα, ἡδεῖα καὶ ἀγαθή*. Quod ad Horatii mentem nihil facit: non enim quaelibet *hora* diem hilarem et candidum solem vehit. Silius Italicus lib. XV. [v. 53] „*Sed current* albusque dies, *horaeque serenae, Et molli dabitur victu sperare senectam.*“ Quare retinendum est cum editis *Almum*, perpetuum *Diei* epitheton. Virgil. Eclog. VIII. [v. 17] „*Nascere, praeque* diem *veniens age, Lucifer*, almum.“ et Aen. V, 64. „*si nona* diem *mortalibus* almum *Aurora extulerit.*“ Boëtius in Consol. IV, 6. [v. 15] „*Vesper seras nunciat umbras, Revehitque* diem *Lucifer* almum.“ Ceterum Vigorniensis noster absurde *polum* pro *diem* ingerit.

15. *Quo pius Aeneas*] Ita iam in editis ubique circumfertur: verum aliud suggerit melior pars membranarum. Codex antiquissimus Blandinius, „*Quo* pater *Aeneas*“: atque ita nostri Reginensis, Battelianus, Magdalenensis, Bodleiani duo, et a prima manu Graevianus; neque aliter unus Torrentii et Lambini aliquot. Quod vel ob solam Blandinii auctoritatem reducendum est. Et sane *Pater Aeneas* vicies aut amplius apud Virgilium occurrit: idque ex more, quia Pater erat gentis Romanae, unde Aeneadae vocabantur. Ennius Annal. I. [v. 53 Vahl.] „*Te nunc sancta precor Venus et genetrix* Patris nostri.“ Neque vero opus est, ut *pius* ideo assumatur, quo ostendat

Sed non haec mihi vis; nec tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quae spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugae
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae;
Non incendia Carthaginis inpiae,

v. 9. Vulg. *Non* tibi.

9. *Non tibi talium*] Blandinius antiquissimus cum Graeviano nostro, Reginensi, et melioribus aliis, *nec*. Quod etsi leve est, non ideo tamen neglegendum.

12. *Pretium dicere muneri*] Editio Veneta *muneri*, Germanica Loscheri *muneris*. Inde in sequentibus pro vario Interpretum iudicio nunc hoc, nunc illud obtinuit et adhuc obtinet. Sed melioris notae Codices, in quibus Leidensis noster et Graevianus cum aliis *muneri*; atque id sine dubio rectius. *Pretium dicere muneri*, i. e. *statuere, ponere*. Terent. Prolog. Hecyrae [v. 41]: „*Si numquam avare* pretium statui arti *meae*." Seneca Epist. 87. [§ 18] „*Quis pleno* sacculo ullum pretium ponit, *nisi quod pecuniae in eo conditae numerus effecit?*" Sic *dicere alicui diem, nomen, mulctam* etc.

17. *Non incendia Carthaginis*] Omnino meretur hic locus, vel ipsius Horatii causa, cuius honos et doctrina hic maxime periclitantur, diligenter expendi. „*Non celeres fugae Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae; Non incendia Carthaginis impiae, Eius qui domita nomen ab Africa Lucratus rediit, clarius indicant Laudes, quam Calabrae Pierides.*" ubi, ut hodie quidem exhibent omnes ubique codices, hoc clare dicitur: „*Non Hannibal ex Italia fugatus, et retro in Libyam pulsus, non Carthago incensa, clarius indicant laudes Scipionis Africani, quam Musa Ennii Calabri, qui belli Punici historiam versibus condidit.*" In quibus horribilis sane hallucinatio est, quae vix in illum hominem de media plebe cadere potuit. Primo enim *Hannibalis fugam* et *Carthaginis incendium* uni et eidem Scipioni adscribit. Atqui Hannibalem ex Italia retraxit P. Cornelius P. F. Scipio, anno ab Urbe condita DL; idemque diem suum obiit circa annum DLXVI. Carthaginem vero incendit P. Cornelius Scipio Aemilianus, filius quidem L. Paulli Aemilii naturalis, nepos vero superioris Scipionis adoptivus, A. U. C. DCVII, plus annis XL ab alterius obitu. Deinde Ennium innuit in poëmate suo Carthaginis incendium attigisse; cum Ennius A. U. C. DLXXXIV. mortuus sit, neque Annales suos ultra annum DLXVII deduxerit. Quid cum illo facias, qui talia portenta admittit; qui avum a nepote, Punicum bellum secundum a tertio, nescit distinguere; qui dimidii saeculi intervallum susque deque habet? Tamen haec dissimulant plerique Interpretes, prae verecundia magis, ut crediderim, quam ignorantia: soli Chabotius Daceriusque ingenue et aperte culpam arguunt; in eo tantum iniurii, quod Horatio ipsi crimen impingant, non librariis potius omnia contaminantibus. Quid enim? an ille, re fere recente, tum id ignoraverit, quod hodie decimo et septimo post saeculo pueri decennes sciunt? Fidem hominum appellamus: apage tam vesanam suspicionem: numquam hoc, o Flacce, de te credemus: *Ἄλλοις ἐπ' ἐθλοῖς τόνδ' ἀπωθήσεις ψόγον*. Quid enim vultis, o boni? nullumne habuit amicorum (recitare enim iis sua omnia ante editionem solebat) qui tam conspicuum errorem tollere posset

Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

IX.

AD LOLLIUM.

Ne forte credas interitura, quae
Longe sonantem natus ad Aufidum
Non ante volgatas per artes
Verba loquor socianda chordis;
Non, si priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque, et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae:
Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit aetas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.
Non sola comtos arsit adulteri
Crinis et aurum vestibus inlitum,
Mirata regalisque cultus
Et comites, Helene Lacaena:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios*)
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis proelia: non ferox
Hector, vel acer Deïphobus gravis
Excepit ictus pro pudicis
Coniugibus puerisque primus:
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi; sed omnes inlacrimabiles

praepositionem a suo verbo dissolvere ausus est, „*Arca | nique fides | prodiga per | lucidior vitro.*“ Eandem itaque veniam et speravit et impetravit hic in *Perlucidior,* quam illic in *Detorquet*; ut praepositio scilicet caesuram sustineat, tamquam a verbo divisa. Id quod frustra, opinor, expectasset; si invita Lyra et non sine aurium vulnere illud absonum concinuisset, „*Non incendia Car | thaginis impiae.*“ Nullis enim fidiculis divelli potest ea syllaba; utpote non extrinsecus adducta, sed inhaerens et insita: et proinde ad pausam sustinendam inepta plane et inhabilis. Habeat itaque suum sibi Falsarius, et historiae et artis ignarissimus; neque candidis stellis maculam inspergat: quem si omnibus vestigiis indagare et comprendere conati sumus; eruditus lector vel ipsius Horatii causa, cuius res hic agitur, votis suis favebit.

[*) Ilion, *quod dederat in ed. a.* 1711, *in eiusdem ed. praef. reiecit Bentl.*]

Inpune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avarae fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniae:
Consulque non unius anni;
Sed, quotiens bonus atque fidus
Iudex honestum praetulit utili et
Reiecit alto dona nocentium
Voltu, et*) per obstantis catervas
Explicuit sua victor arma.

patiar te sileri inornatum meis chartis; vide modo, quam inficetus et ineptus sensus enascitur. *Non patiar*, inquit, *te sileri meis chartis*. Quorsum, amabo, illud *patiar*? quid tantopere laborandum erat? Quasi vero *Lollius* interdixerit Flacco, ne quid de se scriberet: aut quasi *Chartae eius* invitae et reluctantes gesta Lollii referrent. Si illud modo dixisset, „*Non patiar te chartis sileri*; ut mox dicit, *Non patiar tuos labores oblivione carpi*; recte promisisset se Lollii laudes scripturum aliorum poetarum neglegentia praeteritas. Nunc cum additum sit, *meis chartis*; illud vero significaret, se, repugnante et vetante vel Lollio, vel alio quopiam, id aggressurum esse. Quod cum absurdum sit et a vero abhorreat, apparet illa *patiar* et *meis* una consistere non posse. Revocanda igitur est altera lectio *silebo*; ut quem in primis editionibus locum habuit, etiam in novissimis consequatur.

39. *Consulque non unius anni*] Locus hic perdifficilis est, et varia hominum iudicia expertus. „*Est tibi*, inquit, animus, *avarae fraudis* vindex, *non unius anni* consul, *bonus atque fidus* iudex, *qui reiicit nocentium dona* alto vultu, *et per obstantes catervas* victor". Haec omnia in periodi huius cursu de Lollii *animo* praedicantur: quorum praesertim illa, „*Animus Consul, cum alto vultu*", celeberrimis viris Fabro et Dacerio *κακόζηλα* et male affectata videntur, neque ullam iustam excusationem habere posse. Videamus tamen, cum bona eorum venia, siquid contra pro Horatio dici possit. Et imprimis observandum, optimos quosque scriptores non aliter interdum de animo, quam de persona quapiam loqui: qualia illa sunt, *Animus contemtor*: ut apud Salustium in Bello Iugurth. c. 64. [§ 1] „*Tamen inerat* contemtor animus, *et superbia, commune nobilitatis malum*." Virgil. Aen. IX, 205. „*Est hic, est* animus *lucis* contemtor, *et istum Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem*." et Senecam Epist. XXIV. [§ 8] „*Cato generosum illum* contemtoremque *omnis potentiae* spiritum *non emisit, sed eiecit*." *Animus victor*: plane ut hic apud Nostrum. Seneca Consol. ad Helviam c. II. [§ 2] „*Ut pudeat* animum, *toi miseriarum* victorem, *aegre ferre unum vulnus in corpore tam cicatricoso*." Et ad Marciam c. XXIII. [§ 3] „*Cum videres* victorem *omnium voluptatum* animum, *emendatum, carentem vitio*." Sulpicius Severus Epist. III. [§ 13, p. 148, 26 Halm] „*Est tamen* animus victor *annorum, et cedere nescius senectuti*." Boëtius Praefat. in Arithmet. [princ., p. 3, 7 Friedlein] „*Attuli non ignava opum pondera, quibus ad meritum nihil vilius, cum ea sibi* victor animus *calcata subiecit*." Animus *rector*, et *rex*, et *dominus*. Seneca de Beneficiis I, 16. [6 § 2] „*Refert, quo ille* rector (animus) *impellat, a quo forma datur rebus*." Ibidem V, 25. [§ 4] „*Paucis* animus *sui* rector *optimus: proximi sunt, qui admoniti in viam redeunt*." Idem Epist. CXIV. [§ 23] „Rex *noster est* animus, *hoc incolumi, cetera manent in officio*." Idem Nat.

*) [et *reponi iussit Bentleius praef.*]

X.

AD LIGURINUM.

O crudelis adhuc, et Veneris muneribus potens;
Insperata tuae cum veniet pluma superbiae,
Et quae nunc humeris involitant, deciderint comae,
Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae,

2. *Pluma superbiae*] Nondum inter interpretes convenit, quid sibi in hoc loco velit *pluma*, „*Insperata tuae cum veniet pluma superbiae.*“ *Pluma*, aiunt Scholiastae, est *prima barba*, *barba incipiens*; quos sequuntur Lambinus, Cruquius, Torrentius. At nemo quisquam poëtarum translatione hac usus est, ut barbam vocaret *plumam*. Neque vero ratio ulla excogitari potest; cur si id vellet Horatius, non proprio et suo nomine *barbam* appellaverit, „*Insperata tuae cum veniet barba superbiae*“: Non enim verbi humilitate offendi potuit, quod omnes fere poetae, etiam in carmine Epico, non sunt aspernati. Sed, quod maximum est, paullo infra in versu quinto *barbam* attingit; ubi, ait, „*in faciem verteril hispidam*“: ut putidum plane sit bis eandem sententiam continuo inculcare: ut ne addam absurdum esse, quam barbam iam *plumam* hoc est *mollem* vocaverit, eandem e vestigio *hispidam* fieri. Quare alia via insistebat Theodorus Marcilius, ut *plumam* hic interpretaretur *canitiem*; quale illud ait Nasonis esse, Trist. IV, 8. [v. 1] „*Iam mea cycneas imitantur tempora plumas.*“ Recte quidem cycnea pluma canitiem notat; quia cycni sunt candidi: sed dic sodes, an omnis omnino pluma est alba? Quonam igitur pacto *pluma*, per se et nude posita, alborem denotabit? Vidit, opinor, hanc absurditatem eruditissimus Dacerius; at cum diversum quid investigaret, eo redactus est, ut, ne nihil diceret, omnibus his absurdiorem sensum comminisceretur. „*Cum pluma venit tuae superbiae; hoc est,*“ inquit, „*cum id quo superbiebas, avolarit et abierit; more loquendi Graecis et Orientalibus noto.*“ Quinam, amabo, illi sunt Graeci? ut de Orientalibus concedam; qui tamen ipsi non *plumam*, sed *pennas* sive *alas* eo sensu usurpant: et unde ii Horatio imitandi? Enimvero quid cum *pluma* illa fiet, nequeo divinare: sed cum tot alii de scopo aberraverint, vide modo, an nos propius collimemus. Quid si igitur totus locus sic concipiatur? „*Insperata tuae cum veniet* bruma *superbiae*; *Et, quae nunc humeris involitant, deciderint comae*; *Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae, Mutatus, Ligurine, in faciem verterit hispidam.*“ Passim apud Scriptores adolescentia *veri*, provectior aetas *auctumno et brumae* comparatur. Et praeterea *bruma* pro tempore adverso ponitur; ut Ovid. Epist. Oenones [Her. V, 34]: „*Illa dies fatum miserae mihi dixit: ab illa Pessima mutati coepit amoris* hiems.“ Ergo, *Cum veniet bruma*, *insperata tuae superbiae*, perinde est ac si dixerit, *ubi natu grandior fueris*: sive *ubi calamitas superbiam tuam oppresserit.* Pergit vero in metaphora ab *hieme* traducta: *Cum comae*, inquit, *deciderint*; quod ad utramvis aeque refertur, sive brumam, sive aetatem. Quippe ut hieme *arborum comae* decidunt, unde illud Carm. IV, 7, 1. „*Diffugere nives; redeunt iam gramina campis, Arboribusque comae*“: ita et postmodum Ligurino exoleto *comae* tondebuntur. Tum et illud demum, „*In faciem verterit hispidam*“, ad utramque pariter respicit. Ut enim in matura viri aetate *hispida barba* est, ita hieme *hispida* est *agrorum facies*: ut Carm. II, 9, 1. „*Non semper imbres nubibus* hispidos *Manant in* agros, *nec* glacies iners.“ Quid iam videtur? nonne apte et concinne quadrant omnia? Levis a codicibus variatio est, sententia aperta, metaphora pulcherrime continuata. Quamobrem rem ipsam fortasse divinando attigimus.

Sordidum flammae trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris quibus advoceris
Gaudiis; Idus tibi sunt agendae,
Qui dies mensem Veneris marinae
Findit Aprilem:

tremunt." et ibidem v. 156. „*Supplicibus verbis illam placate: sub illa Et forma, et mores, et bona fama* manent." Ita ex unico codice Vossiano edidit; cum centum, credo, alii exhibuerint *tremit, manet.* Sic passim et ubique plurales numeros introduxit, prorsus contra morem Horatianum, ut fuse ostendimus in Notis ad Carm. I, 24, 8. Neque melius ei successit haec Flacci emendatio: proba enim codicum lectio est, „*Cuncta* festinat *manus*": ut Carm. III, 6, 9. „*Iam bis Moneses et Pacori* manus *Non auspicatos* contudit *impetus*": et Serm. I, 4, 141. „*Multa poëtarum* veniet manus, *auxilio quae Sit mihi*": ubi nullus erroris metus aut suspicio est: nam locum priorem versus ipse tutatur; in posteriore si *venient* reposueris; tum et dicendum fuerit, „*auxilio qui sint mihi.*"

11. *Flammae trepidant*] Ita omnes scripti editique cum veteribus Scholiastis, „*Sordidum flammae* trepidant *rotantes Vertice fumum.*" ubi *trepidant* erit, aut *tremulo motu feruntur*, ut Virgil. Eclog. VIII. [v. 105] „*Aspice, corripuit* tremulis *altaria* flammis": (verum isti sensui exprimendo verbum *rotantes* satis per se suffecerit) aut potius *festinant*; ut id voluerit Noster, *cunctam manum, mixtas pueris puellas*, etiam *ipsas flammas, festinare*? Sed vix crediderim tam inanem et frigidam figuram tam severo iudicio placere potuisse. Quare vide, annon forte legendum sit, „*Sordidum flammae* crepitant *rotantes Vertice fumum.*" Certe ea vox et sententiae novum aliquid addit, et poëtis aliis in simili descriptione mirifice placuit. Virgil. Georg. I, 85. „*Atque levem stipulam* crepitantibus *urere* flammis." Aen. VII, 74. „*Atque omnem ornatum* flamma crepitante *cremari.*" Lucretius VI. [v. 154] „*Nec res ulla magis, quam Phoebi Delphica laurus, Terribili sonitu* flamma crepitante *crematur.*" Tibullus II, 5. [v. 81] „*Ut succensa sacris* crepitet *bene laurea flammis.*" Nemesianus Eclog. IV. [v. 65] „*Incendens vivo* crepitantes *sulfure lauros.*" Propertius, IV, 3. [v. 58] „*Et* crepat *ad veteres herba Sabina focos.*" Plinius Hist. II, 22. [§ 82] „*Ergo ut e flagrante ligno carbo cum* crepitu, *sic a sidere caelestis ignis expuitur.*" Ovidius Fast. IV. [v. 781] „*Moxque per ardentes stipulae* crepitantis *acervos.*" Prudentius Peristeph. III, 13. „*Cum* crepitante *pyra trepidos Terruit aspera Carnifices.*" et v. 156. „Flamma crepans *volat in faciem.*" Silius Italicus lib. IV. [v. 683] „*Uritur omne nemus, lucosque effusus in altos Immissis* crepitat *victor Vulcanus habenis.*" Ibidem lib. V. [v. 571] „*stipula* crepitabat *inani Ignis iners, cassamque dabat sine robore flammam.*" Idem lib. XVII. [v. 107] „*Ipsius ingenti regis tentoria saltu Lugubre* increpitans *late circumvolat ardor.*" Idem lib. XIV. [v. 310] „*Perque altam molem et toties crescentia tecta Scandit ovans rapidisque vorat* crepitantia *flammis Robora.*" Ita doctissimus Modius ex membranis, in Lect. Novantiq. cap. 44. cum antea circumferretur *trepidantia.* Saepius enim eae voces a Librariis confunduntur; ut in hoc Flacci loco credo evenisse. Idem Silius lib. XVI. [v. 30] „*nam concitus Hanno Adventabat agens* crepitantibus *agmina cetris.*" et hic etiam ante Modium Lect. Novant. c. 19. libri vulgati *trepidantibus.* Prudentius Peristeph. VI, 100. „*Haec inter rapidis* focos crepantes *Intrant passibus, et minantur ipsis Flammarum* trepidantibus *caminis.*" Ita codices potiores apud Nic. Heinsium: ceteri *crepitantibus.* Sed notandum, ideo hic recte habere *trepidantibus*, quia praecessit *minantur*: ipsi enim camini prae metu et terrore *trepidare* hic finguntur. Quo modo et apud Senecam Oedipo v. 383. „*Neque ipsa,*

Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula;
Delectantque Deum, cui pecus et nigrae
Colles Arcadiae placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuvenum nobilium cliens,
Nardo vina mereberis.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quae si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego te meis
Immunem meditor tinguere poculis,
Plena dives ut in domo.
Verum pone moras et studium lucri;
Nigrorumque memor dum licet ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

XIII.

AD LYCEN.

Audivere, Lyce, Dî mea vota, Dî
Audivere, Lyce. fis anus, et tamen
Vis formosa videri,
Ludisque et bibis inpudens:

v. 11. Vulg. *Et nigri.* 16. *Merebere.*

11. *Nigri colles Arcadiae*] Battelianus pro varia lectione; *Delectantque Deum, cui pecus et* nigrae *Colles Arcadiae placent.*" Eodem plane redit sententia, et compositio est elegantior.

16. *Nardo vina merebere*] Ita editiones priscae; unde locum semel occupatum hactenus tenuit. Sed Lambini et Bersmanni aliquot, cum vetere nostro Graeviano, Magdalenensi, et Bodleiano *mereberis*; atque ita Battelianus pro varia lectione. Quod quare non recipiatur, nihil video: libentius enim hunc versum pede Cretico, quam Dactylo, claudere solet Noster: et sane dulcius aurem ferit. Ceterum de versu praecedente inanem litem agitant Interpretes, „*Si gestis*, iuvenum nobilium *cliens*": quorum alii Tiberium et Drusum et Marcellum, alii Caium et Lucium Caesares interpretantur. Frustra utrique: nam *nobiles iuvenes* quoscumque hic intelligit, qui, ut ubique usu venit, principem sui aevi poetarum clientem et sodalem sibi adsciscebant. Valerius Max. IX, 16. [1,6] „*Siquidem forum nostrum, et patris Curionis gravissimum supercilium, et filii sexcenties sestertium aeris alieni aspexit, contractum famosa iniuria* nobilium iuvenum." Et ibidem 17 [1,7], de Clodio; „*Noctes matronarum et* adolescentium nobilium *magna summa emtae.*" Seneca de Clementia, 1, 9. [§ 5] „*Ego sum* nobilibus adolescentibus*) *expositum caput, in quod mucrones acuant.*"

*) [adulescentulis *ed. Haase*]

Quo fugit Venus? heu! quove color? decens
Quo motus? quid habes illius, illius
Quae spirabat amores,
Quae me surpuerat mihi?
Felix post Cinaram, notaque et artium
Gratarum facies: sed Cinarae brevis
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem

aut posset; si *referunt*, tum eas quas iam possedit. Atque hoc verisimilius.

17. *Quove color decens*] Invaluit in omnibus editionibus ea interpunctio, ut *decens* ad *color* referatur: „*Quo fugit Venus? heu! quove color decens? Quo motus? quid habes illius, illius.*“ Quid vero sit *color decens* equidem nescio, qui *decorem* credideram in habitu, gestu, motu consistere: neque *quo fugerit* talis color, valde curandum; quem nescias an fuerit fucatus, et proinde facile reparari potuerit. Ab aliis id potius requiri solet, ut sit color *verus* et *ingenuus*, quam *decens*: Terent. Eunucho II, 3. [v. 27] „*nova figura oris papae!* Color verus, *corpus solidum, et succi plenum*“: hoc est, *qui non de cura est ac de fuco, sed naturalis*; ut recte ibi Donatus. Propertius I, 4. [v. 13] „*Haec sed forma mei pars est extrema furoris, Sunt maiora, quibus, Basse, perire iuvat*: Ingenuus color, *et multis decus artibus*“: ubi obiter corrigendum credo, *multis* decor *artibus*. Sed in Horatio alium plane colorem induet sententia, distinctione tantum mutata, in hunc modum, „*Quo fugit Venus? heu! quove color? decens Quo motus?*“ Enimvero non *omnis motus*, quod vulgata innuit lectio, iam Lycen reliquerat (quippe quae, invita licet Venere, *ludebat, bibebat, et cantabat*), sed *motus decens*. Quod quale sit ex Quintiliano disces, Instit. I, 16. [c. 10 § 26] „*Corporis quoque* decens *et aptus* motus, *qui dicitur Εὐρυθμία, est necessarius.*“ et Tibullo IV, 2. [§ 8] „*Illam quicquid agit, quoquo vestigia* movit, *Componit furtim subsequiturque* decor.“ Ceterum, hac distinctione posita, constructio Virgilianae illi simillima erit, Aen. VI, 122. „*quid Thesea? magnum Quid memorem Alciden?*“

21. *Et artium Gratarum facies*] Planissima quidem haec prima fronte videntur, neque ullam difficultatem habere: „*Felix post Cinaram, notaque, et artium Gratarum facies.*“ *Felix facies*, quasi per exclamationem, ut illud Terentii, Eunuch. II, 3. [v. 5] „*O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres.*“ Ubi optime Donatus: „*Faciem modo, non partem corporis dicit, sed totam speciem, quae apparet et cernitur.*“ Quo modo et hic Horatius integram formam, non os et vultum intelligit. *Facies* autem *gratarum artium*; ut Carm. IV, 1, 15. „*Namque et nobilis, et decens, Et centum puer artium.*“ Eleganter Scholiastes Cruquii; „*Artium gratarum facies dicitur, quae oculis, nutu supercilio rum, cervicis volubilitate, capitis gratia, totius denique corporis motu placet.*“ Quid videtur clarius? His tamen non contentus celeberrimus Dacerius, sic locum corrigere tentavit, „*Felix post Cinarum, notaque et artium Gratarum* facie.“ *Nota facie artium*, idem ait esse, ac *nota artibus*. Quis vero vel fando inaudivit, *facies artium*, pro *artes*? ubi locorum natus est iste mos loquendi? Vereor, ut ne faciem quidem correctionis hoc habeat. Neque vero correctione ulla hic opus; distinctione tantum iuvanda sententia est, hunc in modum: „*Felix post Cinaram, notaque et artium Gratarum facies.*“ Tollenda, inquam, interpunctio post *Notaque*; quae omnes omnino editiones huc usque obsedit et inquinavit. Quid enim esset *nota facies* per se positum? egregia vero laus Lyces, si

Quantis fatigaret ruinis,
Indomitus prope qualis undas
Exercet Auster, Pleïadum choro
Scindente nubes; inpiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignis.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qua regna Dauni praefluit Appuli,
Cum saevit, horrendamque cultis
Diluviem minitatur agris;

v. 20. Vulg. *Indomitas*. 26. *Qui*. 28. *Meditatur*.

in quo loco sequiores codices habent *cineres*, ut hic nostri. Retinemus tamen *cineres*, ut vitetur *κακοφωνία rem facem*.

19. *Quantis fatigaret ruinis*] Graevianus noster et Reginensis corrupte, *fatigarat*. Nicolaus Heinsius in ora sui libri, „*Forte*," inquit, „*fatigarit*." Sed recepta lectio sana est. Eo ipso tempore *spectandus*, tum cum *fatigaret*. Si legeris *fatigarit*, tum hoc dices, *Nunc* spectandus, quantis ruinis *olim* fatigaverit. Quod priore illo deterius est.

20. *Indomitas prope qualis*] Tiberium victorem Austro comparat, Rhaetos undis. Vide itaque, quo consilio id protulit, „Indomitas *prope qualis* undas *Exercet Auster*." Scio equidem generali epitheto *mare indomitum* poëtis dici, ut Ovidio Trist. I, 12. [11 v. 39] „*Iactor in* indomito *brumali luce* profundo." Tibullo II, 3. [v. 45] „*Claudit et* indomitum *moles* mare." et II, 5. [v. 80] „*Prodigia* indomitis *merge sub* aequoribus." Verum illud in hac comparatione displicet; quod Rhaetos, quos iam *ruinis fatigatos* dixerat, postea *indomitos* appellet. Quamobrem dubito, annon id, quod recepta lectio Rhaetis assignat, Tiberio potius tribuendum sit, hunc in modum: „*Devota morti pectora liberae Quantis fatigaret ruinis*, Indomitus *prope qualis undas Exercet Auster*." Quod et eo magis placet; quia geminus huic et germanus est Ovidii locus, Epistola Sapphûs [Her. XV], v. 9. „*Uror, ut*, indomitis ignem exercentibus Euris, *Fertilis accensis messibus ardet ager*." Vides hic *indomitos Euros exercere ignem*, plane ut apud Flaccum ex nostra correctione *indomitus Auster exercet undas*. Et profecto cum haec scriberet Naso, verba ipsa, de quibus agimus, in mente habuit. Quin et Porphyrion ita olim, ut nunc nos, legisse censendus est. Sic enim *παραφράζει*, „*Qualis est Auster, cum ortu Virgiliarum seu Pleiadum* concitatus *exercet undas*": ubi *concitatus* respondere videtur *τῷ indomitus*; *undas* vero epitheto caret. Porro Galeanus noster mendose praefert *indomitos*, quod forte ab *indomitus* natum esse videatur.

24. *Medios per ignes*] Mallem, si scripti codicis auctoritas accederet, „*impiger hostium Vexare turmas, et frementem Mittere equum medios per* enses." *Enses* enim cum *hostium turmis* aptius coniungi videntur, quam *ignes*. Statius Theb. X, 709. [714] „*i, praelia misce Per Danaas acies*, mediosque per *obvius* enses." Idem VII, 488. [487] „*excipiunt iussi*, mediosque per enses *Dant iter*." et ibidem 280. „*Macte animo iuvenis*: medios *parat ire* per enses *Nudaque pro caris opponere pectora muris*." Silius Ital. III. [v. 120] „*ruis* ipsos *acer* in enses, *Obiectasque caput telis*." Virgil. Aen. IX, 400. „*an sese* medios *moriturus* in enses*) *Inferat, et pulchram properet per vulnera mortem*." Idem Eclog. X, 45. „Tela inter media, *atque adversos detinet hostes*." et Aen. X, 237. „*muro fossisque tuetur* Tela inter media, *atque horrentis Marte Latinos*." XII,

*) [*enses* Servius, *hostes* Med. et Rom. codd. et Serv.]

Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus adrogavit,
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque et Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela praesens
Italiae dominaeque Romae.
Te fontium qui celat origines
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te beluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventes funera Galliae,
Duraeque tellus audit Hiberiae:

v. 49. Vulg. *Paventis.*

dissimulantis et subdole occultantis, quo violentius postea erumpat. Idcirco et iam olim sub ferula criticorum vapulavit hic locus. Porphyrio: „*Male dixit*, meditatur *diluviem; quia in ipso actu est: nec debet cogitare ac condiscere id, quod iam facit.*“ Excusare conatur Servius; ita tamen, ut antiquum loquendi morem fuisse, postea desiisse fateatur, ad bina illa Virgilii loca Georg. III, 153. Aen. IV. 171. „*Inachiae Iuno pestem meditata iuvencae. Nec iam furtivum Dido meditatur amorem.*“ *Meditata*, ait, *inferens et exercens, accipiamus; ut Horatius;* Horrendamque cultis diluviem meditatur agris*; id est, infert, exercet. Nam in ipsa meditatione exercitium et actus est. Sciendum tamen est hoc hodie in usu non esse.*“ Meo tamen iudicio et frustra hoc accusat Porphyrion, et perperam defendit Servius. Neque enim aut apud Virgilium aut Nostrum *meditari* est *inferre*, et ipsam rem, quam meditatur aliquis, agere, ut voluit Servius; sed cogitare, parare, designare; ut ubique alias: neque Aufidus iam *facit diluviem*, ut arguit Porphyrion. Eo enim posito, utrumque vocabulum aeque culpandum esset. Nemo enim *minitatur* id quod iam *facit*; non magis, quam *meditatur.* Verum haec est, ni fallor, Horatii sententia: *Qualis*, inquit, *Aufidus* volvitur; *cum aquis per pluvias adauctis* saevit ac fervet; *et tantisper intra ripas se continens*, meditatur *sive* minitatur *extra alveum exire, et late agros inundare.* Atque haec imago omnium efficacissima est ad Tiberii impetum exprimendum. Rapidissimus enim fluit amnis, dum alveo adhuc cohibetur mox exiturus; at postquam in patentes agros effusus stagnaverit, tum vero lentior et segnior incedit. Quamobrem, ut iam dixi, non adeo facile est diiudicare, utra verior meliorve sit lectio. *Meditatur* agnoscunt Scholiastae veteres et Servius: at Nonius his antiquior et potiores Horatii codices, *Minitatur.* Equidem, etsi Interpretes fere dissentientes hic habeam, posterius verbum praetulerim: cum quia melius quadret cum *saevit*; tum quia praesentius quiddam fortiusque significet. *Minitamur* enim in praesens, *meditamur* in longinquum. *Meditari* ergo diluviem etiam tenuis et sicco fere alveo potuerit Aufidus: *minitari*, non nisi plenus et fervens. Iam autem, quod aiunt ideo se malle *meditari*, quia audacior metaphora est, et humanum affectum fluvio communicat; in eo iudicium eorum desidero. Quippe et *minitari* aeque est affectus humanus; neque rei inanimatae nisi per translationem potest competere.

49. *Te non paventis*] Ita quidem editi omnes, et codices vetustiores. Ceterum in recentioribus duobus, uno Collegii Regii, et altero Episcopi

Custode rerum Caesare, non furor
Civilis aut vis exiget otium;
Non ira, quae procudit ensis,
Et miseras inimicat urbes.
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpunt Iulia; non Getae,
Non Seres infidive Persae,
Non Tanain prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus et sacris,
Inter iocosi munera Liberi,
Cum prole matronisque nostris
Rite Deos prius adprecati,
Virtute functos more patrum duces,
Lydis remixto carmine tibiis,
Troiamque et Anchisen et almae
Progeniem Veneris canemus.

Utrumque suos auctores habet. Virgilius Georg. [III, 277] „*non Eure, tuos, neque* solis ad ortus.“ Plinius Nat. Hist. VII, 27. [§ 97] „*Ad* solis ortus *missus*.“ Prudentius Apotheos. v. 424. „*Audiit adventum domini, quem* solis *Hiberi Vesper habet, roseos et qui novus excipit* ortus.“ Ovidius Epist. Paridis [Her. XVI, 141]: „*Nec tibi par usquam Phrygiâ, nec* solis ab ortu.“ Sallustius Catil. c. 36. [§ 4] „*Cui cum ad occasus* ab ortu solis *omnia domita armis parerent*.“ Et Iugurth. c. 17. [§ 4] „*Ab occidente fretum nostri maris et Oceani*, ab ortu solis *declivem latitudinem*.“ Ac nos quidem, etsi maior pars membranarum *ortus* exhibeant, *ortum* tamen cum paucioribus probamus; ne toties sibilet litera S in *maiestas ad ortus solis*.

18. *Exiget otium*] Scholiastes Porphyrion: „*Exiget; nunc, excludet: ut sit, quasi extra aget; ut Terentius*, ‘*Spectandae an exigendae sint vobis prius*.’“ Atque hanc lectionem sequuntur praeter aliquot Lambini Leidensis noster et Colbertinus, quibus in margine adscriptum *eximet* pro varia lectione. Contra, Graevianus et Reginensis *eximet* in ipso versu habent, et *exiget* ad oram ablegant. Ceteri omnes cum Acrone Manuscripto et editionibus priscis *eximet* retinent; nulla diversae scripturae mentione facta. Utra iam harum retinenda erit? an *eximet otium*, hoc est, adimet, tollet? ut Ovidius Remed. Am. [v. 139] „Otia *si* tollas, *periere cupidinis artes*.“ Statius Silv. I, 2. v. 182. „*Ergo age iunge toros, atque* otia deme *iuventae*.“ Ovid. Pont. I, 2. [v. 16] „*Hostibus in mediis interque pericula versor, Tamquam cum patria* pax *sit* ademta *mihi*.“ Verum illud officit, quod *eximere* de re molesta plerumque dicitur, ut *eximere curam, metum, famem, spinas, fastum*, atque alia eiusmodi quae *intra* corpus aut animum versantur; et proinde ex eo eximi, educi, extrahi, evelli possunt. *Otium* vero et *pacem* et caetera laeta, vel quae extra hominem consistunt, non tam *eximi* quam *adimi* dixerim. Rectius igitur legemus, „*Civilis aut vis* exiget *otium*,“ id est, excludet, expellet, exturbabit; ut Noster alibi, *Exactos tyrannos*. Tacit. Annal. VI, 3. [VI, 9] „*Hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia* exactus.“ Et XIV, 28. „*Vibius Secundus repetundarum damnatur, atque Italia* exigitur.“ Plautus Capt. V, 4. [v. 4] „*Ubi labore lassitudo est* exigunda *ex corpore*.“ Vide plura apud Nonium Marcellum v. *Exigere* [p. 290 Merc.].

An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non mollis viros?
Feremus: et te vel per Alpium iuga
Inhospitalem et Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid iuvem meo
Inbellis ac firmus parum?
Comes minore sim futurus in metu,
Qui maior absentis habet:
Ut adsidens inplumibus pullis avis
Serpentium adlabsus timet
Magis relictis; non uti sit auxilî
Latura plus praesentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuae spem gratiae:
Non ut iuvencis inligata pluribus
Aratra nitantur mea;

v. 17. Vulg. *Sum.* 21. *Non ut adsit.* 26. *Meis.*

17. *Sum futurus in metu*] Lege ex emendatione praestantissimi Nic. Heinsii: „*Comes minore* sim *futurus in metu.*“ *sim*, ut respondeat *τῷ iuvem.*

21. *Non, ut adsit, auxilî*] Vide modo seriem verborum: Avis, inquit, incubans magis timet pullis suis absentibus; *non latura plus auxilii praesentibus, ut adsit*; hoc est, *quamvis adsit.* Nonne iam sentis eandem rem bis dici? sine dubio alterutrum supervacuum est, aut *praesentibus*, aut, *ut adsit.* Satis per se rem exprimit, *Non latura plus auxilii, ut adsit*: demto *praesentibus*; vel, *Non latura plus auxilii praesentibus*; demtis, *ut adsit.* Haec tamen tot Interpretes patienter tulerunt; quia sic inveneran in editionibus priscis. At, si bonis suis uti novissent, meliora eos docere poterant codices scripti; quorum veterrimus Blandinius, et Pulmanni unus cum aliquot Lambini sic verba repraesentant, „*Magis relictis; non* uti sit *auxilî Latura plus praesentibus.*“ Quibus fere accedunt Graevianus noster et Galeanus cum sex aliis, qui *ut sit* exhibent, ex illo altero leviter corruptum. Et sententia et dictio clarissima est. *Plus timet pro pullis absentibus, non uti* (id est, *non quo, non quod*) *praesentibus plus auxilii latura sit.*

26. *Aratra nitantur meis*] Scabies mera et rubigo est, quae in omnibus fere editionibus lectio circumfertur, „*Non ut iuvencis illigata pluribus Aratra nitantur meis.*“ Omnino reponendum est ex codicibus Canteri, Lambini et Bersmanni, „*Non ut iuvencis illigata pluribus Aratra nitantur* mea.“ Sic et ex nostris habet Bodleianus, et pro varia lectione Battelianus. Verum quidem est, vetustiores membranas *meis* praeferre: sed perperam. Possessivum enim *meus* cum propiore nomine coniungi debet: neque vero in *meis pluribus iuvencis* aut duplex adiectivum, aut prava et luxata collocatio tolerari potest. Porro pro *nitantur* Torrentii codices aliquot et unus Fabricii cum nostris Galeano et Magdalenensi *nectantur.* Sic Avienus Fabula XXXII. [v. 2] „*Haerentem luteo sub gurgite rusticus axem Liquerat, et* nexos *ad iuga tarda boves.*“ et XXVIII. [v. 5] „*Cautus et immenso cervicem* innectit *aratro.*“ Sed hoc in loco *illigata nectantur* esset *βαττολογεῖν* et bis idem dicere. Quare retinemus *nitantur*, sive, luctentur, gemant, in dura tellure proscindenda.

II.

VITAE RUSTICAE LAUDES.

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fenore?
Neque excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare;
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos;
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantis greges;
Inutilisve falce ramos amputans;
Feliciores inserit;
Aut pressa puris mella condit amphoris;
Aut tondet infirmas ovis.

v. 5. Vulg. *Nec.* 13. *Inutilesque.*

13. *Inutilesque falce ramos*] Primus omnium vir doctissimus Georgius Fabricius anno MDLXX, et postea Henricus Stephanus aliique, horum versuum ordinem inverterunt, in hunc modum: „*Ergo aut adulta vitium propagine Altas maritat populos; Inutilesque falce ramos amputans, Feliciores inserit: Aut in reducta valle mugientium Prospectat errantes greges.*“ Idque ex sola coniectura contra omnium codicum auctoritatem: nimirum, ne duo disticha illa de arborum cultu, alterum de maritatione, alterum de putatione et insitione, separentur, ut vulgo fit, ac divellantur, interveniente illo, „*Aut in reducta valle mugientium Prospectat errantes greges.*“ Quod utrum recte atque ordine ab iis factum sit necne, non cuiusvis est diiudicare. Posse quidem eiusmodi errores exscriptorum socordia furtim irrepere, et nonnunquam re ipsa irrepsisse, nemo dubitaverit, nisi qui in veteribus membranis hospes sit. Equidem sancte testari possum, me nullum Horatii codicem versavisse, qui non alicubi unum vel alterum versum de sede sua luxaverit, ex aliis tamen facile corrigendus, et plerumque a manu secunda in ordinem reductus. Nihilominus haud temere contra omnium codicum fidem versuum seriem invertendam esse, neque citra ultimam necessitatem, omnes cordati semper existimarunt. Videamus igitur, quid in lectione recepta tantopere culpandum sit, et quid tandem utilitatis apportet ista immutatio. Post versus, inquiunt, de maritatione vitis continuo sequi debent alteri de insitione, propter argumenti cognationem. Recte quidem, si eodem tempore vel continenter utrumque opus per rusticos fieret. Atqui *maritatio* fit mense Octobri, *putatio* et *insitio* mense Martio. Columella lib. XI, 2. [§ 79] „*Per hos dies* (mense Octobri) *ulmi vitibus recte* maritantur, *ipsaeque* [*vites*] *in arbustis ac vineis recte propagantur.*“ Et ibidem [§ 23]: „Insitio *quoque arborum atque vitium tepidis locis hoc tempore* (mense Februario) *commode administratur.*“ Et paullo post [§ 26]: „*Igitur a Calendis Martii eximia est vitium* putatio *usque in decimum Calendarum Aprilium; si tamen se gemmae nondum moveant: surculi quoque silentes ad* insitionem *nunc praecipue*

At cum tonantis annus hibernus Iovis
Imbris nivesque conparat,
Aut trudit acris hinc et hinc multa cane
Apros in obstantis plagas;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumve leporem, et advenam laqueo gruem,
Iocunda captat praemia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?
Quod si pudica mulier in partem iuvet
Domum atque dulcis liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli;
Sacrum vetustis exstruat lignis focum,
Lassi sub adventum viri;
Claudensque textis cratibus laetum pecus,
Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemtas adparet;
Non me Lucrina iuverint conchylia,
Magisve rhombus aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare.
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Iocundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus,
Vel hoedus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut iuvat pastas ovis
Videre properantis domum!

v. 35. Vulg. *Pavidumque.*

fluentium, quam tenuis aquae et obiectu lapillorum resultantis.“ Valerius Flaccus IV, 402. „*inde per urbes Raptatur Graias, atque* ardua *flumina* ripis.“

52. *Ad hoc vertat mare*] Illustrissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte,* inquit, *legendum,* „*Vel quos Eois intonata fluctibus Hiems ad hoc* verrat *mare.*“ Sed praeterquam, quod omnes Flacci codices summo consensu *vertat* hic agnoscunt; etiam apud Priscianum bis ita legitur p. 863. et 930. neque variant ibi, quos consului, quatuor scripti. Ansam Heinsio correctionis illud videtur porrexisse, quod habetur Serm. II, 3. v. 235. „*tu pisces* hiberno *ex aequore* verris.“ Verum aliud longe est, piscatorem cum reti et everriculo pisces *ex mari verrere* (proprie enim hoc dictum est) aliud, *hiemem* et tempestatem pisces *ad mare verrere.* Talis enim locutio nullum, credo, habet auctorem. Quare nihil mutandum.

III.

AD MAECENATEM.

Parentis olim si quis inpia manu
Senile guttur fregerit;
Edit cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit, an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnis candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris inligaturum iuga
Perunxit hoc Iasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosae Apuliae:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius.
At si quid unquam tale concupiveris,
Iocose Maecenas, precor,
Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

IV.

AD MAENAM POMPEII LIBERTUM.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Hibericis peruste funibus latus,
Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.

nuos menses venditio *habita est*, *multumque auri* redactum." Digest. lib. III. tit. 5. sect. 35. „*Non enim e vestigio in officio deliquit, si non protinus res suas distraxit ad* pecuniam redigendam." Ibid. V, 3, 20. [§ 6] „Redactae *ex pretio rerum venditarum* pecuniae *usuras non esse exigendas.*" X, 2, 26. „Pecuniam *ex pretio* redactam *ei numerari, cui legata sit.*" X, 2, 38. „*Hic communes* pecunias *ex reditibus* redactas *singulis subministraverat.*" XX, 4, 2. „*Quamvis ex ceteris* pecuniam *suam* redigere *possit.*" Asconius Pedianus ad Verr. [act. II] I. c. 20. [§ 52] „Quaesto rem] *eum ad quem* rediguntur pecuniae *ex proscripti bonis, et a quo sociis adnumerantur.*" Atque haec hactenus: quae eo fusius accumulavimus, ut vera lectio, quae toties vi et iniuria de loco suo pulsa est, tandem aliquando in sedibus propriis secura requiescat.

Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum?
Hoc, hoc tribuno militum.

V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

At ô Deorum quicquid in caelo regit
Terras et humanum genus,

qui nos distinxit, Othoni.“ Ubi vetus Scholiastes: „*Legi Othonis, qua iussit eos, qui quadringentorum sestertiorum haberent reditus, in numero Equitum esse.*“ Hinc patet vel τριῳδούλους Libertos, si ad CCCC millium censum semel pervenissent, eo ipso equites fuisse. Contra, per eandem legem ingenuos et ingenuis prognatos, si forte infra illum censum decidissent, plebi accenseri solitos, Noster ipse clare docet Epist. I, 1, 58. „*Est animus tibi, sunt mores et lingua fidesque: Si* quadringentis *sex septem millia desunt,* Plebs *eris.* Roscia, *dic sodes, melior* lex, *an puerorum Naenia?*“ Adhuc igitur quaerendum est, quid sibi ista velint, *Othone contemto*: nullo enim fulta sunt tibicine, quae docti interpretes hactenus attulerunt. Neque longe ea de caussa proficiscendum est: ecce enim tibi e media re et ipsis ex verbis nascentem explicationem, quae omnem, ut opinor, numerum absolvet: „*Sedilibusque magnus in primis eques, Othone contemto, sedet.*“ Si iure, inquis, ut eques, in quattuordecim sedit Maena; cur additur *Othone contemto*? Eam ipsam ob rationem, Quia iure ibi sedit. Vetuerat enim L. Roscius Otho, nequis infra CCCC M. censum in gradibus illis sederet. Quisquis igitur, ut Maena, supra illum censum longe evectus fuit, *contemnere* potuit Othonem, et legi eius impune oppedere. Quid reditus meos, Otho, rimaris et exploras; si forte lege tua damnatus de quattuordecim gradibus deturbandus sim? ego vero census meos bene novi, et te tuamque legem οἰμώζειν iubeo. Iam tandem, opinor, perspicis, qua fiducia fretus Maena Othonem contemserit. Sed ea *contemnendi* significatio latuit hic interpretes. Simile tamen quid Iuvenalis [X, 123] habet de Marco Tullio, qui „*Antonî gladios potuit* contemnere, *si sic Omnia dixisset.*“

17. *Tot ora navium gravi*] Iulius Scaliger in Hypercritico [p. 889] hunc locum sic castigat, *Quid attinet tot* ora *navium gravi Rostrata duci pondere?* „*Nescio*“, ait, „*an* ora *dicamus navium recte, quia et* rostrum*: nam sane* rostrum *triremibus est,* os *non est.*“ Mussant hic Interpretes, quamquam alias libenter adversus Scaligerum insurgunt. Equidem fatebor me apud neminem Poëtarum *os navis* reperisse: neque tam insolentem metaphoram excusare, nedum admirari possum. Vide tamen, annon forte in librarios transverenda sit siquae est culpa, qui oscitanter pro *aera* legerint *ora.* „*Quid attinet tot* aera *navium gravi Rostrata duci pondere.*“ Ut *aera rostrata* idem sit ac *rostra aerata*: ut illud Virgilii [A. IX, 122 et X, 223], „*Quot prius* aeratae *steterant ad litora* prorae.“ Rostra enim aere munita fuisse notissimum est; unde Graecis naves χαλκέμβολοι *aheni-rostrae* vocatae sunt. *Aera* autem *navium*, ut Virgilius Aen. XI, 329. „*iacet omnis ad undam Materies: ipsi numerumque modumque* carinis *Praecipiant: nos* aera, *manus, navalia demus.*“

1. *At o deorum quicquid in caelo regit*] Apud Diomedem p. 527. et Priscianum p. 1105. sic locus hic adducitur, „*At o deorum* quisquis *in caelo* regis“: quale illud Senecae in Oedipode v. 248. „Quisquis deorum *regna placatus* vides.“ et Ovidii Metam. I, 32. „*Sic ubi dispositam,*

Herbasque, quas Iolcos atque Hiberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunae canis,
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernalis aquas,
Horret capillis ut marinus asperis
Echinus, aut Laurens aper.

v. 28. Vulg. *Currens* aper.

28. *Echinus aut currens aper*] Acron Scholiastes: „*Currens, furens: ut, Inhorruit armos.*“ Quod varia potius lectio, quam interpretatio videatur: „*Echinus, aut* furens *aper.*“ Sic et Apuleius Metam. VIII. [p. 203, 12 Elm.] „*Nec diu et* furens aper *eum invadit iacentem.*“ Sane, quid *currens* aper hic faciat, nullus video. Non enim dum *currit,* sed cum *stat* et pugnae se aptat, setis maxime inhorrescit. Id quod Virgilius optime expressit, Aen. X, 710. „*Ac velut ille canum morsu de montibus altis Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos Defendit, multosque palus Laurentia, silva Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est,* Substitit, *infremuitque ferox, et* inhorruit *armos.*“ Sic et Homerus, στάντα καὶ μένοντα, *stantem et manentem* aprum, non *currentem,* setas erigere facit. Iliad. *N.* v. 471. Ἀλλ' ἔμεν', ὡς ὅτε τις σῦς οὔρεσιν ἀλκὶ πεποιθὼς, Ὅστε ΜΕΝΕΙ κολοσυρτὸν ἐπερχόμενον πολὺν ἀνδρῶν Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ΦΡΙΣΣΕΙ δέ τε νῶτον ὑπέρθεν. et Odyss. *T.* v. 446. Ἔνθα δ' ἀρ' ἐν λοχμῇ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς· ὁ δ' ἀντίος ἐκ ξυλόχοιο ΦΡΙΞΑΣ εὖ λοφίην, πῦρ δ' ὀφθαλμοῖσι δεδορκὼς, ΣΤΗ ῥ' αὐτῶν σχεδόθεν. et similiter Silius Italicus lib. I. [v. 422] „*Cum silvam* occursu *venantum perdidit, hirto* Horrescit *saevus dorso, et postrema capessit Praelia, candentem mandens aper ore cruorem.*“ Quamobrem *furens* libentius apud Nostrum legerim, quam *currens*: sed neutrum placet. Aliud enim melius veriusque suppeditat acutissimi Nic. Heinsii coniectura, „*Horret capillis ut marinus asperis Echinus, aut* Laurens *aper.*“ Sic enim is in libri sui margine; „*Forte legendum, Laurens. vide notas ad Nasonis Fastos II.*“ Nihil ingeniosius, nihil certius dici potest. *Laurens aper,* perpetuum epitheton poëtis Italis. Praeter illum Virgilii locum iam citatum alia tibi indicat ipse Heinsius ad Fast. II. v. 23 [v. 231] „*Sicut* aper *silvis longe* Laurentibus *actus, Fulmineo celeres dissipat ore canes.*“ ubi plures codices perperam, *latratibus.* Idem Metam. XIV. [v. 342] „*Exierat tectis* Laurentes *Picus in agros,* Indigenas *fixurus* apros.“ Horatius Serm. II, 4. v. 40. „*Umber et iliqna nutritus glande, rotundas Curvat* aper *lances carnem vitantis inertem: Nam* Laurens *malus est, ulvis et arundine pinguis.*“ Martialis IX, 49. [v. 5] „*Inter quae rari* Laurentem *ponderis* aprum *Misimus.*“ et X, 45. [v. 4] „*Ilia Laurentis cum tibi demus apri.*“ et Catalecta Vet. Poët. [Scalig. p. 231, Burm. Anth. II, 257, Meyer ep. 253, v. 3] „*Vite Sabine, Lacon sulco,* sue *cognite* Laurens.“ Atque haec Heinsius: quibus nihil addam, praeterquam quod Virgilii versus supra laudatos [Aen. X, 710] in transitu corrigam: „*Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos Defendit, multosque palus Laurentia, silva Pastus arundinea* etc.“ ubi Servius: „*Pastus, pro pastum: nam supra ait Quem: Ergo Antiptosis est.*“ Recte quidem animadvertit *pastum* hic dici oportere, non *pastus.* Quid ergo? an ideo barbarismi absolvit Virgilium, quia *Antiptosin* nominat? Quae, malum, illa Antiptosis? aut unde ei tantum ius, ut communem loquendi morem pro libitu subvertat? Sed praeterea illud vide, *quem multos annos Vesulus defendit, multosque palus Laurentia defendit,* quam inane, verbosum, invariatum, et a Virgilii more et genio prorsus alienum.

Interminato cum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:

dalenensis. Bersmanni unus, *Exuta*, Barthii (in Advers. XXXVII, 15.) *Exulta*. Zulichemianus, una litera erasa, *Exu .. ta*, Loscheri editio, *Exerta*, et pro varia lectione Bodleianus. Et plures quidem ex his satis commodae et probabiles sunt; ut tanto sit difficilius, quaenam ex omnibus pro vera et sincera admittenda sit, statuere. Primo enim *Exsucta* magnis auctoritatibus defendi potest: Iuvenalis Sat. VIII, 90. „*Ossa vides regum vacuis* exsucta medullis": ubi Scholiastes, *Exhausta a rectoribus*. Ammianus Marcellinus XXX, 4. [§ 13] „*In quas* (litium foveas) *si captus ceciderit quisquam, non nisi per multa exiliet lustra, adusque ipsas* medullas exsuctus." Quintilianus Institut. XII, 10. [§ 14] „*Unde nunc quoque* (Atticorum imitatores) *aridi, et* exsucti, *et exsangues*." Gellius XX, 8. [§ 3] „*Luna nunc videlicet senescit; ea re ostrea quoque, sicut quaedam alia, tenuis* exsuctaque *est*." Quamquam in duobus postremis locis corrigendum forte est *exsucci* et *exsucca*, hoc est, *sine succo*. Onomasticon vetus Vulcanii: *Exsuccum, ἄχυμον*. Neque vero illud *Exsuta*, quod duo codices praeferunt, suis auctoribus caret. Manilius lib. I. [v. 879] „*Aut gravibus morbis et lenta corpora tabe Corripit* exustis *letalis flamma* medullis." Petronius [c. 121 v. 106]: „*neque enim minor ira rebellat Pectore in hoc, leviorque* exurit *flamma* medullas." Seneca Hercule Oetaeo v. 1220. „*quis, fervida Plaga revulsus, cancer infixus meas* Urit medullas?" Quin et exigua mutatione refingere etiam poteris, „Exhausta *uti medulla et aridum iecur*": quod verbum iam ante habuisti in Scholiaste Iuvenalis, tamquam interpretamentum *τοῦ exsucta*. Ita enim Seneca Hercule Oetaeo v. 1227. „*Exedit artus penitus, et totas malum* Hausit medullas." Paullinus de Vita S. Martini lib. II. [v. 672, vol. VI p. 14 col. 1 med. Pisaur.] „Arentes *penetrat praesens benedictio venas, Et rigat* exhaustas *verborum rore* medullas." et lib. V. [v. 829, p. 29 col. 2 l. 10 Pis.] „*Nec prius absistit, iugi cruciata labore, Proterere* exhaustis arentia *membra* medullis": hoc est, imminutis, siccatis, consumtis. Quintilianus Declam. XII, [c. 9] de iis qui magna fame cogente carnes humanas comedebant: „*Nunc occurrunt effusa praecordia, et lividae carnes, et expressum dentibus tabum, et* exhaustae *ossibus* medullae." Verum hoc in loco *exhaustae* idem notat ac *extractae*; quo sensu plane convenit cum illa altera lectione, „Exsecta *uti medulla*." Quae, etsi plurium et antiquiorum codicum testimonio nitatur, ideo tamen hic minus arridet, quia deserit plane et destituit sententiam. Longo, inquit, ieiunio enecandus erat puer, ut *medulla exsecta* et arefactum iecur potionem amatoriam facerent. Atqui medulla *exsecari* et extrahi ex corpore pleno et pingui facilius et uberius posset, quam longa fame emaciato. Quare requiritur hic epitheton, quod diuturnae illius inediae caussam reddat, quale illud est quod sequitur, *aridum iecur*: quo medulla quoque exsiccata pariter intelligi possit. Atque huic sensui longe aptius conveniunt illa, quae iam attigimus, *exsucta, exusta, exhausta*, quam *exsecta*. Nihil tamen tam ex omni parte quadrat, quam quod magnus Heinsius divinavit, in ora sui exemplaris, „*Lege*, inquit, exesa *vel* exesta; *ad versum, Est mollis flamma medullas*." Ubi refert nos ad Annotationes suas in Virgilium, quae iam magno rei literariae damno furto surreptae, proh nefas, intercidérunt. Verum et antea in Notis ad Ovidium coniecturam hanc proposuerat, Metam. XIV. v. 208. „Horat. Epod. V. 'Exesa *uti medulla, et aridum iecur Amoris esset poculum*'. „Ita", ait, „scribo. Nam vulgati *exerta*. Lambinus,

Formidolosis dum latent silvis ferae,
Dulci sopore languidae:
Senem, quod omnes rideant, adulterum
Latrent Suburanae canes,
Nardo perunctum, quale non perfectius
Meae laborarint manus.
Quid accidit? cur dira barbarae minus
Venena Medeae valent?
Quibus superbam fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam;
Cum palla, tabo munus inbutum, novam
Incendio nuptam abstulit.
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Aha! solutus ambulat veneficae
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus:
Maius parabo: maius infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque caelum sidet inferius mari,
Tellure porrecta*) super,
Quam non amore sic mei flagres, uti
Bitumen atris ignibus.

v. 71. Vulg. *Ah, ah.* 81. *Meo.*

caminis, Sulfureum vomit exeso *de vertice fumum.*" Ita *adedit ignis* familiare bonis auctoribus; de quo vide ipsum Heinsium ad Ovidii Amores I, 15. [v. 41].

55. *Formidolosis dum latent silvis ferae*] Loscheri editio *Formidolosis silvis*; cui accedunt Torrentii aliquot, Blandinii veteres (ut ex verbis Cruquii patet, quamvis secus sit editum) Leidensis et Reginensis nostri, et Battelianus pro varia lectione. Ceteri cum editione prima *formidolosae ferae.* Utram iam lectionem mavis? *Formidolosus* ambigue significat, et qui formidat, et qui formidatur: quorum neutrum convenit *feris*, dum *sopore languidae* sunt. Placet igitur *formidolosis*, ut perpetuum sit silvarum epitheton. Virgil. Georg. IV, 468. „*Et caligantem nigra* formidine *lucum.*" et Aen. I, 169. „*tum silvis scena coruscis Desuper*, horrentique *atrum nemus imminet umbra.*" Statius Theb. V, 567. „*seu tu* pavidi *ferus incola* luci, *Sive deus.*" Lucanus III, 411. „*Arboribus suus horror inest.*"

63. *Quibus superbam fugit ulta pellicem*] Editiones veteres cum Acrone Scholiaste, et dimidia parte codicum, in quibus Reginensis et Leidensis nostri, „*Quibus* superba *fugit.*" ita et apud Senecam Chorus Medeam *superbam* vocat, v. 855. „*Vultus citatus ira Riget, et caput feroci Qua-*

*) [Porrecta *pro* Proiecta *Bentleius praefat. reponi iussit*]

VI.

IN CASSIUM SEVERUM.

Quid inmerentis hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanis, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nivis,
Quaecumque praecedet fera.
Tu cum timenda voce conplesti nemus,
Proiectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambae spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

VII.

AD POPULUM ROMANUM.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?

diversis nominibus utrumque verum esse, et quod vertant fas et nefas, et quod non vertant. Vertunt quidem, quod ad ipsas veneficas attinet: quippe quibus, ut Senecae verbis utar Controv. II. [§ 8, p. 71, 2 Burs] *omne fas nefasque lusus est*; quae, ut Tacitus loquitur Hist. II, 56. *in omne fas nefasque avidae sunt et venales*; Quae *fas atque nefas exiguo fine libidinum Discernunt avidae*: ut de Thracibus Noster Carm. I, 18, 10. Atque ita explicat Servius Virgilii illud [Georg. I, 505 , *Quippe ubi fas versum atque nefas*] „*Apud homines scilicet, qui spernunt licita, appetentes illicita.*“ Non tamen vertunt quoad naturam rerum, et divinam providentiam: ut Virgilius Aen. I, 547. „*Si genus humanum et mortalia temnitis arma; At sperate deos memores* fandi atque nefandi.“ quemadmodum et puer hic humana ope destitutus ad deos ultores se convertit: „*Diris agam vos; dira detestatio Nulla expiatur victima.*“ Postremo negat veneficia *vertere vices humanas*, sive effugere posse poenam, quae claudo licet pede scelestos tandem consequitur. *Vices*, ut optime hic Porphyrion, *appellantur poenae, quae in sceleratos regeruntur*: ut Noster Carm. I, 28, 32. „*fors et Debita iura*, vicesque *superbae Te maneant ipsum: precibus non linquar inultis, Teque piacula nulla resolvent.*“ et Ovidius Trist. III, 11. [v. 67] „Humanaeque *memor sortis, quae tollit eosdem Et premit: incertas ipse verere* vices.“ Atque haec quidem ideo diximus, ne nihil diceremus. Frustra tamen, opinor, labor omnis impenditur: et fortasse locum spurium et interpolatum curamus, qui sola spongia sanari poterit, nulla alia medicina.

Tacent: et albus ora pallor inficit;
Mentesque perculsae stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternae necis;
Ut inmerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

VIII.

IN ANUM LIBIDINOSAM.

Rogare longo putidam te saeculo,
Vires quid enervet meas?
Cum sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hietque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudae bovis.
Sed incitat me pectus, et mammae putres,
Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita quae rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos
Iacere pulvillos amant?

VII. v. 15. Vulg. *Ora pallor albus.*

nera ac ferrum audaci vecordia ruerent." Ceterum illud interpretes nostros sollicitos habet, quid proprie notent, et quomodo inter se differant *furor, vis acrior, et culpa.* Tu, si sapis, sic explicabis et distingues: „*Furorne caecos, an rapit vis acrior, An culpa?*" hoc est, *utrumne furore et vecordia in bellum civile ruitis, an vi et ira deorum acti, an scientes prudentes et vestra culpa?* Ita Ciris fere apud Virgilium dubitat, utrum fato an casu an culpa in amorem inciderit: versu 455. „*Vel* fato *fuerit nobis haec debita pestis, Vel* casu *incepto*, merita *vel denique* culpa." ubi obiter corrigendum, *Vel casu incerto. Vis acrior* eadem est, quae *Vis maior.* Gaius in Digest. XIX. Tit. 2. leg. 25. sect. 6. „*Vis maior, quam Graeci θεοῦ βίαν, id est vim divinam, appellant, non debet conductori damnosa esse.*" Vegetius I, 24. „*Sed ubi* vis acrior *imminent hostium, tum legitima fossa ambitum convenit munire castrorum.*" Porro *vis* illa *maior* opponitur *culpae*: ut hic, *An rapit vis acrior, an culpa?* Digest. XIII, 7, 13. „*Venit in hac actione et dolus et* culpa, *venit et custodia,* vis maior *non venit.*" Ibid. XIII, 7, 30. „Culpam *dumtaxat ei praestandam, non* vim maiorem. Tandem autem respondet Horatius, „*Sic est: acerba fata Romanos agunt*": hoc est, *vi maiore, divina ira, et fatali necessitate haec eveniunt.* Errant hic interpretes.

15. *Et ora pallor albus inficit*] Recte hoc quidem: sed elegantius tamen Editio Loscheri, alio verborum ordine, „*Tacent, et* albus ora pallor *inficit.*" Quod et firmant codices nostri Reginensis et Regiae societatis, cum Acrone et edito et manuscripto. Quidni ergo recipiamus?

Ad hoc frementis verterunt bis mille equos
Galli, canentes Caesarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsum citae.

v. 17. Vulg. Ad *hunc*.

pertium III, 9. [v. 45] „*Foedaque Tarpeio* conopia *tendere saxo*." Atque hoc placuit etiam sagacissimo Nic. Heinsio.

17. *Ad hunc frementes*] Locus difficillimus: *Ad hunc frementes verterunt bis mille equos Galli, canentes Caesarem*." Loscherus et sequentium plerique *ad hunc*, ut Graevianus, et Reginensis nostri cum sex aliis. Editio Veneta *adhuc*, ut Leidensis a prima manu, Bodleianus, et Servius ad Aen. VI, 613. Cruquiani aliquot cum duobus Pulmanni et Zulichemiano ac Vigorniensi, *at huc*. In tanta varietate, omnium pessime rem gerunt, qui *Ad hunc* retinent, et interpretantur *contra Antonium*. Neque enim *Hunc* de Antonio accipere possis, qui nusquam antea hic nominatur, aut describitur: neque *Ad hunc verterunt equos* perinde est ac *adversus hunc*. Omnino enim hic indicatur Gallos hosce fuisse transfugas, et ad Augustum ab Antonio equos vertisse: ut proinde *ab hoc* dicendum fuerit, non *ad hunc*. Servius loco iam laudato: „*Si culpat eos, qui contra fidem datae veniae dimicarunt, tangit Augustum. Nam transierunt* ad eum ab Antonio *duo millia equitum, per quos est victoriam consecutus; ut Horatius, Adhuc frementes*" etc. Velleius Paterculus de bello Actiaco loquens II, 84. [§ 2] „*Hinc ad Antonium nemo, illinc ad Caesarem quotidie aliquid transfugiebat.*" Neque multo felicius se expediunt, qui alteram lectionem sequuntur, „At huc *frementes verterunt bis mille equos.*" *Huc*, inquiunt, id est, *ad nos, ad Caesaris partes*. Recte quidem; si carmen hoc in castris Caesarianis praesens scripsisset Noster: is vero tum Romae erat cum Maecenate urbi praefecto. Iam autem quae reliqua est lectio *adhuc*, nullum hactenus fautorem invenit; neque sane ullum hic sensum parit. Ea tamen, ni fallor, omnium proxime ad veram scripturam accedit: sic enim legendum arbitror: „*Interque signa turpe militaria Sol aspicit conopium.* Ad hoc *frementes verterunt bis mille equos Galli, canentes Caesarem.*" *Ad hoc*, id est, ad hoc conopium, ad hoc turpe spectaculum: vel forte, *ad haec*: hoc est, *ad has res*, nempe quod feminae et eunuchis parendum esset, quod inter signa conopeum viseretur, prae indignatione transfugerunt. Noster Epist. I, 19, 45. „ad haec *ego naribus uti Formido.*" i. e. ad haec verba. Naso Pont. I, 3. [v. 9] „*Et iam deficiens, sic* ad tua verba *revixi, Ut solet infuso vena redire mero.*" Rem vero ipsam optime enarrat Porphyrion; atque ita quidem, ut plane, uti nos nunc legimus, legisse olim videatur. „*Significat,*" ait, „*equitum Gallorum duo millia ab Antonii partibus ad Caesarem transfugisse: quorum ideo mentio facta est, ut Romanos, qui sub Praepositis spadonibus aequo animo militarent, magis oneraret per comparationem Gallorum, qui* hoc dedignati *ad Caesarem se contulerunt.*" Vix est, ut aut aliter scripserit Horatius, aut legerit Porphyrio.

20. *Puppes sinistrorsum citae*] Etiam hic locus omnium interpretum ingenia exercuit, et posthac fortasse exercebit. Neque enim promittere audemus, nos expositione nostra omnium dubitationibus satisfacturos: idque, quia rerum bello Actiaco gestarum tenuem hodie notitiam habemus. Ut enim nullus iam extat auctor, qui illud equitum Gallorum transfugium memoret, praeter ipsum Horatium: ita et hoc loco rem aliquam tangi existimo, de qua hodie nihil aliunde compertum habemus. Quare laudem aliquam, aut veniam saltem, merebimur; si tentando et divinando aut verum ipsum aut veri quid simillimum eruere poterimus. Accingamur itaque ad ipsa verba paullatim evolvenda: „*Interque signa turpe militaria Sol aspi-*

Io Triumphe; tu moraris aureos
Currus, et intactas boves.
Io Triumphe; nec Iugurthino parem
Bello reportasti ducem;
Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis Punico
Lugubre mutavit sagum.

v. 25. Vulg. *Africano.*

22. *Currus et intactas boves*] Nic. Heinsius in margine exemplaris sui, *Forte,* ait, *intactos.* Sed vetat hoc vetustus Grammaticus Valerius Probus p. 1462. „*Hic et haec bos huius bovis: Horatius: Intactas boves.*“ Erudite Scholiastes Porphyrion: „*Intactas boves, hoc est indomitas. Non sic dixit, quasi feminis tantum triumphantes sacrificent; sed quia metro quid gratius feminino genere boves, quam masculino.*“ Porro etiam *intactas* habent omnes scripti cum vetustis editionibus.

25. *Neque Africano*] In priscis Editionibus Veneta et Loscheriana sic locus hic exhibetur. „*Io Triumphe, nec Iugurthino parem Bello reportasti ducem; Neque* Africanum, *cui super Carthaginem Virtus sepulchrum condidit.*“ Neque aliter praeferunt Pulmanni Bersmannique et Torrentii et nostri codices. Primus opinor, Aldus Manutius illud alterum invexit; quod deinceps propagatum silentio transmiserunt Lambinus et Cruquius, dissimulata membranarum scriptura: nullus enim dubito, quin illi in suis idem invenerint. Quid vero est *Africano bello*? annon et *Iugurthinum* etiam erat Africanum? Si id voluit Horatius, bello *Punico* dictum oportuit, non *Africano*: quo quidem nomine hoc ab illo distingui non potest. Sed esto hoc: quid deinde erit, quo illud *cui* referatur? *cui bello* in ea constructione necessario accipiendum erit; quo nihil ineptius fingi potest. Recipienda igitur membranarum lectio: *Nec Marium,* ait, *parem Augusto ducem reportasti, nec Scipionem Africanum.* Illud interea dubium, et inter interpretes magnopere controversum est; utrum hic velit Scipionem, avumne an nepotem? et quid ista significent, „*cui super Carthaginem Virtus sepulchrum condidit.*“ Eorum dissidentes sententias videat, cui animus et copia est. Ego vero, utrumcumque Scipionem hic intelligam, longe aliter atque illi faciunt, verba explicem. Si maiorem, tum sic velim enarrare: *Cui virtus sua* a poëta Ennio decantata *sepulchrum condidit, maius clariusque ipsa Carthagine.* Quid vero, inquies, an Ennii poëma, utcumque Scipionem praedicet, eius sepulchrum dici potest? Quidni autem, ut Homeri Ilias sepulchrum Hectoris dicitur in Epigrammate, Antholog. III, 14. [ep. 16] *Μή με τάφῳ σύγχρινε τὸν Ἕκτορα, μηδ' ἐπὶ τύμβῳ Μέτρει τὸν πάσης Ἑλλάδος ἀντίπαλον. Ἰλιάς, αὐτὸς Ὁμήρος ἐμοὶ ΤΑΦΟΣ, Ἑλλὰς, Ἀχαιοὶ Φεύγοντες, τούτοις πᾶσιν ἐχωννύμεθα.* Ut Lucani Pharsalia Pompeii sepulchrum, Statio in Silv. II, 7. [v. 72] „*Tu Pelusiaci scelus Canopi Deflebis pius, et Pharo superba* Pompeio *dabis altius* sepulchrum“: Ut Simonidis carmen sepulchrum naufragi cuiusdam Valerio Maximo dicitur, lib. I, 7. [Ext. § 3] „*Memor autem beneficii Simonides elegantissimo eum* carmine *aeternitati consecravit, melius illi et diuturnius in animis hominum* sepulchrum *constituens, quam in desertis arenis struxerat.*“ Ita metaphora non dissimili *monumentum* passim occurrit, ut Noster Carm. III, 30, 1. „*Exegi monumentum aere perennius.*“ Notes autem velim illa praecipue verba, *altius Pharo, melius et diuturnius quam*: illud enim ipsum est *super* Carthaginem. Silius Italicus de eodem Scipione, lib. IV. [v. 130] „*Nam tibi servantur, in vano* [*cassa*] *volatu Mentitur superos praepes, postrema subactae*

Ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementis ilices.
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit:
Quietiore nec feratur aequore
Quam Graia victorum manus;
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In inpiam Aiacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis eiulatio,
Preces et aversum ad Iovem;
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit.

placet? an melius quis habet suadere? secunda *Ratem occupare quid moramur* alite?" Tamen codex optimus Reginensis clare illic praefert, *secundo.* Catullus Epigramm. LXII. [LXI v. 20] „*bona cum* bona *Nubat* alite *virgo.*"

8. *Frangit trementes ilices*] Plotio Grammatico veteri sic locus hic citatur, p. 1647. [2647] „*Insurgat Aquilo, quantus altis montibus* Fregit *trementes ilices.*" Et sane dulcius quid apud Poëtas prae se ferunt Praeterita, quam Praesentia: ut Carm. IV, 4, 12. „*Qualem ministrum fulminis alitem* — Egit *amor dapis atque pugnae.*" Virgilius [Aen. II, 223]: „*Quales mugitus,* fugit *cum saucius aram Taurus, et incertam* excussit *cervice securim.*" Neutrum tamen hic admiror, quia iam versu proximo habuit, „Fractosque *remos differat.*" Equidem *vertit* vel *sternit* vel simile quid dixissem potius, quam bis continenter idem verbum inculcassem.

19. *Ionius udo*] Locus hic, ut in Loscheri et plerisque editionibus habetur, „*Ionius udo cum remugiens sinus Noto carinam ruperit,*" nihil videtur difficultatis habere. Recte enim *Ionius sinus,* ut Propertius IV, 6. [v. 16] „*Qua* sinus Ioniae *murmura condit* aquae." et Servius ad Aeneid. III, 211. „*Et sciendum* Ionium sinum *esse immensum ab Ionia usque ad Siciliam.*" Recte etiam *udo noto,* ut Statius Silv. I, 6. [v. 78] „*quas* udo *Numidae rapuere sub* Austro." de quo vide plura ad Carm. IV, 5. vers. 9. Editio tamen Veneta, quod et Cruquius ex Blandiniis suis profert et recipit, „*Ionius udo cum remugiens* sinu Notus *carinam ruperit.*" Quo nihil umquam frigidius et insulsius vidi. Quid enim est *Ionius Notus*? quis umquam *Notum* eo epitheto donavit? Quod si maxime *Ionius notus* diceretur; tamen ineptum plane esset hoc in loco, quia Maevius in *Ionio mari* iam navigabat. Nam et *Threïcius* quidem *Boreas* dicitur; sed non in Thracia versantibus: et *Notus Libycus*; sed non Afris ipsis, verum aliis inter Libyam et septentrionem degentibus. Et quid iam erit *udo sinu*? sinu velorum, inquit. quid? an *vela* nominaverat antea Noster; ut commode hic subintelligi possint? ut in illo Claudiani mox iterum citando, '„*Ionium tegitur* velis *ventique laborant Tot curvare* sinus." Nugae merae. Tolerabilior longe est alia lectio, *Ionius udo cum remugiens* sinu *Noto carinam ruperit*": quam Torrentius in quattuor codicibus inventam secutus est, ac postea Ianus Rutgersius, et iam nuper eruditissimus Baxterus. Ubi constructio erit, *Cum Ionius udo sinu re-*

Libidinosus inmolabitur caper,
Et agna Tempestatibus.

XI.

AD PETTIUM.

Petti, nihil me, sicut antea, iuvat

aves *differant, an consumatur canibus data praeda marinis, quid ad illum?*" — [§ 35] „*Non conterret, inquit, me nec uncus, nec* proiecti *ad contumeliam cadaveris laceratio, foeda visuris*" — [§ 35] „*Quem saevitia* proiecerit, *dies condet.*" I nunc, et mirare tot eruditos interpretes tam neglegenter hic esse versatos. Ceterum codices nostri ad unum omnes *iuverit*, ut et Torrentii et aliorum cum editionibus vetustis. Solus Lambinus in octo suis, si credibile est, *iuveris* invenit. Sed undecumque hoc habuerit, sine dubio rectum est; et a Barthii codice Advers. XXXVII, 15. et Adnotatore Cruquiano confirmatur. *Iuveris*, ait, *paveris*. Et miror equidem illud alterum placuisse optimo Torrentio; non animadvertenti, si *iuverit* legamus, tum incertum fore, utrum ipse Maevius, an quivis alius ex *navitis suis*, an simul omnes, hic *praeda mergorum* intelligendi sint. Tollendum igitur illud ambiguum; neque sane aliud ab indoctis librariis expectandum erat, quam ut *iuverit* hic substituerent; quod vi et lege syntaxeos necessario hic requiri pro eruditione sua crediderunt.

EPOD. XI. — Pessimum hic flagitium fecit, alioqui de Flacco bene meritus, doctissimus Lambinus. Cum enim antea ubique sic versus hi ederentur, „*Petti nihil me, sicut antea, iuvat — Scribere versiculos, amore perculsum gravi*": et similiter in Epodo XIII, „*Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres — Nivesque deducunt Iovem, nunc mare nunc silüae*": primus ille, partim, ut ait, Buchanani auctoritate motus, partim codices quosdam antiquissimos secutus, alternum quemque versum in binos divisit hoc modo, „*Scribere versiculos, — Amore perculsum gravi*": et, „*Nivesque deducunt Iovem, — Nunc mare, nunc silüae.*" et deinceps idem mos in omnibus fere editionibus obtinuit, Dauniis, opinor, Musis prae dolore lacrimantibus. De re ipsa mox videbimus: at quod codices hic nobis obtrudit bonus Lambinus, cras credo, hodie nihil. Cur enim *codices quosdam* hic universe memorat male titubans et falsi conscius? cur non singulatim, ut solet, vel Vaticanum. vel Faërni vel alium nominat? certe in omnibus nostris alternus ille versus unicus est, non geminus: atque ita omnes praeter Lambinum in suis repererunt; ita exhibent Loscherus, et Editio princeps Veneta; ita denique Grammatici veteres citant, et Scholiastae confirmant. Rubrica codicum Leidensis et Graeviani sic habet: I. *ternarius iambus*. II. *quadratus compositus a dactylo in iambum*. Similiter fere Acron: *Metrum primo versu ternarium iambicum. Secundus ex penthemimeri dactylica et iambica. Alii dicunt esse ternarium iambicum, et II. quadratum a dactylo et Iambico.* Eorundem et Reginensis Rubrica ad Epod. XIII. I. „*senarius epicus.* II. *quadratus a iambo in dactylon.* At Rubrica Reginensis ad Epodon hunc XI. paullo diversa est: *metrum primo versu iambicus ternarius, secundus e longa iambicus scanditur ita,* „*Scribere | versicu | los | amo | re per | culsum | gravi.*" Ubi pro *e longa iambicus*, quod nullum sensum habet, corrigendum *elegoiambicus*, ut Cruquius in suis invenit, compositus nempe ex Elegiaco versu et Iambico. *Elegiambum*, et vicissim *Iambelegum* habes apud Marium Victorinum p. 2592. [extr.] Ἰαμβέλεγον apud Hephaestionem p. 51. Porro quid in alteris Rubricis et Acrone *quadratus* sibi velit, non omnes, opinor, sciunt. Equidem corruptum esse dico ex Graeco vocabulo per Latinos librarios vitiose scripto,

Scribere versiculos, amore percussum gravi;

v. 2. Vulg. *Perculsum.* Vide Notas.

Lambinus voluit, in binos dissecanda, iam certo, puto, compertum tibi est, ex iis quae modo attulimus. Atque illis concinunt omnes ubique Grammatici, quotiescumque de his metris agunt, ut Diomedes p. 511. et 528; Marius Victorinus p. 2549, 2619, 2622, et Attilius Fortunatianus p. 2706. Sic et auctor carminis de Pasiphaë (apud Blandinium de Metris scriptorem, et Pithoeum [v. supra post vitam Horatii]) quo omnia Horatiana metra eleganter complexus est, singulis versibus singula Asynarteta exhibuit, [21 et 22] *„Cecropides iuvenis | quem perculit fractum manu, Filo resolvens Cnossiae | tristia tecta domus.“* Denique disertissimus ille de Metris scriptor, Terentianus Maurus, in ipso fine operis, ex duobus colis *unum versum fieri* bis clare testatur; cuius locum, ob singularem viri auctoritatem et elegantiam, integrum hic subiiciam; ubi de Flacco loquitur, *„Nec non trimetro talem Epodum comparat. Pentametri partem dactylicam subicit, Atque dimetron ad hoc;* | unumque versum *reddidit:* Petti, nihil me, sicut antea, iuvat Scribere versiculos | amore perculsum gravi. *Semelque et istud functus est. Idemque Epodon non trimetro reddidit: Sed versum heroum voluit praemittere totum, Dein dimetrum conlocat | commaque dactylicum; Et hic, ut ante,* versus unus *ut foret:* Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres Nivesque deducunt Iovem | nunc mare nunc silüae.“ Quid ergo? iamne vides, in quanta harum rerum ignoratione versati sint, qui per integrum iam seculum, duce Lambino, editiones suas hoc emblemate dehonestarunt. Nam quod arguit optimus Torrentius; si unico versu duo cola illa concludantur, inverecunde nimis Flaccum nunc brevem syllabam produxisse, nunc vocalem ante vocalem non abiecisse, ut in illis [XI, 10], *„Arguit et latere | petitus imo spiritus.“* [v. 14] *„Fervidiore mero | arcana promorat loco,“* [XIII, 10] *„Levare diris pectora | sollicitudinibus“*, in eo ostendit se versus *Ἀσυναρτήτου* indolem non omnino percepisse. Diserte enim docet Hephaestion, optimus metrorum auctor, syllabam ultimam prioris coli perinde esse communem, ac si integrum Hexametrum vel Iambicum clauderet: unde et Archilochum ait in illo, de quo iam egimus, Asynarteto, *Οὐκ ἔθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα | χάρφεται γὰρ ἤδη*, etiam Creticum pedem *διὰ τὴν ἐπὶ τέλους ἀδιάφορον* pro dactylo posuisse, ut in hoc [114 Bergk], *Καὶ βήσσας ὀρέων δυσπαιπάλους | οἷος ἦν ἐφ' ἵππῳ.* Vides tamen nihilo minus, tam haec cola apud Archilochum, quam illa apud Flaccum, in unum versum coalescere.

2. *Amore perculsum gravi*] Editio Loscheri, et Veneta anni 1490. *percussum.* At Veneta princeps *perculsum*, quod postea in omnibus ferme obtinuit. Variant etiam et scripti codices: vetustiores nostri ab hac parte stant; Petrensis, et Regiae Societatis a Loschero; atque ita tres Torrentii, quorum unum longe optimum fuisse praedicat. Ceteri interpretes tacent; non quod in omnibus suis *perculsum* invenerint; cave istud credas: sed quod aut neglegenter eos versaverint, aut alteram lectionem crediderint memoratu indignam. Quippe haec duo vocabula nusquam non confuderunt librarii; ut in Lucretii, Virgilii, Ovidii membranis eruditi viri adnotarunt. Quin et Grammaticis locus hic ambigue citatur. Apud Diomedem p. 527. [528] habetur *perculsum*; at ibidem p. 511. *percussum*; ut et apud Marium Victorinum p. 2549, 2619, 2622. et Attilium Fortunatianum p. 2684, 2699. Rursus tamen apud Attilium *perculsum* extat p. 2706. et Terentianum Maurum p. 2450. Utram iam harum praeferas? nam utraque aequali fere auctortiate nititur, utraque sic satis apta sententiae est; ut elegante aliquo formarum spectatore sit opus, qui venustiorem ex iis seligere possit. Si Agroetio et Bedae credis, *percussum* ad corpus, *perculsum* ad animum refertur. Hanc differentiam pueri olim omnes in ludis docebantur; unde, ut opinor, hic et ubicumque de *animo* agitur, *perculsum*

Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promorat loco.
Quod si meis inaestuet praecordiis
Libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet inparibus certare submotus pudor.
Ubi haec severus te palam laudaveram;
Iussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi postis et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitie amor Lycisci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliae graves;
Sed alius ardor aut puellae candidae,
Aut teretis pueri longam renodantis comam.

XII.

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera quid mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo iuveni, neque naris obesae?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.
Qui sudor vietis, et quam malus undique membris
Crescit odor! cum pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; neque illi
Iam manet humida creta, colorque

v. 24. Vulg. *Mollitia.* 2. *Cur* mihi. 7. *Quis* sodor. 9. *Nec.*

p. 2662. sic editum est, *Conviviorum poenitet.* Nos unius literulae mutatione languentem et iacentem sententiam ereximus in hunc modum: „*Fabula quanta fui! conviviorum* ut *poenitet!*“ Neque dubites, quin auctor ita scripserit, licet centum librarii vel iurati negaverint.

24. *Vincere mollitia amor*] Ita editi omnes: sed Zulichemianus noster, et a prima manu, ut videtur, Graevianus, „*Vincere* mollitie *amor Lycisci me tenet.*“ quod recipimus, ut evitetur vastus ille et inconditus sonus *a a*: sic et alibi Serm. II, 2, 87. *mollitiem* dixit, non *mollitiam.*

2. *Munera cur mihi, quidve tabellas*] Sic extat in editione prima Veneta et Loscheri: at in altera anni 1490 est *cur mihi cúrve.* Acron manuscriptus, habet *quid mihi cúrve*; at editus *quid mihi quidve*: atque ita citat Marius Victorinus p. 2619. Neque aliter codices nostri Reginensis, Magdalenensis, et Regiae Societatis, et unus Gulielmi Canteri. Revocamus ergo ut omnium simplicissimum et elegantissimum, „*Munera* quid *mihi, quidve tabellas.*“

7. *Quis sudor vietis*] Lege *Qui sudor*; ut praeter sex Torrentii, Graevianus noster, Leidensis, Reginensis cum tribus aliis. Praeterea in versu proximo *crescat* habet editio Loscheri, et codex Galei, et a prima manu Graevianus; hoc est, *odoror, qui sudor crescat.* Sed taedet harum sordium: et sane hoc carmen indignum est, quod aut emendetur, aut legatur.

Perfundi nardo iuvat, et fide Cyllenea
Levare duris pectora sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno;
Invicte, mortalis Dea nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcae
Rupere; nec mater domum caerula te revehet.

v. 10. Vulg. *Diris.*

exhibent. Neque fas est dubitare, quin in illorum codicibus idem haberetur, male silentio praetermissum. Recte autem *Achaemenio nardo* genere neutro, ut Noster alibi Epod. V, 59. „Nardo *perunctum*, quale *non perfectius Meae laborarint manus.*“ Tibullus II, 2. [v. 7] „*Illius* puro *distillant tempora* nardo.“ Celsus lib. V. cap. 11. „*Iuncus quadratus*, nardum, *cinnamomum*“, atque ita alii saepe. Ideo autem genus neutrum faeminino hic praetulit Auctor, ut vitaret insuavem homoeoteleuti sonum in fine versus; „*Reducet in sedem vice, nunc et Achaemenio Perfundi nardo iuvat; et fide Cyllenea.*“ Scribe enim cum vulgatis, *Achaemenia, Cyllenea*; et aurem tuam, nisi hebes et stolida est, verberari et offendi senties.

10. *Levare diris pectora*] *Dirus* pro *durus* non semel substituerunt oscitantes librarii, ut supra Carm. III, 24, 6. *dira necessitas*: et nunc quoque *diras sollicitudines* nobis obtrudunt, pro *duris*, ut clare exhibet codex noster Galeanus et editio Loscheri: „*Levare* duris *pectora sollicitudinibus.*“ Sic Virgilius Aen. IV, 488. „*ast aliis* duras *immittere* curas.“ Nemesianus Eclog. I, 59. „duras *docuisti fallere* curas.“ Noster Carm. II, 13, 27. „dura *navis* Dura *fugae mala*, dura *belli.*“ et Carm. I, 18, 3. „Siccis *omnia nam* dura *deus proposuit, neque Mordaces aliter diffugiunt* sollicitudines.“

12. *Invicte mortalis*] Risum hic movent Interpretes, cetera tamen eruditi; qui haec duo *Invicte mortalis*, constructione iungunt: credo, ut Plautus olim *mortalem malum*, *mortalem catum*, aut *lepidum* dixit. Quo nihil hoc quidem in loco putidius ineptiusve excogitari potest. Tu vero sic divide verba et distingue, „*Invicte, mortalis dea nate puer Thetide.*“ hoc est, *qui natus es et mortalis matre licet immortali.* Quaesitum est ab Horatio illud antitheton, et sane elegantissimum est. Ita Lucretius III, 883.[869] „Mortalem *vitam mors cui* immortalis *ademit.*“ Sophocles apud Dicaearchum [frgm. 778 Dind.]: *Θήβας λέγεις μοι, τὰς πύλας ἑπταστόμους, Οὗ δὴ μόνον τίκτουσιν αἱ θνηταὶ θεούς.* *Invicte* autem per se absolute positum erit; ut Virgilio Aen. VI, 365. „*Eripe me his*, invicte, *malis.*“ et VIII, 293. „*tu nubigenas*, invicte, *bimembres Hylaeumque Pholumque manu.*“ et Claudiano de Nuptiis Honorii v. 336. „*Quod gener est*, invicte, *tuus.*“

13. *Quam frigida parvi*] *Parvi* habent codices omnes, qui hodie extant. Sed Scholiastes Cruquii variantem lectionem suggerit, „*Parvi*, ait, *id est, exigui, aut si* pravi *legas, id est, tortuosi, non recti, sinuosi.*“ Ubi nimis quam ineptum illud *pravi*: sed eo excitatus elegantissimus Nic. Heinsius, *flavi* ex coniectura reponebat. Et *flavus* quidem *Scamander*, ut *flavus Tiberis*: sed *frigida flavi* ob eiusdem literae concursum scabre et dure exibit. Nos, si quid mutatum vellemus, sic propius ad vulgatum reponeremus, „*Quam frigida* proni *Findunt Scamandri flumina*“; ut *pronus rivus, pronus amnis* passim. Sed nihil sollicitandum.

15. *Certo subtemine Parcae*] Parcarum subtemen *certum* erat; id in confesso est: ut Auctor Consolationis ad Liviam v. 240. „*Quondam ego tentavi Clothoque duasque sorores*, Pollice *quae* certo *pensa severa trahunt.*“ Illud tamen inquirendum est, an epitheton illud generale loco huic atque sententiae apte et ad amussim respondeat. Singula itaque verba ex-

XIV.

AD MAECENATEM.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Candide Maecenas, occidis saepe rogando:
Deus, Deus nam me vetat

considerandum. Et primo commode interpretari possis, *dulcibus* sodalium *alloquiis*; neque enim solus, opinor, et sine conviva *vino* se invitaverit Achilles. Quippe iocosis sodalium confabulationibus miscenda et temperanda erant Bacchi munera: ut Noster Carm. I, 27, 10. „*dicat Opuntiae Frater Megillae, quo beatus Vulnere, qua pereat sagitta. Cessat voluntas? non alia bibam Mercede.*“ Atque ita Serm. I, 5, 70. Sarmenti, ait, et Cicerri facetiis exhilarati, „*Prorsus iucunde caenam producimus illam.*“ et Serm. II, 6, 67. suaves sermones inter vina spargebantur; „*prout cuique libido est, Siccat inaequales calices conviva, solutus Legibus insanis, seu quis capit acria fortis Pocula, seu modicis uvescit laetius. Ergo* Sermo *oritur, non de villis domibusve alienis*“ etc. Ergo praeter vinum et cantum, *dulcia* etiam *alloquia* in maeroris solatium bene hic advocat Chiron: plane ut Valerius Flaccus I, 251. „*Hanc vero, o Socii, venientem in litore laeti* Dulcibus alloquiis *et ludo educite noctem.*“ Nec multum absimile illud Ausonii in Protreptico [Idyll. IV, 23]: „*Sic neque Peliden terrebat Achillea Chiron Thessalico permixtus equo; nec pinifer Atlas Amphitryoniaden puerum: sed blandus uterque* Mitibus alloquiis *teneros mulcebat alumnos.*“ et eiusdem Valerii VII, 373. „*Dat dextram vocemque Venus,* blandisque *paventem* Alloquiis, *iunctoque trahit per moenia passu.*“ Vel secundo intelligere poteris, *dulcibus* mulierum *alloquiis,* blandis susurris, *εὐναίοις ΟΑΡΙΣΜΟΙΣ*: ut Venerem ipsam verecunde his verbis obumbret. Ergo tria hic aegrimoniae remedia proponuntur, *vinum, cantus, et Venus.* Quae similiter una iungit et Ovidius Amor. III, 10. [v. 45] „*Cur ego sim* tristis, *cum sit tibi nata reperta, Regnaque, quam Iuno, sorte minore regat? Festa dies* Veneremque *vocat,* cantusque, merumque*: Haec decet ad dominos munera ferre deos.*“ Et, quod maius est, ipsa Thetis hoc Achilli consilium dedit, ut ad sollicitudines levandas conviviis et Venere uteretur, Iliad. Ω. v. 130. *Τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην, μεμνημένος οὔτε τι σίτου, Οὔτ' εὐνῆς; ἀγαθὸν δὲ γυναικί περ ἐν φιλότητι Μίσγεσθαι.* Sic et Noster Carm. I, 9, 17. amico suo consulit, ut *Donec virenti canities abest morosa* (plane ut hic, *Dumque virent genua, et decet*) non sperneret *merum, nec choreas, nec dulces amores, nec lenes sub noctem susurros.* Tales intellexit Statius Silv. II, 1. de Glaucia Melioris puero, v. 232. „*tu pectora mulce, Tu prohibe manare genas; noctesque beatas* Dulcibus alloquiis, *et vivis vultibus imple.*“

3. *Ut si ducentia somnos*] *Ut si* habent Editio princeps, codex Reginensis a manu prima, Petrensis, et Bodleianus. Sed Loscherus cum Magdalenensi et Batteliano, *Pocula Lethaeos* veluti *ducentia somnos*: Graevianus perperam, *Lethaeos uti ducentia*; et Galeanus, *uti si duc.* Retinemus vulgatam *ut si.* Sic alibi Serm. I, 1. v. 46. „ut si *Reticulum panis venales inter onusto Forte* vehas *humero.*“ Et vers. 90. „ut si *quis asellum In campum* doceat *parentem currere fraenis.*“ et II, 8. v. 58. „*Rufus posito capite,* ut si *Filius immaturus* obisset, *flere.*“ Ceterum

O dolitura mea multum virtute, Neaera.
Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctis;
Et quaeret iratus parem.
Nec semel offensi cedet constantia formae,
Si certus intrarit dolor.

v. 15. Vulg. *Offensae.*

Et sic clare exhibet codex Bodleianus: cui adde alium Barthio visum Advers. XXXVII, 15. et editionem Loscheri anno MCCCCXCVIII.

15. *Nec semel offensae*] Oleum hic et operam perdunt Interpretes, dum colorem aliquem his versibus inducere laborant, „*Nec semel offensae cedet constantia formae, Si certus intrarit dolor.*“ *Offensus*, aiunt, interdum active significat, non qui offenditur, sed qui alium offendit; et tum idem valet, ac *ingratus*, *odiosus*, *invisus*. Verum quidem hoc; et Ciceronem aliosque sic eo verbo usos non diffitemur. Ergo haec demum secundum ipsos exoritur sententia: *Nec constantia mea cedet formae tuae semel offensae vel invisae mihi.* Sed rogo vos, quid caussae erat, cur *forma* Neaerae Horatio invisa foret? non enim vetula iam facta erat, non morbo aliquo deturpata; nihil horum vel verbo significatur. *Formam* quidem eius nunc cum maxime amabat Noster; sed mores, nequitiam, inconstantiam, perfidiam, aversum in se animum et rivali suo deditum, iam coeperat odisse. Quorsum autem illud *cedet*? enimvero id satis indicat magnam eius formae potentiam, qua verendum erat, ne quantacumque Nostri constantia etiamnum labascere et vinci posset. Quid enim mirum, si *formae offensae et invisae* non cederet? si non illam deperiret, quam turpem iam et deformem esse crederet? Nunc vides, opinor, tot interpretes meram hic caliginem pro luce offudisse. Quid multa? Corrigendus est locus, librariorum audacia et ignorantia corruptus; qui lectionem veram *offensi* ideo immutabant, ut cum *formae*, substantivo ut putabant suo, genere et casu conveniret. Id quod sexcenties iis male cessisse sciunt, qui membranas veteres manibus versarunt. „*Nec semel* offensi *cedet constantia formae, Si certus intrarit dolor.*“ perspicua sententia; nec constantia mei semel *laesi et irati* cedet formae tuae, ubi vere indoluero. Numquam alio sensu vocabulum hoc Noster usurpat; ut mox Carm. XVII, 42. „*Infamis Helenae Castor* offensus *vicem.*“ Serm. II, 1, 67. „*Ingenio* offensi, *aut laeso* doluere Metello.“ et Epist. I, 7, 88. „Offensus *damnis.*“ Nondum itaque amori Neaerae nuntium remiserat: sed iam nunc in perpetuum facturum minatur; si pergat laedere. Nam quod illa forte prae formae fiducia speret, se una falsa lacrimula dolorem eius facile restincturam esse: id eam frustra expectare. Quippe se, ubi semel perdoluerit, numquam postea in gratiam rediturum; sed *constanter* in proposito permansurum: contra ac vulgo amatores solent; qualis Ovidius Amor. III, 11. [v. 33] „*Luctantur, pectusque leve in contraria tendunt, Hac amor, hac odium: sed, puto, vincit amor. Nequitiam fugio: fugientem* forma *reducit. Aversor morum crimina: corpus amo.*“ Porro et Acron Scholiastes non aliter, ac nunc nos, legisse olim videtur: sic enim verba enarrat. „*Tunc constantia amatoris cedit formae mulieris, quando* laesus *non audet abscedere. Et, hoc est quod dicit: si* offensus *fuero, non cedam formae tuae, id est, non tibi serviam, non perseverabo, iniuriam passus.*“ Rectissime. Si cui tamen haec non plene satisfaciunt: is per me licet vulgatam lectionem sic interpretetur, ut *forma* figurate ipsam Neaeram significet: et tum sententia sit; Nec constantia mea cedet *tibi*, o formosa Neaera, semel mihi invisae: ut illud Propertii II, 4. [v. 28] „*Cynthia,* forma *potens; Cynthia,* forma *levis.*“ Sed hoc durius est; et prior, ni fallor, explicatio pluribus placebit.

Inpia perdemus devoti sanguinis aetas:
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu cineres insistet victor, et Urbem
Eques sonante verberabit ungula:
Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini
(Nefas videre) dissipabit insolens.
Forte quid expediat, communiter, aut melior pars,
Malis carere quaeritis laboribus?
Nulla sit hac potior sententia: Phocaeorum
Velut profugit exsecrata civitas

Fecunda vitis, nec *sterilem seges Robiginem*, aut *dulces alumni Pomifero grave tempus anno*." et Serm. I, 6. v. 68. „*Si* neque *avaritiam*, neque *sordes*, aut *mala lustra*": ut ibi legendum esse pluribus ostendam ad ipsum locum. Vulgo circumferuntur ibi *Nec* et *Ac*.

15. *Forte quid expediat*] Ita omnes scripti editique. Sed valde laborant Interpretes in expedienda verborum constructione: „*Forte quid expediat, communiter, aut melior pars, Malis carere quaeritis laboribus*." Iulius Scaliger ad hunc modum verba ordinat, „*Forte communiter quaeritis, quid expediat; aut melior pars quaeritis carere laboribus*." *Atqui hoc*, inquit, *idem est*. Et proinde censura sua critica totum hunc locum damnat. Sane *quid expediat* nihil aliud notare potest, quam *quid utile sit;* eodem autem recidunt quid utile sit, et malis laboribus carere. Cicero Epist. ad Famil. V, 19. [§ 2] „*Est enim res profecto maxima: quid rectum sit, apparet:* quid expediat, *obscurum est*"; et pro Marcello c. 10. [§ 30] „*Multi dubitabant, quid optimum esset; multi*, quid sibi expediret; *multi, quid deceret; nonnulli etiam, quid liceret.*" Ovidius Pont. II, 3. [v. 9] „*Cura*, quid expediat, *prius est, quam quid sit honestum: Et cum fortuna statque caditque fides.*" Alii hoc ordine verba contexunt; „*Forte communiter aut melior pars quaeritis, quid expediat carere malis laboribus*": in quam sententiam gregatim pedibus accedunt Lambinus, Torrentius, Dacerius aliique. Sed, quod pace eorum dictum velim, numquam ex illis verbis sic positis excudent eum sensum, quem sibi confingunt. Sic enim explicare volunt; „*Quid expediat carere*, hoc est, *quid subveniat, promoveat, adiuvet; quid auxilio et adiumento sit, ut careatis.*" Enimvero aliud plane notarent ea verba, ab auctoris mente prorsus alienum. *Quaeritis, quid expediat carere malis laboribus;* hoc esset, *quid referat, quid attineat, quid iuvet, quid commodi apportet.* Atqui valde expedit, permagni refert, permultum attinet malis laboribus liberari: ut stultum sit de hoc *quaerere* et deliberare. Ut ne addam vitiosissimam fore hoc pacto verborum collocationem: nam *carere quaeritis*, ut loco se mutuo contingunt, ita in constructione non sunt separanda. Ergo vir egregius Ianus Rutgersius in Venusinis Lectionibus [c. 11] aliam viam insistit: sic enim corrigendum esse pronuntiat; „*Forte* (quod *expediat*) *communiter, aut melior pars Malis carere quaeritis laboribus?*" quod sic explicat: „*Fortasse vel communiter* (*quod optimum quidem erat*) *vel si id non potest, melior saltem pars malis laboribus carere quaeritis?*" Atqui eo sensu *expediet* potius dicendum foret, quam *expediat*. Nos emendationem ipsam viro elegantissimo libenter acceptam referimus: sed nostra et nova interpretatione donatam proponimus. Sic enim precationis sensu verba enarranda sunt: Forte, (*quod expediat*, hoc est, *quod prosit, quod utile et salutare sit, quod bene eveniat, quod bene et feliciter vertat, quod bonum felix faustumque sit*) aut omnes, aut certe maior pars quaeritis malis laboribus carere, sive de remedio civilibus bellis inveniendo consultatis? Noli dubitare, quin veram

Vos quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca praeter et volate litora.
Nos manet Oceanus circumvagus arva beata;
Petamus arva, divites et insulas:
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et inputata floret usque vinea;
Germinat et numquam fallentis termes olivae,
Suamque pulla ficus ornat arborem;
Mella cava manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae,
Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus:
Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante caelitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus;
Neque inpudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
Laboriosa nec cohors Ulixeï.
Nulla nocent pecori contagia: nullius astri
Gregem aestuosa torret inpotentia.
Iuppiter illa piae secrevit*) litora genti;
Ut inquinavit aere tempus aureum,

39. *Vos quibus est virtus*] Sic codices ubique: sed in excerptis Bodleianis annorum CCCC reperi sine ulla litura, „*Vos, quibus est* animus, *muliebrem tollite luctum.*“ Utrumque probum est, ut nescias utrum utrius glossema sit. Noster Epist. I, 1, 58. „*Est* animus *tibi, sunt mores, et lingua fidesque.*“ Cicero Offic. II. [c. 10 § 36] „*Despiciunt autem eos et contemnunt, in quibus nihil* virtutis, *nihil* animi, *nihil nervorum putant.*“ Virgil. Aen. V, 363. „*Nunc si cui* virtus, animusque *in pectore praesens.*“ Aen. X, 712. „*Non cuiquam irasci propiusve accedere* virtus.“ et mox de re eadem v. 717. „*Non ulli est* animus *stricto concurrere ferro.*“ Valerius Flaccus III, 679. „Vos, quibus et virtus, *et spes in limine primo.*“ Cicero de Consulatu suo (Epist. ad Attic. II, 3. [§ 3]) „*Interea cursus, quos prima a parte iuventae, Quosque adeo Consul* virtute animoque *petisti.*“

48. *Lympha desilit pede*] Codices aliquot *Nympha*; quod magnos patronos et fautores nactum est. Retinemus tamen hic *lympha*, ut et supra Carm. III, 13. v. 16. quem locum vide.

63. *Secrevit litora genti*] Tres codices Torrentii cum Galeano nostro *sacravit.* Quod eodem fere recidit: si enim *secrevit* ea litora piae genti, etiam *sacravit*, sive dicavit ei ut propria. Manilius III, [v. 64] „*His regimen natura dedit, propriasque* sacravit *Unicuique vices.*“ inde *secreta sedes* [Aen. II, 568 et VII, 774], et *sacrata sedes* [Aen. I, 681 et II, 742], Virgilio, sensu fere eodem. Zulichemianus *secrerat.* Sed retinemus *secrevit*, ut et plurium membranarum auctoritate fultum, et omnibus editionibus

*) [secrevit *pro* secrêrat *reponi iussit Bentl. praef.*]

Citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Luxere matres Iliae addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem;

v. 11. Vulg. *Unxere.*

sacro Danais de poste refixum." cui addas alium locum magis appositum, ibidem 527. „caelo *seu saepe* refixa *Transcurrunt, crinemque volantia* sidera *ducunt.* Ideo autem *refixa* incantationibus sidera, quia alioqui naturaliter *affixa* sunt. Plinius Hist. Nat. II, 8. [§ 28] *„Hinc redeamus ad reliqua naturae.* Sidera, *quae* affixa *diximus mundo*" etc. et ibidem, 14. [§ 58] *„Sed altitudo cogit errantes stellas minores luna videri: sicut* affixa caelo *solis fulgor* *) *interdiu non cerni.*"

11. *Unxere matres Iliae*] Editio Veneta princeps, *unxere*: at altera anni 1490 cum Loscheriana *luxere*: posteriores nunc hoc, at saepius illud pro captu editorum. Par quoque diversitas in codicibus scriptis. Blandinii quattuor, cum pluribus Lambini et Torrentii, duobus Pulmanni, uno Barthii Advers. XXXVII, 15. et Nostris Graeviano Zulich. Batteliano, Regiae Societatis, Petrensi, Bodleianis duobus, *unxere.* Contra, praeter Lambini aliquot, et Torrentii unum, duos Pulmanni et Bersmanni totidem, totidemque Lucenses omnium vetustissimos, (ut ait Michael Brutus) Leidensis noster et Galeanus, et a prima manu Reginensis, et pro varia lectione Petrensis et Bodleianus alter, *luxere.* Atque hanc lectionem in priore Editione Lambinus secutus est, et egregie explicavit; postea pertinacia quorundam fatigatus et victus aut mutavit sententiam, aut certe dubius haesit. Neque vero mirum est illud *unxere*, utpote facilius et de medio petitum, plures advocatos reperisse. Notum enim illud Virgilii [Aen. VI, 219]; *„corpusque lavant frigentis et* unguunt." et illud Ennii [Annal. v. 156 Vahl.]: *„Tarquinii corpus bona femina lavit et* unxit." Ovidius Fast. IV, 853. de Remi cadavere, *„Arsurosque artus* unxit*: fecere quod ille, Faustulus et maestas Acca soluta comas.*" et Epist. Ariadnae [Her. X] 122. *„Nec positos artus* unget *amica manus.*" Ego vero eam ipsam ob caussam hoc a Librariis, alterum ab Auctore profectum esse nullus dubito. *Unxere enim* quivis de plebe literatorum reponere potuit, *Luxere* nemo nisi apprime eruditus. Deinde illud vide, *Matres Iliae unxere*, hoc est, *omnes matronae Iliades.* Id vero qui fieri potuit? aut quid attinuit tali officio tot manus adhiberi? Ungebant cadaver aut pollinctores, aut propinqui, aut certe pauci. Inde in Miseni funere, Aeneid. VI, 218. „Pars *calidos latices et ahena undantia flammis Expediunt, corpusque lavant frigentis, et* unguunt." At *omnes* Teucri ibi *luxere* Misenum, ut hic omnes Iliades *luxere* Hectorem: v. 212. *„Nec minus interea Misenum in litore* Teucri Flebant, *et cineri ingrato suprema ferebant.*" et 220. *„Fit* gemitus*: tum membra toro* defleta *reponunt.*" Recta igitur et genuina lectio est, „Luxere *matres Iliae addictum feris Alitibus atque canibus homicidam Hectorem*": quod vocabulum satis significat sollemni funeris pompa Hectorem sepultum esse. Recte enim animadvertit Lambinus, frustra id cavillante Torrentio, sollennes illos ploratus et luctus, non nisi praesente mortuo corpore, esse solitos usurpari. Inde toties poëtis iunctim proferuntur ea verba, ἄκλαυστος καὶ ἄταφος, *indefletus et insepultus*: quia numquam *defletus* dicitur, qui sepulchro caruit. Euripides Phoenissis. [v. 1636] Ἐᾶν δ' ἄκλαυστον, ἄταφον, οἰωνοῖς βοράν. Et ita bis terque alibi, citante Lambino. Quibus adde Homeri illud de Elpenore Odyss. *Λ.* v. 53. Σῶμα γὰρ ἐν μεγάρῳ Κίρκης κατελείπομεν

*) [scr. *affixas c. s. fulgore*]

Relabsus, atque notus in voltus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit iuventas; et verecundus color
Reliquit ora, pelle amicta lurida.

v. 18. Vulg. *Relatus.* 22. *Ossa.*

conspectu apparet. Olim autem *circe* fuisse, ut in aliis omnibus, quos viderim codicibus, ex spatii angustia facile cognoscas. Et vereor mehercle, ne a stolido quodam interpolatum sit, qui *circa membra* sic acceperit; quasi si *circa* praepositio esset. Sed utcumque ceciderit haec suspicio; etiam caecus scopum feriebat. Quippe iam olim Latina inflexione, *Volente Circa*, scriptum hic fuisse, testis est locuples Valerius Probus p. 1446. „*E nomina terminata Graeca sunt, ut Danaë, Euterpe, Circe, Agaue. In genitivo* es *et in accusativo* en, *huius Danaës, hanc Danaën. Ablativum enim, quia Graecum est, non habent, et convertuntur. Sic ex* e *litera* a *facit, et dicitur Circa; unde est illud Horatii, Volente Circa.*“ Ergo Valerii auctoritate, qui tanto antiquior est omnibus qui nunc extant Flacci codicibus, recipimus *Circa*. Et sane observavi in Iambis, Sermonibus, et Epistolis Latinas declinationes libentius adhibere Nostrum; in Carminibus Graecas. In illis *Cretam, Helenae, Penelopam* habes, in his *Creten, Helene, Penelopen.* Quippe in illis puram et nativam orationem sectatus est; in his plus exotici nitoris et transmarinae elegantiae affectavit. *Circa* itaque Latine nunc extulit; ut Plautus in Epidico [IV, 2, 34], *Circam, Solis filiam.* Sic et apud Virgilium Aen. III, 386. „*Infernique lacus, Aeaeaeque insula* Circes,“ omnes Pierii codices aut *Circe* ibi habebant, aut *Circae.* Quin et magnus Cuiacius Observat. XII, 18. se in veteribus Horatii codicibus *Circa* invenisse testatur.

18. *Tunc mens et sonus Relatus*] Editio Veneta princeps *relatus*; at altera cum Loscheriana *relapsus*, quod agnoscunt codices nostri Graevianus, et Reginensis, cum quinque aliis: et Plotius Grammaticus p. 2643. Semper fere in hac voce variabant Librarii; ut Carm. IV, 13, 28. „*Dilapsam in cineres facem*“: Leidensis codex *Delatam.* et Serm. I, 10. v. 68. „*Si foret hoc nostrum fato* dilatus *in aevum*“; maior pars membranarum *dilapsus.* In loco autem, quem nunc tractamus, non permultum interest, *relatus* legas, an *relapsus.* In eo dumtaxat differunt, quod *relatus* externa vi reductum significet, *relapsus* ultro et sponte sua reversum. Atque hic opinor sensus commodior est, et rei convenientior. Simul enim ac Circe magicarum cantionum vim aboleverat; extemplo pristina mens et vox et figura sponte redierunt.

19. *Satis superque poenarum tibi*] Lego: „*Dedi satis superque poenarum tibi*, O *Amata nautis multum et institoribus.*“ Sic oratio, quae prius languida et hiulca erat, novas vires novamque iuncturam acquirit. Ita versu 46, *Et tu, potes nam, solve me dementia; O nec paternis obsoleta sordibus.*“ Ideo autem (ut solent) omiserunt id Librarii, quia sine eo mensura versus plena et integra est.

22. *Reliquit ossa*] Vide modo integrum locum; et miraberis servile quorundam ingenium, qui melius peius, iure iniuria, quidvis defendunt, quod a magno auctore profectum credunt: „*Fugit iuventas, et verecundus color Reliquit ossa pelle amicta lurida.*“ Quibus verbis olim offensus vir magnus Iulius Scaliger [Poetic. p. 894], „*Quis*“, inquit, „*dicat colorem reliquisse ossa? non igitur debuit dicere ossa amicta pelle, sed reliquisse pellem amicientem ossa.*“ Nihil hac censura iustius clariusve dici potest. Sed quid hic nostri Interpretes? sunt qui rem callide dissimulent; et sicco pede sapienter transiliant; est qui Scaligerum *cavillari* hic dicat; et tandem exortus est, qui id ipsum, quod ille vituperat, in caelum ferat et *admi-*

Caputque Marsa dissilire naenia.
Quid amplius vis? ô mare, ô terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Furens in Aetna flamma. tua, donec cinis
Iniuriosis aridus ventis ferar,

v. 30. Vulg. Mare *et* terra. 33. *Virens — tu.*

30. *O mare et terra, ardeo*] Acron et editus, et manuscriptus sic exhibet, „O *mare*, O *terra*, *ardeo*“: quod explicat ex illo Terentiano [Adelph. V, 3, 4], „O *caelum*, O *terra*, O *maria Neptuni*.“ Recte: nam longe vehementius quid sonat O repetitum. Plinius Epist. I, 9 [§ 6]. „*O mare, o litus, verum secretumque μουσεῖον*.“

33. *Virens in Aetna flamma*] Editiones veteres *urens*, et maior pars manuscriptorum; sane ex nostris omnes, praeter Graevianum et Collegii Regii, qui *virens* habent. *Virens* etiam in quibusdam ex suis invenerunt Lambinus, Torrentius, Pulmannus, Cruquius et Gifanius. Equidem, si alterutrum ex his necessario recipiendum esset, *virens* praetulerim. Quis enim *urens* absolute et intransitive dixit? Hoc quidem sensu sine dubio *ardens* posuisset, non *urens*. Sed esto, ut *urens* idem sit ac *ardens*: quae deinde sententiae vis et venustas erit? *flamma urens in fervida Aetna*. Si *flamma*, si *fervida*; mirum certe, si non *ureret*. Quid ergo attinebat tam iners, tam redundans, tam invariatum epitheton infercire? At illud alterum *virens*, si nihil aliud, certe novam metaphoram orationi impertit: ideoque et plerisque interpretum placuit, et elegantissimo Nic. Heinsio tam hic, quam ad Ovidii Fast. VI, 234. Iam autem *flammam virentem* interpretantur *validam et inextinctam*: ferme ut *viridis senectus, virent genua, γόνυ χλωρόν*. Sed haec exempla ad scopum non pertingunt. Non enim si *aetas*, translatione a vernis floribus sumta, *virere* belle dicitur; idcirco etiam et *flamma*, quae toto genere dispar est. Illa paullo validiora sunt, *flos flammae, πυρὸς ἄνθος, igne et flammis florere*, ex Lucretio I, 898. „*Donec* flammai *fulserunt* flore *coorto*.“ et IV, 451. *Bina lucernarum* florentia *lumina* flammis.“ et Statio Theb. II, 276. „*arcano* florentes igne *Smaragdos*.“ Sed rogo vos, si de levi aliqua flamma aut *lucernae*, aut *gemmae*, aut *fomitis* felici et audaci metaphora *florere* usurpatur; an ideo de immani Aetnae incendio recte etiam procedet? An si auctor hic dixisset, *Florens in Aetna flamma*, propitiis auribus acciperetis? Vix crediderim; et tamen hoc magis illo veniam meretur: hoc enim, etsi in re plane diversa, auctores suos habet; illud indictum prorsus et inauditum. Nam quod Heinsius ad Ovidium *virens flamma* ex Martiali citat, in eo accuratissimum virum memoria fefellit. Ibi enim *aurum virens*, non *flamma* dicitur, Epigr. XII, 15 [v. 3]. „*Miratur Scythicas* virentis auri *Flammas Iuppiter*.“ Tum autem, quod quidam de colore flammae Aetneae, utpote ex sulfure et bitumine ortae, *virens* interpretatur, id levi manu refelli potest. Flamma enim *in Aetna* nullum colorem habet; neque ex Aetna prorumpens, *viridem*. Quid multa? si illud volunt, ut *virens* hic pro valida et numquam moriente flamma accipiatur; miror equidem, quod nulla fere mutatione non sic reposuerint, „*nec Sicana fervida* Vivens *in Aetna flamma*.“ quod sane minime contemnendum esset, si libri accederent: Sic Noster Carm. III, 21, 23. „Vivaeque *producent* lucernae.“ et Ovidius Fast. VI, 291. „*Nec tu aliud Vestam, quam* vivam *intellige* flammam.“ et Fast. IV. 553. „*Inque foco pueri corpus* vivente favilla *Obruit*.“ Severus in Aetna [v. 41]: „*Proxima* vivaces Aetnaei verticis ignes *Impia sollicitat Phlegraeis fabula castris*.“ Sed quid opus est coniecturis? cum ipsi codices veram lectionem suppeditent, nempe ex Torrentianis aliquot, et Pulmanni unus, Bersmannique alter; „*O mare, o terra,*

Centum iuvencos*), sive mendaci lyra
Voles sonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenae Castor offensus vicem,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Ademta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,

[„v. 39. Vulg. *Iuvencos*" ed. Amst. a. 1713]. 42. *Vice.*

ratu solito instruit feralem officinam, *omne genus aromatis, et ignorabiliter laminis literatis*" etc. Seneca Controvers. XXXIII. [§ 2 p. 316, 21 Burs.] „*Volo mehercules nosse illud specum tuum, illam humanarum calamitatum* officinam, *illud infantium spoliarium.*" Ita Cicero [Rosc. Am. c. 46 § 134] *officinam nequitiae*, [Philipp. II c. 14 § 35] *officinam falsorum chirographorum*, Columella [praef. § 5] *contemtissimorum vitiorum officinas* dixit; sed de loco et domo, non de persona. Ergo et hic *officinam venenorum*, non de ipsa Canidia, sed de eius domo intelligendum est: atque eo magis, quod ea vero nomine Gratidia appellata *officinam* unguentariam Neapoli exercebat; si veteribus Scholiastis, ut sane est, fides habenda est. Iam vero, si hanc sententiam amplecteris, sic locus erit constituendus; „*Furens in Aetna flamma.* Tua, *donec cinis Iniuriosis aridus ventis ferar,* Calet *venenis officina Colchicis.*" ubi in primo versu pes quartus erit Tribrachys; ut in versu XII, „*Alitibus atque canibus homicidam Hectorem.*" et LXXIV, „*Vectabor humeris tunc ego inimicis eques.*" Et sententia quidem hac nihil clarius videtur: vera autem sit Horatii manus necne, penes alios iudicium esto.

39. *Centum iuvencos*] Elegans est scriptura, quam codex Battelianus pro varia lectione suppeditat, „*Paratus expiare, seu poposceris Centum* iuvencis." hoc est, *seu poposceris expiari iuvencis centum*; ut Carm. I, 4. v. 12. „*Seu* poscat agna, *sive malit* haedo." vide plura, quae ibi diximus.

40. *Voles sonari*] Codex Reginensis, et duo Bodleiani, et a prima manu Graevianus, „*sive mendaci lyra Voles* sonare." quod est, *sive voles me sonare mendaci lyra, Tu pudica, tu proba.*

42. *Offensus vice*] Odiosa est cacophonia in clausulis horum versuum, „*Infamis Helenae Castor offensus* vice, *Fraterque magni Castoris, victi* prece." quod homoeoteleuton, si bene eum novi, numquam auctor admisit. Et opportune quidem absolvit eum ab hac culpa codex unus Torrentii, qui sic locum exhibet, „*Infamis Helenae Castor offensus* vicem." Noli dubitare, quin genuina sit haec lectio. Ita Livius VIII, 35. [§ 1] „*Tribunos stupentes, et suam iam* vicem *anxios.*" et XXVIII, 19. [§ 17] „*Clamor undique ab sollicitis* vicem *imperatoris militibus sublatus.*" et XXXIV, 32. [§ 6] „*Remittimus hoc tibi, ne* vicem nostram *irascaris.*" et XLIV, 3. [§ 5] „*Sollicito consuli eorum* vicem, *quos paucos praemiserat.*" Curtius VII, 4. [c. 2 § 5] „*Maestus, non suam* vicem, *sed propter ipsum periclitantium fratrum.*" et VII, 41. [c. 11 § 20] „*Rex non cupidine magis potiundi loci, quam* vicem *eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, sollicitus.*"

43. *Fraterque magni Castoris*] Vide modo illud epitheton, „*Infamis Helenae Castor offensus vicem, Fraterque* magni *Castoris.*" Certe si historiam sequimur, legemus potius, *Fraterque magnus Castoris*, vel, *Fraterque maior*, ut Terent. Phorm. I, 2. [v. 13] „*Senis nostri, Dave*, fratrem maiorem *Chremem Nostin'.*" Quippe Pollux erat frater maior Castoris;

*) [iuvencis ed. Amst. a. 1713]

Volgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini pontifex venefici
Inpune ut Urbem nomine inpleris meo?
Quid proderat ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent:

v. 60. Vulg. *Proderit.* 62. *Si* tard.

exponit vetus Annotator Graevianus: et quidem ridiculum illud *Partumeius* a simili glossemate natum esse pro certo habendum est. *Venter* autem, sive *uterus*, pro infante, qui in ventre est, non inusitata bonis auctoribus locutio. Tacitus Annal. I, 59. „*Arminium, supra insitam violentiam, rapta uxor, subiectus servitio uxoris* uterus, *vecordem agebunt.*“ et ibidem XV, 23. „*Iam senatus* uterum *Poppaeae commendaverat diis.*“ Quintilianus Declam. CCLXXVII. [extr.] „*Illa igitur prior damnavit* ventrem *suum:* victurus *autem fuit* ille, *si ego adulteram non occidissem.*“ Digest. XXXVII, 9. [1 § 2] „*Totiens autem mittitur in possessionem* venter.“ [1 § 6] „*Si* venter *ab institutis exhaeredatus sit, a substitutis praeteritus.*“ [1 § 11] „*Rationem non esse, cur* venter *repelli debeat.*“ [1 § 13] „*Non in totum repelli* uterus *debet.*“ [1 § 17] „*Solet mulier curatorem* ventri *petere.*“ et ibidem V, 4, 3. „*Antiqui libero* ventri *ita prospexerunt, ut in tempus nascendi omnia ei iura integra reservarent.*“

60. et 63. *Quid proderit ditasse*] Ita nunc vulgo editur hic locus; „*Quid proderit ditasse Pelignas anus, Velociusve miscuisse toxicum, Si tardiora fata te votis manent?*“ Quae ad verba iam olim adnotavit Porphyrio, *fallere hic sensum,* et ambiguum esse, utrum ad Canidiam haec, an ad Horatium referenda sint. Concludit tamen, ad Horatium potius pertinere; ut sic sint intelligenda, *Quid ibi proderit, Horati, ditasse Pelignas anus,* ut te a meis incantationibus per potentiores incantationes liberarent? *aut quid proderit tibi miscuisse velocius toxicum,* quo poenas tibi a me irrogatas cita morte effugeres? Atque in hanc eius sententiam omnis fere interpretum senatus pedibus accedit. Ego vero altera potius via insistendum existimo. Neque enim vel verbo indicavit Horatius in priore parte Carminis, se ab aliis veneficis antidota petiisse: neque vero par erat, ut qui vanitatem magicam tam salse hic derideat, ad easdem artes se devolutum esse fateretur: multo minus mortem toxico sibi arcessere voluisse: id enim ipsius orationi plane repugnat. Omnibus enim precibus iam obsecraverat Canidiam, ut solveret se dementia, vitaeque spem et valetudinem sibi restitueret. Ergo de Canidia, non de Horatio, haec verba accipienda sunt: quae tamen prius emendare, quam enarrare oportet. Quippe pro *proderit* veterrimus codex Leidensis, et non infimae notae Magdalenensis *proderat* clare exhibent: et pro *si tardiora*, editiones vetustae Venetae, Porphyrio Scholiastes, Torrentii aliquot codices ex optimis, Pulmanni unus Bersmannique alter, et a prima manu Reginensis noster, *sed tardiora.* Sic igitur totus locus refingendus et distinguendus videtur: „*Quid* proderat *ditasse Pelignas anus, Velociusve miscuisse toxicum*? Sed *tardiora fata te votis manent.*“ Cuius haec demum erit sententia, et sic ex praecedentibus colligenda. *Inultus* ut tu sacra magica deriseris, et *impune* me famoso carmine prosciderís? Numquam a me, ne spera, hanc veniam impetrabis. Quid enim *proderat* mihi, etiam plurium sagarum auxilium magno pretio conciliasse, aut *velocius* potentiusque toxicum tibi miscuisse; si nunc te inultum et impunitum dimitto? Noli tamen, quia *velocius* dixi, brevem vitae exitum sperare, qui cito te a tormentis eripiat. Vita enim tibi etiam invito producetur; ut diutius crucieris. Nihil quidem hac sententia clarius aut simplicius. *Quid proderat* autem; ut Cicero III. in Verrem [act. II l. I c. 39 § 102], „Quid proderat *tibi te expensum illis*

Fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
Meaeque terra cedet insolentiae.
An quae movere cereas imagines,
(Ut ipse nosti curiosus) et polo
Deripere lunam vocibus possim meis,
Possim crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare pocula;
Plorem artis in te nil agentis exitum?

v. 78. et 79. Vulg. *Possum*. 80. *Poculum*.

Cons. Honorii 378. „*Palladiaque* comas innexus arundine *Triton*." et II de Raptu Proserp. 368. „*Mutuaque alternis* innectite colla lacertis." Prudentius Peristephanon, X, 353. „Innexa crines vinculis *regalibus*." et Psychom. 357. „*his rigidas* nodis innectier ulnas." Vides, opinor, ad haec exempla dicendum omnino fuisse, „*Frustraque vinclis guttur innectes tuum*," non ut nunc circumfertur, „*Frustraque vincla gutturi innectes tuo*." Haud enim temere sic positum invenies apud bonos scriptores. In unum duntaxat vel alterum locum incidi: ut Arnobii lib. III. p. 146. Edit. Heraldi [cap. 27]; *Innectuntur*, ait, *cervicibus laquei:* verum huius levis est auctoritas, et fortasse scripserat, *nectuntur*. Et Silii Italici XI, 250. [241] „huic *agedum* (*nam cur indigna feramus*) *Magnanimo, miles, meritas* innecte catenas." Verum haec opinor haud Silii locutio est, sed librariorum: sic enim corrigo, „*Magnanima, miles, meritas* i, necte *catenas*." Sequitur enim mox versu 258. [249] „*At Decius, dum vincla ligant*, Necte *ocius, inquit, Nam sic Hannibalem decet intravisse*, catenas." Denique et Statii Theb. IV, 26. „*Haeret amica manus: certant* innectere collo Brachia: *manantesque oculos hinc oscula turbant, Hinc magni caligo maris*." Sed et hic forte corrigendum: „*Haeret amica manus*, certatim nectere *collo Brachia*."

78. et 79. *Vocibus possum meis, Possum crematos*] Legendum cum editionibus antiquis, et plerisque codicibus, nostris certe ad unum omnibus, „*Deripere caelo vocibus* possim *meis*, Possim *crematos excitare mortuos*."

80. *Temperare poculum*] Placet magis, quod in nostris Leidensi, Zulich. Reginensi, Magdalenensi, Bodleiano, Regiae Societatis, et pro varia lectione Petrensi invenimus, „*Desiderîque temperare* pocula." Norat enim Canidia plura philtrorum et potionum genera conficere: unde ipsa sic Varo minatur Epod. V. v. 73. „*Non* usitatis, *Vare*, potionibus *Ad me recurres*. Maius *parabo*, maius *infundam tibi Fastidienti* poculum." Ergo hic, ubi de arte et potentia sua gloriatur, *pocula* magis convenit. Tum et hoc pacto effugies odiosum homoeoteleuton versus sequentis, *poculum, exitum*. Ceterum ex hoc metiri possis Interpretum diligentiam; qui nullam variationem in suis codicibus memorant: credo, quia *poculum* iam in omnibus editionibus receptum erat.

Diva, producas subolem; Patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis, prolisque novae feraci
Lege marita:

qui mortalitate exuta caelo postea donati sint. Hi Genitales duodecim numero erant, sex mares, et totidem feminae; Gentium scilicet maiorum dii; quorum nomina idem Ennius hoc disticho comprehendisse memoratur [Ann. v. 63 Vahl.]; „*Iuno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, Venus, Mars, Mercurius, Iovi', Neptunus, Volcanus, Apollo.*" Ergo hoc voluit Ennius, non mortuum esse Romulum, sed cum diis immortalibus in caelo vivere. Neque aliter eius mentem cepisse olim Ciceronem, vel inde patet, quod Tusc. Quaest. I, 12. [§ 28] sic locum hunc citaverit, „*'Romulus in caelo cum Dis agit aevum', ut famae assentiens dixit Ennius.*" Quippe perinde esse putavit, utrum poetice *cum diis genitalibus*, an absolute *cum diis* diceret. Atqui vox *dii*, cum absolute et per se ponitur, deos immortales et ἀειγενέτας semper significat. Eodem modo et Servius ad Virgil. Aen. VI, 777. *deos* universe in hoc Ennii loco interpretatur: „*Romulus*", ait, „*secundum Ennium referetur* inter deos *cum avo suo Aenea.*" Sed adhuc clarius ex Ausonio discere poteris, quinam fuerint *dii genitales*. Is enim periocham IV libri Iliados hoc disticho conclusit, „*Iuppiter interea cum* dis genitalibus *una Consilium cogit superum de rebus Achivis.*" Non enim Indigetes, sed Deos maiores ibi intelligi, liber ipse Homeri indicio est, [Il. Δ, 1] Οἱ δὲ θεοὶ πὰρ Ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο Χρυσέῳ ἐν δαπέδῳ. Undecim enim illi, quos iam ex Ennio memoravimus, Iovi erant a consiliis: unde Ovidius Metam. VI, 72. „*Bis sex caelestes medio Iove sedibus altis Augusta gravitate sedent.*" Et Plautus in Epidico, Act. V. Sc. 1. [v. 4] „*Si undecim deos praeter sese secum adducat Iuppiter.*" Denique et ex Festo adhuc amplius constabit, *Genitales* Ennii *deos* maiorum esse gentium, non deos ex hominibus factos. Sic enim ille [p. 95 Muell.]: „*Geniales* (lege, ut et alii viderunt, *Genitales*) *deos dixerunt Aquam, Terram, Ignem, Aërem: ea enim sunt semina rerum, quae Graecorum alii Στοιχεῖα, alii Σπέρματα vocant. Duodecim quoque signa, Lunam et Solem inter hos deos computabant.*" Haec autem ex sententia Physicorum dicit, qui vulgarem Theologiam de Elementis et Astris allegorice exponebant. Numquam tamen Indigetes deos, sed naturales duntaxat et aeternos allegoriis suis eo trahebant. Sed utcumque Ennii verba acceperis, sive de his, seu de illis; illud inde recte colligas, vix fieri posse ut Diana proprio cognomine *Genitalis* appellata sit. Quippe id vocabulum, si Indigetes notet, de Diana non omnino; si maiores illos, quos Hetrusci Consentes vocabant, de ea sola dici non potest. Ut neque illud, quod in duobus Crispinae nummis occurrit apud Mediobarbum, DIS GENITALIBUS; nam si Lucinam tantummodo et eius comitatum eo nomine signassent Romani; non DIS, sed DEABUS utique dixissent. Quid ergo fiet? inquies: et quo pacto ex tantis tenebris in lucem tandem emergemus? Equidem locum esse corruptum et contaminatum existimo, vel potius certo scio. Levissima autem mutatione veram Horatii manum non dubitanter agnosces: „*Rite maturos aperire partus Lenis, Ilithyia, tuere matres; Sive tu Lucina probas vocari, Seu* Genetyllis." *Genetyllis* enim apud Graecos *Dianae* cognomen, a *γενέσει* ei inditum, quia partubus praesidebat: alii quidem id ad *Venerem* referebant; sed priores secutus est auctor. Suidas: *Γενετυλλὶς, δαίμων περὶ τὴν Ἀφροδίτην, γενέσεως αἰτιος, ἀπὸ τῆς γενέσεως τῶν παίδων ὠνομασμένη. πεποίηται δὲ τὸ ὄνομα παρὰ τὴν γένεσιν. Οἱ δὲ, περὶ τὴν ΑΡΤΕΜΙΝ φασι τὰς τῶν τοκετῶν ἐφόρους, καὶ πάλιν περὶ* (lege *παρὰ*) *τὴν γένεσιν.* Genetyllis, *dea, Veneris comes, generationis auctor, a voce γένεσις dicta. Alii Genetyllidas* Dianae *comites dicunt, partuum praesides, a voce γένεσις, ut antea, appellatas.* Locus Aristo-

Vosque veraces cecinisse Parcae,
Quod semel dictum stabilis per aevum
Terminus servet, bona iam peractis
Iungite fata.
Fertilis frugum pecorisque tellus
Spicea donet Cererem corona :
Nutriant foetus et aquae salubres
Et Iovis aurae.

v. 26. Vulg. Dictum *est, stabilisque rerum.*

26. *Stabilisque rerum Terminus servet*] Minime quidem mirandum est et veteres et novos interpretes in hoc loco cespitasse. Quocumque enim te vertas, nullum exitum invenies; adeo magnis undique difficultatibus obsessa et circumvallata haeret sententia: „*Vosque veraces cecinisse, Parcae, Quod semel dictum est, stabilisque rerum Terminus servet, bona iam peractis Iungite fata.*“ Principio enim, illa *dictum est*, et *servet*, in syntaxeos legem peccant: unde Aldus et complures eum secuti *servat* ediderunt, tam manifesto vitio ire obviam conati; atque ita sane inveni in Magdalenensi, et a manu secunda in Regiae Societatis codice. Sed ceteri nostri, meliores illis vetustioresque, ut et Cruquii, Torrentii, Bersmanni, Pulmanni, Lambinique exemplaria *servet* retinent; quod a Scholiaste etiam et Servio agnoscitur. Et profecto Latini sermonis ratio poscit et efflagitat, ut post *cecinisse quod* verba modi subiunctivi, non indicativi, sequantur; „*Parcae veraces cecinisse, quod semel dictum* sit, *stabilisque rerum Terminus* servet.“ Ita Carm. I, 32, 3. „*Lusimus tecum, quod et hunc in annum* Vivat *et plures.*“ Epod. II, 28. „*Fontesque lymphis obstrepunt manantibus, Somnos quod* invitet *leves.*“ Epist. I, 17, 5. „*aspice, si quid Et nos, quod* cures *proprium fecisse, loquamur.*“ Neque usquam aliter boni auctores. Deinde et ipsa sententia languet, nutat, et vacillat. „*Quod semel,* ait, *dictum est.*“ Quorsum amabo illud *semel*? quam vim, quam elegantiam habet? nullam opinor, ut quidem hic nude positum et destitutum est: nisi sequatur aliquod antitheton, quod iacentem sensum exsuscitet, *Quod* semel *dictum sit, et* semper *stabile permaneat.* Neque vero illud, si sapiam, laudaverim, *stabilis rerum terminus servet.* Quidnam obsecro ille *servet*? Nihil. Nihil enim hic sequitur, quod *servandum* esse intelligamus. Hisce omnibus difficultatibus si levi verborum mutatione occurrere potero; ecquis est adeo duri et feri ingenii, ut conatibus nostris, si non faveat et applaudat, aequum saltem et candidum se non praebeat? Sic itaque emendo: „*Vosque veraces cecinisse, Parcae, Quod semel dictum stabilis* per aevum *Terminus servet, bona iam peractis Iungite fata.*“ *Dictum* hic iam vides casus esse accusativi. Et sane *est* in veterrimo nostro Graeviano inter lineas tantum, non in ipso versu habetur; prorsus autem abest a Servio, ubi hunc locum laudat ad Virgilii Eclogam IV, 47. Recte ergo illud eiecimus: si tamen quovis pacto retinendum esse existimas, tum, si me audis, hoc modo versum refinges, *Quod*, simul *dictum est, stabilis per aevum Terminus servet.*“ *Simul dictum est*, hoc erit, *simul atque, ut primum dictum est*: *simul* autem et *semel* ubique fere a Librariis confunduntur, ut norunt qui vetera exemplaria manibus versaverunt. Prius tamen illud et rectius est et elegantius. Iam autem si in istis *que rerum* et *per aevum* ductus literarum contempleris, fateberis opinor proclivem fuisse et facilem librariorum lapsum. Sententia vero mirum quantum ea ratione promovetur et attollitur: *semel* dictum, stabile servetur *per aevum*; hoc est, in perpetuum, in aeternum. Elegans loquendi modus, et optimis scriptoribus fami-

Dî, probos mores docilis iuventae,
Dî, senectutis placidae quietem
Romulae genti date, remque prolemque
Et decus omne.
Quaeque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,
Inpetret; bellante prior, iacentem
Lenis in hostem.

v. 45. Vulg. *Docili*. 46. *Senectuti*. 49. *Quique*. 51. *Imperet*.

(596)]. Quin et *fatorum terminum* dixit Attius in Hecuba [v. 481 Ribb.] apud Priscianum p. 716. „*Veter* fatorum terminus *sic iusserat*."

45. et 46. *Docili iuventae, Di senectuti*] Qui aut ipse est poëta, aut alioqui ingenio et iudicio valet, mirabor, si hanc strophen aeque ac ceteras admirabitur: „*Di, probos mores docili iuventae, Di, senectuti placidae quietem, Romulae genti date remque, prolemque, Et decus omne.*" Quid enim? Annon *iuvenes* et *senes* Romanos intelligit? quî itaque fit, ut tertio demum versu *Romulam gentem* inferat, tamquam si in prioribus pro alia gente precaretur? Praeterea autem hiulca est oratio, ac sine nervis et articulis dissoluta. *Date* enim extra sedem suam male collocatur; et *dii* illud in hac quidem constructione tertia vice repetendum erat. Quid multa? iam olim ex coniectura veram lectionem divinaveram, „*Di, probos mores* docilis *iuventae, Di* senectutis *placidae quietem Romulae genti date, remque prolemque Et decus omne.*" Postea autem in Batteliano nostro *docilis* inveni a manu prima: nunc enim litera *s* ab inepto correctore erasa est; ita tamen ut intento oculo statim se prodat. *Senectutis* vero clare extat in optimis nostris codicibus Graeviano et Reginensi, ut et Colbertino et duobus aliis inferioris notae. Idem reperit in duobus suis Bersmannus: neque dubites quin in aliis pluribus habeatur, utcumque ab interpretibus neglectum. Quanto autem haec vulgatis meliora, rotundiora, et elegantiora sint, quid attinet dicere? *Dî*, inquit, *date Romanis probos iuventae mores, placidae senectutis quietem, remque, prolem, et decus omne.* Ubi *iuventa* et *senectus* non homines ipsos, ut in recepta lectione, sed aetates significant. Porro et in Batteliano sic amplius variatum est, „*Dî, senectuti* placidam *quietem*": et, quod in ceteris omnibus extat, *placidae,* pro diversa scriptura apponitur. Sane *placida* perpetuum fere *quietis* epitheton est. Virgil. Aen. I, 695. „*At Venus Ascanio* placidam *per membra* quietem." IV, 5. „placidam *membris dat cura* quietem." V, 836. „placida *laxarunt membra* quiete." IX, 187. „*nec mens* placida *contenta* quiete *est*." Varro apud Senecas Controv. XVI. [§ 28, p. 195, 11 Burs.], et Ep. LVI. [§ 6] „*Omnia noctis erant* placida *composta* quiete." Boëtius Consolat. III, 10. [v. 5] „*Hic portus* placida *manens* quiete, *Hoc patens unum miseris asylum.*" Tamen et *senectus* etiam *placida* vocatur: ut Cicero de Senectute c. V. [§ 13] „*Est etiam quiete et pure et eleganter actae aetatis* placida *ac lenis* senectus." Seneca de Vita beata c. XXI. [§ 1] „*Et in multa* senectute placidus *viret.*" Quare satius est, quod ceteri codices et editiones amplectuntur, *placidae* retinere.

49. et 51. *Quique vos bobus*] Hic quidem post fruges repertas et palam expositas glande vesci maluerunt plerique interpretes. Sic enim fere post Aldum ediderunt, „*Quique vos bobus veneratur albis, Clarus Anchisae Venerisque sanguis*, Imperet." At priscae editiones, duae nempe Venetae et Loscheriana, *Quaeque*; neque aliter codices meliores Cruquii, Pulmanni, Bersmanni et Torrentii cum nostris Graeviano, Reginensi a prima manu, et aliis duobus. Quin et Acron hanc lectionem agnoscit, tam editus

Remque Romanam Latiumque) felix

tis codex, et pro varia lectione Graevianus cum Batteliano *aras* habent non *arces*. Atque illam lectionem agnoscit Porphyrion: „*Apparet*," inquit, „*iam eo tempore ab Augusto dedicatum fuisse in Palatio Apollinis templum: et sensus est, Si acceptas* aras *habet Apollo, quae in Palatio dedicatae sunt.*" Cetera exemplaria cum priscis editionibus *arces*, vel, ut Leidensis noster, *arcis* retinent. Sane *aras* et *arcis* tam similes habent ductus literarum, ut librarios, etiam minime lippientes, facile decipere possent. Sic in Ciceronis Orat. pro Balbo c. 17. [§ 39] „*Qui et veterem illam speciem foederis Marciani semper omni* arce *duxerunt sanctiorem*": exscriptores illud *arce* substituerunt pro *ara*, ut recte reposuit Lambinus, frustra obnitentibus Gulielmio et Grutero. Contra apud Tacitum Annal. XI, 23. *Capitolio et ara Romana*, membranae praeferunt pro *arce*; ut iam viderunt eruditi ibi interpretes. Quod ad Flacci hunc locum attinet, utraque quidem lectio proba est et venusta; ut nescias fere, utri priores partes iure sint deferendae. Verum enim est, in Palatio templum Apollini conditum esse, unde noster Epist. I, 3', 17. „*Scripta* Palatinus *quaecumque recepit* Apollo." Propertius IV, 6. [v. 11] „*Musa*, Palatini *referamus* Apollinis aedem." et Ovidius Metam. XV, 865. „*Vestaque Caesareos inter sacrata Penates, Et cum Caesarea tu*, Phoebe domestice, *Vesta*." et alii complures. Recte igitur habet *Palatinas aras*. Lectio tamen altera nescio quomodo magis arridet; cum quia *arces* poeticum magis et figuratius videtur; tum quia praeter domum Augusti Palatinam etiam ipsum Apollinis *templum* sensu comprehendit. Ita Virgil. Aen. XI, 477. „*Nec non ad* templum *summasque ad* Pallados arces *Subvehitur magna matrum regina caterva*." Noster antea versu septimo: „*Dís, quibus* septem *placuere* colles," Claudianus Bello Gildonico v. 119. „*tuque o, si sponte per altum Vecta* Palatinis *mutasti* collibus *Idam*." *Colles* autem isti passim apud Poëtas *arces* vocantur. Idem in VI. Cons. Honorii v. 617. „*unaque totis Intonat Augustum* septenis arcibus *Echo*." et Carm. XII, 19 [in nupt. Honor. et Mar. fesc. v. 60 sive Carm. II. v. 19] „*Aurea* septemgeminas *Roma coronet* arces." et II Cons. Stilichonis v. 30. „*Non alium certe* Romanae *clarius* arces *Suscepere ducem*." Virgil. Georg. II, 172. „*Imbellem avertis* Romanis arcibus *Indum*" et Aen. X, 12. „*Cum fera Carthago* Romanis arcibus *olim Exilium magnum atque Alpes immittet apertas*." Statius Silv. III, 4. [v. 32] „*tune* Ausonias, *ait, ibis ad* arces?" et IV, 4. [v. 4] „*Atque ubi* Romuleas *velox penetraveris* arces."

66. *Remque Romanam Latiumque felix*] Ambiguus locus, et variarum constructionum capax: „*Si Palatinas videt aequus arces, Remque Romanam, Latiumque felix, Alterum in lustrum, meliusque semper Proroget aevum.*" Ubi Scholiastes Cruquianus: „*Felix*) *secundus: ut poëta* (Aen. I, 334.) '*Sis* felix, *nostrumque leves quaecumque laborem*'." Erudite quidem: sed cum in priore versu *aequus Apollo* dicatur, non convenit, ut eadem plane significatione *felix* continuo vocetur. Deterius tamen recentiores, qui sic verba constituunt; „*Proroget rem Romanam, Latiumque felix, in alterum lustrum et in melius semper aevum.*" Equidem non inficior, quin alio in loco *felix Latium* recte dici queat; ut Statius Silv. III, 3. [v. 51] „*premit* felix *regum diademata* Roma." Verum hic quidem minus apte inculcaretur illud epitheton: id enim iam factum esse significat, quod ab Apolline conatur precibus impetrare. Tum praeterea *felix* a *Latio* disiungendum esse ostendit locus Ennii Annal. I. [v. 454 Vahl.], unde Noster haec verba mutuatus est, „*Audire est operae pretium, procedere recte Qui* rem Romanam, Latiumque *augescere voltis*." Varro apud Nonium in Nutritur [p. 478 Merc.]. „*Natis, quos Menippea haeresis nutricata est, tutores do,* '*Qui* rem Romanam Latiumque *augescere voltis*'." Qualis autem precatio esset, *proroget Latium felix in alterum lustrum*?

Haec Iovem sentire Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reportò,

Hoc quidem in precum initio factum oportuit, in fine nimis sero fit, in utroque loquaciter et stolide. Sed meliora suppeditabant veteres membranae; si modo sagaces lectores nactae fuissent. Quattuor enim Blandinii apud Cruquium, Bersmanni unus, cum Lcidensi nostro et a manu prima Reginensi, *Prorogat, curat, applicat.* Porro et *curat, applicat,* praeter tres Bersmanni, Graevianus noster, Regiae Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Battelianus. *Curat* etiam Galei codex, et *prorogat* a prima manu Magdalenensis. Quid quod *curat* et *applicat* diserte agnoscunt Scholiastes uterque: quamvis absurde quidem enarrant, „*particula* si *ex superiore sensu per Zeugma arcessita*; ut ordo sit: „Si *Diana preces curat,* si *aures applicat, proroget aevum in melius.*" Belle sane, quod Zeugma illud, tamquam deum aliquem ex machina, introducunt; cuius ope et numine quibuslibet soloecismis et barbarismis patrocinari queant. Tamen et ipsos aura quaedam veri afflavisse videatur. Sic enim annotant: „*Proroget, dilatet, differat: et est tempus pro tempore, Prorogabit.*" Certe quicumque haec scripsit; *Prorogat, dilatat, differt* scripsisse videtur. Quippe si *proroget* precandi et optandi modo extuleris, stultum fuerit enallagen temporis somniare, et per *Prorogabit* explicare: contra, si *prorogat* legeris; non inconcinne id quidem, etsi non adeo necessario, per futurum tempus enarrabitur. Adde huc illud Porphyrionis: „*Si propitius Romanos aspicit Apollo, melius saeculum* tribuet *in futurum.*" Sic enim ex suis membranis Cruquius edidit; non ut vulgo, *tribuat futurum.* Unde amplius constat nonnullos, (nam Scholia vetera centones sunt ex variis consuti) legisse olim, *prorogat.* Quid multa? tu tot auctoribus fretus non dubitanter restitue: „*Alterum in lustrum meliusque semper* Prorogat *aevum.*" et, „*Quindecim Diana preces virorum* Curat, *et votis puerorum amicas* Applicat *aures.*" Nihil verius decentiusve dici potuit. Primo enim Chorus pro imperio et re Romana, pro principe et civibus vota Apollini et Dianae nuncupat: tandem quasi praesenti numine afflatus toti coetui et coronae circumstanti fidenter narrat, vota sua ab diis exaudiri, precesque ratas haberi. Unde continuo addit, „*Haec Iovem* sentire *deosque cunctos* Spem bonam certamque domum reporto." et Epist. II, 1. v. 134. ubi ad hoc ipsum carmen respicit Noster, „*Poscit opem chorus, et* praesentia numina sentit." Ita Tiresias apud Senecam Hercule Furente v. 571. [Oedip. 568] „*Graviore manes voce et attonita ciet,*" et post aliquam moram [v. 571], „Audior, *vates ait,* Rata verba fudi." et Statius Silv. III, 2 [v. 50] „*soli Zephyro sit copia caeli, Solus agat puppes, summasque supernatet undas.* Audimur*: vocat ipse ratem.*" Id vero videtur fraudi fuisse librariis, ut priscam lectionem *prorogat* interpolarent; quia praecesserat illud de Apolline [v. 65], „Si *Palatinas* videt *aequus arces Remque Romanam Latiumque*": Autumabant enim post illud *si,* obtestandi particulam, necessario sequi debere modum verbi optativum, *Proroget* aevum: ut sane passim apud Poëtas subsequi solet. Virgil. Aen. II, 536. „*Di,* siqua *est caelo pietas, quae talia curet,* Persolvant *grates dignas et praemia* reddant." et V. v. 797. „liceat *Laurentem attingere Thybrim,* Si *concessa peto,* si *dant ea maenia Parcae.*" In quo tamen eos opinio fefellit. Eam enim particulam usurpare sollemne est, non tantum cum deorum opem precantur, verum etiam cum deos propitios certo sibi pollicentur; ut hic, *Prorogat,* inquit, *aevum in melius, si aequus rem Romanam videt.* Ovidius Pont. II, 11. [v. 25] „*O referant grates, quoniam non possumus ipsi, Di tibi: qui* referent, si *pia facta vident.*" Ovid. Trist. II. [v. 155] „*Per superos igitur, qui dent tibi longa,* dabuntque *Tempora, Romanum* si *modo nomen amant.*"

Q. HORATII FLACCI
SERMONUM

LIBER I.

ECLOGA I.

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus vivat; laudet diversa sequentis?
O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contra mercator, navem iactantibus Austris,
Militia est potior. quid enim? concurritur: horae
Momento aut cita mors venit, aut victoria laeta.
Agricolam laudat iuris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventis clamat in urbe.
Caetera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. ne te morer, audi
Quo rem deducam. si quis Deus, En ego, dicat,
Iam faciam quod voltis: eris tu, qui modo miles,
Mercator; tu consultus modo, rusticus: hinc vos,
Vos hinc, mutatis discedite partibus. eia,
Quid statis? nolint. atqui licet esse beatis.
Quid causae est, merito quin illis Iuppiter ambas

8. *Momento cita mors*] Ita quidem editiones veteres, et codices plerique; nostri certe omnes. Neque aliter citat Iohannes Saresberiensis in Policratico VII, 16. Libri tamen Lambini quattuor, „*Momento* aut *cita mors venit, aut victoria laeta.*“ Quod elegantius et magis Horatianum: Sic Carm. III, 20, 15. „*Qualis* aut *Nireus fuit*, aut *aquosa Raptus ab Ida*“ IV, 8, 6. „*Quas* aut *Parrhasius protulit*, aut *Scopas.*“ Serm. II, 7, 117. „Aut *insanit homo*, aut *versus facit.*“ et saepe alibi. Librarii autem hic omiserunt, quia, demto eo, versui suum metrum constabat. Atqui illud animadvertere debuerunt, *Horae momento cita mors venit*, nisi particula disiunctiva inseratur, ominosum plane et infaustum esse.

Demoveat lucro, nec hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuvat inmensum te argenti pondus et auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quod, si conminuas, vilem redigatur ad assem:
At, ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus ac meus: ut si
Reticulum panis venalis inter onusto
Forte vehas humero; nihilo plus accipias quam
Qui nil portarit. vel dic, quid referat intra
Naturae finis viventi, iugera centum an
Mille aret? At suave est ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urna,

v. 39. Vulg. *Neque* hiems. 46. Plus *quam* meus.

est, *lolio et adore* vilissimo cibo patienter victitantem; cum in urbe suavissimis ferculis et bellariis satur quotidie esse possit. Ita Epist. I, 17. v. 13. „*Si pranderet olus* patienter, *regibus uti Nollet Aristippus*“: id est, si vilibus *herbis et urtica* patienter vesci posset; non mensas regias sectaretur, mullorum et rhomborum nidore tractus. Ergo haec demum secundum ipsos exorietur sententia: *Avari et formicae diversa longe ratio est: haec enim quaesitis* patiens *utitur; dureque et misere ac sordide victitans per totam hiemem sub terra latitat: ille quaerendis semper inhiat, neque tamen pro quaestus ratione sumtum in se facit; sed quaesitis miser abstinet, et uti timet.* Bella vero antithesis, quaeque magnis viris suo merito placeat. Illud vero per se quale est, *acervo farris constructo, patiens utitur quaesitis?* quemnam, amabo, cibum alium *farri* praetulerit formica? Qualis ergo ea *patientia* est; si et cibo gratissimo vescitur, et de magno acervo sine parsimonia tollit, et pingui otio sine labore perfruitur? Quid quod nusquam satis apte dixeris, *Patienter uti quaesitis? Uti* enim, ut vidimus, ipsum per se geniale quid significat: *patientis* autem est carere potius et abstinere, quam uti. Recte ergo se habet Lambini lectio, „*Non usquam prorepit, et illis* utitur *ante Quaesitis* sapiens“; *illa*, inquit, *sapiens quaesitis laete lauteque fruitur; tu miser et stultus gustare et tangere tua non audes.* Atque hanc solam agnoscit Porphyrio Scholiastes: neque aliter omnes fere codices paullo vetustiores, ut praeter Lambini aliquot et Torrentii, Cruquiani omnes; et ex nostris optimi Leidensis, Graevianus, et Reginensis a secunda sed antiqua manu, cum aliquot aliis.

46. *Non tuus hoc capiet, venter plus quam meus*] Editiones quidem veteres *plus quam meus* in sequentes propagarunt: idque silentio transmiserunt interpretes omnes; excepto Bersmanno, qui ex duobus suis *plus ac meus* protulit. Ego vero in Graeviano, Reginensi, et octo praeterea aliis eandem lectionem reperi, *quam* autem in duobus tantum, iisque notae sequioris: ut inde de aliorum codicibus coniecturam capere possis. Revocanda igitur membranarum scriptura, „*Non tuus hoc capiet venter plus*, ac *meus*.“ *Plus* ac, *minus ac*, *aliter ac* etc. notissimae locutiones. Serm. II, 3. v. 270. „*nihilo* plus *explicet*, ac *si Insanire paret certa ratione modoque*.“ Ideo autem hoc in loco *ac* maluit auctor, quia mox

Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. congestis undique saccis
Indormis inhians, et tamquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tamquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus, quem praebeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius; adde
Quîs humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctisque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes, hoc iuvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te adfixit; habes qui
Adsideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac natis reddat carisque propinquis?
Non uxor salvum te volt, non filius; omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si nemo praestet, quem non merearis, amorem?
An, si cognatos, nullo natura labore

v. 83. Vulg. *Ac reddat natis.* 88. *At* si.

81. *Lecto te affixit*] Editio prima Veneta, *Aflixit*; altera et Loscheri *affixit.* Inde in partes itum est ab interpretibus: ita tamen ut pluribus placuerit *afflixit,* quod profecto et in pluribus membranis reperitur. Verior tamen ea lectio est, quae pauciores advocatos sibi nacta est. Seneca Epist. LXVII. [§ 2] *„Ago gratias senectuti, quod me lectulo affixit.“* Ubi nulla in tot codicibus variatio est, praeterquam quod tres apud Grutorum Palatini *lecto* pro *lectulo* exhibeant; atque eo propius ad hanc Flacci lectionem accedant. Cicero in Verrem V. c. 7. [§ 16] *„Nam pater, grandis* natu, *iam diu lecto tenebatur“*: quod perinde est ac *affigebatur. Morbus* quidem *afflixit,* vel *casus afflixit* recte dixeris; atque ita saepe Celsus aliique: minime vero, *casus lecto afflixit. Affligere* enim, sequente dativo, vim et impetum in illidendo significat: atqui aegroti lecto decumbunt, non lecto illiduntur. Vide nos ad Serm. II, 2. v. 79.

83. *Suscitet, ac reddat natis*] Quia semel in veteribus editis sic constituta est lectio, veriti sunt immutare plerique interpretes. At Cruquius in tribus Blandiniis, in uno suo Pulmannus, in Graeviano, Zulichemiano, Magdalenensi, et Franekerano nos alio ordine *natis reddat* reperimus. Scribe igitur, *„Suscitet, ac* natis reddat, *carisque propinquis“*. quae verborum collocatio et dulcior et elegantior est.

88. *At si cognatos*] Salebrosus sane locus, unde haud facile est pedem inoffensum referre: *„At si cognatos, nullo natura labore Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos, Infelix operam perdas: ut siquis asellum In campo doceat parentem currere frenis.“* ubi primo videndum erit, quo pertineant illa *nullo labore.* Et nos quidem cum veteribus

Pauperiem metuas minus; et finire laborem
Incipias, parto quod avebas: ne facias quod
Ummidius, qui tam (non longa est fabula) dives
Ut metiretur nummos, ita sordidus ut se

v. 94. Vulg. *Nec* facias. 95. *Quidam.*

in te concites: ne fortassis, ut miser ille *Ummidius*, securi vel toxico sublatus digniorem haeredem locupletes.

94. *Nec facias quod Umidius quidam*] Primo pro *Nec facias*, quod ex priscis editionibus male derivatum est, scribendum *ne facias*; ut omnes ubique codices et aliorum et nostri exhibent summo consensu. Neque aliter citat Charisius p. 202. „Ne, *quoties pro eo quod est apud Graecos INA MH accipitur, optativa recipit, ut apud Horatium, Ne facias quod Numidius.*“ Eadem plane habes apud Diomedem p. 388. Sententia autem aperta est, quam et supra illustravimus. Mox in avari divitis nomine valde in codicibus variatum est, *Unidius*, *Uvidius*, *Vinidius*, *Numidius*, *Umidius*, *Ummidius*. Placent duo postrema, quorum illud in Reginensi nostro est, hoc in Graeviano. Apud Gruterum [p. 579, 3] occurrit C. UMIDIUS. C. L. OPTATUS. apud Reinesium [VIII, 52] UMIDII AVITI. in Marmoribus Felsineis [p. 368] C. UMIDIUS ACTIUS. Iterum apud Gruterum habes UMMIDIAE CALE. et.. MMIDIO HERMETIONI. et p. 432. 1. UMMIDIO SECUNDO. et 895, 10. UMMIDIAE MANES — UMMIDIAE C. F. ET P. UMMIDIO PRIMIGENIO — P. UMMIDIUS ANOPTES. Varro de Re Rustica, III, 3 [§ 9] „*Non Philippus, cum ad Immidium hospitem Casini divertisset, et ei e tuo flumine lupum piscem formosum apposuisset, atque ille gustasset et expuisset, dixit, Peream, ni piscem putavi esse?*“ Ubi pro *Immidium*, quale nomen nusquam alias habetur, reponendum credo *Ummidium*: et fortasse is ipse est, de quo loquitur Horatius; ut et *Philippum* illum alibi memorat Epist. I, 7 [v. 46 seqq.]. nam ex dicto Philippi acerbo sane et contumelioso coniicias Ummidium illum pro avaro et sordido habitum fuisse. Illud quod sequitur subtilioris est disquisitionis, „*ne facias, quod Ummidius quidam* (*non longa est fabula*) *dives, Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se Non umquam servo melius vestiret; ad usque Supremum tempus, ne se penuria victus Opprimeret, metuebat.*“ ubi animadverte sodes, ut aliquantum scabrior et paene hiulca sit oratio: *Ne facias, quod Ummidius quidam, dives et sordidus: metuebat, semper, ne victus inopia moreretur.* Certe ad sententiam plene et diserte efferendam *qui* particula requiritur: *Dives et sordidus*, qui *metuebat*; aut, Qui *dives et sordidus metuebat.* Unde nata mihi statim coniectura est, quae minima mutatione scabritiem illam leviget, et hiantem dictionem coagmentet: „*ne facias, quod Ummidius;* qui tam (*non longa est fabula*) *dives.*“ *Qui tam dives*, ait, *ut pecuniam modio metiretur; ita sordidus et parcus, ut honestum vestitum sibi gravaretur; metuebat tamen, ne* etc. Porro *Tam dives, ut*; plane ut supra versu 20. „Tam facilem *dicat, votis* ut *praebeat aurem.*“ Etsi alioqui *tam* vel *ita* interdum apud nostrum subaudiri non ignorem; ut Serm. I, 7. v. 13. „*Ira fuit* capitalis, ut *ultima divideret mors.*“ Neque vero ineleganter inter *tam* et *dives* parenthesis interiicitur, licet in medio orationis cursu. Ovidius Fast. II, 283. „*Cur igitur currant, et cur* (sic currere mos est) *Nuda ferant posita corpora veste, rogas.*“ Quintilianus Instit. IX, 2. [§ 95] „*Utilis autem aliquando dissimulatio est: ut in eo* (nota enim fabula est) *qui, cum esset contra eum dictum, Iura per patroni tui cineres, paratum se esse respondit.*“ Postremo nihil opus erat quasi de homine ignoto *quidam* subiungere, non magis quam mox de *Maenio* et *Nomentano.* Nam et *Ummidium*, vel luculentas illas divitias, vel etiam ipsam avaritiam, celebrem et famosum reddidisse veri admodum simile est.

Quid mî igitur suades? ut vivam Maenius aut sic
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis conponere? non ego avarum
Cum veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem.
Est inter Tanain quiddam*) socerumque Viselli:
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. nemon' ut avarus
Se probet, ac potius laudet diversa sequentis?
Quodque aliena capella gerat distentius uber,

cestis, *Accius in Thebaide* et *Troadibus* citantur: non *Eumenidis*, *Alcestida*, *Thebaida*, *Troadis*. Ita apud Accium *Tantalidarum*, apud Pacuvium *Pelopidarum* invenies, non a *Tantalida Pelopida* rectis femininis deducta, sed a *Tantalides*, *Pelopides*. [Att. v. 657 Ribb.] „*Quinam* Tantalidarum *internecioni modus?*“ Iidem adhuc citantur in *Antenoridis*, *Agamemnonidis*, *Phinidis*; ubi filii, non filiae, denotantur. Quare satius est, opinor, plebeiam illam, quam Horatio adfingunt, terminationem missam in praesens facere: atque ita locum exponere (quod et olim tetigit Lambinus) ut *Tyndaridarum* genere quidem masculino utriusque sexus liberos, tam filias quam filios, comprehendat. Liberta igitur illa Ummidii erat altera Clytemnestra, *fortissima omnium liberorum Tyndari*: quo modo et salva erit sententia, neque ulla scabies nitidissimo poetae affricabitur. Synesii Philosophi Epigramma, Anthолog. IV, 4. [ep. 20] *Οἱ τρεῖς ΤΥΝΔΑΡΙΔΑΙ, Κάστωρ, ΕΛΕΝΗ, Πολυδεύκης. Tres illi* Tyndaridae, *Castor*, Helena, *et Pollux*. Helena ergo, ut vides, erat *una* et quidem pulcherrima *Tyndaridarum*. Quin et alias Masculinum genus sub se alterum concludit. Digest. II, 10 [X, 2], 38. „*Lucius et Titia* fratres.“ et [II] 14, 35. „*Tres* fratres *Titius et Maevius et Seia*.“ Livius XXXVII, 3. [§ 9] „*Legati ab Ptolemaeo et Cleopatra*, regibus *Aegypti*, *venerunt*.“ Tacitus Annal. XII, 4. „Fratrumque *non incestum*, *sed incustoditum amorem ad infamiam traxit*“: hoc est, Silani et Iuniae Calvinae. Ubi accuratissimus Gronovius pater et illa Senecae adducit, Medea v. 56. et 59. „*Ad* regum *Thalamos numine prospero*.“ „*Primus sceptriferis colla* Tonantibus.“ *regum*, id est, Iasonis et Creusae; *Tonantibus*, id est, Iovi et Iunoni. Atque haec scripseram; cum in memoriam demum redii, eruditissimum Munckerum in commentario ad Hyginum *Tyndarida* in casu recto multis exemplis adstruere; qualia sunt *Briseïda* pro *Briseïs*, *Chryseïda* et *Tritonida* apud Hyginum; *Nereida* et *Aulida* apud Dictyn Cretensem; *Heroïda* apud Fulgentium; *Titanida* apud Martianum Capellam, *Symplegada* apud Isidorum, et alia plura eius farinae. Quae omnia, sive ipsis auctoribus, ut fieri potest, sive delirantibus librariis imputanda sint, meo quidem iudicio nihil ad Horatium faciunt. Absit enim, ut Augusteo aevo et probatissimo quidem scriptori verba tribuamus; quibus post multa saecula, late tum grassante barbarie, scriptores aliquot proletarii chartas inquinarunt.

101. *Ut vivam Maenius*, *aut sic Ut Nomentanus*] Plerique codices *Naevius* habent; Editiones veteres *Mevius*; ut et Galeanus noster, et a prima manu codex Regiae Societatis. Unde recte videntur reposuisse *Maenius*, qui ex Epistola I, 15. [v. 26] notus est luxuriae. Porro et Reg. Soc. liber, „*ut vivam Mevius*, an *sic Ut Nomentanus?*“ Nimirum hunc pro nebulone, Mevium pro avaro et sordido cepit librarius: quam sententiam supra refutavimus. Melius itaque cum ceteris leges, *ut vivam Naevius*, *a u t sic*; aut quod adhuc minus ambigui habet, *ut vivam Naevius*, *a c sic*,

*) [quidam *et in margine* „Vulg. quiddam“ *Bentl. ed. a.* 1711; *sed correxit ibid. in praef.*]

Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Praeclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis:
Sordidus, atque animi quod parvi nolit haberi,
Respondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappae famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fenore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat; atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius urguet:
Nomina sectatur, modo sumta veste virili
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non,
Iuppiter, exclamat, simul atque audivit? At in se
Pro quaestu sumtum facit hic. Vix credere possis
Quam sibi non sit amicus: ita ut pater ille, Terentî
Fabula quem miserum gnato vixisse fugato
Inducit, non se peius cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quaerat, Quo res haec pertinet? Illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malchinus tunicis demissis ambulat: est qui
Inguen ad obscaenum subductis usque facetus:

v. 25. Vulg. *Malthinus.*

videtur. *Propellere* quidem *famen aut frigus* non memini legisse: at *propulsare*, quod proxime accedit, non semel occurrit. Cicero de Finibus IV, 25. [§ 69] „*Vacemus, an cruciemur, dolore;* frigus, famem propulsare *necne possimus.*“ Tacitus Annal. XIV, 24. „*Carne pecudum* propulsare famem *adacti.*“ Praestat tamen retinere *depellere,* quod post Aldum omnes fere Editiones secutae sunt; et ita nos in Graeviano, Magdalenensi, Batteliano, et Coll. Trinitatis reperimus. Cicero de Oratore III, 38. [§ 155] „*Ut vestis* frigoris depellendi *caussa reperta.*“ Seneca Epist. IV. [§ 10] „*Ut* famem *sitimque* depellas.“ Quintilianus Declam. V. [c. 6] „*Quid tam publicum, quam ut alicuius* famem *proximus quisque* depellat?“ Tacitus Annal. XV. 12. „*Ut simul hostem* famemque depelleret.“ Idem Hist. V, 4. „*Effigies animalis, quo monstrante errorem* sitimque depulerunt.“ Sic denique hunc versum citat Scholiastes Iuvenalis ad Sat. XIV, 273. „*Frigus quo duramque famem* depellere *possit.*“

25. *Malthinus tunicis*] Ita Editio Veneta prima: sed altera cum Loscheriana *Malchinus.* Par quoque in membranis diversitas. Codex Graevianus, *Malthinus*, Leidensis, Torrentianus et Barthianus Advers. XXXVIII, 6. *Maltinus*; Reginensis cum pluribus aliis, *Malchinus*, duo *Malchimus.* Qui *Maltinus* scribunt, deductum volunt a vetere vocabulo *Malta*, quo *mollis* significatur, ut Lucilius XXVII. [fr. 25 Dousa] „*Insanum vocant, quem* maltam *ac feminam dici vident.*“ Ergo si *Malta* inter cognomina erat (quod non memini me legisse) erit a *Malta Maltinus*, ut ab *Agrippa Agrippinus.* Quibus autem *Malthinus* magis arridet, ii a μαλθακὸς *mollis* nomen formatum putant: verum haec sententia vix ullam veri speciem habet. Mihi quidem tutius hic videtur, in re adeo incerta plurimorum codicum vestigiis insistere; ut *Malchinus* cognomen sit a *Malcho* derivatum. Gruterus 317, 7. T. AEL. MALCO. LICTORI. 93, 5. SUB. CURA. M. ULPII. MALCHI. unde et 627, 13. P. METTIO MALCHIONI. 578, 2. T. STATILIUS MALCHIO. A *Malcho* autem *Malchinus*, ut *a Paullo Paullinus, a Rufo Rufinus, a Balbo Balbinus,* et alia infinita.

illos Rufillus olet, Gargonius hircum.
medium est. sunt qui nolint tetigisse, nisi illas,
rum subsuta talos tegat instita veste:
tra alius nullam, nisi olente in fornice stantem.

v. 27. Vulg. *Gorgonius.* 30. *Olenti.*

Gorgonius hircum] Ita quidem Editiones veteres, *Gorgonius*, ut mox 36, *Cupennius.* Quorum posterius ex melioribus codicibus, *ennius* exhibent, recte reformarunt Interpretes. Ita Cicero in fine um ad Atticum [XVI, 14], CICERO C. CUPIENNIO S. *Hoc et vehe- ni Cupienni, etiam atque etiam rogo.* Reinesius in Inscript. V, 23. ENNIUS PRIMITIVUS. Prius tamen illud *Gorgonius* in sedibus tum reliquerunt, nihil ex codicibus proferentes. Solus Pulmannus fatetur, quattuor suos et hic et infra Sat. IV, v. 92. *Gargonius* quibus astipulantur ex nostris optimi Graevianus, Reginensis cum Franekerano. Atque haec melior, me iudice, lectio est. *Gorgo-* n *ἀπὸ τῆς Γοργόνος* deductum secundam syllabam corripere de- xtat autem apud Gruterum 1031, 8. GAVIAE GORGONIAE: . Epist. I, 29. [I, 39] *„Frater meus Gorgonius“*: Ammian. Marc. § 10] *„Gorgonius, cui erat thalami Caesariani cura commissa.“* e ibi quoque, ut hic, exscriptores erraverint. Nam et alibi saepe atum est. Cicero in Bruto c. 48. [§ 180] *„Omnium rabularum ium iudico equestris ordinis C. Gorgonium.“* Ita quidem, libri pressi; sed membranae *Gargonium* habent, teste Grutero. Seneca VII. [§. 14, p. 44, 25 Burs.] *„Gargonius dixit duas res, quibus ne ipse quidem umquam dixerat.“* Ita membranae et editiones: en qui ex coniectura *Gorgonius* hic reponere gestiant. Idem Con- [§. 25, p. 334, 24] *„Gargius multo stultius, quare Promethei Par- supplicium finxisset: Ego, inquit, ardente Olyntho, non odissem uctorem?“* Etiam hic repone *Gargonius*, nam eundem esse res ipsa Idem Controv. 24. [extr., p. 250, 8] *„Gorgonius in hac controversia nere cacozeliae usus, dixit, Istud publicum adulterium est sub tropaeis concumbere.“* Iterum Controv. 7. [§ 18, p. 106, 3] *ius fuit Buteonis auditor, postea Scholae quoque successor, vocis sed pugnacissimae, cui Baro Scurra rem venustissimam dixit: raucorum vocem habes. Hic putavit, varium colorem se exco- ro patre. Ego, inquit, dictavi, Duplum dabo, si manus non ritis. Librario una syllaba excidit, Non: et scripsit, si praeci- Digna res quae voce illa diceretur.“* Utrobique silet Gruterus: hic ipse sine dubio est, qui supra Suasoria VII *Gargonius* vo- . Atque haec loca eo libentius exscripsimus; quia eundem hunc *um* esse credimus, quem Horatius *hircum olere* dicit. Aetas enim omnia pulchre conveniunt. Similiter et *Baro ille Scurra*, sive es Gruteri, *Baros*, idem mihi esse videtur, qui Horatio *Barrus* vel icitur, Serm. I, 7. v. 8. *„adeo* sermonis amari *Sisennas*, Barros *ut aecurreret albis.“* Porro *Gargonius* nomen erat Romanum: Gru- script. 685, 3. CN. GARGONIO CN. FILIO PAULLINO: atque affinia, *Gargennius*, *Gargilius*, *Gargilianus*: Grut. 543, 5. Q. NNIUS L. F. SCA. CELER. Martialis III, 96. [v. 3] *„Si te o*, Gargili, *tacebis.“* et III, 30. [v. 2] *„Dic mihi, quid Romae,* ne, *facis?“*

Olenti in fornice stantem] Codices quidem, quos vidi, *olenti*: sed m Horatianum scribendum est, *olente.* Vide nos ad Carm. I, 25. Antiquitus videtur scriptum esse, *olentin fornice*: inde facilis s ansa data est, ut *olenti in* reponerent.

Quidam notus homo cum exiret fornice; Macte
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc iuvenes aequum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operae pretium, procedere recte
Qui moechos non voltis, ut omni parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque haec rara, cadat dura inter saepe pericla.
Hic se praecipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem caesus: fugiens hic decidit acrem
Praedonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones; quin etiam illud
Accidit, ut cuidam testis caudamque salacem
Demeterent ferro. iure omnes. Galba negabat.

v. 38. Vulg. *Moechis.* 46. *Demeteret ferrum.*

33. *Tetra libido*] Novi virum ingeniosum, qui ex coniectura reponere voluit, „*Nam simul ac venas inflavit* tenta *libido,*“ atque eius emendationis Petronium [c. 87] sponsorem dedit; „*Ut pateretur satisfieri sibi, et cetera quae* libido distenta *dictabat.*“ Satis quidem apposite: retinemus tamen omnium codicum lectionem, *tetra.* Porcius Latro in Catilinam [c. 15]; „*Adiutore* teterrimarum libidinum, *socio maximorum periculorum.*“ et iterum [c. 34], „*In exercitatione* teterrimarum libidinum.“ Lactant. Div. Inst. VI. [c. 23 § 11] „*De istis loquor, quorum* teterrima libido *ne capiti quidem parcit.*“

38. *Qui moechis non vultis*] Parodiam hanc esse ex versibus Enniani monent Scholiastae: „*Audire est operae pretium, procedere recte Qui moechis non vultis.*“ Ennii autem verba sic citant: „*Audire est operae pretium, procedere recte Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.*“ Unde facile erat divinare, quo propior esset et perfectior imitatio, sic potius scripsisse Nostrum, „*procedere recte Qui moechos non vultis.*“ Atque ita postea reperi in codice Leidensi, et in Excerptis Bodleianis, et Collegii Trinitatis Codice pro varia lectione, et in Reginensi a manu secunda. Neque aliter legisse Acronem, ex eius paraphrasi, quantumvis inepta et absurda, licet animadvertere. „*Operae,* ait, *pretium est audire* moechos, *qui non vultis procedere recte ad meretricem.*“ Porro, quod ad sententiam attinet, eodem recidit, sive *moechos recte procedere* dixeris, sive *recte procedere moechis.* Terentius Adelph. Act. et Scen. ult. [v. 22] „*Syre, processisti hodie pulchre*“: quod perinde est, ac *pulchre tibi hodie processit.*

46. *Demeteret ferrum*] In vestustis editionibus sic locus hic exhibetur, „*quin etiam illud Accidit, ut quidam testes caudamque salacem Demeteret ferro.*“ Quae cum manca et imperfecta oratio sit (deest enim nomen casus dativi) cumque Lambinus in duobus suis *cuidam*, non *quidam,* invenerit; ille partim eos secutus, partim coniecturae suae fisus, sic edi curavit, „*Accidit, ut* cuidam *testes caudamque salacem Demeteret* ferrum.“ Quin et Cruquius in uno suo *cuidam* pro varia lectione adscriptum reperit; in altero ultima syllaba *rō ferro* in litura erat; ut a prima manu *ferrum* fuisse videatur. Henricus autem Stephanus utrumque, et *cuidam* et *ferrum,* ex veteribus codicibus edidisse se memorat; quem tamen non alios praeter Lambinianos et Cruquianos velle hic suspicor. Mihi

ıtior at quanto merx est in classe secunda!
bertinarum dico: Sallustius in qua
on minus insanit, quam qui moechatur. at hic si,
ua res, qua ratio suaderet, quaque modeste

v. 48. Vulg. *In quas.*

ɜmeteret ferrum* (praeterquam quod codices id abnegent) figuratius et elatius videbatur, quam ut Sermonibus hisce per humum repenti- ıveniret: quale illud Virgilii, Aen. X, 394. „*Nam tibi, Thymbre, Evandrius abstulit ensis*“: et praeterea *ferro demetere* receptam ɔcriptoribus phrasin, non temere mutandam esse censebam. Silius VI. [v. 101] „*Tantum acies, hominumque ferox discordia* ferro t.“ Lactantius V, 9. [§ 17] „*Qui virilia sua* ferro metant.“ Se- ıgam. v. 986. „*Aegisthe, cessas impium* ferro *caput* Demetere?“ Metam. V, 104. „*Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis* t ense *caput*.“ ubi plura vide apud Heinsium in notis. Quamobrem ɹiterulae vel apicis potius additione sic locum refingebam, cum supe- s connectens: „*Hunc perminxerunt calones; quin etiam illud Ac- ut* cuidam *testes caudamque salacem* Demeterent *ferro*“: scilicet, ɜ *demeterent*: quibus enim potius eiusmodi opus mandandum erat? Milite Plauti Glorioso Scena ultima [v. 1], Periplectomenes moechum ɜum Carioni et Sceledro servis verberandum et castrandum committit: *'e istum: si non sequitur, rapite sublimem foras*“: [v. 4] „*Vide ɔ tibi sit acutus, Cario, culter probe.*“ Atque haec olim mihi in ı veniebant; cum postea animadverti *πολυμαθέστατον* Barthium in ar. XXXVIII, 6. in eandem plane coniecturam incidisse. Ille itaque almam sibi habeat, qui prior occupavit.

. *Sallustius in quas Non minus insanit*] At potius casus Ablativus quiri videtur, ut Epod. XI, 6. „*Hic tertius december, ex quo* Inachia furere.“ et Serm. 1, 4. v. 49. „*meretrice nepos* insanus ‘ et v. 27. „*Hic nuptarum* insanit amoribus, *hic puerorum.*“ et I, 17, 19. „*Dices* laborantes in uno *Penelopen vitreamque Circen.*“ ıcutissimus Nic. Heinsius in exemplaris sui margine, *Forte*, inquit, *ɪs corrigendum.* Recte quidem, quod ad dictionem attinet. Nos ni fallimur, verius propiusque ad receptam lectionem; „*Tutior at merx est in classe secunda, Libertinarum dico: Sallustius in ɔn minus insanit, quam qui moechatur.*“ hoc est, *in qua classe ıarum.* Atque ita postea invenimus clare et sine ulla rasura in Co- ɹegio. Poteris tamen vulgatam defendere ex Seneca Herc. Oet. v. „*Referam quid alias? nempe Thespiades vacant, Brevique* in illas ɪltrides *face.*“ Ubi tamen idem Heinsius (referente Gronovio) *in ·sit* repositum voluit; ut apud Ovidium Metam. VII, 21. „*quid* in *regia virgo* Ureris?“ et VIII, 50. „*merito deus* arsit in illa.“ , utcumque de Senecae loco fiat; tot utique exemplis freti manu- Regii auctoritatem tuto sequemur. Quin et Ioannes Saresberiensis n videtur legisse: nam aperte huc alludit in Policrat. VIII, 3. [p. . L. B. 1639] „*Dignus est ergo Thraso, qui intromittatur ad ɜm, excluso Phaedria, qui* in ea non minus insanit.“

ɹ. *At hic si*] Optimus noster Graevianus clare, *ut hic si.* Et in Re- *at* quidem hodie extat, sed alia manu et post rasuram: unde initio *ut* non falso licet coniicere. Lege igitur, et distingue: „*Tutior at ɜ merx est in classe secunda; Libertinarum dico: Sallustius in ɔn minus insanit, quam qui moechatur;* ut *hic si, Qua res — vellet atque benignus Esse.*“ *Quanto tutior,* inquit, *merx est: adeo ut ustius vellet etc.* vulgata quidem ferri potest; sed haec verior et ɹior.

Munifico esse licet, vellet bonus atque benignus
Esse; daret quantum satis esset, nec sibi damno
Dedecorique foret. verum hoc se amplectitur uno,
Hoc amat et laudat: Matronam nullam ego tango.
Ut quondam Marsaeus amator Originis, ille
Qui patrium mimae donat fundumque laremque,
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus umquam alienis.
Verum est cum mimis, est cum meretricibus: unde
Fama malum gravius, quam res, trahit. an tibi abunde
Personam satis est, non illud, quicquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicumque. quid inter-
Est in matrona, ancilla, peccesne togata?
Villius in Fausta Sullae gener, hoc miser uno
Nomine deceptus, poenas dedit usque superque
Quam satis est; pugnis caesus, ferroque petitus,

v. 63. Vulg. *Peccesve.*

63. *Peccesve togata*] Sine dubio legendum, ut recte olim Lambinus coniecerat, „*quid inter — Est, in matrona, ancilla, peccesne togata?*“ atque ita codices nostri, Colbertinus, Battelianus, et Collegii Trinitatis. Ordo est, *Quid interest, in matrona, ancilla, togatáne pecces?* Sic infra v. 76. „*tuo vitio, rerumne labores, Nil referre putas?*“ *Ne* encliticum idem hic valet, ac *an*: et aut alterutrum aut utrumque in hac locutione necessarium est. Epist. II, 2. v. 166. „*Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?*“ Serm. II, 3. v. 157. „*Quid refert, morbo*, an *furtis pereamve rapinis?*“ et v. 166. „*quid enim differt, balatróne Dones quicquid habes*, an *numquam utare paratis?*“ et II, 7. v. 58. „*Quid refert, uri virgis ferroque necari Auctoratus eas*, an *turpi clausus in arca?*“ Carm. II, 3, 21. „*Dives* ne *prisco natus ob Inacho Nil interest*, an *pauper.*“ Tibullus IV, 5. [v. 20] „*Annue: quid refert, clamne palamne roget?*“ Vulgata itaque lectio ne Latina quidem est. Et si *ve* retinere malis, tum legendum, ut codex Regius habet, et pro varia lectione codex Regiae Soc. „*quid inter — Est*, an *matrona, ancilla, peccesve togata.*“ Et *pecces* quidem *matrona*, sine praepositione; ut Carm. I, 33, 9. „*Quam turpi Pholoë* peccet adultero.“ Sed eo pacto ordo vitiosus erit; sic enim dicendum erat; „*Quid interest, matrona, an ancilla togatave pecces.*“ Quare lectio superior sola est sincera.

64. *Villius in Fausta Syllae gener*] Scholiastae ad locum; „*Villius,*“ inquiunt, „pro *Annio* ponitur, ut Carm. II, 12. v. 13. „*Licymnia* pro *Terentia*; *eodem numero syllabarum commutationem nominum fecit. Quippe Fausta Syllae filia T. Annio Miloni nupta est.*“ Et quidem Faustam Miloni nuptam fuisse bona fide narrant Scholiastae; neque dubitare debuit optimus Torrentius. Asconius in Argumento orat: Milon: [p. 33, 3 Orelli] „*Milo*“, inquit, „*rheda vehebatur cum* uxore Fausta *filia L. Syllae Dictatoris.*“ Et iterum [p. 35, 7]: „*Postulaverunt familiam Milonis, item* Faustae uxoris eius, *exhibendam.*“ Servius ad Aeneid. VI, 612. „*Sallustium significat, quem* Milo *deprehensum sub servi habitu verberavit in adulterio* uxoris suae, *quae fuerat* Fausta *Syllae filia.*“ Idem indicat et Cicero Epist. ad Atticum V, 8. Atqui eo ipso, quod fides in hac re Scholiastis constat, in altera eis abneganda est, cum *Annium* tecto nomine *Villium* hic vocari volunt. Non enim hic de *maritorum*, sed *Moechorum* incommodis periculisque Noster agit; ut bene animadvertit

xclusus fore, cum Longarenus foret intus.
uic si, mutonis verbis, mala tanta videnti
iceret haec animus: Quid vis tibi? numquid ego a te
agno prognatum deposco consule cunnum,
elatumque stola, mea cum conferbuit ira?
uid responderet? Magno patre nata puella est.
t quanto meliora monet, pugnantiaque istis
ives opis natura suae! tu si modo recte
ispensare velis, ac non fugienda petendis
miscere. tuo vitio, rerumne labores,
il referre putas? quare, ne poeniteat te,
esine matronas sectarier: unde laboris
lus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.
ec magis huic, inter niveos viridisque lapillos
t licet, ô Cerinthe, tuo tenerum est femur, aut crus
ectius: atque etiam melius persaepe togatae est.

v. 81. Vulg. Sit licet *hoc*, Cerinthe, *tuum*. 82. Deest *est*.

ius: Ergo *Villius* iste, quicumque fuerit, erat adulter Faustae, non *Villius in Fausta Syllae gener*, eleganter dictum; ut Tacitus III, 24. „*D. Silanus* in nepti *Augusti adulter*." Quamobrem si *Villii* nomen existimarem, *Fulvium* potius, notum Faustae adulperstringi hic crederem: de quo Macrobius Saturn. II, 2. [§ 9] *us Syllae filius, cum* soror eius *eodem tempore duos moechos ha*Fulvium *Fullonis filium et Pompeium Maculam; Miror, inquit, so*meam *habere maculam, cum fullonem habeat*." Sed quorsum rat, ut *moechum* falso nomine celaret Noster, cum *Faustam* suo et odiderit? Hoc plane ineptum est. Quare aut *Fulvius* hic pro *Vil*poni poterit; cum demta litera initiali proxime accedat ad scriptuceptam: aut fortasse ipsum *Villium* habemus, Cicer. Epist. Fam. II, c.] „*Nondum erat auditum te ad Italiam adventare, cum Sextum* , Milonis mei familiarem, *cum his ad te literis misi*." Nota enim rum ars, in mariti se familiaritatem insinuare, cum ad uxorem viam t.

. *Mala tanta videntis*] *Videnti* habent tum veteres editiones, tum codices ad unum omnes; certe quibus ego usus sum. Atque ita ia postulat, *Huic Villio videnti tanta mala, scilicet se pugnis caerro petitum, et domo exclusum esse, si animus diceret.* Equidem unde illud *videntis* in tot editiones malum pedem intulerit: cum insulsius absurdiusve fingi possit.

. *Sit licet hoc, Cerinthe, tuum*] Locus implicatissimus, quemque aggressi sunt viri eruditi: „*Nec magis huic inter niveos virides*illos (*Sit licet hoc, Cerinthe, tuum*) *tenerum est femur, aut crus : atque etiam melius persaepe togatae*." *Nec huic* matronae, ait, *tenerum femur est, aut crus rectius.* Rectius quo? omnino deest quocum comparatio fiat. Deinde illud vide, „*Sit licet hoc, Cetuum*." Quodnam, amabo, illud *tuum*? hic vero in angustiis se probe sentiunt Interpretes. Quidam enim sic explicant, *hoc tuum*, e, niveos lapillos gestare: alii, *hoc tuum* matronas lapillos gestanerire. Quae, ut sine teste et auctore dicuntur (quis enim de Cetalia prodidit) ita ex verbis auctoris nullis tormentis elici, nulloque bintelligi possunt. *Hoc tuum* enim ex vi constructionis nusquam ferri potest, quam ad *femur aut crus*. Id quod satis ostendit

Adde huc, quod mercem sine fucis gestat; aperte
Quod venale habet, ostendit; neque si quid honesti est,
Iactat habetque palam, quaerit quo turpia celet.
Regibus hic mos est, ubi equos mercantur; opertos

v. 84 Vulg. *Nec.*

Prisciani locus p. 701. „*Hoc femur femoris: Horatius: Femur, o Cherinte, tuum*“: sive ut in Codd. MSS. extat, *Femur Cerinthe tuum.* Quae constructio cum ineptam aut nullam potius sententiam efficiat; ideo ad coacta illa, et conscii quidem absurditatis, confugerunt interpretes. Nos locum ipsum prius emendabimus; deinde rerum singularum rationes reddemus; sic itaque legimus et distinguimus; „*Nec magis huic, inter niveos viridesque lapillos Sit licet,* O *Cerinthe,* tuo *tenerum est femur, aut crus Rectius: atque etiam melius persaepe togatae* est.“ ubi ordo est, *Nec huic,* cuicumque stolatae scilicet et diviti, *sit licet inter niveos viridesque lapillos, magis tenerum femur aut crus rectius est tuo, O Cerinthe; imo vero persaepe crus femurve melius est togatae, quam illi stolatae.* Cerinthus, ut recte hic veteres Scholiastae, puer erat ex delicatis, omnium iis temporibus formosissimus; qualis Lyciscus ille Epod. XI, 24, qui *quamlibet mulierem mollitie vincere gloriari* posset. De hoc Cerintho et eius eximia specie multa habet Tibullus lib. IV. [3; 4; 5; 8; 11]. Ex ipso certe cognomine apparet servum fuisse, etsi postea manumissum. Est enim a Graeco *Κήρινθος*; et scribendum est *Cerinthe*; non ut plerique codices et Flacci et Tibulli habent *Cherinte*, vel *Cherinthe.* Gruterus 838, 8. M. BLOSSIUS CERINTHUS. 944, 3. T. LARCII CERINTHI. 1129, 7. CERINTHUS. Marmora Felsinea p. 251. C. TERENTII CERINTHI. Eodem tamen, quo librarii, errore Lapidarius dedit apud Grut. 996, 7. T. ANNIO CHERINTO. Sententia itaque iam nunc satis aperta est: Nullius matronae margaritis et smaragdis onustae femur tenerius aut crus rectius est tuo, o formosissime Cerinthe, qui eiusmodi ornamentis cares. Porro, *O Cerinthe,* non *hoc,* praeferunt duo Cruquii et totidem Bersmanni codices, optimusque noster Reginensis. Facile autem *O* in *hoc* a Librariis mutatum est, quia sequens vocabulum a litera *C* inciperet. Sic Ovid. Trist. III, 3. v. 27. „*liquet, o carissima, nobis Tempus agi sine me non nisi triste tibi.*“ plurimi codd. *hoc carissima*: et ita alibi passim. *Tuo* autem habent, non *tuum* Turnebi et Lambini aliquot cum Colbertino nostro. Cave vero credas illud *tuum* Prisciani auctoritate firmari; cum citet ex Horatio, *Femur, Cerinthe, tuum.* Non enim, quod ipse vides, eo ordine et modo, quo apud auctorem extant, verba laudavit; sed suis usibus variando accommodavit: idque iure suo; quippe et nos, qui *tuo* legimus, *Cerinthi femur* intelligimus. Denique post *togatae est* exhibetur in Blandiniis Cruquianis. Ceterum codex Coll. Trinitatis paullo ornatius verba collocat, „*Nec magis huic* niveos inter *viridesque lapillos.*“ Imitatus vero est elegantissimus Boëtius Consol. Philos. III, 10. [v. 10] „*Aut Indus calido propinquus orbi* Candidis *miscens* virides lapillos.“ et III, 4. [v. 2] „*Quamvis se Tyrio superbus ostro Comeret, et* niveis lapillis.“ Seneca Hippol. 392. „*nec* niveus lapis *Deducat aures, Indici donum maris.*“ Postremo non aliter, quam nos, legisse veteres Scholiastas constabit ex ipsorum enarratione, quae sic habet: „*Nec femur aut crus magis tenerum est huic matronae, licet sit inter niveos et virides lapillos, quam tuum, o Cerinthe: cum tenerius femur atque etiam melius crus persaepe sit togatae.*“ Nihil verius. Certe *quam tuum, o Cerinthe,* liquidissima est paraphrasis nostrae lectionis, „*Sit licet, O Cerinthe tuo.*“

86. *Ubi equos mercantur, opertos Inspiciunt*] Editio princeps Veneta *opertos*: sed altera cum Loscheriana *apertos.* Prius tamen in recentioribus magis obtinuit; utpote et a Scholiastis agnitum, et in plerisque me-

tae codicibus inventum, ut in nostris, Leidensi, Graeviano, Regisque. In margine Graeviano a manu vetere sic annotatum est: *prudentia callentes, cum equos emunt*, opertos *considerant; ne magnitudine illorum decipiantur: ac per hoc potius* ungulam *siderant, utrumnam mollis habeatur.*" Rectissime; et his ge- habes apud Acronem et Porphyrionem. Nempe hoc modo argu- Horatius: Amatores stulte rem suam gerere: quippe amati corchriora tantum membra considerare; cetera si qua sint deformia ittere: in *brachiis*, si forte, candidis et pluma mollioribus, in to et teretibus suris, defixos stupere: atque *nasum* interim prainium, *latus* breve et curtum, *pedem* longum et enormem minime rtere. Multo autem rectius sapere principes, cum generosos equos is opus sit. Cavere enim, ne pulchriorum equi partium admiraepti praviores non videant, aut videntes ignoscant. Quonam autem sibi cavent? Nempe reliquo equi corpore stragulis tantisper tecto , pedes (quorum praecipue habenda est ratio) diligenter inspici- *ngula* alta sit et concava, brevi et rotundo et solido cornu: tum is probatis, caetera nudant, et contemplantur *caput* breve et argu- *icem* mollem et excelsam, *clunes* rotundos et torosos, ceteraque nobili equo pulchritudinem absolvunt. Quid in hac expositione dum sit, equidem nullus video. Magnus tamen Lipsius ad Sene- t. LXXX. [not. 24] *apertos* hic apud Flaccum legit; Scilicet, ut a [§ 9], *„equum emturus, solvi iubes stratum; detrahis vestienalibus, nequa vitia corporis lateant.*" et iterum Ep. XLVII. *Stultus est, qui equum emturus, non ipsum inspicit, sed stratum renos*": quae verba et plura ibidem suo more suffuratus est Macrorn. I, 11. [§ 10] Apuleius de deo Socratis circa finem [p. 54, 27 psio etiam laudatus; *„Quippe non intelligit, aeque divites spe- re, ut equos mercamur. Neque enim in emendis equis phaleras mus, et ballei polimina inspicimus, et ornatissimae cervicis dintemplamur: — sed istis omnibus exuviis amolitis equum ipsum et solum corpus eius et animum contemplamur.*" Quid ergo? i equos mercantur reges, *apertos* inspiciunt? Sine dubio id qui- nihilo tamen minus lectio altera sola est sincera. Primum enim nspiciunt, tantisper dum pedes probantur; tum denique totos nudos s considerant. Atque hunc sensum locus ipse et auctoris proplane efflagitat. Non enim amatores hic redarguit, quod corporis il *omnino* videant (et tamen, si *apertos* legeris, id foret admitsed quod sola *corporis optima* contemplentur, *O crus, o brachia*, tes: in vitiis interim explorandis Hypsaea caeciores. Quos potius eorum, qui equos mercantur, facere hortatur. Ut enim illi speciopartes tegunt et operiunt, quo pedibus eius scrutandis fideliorem am: ita vos, ait, laudata illa *crura et brachia* tantisper praeterit de *nasi* et *lateris* et *pedum* deformitate verius iudicare possitis. d absurdam plane efficiunt sententiam, qui *apertos* substituunt? *Aperet inspiciunt equos, ne mollities pedum lateat et fallat emtores.* cautela nihil hic iuvat. Ut enim stratum detraxeris, et apertum e equum stiteris; non ideo occulta pedum vitia deprehendas. Ad anda alia arte opus est. Neque vero quisquam venditor *pedes* lere solet aut potest: ut ad hanc rem supervacuum prorsus con- de equo *aperiendo*. Denique, ut iam ex Seneca et Apuleio vi- *ultus* omnino et bardus sit oportet, qui equum emturus, non nu- *apertum* inspicit: *omnes*, quicumque equos mercamur, exuviis *corpus ipsum* consideramus. Quorsum itaque solis *regibus* trierat, qui omnium mos est? Enimvero *apertos* equos inspiciunt *pertos* soli reges et principes: Quippe his non nisi pulcherrimi les proponuntur, *„Quis pulchrae clunes, breve quis caput, ar-*

Inspiciunt: ne si facies, ut saepe, decora
Molli fulta pede est; emtorem ducat hiantem,
Quod pulchrae clunes, breve quod caput, ardua cervix.
Hoc illi recte. tu corporis optima Lyncei
Contemplare oculis; Hypsaea caecior, illa
Quae mala sunt, spectas. O crus, ô brachia! verum

v. 88. Vulg. *Inducat.* 90. *Ne* cor. opt. *Lynceis.* 91. *Contemplere.* 92. *Spectes.*

dua cervix": et proinde id praecipue eis cavendum est, ne facie illa decora capti et deliniti vitioso pedi ignoscant: aliis, qui pro re angusta viliores ignobilioresque mercari solent, non par est periculum. Atque haec quidem eo exactius prosecuti sumus, cum ob summam Lipsii auctoritatem, tum quod nuperius duo viri insignes Faber et Dacerius pro lectione altera *apertos* acerrime contenderunt. Quorum tamen rationes, si cum his nostris componantur, inanes et pravas reperies. „*Si* operti," inquiunt, „*forent equi, certe* pulchrae *illae* clunes *in equis non apparerent, quod tamen ab Horatio positum est manifestissime.*" Quomodo sodes *positum*? imo vero contrarium prorsus. Opertos enim inspiciunt, *ne* pulchrae clunes appareant, et emtorem hiantem ducant. Quid hoc manifestius? „*At si equorum clunes apparent, qui tandem pedes ipsi* operti *erunt?*" Iterum, o boni, eadem chorda, et quidem turpius. Clunes enim non *apparent*, sed occuluntur: pedes vero *opertos* vel fingere ridiculum est. Cetera taedet ventilare et excutere: ex iis enim, quae iam diximus, sponte sua labascunt et corruunt.

88. *Emtorem inducat hiantem*] Ita quidem editi et scripti, quos vidimus. Pace tamen eorum, audebimus reponere, „*Molli fulta pede est, emtorem* ducat *hiantem*": Elegantissimum certe in hac sententia vocabulum. *Inducere* enim est universim persuadere et illicere, sive bene cedat, seu secus: *ducere* vero est male persuadere, et in fraudem et damnum illicere. Persius Sat. V. v. 176. „*Ius habet ille sui, palpo quem* ducit hiantem *Cretata ambitio?*" Quis ambigat, quin frequentissimus Flacci imitator ad hunc ipsum locum respexerit? Noster ipse Serm. II, 2. v. 35. „Ducit *te species, video.*" *species te ducit* et fallit, plane ut hic, *facies ducat emtorem.* Epist. II, 1. v. 75. „*Iniuste totum* ducit venitque *poëma.*" hoc est, ducit emtorem et venundatur; ut ibi corrigendum esse suo loco ostendemus. Terentius And. I, 2. [v. 9] „*Id voluit, nos sic nec opinantes* duci *falso gaudio.*" et IV, 1. [v. 20] „*Quid tandem? etiam nunc me* ducere *istis dictis postulas?*" Ceterum facillime *in* adherere potuit *τῷ ducat* ex ultima litera *m* vocis praecedentis.

90. *Ne corporis optima Lynceis*] At interpretes non usque adeo Lynceis hic usos esse oculis, iam opinor manifestum erit. Videamus totum locum: „*Hoc illi recte: ne corporis optima Lynceis Contemplere oculis; Hypsaea caecior illa Quae mala sunt spectes. O crus, o brachia.*" Ubi primo, *Lynceis* quidem *oculis* recte dicitur, ut Boëtio Cons. Philos. III, 8. „*Quod si, ut Aristoteles ait*, Lynceis oculis *homines uterentur*": sed loco huic minime convenit. Nam a *Ἀγχεύς, Ἀγχειος Lyncêus* formatur, secunda syllaba producta: ut ab *Ἀχιλλεύς, Ἀχίλλειος Achillêus, Θησεύς Θήσειος Thesêus* etc. et proinde per Crasin in disyllabon coalescere non potest. Propertius III, 20. [21 v. 24] „*Scandam ego* Thesêae *brachia longa viae.*" Ovidius Trist. I, 1. [v. 100] „*Solus* Achillêo *tollere more potest.*" Idem Fast. V. v. 709. „*Pectora traiectus* Lyncêo *Castor ab ense.*" Corrige ergo cum vetustissimo Blandinio apud Cruquium, et Graeviano nostro, *Lyncei*, casu genitivo a *Lynceus*; ut illud Virgilii Aen. I, 41. „*Unius ob noxam et furias Aiacis* Oïlei." Dein vero et sententiam perpende. *Hoc illi*, ait, *recte*: reges scilicet equos emturi opertos

)ugis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.
ronae, praeter faciem, nil cernere possis;
:tera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
nterdicta petes, vallo circumdata, (nam te
facit insanum) multae tibi tum officient res;
todes, lectica, ciniflones, parasitae;
talos stola demissa, et circumdata palla
rima, quae invideant pure adparere tibi rem.
:ra nil obstat: Cois tibi pene videre est
nudam; ne crure malo, ne sit pede turpi:
iri possis oculo latus. an tibi mavis
dias fieri, pretiumque avellier, ante
ım mercem ostendi? Leporem venator ut alta
ıive sectetur, positum sic tangere nolit:
tat, et adponit, meus est amor huic similis: nam
nsvolat in medio posita, et fugientia captat.
:ine versiculis speras tibi posse dolores,
ue aestus, curasque gravis e pectore tolli?

v. 106. Vulg. *Sectatur.* 110. *Pelli.*

:iunt; *ne tu,* amator, *optima corporis amicae tuae oculis Lyncei eris, mala autem oculis Hypsaeae.* Itane vero? an eo consilio os considerant, ne amatores in amicarum forma caecutiant? Tam facetos reges non temere hodie, credo, inveneris. Sed dic, amabo: redibile est, tam ineptum hoc ab auctore profectum esse? cave, Quin ignaros potius librarios incusare ius et fas est: qui anti-Flacco hic positam interpolatione sua perdiderunt. Sine dubio ille scripserat, *„Hoc illi recte:* tu *corporis optima* Lyncei Con-*oculis; Hypsaea caecior, illa Quae mala sunt,* spectas.“ Et *ıre* quidem praeferunt, praeter Torrentianos aliquot, Reginensis alter Collegii Trinitatis: unde ansa porrigitur ad cetera corrigenda. *em,* ait, *illi recte: tu contra inepte et stulte facis, qui corporis cutissime cernis, mala vero negligis et praetermittis.*

In nive sectatur] At editiones vetustae, et membranae fere ntiquiores praesertim, tam aliorum, quam nostrae, *sectetur.* Et idem (cum Epigramma Callimachi [Ep. 33], unde haec ad verbum ıcta, iam editum et omnibus expositum sit) veram lectionem con-mque adhuc in incerto esse. Tu vero sic scribe et distingue. *venator ut alta In nive* sectetur, *positum sic tangere nolit, t apponit, Meus est amor huic similis; nam Transvolat in me-ı, et fugientia captat.“* ubi ordo est, *Cantat, ut venator sectetur* Ita Virgilius Eclog. VI, 31. *„Namque* canebat, uti *magnum coacta Semina terrarumque animaeque marisque* fuissent.“ et *„Tum* canit, *errantem Permessi ad flumina Gallum Aonas in* t duxerit *una sororum.“* Vel illud *nolit* per se satis ostendit esse *sectetur.*

Curasque graves e pectore pelli] Ita priscae editiones, et co-ri Graevianus, Reginensis cum aliis, ut Carm. I, 7, 31. *„nunc* te curas.“ Silius Ital. XIII. [v. 263] *„Virius a Poeno nullam salutem, Vociferans,* pulsis *vivendi* e pectore curis.“ Tamen illa, *pectore pelli,* ingratum quiddam sonat. Unde disertissimus sius e coniectura corrigebat, *e pectore velli*: quod in Collegii

Nonne, cupidinibus statuat natura modum quem,
Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,
Quaerere plus prodest; et inane abscindere soldo?
Num, tibi cum faucis urit sitis, aurea quaeris
Pocula? num esuriens fastidis omnia praeter
Pavonem rhombumque? tument tibi cum inguina, num, si
Ancilla aut verna est praesto puer, impetus in quem
Continuo fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: namque parabilem amo venerem, facilemque.
Illam, Post paullo, Sed pluris, Si exierit vir,
Gallis: Hanc, Philodemus ait, sibi, quae*) neque magno
Stet pretio; nec cunctetur, cum est iussa venire.
Candida rectaque sit; munda hactenus, ut neque longa,
Nec magis alba velit, quam det natura, videri.
Haec, ubi supposuit dextro corpus mihi laevum,
Ilia et Egeria est: do nomen quodlibet illi.

v. 111. Vulg. *Statuit.* 122. *Neque.*

Trinitatis codice clare exhibetur. At omnium veterrimus Blandinius, cum codice Regio et Galei, et Regiae Societatis, et a prima manu Magdalenensi, *tolli* habent. Et ex his quidem *velli* minus placet. Reliquorum utrumcunque legas, non flocci interest. Dabimus tamen Blandinii codicis honori, ut *tolli* reponamus.

111. *Nonne cupidinibus statuit natura*] Si vulgatam lectionem ab editionibus primis derivatam retines; vix erit, ut sententiam expedire possis, adeo implicata et salebrosa est: „*Nonne cupidinibus statuit natura modum? quem, Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum, Quaerere plus prodest, et inane abscindere soldo.*“ hoc est, ut quidem enarrant, *Quem modum*, videlicet, *Quid latura sibi, quid negatum dolitura sit, quaerere plus prodest.* Ubi, praeterquam quod hoc modo claudicat oratio, et adscititio illo *videlicet* tamquam baculo innitens non recte ambulat; illud insuper attendendum est, *modum cupidinum* et *quod naturae negari potest vel non potest* non unam et eandem rem esse (quod illi arbitrantur), sed alteram ex altera colligi. At quanto rotundius elegantiusque est, quod in melioribus membranis exhibetur; modo recte interpungas? „*Nonne cupidinibus* statuat *natura modum quem, Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum, Quaerere plus prodest, et inane abscindere soldo?*“ et *statuat* quidem praeter Cruquianos omnes, Pulmanni sex, Lambini et Bersmanni aliquot, etiam ex nostris Graevianus, Galei, Petrensis, Battelianus clare praeferunt: neque aliter Scholiastae veteres, ut ex enarratione eorum constat: „*Nonne satius est quaerere, quem cupiditatibus finem natura* statuerit, *quid tolerare possit si denegetur, quid denegatum sustinere non possit?*“ Recte hoc atque ordine. Siquidem ea vera constructio est, „*Nonne plus prodest quaerere, quem modum natura statuat cupidinibus*“ *etc.* Ceterum *quaerere, quem statuat* modo subiunctivo; ut Serm. II, 3. v. 20. „*olim nam* quaerere *amabam*, Quo *vafer ille pedes* lavisset *Sisyphus aere.*“ et Epist. II, 1. 163. „quaerere *coepit*, Quid *Sophocles et Thespis et Aeschylus utile* ferrent.“

121. *Gallis hanc, Philodemus ait:*] Mirari sane licet interpretum aut incuriam aut tarditatem, qui toties haec recuderunt, pravam et ineptam distinctionem non animadvertentes: „*Illam, Post paullo, Sed pluris, Si exierit vir; Gallis hanc, Philodemus ait: sibi quae neque magno.*“ Quis

*) [Philodemus, ait sibi, quae *sic ed.* 1711]

:c vereor, ne, dum futuo, vir rure rucurrat;
ıua frangatur; latret canis; undique magno
lsa domus strepitu resonet: ne pallida lecto
:siliat mulier; miseram se conscia clamet;

v. 129. Vulg. *Vepallida.*

ɔn videat, in hac constructione *illam* et *hanc* eidem orationis mempte assignari? Tolle itaque tam foedam maculam, et sic interpunge: *Post paullo, Sed pluris, Si exierit vir, Gallis: hanc, Philodemus i, quae neque magno Stet pretio, nec cunctetur, cum est iussa* ' hoc est, *Illam, quae tot moras et conditiones ferat, Gallis: hanc uae* etc. *Gallos* autem hic spadones et Cybeles sacerdotes accipio; n lentas ambages facile et patienter ferre queant. Si Philodemi nma ex angulo aliquo erueretur, ut ex Anthologia inedita productum d Callimachi; tum certius scire possemus, utrum *Γάλλους* vellet an *ς*.

9. *Vepallida lecto Desiliat mulier*] „*Quidam putaverunt,*" aiunt hic Scholiastae, „vepallida *nunc unam partem orationis esse, ut* di subere coctum, *quod ait Persius Flaccus, ut significet* valde pal*ed magis dividendum est, ut* vae *interiectio sit.*" Atqui quod illis ıit, recentioribus mirifice placuit; adeo ut nunc in omnibus fere ibus *vepallida* circumferatur. At recte an secus, paullisper exami*Vepallida*, inquiunt, est valde pallida. Mirum vero, aut nemiıum hoc usum esse vocabulo, si in frequente hominum sermone esset; adeo insolitum, non Flaccum id tamquam scopulum effugisse. Sed t novum verbum fingere voluerit *vepallida*: multo certe rectius erat, *um*, imo *minime pallida*, imo *rubicunda* significaret, quam quod interpretes. *Ve* enim in compositione non minuit solum et negat, ıtrarium etiam ponit. Ita *vecors* et *vesanus* non modo *parum corsani* habens, sed et *furiosus*: *vegrandis* non *parum grandis* modo, *parvus*. Ovid. Fast. III, 445. „*Nunc vocor ad nomen:* vegrandia ɔolonae *Quae male creverunt*, vescaque *parva vocant. Vis ea si st: cur non ego* Veiovis *aedem Aedem non magni suspicer esse* Ausonius Epist. XXII. [v. 13] „*Hic saepe falsus messibus* vegran*Nomen perosus villici.*" Varro de Re Rustica II, 2. [§ 13] „Ve- *fiunt oves et imbecillae.*" Adde illud Martialis XI, 73. quod hic i non meretur. Ad haec exempla, ut iam vides, *vepallida* esset ɔ contraria, plane contra auctoris mentem. Sed *ve*, inquiunt, in itione interdum *auget*. Esto: tamen interea ineptum faciunt Horaqui nulla necessitate adactus et se et lectorem ambigua voce elusit. ne illud quidem extorquebunt, particulam *ve* significationem vocis, ıncta est, usquam augere. Quippe in illo Persii loco, tam in editis ɔcriptis, *praegrandi* exhibetur, non *vegrandi*. Sat. I, 96. „Arma *nonne hoc spumosum et cortice pingui? Ut ramale vetus*, prae*subere coctum.*" Atque etiam si maxime hic *vegrandi* legeretur, lde grandem, ut illi volunt, sed minimum suberem notaret. Nimirum ɔgrandi scripsit Persius, iocose et per ironiam; si *vegrandi*, serio respondit. Hoc enim vult, Virgilii stilum nihil inflatum et *φλοιῶ*ıihil corticis suberisque habere: sed totum esse de duro et solido At ad Festum nos amandant, qui „*Vegrande,*" inquit, „*significare ıunt male grande, aliis parvum sive minutum.*" Optimum sane ɔum, cui ipsi alio patrono opus est. Nam *male grande* et *parvum*, ntrarium neque adeo diversum, sed idem plane significare solent. ıius [p. 183, 30 Merc.] diserte ait: „*Vegrande, valde grande. Lulibro* XXVI. '*Non iccirco extollitur, nec vitae vegrandi datur*'." ɔoties fatuus ille turpissime se dat, et auctorum loco prave et sinistre

Cruribus haec metuat, doti haec deprensa, egomet mî.
Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut puga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

ECLOGA III.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut numquam iducant animum cantare rogati;

v. 131. Vulg. Doti depr.

interpretatur? Fortasse etiam et hic lapsus est; et *vegrandis vita* Lucilio erat vita humilis et misera: ut si talem versum anteponas; *„Nec in adversis rebus sapiens concutitur, neque prosperis: Non iccirco extollitur, nec vitae vegrandi datur.“* Adde, quod idem Nonius ex meliore, ut videtur, exemplari versum hunc aliter citet, v. Efferre [p. 297, 32 Merc.]: *„Non iccirco extollitur, vel irae, vel gaudii dator.“* Adeo ut et levis alioquin, et incerta sit hac in re Nonii auctoritas. Sed quid A. Gellio facias? qui libro V, 12. [§ 9] et XVI, 5. [§ 5] *„Particula* ve,“ ait, *„et augendae rei et minuendae valet, sicut aliae particulae plurimae; propter quod accidit, ut quaedam vocabula, quibus particula ista praeponitur, ambigua sint et utroqueversum dicantur; veluti Vescum, Vehemens, et Vegrande.“* Haec quidem dici fateor, sed nullo satis idoneo auctore. Quis enim ei concesserit, *vehemens* et acre et remissum significare? *Vescum* quidem exile et gracile notat: hoc agnoscimus. At contrario sensu apud Lucretium poni volunt lib. I. 326. pro *edaci*: *„Nec mare quae impendent*, vesco *sale saxa peresa.“* Sed quidni et hic quoque communi acceptione sumatur, *vesco sale*, id est, tenui et minutissimis partibus constante, atque ideo penetrabili? Ut verbo dicam, *ve* significationem augere et intendere, non satis compertum est: et utcumque fuerit, in ambiguae vocis *vepallida* usu ridendus foret Horatius. Ergo hac lectione missa, videamus, siquid melius ferat altera illa, — „vae *pallida lecto Desiliat mulier, miseram se conscia clamet.“* ut Ovidius Amor. III, 6 [v. 101] *„Huic ego*, vae *demens narrabam fluminum amores?“* Catullus Epithal. Pelei [64, 196]. *„meas audite querelas, Quas ego* vae *misera extremis proferre medullis Cogor inops.“* et Virgil. Eclog. IX. [v. 28] *„Mantua* vae *miserae nimium vicina Cremonae.“* Sed et huic lectioni obstat, quod in his et similibus locis *vae demens, vae misera* iunctim construuntur; in *vae pallida* id non potest, (ridiculum enim foret) sed *vae* solum hic et incomitatum incedit. Indagandum igitur aliud quid: et sane codices aliquot, etiam ex nostris, *vel pallida* habent. Unde N. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, ait, *Resonetve, et pallida*: quod quo pertineat, non equidem intelligo. Ne multis morer; pro *ve* corrigendum opinor *ne*, ut clare exhibent Petrensis noster et Zulichemianus: quod cum superioribus sic coniungendum: *„Nec vereor,“* inquit, „ne *vir rure recurrat, Ianua frangatur, latret canis, undique magno Pulsa domus strepitu resonet:* ne *pallida lecto Desiliat mulier, miseram se conscia clamet.“ Ne* illud in singulis orationis membris subauditur; et in illo venuste repetitur: ut supra v. 102. „ne *crure malo*, ne *sit pede turpi.“* et Serm. II, 8, 68. „ne *panis adustus*, Ne *male conditum ius apponatur.“* et Epist. I, 5, 22. „ne *turpe toral*, ne *sordida mappa. Corruget nares;* ne *non et cantharus et lanx Ostendat tibi te;* ne *fidos inter amicos Sit, qui dicta foras eliminet.“* Atque hoc, opinor, contenti, facile illo *vepallida* in posterum carere possumus.

131. *Doti deprensa*] Lege cum sagacissimo Nic. Heinsio; *„Cruribus haec metuat, doti* haec *deprensa, egomet mi.“* hoc est, *cruribus haec* (ancilla) *metuat, doti haec* (matrona). Necessarium quidem id pronomen

ıssi numquam desistant. Sardus habebat
Tigellius hoc. Caesar, qui cogere posset,
peteret per amicitiam patris atque suam, non
ıcquam proficeret: si conlibuisset, ab ovo
ıue ad mala iteraret, Io Bacche, modo summa
:e, modo hac, resonat quae chordis quattuor ima.

v. 7. Vulg. *Citaret.*

ıue enim *deprensa* per se dominam significare poterit: cum et et adultera, et adulter ipse *deprensi* fuerint.

Usque ad mala citaret, Io Bacche] *Io Bacche* videtur fuisse initici: sic enim olim solebant et cantica et poëmata a primis vocaignare. Persius Sat. I. [v. 96] „Arma virum, *nonne hoc spumocortice pingui?*“ Ovid. Trist. II. [v. 261] *„Sumserit* Aeneadum *ubi prima; requiret, Aeneadum genetrix unde sit alma Venus.*“ l Aeneïda, hoc Lucretii opus significat. Aristophanes Equitibus [v. 492 (529)] *Ασαι δ' οὐκ ἦν ἐν ξυμποσίῳ, πλὴν, Δωροὶ συκο-Καὶ, Τέκτονες εὐπαλάμων ὕμνων· οὕτως ἠνθησεν ἐκεῖνος.* et p. 108. [v. 939 (967)] *Εἶτ' αὖ προμαθεῖν ἄσμ' ἐδίδασκεν, τὼ μηρὼ γοντας, Η, Παλλάδα περσέπολιν δεινὴν, ἢ, Τηλέπορόν τι βόαμα.* notat Scholiastes illis Cratini, his Lamproclis et Cydidae cantica s eorum verbis indicari. Ita et Hesiodi opus *Ηοιαι* inscribebatur. multi ibi versus ab *Η οἵη* inciperent; quorum aliquot reliquiae die servantur, *Η οἵη διδύμους ἱεροὺς ναίουσα κολωνούς. Η οἵη ρίτων ἄπο κάλλος ἔχουσα. Η οἵη Υρίη πυκινόφρων Μηκιονίκη.* haec exempla *Io Bacche* notat canticum, quod ab his verbis est m; et eandem credo ob causam Poëma Archilocho adscriptum vocabatur: Hephaestio p. 55. *Οἷόν ἐστι τὸ ἐν τοῖς Αρχιλόχῳ μένοις ΙΟΒΑΚΧΟΙΣ, „Δημητρὸς ἁγνῆς καὶ κόρης τὴν πανήγυριν* Proclus Chrestomathia p. 342. *Εἰς θεοὺς ἀναφέρεσαι ὕμνον ίδεια, Ιόβαχχον.* et 345. *Ηδετο δὲ ὁ Ιόβαχχος ἐν ἑορταῖς καὶ Διονύσου βεβαπτισμένος πολλῷ φρυάγματι.* Ita et *Bacche-* appellabatur Hymnus in Bacchum; quia frequenter ibi ingemina-*Βάχχε, Βάχχε, Βάχχε.* Aristoph. Equitibus p. 212. [v. 382 (408)] *καὶ παιωνίσαι καὶ Βαχχέβαχχον ᾆσαι.* Grammatici tamen narım ipsum *Βαχχέβαχχον* et *Ιόβαχχον* vocatum esse. Ceterum apud *Io Bacche* syllabam ultimam producere potest, quia in caesuram Sunt tamen, qui metro metuentes *Io Bacchae* reponant; uti sane itio prima Veneta, et Pulmanni codices quattuor, Bersmannique unus: ıfirmare volunt ex Euripidis Bacchis v. 83. et 152. *Ω ἴτε βάχχαι, ἴχχαι.* Magis tamen apposite versum ibidem 577. laudare potuis-*κλύετ', ἐμᾶς κλύετ' αὐδᾶς, Ιὼ βάχχαι, ἰὼ βάχχαι.* Sed utcumfuerit; illud iam videndum erit, quid sibi velit *citaret*: *„si colliab ovo Usque ad mala* citaret, *Io Bacche, modo summa Voce,* ıc, *resonat quae chordis quattuor ima.“ Citaret,* aiunt Scholiaest, *clamitaret* aut *recitaret.* Neque quidquam hic addunt novi es. Atqui id erat sedulo faciendum; si verbo, ut aiunt, aptissimo ı esse Nostrum persuasuros sese speraverint. Quippe cum, ut iam *Io Bacche* sit canticum; apud quemnam quaeso auctorem *citare ım* reperiemus? *Citare* est vocabulum Iuris, et significat *vocare n, ut se coram in loco aliquo sistat.* Ita *citare senatum, reos, iudices.* ıtem *Io Bacche* ne Latinum quidem est. Neque enim *citaret* idem est *ret*: neque vero ipsum *recitaret* ad Horatii propositum quidquam fa-*antor* enim fuit Tigellius, et cantilenam hanc modo *summa* modo ı cecinit. Sed aliud opinor est *canere*, aliud *recitare.* Quid multa? est, cum ex coniectura vere divinabam, sic esse corrigendum: *„si*

Nil aequale homini fuit illi: saepe velut qui
Currebat fugiens hostem; persaepe velut qui
Iunonis sacra ferret: habebat*) saepe ducentos,
Saepe decem servos: modo reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens; modo, Sit mihi mensa tripes, et
Concha salis puri, et toga quae defendere frigus
Quamvis crassa queat. decies centena dedisses
Huic parco, paucis contento; quinque diebus
Nil erat in loculis. noctes vigilabat ad ipsum
Mane; diem totum stertebat. nil fuit umquam
Sic impar sibi. nunc aliquis dicat mihi, Quid tu?
Nullane habes vitia? Imo alia, et fortasse minora.

[„v. 11. Vulg. *Habebat*.“ ed. Amst. 1713] 20. *Haud* fort.

collibuisset, ab ovo Usque ad mala iteraret, *Io Bacche*.“ Quod ideo interpolatum credidi, quia plerumque Librarii *ter* et *cer* et *ler* et similia soliti essent compendiose scribere, consonantem tantum ponentes cum apice superne adscripto. Ergo *usque ad mala itaret* tandem est lectum; apice illo prae vetustate evanido et oculos fugiente. Quod cum adversus metri leges peccaret; laudabilem operam se navasse credidit, qui primus ad versum fulciendum *citaret* reposuit. Postea, ubi veterrimi codicis Reginensis copia mihi contigit, *citaret* quidem ibi inveni, sed ita ut tres priores literae *cit* alia manu scriptae sint; et ex spatio constet quattuor literas erasas fuisse, quae vix aliae quam *iter* esse potuerunt. Atque id quidem multis ostendi, quorum nemo dubitavit, quin, ut ante visum eum codicem correxeram, a prima manu *iteraret* fuerit scriptum. Quippe hoc vocabulum adeo apte, concinne, et quasi ad amussim sententiae et verbis convenit; ut sine ullius codicis auctoritate merito foret recipiendum. *Ut ab ovo*, inquit, *ad mala iteraret, Io Bacche*: hoc est, *iterum iterumque cantaret*: neque enim per totam caenam protrahi potuit una cantilena, nisi saepe repetita. Noster Carm. II, 19, 11. „*lactis et uberes* Cantare *rivos, atque truncis Lapsa cavis* iterare *mella*.“ Phaedrus lib. V. fab. 8. [f. 7 v. 31] „*Magnoque risu* canticum *repeti iubet:* Iteratur *illud*.“ Apuleius Metam. XI. [p. 261, 22 Elm.] „*Sequebatur lectissimae iuventutis Chorus*, carmen *venustum* iterantes.“ Sulpicius Severus Epist. II. [§ 4, p. 142, 22 Halm]„ „*Cum inter Benedictionis verba sollemnia familiare illud ori suo Crucis nomen* iteraret.“ Plautus Casina V, 2. [v. 5] „*Operam date, dum mea facta* itero*: est operae, auribus percipere: Ita ridicula auditu*, iteratu *ea sunt, quae ego intus turbavi.*“ Lucretius IV, 580. „*ita colles, collibus ipsis Verba repulsantes*, iterabant *dicta referre.*“ Noster Epist. I, 18, 12. „*Sic* iterat *voces, et verba cadentia tollit.*“

11 **). *Habebat saepe ducentos Saepe decem servos*] Vossianus codex, cuius variantes lectiones serius ad me pervenerunt, pro *Habebat* corrupte habet *Halebat*; unde tamen fortassis emendandum est, „alebat *saepe ducentos, Saepe decem servos*.“ *Alere servos* eleganter, ut Graeci ad verbum *Βόσκειν οἰκέτας*; Aristoph. Lysistrata v. 1205. *Εἰ δέ τῳ μὴ σῖτος ὑμῶν ἐστι, ΒΟΣΚΕΙ δ' ΟΙΚΕΤΑΣ Καὶ σμικρὰ πολλὰ παιδία. Quod si qui vestrum pane caret, et* servos alit *Multosque parvos liberos.* Terent. Andr. I, 1. v. 30. „*Ut animum ad aliquod studium adiungant, aut* equos Alere, *aut canes ad venandum, aut ad philosophos*.“ et Heaut. IV, 3. [5.] v. 3. „*Illanccine* mulierem alere *eum illa* familia.“ Plaut. Menaech. I, 1. v. 22. „*Nam illic homo* homines *non* alit, *verum educat Recrealque.*“

20. *Imo alia, haud fortasse minora*] Et editiones priscae et exem-

*) [alebat *ed. Amst.* 1713]. — **) [Hanc adnot. Bentl. dedit in Addendis ed. 1711]

Maenius absentem Novium cum carperet: Heus tu,
Quidam ait, ignoras te, an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Maenius inquit.
Stultus et inprobus hic amor est, dignusque notari.
Cum tua praevideas oculis male lippus inunctis;
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,

v. 25. Vulg. *Pervideas* oc. *mala.*

a scripta ad unum omnia longe aliter habent, „*Nulla ne habes vitia? alia*, et *fortasse minora.*“ Primus, opinor, Aldus Manutius sincerum incrustare voluit, et reposuit *haud minora*; quem deinceps plerique es nimium patienter secuti sunt. Quid enim? an credibile est, hoc ım esse Horatium? sua vitia non minora esse illis, quae in Tigellio acerbe notaverat? Cur itaque *Clodius accusat moechos*? cur *ἄλλων ὀς, αὐτὸς ἔλκεσι βρύων*? Imo vero sibi *mediocria* tantum vitia esse gloriatur, non Tigellianis similia. Serm. I, 4. 130. „*ex hoc ego 's ab illis Perniciem quaecumque ferunt;* mediocribus et quîs Ignoscas s *teneor.*“ et 6, 65. „*Atqui si* vitiis mediocribus, *ac mea* paucis *dosa est natura, alioquî recta; velut si Egregio inspersos reprehen- corpore naevos: Si neque avaritiam, neque sordes, aut mala lustra ciet vere quisquam mihi; purus et insons, Ut me collaudem, si et carus amicis.*“ Credat iam qui poterit, hunc Tigellio se aut post- ere aut comparare. Imo enim modeste respondet, se alia quidem vitia ere (neque enim Maenii exemplo suis se vitiis ignoscere, dum alios at) *et tamen fortasse* Tigellianis illis leviora. Summa urbanitas est in *fortasse*: quasi non pugnaturus foret, si quis vel aequalia esse diceret. rum et Acron Scholiastes lectionem nostram clare agnoscit; cum sic m enarrat: „*Confiteor me habere vitia, sed leviora: nec sum similis nio, qui dicebat se ignoscere peccatis suis.*“ Ita recte *nec sum* Fa- ius et Cruquius et codex manuscriptus Reg. Soc. exhibent; non ut alii eram, *sed sum.*

25. *Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis*] *Praevideas,* d legendum hic ex coniectura contendit elegantissimus Rutgersius, non robante Nicolao Heinsio ad Ovidii Pontic. I, 7. v. 43. clare et sine ulla ra praefert codex Regiae Societatis: cui favet Acron manuscriptus, in habetur *provideas.* Ergo in hac lectione quiescendum tandem videtur: *praevideas* idem sit ac *praetervideas, παραβλέπῃς, παροράς, neglegas, etereas.* Quo pertinet locus ille Poëtae veteris [ap. Plutarch. Tranq. Animi . 8], iam ab aliis saepius adductus, *Τί τἀλλότριον, ὦνθρωπε βασκαν ώτατε, ὸν ὀξυδορκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις?* Illud tamen fatendum est, si *per- as* nihil amplius significaret quam simplex *videas*; ad stili Horatiani genium pius hoc accessurum esse, quam illud alterum. *Cum lippus inunctis oculis mala videas*, hoc est, *non videas*, non magis quam lippi solent: qui ıendi modus Nostro fere peculiaris est. Ita supra Serm. I, 2. v. 91. „*tu poris optima Lyncei Contemplare oculis; Hypsaea* caecior, *illa Quae la sunt*, spectas“: hoc est, *non omnino spectas.* Carm. III, 7, 21. *rustra: nam scopulis* surdior *Icari Voces* audit *adhuc integer.*“ quod inde est, ac *non audit.* Quomodo enim audit, si scopulis surdior est? de duo Pulmanni codices et Bersmanni unus sic locum ibi interpolant, *oces* spernit *adhuc integer.*“ Sed et illi frustra: quippe Euripidis locum liter imitatus est ex Medea v. 28. *ὡς δὲ ΠΕΤΡΟΣ, ἢ θαλάσσιος Κλύ- ν, ΑΚΟΥΕΙ νουθετουμένη φίλων.* Recta igitur et plane Horatiana utio foret, *Cum tua mala lippus videas*; quo vocabulo uterque Scholia- s in enarratione sua utitur. Sed certum interim et indubitatum est, mpositum illud *pervideas* non posse hic consistere. Quippe *pervidere* ubique

Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contra
Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paullo: minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri possit, eo quod

significat, *acute et perspicue et penitus rem videre*: et proinde inexcusabile prorsus et intolerabile hic esset cacozelon. Neque enim quicquam proficit cum *Oxymoro* suo Dacerius: quasi vero magnam rem faceret, qui Oxymoron et Enallagen et cetera Grammaticorum emplastra quibuscumque ulceribus adhiberet. Equidem potius sic reponerem, „*Cum tua* tu *videas oculis mala lippus inunctis*“: et pronomen illud dicerem a voce praecedente absorptum esse: posteaque ad versum supplendum *pervideas*, *praevideas*, *provideas* pro vario librariorum ingenio conficta esse.

Ceterum pro *mala* Cruquii aliquot codices *male*; et sic *in bonis exemplaribus legi* a Mureto didicit Hercules Ciofanus, ad Ovidii Metam. [IV, 285] p. 80. [ed. Antverp. 1583]. Ergo totus locus ad hunc modum constituendus est: „*Cum tua* praevideas *oculis* male *lippus inunctis, Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum?*“ ubi *tua vitia* subaudiendum est ex altero orationis membro *in amicorum vitiis*. Neque aliter olim legisse videtur Acron Scholiastes: „*Ordo:*“ ait, „*Cum tua oculis inunctis lippus videas, id est, cum tua vitia cernas quasi caecus.*“ Ita exemplar scriptum, et editio Veneta 1490: male autem Fabricius edidit, *Cum tua mala oculis — pervideas*. Eleganter vero *male lippus*, i. e. admodum et valde lippus, ut alibi *male salsus*, *male parvus*, *male raucus*. *Mala* autem pro *male* passim a Librariis poni, docebit te praestantissimus N. Heinsius ad Ovid. Fast. II, 170.

29. *Minus aptus acutis Naribus horum hominum*] Quid hic sibi velint *minus aptus naribus acutis*, non adeo liquidum est. Scholiastae veteres sic explicant: „*paullo iracundior est, ut non possit deridentium urbanitatem sustinere.*“ Neque ab hoc recedunt interpretes novi. Et profecto interpretationem hanc sententia postulare videtur; verba tamen ipsa aut invita eam recipiunt, aut plane recusant. Nam *acutae nares*, non sannae et derisionis, sed morbi et mortis iam instantis signum. Lucretius in descriptione pestis, VI, 1191. „*item ad supremum denique tempus* Compressae nares, nasi primoris acumen Tenue, *cavati oculi, cava tempora, frigida pellis.*“ Cornelius Celsus II, 6. [princ.] „*Ad ultima vero, iam ventum esse testantur*, nares acutae, *collapsa tempora*, *oculi concavi.*“ Quae ex Hippocrate versa sunt, Prognost. c. 2. [vol. 21 p. 89 Kühn] *ΡΙΣ ΟΞΕΙΑ*, *ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, χρόταφοι ξυμπεπωχότες*. Ergo fieri potest, ut librariorum hic error sit, qui *acutis* pro *aduncis* scripserint; „*Iracundior est paullo: minus aptus* aduncis *Naribus horum hominum*“: ut ipse alibi, Serm. I, 6, 5. „*Ut plerique solent*, naso *suspendis* adunco *Ignotos.*“ et Persius, perpetuus nostri imitator Sat. I, 54. [40] „*rides, ait, et nimis* uncis Naribus *indulges.*“ Cui suspicioni favet, quod codex Collegii Trinitatis in posteriore Flacci loco pro *aduncо* habet *acuto*. Alioqui *acutae nares* ingeniosum et sagacem denotare possunt; ut contra *obesa naris* stolidum et nihil sentientem, Epod. XII, 3. Verum hoc ad auctoris mentem nihil facere videtur. Possunt et iracundum significare; nam ut Aristoteles, in Physiognomonicis c. 6. [Bekker II p. 811ª, 30] *Οἱ τὴν ῥῖνα ἄκραν ὀξεῖαν ἔχοντες δυσόργητοι*; *Quibus nares acutae sunt, ad iram sunt proniores.* Quo sensu et illud Ausonii videtur accipiendum, Praefatione ad Griphum: „*Neque me fallit fore aliquem, qui hunc iocum* acutis naribus *et caperata fronte condemnet.*“ Sed et iracundiae notio huic Flacci loco minus apta est: et erit fortasse qui *acutis naribus* tam apud Flaccum, quam apud Ausonium pro derisoribus et sannionibus poni existimet. Atque hoc quidem in medio relinquo. Ceterum non Virgilium hic describit et *χαρακτηρίζει*, ut et olim

Rusticius tonso toga defluit, et male laxus
n pede calceus haeret. at est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus: at ingenium ingens
nculto latet hoc sub corpore. denique teipsum
Concute, numqua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
lluc praevertamur, amatorem quod amicae
Turpia decipiunt caecum vitia, aut etiam ipsa haec
Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnae.

v. 40. Vulg. *Agnae.*

lie a multis creditum est, sed seipsum. Primo enim ipse se compellat, : *tua praevideas oculis male lippus inunctis.*" Lippus enim fuit ius; vide nos ad Serm. I, 1. v. 120. Sequitur mox: „*Evenit, inqui-* vitia *ut* tua *rursus et illi.*" id est, tua, o Flacce, vitia: et te absen- iis verbis carpant: *Iracundior est paullo.* Hoc unum ex Ho- vitiis, ut ipse de se Serm. II, 3. v. 323. „*Non dico horrendam* n." et Epist. I, 20, 25. „Irasci facilem, *tamen ut placabilis essem.*" *ticius tonso.* Hoc etiam ad Horatium pertinet: ut Epist. I, 1, 94. *uratus* inaequali tonsore *capillos Occurri,*" — [v. 104] „*et* prave sectum *icharis ob unguem.*" *Toga defluit*; et hoc quoque ibidem [v. 96] fatetur: „*si forte subucula pexae Trita subest tunicae, vel si* toga et impar." Mox virtutes quasdam addit, ut cum vitiis compensentur: e quoque virtutes ad Horatium ipsum referendae sunt. *At est bo-* ut Carm. I. 22, 1. „Integer vitae *scelerisque purus.*" et Serm. II, 85. „*si quis Opprobriis dignum laceraverit*, integer ipse." et saepe *At tibi amicus.* Serm. I, 6. v. 70. „*purus et insons, Ut me idem, si et vivo* carus amicis." vide et I, 4. v. 101. *At ingenium ns.* Carm. II, 18, 9. „*At fides et* ingenî Benigna vena est." Sed obiter, et praeter morem nostrum; qui emendationes scribimus, non entarium. Quis enim esset modus? Doluit tamen locum hunc tam ab interpretibus acceptum esse, et in transitu eos tribus saltem verbis iendos esse censuimus.

4. *Sub corpore*] Lambini aliquot codices et Pulmanni Torrentiique, *genium ingens Inculto latet hoc sub* pectore." atque ita quattuor stris. Quod miror equidem Lambinum non improbasse, et Torrentium us etiam vulgato praetulisse. Nihil enim absurdius: et perinde esset *gens ingenium sub inculto hoc ingenio*, ut Epist. I, 3, 21. „*non tibi* m Ingenium, *non* incultum *est*, *nec turpiter hirtum.*" Pectus enim ingenium notat: ut Epist. I, 4, 6. „*Non tu corpus eras sine* pe- ' i. e. sine mente, sine ingenio. Ovid. Metam. XIII, 290. „*Artis opus* ' *rudis et sine* pectore *miles Indueret?*" Recte ergo cum melioribus ranis et priscis editionibus *sub inculto corpore*: ut ad *rusticiorem ram, togam defluentem*, et *laxos calceos* referatur. Porro saepius luo vocabula a Librariis permutantur; ut apud Virgil. Aen. VII, 349. *inter vestis et levia* pectora *labsus*": Pieriani aliquot codices *corpora* runt.

0. *Polypus Agnae*] Si *Agnae* hic legimus; non femineum, ut esse sed virile cognomen erit: ut *Asina*, *Scrofa*, *Pica*, *Panthera*, *Ovi-Capella*, *Vaccula*, etsi ipsa feminini sint generis, virorum tamen sunt menta. Quare legendum cum duobus Torrentii codicibus, „*Delectat, Balbinum polypus* Hagnae." *Hagna* sive *Hagne* Graecorum est *I, casta*; unde Libertinam fuisse recte colligas. Gruterus, 957, 8.

Vellem in amicitia sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire. strabonem
Adpellat Paetum pater; et Pullum, male parvus
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus; illum
Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.

DIS MANIBUS VETTIAE HAGNAE. 620, 4. ULPIAE HAGNE CONIUGI. 955, 13. TURRANIAE HAGNE. 754, 13. NUMITORIA HAGNE. Reinesius, XVI, 16. CLAUDIA HAGNE. XIV, 152. VIDIAE HAGNAE. Marmora Felsinea, p. 378. HAGNAE CONSERVAE MEAE.

47. *Illum Balbutit Scaurum*] Locus elegantissimus; in quo tamen interpretes, dum nimium ingeniosi esse volunt, nubes et inania nobis venditant: „*strabonem Appellat Paetum pater; et Pullum, male parvus Si cui filius est, ut abortivus fuit olim Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus; illum Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.*“ *Paetus, Pullus, Varus, Scaurus* cognomina sunt, ut recte vidit disertissimus Rutgersius, a formae vitiis pueris imposita; ita tamen ut ὑποχορισμῷ quodam vitia illa extenuentur. Sic qui strabis et distortis oculis est, non *strabo* a parentibus, sed *Paetus* vocatur; quod in cognatis oculorum vitiis multo levissimum est, et Veneri ipsi assignatur. Apposite Ovidius Art. Amat. [II] 659. „*Nominibus mollire licet mala, fusca vocetur, Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit. Si paeta est, Veneri similis; si flava, Minervae: Sit gracilis, macie quae male viva sua est.*“ ubi versum tertium ex vetustis codicibus, qui *Si crasia est v. s. si parva, Minervae,* exhibent, sic refingit sagacissimus Nic. Heinsius; „*Si qua* straba *est, Veneri similis; si* rava, *Minervae.*“ Optime ad sententiam; nisi quod versus paullo scabrior sit, quam ut Ovidianus esse videatur. Nos levi emendatione sic veram poëtae manum praestabimus; „*Si* straba, sit *Veneri similis; si rava, Minervae.*“ hoc est, *si straba est, molliore nomine vocetur Paeta*: plane ut hic Horatius. Ceterum *Pullus* cognomen notat *parvulum*, et est nani et pumilionis ὑποχοριστικόν. *L. Iunius Pullus* in Fastis occurrit A. U. C. 504. quod observavit Rutgersius; cui adde *Q. Numitorium Pullum* apud Ciceronem De Invent. II. 34. [§ 105] quem alibi *Pullum Numitorem* vocat De Finibus, V, 22. [§ 62]. Male itaque D. Heinsius *Putum* hic reponit. Porro idem Rutgersius magno apparatu coniecturam suam stabilire conatur, qua versum sequentem sic interpolat, „*Sisyphus; hunc Varum, distortis cruribus;* Hillum, *Balbutit; Scaurum, pravis fultum male talis.*“ ubi sic verba explicat, particula *si* ex prioribus repetita: „*Pullum vocat pater, si filius est male parvus; Hillum vocat, si balbutit.*“ Et mirifice quidem hic sibi placuit vir celeberrimus: sed numquam vidi doctiorem operam infelicius collocatam. *Hillum*, ait, balborum more qui R literam per L efferunt, posuit pro *Hirrum*. Unde vero *Hirrus* est balbutientis pueri cognomen, ut Pullus nani, et Paetus strabonis? Imo ait, C. Lucium Hirrum hic tangit, qui balbus fuit, ut ex ioco Ciceronis coniicere licet, Epist. Fam. II, 10. [§ 1] „*De te, quia quod sperabam; de Hillo* (*balbus enim sum*) *quod non putaram.*“ Lubrica sane et periculosa ratio, quae unam coniecturam super alia struit: neque enim ulli scripti codices *de Hillo* habent, sed *de nihilo*. Sed esto: cur idcirco ipsum Hirrum balbum fuisse credemus? Tota, inquit, ioci elegantia iacet, nisi hoc statuamus. Mihi alia longe sententia est. Ut enim, qui R literam pronunciare non poterant, Balbi et Blaesi cognominabantur; ita (ut mihi videtur) ab *hirriendo* Hirri vocabantur, qui R nimis crebro et nimis duriter efferebant: quales olim fuerunt Eretrienses

'cius hic vivit: frugi dicatur. ineptus
iactantior hic paullo est: concinnus amicis
tulat ut videatur. at est truculentior atque
s aequo liber: simplex fortisque habeatur.
dior est: acris inter numeretur. opinor,
ec res et iungit, iunctos et servat amicos.
nos virtutes ipsas invertimus, atque
cerum cupimus vas incrustare. probus quis

ıemonii, qui *σκληροτῆρ*, et *τὼρ βασιλέαρ*, *τὼρ ῥήτοραρ*, et similia abant, pro sigma identidem rho ponentes. *Hirrus* itaque et *Balbus* linguae vitia notant: unde Cicero, utpote Hirro competitor et , Balbum se esse iocose dicit, atque adeo pro *Hirro Hillum* pro- Sed utcumque hoc fuerit; illud quaeso quam incredibile est, illum, iam ut verisimile est mortuum, ab Horatio hic sugillari. enim Epistolam eam Cicero A U. C. 702. Horatio tum puero ıni. Quid autem? nulline tum balbi in vivis erant Romae, quos nominare poterat, si homo lippus balbum deridere gestiret? Quid ı Horatii haec verba sunt, sed parentum: quos mollioribus ait nofiliorum vitia solari et excusare solitos. Atqui, si filium balbutienus pater Hillum cognominet, non tam Hirrum, quam Filium ipsum ım propinet. Valeat itaque coniectura, sententiae auctoris prorsus : neque vero, si cetera omnia recte procederent, constructio ipsa set. *Hillum, balbutit*: i. e. *si balbutit.* Nego vero *si* illud subhic posse: repeti enim oportuit; nisi ipsum quoque Flaccum data .butire et incondite loqui existimemus. Atque haec quidem contra ım paullo accuratius, propter summam viri famam et auctoritatem. ıodum in scirpo quaerat, qui tam clara et perspicua sollicitare *unc varum, distortis cruribus; illum Balbutit Scaurum, pravis tale talis.*" *illum* enim ad *hunc* ex opposito refertur, et erudite ıe, „*Suaviter*, aiunt, *dixit* Balbutit Scaurum*: sic enim blandientes s infingere* (lege, *infringere*) *linguam solent, ut quasi eos imi-* Quid amplius desideres? Celeberrimus tamen Dacerius, ut baltium urbanius et salsius exprimatur, sic emendandum esse pro- „*Balbutit* Scaulum." ubi miror, cur non itidem *Valum* pro *Varum* t; quippe verbum *balbutit* utrique commune est. Sed frustratur orem vir cetera ingeniosus. Neque enim, si Aristophanes sic Alcitroducit blaese loquentem, in Vespis p. 312. [v. 45] *Ολῆς, Θέωλος λὴν κόλαχος ἔχει*, ut in voce *κόλαχος* pro *κόραχος* iocum captaret: Horatius hoc blaese efferre debuit, ubi nulla similis ioci materia enim significat *Scaulus*? In Aristophane quidem urbanum erat: putidum foret et insulsum. Neque vero *balbus*, et *balbutire* mque sunt ac Graeca illa *τραυλὸς* et *τραυλίζειν*; id quod satis ıcretii locus, IV, 1157. ubi amatores ridet, quod Venerum suarum ioribus nominibus occulere student, „Balba, *loqui non quit*, *τραυ-ta; pudens est. At flagrans, odiosa, loquacula, Λαμπάδιον fit.*" aque gravius vitium Latine notat, quam Graece *τραυλός*. Tamen ım eadem esse fateamur: nihil in recepta lectione movendum erit. ucretius, et suavissime quidem, de primo hominum saeculo, V, „*Et pueros commendarunt, muliebreque saeclum; Vocibus et n* balbe *significarent, Imbecillorum esse aequum misererier om-* An et hic blaese reponet Dacerius, „*Imbecillolum esse aequum omnium*"? Quid, cum Cicero de Divinatione I, 3. [§ 5] „*Reli-* , „*omnes praeter Epicurum*, balbutientem *de natura Deorum*,

Nobiscum vivit, multum demissus homo ille:
Tardo ac cognomen pingui damus. hic fugit omnis

v. 57. Vulg. *Illi.* 58. Tardo, cog.

divinationem probaverunt": an et hic quoque leget, *De natula deolum*? Non equidem memini hoc inter Iocos Ciceronis a veteribus relatum esse.

57. *Multum demissus homo illi*] Hic locus quasi scopulus est, Interpretum omnium naufragiis infamis. Videamus, si nos salvi eum praetervehi possumus. „*At nos virtutes ipsas invertimus, atque Sincerum cupimus vas incrustare. probus quis Nobiscum vivit; multum demissus homo: illi Tardo cognomen pingui damus.*" hoc est, ex communi interpretum sententia, Si *probus* quis est, nos per contumeliam *demissum* vocamus; si *tardus* est, *pinguem*. In eo tantum a veteribus Novi discedunt, quod illi inversis verbis enarrant, Si *pinguis* est, *tardum* vocamus: hi contra, si *tardus* est, *pinguem*. quia dubium est scilicet, utrum utro verbum sit contumeliosius. Mirum vero est, nec hos neque illos diligentius attendisse animos ad verba auctoris. *Virtutes*, inquit, *ipsas invertimus*: *Cautum* hominem et prudentem, fictum et astutum vocamus; *simplicem*, communi sensu carere dicimus: *probum*, alio nomine traducimus. Vides opinor *virtutes* hic poni, *prudentiam*, *simplicitatem*, *probitatem*; quas sub cognatorum vitiorum nominibus deprimi et infuscari solitas auctor indignatur. Iam autem, cum exponunt Interpretes, *si tardus est, pinguem vocamus*, vel vicissim, *si pinguis est, tardum*: scire velim, utrum ex his nomen pro *virtute* hic haberi censeant? *tarditatemne* ingenii, an *pinguitudinem*? Quid iam haesitant, et mussant? Dispudet sane tot viros doctrina et ingenio excellentes tam neglegenter hic versatos esse; neque enim ipsos *tardorum pinguiumve* nomen hic sibi quaesivisse fas nobis est dicere. Sine dubio et *tardi* et *pinguis* cognomina contumeliae loco hic posita sunt: ut Terentius Eunucho V, 8. [v. 49] „*Fatuus est, insulsus*, tardus, *stertit noctesque et dies.*" ubi Donatus, „*Intellectu tardos vocamus, qui stulti sunt.*" *Pingue* autem *ingenium* pro *stupido* Noster et Ovidius dixerunt. Quaerendae itaque iam sunt, ex mente auctoris, virtutes illae, quae aegre ille fert sub horum vitiorum larva traduci et derideri. Neque vero diu indagandae sunt: sic enim in promptu est vera huius loci lectio: „*probus quis Nobiscum vivit, multum demissus homo* ille; *Tardo* ac *cognomen pingui damus.*" hoc est, si *probus* quis et *demissus* nobiscum vivit, *tardum* ac *pinguem* nominamus. *Ille* autem extat in Blandinio Cruquii omnium vetustissimo: *Ac* ex coniectura addidimus, quod facile per Librarios elidi potuit, cum propter orationis hyperbaton, tum ob consonantem C proxime sequentem. Iam vero, quod ad sententiam attinet, *probus et demissus* propinquas et cognatas virtutes notant, ideoque hic coniunguntur, ut apud Ciceronem de Oratore II. c. 43. [§ 182] „*Facilitatis*, *liberalitatis*, *mansuetudinis*, *pietatis*, *grati animi*, *non appetentis*, *non avidi*, *signa proferri perutile est: eaque omnia*, *quae* proborum, demissorum, *non acrium*, *non pertinacium*, *non litigiosorum*, *non acerborum sunt*, *valde benevolentiam conciliant.*" Iterum Cicero pro Murena c. 40. [§ 87] „*Sit apud vos modestiae locus*, *sit* demissis hominibus *perfugium*, *sit auxilium pudori.*" Ex his facile intelligis, *Probum*, *demissum*, *mansuetum*, *modestum*, *pudentem*, virtutes inter se affines significare; ut apud Graecos, ἐπιεικῆ, πρᾶον, μέτριον, χρηστόν. Quid itaque hic faciunt, qui omnia in peius interpretantur? nempe eiusmodi hominem, quia *non acer est*, non vehemens et fervidus, pro *tardo et pingui* traducunt: idque *ex more*, ut ait Noster alibi, *cognata vocabula rebus imponentes.* Exigua enim sunt virtutum vitiorumque confinia; et omnino paullum interest inter *non acrem* et *tardum*: facile itaque probitatem qui calumniari vult, *tarditatem* appellat; ut vicissim cum laudare studet, *probitatis* nomen et patrocinium *tarditati* praetexit.

sidias, nullique malo latus obdit apertum;
um genus hoc inter vitae versemur, ubi acris
vidia, atque vigent ubi crimina: pro bene sano
c non incauto, fictum astutumque vocamus.
mplicior quis et est; (qualem me saepe libenter
otulerim tibi, Maecenas) ut forte legentem
it tacitum inpediat quovis sermone molestus:
ommuni sensu plane caret, inquimus. eheu

v. 60. Vulg. *Versetur*. 63. *At* est. 65. *Impellat*.

hus vita Artoxerxis p. 1852. [c. 4] *Ην δέ τις καὶ ΜΕΛΑΗΣΙΣ ἐν σει τοῦ βασιλέως, ΕΠΙΕΙΚΕΙΑ φαινομένη τοῖς πολλοῖς. Erat et* Tarditas *quaedam in regis indole, quae a multis* Probitas *pu-*. Quintilianus Instit. VI, 5. [VI, 4 § 11] *„Nam est res animi s, et mollis supra modum frontis; fallitque plerumque, quod* Pro-*ocatur, quae est* Imbecillitas.“ Recte itaque explicavimus auctoris iam: Probus enim et demissus, tamquam tardus et pinguis, facile atur; ut *homo minime malus*, qui idem est ac probus, pro *hebete* . Et miror equidem Lambinum, qui in priore editione verum ex iderat, postea in curis secundis seque et illud deseruisse. Ceterum i constructione ambiguum est; utrumne *vivit multum*, an *multum us*, inter se coniungenda sint. Ita Cicero [Ep. Fam. VII, 33 § 2], *tecum multum*, [Ep. ad Att. XV, 5 § 3; Ep. Fam. VII, 23 § 4; § 2] *Multum uti aliquo*, [Ep. Fam. XIII, 16, 4] *Multum esse cum* contra idem [contra Rull. III, 3, 13], *Vir multum bonus*, et Noster I, 25, 5], *Multum facilis*, [Serm. II, 3, 147] *multum celer atque* Et posterius quidem placet; ut distinguendum sit, *„Nobiscum multum demissus homo ille.“ nobiscum vivit*, id est, amicus, so-st nobis. Terentius [Eun. III, 1, 20]: *„Imo sic homo est perpau-hominum: imo nullorum arbitror, si* tecum vivit.“ Martialis [XII, *„Nec* tecum *possum* vivere, *nec sine te.“* Porro eleganter, *demis-o ille*: Plinius Paneg. c. 30. [§ 2] „Nilus *cunctanter alveo sese et le extulerat, ingentibus quoque tunc quidem* ille *fluminibus con-ts.“* Denique synchysis ista sive hyperbaton Horatio familiare est: a. I, 6. v. 65. *„Atqui si vitiis mediocribus* ac mea paucis *Mendosa ura.“* et 8. v. 34. *„Serpentes* atque videres *Infernas errare canes.“*

. *Cum genus hoc inter vitae versetur*] Ita quidem editiones, et odices. Sed veterrimus Cruquii Blandinius, *versemur*, Quod, me iudice, verius altero et elegantius est. Sententia enim haec uni-saeculi mores temporumque conditionem tangit. Neque enim vult hunc in peiore vitae genere, quam alios versari; neque huic magis, liis, insidias calumniasque vitandas; sed eiusmodi cautelam et pru-in omni vitae genere maxime probandam esse. Adde huc, quod fuit librariis pro *versemur*, ob constructionis facilitatem, substi-*erselur*: contra, non item.

. *Simplicior quis at est*] Primus Lambinus *at* reposuit, codices t ait, secutus. Ego vero et in priscis editionibus et scriptis, quos , omnibus repperi, *„Simplicior quis* et *est.“* Atque idem de suis r Cruquius, Pulmanus, et Torrentius. In solo Reginensi *at* habetur ia lectione, a manu recenti. Sed nihil caussae est, ut membranas hic deseramus. Nam ideo, ut videtur, mutarunt; quia haec omnia errogationem efferri voluerunt. Quod non modo non necesse est, sed ententiam aliquanto deteriorem facit.

. *Ut forte legentem Aut tacitum impellat*] Haec quidem omnium narum lectio est; atque ita editi vetusti. Nullo tamen modo con-

Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis urguetur. amicus dulcis, ut aequum est,
Cum mea compenset vitiis bona: pluribus hisce

sistere hanc posse, iudicavit Lambinus. Quippe *impellere*, cum ad corpus refertur, est ictu quodam urgere, trudere, percellere: cum ad animum, suadere, movere, incitare: quorum utrumvis a loci huius sensu alienum credidit. Quare idem reposuit *appellet*, ingeniose quidem et docte: in quo ab uno codice scripto se adiutum narrat, utpote qui habuerit *appellat*. De codice autem (non enim nominat) fides penes auctorem esto: ceterum valde favet huic correctioni Acron Scholiastes, cuius verba sunt; „*Si quis libere et sine observatione temporis* appellaverit *amicum suum — siquis est simplex, ut legentem, aut cogitantem molestus* interpellet; *statim eum carere communi sensu dicimus.*“ Recte ergo et apposite ad sententiam Lambinus. Vide tamen, siquid et nos afferamus; quod aut melius aut certe non deterius esse videatur. Lego itaque, „*ut forte legentem Aut tacitum* impediat, *quovis sermone molestus.*“ Enimvero hoc commodi habet nostra coniectura, quod a recepta lectione minimum abscedit: neque vero precario admitti postulat, sed suo iure et magnis auctoribus se tuetur. Charisius lib. V. p. 261. [p. 294, 18 Keil] ubi *idiomata accusativi casus* recenset, *impedio legentem* exempli loco profert. Id autem ex hoc Flacci loco desumtum esse videatur, „*ut forte* legentem *Aut tacitum* impediat, *quovis sermone molestus*“: ut quod ibidem [p. 294, 14 Keil] adducit, *commeio lectum*, ex hac ipsa Ecloga petitum est v. 90. „Comminxit lectum *potus*, *mensave catinum*“ etc. Adde huic Diomedem p. 297. [p. 315, 8 Keil] qui similiter *incusativi idiomata* memorans, *impedio lectorem*, habet. *Impedit* vero *legentem* aut *meditantem*, qui quovis sermone molestus interpellat et obturbat. Porro quam proclive fuerit Librariis *Impellat* pro *Impediat* substituere; vel inde discas, quod alias vice versa *Impedit* supposuere pro *Impellit*, apud Senecam De constantia Sapientis, c. 9. [§ 53] „*Adiice nunc, quod iniuriam nemo immota mente accipit, sed ad sensum eius perturbatur: caret autem perturbatione vir erectus, moderatur sui, altae quietis et placidae. Nam si illum tangit iniuria; et movet, et impedit.*“ Ubi liquido legendum est, *et movet, et impellit.* Ceterum penes lectorem sit iudicium, cuinam ex his lectionibus priores partes deferat. Illud tantum moneo; si cui ab exemplaribus scriptis discedere hic religio est, is, si me audiet, *τὸ impellat* sic explicabit; ut *simplicior* ille, qui hic describitur, legentem siquem aut meditantem offenderit, manu vel cubito prius feriat et *impellat*, et deinde sic excitatum verbis appellet: qui hodie rusticiorum et agrestiorum hominum mos est. Porro quid sibi hic velit *sensus communis*, non satis viderunt Interpretes: varie enim apud varios accipitur. Vide Ciceronem pro Planco c. 13. [§ 31] et 14. [§ 34] de Oratore I, 3. [§ 12] Iuvenalem III [VIII], 73: Senecam Epist. 5. [§ 4] et 105 [§ 3]; Phaedrum Fab. VIII [I, 7, 4]: Lucretium I, 422: Quintilianum Inst. I, 2 [§ 20]: Arnobium IV. p. 160. et 166. Editionis Heraldi [c. 2 et c. 9]: Gellium XII, 12. [§ 4] ubi *ἀκοινονοήτοι communi sensu carentes* verti debet. Nisi potius in loco Gellii legendum sit cum Henrico Stephano, *ἀνοικονόμητοι, oeconomiae imperiti.* Adi et Marcum Antoninum I, 16; et ibi doctissimum Gatakerum, ubi *κοινονημοσύνην* enarrat. Certe haec omnia loca, in quibus *sensus communis* occurrit, non sunt uno et communi sensu explicanda. Iste homo ab Horatio hic denotatur; qui cetera bono sensu praeditus, tempus, locum, personas observare et distinguere nescit. Seneca de Beneficiis I, 12. [§ 3] „*Sit in beneficio* sensus communis: *tempus, locum, personas observet: quia momentis quaedam grata et ingrata sunt.*“ Cicero de Oratore II, 16. [§ 68] „*Quae versantur in consuetudine vitae, in ratione*

modo plura mihi bona sunt) inclinet, amari
volet. hac lege, in trutina ponetur eadem.
i, ne tuberibus propriis offendat amicum,
ıtulat; ignoscet verrucis illius. aequum est,
ːcatis veniam poscentem reddere rursus.
ıique, quatenus excidi penitus vitium irae,
ːtera item nequeunt stultis haerentia; cur non
ıderibus modulisque suis ratio utitur? ac, res
quaeque est, ita suppliciis delicta coërcet?
quis eum servom, patinam qui tollere iussus
ıesos piscis tepidumque ligurrierit ius,
cruce suffigat; Labeone insanior inter

v. 74. Vulg. *Ignoscat.* 82. Forte, *Labieno.*

ːae, *in hac societate civili,* in sensu hominum communi, *in natura,*
ːus, *comprehendenda esse oratori puto.*" Communi igitur sensu
carere dicitur, quia legentem aut tacitum, alieno cum maxime
sermone suo obturbat. Quales et illi, quos Sermone proximo v. 76.
„*inanes Hoc iuvat, haud illud quaerentes, num* sine sensu, Tem-
n faciant alieno." hoc est, *sine sensu communi*, quia *tempore*

Ignoscat verrucis illius] Ita editiones credo omnes post Aldum
unt. At vetustiores Venetae duae cum Loscheriana, *ignoscet*; quod
us in suis omnibus, Bersmannus in duobus repperit. Ceteri tacent.
bona fide, ex meis quoque discere potes; quorum melior maiorque
ːoscet clare praeferunt. Atque id altero lenius et urbanius. Civile
gis est, Futuris quam Imperativis praecipere, idque Horatio sol-
ıt Epist. I, 18. v. 37. „*Arcanum neque tu* scrutaberis *ullius um-*
Commissumque teges, *et vino tortus et ira: Nec tua* laudabis
ıut aliena reprendes." Sic alibi passim. Ut Arte Poët. 385. „*Tu*
ːita dices faciesve *Minerva.*"

Labeone insanior inter Sanos dicatur] Porphyrio ad locum: „*M.*
Labeo, praetorius, iuris etiam peritus, memor libertatis, in qua
at, multa contumaciter adversus Caesarem dixisse et fecisse di-
ropter quod nunc Horatius adulans Augusto insanum eum dixit."
ɜemina habet Acron; et eandem cantilenam iterant interpretes novi.
ɔ, si usquam alias, iudicium hic in iis desidero. Videamus enim
sa: „*Siquis eum servum, patinam qui tollere iussus Semesos*
ːpidumque ligurrierit ius, In cruce suffigat, Labeone insanior
nos dicatur": hoc est, ab omnibus *sanis* Labeone *insanior* habea-
rperam enim Dacerius accipit, sic verba construens; *Cum insanior*
one, illéne inter sanos dicatur, sive numeretur? Quo quidem nihil
ı dici potuit. Ergo hoc pro comperto habendum est, *Labeonem*
ɹuicumque fuerit, iam tum priusquam haec scriberet Horatius, à
minibus pro insano fuisse habitum. Videant igitur, qui Antistium
n inter veteres Iurisconsultos facile principem a Flacco hic traduci
ıt. Quid enim? illéne ut virum Senatorem, dignitate, opibus, sa-
gloria, et gratia apud cives florentissimum, multis denique rebus
iorem, tam vecordi contumelia laceraret? Esto enim, ut in gratiam
laedere eum gestiret: quo tamen ore, non sibi solum, sed *omnibus*
ıanum eum videri, dicere potuit? Hoc certe convitio, sibi ipse co-
insani et furiosi merito invenisset. Audiamus enim Tacitum Annal.
„*Consulatum Capitoni Ateio acceleraverat Augustus, ut* Labeo-
istium *iisdem artibus* (eloquentiae et iurisprudentiae) *praecellentem*

Sanos dicatur. quanto hoc furiosius atque
Maius peccatum est? paullum deliquit amicus,

dignatione eius magistratus anteiret. Namque illa aetas duo pacis decora simul tulit. Sed Labeo *incorrupta libertate, et ob id fama celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur*, Illi, *quod praeturam intra stetit, commendatio ex iniuria: huic, quod consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur.*" Idem est, qui toties quasi iuris quoddam oraculum, in Digestis laudatur. Pomponius I, 2, [2,] 47. „*Post hunc maximae auctoritatis fuerunt Ateius Capito, et* Antistius Labeo, *qui omnes hos audivit: institutus est autem a Trebatio. Ex his Ateius Consul fuit:* Labeo *noluit, cum offerretur ei ab Augusto consulatus, quo suffectus fieret, honorem suscipere. Sed plurimum studiis operam dedit — itaque reliquit quadringenta volumina; ex quibus plurima inter manus versantur* — Labeo *ingenii qualitate, et fiducia doctrinae, qui et ceteris operis sapientiae operam dederat, plurima innovare instituit.*" Iustinianus Instit. II, 25. de Codicillorum usu et origine disserens, „*Post quae tempora*, inquit, *cum et* Labeo *codicillos fecisset; iam nemini dubium erat, quin codicilli iure optimo admitterentur.*" Quid iam videtur? An qui *pacis togaeque decus* et suo aevo et apud posteros est habitus, idem tum mente captus vulgo habebatur? Sed gratificatur, aiunt, Flaccus Augusto, cui Labeo propter nimiam libertatem offensus erat. Quî malum *gratificatur*? An credibile est, tam foeda et absurda adulatione aut Augustum capi potuisse, aut Flaccum captare ausum esse? Quî autem *offensus*? Nempe (ut eius aemulus Ateius Capito apud Gellium XIII, 12. [§ 2]) „*agitabat hominem libertas quaedam nimia et vecors;* tamquam, *Divo Augusto iam principe et rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod* iussum *sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.*" Ita obiter corrigendum; illud ex codice Regio Lutetiae omnium optimo; hoc ex coniectura: vulgo edunt *usque eo ut*, et *iustum.* Et *Libertatis* quidem eius exemplum afferunt Suetonius Augusto c. 54. et Dion l. LIIII. [c. 15]. Quam tamen negant uterque fraudi aut detrimento ei fuisse apud Augustum; apud cives autem maximo honori fuisse, iam ex Tacito audivimus. Nam et Praetura et proconsulatu provinciae Narbonensis functus est; et ab ipso Augusto inter Tringinta nominatus est, quorum arbitratu Senatus legeretur. Enimvero qui tali viro cognomen *Insano* posuerint, ii ipsi multo magis furere et desipere videantur. Quamobrem, si receptam sequimur lectionem, alius opinor intelligendus erit Labeo, cuius hodie licet ignoti famosa tum fuerit insania. Frequens enim Labeonum cognomen, et in nullis non familiis locum habuit. Fabius Labeo, Atinius Labeo, Asconius Labeo, Segutius Labeo, Cethegus Labeo, Pomponius Labeo, aliique praeter Antistium, apud auctores occurrunt. Aut si coniecturae locus hic concedatur, equidem levissima mutatione pro *Labeone Labienum* reposuerim: ut vera forte lectio fuerit, „*In cruce suffigat;* Labieno *insanior inter Sanos dicatur.*" Quis autem et qualis Labienus iste fuerit, quóque iure insani nomen hic ferre possit, ex Seneca cognosces, Praefat. ad lib. V. [X, p. 292, 2 Burs.] Controversiarum: „*De* Labieno *interrogatis? — magnus orator, qui per multa impedimenta eluctatus, ad famam ingenii confitentibus magis hominibus pervenerat, quam volentibus. Summa egestas erat, summa infamia, summum odium. — Libertas tanta, ut libertatis nomen excederet; et, quia passim homines ordinesque laniaret,* Rabienus *vocaretur. Animus per vitia ingens, et ad similitudinem ingenii sui violentus; et qui Pompeianos spiritus nondum in tanta pace posuisset. In hunc primum excogitata est nova poena. Effectum est enim per inimicos, ut omnes eius libri incenderentur. Res nova et insueta, supplicia de studiis sumi. — Non tulit hanc Labienus contumeliam, nec superstes*

nisi concedas, habeare insuavis: acerbus
et fugis, ut Rusonem debitor aeris;
isi, cum tristes misero venere Calendae,
dem aut nummos unde unde extricat, amaras
:to iugulo historias, captivus ut, audit.

v. 86. Vulg. *Drusonem.*

*o suo voluit; sed in monumenta se maiorum suorum ferri e ita includi. Veritus scilicet, ne ignis, qui nomini suo sub- corpori negaretur; non finivit tantum se ipse, sed etiam Memini aliquando cum recitaret historiam, magnam partem] convolvisse, et dixisse: Haec quae transeo, post mortem ıtur. Quanta in illis libertas fuit, quam etiam Labienus ex- ıssii Severi, hominis Labieno iunctissimi *), belle dicta res Illo tempore, quo libri Labieni ex SC. urebantur: Nunc me, um uri oportet, qui illos edidici.“* Haec de Labieno Seneca: illud opinor constat, nullum potius hominem, quam hunc, gnomine hic taxari a Flacco nostro debuisse. Tempus enim um Labienus sub Augusto vixerit et decesserit. Idem vulgo b insania et rabie vocitatus: idem in *summo odio* tum apud apud Principem: idem *Cassio Severo iunctissimus*, quem Hora- tissimis Iambis laceravit, Epod. VI. Huc accedit, quod exem- Nostro ponitur, non cuiusvis mente capti et delirantis, verum e iracundia et rabie insanientis; „*Si quis eum servum — In ;at*“: quo nullum aptius pertinet, quam hoc Labieni, qui eo genere Rabieni nomen est consecutus. Qualis et ille *Domitius* t narrat Gellius XVIII, 7. [§ 1], „*cognomentum* insano *factum n erat natura intractabilior et morosior.*“ Haec quidem om- le inducunt, ut de hoc, et non alio, locutum esse Flaccum exi- tem absit, ut Antistius ille Labeo, *flos delibatus populi sua- ılla*, ab homine quoquam, qui ipse sanus sit, pro insano habeatur. *ıgis, ut Drusonem debitor aeris*] Ita post Aldum plerique cum prima Veneta *Rufonem*, altera *Rissonem*, Loscheriana hibeat. Lege vero *Rusonem*, quod membranae fere omnes tam m aliorum, agnoscunt. Atque ita Acron et MStus, et Venetiis *Ruso* satis frequens apud Romanos cognomen. Gruterus 64, 9. :O RUSONE COS. 302, 1. M. OCCIUS RVSO. 464, 9. RUSP. LI **) RVSON. Martialis V, 28. [29 v. 4] „*Pietate fratres Cur- incas, Probitate Macros, comitate* Rusones.“ *Cn. Octavius* Sallustium in Iugurth. c. 104. *Abudius Ruso*, Tacitus Annal. |. *Cremutius Ruso*, Plin. Epist. VI, 23. vide et IX, 19. In m nostris Magdalenensi, Petrensi, et Batteliano *Drusonem* clare l nusquam alibi illud verbum legisse meminimus. Ceterum in ıterpunctione non leviter ab interpretibus peccatum est: „*paul- 't amicus, Quod nisi concedas, habeare insuavis; acerbus ıgis, ut Rusonem debitor aeris.*“ Sic, inquam, distinguendum: *uavis, nisi concesseris: at tu acerbus odisti.* At vulgo *ἀσυν-* ngunt, *habeare insuavis, acerbus*: quod quanto vilius deterius- ro, nihil opus est dicere. Non concedere et condonare, *insuavis* ıse et fugere, *acerbi.* Porro et illud vide, annon et vetere tione error irrepserit, *quod* pro *quoi*: „*paullum deliquit amicus, ıncedas, habeare insuavis.*“ id est, *cui delicto*: ut Ecloga 140. „*hoc est mediocribus illis Ex vitiis unum*, cui *si* con- .“ et v. 130. „*mediocribus, et* quîs Ignoscas, *vitiis teneor.*“

imi Burs. cum codd.]
'HILI Grut.]

Conminxit lectum potus, mensave catillum
Evandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut positum ante mea quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsumve negarit?
Quîs paria esse fere placuit peccata, laborant,
Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, iusti prope mater et aequi.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter
Unguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quae post fabricaverat usus:
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere: dehinc absistere bello,
Oppida coeperunt munire; et ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.

v. 91. Forte, *tortum.*

91. *Catillum Evandri manibus tritum*] Dissident inter se veteres novique interpretes, de huius loci explicatione. Hi fere in ea sunt sententia, ut Evander Rex intelligatur, et ideo catillus tum ob vetustatem, tum ob tantum olim possessorem iam pretiosior sit. Favet his imprimis Martialis Epigramma, VIII, 6. „*Archetypis veluli nihil est odiosius Eucti*": ubi Euctus ille gloriatur sua pocula olim fuisse Laomedontis, Lapitharum, Nestoris, Achillis, Didûs: „*Hi duo longaevo censentur Nestore fundi:* Pollice *de Pylio* trita *columba nitet.*" Verum obstat magis, quod Evander ille antiqua erat paupertate, neque nobilium artificum pocula in supellectile habere potuit. Tum autem *catillus* hic, quia *deiectus* frangebatur, sine dubio fictilis erat: at incredibile est, ut vas fictile ab Evandri usque aetate ad Horatii tempora servari posset integrum et sincerum. Adde, quod figlina opera non *trita* fiunt usu et in manibus habendo; sed metalla tantum. Audiendi ergo iam veteres Scholiastae, qui Evandrum hunc, non Regem, sed plastem et caelatorem accipiunt: „*Qui de personis,*" inquiunt, „*Horatianis scripserunt, aiunt Evandrum hunc caelatorem et plasten statuarum; quem Marcum Antonium ab Athenis Alexandriam transtulisse; inde inter captivos Romam perductum, multa opera mirabilia fecisse.*" Enimvero haec non sunt temere repudianda: quippe prolata a fidis auctoribus, qui ab aetate Flacci proxime vixerunt. Idem ille videtur, cuius meminit Plinius Hist. XXXVI, 5. [§ 32] „*Timothei manu Diana Romae est in Palatio, Apollinis delubro: cui signo caput reposuit Aulanius Evander.*" Et sententia quidem aptissima est; ut *catillus* hic ob artificis celebre nomen in maiore pretio haberetur. Sed interea quid faciemus illo *tritum?**) Membranae quidem nostrae sic inter lineas fere enarrant, *Tritum, factum vel fabricatum*: ut annotator Cruquianus, *perfectum, caelatum.* **) Virgil. Georg. II, 444. „*Hinc radios* trivere *rotis, hinc tympana plaustris.*" Ubi Servius; „*Trivere: tornavere, composuere de torno.*" Glossarium Philoxeni: „*Tritor, τορευτής.*" Plinius Hist. XXVI, 36. [XXXVI, 66 § 193] „*Vitrum aliud flatu figuratur, aliud* torno teritur." Vide Salmasium fusius haec pro-

*) [*Sequebantur haec* „Nam ea vox minime artificem, sed possessorem plane indicat." *deleta a Bentleio in Addendis ed.* 1711 *p.* 445.]

**) [*Haec* „Virgil. — Tamen" *Bentleius l. c. substitui iussit in locum eorum, quae antea cripserat:* „Frustra: neque enim quisquam eo modo locutus."]

a fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
ssa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
s venerem incertam rapientis more ferarum
bus editior caedebat, ut in grege taurus.
i inventa metu iniusti fateare necesse est,
ipora si fastosque velis evolvere mundi.
natura potest iusto secernere iniquum,
idit ut bona diversis, fugienda petendis:
vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque,
teneros caulis alieni infregerit horti,
qui nocturnus sacra Divûm legerit. adsit
ula, peccatis quae poenas inroget aequas:

v. 116. Vulg. *Fregerit.* 117. *Divum* sacra.

a ad Solinum [p. 736 sqq. ed. 1689] et Lampridium [Alex. Sev. 0' Hack]. Ergo recte satis procedet illud *Evandri manibus tri-* est, tornatum, caelatum, fabricatum. Tamen *) code. Collegii *scultum* clare praefert, non *tritum*: sed ille et aetatis notae est. Et satis apparet, ex glossa quadam hoc irrepsisse quae arraverat *sculptum*. At codex Regius egregie, *„mensave c. 'tum manibus* tortum *deiecit"*: cui voci pro explicatione superne ir, *tornatum*. *Tortum* etiam a manu secunda exhibet codex gdalenensis. Et *tortum* quidem interpretamur, *rota figuli fabre-* Statius Silv. V, 9. [IV, 9 v. 43] *„Ollares, rogo, non licebat umano* patinas *in orbe* tortas, *Aut unam dare synthesin (quid Alborum calicum, atque caccaborum?"* hoc est, *patinas Cumana is*: ut Tibullus II, 3. [v. 47] *„At tibi laeta trahant Samiae con- tae, Fictaque Cumana lubrica terra rota."* Martialis in Xeniis, . [28] „VAS COCTANORUM. *Haec tibi quae* torta *venerunt con-*, *Si maiora forent coctana, ficus erant"*: hoc est, *vasa figlino formam torto et ficto.*

Alieni fregerit horti] Acutissimus Heinsius ex coniectura, quit, legendum, *„Qui teneros flores alieni* infregerit *horti."* Recte, uod et ipse ante visum eius codicem de meo excogitaram. Syllaba ta est ab ultima vocis praecedentis. Ovidius Metam. X, 190. *„Ut iolas, riguove* papaver *in horto*, Liliaque infringat, *fulvis haer- gis."* Cicero pro Cornelio Balbo c. 6. [§ 15] *„Est enim huius abes quaedam et macula, virtuti invidere, velle ipsum* florem infringere." At *frangere flores* non memini legisse: adde, quod hac correctione dulcior et numerosior incedit.

Divum sacra legerit] Ita dederunt post Aldum Manutium in- omnes, *„Et qui nocturnus* divûm sacra *legerit"*: neque quisquam lectione monuit, praeter Bersmannum, qui in omnibus suis inverso perit. *„Et qui nocturnus* sacra divum *legerit."* Quod et ipse ecem invenit alterum autem ne in uno quidem. Revocetur igitur lectio; praesertim, cum in priscis etiam editionibus compareat, inis, et Loscheriana. Certe nova illa radit vulneratque aures sua : haec ut lenior molliorque est, ita sine dubio verior. Magdale- men longius abscedit, *„Et qui* sacra deûm nocturnus *legerit"*: ut in Georgicis, II, 473. „Sacra deûm, *sanctique patres."* et *„Inter* sacra deûm, *nocturnique orgia Bacchi."* Verum hoc paullo est, et altius assurgit quam pro humilitate Satirae Hora- Quare plurium vetustiorumque auctoritatem hic sequemur.

idnot. praecedentem]

Ne scutica dignum horribili sectere flagello.
Nam, ut ferula caedas meritum maiora subire
Verbera, non vereor: cum dicas esse pares res
Furta latrociniis; et magnis parva mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus et solus formosus et est rex:
Cur optas quod habes? Non nosti quid pater, inquit,
Chrysippus dicat. sapiens crepidas sibi numquam
Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. Quî?
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni
Abiecto instrumento artis clausaque taberna,
Tonsor erat: sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus, sic rex. Vellunt*) tibi barbam

v. 128. Vulg. *Quo?* 132. *Sutor* erat. 133. *Est* op., sic rex solus. 134. *Nisi.*

128. *Sutor tamen est sapiens. Quo?*] Ita quidem editi: sed lege cum Blandinio Cruquii, et Cod. Collegii Trinitatis: „*Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens.* Quî?“ *Qui*, id est, quomodo, quo pacto, qua ratione? Terent. Andria V, 4. [v. 51] „*Davo ego isthuc dedam iam negoti. Non potest.* Quî? *Quia habet aliud magis ex sese et maius.*“ Ita Comici passim, et noster ipse saepius: [Serm. I, 1 v. 1] „Quî *fit, Maecenas, ut nemo*“ etc. Sic et *Quî dum* iidem Comici sensu eodem. At *Quo* numquam valet *quo pacto*, sed *quem ad finem*: quod ab hoc loco alienum est.

131. *Clausaque taberna Sutor erat*] Ita editi ad unum omnes, et codices nostri, *Sutor*. Sed si sententiae filum sequaris; occurret tibi credo, quod nonnihil displicebit. *Sapiens*, inquit, *quamvis soleas sibi non facit, est tamen sutor: plane ut Hermogenes, quamvis tacet, est* cantor; *et Alfenus, etiam cum clauserat tabernam, erat* Sutor. Aufer quaeso illud *sutor*? Certe exemplum non ex eodem artificii genere, sed ex diverso petendum erat: Sapiens, etsi soleas non facit, est *sutor*: ut Cleon, etiam cum exercitui imperaret, *coriarius* erat; ut Agathocles, etiam postquam regnaret, *figulus* Inconcinnum est utique, si ad idem opificium revertatur oratio: saltem concinnius esse, si per varia discurrat, vel invitus fatebere. Quid ergo? Placetne ut amplectamur vetustissimi omnium Blandinii lectionem? qui *erasis characteribus*, id est opinor a prima manu, testante Cruquio, sic habuit, „*ut Alfenus vafer, omni Abiecto instrumento artis, clausaque taberna* Tonsor *erat*“: Cui accedit Acron MStus Regiae Societatis; „*Urbane*,“ inquit, „*satis Alfenum Varum Cremonensem deridet, qui abiecta* tonstrina, *quam in municipio suo exercuerat, Romam venit: magistroque usus Sulpitio Iurisconsulto, ad tantum pervenit scientia, ut et Consulatum gereret.*“ Editiones habent, *abiecta sutrina*. Quin et, notante eodem Cruquio, Alexander ab Alexandro, qui ferme ducentis abhinc annis vixit, Genialium Dierum VI, 23 [p. 729 Hack], *Alfenum hunc ab adolescentia tonstrinam exercuisse*, aliaque narrat, quae non nisi a scripto quodam Acronis vel Porphyrionis codice haberi potuerunt. Certe utrum *sutor* an *tonsor* fuerit Alfenus, non aliunde iam datur cognoscere; malim tamen Horatii caussa, ut pro *Tonsore* potius habeatur.

133. *Est opifex, sic rex solus.*] Etiam hic quoque Aldum male secuti sunt posteriorum plerique. Quippe editiones Aldo priores, et membranae

*) [„Vellent“ *et in marg.* „Vulg. *Vellunt*“ *ed.* 1711. „Vellunt“ *Bentl. reponendum iussit in praef.*]

ıcivi pueri; quos tu ni fuste coërces
;ueris turba circum te stante, miserque
ıperis et latras, magnorum maxime regum.
longum faciam: dum tu quadrante lavatum
ibis; neque te quisquam stipator, ineptum
eter Crispinum, sectabitur; et mihi dulces
ɔscent, si quid peccâro stultus, amici:
ıe vicem illorum patiar delicta libenter,
'atusque magis vivam te rege beatus.

ECLOGA IV.

ɔolis, atque Cratinus, Aristophanesque poetae,
ue alii, quorum comoedia prisca virorum est,
ɹuis erat dignus describi, quod malus ac fur,
ɔd moechus foret, aut sicarius, aut alioqui
ıosus; multa cum libertate notabant.
c omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
atis tantum pedibus numerisque; facetus,
ınctae naris, durus conponere versus:
ı fuit hoc vitiosus; in hora saepe ducentos,
magnum, versus dictabat stans pede in uno:

v. 140. Vulg. *Peccavero.* 3. *Aut* fur.

mnes, hoc ordine verba collocant, „*Est opifex solus, sic rex.*“ ıior et elegantior lectio est.

Si quid peccavero stultus] Hoc a priscis editionibus propaga- omnibus hodie circumfertur. Perperam: neque enim O finale in mere invenies correptum, apud eius aevi scriptores; et adhuc durius sequens vocabulum a duabus mutis consonantibus inchoatur. Me- ıe Leidensis noster, Reginensis, Franekeranus, cum Lambini et i nonnullis, „*Ignoscent, si quid* peccaro *stultus, amici.*“ Cicero ım X, 8. [§ 5] „*Ab illis est periculum, si* peccaro*: ab hoc, si ero.*“ Porro v. 142. pro *privatusque* codex Leidensis *privatim-* pro varia lectione Reginensis. Mutatum videtur, ut evitaretur on illud *Privatus, beatus.* Verum nihil est opus: nam in pro- ıne non cadit accentus in medias utriusque syllabas, *privátus,* sed efferendus est versus in hunc modum; „*Privatúsque magis rege beátus.*“ ubi latet plane et fallit τὸ ὁμοιοτέλευτον: ut etiam 'irgilii [Aen. III, 549], „Cornua *velátarum obvertimus anten-*

Quod malus aut fur] Illud *Aut* ex editionibus antiquis profluxit: no tantum codice invenimus, eoque infimae notae. Ceteri summo , „*Siquis erat dignus describi, quod malus* ac *fur.*“ Bersmannus n suis idem reperit: nec mihi dubium est, quamvis notare prae- nt, ceteros quoque interpretes ita in suis offendisse. *Malus* qui- ue non absolute hic ponitur; *malus*, aut *fur, aut moechus, aut* quasi et ii ipsi non sint *mali*: sed de eodem homine dicitur, ɔ *fur*, hoc est, *vafer, astutus, malus*, ac proinde *fur.* Terent. V, 3. [v. 8] „*Mysis, nunc opus est tua Mihi ad hanc rem ex-* malitia atque astutia.“ Noster Serm. 1, 1. v. 77. „*Formidare* res, *incendia, servos.*“

Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;
Scribendi recte: nam, ut multum, nil moror. ecce
Crispinus nummo me provocat: Accipe, si vis,

v. 14. Vulg. *Minimo.*

14. *Crispinus minimo me provocat*] Quid sit *minimo provocare* iam diu in controversia est. Scholiastae veteres: „*Sensus ex proverbiali consuetudine ductus. Solemus enim dicere,* Minimo digito provocat, *cum volumus quem intelligi tantum valere minimo digito, quantum alius totis viribus.*“ Atque his fere astipulantur recentiores interpretes, et in Adagiis Erasmus. Sed neque ullum exemplum afferunt istius locutionis, *Minimo digito provocare*: neque sermonis Latini indoles, aut vita adeo communis pati poterit, ut *digito* per Ellipsin subintelligatur. Qualis enim perturbatio et confusio, si lingua interpres animi tam ambiguos mutilosque sensus efferret? Vidit hoc, opinor, perspicacissimus Nic. Heinsius; et iccirco tanquam loco mendoso medicinam ferre conatus est, sic ex coniectura reponens, „*Crispinus* mimo *me provocat.*“ ubi *mimo*, ni fallor, voluit, cum risu et contemtu et gesticulatione mimica. Sed et hoc parum satisfacit; et sine auctore profertur. Aliud porro suppeditat Acron Fabricii (nam in editionibus priscis et codice scripto verba ea desiderantur) „*Minimo provocare dicuntur hi, qui in responsione plus ipsi permittant, quam exigant ab adversario.*“ Quae corrupta sic restitue, „*Qui in* sponsione *plus ipsi* promittant, *quam exigant ab adversario.*“ Hoc nimirum voluit annotator, Crispinum cum Horatio sponsionem fecisse, Ni plures versus citius componeret: idque inaequali pignore; ut suo si forte talento, Horatii mina. Quo ostendere voluit Crispinus victoriam sibi non dubiam fore, et prope in manibus haberi, si auderet Noster sponsionem suscipere. Et sententia quidem egregia est: sed nullus video, quibus demum tormentis *minimo provocare*, id quod vult annotator, exprimere et significare possit. Tamen is videtur quasi per transennam, veram poëtae sententiam vidisse: certum enim est, ex ipsa loquendi formula, de sponsione (quod nostrates dicunt *a Wager*) hic agi. *Crispinus minimo me provocat.* Ita Valerius Maximus, II, 8, 2. „*Valerius* sponsione Lutatium provocavit, *Ni suo ductu Punica classis esset oppressa.*“ Petronius Tragurii repertus [c. 70 extr.]: „*Et coepit subinde* dominum suum sponsione provocare, *Ni prasinus proximis Circensibus primam palmam.*“ Recte opinor haec procedunt: sed quid faciamus illo *minimo*? Deest siquidem pecuniae summa, quam perderet is, qui sponsione vinceretur. Asconius Pedianus in Verrinam de Praetura Urbana p. 100. [Act. II lib. I § 115] „*Sponsione ipse provocatur ab adversario*, certae pecuniae aut aestimationis, *quam amittat, Ni sua sit haereditas de qua contendit.*“ Cicero ipse in Verrem de Frumento, c. 58. [Act. II l. III] c. 58 [§ 135] „*P. Scandilius eandem sponsionem de societate fecit: facta est sponsio Sestertium quinque millibus.*“ Idem in eundem de Suppliciis [Act. II l. V] c. 54. [§ 141] „*Cogere eum coepit, Sestertium duobus millibus sponsionem facere cum lictore suo, Ni furtis quaestum faceret.*“ Vides, opinor certam pecuniae summam in sponsionibus exprimi solere. Quid ergo? Levissima vel plane nulla mutatione (totidem enim sunt literarum ductus) novam lectionem ex coniectura affero; atque adeo ipse quavis sponsione lacessere ausim, Ni vera et indubia sit: „*Crispinus* nummo *me provocat.*“ Nihil clarius argutiusve dici potest. Oblique enim Crispinum tangit, quasi egenum et mendicum: qui non maiore pignore, quam uno nummo, certare voluerit. Servorum enim et pauperculorum erat, nummo sponsiones facere. Plautus Epidico Act. V. Sc. 2. [v. 35] Loquuntur Herus Periphanes, et Epidicus servus: „P. *Qua fiducia ausus primum, quae emta est nudius tertius Filiam meam dicere esse?* E. *Libuit: ea fiducia.* P. *Ain' tu?*

:cipe iam tabulas: detur nobis locus, hora,
ıstodes: videamus uter plus scribere possit.
bene fecerunt, inopis me quodque pusilli
nxerunt animi, raro et perpauca loquentem:

v. 15. Vulg. *Accipiam* tab. 18. *Loquentis.*

E. *Aio: vel da pignus, Ni ea sit filia.* P. *Quam negat novisse* E. *Ni ergo matris filia est, In meum* nummum, *in tuum Talen-ignus da.*" Ita et supra Crispino egestatem exprobravit, Serm. I, 38. „*Ne longum faciam: dum tu* quadrante *lavatum Rex ibis; te quisquam stipator ineptum Praeter* Crispinum *sectabitur.*" Porro) et *nummo* facile a Librariis confundi ostendet locus Suetonii, in :. 50. „*Amplissima praedia ex auctionibus hastae* minimo *addixit*": ıres codices *nummo* exhibent, alii *minimo*. Et Torrentius quidem onusque posterius sequuntur: ego vero, si a tantis viris dissentire)rius praetulerim; ut Noster plane Serm. II, 5. in fine [v. 109], „*Dic te tua, seu fundi, sive domi sit Emtor, gaudentem* nummo *te* ad-" Valerius Max. V, 2. 10. „*Ut exequiarum apparatus* sestertio) ipsis addicerentur." Quintilianus Instit. XI, 3. [§ 172] „*Et cum C. Rabirii* uno sestertio addicit, *O meum miserum acerbumque prae-n.*" Ubi pro *uno* itidem legendum est *nummo*. Quippe ex Cicerone)etita sunt, Pro Rabirio Postumo, c. 17. [§ 45] „*Ecquis est ex tanto), qui bona C. Rabirii Postumi* nummo sestertio sibi addici *velit? , Postume,* nummo sestertio a me addicuntur? *O meum*" etc. Seneca XCV. [§ 59] „*Divitiae, gratia, potentia*, sestertio nummo *aesti-ı sunt.*" Gruterus CCCVIII, 9. H. S. N. L. DONATIONIS CAVSA IIP .... Quae sic extricanda et supplenda sunt, „*Sestertio nummo ionis causa mancipio dedit.*" Vitruvius I, 4. [extr.] „*Constituitque a, et areas divisit*, nummoque sestertio *singulis municipibus man-dedit.*" Recte ergo apud Suetonium, *nummo addixit*: nam quod ex is Torrentius obiicit, XIX, 2, 46. et XLI, 2, 10. [§ 2] *Conductionem, uno nummo fit, nullam esse, quia donationis instar inducit*; id s momenti est. Certum est enim, temporibus istis emtiones, quae o sestertio fierent, ratas firmasque fuisse. Ceterum si quis obstinate Flaccum retinere velit, *minimo me provocat*; is saltem non de *digito* et, sed de *vilissimo pignore*, quale sestertius nummus est. Ita Digest. , 3. [§ 2] „*Debitor, cuius pignus creditor distraxit, cum Maevio, : legitimum creditoris haeredem esse iactabat*, minimo *transegit.*" ut valde fallor, aut qui vel minimum iudicii habet, veram Horatii n in coniectura nostra agnoscet.

5. *Accipe, si vis, Accipiam tabulas*] Ita Editio Veneta princeps, maiore parte codicum; quod interpretes plerique amplexi sunt. At cum Loscheriana, et membranis etiam non paucis, „*accipe, si* Accipe iam *tabulas: detur nobis locus, hora, Custodes: videamus, plus scribere possit.*" Cui cur alteram praetulerint, non possum non ari. Haec enim lectio *μιμητικῶ charactere provocantem ad scriben-Crispinum* pulchre ostendit. *Accipe, iam accipe tabulas.* Ex repe-: enim coniicias, quam acer sit ad contentionem. *Iam nunc*, ait, :: iactat enim extemporalem carminis facultatem; et veretur, ne Ho-certamen effugiat, si in aliud tempus differatur. Neque vero opus o *Accipiam*: Crispinus enim, utpote provocator, domo secum tabulas sse, et in sinu paratas habuisse censendus est. Porro et plures co-habent *dentur*; quia sequebatur credo nominativus pluralis, *custodes.* etinemus *detur* cum editionibus priscis; idque ex stili Horatiani genio; lebis in Notis ad Carm. I, 24. v. 8.

8. *Raro et perpauca loquentis*] Dura et coacta oratio, citra ullam

At tu conclusas hircinis follibus auras,
Usque laborantis dum ferrum emolliat ignis,
Ut mavis, imitare. beatus Fannius, ultro
Delatis capsis et imagine: cum mea nemo
Scripta legat volgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quod sunt quos genus hoc minime iuvat; utpote pluris
Culpari dignos. quemvis media elige turba;

v. 20. Vulg. *Molliat.* 25. *Erue.*

necessitatem: „*Di bene fecerunt, inopis* me *quodque pusilli Finxerunt* animi, *raro et perpauca* loquentis." Quamobrem Lambino facile assentior, qui emendavit, *loquentem.* ut Aen. II, 79. „*nec si* miserum *fortuna Sinonem* Finxit, vanum *etiam* mendacemque *improba* finget." Multo enim simplicius hoc, atque ideo et verius. Mutarunt autem Librarii, ut *loquentis* ad proximum Nomen *animi* referretur. Id quod nusquam non faciunt, quotiescumque commode possunt: ut Carm. IV, 1, 18. „*Largis muneribus riserit aemuli*", *largis* interpolarunt pro *largi*, propioris substantivi gratia. et III, 8, 19. „*Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis*"; pro *infestis* et *luctuosus*. Adde quod in codice Iannoctio Michaelis Bruti, et Faërnio Lambini *loquentes* habebatur; in quo verae lectionis servantur vestigia.

20. *Dum ferrum molliat ignis*] Vix a me impetrare possum, ut hoc ipso in loco, quo Lucilianos versus ceu scabros et impolitos taxat Noster, in eandem culpam, quam in illo exagitat, ipsum incidisse credam. Vide enim quam durum exit, et quanto labiorum conatu, „*Usque laborantes, dum* ferrum molliat *ignis.*" Quanto autem mollius leniusque fluit, literula interiecta? „*Usque laborantes, dum ferrum* emolliat ignis." Plinius Hist. XXVI, 14. [§ 141] „*Plantago* igni emollita *melior.*" Librarii autem particulas passim eiicere solent; ubi sine metri dispendio fieri potest. Codex Leidensis, *ferrum dum molliat ignis*: quod etiam vulgato asperius et horridius est.

25. *Quemvis media erue turba*] Illud *erue* ab Aldo opinor in posteriores editiones propagatum est. Priores cum Acrone Scholiasta *elige.* Quin et scripti plerique *Elige*; *erue* paucissimi, ut Pulmanni unus, Leidensis noster, et a manu secunda Reginensis. Iam vero in *Elige* nihil est quod quisquam reprehendat: nisi quod ob ipsam facilitatem suspicantur aliqui ex glossa irrepsisse. *Elige, excerpe, quemvis è media turba: ne unus quidem sine vitio est.* At *erue* (quamvis iam pluribus placeat, et inter ipsos sagacissimo N. Heinsio) mihi quidem nullo modo admittendum videtur. Quippe *eruere* est, latentem aliquem, aufugientem, invitum, extrahere et in medium proferre. Cicero Epist. Fam. [V, 9 extr.] „*Profecto tibi illum reperiam, nisi in Dalmatiam aufugerit; et inde tamen aliquando* eruam." Tacitus Histor. III, 83. „*Abditos in tabernis, aut siquam in domum perfugerant*, erui *iugularique expostulant**)." Quid ergo? An Horatius *eruere* iubet quemvis media turba, quasi occultantem se aut fugam meditantem? cave dixeris; nam absurdissimum quidem foret. Sine dubio enim alterutrum vult, aut obvium quemvis *prehendere*, aut unum quem libet de multis *eligere.* Facile itaque contenti esse possumus et priscarum editionum et plurium Membranarum lectione. Tamen ut, quod sentio, libere dicam, et *erue* et *elige* ex Librariorum officina esse arbitror. Veterrimi enim apud Cruquium Blandinii, et Pulmannianus unus, *eripe*, habent: ex quo, quia non iniuria improbatum erat, alii *erue*, alii *elige* confinxisse videantur. Et profecto *eripere turba* esset, distinguere a turba, et supra vulgus tollere: ut Cicero in Bruto c. 97. [§ 332] „*Et***) *te*

*) [scr. *expostulantes*]
**) [scr. *Ut*]

Hoc iuvat, haud illud quaerentis, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Laedere gaudes,
Inquit, et hoc studio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum
Vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum;
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est: hunc tu, Romane, caveto.
Saepe tribus lectis videas cenare quaternos;
E quibus unus amet quavis aspergere cunctos,
Praeter eum qui praebet aquam: post, hunc quoque potus,
Condita cum vefax aperit praecordia Liber.
Hic tibi comis et urbanus liberque videtur,
Infesto nigris: ego si risi, quod ineptus

v. 79. Vulg. *Inquis.* 87. *Avet.*

79. *Laedere gaudes, Inquis*] Galeanus noster, cum duobus Torrentii, *inquit.* Ita Serm. II, 2. v. 99. „*iure*, inquis, *Trausius istis lurgatur verbis*“: meliores ibi codices similiter, *inquit.* Rectissime. Quippe *Inquit* perpetua formula est, ubi aliquid ex adverso nobis obiici et opponi fingimus; sive id ab uno, seu pluribus: sive ab absente, seu praesente fiat. Cicero pro Cluentio c. 34. [§ 92] „*Hoc* vos *Cluentio iudicium* putatis *obesse oportere? Quam ob caussam? si ex lege subsortitus non erat Iunius, aut si in legem aliquando non iuraverat, idcirco illius damnationis**) *aliquid de Cluentio iudicabatur? Non*, inquit*; sed ille idcirco his legibus condemnatus est, quod contra aliam legem commiserat.*“ Hic *inquit* perinde est ac si *inquitis* dixisset. Idem pro Flacco c. 23. [§ 55] „*Nunc tantum a* Trallianis *requiro, quam pecuniam a se ablatam queruntur, suamne dicant, sibi a civitatibus collatam in usum suum, cupio audire. Non*, inquit, *dicimus. Quid igitur? delatam ad nos, creditam nobis, L. Flacci patris nomine, ad huius dies festos atque ludos. Quid tum? hanc te*, inquit, *capere non licuit.*“ Hic *inquit* idem est ac *inquiunt.* Seneca Controversia XXVII. [§ 6, p. 269, 6 Burs.] „*Tyrannum*, inquit, *occidi. At patrem quantulo minus quam* occidisti?“ — [p. 268, 23] „*Pater*, inquit, *adest. Malo. Non enim tantum patrem, etiam patronum* cecidisti?“ — [§ 8, p. 269, 21] „*Pater*, inquit, *iussit. Ergo frater* tuus *impius fuit, qui patri non paruit.*“ — [§ 13, p. 271, 12] „*Pater*, inquit, *voluit. Ita* tu *non tyranno tantum, sed patri dignus parricidio* visus es.“ Hic *inquit* tantundem valet, ac *inquis.* Ita centies sexcentiesque apud Senecas et Quintilianum. Et eodem modo *φησὶ inquit* usurpat Arrianus in Epicteteis. Vide et Gronovium patrem ad Livium XXXIV, 3. [§ 9].

87. *Avet quavis aspergere cunctos*] Quid tum, si *avet* aspergere? modo *reapse* non aspergat, nihil est cur *comis urbanus liberque videatur.* Quanto maius et significantius, quod in vetere Blandinio extat, *Amet aspergere? „Saepe tribus lectis videas caenare quaternos, E quibus unus* amet *quavis aspergere cunctos Praeter eum, qui praebet aquam.*“ *amet*, id est, *soleat*; prae quo illud *avet* languidum plane et debile est. Serm. II, 3. v. 214. „*Siquis lectica nitidam gestare* amet *agnam.*“ et I, 10. v. 60. „amet *scripsisse ducentos Ante cibum versus.*“ Quid quod ipsa constructio requirit modum subiunctivum? *Videas* quaternos caenare, e quibus unus *amet.* Reponatur igitur praestantissimi codicis lectio.

*) [scr. *damnatione*]

Nonne vides, Albî ut male vivat filius, utque
Barus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. a turpi meretricis amore
Cum deterreret: Scetani dissimilis sis.
Ne sequerer moechas, concessa cum venere uti
Possem: Deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat: sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, caussas reddet tibi: mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri

v. 109. Forte, *Ut qui panis inops.* 112. Vulg. *Sectani.*

in I Sermonum, 'Cum me hortaretur, parce, frugaliter atque, Viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset.'" ubi *parasset* itidem inveni in tribus codicibus scriptis. Ceterum delirat acumen Grammatici; cum *atque* hic postponi existimat. Ordo enim est, *Uti viverem parce, frugaliter, atque contentus eo quod ipse mi parasset*: ut sciunt etiam qui nondum aere lavantur.

110. *Utque Barus inops*] *Male vivere* et *inopem esse* unum idemque significant: ut *bene vivere*, est in re lauta et bene uncta esse. Ergo ubi Noster dicit, „*Nonne vides, Albi ut* male vivat *filius, utque Barus* inops? *magnum documentum, ne patriam rem Perdere quis velit*": brevius utique potuisset dicere, *ut Albî filius et Barus male vivant.* Hoc primum. Deinde in sequentibus unicum cuiusque vitii exemplum ponit; amoris meretricii, *Scetanium*; adulterii, *Trebonium*: ut incongruum sit, prodigentiae bina exempla dari, *Albî filium et Barum.* Adde huc, quod continuo infert, *magnum documentum*; quod de uno exemplo commode dicitur: de pluribus *documenta* potius dixisset. Postremo in nomine *Barus* mira membranarum discordia est, *Barrus*, *Barus*, *Rarus*, *Bartus*, *Varus*, *Baius* exhibentium; ita tamen ut in pluribus *Baius* compareat. Ob haec omnia, vide, annon coniecturae locus sit concedendus hunc in modum: „*Nonne vides, Albi ut male vivat filius*, ut qui Panis *inops? magnum documentum.*" Et quidem *ut qui* clare habet codex noster Galeanus, qui non semel, ceteris aberrantibus, egregio nobis est auxilio. *Male vivit, ut qui inops panis.* Serm. I, 8. v. 32. „*Cerea suppliciter stabat, servilibus* ut quae *Iam peritura modis*": ubi similiter editiones et codices aliquot perperam habent, *utque.* Serm. I, 1. v. 23. „*Praeterea ne sic*, ut qui *iocularia ridens, Percurram.*" et I, 3. v. 9. „*Nil aequale homini fuit illi: saepe* velut qui *Currebat fugiens hostem; persaepe* velut qui *Iunonis sacra ferret.*" Plinius Ep. IX, 22. [§ 2] „*Amat* ut qui *verissime; dolet* ut qui *impatientissime; laudat* ut qui *benignissime; ludit* ut qui *facetissime.*" *Inops panis* autem *mendicus.* Iuvenalis X, 277. de Mario: „*Et* mendicatus *victa Carthagine* panis." Poteris etiam legere *farris inops.* Furius Bibaculus de Catone poëta [Burm. Anthol. II, 237], „*Quem sex coliculi, selibra* farris, *Racemi duo tegula sub una Ad summam prope nutriunt senectam.*" Iuvenalis IX, 122. de servis; „*Quorum animas et* farre *suo custodit et aere.*" Noster Serm. I, 5. v. 69. „*Denique cur unquam fugisset, cui satis una* Farris *libra foret gracili sic tamque pusillo.*" Iuvenalis VII, 60. „*maesta Paupertas atque aeris inops*": sed adhuc maestior est, quae *panis* vel *farris* est inops; et proinde *magno* est *documento*, ne quis rem paternam luxuria profundat.

112. *Sectani dissimilis sis*] Retentum est hoc nomen ex editionibus priscis: neque in membranis apparet nisi in uno codice Cruquii. Ceteri fere omnes *Scetani.* Et neutrum quidem horum alibi legisse memini. Tutius tamen est in incertis plurium exemplarium auctoritatem sequi.

Multa poetarum veniet manus, auxilio quae
Sit mihi (nam multo plures sumus) ac veluti te
Iudaei, cogemus in hanc concedere turbam.

ECLOGA V.

Egressum magna me accepit Aricia Roma
Hospitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Graecorum longe doctissimus: inde Forum Appî,
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
Praecinctis unum: minus est gravis Appia tardis.
Hic ego, propter aquam, quod erat teterrima, ventri
Indico bellum, cenantis haud animo aequo
Exspectans comites. iam nox inducere terris
Umbras, et caelo diffundere signa parabat.
Tum pueri nautis, pueris convicia nautae
Ingerere. Huc adpelle: trecentos inseris: ohe
Iam satis est. Dum aes exigitur, dum mula ligatur,
Tota abit hora. mali culices, ranaeque palustres
Avertunt somnos. absentem ut cantat amicam
Multa prolutus vappa nauta, atque viator

v. 141. Vulg. *Veniat.* 7. *Deterrima.* 15. Absentem cantat.

dum constitui debet: „*cui si concedere* noles, *Multa poëtarum* veniet *manus*, *auxilio* quae *Sit mihi.*“ At Editio prima Veneta cum codicibus aliquot, *auxilioque*: Veneta altera cum Loscheriana *auxiliumque.* Ubi autem *que* semel admissum est loco *quae*; restabat ut *veniat* reponeretur, quo aptius conveniret cum *sit. Veniet* tamen recte habetur in Zulichemiano, et uno Bersmanni. *Veniet* manus poetarum et *cogemus.* Si *veniat* retines, utique dicendum erit *cogamus.* Ioannes Saresberiensis III, 13. [p. 193 extr. ed. L. B. 1639] „*Illico multa adulatorum* vèniet *manus*, *et veluti te Iudaei cogent in suam concedere turbam.*“ Recte autem, *veniet quae sit*: ut Seneca loco paullo ante laudato Epist. LXV. [§ 1] „Intervenerunt *amici*, *qui mihi vim* afferrent, *et tamquam aegrum intemperantem* coërcerent.“ Superest igitur, ut pro *nolis* rescribamus *noles*: nam pro *noles*, *nolis*, pro *voles*, *velis* passim substituunt Librarii.

7. *Propter aquam, quod erat deterrima*] Codex Pulmannianorum optimus *teterrima*: quod placet: etsi et alterum bene se habeat. Ita Propertius et Lucretius, [Prop. II, 24, 27] *tetra venena*, [Lucr. I, 936; IV, 11 et 124] *tetra absinthia.* Idem VI, 21. [22] „*Partim quod* tetro *quasi conspurcare* sapore.“ et II, 509. [510] „*Namque aliis aliud retro quoque* tetrius *esset Naribus*, *auribus*, *atque oculis*, orisque sapori.“ *teterrima* igitur, quia et malo sapore, et insalubris.

15. *Absentem cantat amicam*] Torrentiani codices non pauci *absentem ut cantat*, quod quid sit nescire se confitetur. At e sex Pulmanni haud pauciores quinque idem praeferunt. Quin etiam ex nostris Leidensis, Galeanus, Magdalenensis, Franekeranus, et a prima manu Petrensis in eadem lectione conspirant. Neque vero quid sibi velit scire difficile est: continuanda enim sententia est in hunc modum, „*absentem* ut *cantat amicam Multa prolutus vappa nauta atque viator Certatim: tandem fessus dor-*

Legati; aversos soliti conponere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Inlinere. interea Maecenas advenit, atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo; Antonî, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco praetore libenter
Linquimus, insani ridentes praemia scribae,
Praetextam, et latum clavom, prunaeque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Murena praebente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima: namque
Plotius et Varius Sinuessae, Virgiliusque
Occurrunt; animae, qualis neque candidiores
Terra tulit, neque quîs me sit devinctior alter.
O qui conplexus, et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim iocundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quae villula, tectum
Praebuit; et parochi, quae debent, ligna salemque.
Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.
Lusum it Maecenas, dormitum ego Virgiliusque:
Namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,
Quae super est Caudî cauponas, nunc mihi paucis
Sarmenti scurrae pugnam Messîque Cicirri,
Musa, velim memores: et quo patre natus uterque
Contulerit lites. Messî clarum genus Osci:
Sarmenti domina exstat. ab his maioribus orti
Ad pugnam venere. prior Sarmentus; Equi te
Esse feri similem dico. Ridemus: et ipse
Messius, Accipio: caput et movet. O, tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres; cum
Sic mutilus miniteris? at illi foeda cicatrix

v. 52. Vulg. *Cicerri*. 60. *Minitaris*.

punges: „*Huc venturus erat Maecenas, optimus atque Cocceius.*“ ut supra v. 4. „*Differtum nautis, cauponibus atque malignis.*“ *Optimus* enim est compellatio paullo familiarior, quam ut Maecenati, regi eius et patrono, decore tribui possit. Sic Epist. I, 16. v. 1. „*Ne perconteris, fundus meus*, optime Quinti.“ Serm. I, 6. v. 54. „optimus *olim* Virgilius, *post hunc Varius, dixere quid essem.*“ et I, 10. v. 82. „*Valgius et probet haec Octavius*, optimus *atque* Fuscus; *et haec utinam Viscorum laudet uterque.*“ sic et ibi distinguendum puto; non, *Octavius optimus*.

52. *Messique Cicerri*] Primus, ut puto, Aldus *Cicerri* invexit. Vetustiores, duae scilicet Venetae et Loscheriana, *Cicirrhi*. Sic et Torrentii, Pulmanni, Bersmannique aliquot cum Regio *Cicirri*. Revocanda est utique lectio antiqua. *Cicirrus* est *κίκιρρος*, *gallus*. Hesychius: *Κίκιρρος, ἀλεκτρυών*.

60. *Cum Sic mutilus minitaris*] Etiam hoc opinor Aldi facinus est: antiquiores enim *miniteris*, cum maiore parte membranarum. Recte. Quid

Convivas avidos cenam, servosque timentis
Tum rapere, atque omnis restinguere velle videres.
Incipit ex illo montis Appulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus; et quos
Numquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset, lacrimoso non sine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem stultissimus usque puellam
Ad mediam noctem exspecto: somnus tamen aufert
Intentum veneri: tum inmundo somnia visu
Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum.
Quattuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
Signis perfacile est. venit vilissima rerum
Hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra
Callidus ut soleat humeris portare viator:
Nam Canusî lapidosus; aquae non ditior urna.
[Qui locus a forti Diomede est conditus olim.]

sic et Lucretius, Virgilius, Ovidius aliique aureae aetatis. Ceterum Bersmanni unus et Battelianus noster, *In ignem.*

92. *Qui locus a forti Diomede*] Locus ab interpretibus multum vexatus; quique vicissim eos multum vexavit. Videamus integrum: „*Mansurî oppidulo, quod versu dicere non est Signis perfacile est: venit vilissima rerum Hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra Callidus ut soleat humeris perferre viator: Nam Canusî lapidosus: aequae non ditior urna: Qui locus a forti Diomede est conditus olim. Flentibus hinc Varius discedit maestus amicis.*“ ubi oppiduli nomen, quod versus hexametrus non recipit, *Equum Tuticum* intelligit, ut recte Scholiastae veteres. Doctissimus tamen Cluverius [Italia Antiqua] p. 1217. ex situ locorum coniicit *Arpos*, quae et *Argyrippa* dicitur, ab Horatio hic describi. Vix tamen id persuadebit, cum utrumvis vocabulum versus facile admittat; auctore Virgilio Aen. XI, 246. „*Ille urbem* Argyripam *patriae cognomine gentis.*“ et Silio IV, 556. „*Allius* Argyripa *Daunique profectus ab arvis.*“ Ab Equo Tutico igitur panem portare solent viatores Canusium usque, quia ibi panis lapidosus est, *aquae non ditior urna*: hoc est, aquae copia non uberior est Canusii, quam Equi Tutici. *Ditior*, abundantior, copiosior; non ut quidam codices perperam hic habent, *dulcior*. Ausonius Epigramm. IV. [v. 5] de Danubio: „*Et qua* dives aquis *Scythico solvo ostia ponto.*“ Contra Noster Carm. III, 30, 11. „*Et qua* pauper aquae *Daunus agrestium Regnavit populorum.*“ Ergo oppidum Canusium et aquae inopia et panis vitio laborabat. Aquae tamen penuriae subveniebat postea Herodes Sophista. Philostratus in eius vita p. 550. [551, c. 5 extr.] *Ὥκισε καὶ τὸ ἐν Ἰταλίᾳ Κανύσιον, ἠμερώσας ὕδατι, μάλα τούτου δεόμενον*: *Canusium in Italia, inducta aqua, cuius vehementer indigebat, habitabile reddidit.* Ceterum eruditissimus Lambinus, et ex eo Dacerius constructionem verborum aliam hic instituunt, in hunc modum: „*aquae non ditior urnâ Qui locus a fortî Diomede est conditus olim*“; ubi ordo erit, *Qui locus*, Canusium scilicet, (*non ditior urnâ aquae*, quam Equus Tuticus,) *a Diomede olim conditus est.* Ego vero multum ab iis dissentio; cum ob coactam constructionem, tum quia ineptum et putidum fuerit conditorem Canusii hic memorare, more Geographorum; cum obiter tantum eius oppidi mentionem faciat Noster. Mihi nulla est dubitatio, quin auctor huius versiculi *Equum Tu-*

Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi vere,
Ante potestatem Tulli atque ignobile regnum,
Multos saepe viros nullis maioribus ortos
Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contra, Laevinum, Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, unius assis
Non umquam pretio pluris licuisse, notante
Iudice, quo nosti, populo: qui stultus honores
Saepe dat indignis, et famae servit ineptus;

v. 13. Vulg. *Fuit.* 15. *Quem nosti.*

in quibus veterrimi duo Leidensis et Reginensis, *imperitarent.* Est et tertia lectio, quae in uno Bersmanni alteroque Pulmanni extat, *imperitarunt.* Lego: „*Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus, Olim qui magnis legionibus* imperitarent.“ Nempe in hac et simili locutione *Fuit qui, Fuerunt qui*, uterque quidem modus tam indicativus, quam subiunctivus admittitur; tempus vero imperfectum in utroque, ut apud bonos Scriptores passim observabis. Sallust. Cat. XXIII. [XXII princ.] „Fuere *ea tempestate*, qui dicerent *Catilinam*,“ etc. Noster Epist. II, 2. v. 128. „Fuit *haud ignobilis Argis*, Qui *se* credebat *miros audire tragoedos; Cetera* qui *vitae* servaret *munia recto More; bonus sane vicinus, amabilis hospes, Comis in uxorem*, posset qui *ignoscere servis.*“

13. *Tarquinius regno pulsus fuit*] Ita libri et olim editi et nuperi. Enimvero indignor tot eruditos Interpretes lectionem veram in codicibus suis inventam tam imperite sprevisse. Ea sic habet; „*Contra, Laevinum, Valeri genus, unde superbus Tarquinius regno* pulsus fugit, *unius assis,*“ etc. Hanc in quattuor optimis Blandiniis Cruquius, in suis aliquot Lambinus Bersmannusque repererunt: nosque itidem in veterrimo Leidensi, et aliis duobus, et pro varia lectione in Magdalenensi. Quanto hoc, nisi plane desipimus, elegantius pleniusque illo altero, quod hactenus editiones occupavit? Id solum, credo, ad corrumpendum locum Librarios impulit; quod *fŭgit*, praeterito tempore et priore syllaba producta, vi sententiae hic requiri arbitrarentur: atqui illud minime metuendum erat. Auctor de obitu Maecenatis [v. 24]: „*Sic illi vixere, quibus fuit aurea Virgo; Quae bene praecinctos postmodo* pulsa fugit.“ Virgil. Aen. III, 121. „*Fama volat* pulsum *regnis* cessisse *paternis Idomenea ducem.*“ Idem, in Cataleotis [11, 35]: „*Cuius et ob raptum* pulsi liquere *penates Tarquinii patrios filius atque pater.*“ Aen. XI, 366. „*Pone animos, et* pulsus abi.“ Lactantius I, 13. [§ 6] „*Nimirum senex* (Saturnus) *a iuvene facile victus est, ac spoliatus imperio.* Fugit *igitur* expulsus, *et in Italiam navigio venit.*“ Et mox [§ 10]: „*Censetne aliquis deum esse, qui* pulsus est, *qui* fugit, *qui latuit?*“ Ovid. Metam. VII, 290. „Pulsa fugit *macies: abeunt pallorque situsque.*“ Haec quidem nitida sunt, culta sunt, et auctoribus suis digna: at vulgatum illud *pulsus fuit*, quam iners et languidum?

15. *Notante, Iudice, quem nosti, populo*] Ita nunc passim editum reperies; cum tamen et vetustae Editiones, et quicquid usquam est codicum manu scriptorum, sic clare exhibeant, „*Iudice*, quo *nosti, populo, qui stultus honores,*“ etc. Hoc certe de omnibus suis praedicant Cruquius, Pulmannus, Bersmannus, Torrentiusque; hoc in meis universis reperi. Et Torrentius quidem Cruquiusque libenter hanc lectionem reciperent; si per interrogationem efferatur, *Iudice: quo? nosti: populo*: vel hoc modo: *Iu-*

Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minus ignotos generosis. quo tibi, Tilli,
Sumere depositum clavom, fierique tribuno?
Invidia adcrevit, privato quae minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium inpediit crus
Pellibus, et latum demisit pectore clavum;
Audit continuo; Quis homo hic, aut quo patre natus?
Ut si qui aegrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formosus; eat quacumque, puellis
Iniiciat curam quaerendi singula; quali

v. 24. Vulg. *Tulli*. 29. *Hic est?* 31. *Et* cup.

denotat, latitudinis sensum plane respuit. Et quod *longe* vel *longissime* a re quapiam *remotum* est; idem ex omni parte et quaque versus ab eadem re remotum sit necesse est. Ut ineptum plane fuerit *late remotum* dicere quid; ubi semel dixeris *longe*. Illud deinde excute, quod omnes codices et editiones maculavit, „*quid oportet* Nos *facere a vulgo longe longeque remotos?*" Nihil profecto pravius tetriusque vidi. Quid enim narrat? *Nos*, hoc est, cum aliis *se* tam longe a vulgo remotum? quemne hoc ipso Sermone confitetur *libertino* esse *patre*, et *nullis maioribus*? quo vero nomine tam remotum? non genere, non re, non loco et conditione. At ingenio fortasse dices et virtute atque doctrina: apage sodes inanem iactantiam. Non cognosco Nostrum tam superbum et gloriosum. Quin, si oculos animumque advertis, videbis hoc pugnare cum totius orationis filo et contextu. Non ideo, inquit, o Maecenas, quia ipse summo genere natus es, contemnis homines novos et ignobiles; ut *ego sum*: quorum multos recte tibi persuades et privatim probos et egregio publico vixisse: contra aliquot praeclaris parentibus, ut Laevinum Valerium, non uno propterea asse pluris habitos esse, vel populo ipso iudice, qui ceteroqui genus et proavos, imagines et titulos, maxime admirari solet. Quod si vulgus tam recte iudicat; quanto magis id oportet „Vos *facere a vulgo longe longeque remotos?*" *Vos* dico *Augustos*, *Maecenates*, *Polliones*, *Messallas*, etc. non quali quisque sit natus parente, sed quo ingenio, qua virtute sit, quaerere oportet. Sentis opinor emendationem; quam orationis ductu abreptus, priusquam constitueram, insciens posui. Quod si *nos* substituatur, pessum ibit tota sententia: quippe haud *se* inter generosos numerat, qui de hominibus novis candide et aeque iudicent; sed se istis novis accenset, qui aequa nobilium iudicia sperare sibi et polliceri audeant.

24. *Quo tibi, Tulli*] Quod editiones hactenus possedit, *Tulli*, ex versu nono videtur irrepsisse. At ibi de Servio Tullio rege sermo est: hic de homine alio nescio quo. Quidni igitur revocamus plurium codicum lectionem, *Tilli*? ut de suis testantur Bersmannus, Pulmannus, Torrentiusque: in nostris hic quidem duobus duntaxat apparet, Regio et Petrensi: at infra versu 107, in Leidensi, Zulich. Magd. et Batteliano extat. Cicero Philip. II. cap. 11. [§ 27] *Tillius Cimber*. Idem Ep. Fam. VI, 12 [§ 2]. Seneca de Ira, III, 12. [c. 30 § 5] et Epist. LXXXIII. [§ 12]. Suetonius Iul. c. 85 [c. 82]. *Cimber Tillius*: quibus omnibus in locis eadem ac hic variatio est in scriptis codicibus. Gruterus in Inscript. [p. 584, 10] AFER. TILIUS. et [p. 120, 1], Q. TILLIUS, et [p. 1158, 1], M. TILLIUS, M. L. PHANIAS. TILLIA. M. L. LUCCEIA.

29. *Quis homo hic est? quo patre natus?*] Ita libri aliquot: alii, *Quis homo hic? Et quo patre natus?* Editiones vetustae, *Quis homo hic? Aut quo*: ut etiam codex Regius, et optimus Reginensis.

31. *Et cupiat formosus*] Ita Cruquius Torrentiusque ex suis, quos posteriores fere secuti sunt: At Venetae editiones et Loscheri, una cum

Nulla etenim tibi me fors obtulit. optimus olim
Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem.
Ut veni coram; singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed, quod eram, narro: respondes (ut tuus est mos)
Pauca: abeo: et revocas nono post mense, iubesque
Esse in amicorum numero. magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta; (velut si

v. 54. Vulg. *Mihi te.*

Danielis Heinsii non felix coniectura, qui *hic* pro *hoc* substituere voluit, iam ab omnibus explosa est. Sic ergo locum constituunt, „*felicem dicere non hoc Me possum, casu quod te sortitus amicum: Nulla etenim tibi me fors obtulit.*“ Et *possum* quidem, sive quod in pluribus est *possim*, omnes quos viderim libri exhibent, et veteres editiones. Tamen, si verum dicendum est, arrogantiae quid prae se ferre videtur illud, *Non possum eo me felicem dicere, quod nactus sim te amicum.* Itane vero? Non cognoscotuum, o Flacce, tam superbum. Ut enim hoc vere dici posset; tu tamen non idoneus qui id diceres. Neque vero, si bene te novimus, dicere unquam voluisti. Ecce enim, quam Commentator vetus memoriae tradidit, saniorem lectionem: „*felicem dicere non hoc Me* possunt, *casu quod te sortitus amicum.*“ „*hoc est*“, ut verba sunt Scholiastae Cruquiani, „*non iccirco me felicem nominare* debent, *quod casu aliquo aut fortunae beneficio tibi sim factus amicus; cum nulla fors me tibi obtulerit, sed amicorum et virorum bonorum commendatio, qui me noverant.*“ Agnoscis opinor, hunc, quisquis erat, enarratorem non *possum*, ut nunc habetur, sed *possunt* in suis olim exemplaribus reperisse. Quinam autem illi, qui hoc non possunt vere dicere? invidi nempe et obtrectatores, qui quotidie *rodunt me libertino patre natum*; qui felicitate me quadam, et nullo meo merito, ad amicitiam tuam pervenisse mentiuntur. Sic enim Garrulus ille, Serm. IX, 45. de hac ipsa re, „*Nemo dexterius* fortuna *est usus.*“ et VI. lib. II, vers. 49. „Fortunae filius, *omnes*“ secum mussitabant. Certe si ex illorum persona *possunt* legeris, verecunde dictum est; sin ex Horatii *possum*, insolenter et gloriose.

54. *Nulla etenim mihi te fors obtulit*] Disquirunt hic Interpretes, utrumne *Fors* an *sors* legendum sit; quorum illud in principe Veneta, hoc in Loscheri editione comparet. Certe in vetustioribus nostris codicibus clare exhibetur *fors*; ne hac de causa Lambini fidem labefactet semper erga illum iniquior Torrentius. Tacitus Annal. XIV, 5. [extr.] „*Contis, et remis, et, quae* fors obtulerat, *navalibus telis conficitur.*“ Ibidem II, 42. „*Struxitque caussas, aut* forte oblatas *arripuit.*“ At Hist. IV, 1. „*Passim trucidatis, ut quemque sors obtulerat*“: ubi tamen, ut antea, *fors* reponendum est. Sed, dum leviculum hoc sollicitos eos habet, illud interim, quod longe gravius est, impune hic grassari patiuntur, „*Nulla etenim* mihi te *fors obtulit.*“ Ita omnes ubique dederunt editores: neque sentiunt illud *mihi te* quam inscite et stolide hic dictum sit, ut nihil magis. Quid enim? An patrono et rege suo Maecenate, cui vitam, opes, omnia debuit, maiorem hic se gerit coactoris Graeculi filius? *Tibi* vero, ô noster,

In magno ut populo, si qui vidisset; avita
Ex re praeberi sumtus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnis
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret olim,
Si praeco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
Mercedes sequerer; neque ego essem questus. ad haec nunc
Laus illi debetur, et a me gratia maior.
Nil me poeniteat sanum patris huius: eoque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. longe mea discrepat istis
Et vox et ratio. nam si natura iuberet
A certis annis aevum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscumque parentes
Optaret sibi quisque: meis contentus, honestos
Fascibus et sellis nollem mihi sumere; demens
Iudicio volgi, sanus fortasse tuo: quod
Nollem onus, haud umquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuo maior quaerenda foret res,

v. 79. Vulg. *Si quis*. 87. *Ob hoc nunc*.

79. *In magno ut populo siquis vidisset*] Quia a vetustis editionibus demissum erat *siquis*, veriti sunt id eiicere recentiores interpretes: atqui fatentur in Blandiniis aliisque melioris notae codicibus *siqui* haberi; ut et ego reperi in veterrimis meis Leidensi et Reginensi. Apage ergo stultam clementiam: et sibilantem illam literam exsecemus. Lenius certe eo pacto suaviusque procedit versus; neque aliter scribit Noster versu hic 30. „*Ut* si qui *aegrotet, quo morbo Barrus*“: Ceterum quod Lambinus ait, nescio quos verborum ordinem turbare; quem ipse sic constituit, „*Ut siquis magno in populo vidisset*“; in ea re multum fallitur, et plerique omnes, qui eum sequuntur. Sic enim distinguenda sunt verba; *Siqui, ut in magno populo, vestem vidisset.* Ovid. Pont. IV, 5. [v. 11] „Siquis, ut in populo, *qui sitis, et unde requiret.*“ Idem Trist. I, 1. [v. 17] „Siquis, ut in populo, *nostri non immemor illic.*“ Sulp. Severus I, 84. [c. 48 § 1] „*Ninive, alens virorum millia* C *et* XX, *atque*, ut in magno populo, *abundans vitiis.*“

87. *Ob hoc nunc Laus illi debetur*] Ita editiones veteres, et ex Manuscriptis recentiores aliquot. At prisci codices uno fere consensu *ad hoc* vel *ad haec*. Acron Scholiastes: „*Ad hoc nunc*) *Alii* ad haec *legunt, ut sit, Ad haec quae praestitit: alii* ad hoc, *scilicet ne me poeniteret, quia patrem habui operarium et libertum, qui bonus vir fuit.*“ Prius magis arridet; *ad haec* scilicet; quippe multa praestitit in educatione filii; non sumtus solum, sed studium pene supra facultates plane singulare. *Ad* saepe idem fere valet, quod *ob* vel *propter*: ut Epod. 9, 18. „Ad hoc *frementes verterunt bis mille equos.*“ Epist. I, 19. v. 45. „ad haec *ego naribus uti Formido.*“

Pransus non avide, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. haec est

lucernis. Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum Admonuit, fugio Campum lusumque trigonem. *Pransus non avide — domesticus otior.*" Haec iam singula examinanda sunt. *Ad quartam iaceo*: quod cave accipias pro *dormio*, ut vulgo faciunt Interpretes: quippe non nisi otiosi hominis erat, vel ad horam usque primam somno indulgere: ut Epist. I, 17. v. 6. „*Si te grata quies et* primam *somnus in horam Delectat.*" et Epist. I, 18. v. 34. „*Dormiet in* lucem, *scorto postponet honestum Officium, nummos alienos pascet.*" Ergo ad quartam stertere, desidiosi plane fuerit, et Nomentani nepotis potius quam Flacci. Quid ergo? *Iacere* hic perinde est ac *studere*, in *lectulo* scilicet lectioni aut scriptioni vacare: qui mos erat antiquorum, iam notissimus. Noster supra, Sat. I, 4. v. 133. „*neque enim cum* lectulus *aut me Porticus excepit, desum mihi.*" Seneca Epist. LXXII. [§ 2] „*Quaedam sunt, quae possis et in cisio scribere: quaedam* lectum *et otium et secretum desiderant.*" Plinius Epist. V, 5. [§ 5] „*Visus est sibi C. Fannius per nocturnam quietem* iacere in lectulo *suo compositus in habitum* studentis, *habere ante se* scrinium, *ita ut solebat.*" Atque haec quidem interpretatio ex sequentibus verbis magis adhuc constabit; „*post hanc vagor aut ego lecto, Aut scripto, quod me tacitum iuvet.*" ubi ordo est, *Post hanc*, horam scilicet quartam, quae nobis nunc decima est antemeridiana, *ego vagor; aut lecto, aut scripto, quod me tacitum iuvet.* Ubi sine dubio *lecto* et *scripto*, sunt ablativi participiorum *lectus* et *scriptus*. Cuiusmodi iam passim observata est a Grammaticis constructio. Tacitus Annal. II, 7. „*Caesar,* audito *castellum Luppiae obsideri, sex legiones eo duxit.*" IV, 36. „*Fonteius Capito absolvitur,* comperto *ficta in eum crimina per Vibium Serenum*": et alibi passim. Hoc quidem recte olim Ianus Dousa: adeo ut me illorum misereat, qui *lecto* hic et *scripto* Verba esse volunt, pro *lectito* et *scriptito*; verba utique inaudita, et in ultimam Barbariam releganda. Decepit, credo, eos pronomen *Ego*, cum id extra locum suum hic positum videatur: quod tamen minime mirari debent, qui aut hunc Nostrum aut Terentium umquam versarunt. Noster loco iam citato: „*Neque enim cum lectulus aut* me *Porticus excepit.*" Nihil usitatius: atque adeo elegantiam quandam prae se fert. Ergo hoc dicit Horatius, *Post horam quartam vagor; cum iam tunc aut legerim aut scripserim quid, quod me tacitum iuvet.* Sine dubio itaque non *ad quartam dormivit*, qui ante eam horam *scripsit aliquid aut legit.* Sed pergamus porro: et investigemus, *quo vagari* sit solitus: atque id quidem scire dabitur, ex iis quae sequuntur, „*ungor olivo: Post ubi me fessum sol acrior ire lavatum Admonuit, fugio Campum lusumque trigonem*": Nimirum in Campum Martium, ubi homines beatiores aut spatiari et alios ludentes visere, aut ipsi ludere et exercere se solebant. Describit hic scilicet quotidianae suae vitae consuetudinem, quo pacto diem integrum transigere soleret. „*Vespere,*" inquit, „Circum „et Forum pererro; inde ad cenam domum redeo: tandem eo dormitum; et „mane experrectus, usque ad quartam studiis vaco; inde in Campum me „confero, et olivo unctus (non rancido quidem foetidoque, ut Natta) pila „ludo, et ludentes alios specto. Demum, ubi Solis aestus molestior est, „relinquo Campum ac Trigonem, et lavatum eo: postque prandium, tenue „id quidem et parcum, domi otior usque ad *vesperem*" Iam autem exercitia campestria prius oleo perunctos obiisse, res pervulgata est, neque hic adeo probanda. Unde Noster de Sybari Carm. I, 8. v. 8. „*Cur* olivum *sanguine viperino cautius vitat;* saepe disco, *saepe trans finem* iaculo *nobilis expedito?*" Ovid. Metam. X, 176. „*Corpora veste levant, et succo pinguis* olivi *Splendescunt, latique ineunt certamina* disci." Porro in

Vita solutorum misera ambitione gravique.
His me consolor, victurum suavius, ac si
Quaestor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.

ECLOGA VII.

Proscripti Regis Rupilî pus atque venenum
Hybrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.

v. 131. Vulg. *Fuissent.*

tam bellam interpretationem prorsus evertere? Sed mittamus hos; quos merito sane castigat celeberrimus Dacerius: ipse interim maioris culpae reus, cum ex contaminato hoc Flacci loco illud nobis ut observatione dignum excudit, Veteres scilicet, nisi diebus Canicularibus, balneis non usos esse. Vestram fidem, Quirites! Satius profecto fuerat, non veteribus adeo omnibus, sed poëtis solis (et in eis Flacco) illuviem illam exprobrasse, quorum, ut ipse ait [A. Poët. 298], „*bona pars non ungues ponere curat, Non barbam, secreta petit loca,* balnea vitat." Rides: sed tamen recte id colligas, quantumvis falsum sit et inhonestum, si vulgatam hic lectionem semel admiseris. Vel furcis itaque expellenda est, quae tam lepidas enarrationes nobis procudit. Certe quocumque te verteris, sive *diei* tempus, sive *anni* tibi finxeris; laterem profecto laveris, ex ipso lavacro sordes colligentem.

131. *Patruusque fuissent*] Per saeculum, credo, et amplius editionibus omnibus insedit illud *Fuissent*: Et Interpretes omnes quasi compacto silentium agunt. At Venetae illae antiquae cum Loscheriana; „*suavius, ac si Quaestor avus, pater atque meus, patruusque* fuisset"; Neque aliter codices ex nostris, Battelianus, Regius, Galeanus cum aliis duobus. Enimvero bis peccavit, quicumque ex libris suis pluralem hic numerum primus reposuit. Quippe primo ignarus erat stili Horatiani; Noster enim pluribus licet Nominativis, modo ultimus sit numero singulari, etiam Verbum eodem numero semper subnectit; ut multis ostendi ad Carm. I, 24, 8. Deinde, quod multo gravius est, etiam Latinitatis ignarus erat; ut videbis, si sic verba solvas, *Ac si avus meus et pater patruusque fuissent quaestor.* Quid iam videtur? Utique, si *fuissent* legeris, dicendum fuerit *Quaestores.* Vah, quam multa prava et absurda nos effugiunt; dum quae pueri admirari solebamus, postea secure et supine grandiores natu percurrimus.

3. *Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse*] Tanaquillus Faber acutissimo vir ingenio, „*Si res*," inquit, „*et omnibus lippis et tonsoribus nota est, quid igitur attinet illam narrare? Ridiculus foret Horatius. Lego itaque* 'Omnibus haud *lippis notum et tonsoribus esse.*'" Ubi non dico, invitis omnibus libris reposuisse hoc Fabrum; idem enim et nos non semel fecimus et posthac faciemus, sed melioribus, ni valde fallimur, argumentis freti. Quorsum enim *ridiculus?* adeone oblitus est Faber, quod in Ovidio olim legerat, Arte I, 681. „*Fabula nota quidem, sed non indigna relatu*"? Celebris quidem tum vulgo erat Persii iocus: sed Horatius, qui Rupilium male oderat, omnibus eum saeculis traductum et laceratum voluit. Ergo literis mandat perennaturis; quod alioqui, licet per ora hominum volitaret, cito tamen intercideret. Neque vero *Haud notum lippis* melius huc aptiusve convenit. Quomodo enim tam arcanum et paucis notum esse potuit; quod publice in Praetorio actum est, et populo et milite audiente? Quare optimum est, ut receptam lectionem tutemur. illud duntaxat quaesituri, quo consilio Noster *lippis* hoc et tonsoribus notum esse dixerit. De *Tonsoribus* quidem res clara est: cum in tonstrinis homines otiosi et rumigeruli desidere et tempus terere solerent; ut recte ex Plutarcho aliisque

Hectora Priamiden, animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
Summa fuit. duo si discordia verset inertis;
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco: discedat pigrior, ultro
Muneribus missis. Bruto praetore tenente

v. 15. Vulg. *Vexet.*

ut alibi Epist. I, 2, 12. „*Nestor componere lites* Inter *Peliden festinat, et inter Atriden.*“ Quivis alius scriptor τὸ *Inter* semel tantum posuerit; ut Terent. Andr. III, 3. [v. 20] „*Irae sunt inter Glycerium et gnatum.*“ ut et Graeci, *Μεταξὺ κύλικος καὶ χείλεος ἄκρον. Μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος.* Et sic alii ubique omnes. Neque vero magis ab usu, quam a ratione recessit Noster. Quomodo enim sodes *inter Peliden*? cum praepositio illa duos hinc et hinc terminos vi sua et notione designet. Non ergo *inter Hectorem* fuit ira, atque iterum *inter Achillem*: sed semel et simul *inter utrumque.* Hebraismus quidem est; quem Septuaginta expresserunt [Genes. 1, 4], *Ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους*: at Latinus interpres noluit dicere, *Inter lucem et inter tenebras*, utpote sermone Latino alienum. Cum haec*) scripsissem; sero animadverti, virum longe doctissimum, Gatakerum nostratem Adversar. II, 2. de Hebraismo hoc plura adnotasse; quem neque Latinis prorsus insolentem fuisse ex priore hoc Flacci loco conatus est ostendere: cui et addidit Livii illud, XXII, 35. [§ 5] „*Romae iuri dicundo urbana sors Pomponio:* inter *cives Romanos et* inter *peregrinos P. Furio Philo evenit.*“ Ita quidem olim ferebatur: at iamdudum est, cum meliorum codicum iussu posterius illud *inter* de Livio exulavit. Aliud vero suggerit Marcilius, ex Cicer. Paradox. I. [§ 14] „*Sic te ipse abiicies atque prosternes, ut nihil* inter *te atque* inter *quadrupedem aliquam putes interesse?*“ Equidem nescio, ex qua cloaca foetorem hunc excitaverit; cum et editiones quas viderim omnes, et codices Graevio visi rite habeant, *Inter te atque quadrupedem.* Quid igitur? inquis: duras et indignas Horatii vices praedicas; si ex omnibus aliis eluetur, in illo solo macula residet? Ego vero, si Horatio contra Librarios faves, facile suppeditare possum, quod et huic tam inhonestam labem abstergat: in priore loco, si sic legas, „*Hoc etenim sunt omnes iure molesti, Quo fortes, quibus adversum bellum incidit.* Olim *Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors*“: In posteriore vero, si sic refingas: „*Nestor componere lites* Primus *Peliden festinat et inter Atriden.*“ At haec nimium quantum, inquies, a vulgata lectione recedunt. Fateor equidem; verum haud una est mendorum origo: alia literarum similitudini, alia interpretamentis debentur. Et, si tu dicis caussa mihi concedes *olim* et *primus* ab Horatio prodiisse; qui evenire potuerit, ut *Inter* et *Inter* interpolatum sit hodie, iam ego tibi ostendam. Cum enim ista legerent olim, *Hectora atque inter Achillem, Peliden et inter Atriden*; novitate constructionis attoniti, prioribus illis accusativis *Inter* inter lineas apponebant: quo factum, ut ab aliis demum exscriptoribus in versum reciperetur *Inter*, quia forte fortuna cum metri rationibus apte quadraret. Ita alibi bis terque peccatum est; vide nos ad Carm. III, 25. v. 2. Epod. XI, 4. Epist. II, 1. v. 31.

15. *Duo si discordia vexet inertes*] Lambinus in suis nonnullis *verset* invenit: quod rectius puto. Sic alibi Serm. II, 3, 249. „*Si quem delectet barbatum;* amentia verset.“ ubi similiter codices nonnulli *vexet.* Passim haec verba inter se commutantur a Librariis.

*) [autem *hic insertum habet ed. a.* 1713]

Persius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consuesti tollere, cur non
Hunc Regem iugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

ECLOGA VIII.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obscaenoque ruber porrectus ab inguine palus:
Ast inportunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc prius angustis eiecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arca.
Hoc miserae plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurrae, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari; qua modo tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum.

v. 34. Vulg. *Consueris.* 15. *Quo.*

Georg. III, 28. *„Atque hic undantem bello,* magnumque fluentem *Nilum, ac navali surgentis aere columnas.“* i. e. *μέγαν ῥέοντα,* non genere neutro *magnum* pro *magnè*; ut male vulgo accipiunt. Porro et illud notandum, *salso* cum *fluenti* connectendum esse, itidem ut *multo*: *ἁλμυρῷ ῥέοντι καὶ πολλῷ*: multo enim venustius hoc, quam si *salso* separatum efferas. Quid iam clarius et apertius toto hoc loco? Quam inepta iam tibi videbitur Dan. Heinsii coniectura? quae tamen ipsi ne dubitanda quidem visa est, et magnos sibi fautores repperit; *„salso* mustoque *fluenti Expressa arbusto.“* Scilicet in eodem errore versatus est Heinsius, quo ceteri ante eum interpretes et veteres et novi: quibus id unum densissimam hic caliginem offudit, quod *salso* et *fluenti* non ad *Persium*, verum ad *arbustum* referrent. Atqui ea constructio nullo modo procedere potest: et laudandus utique est Dacierius, qui (ut nunc video, postquam haec commentatus sum) primus ista ad Persium spectare animadvertit, eo duntaxat infelix, quod partem aliquam veri attigit, integrum non potuit adsequi.

34. *Qui reges consueris tollere*] Editio Veneta cum Acronis et Porphyrionis Scholiis MCCCCXC, tam in versu ipso, quam in utriusque Enarratione *consuesti* habet; atque ita sine ulla litura codex noster Galeanus. Zulichemianus vero, *Consueras.* Illud placet: modus enim Indicativus aptius hic convenit; et *Consuesti* potius dicere solebant, quam *consuevisti.* Cicero Epist. Fam. XV, 3. [extr.] *„Tu velim, ut* consuesti, *nos absentes diligas et defendas.“* Ad Attic. XII, 37. [§ 2] *„Etsi tu meam stultitiam* consuesti *ferre.“*

15. *Quo modo tristes*] Lege, invitis licet codicibus; *„Aggere in aprico spatiari; qua modo tristes Albis informem spectabant ossibus agrum.“ Quo* enim neque ut adverbium, nec ut pronomen huc quadrat: tum autem ambigue et neglegenter cum *modo* coniungitur: *Quo modo* enim

Iulius, et fragilis Pediatia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbrae cum Sagana resonârint triste et acutum?
Utque lupi barbam variae cum dente colubrae
Abdiderint furtim terris, et imagine cerea
Largior arserit ignis? et ut non testis inultus
Horruerim voces Furiarum et facta duarum?
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissa nate ficus. at illae currere in Urbem:
Canidiae dentes, altum Saganae caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque iocoque videres.

ECLOGA IX.

Ibam ut forte via Sacra, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis:
Adcurrit quidam notus mihi nomine tantum;
Arreptaque manu, Quid agis, dulcissime rerum?

v. 41. Vulg. *Resonarent.* 1. *Ibam forte.*

praeter sex Pulmannianos, nostri etiam codices, Leidensis, Reginensis cum aliis quattuor. Cruquius Torrentiusque tacent. Videat itaque Lambinus, qui *veniant* hic reposuit, idque ait habere omnes fere libros veteres. Utinam meliore fide in his rebus ageretur: iam non hic ceteros post se omnes in errorem induxisset. Priscianus quidem pag. 875, ubi locum hunc adducit, *veniant* habet hodie: at correctorum id facinus est, qui loca ex auctoribus illic citata ad vulgatas eorum editiones refingunt. Tria enim Prisciani scripta vidi exemplaria; quorum duo *veniat* ibi praeferunt, tertium *veniet*. Revocetur itaque vetus lectio numero Singulari; et vide nos ad Carm. I, 24, 8. et alibi.

41. *Resonarent triste et acutum*] Videamus totum locum: „*Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes Umbrae cum Sagana* resonarent *triste et acutum? Utque lupi barbam variae cum dente colubrae* Abdiderint *furtim terris, et imagine cerea Largior* arserit *ignis? et ut non testis inultus* Horruerim *voces furiarum et facta duarum?*“ Quis iam illud non videat, reclamantibus quantumvis codicibus, *resonarint* hic reponendum esse; ut cum sequentibus congruat, *Abdiderint, Arserit, Horruerim*? Hoc ab Horatio fuisse mea fide et periculo ausim contendere; illud a correctoribus, qui ex analogia opinati sunt non *resonarint*, sed *resonuerint* dici oportere. Atqui et alibi Noster *sono sonavi* protulit, Serm. I, 4. v. 44. „*Magna* sonaturum*: des nominis huius honorem*“: et similiter *tono tonavi*: Epod. II, 51. „*Si quos Eois* intonata *fluctibus.*“ Manilius lib. V. [v. 565] „*Aura per extremas* resonavit *flebile rupes.*“ Prudentius in fine Cathemerinôn [Peri Stephan. praef. v. 34, sive Epilog. v. 34]: „*Iuvabit ore* personasse *Christum.*“ Sane illud *resonarent* ne Latinum quidem hic est: quippe tempus perfectum necessario requiritur, *Quid memorem, ut abdiderint, ut arserit, ut horruerim, quo pacto resonarint.* Virgil. Eclog. VI. [v. 65] „*Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum Aonas in montes* ut duxerit *una sororum;* Utque *viro Phoebi chorus* adsurrexerit *omnis.*“ Ita alii semper in locis similibus.

1. *Ibam forte via sacra*] Etiam hic venia mihi impetranda est a lectore nimis religioso; quod sine ullius codicis auctoritate particulam *ut*

Omnis composui. Felices! nunc ego resto.
Confice: namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit mota divina anus urna:
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cumque: loquacis,

v. 30. Vulg. *Divina mota.*

ut una mecum eas; viso quendam tibi ignotum, et perlonga est via. Persequar autem aliud quid notat, a sententia poëtae alienum.

30. *Divina mota anus urna*] Ambigua sane oratio, ut adnotavit Scholiastes Acron; *„namque instat fatum mihi triste, Sabella Quod puero cecinit divina mota anus urna“*: Nescias enim, utrum casu recto *mota anus,* an casu ablativo *mota urna divina,* dicatur. Mihi quidem neutrum placet. Etsi enim *urna divina* facile in poëta placere possit; ut in Silio Italico *flammae divinae*, lib. III. [v. 344] *„Fibrarum, et pennae*, divinarumque *sagacem* Flammarum *misit dives Gallaecia pubem“*: tamen si tertium illud addis, *divinâ urnâ motâ*; adeo scabrum atque horridum exit, ut ne proletario quidem vate, nedum Horatio, dignum sit. Vel illud alterum tolerabilius est, *mota anus*, hoc est, *commota, agitata, furore percita*: qualis Manto apud Nasonem Metam. VI, 158. *„Per medias fuerat,* divino concita motu, *Vaticinata vias.“* Et illa apud Tibullum I, 7. [6 v. 44] *„Sic fieri iubet ipse deus: sic magna sacerdos Est mihi* divino *vaticinata* sono. *Haec ubi Bellonae* motu est agitata*; nec acrem Flammam, non amens verbera torta timet.“* Sed vel hoc pacto haeret sordetque tota oratio: quid enim illis facias, motâ *anus urnâ divinâ*? an illa ab urna in furorem acta est? Vel illud vis potius, mota anus *cecinit urnâ divinâ*, sive *ex urna*? an illa in urnam repserat? adde, quod sine praepositione ipsa dictio est utrobique vitiosa. Quare nihil, opinor, melius est veriusve, quam ut duo vocabula locum inter se permutent, hunc in modum: *„namque instat fatum mihi triste, Sabella Quod puero cecinit* mota divina *anus urna“*: hoc est, *fatum, quod Sabella anus, divina sive sortilega, mihi puero cecinit, postquam urnam moverat.* Urna enim mota, sortes eiiciebantur; unde Seneca Troad. v. 974. [977] „Versata *dominos* urna *captivis dedit.“* Virgil. Aen. VI, 432. *„Quaesitor Minos* urnam movet.“ Claud. II. Rapt. Proserp. 332. „Urna *nec incertas* versat *Minoïa sortes.“* Noster Carm. III, 1, 16. *„Omne capax* movet urna *nomen.“* Sane hac parvula mutatione omnia expedita fiunt, et, siquid ego iudico, multo meliora. Neque vero duplex epitheton timeas *Sabella anus divina*: facile enim hoc admittitur, cum alterutrum nomen est proprium: ut Noster Carm. I, 4. v. 17. *„Et domus exilis* Plutonia.“ et Virgil. Aen. X, 408. *„Horrida per latos acies* Vulcania *campos.“* Ceterum et divinare licet, cur hanc lectionem, sic, ut iam dedimus, ab Horatio profectam, immutaverit Librarius: quanquam haud dedita fortassis opera, sed forte fortuna, et aliud agens, mutare aliquis potuit. Is igitur, quicumque erat, *divina* hic non pro *hariola et coniectrice,* sed notiore sensu pro *caelesti* accepisse videatur: ut proinde non delirae aniculae, sed *urnae* potius convenire crediderit. Atque haec quidem mihi olim in mentem venerant; postea apud bonum Cruquium eandem coniecturam reperi. Is ergo, quando haec ei rara avis est et fere unica, gloriam hanc me volente obtineat. Mihi satis erit, si, cum nemo hactenus monenti ei obtemperaverit, posthac me adiutore magis morigeros*) habuerit.

33. *Garrulus hunc quando consumet cumque*] Ecquid erit pretii, si spinam hinc eximam, quae interpretes nostros diu male habuit? *„Hunc*

*) [Editores *h. l. addit ed. a.* 1713]

Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paullum hic ades. Interea, si
Aut valeo stare, aut novi civilia iura:
Et propero, quo scis. Dubius sum, quid faciam, inquit;
Tene relinquam, an rem. Me sodes. Non faciam, ille:
Et praecedere coepit. ego, ut contendere durum
Cum victore, sequor. Maecenas quomodo tecum,
Hinc repetit, paucorum hominum, et mentis bene sanae?
Nemo dexterius fortuna est usus: haberes
Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere: dispeream, ni
Submosses omnis. Non isto vivitur illic,
Quo tu rere modo: domus hac nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mî officit, inquam,
Ditior hic, aut est quia doctior: est locus uni-
Cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui

v. 42. Vulg. Durum *est*. 48. *Vivimus*. 50. *Unquam**).

que attines." Lucilius Sat. XI. apud Nonium in *Tricae* [p. 8, 24 Merc.]: „*Nec mihi amatore hoc opus, nec tricone* vadato." Fulgentius Planciades [p. 567, 13 Merc.]: „Vadatus, *obstrictus, vel sub fideiussione ambulans, sicut Fenestella ait: Apud quem* vadatus *amicitiae nodulo tenebatur*." Latinus Pacatus in Panegyr. [c. 17 § 1] „*Pythiam etiam dicat et Damona: quorum alter in amici morte se vadem obtulit, alter ad diem* vadatae *mortis occurrit*." Apuleius Metam. II. [XI p. 259, 40 Elm.] „*Memineris mihi reliqua vitae tuae curricula adusque terminos ultimi spiritus* vadata." Symmachus Epist. I, 31. „*Sic* vadatum *me honorabili more tenuisti*." II, 45. „*Frater meus,* vadatus *optimo testimonii tui munere*." IV, 35. „Vadatum *me tibi hoc munere velim credas*." V, 45. [47] „*Neque hac tantum gratia* vadatum *me esse sentio*." VIII, 65. [66] „*Cuius rei nomine* vadari *me tibi in maioris gratiae modum fateor*." IX, 12. [74] „*Ego tamen fateor ita me* [*tibi*] vadatum *gratia, ut si sperata perfeceris*." Atque haec eo fusius deduximus; quia persuasissimum habemus ideo hoc a Librariis esse corruptum, cum quod *respondere* dativum post se exigere, tum quod *vadatus* non nisi active sumi posse, pro doctrina sua arbitrati sint.

42. *Ut contendere durum est Cum victore*] Meliores codices, tam alieni, quam nostri, in quibus Leidensis et Reginensis non agnoscunt *est*; quod elegantius omittitur. Terent. Phorm. II, 1. [v. 8] „*Etiamne id lex coëgit?* Illud durum. *Ego expediam: sine*."

48. *Non isto vivimus illic Quo tu rere modo*] Eodem sensu, sed paullo venustius, Zulichemianus, Galeanus, et codex Collegii Trinitatis, „*non isto* vivitur *illic*": Ita Noster Carm. II, 16, 13. „Vivitur *parvo bene, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum*." Terent. Heaut. I, 1. [v. 102] „*hoc fit, ubi non vere* vivitur." Persius Sat. IV. [v. 43] „Vivitur *hoc pacto; sic novimus*." Vulgata lectio est huius interpretamentum. Claudianus IV. Cons. Honorii v. 266. „*tum durius irae* Consulitur, *cum poena patet;*" Sic ex melioribus libris edidit Nic. Heinsius; cum antea vulgo ibi ferretur, *Consulimus*.

50. *Nil mi officit unquam*] Haeret etiamnum hoc ex editionibus priscis; cum tamen omnes fateantur in melioribus codicibus sic haberi, „*nil mi officit*, inquam, *Ditior hic, aut est quia doctior*." Ita certe ex

*) [„70. Unquam" ed. a. 1711]

Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. Vis tu
Curtis Iudaeis oppedere? nulla mihi, inquam,
Religio est. At mî: sum paullo infirmior, unus
Multorum: ignosces: alias loquar. Hunccine solem
Tam nigrum surrexe mihi? fugit inprobus, ac me
Sub cultro linquit. casu venit obvius illi
Adversarius: et, Quo tu, turpissime? magna
Inclamat voce, et Licet antestari? ego vero
Oppono auriculam. rapit in ius: clamor utrimque,
Undique concursus. sic me servavit Apollo.

ECLOGA X.

Nempe inconposito dixi pede currere versus
Lucilî. quis tam Lucilî fautor inepte est,
Ut non hoc fateatur? at idem, quod sale multo
Urbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque caetera; nam sic
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.
Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: et est quaedam tamen hic quoque virtus:
Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se
Inpediat verbis lassas onerantibus auris:
Et sermone opus est modo tristi, saepe iocoso;
Defendente vicem modo rhetoris atque poëtae;
Interdum urbani parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consulto. ridiculum acri
Fortius et melius magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus Comoedia prisca viris est,
Hoc stabant, hoc sunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes umquam legit, neque simius iste,
Nil praeter Calvom et doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quod verbis Graeca Latinis

v. 69. Vulg. *Vin' tu.* 76. *Exclamat.*

meliore *parasti.*" [Ep. II, 1, 218] „*Ut studio* maiore *petant.*" [C. IV, 2, 19] „*Et centum* potiore *signis Carmine donat.*" Cicero ad Atticum X, 7. [§ 1] „*Quod ut* meliore tempore *possimus, facit Dolabella.*"

69. *Vin tu Curtis Iudaeis oppedere?*] Lege hic, *vis tu*; vide quae dicemus ad Serm. II, 6. v. 92. „Vis tu *homines urbemque feris praeponere silvis?*"

75. *Quo tu, turpissime? magna Exclamat voce*] Sic editiones: neque quidquam ex libris suis proferunt Interpretes, excepto Bersmanno, is vero in duobus se testatur invenisse, „*quo tu, turpissime? magna* Inclamat *voce.*" Et sic plane codices nostri, Galeanus, Regius, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis, et pro varia lectione Reginensis. Rectius sine dubio: *Inclamat et increpat hominem his verbis, Quo tu, turpissime?* Lucret. III, 967. [953] „*Non merito* inclamet *magis, et voce increpet acri, Aufer ab hinc lacrimas, barathro, et compesce querelas.*" Vide Plautum, Ciceronem, Livium, alios.

Corvinus, patriis intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis?
Atqui ego cum Graecos facerem, natus mare citra,
Versiculos; vetuit tali me voce Quirinus
Post mediam noctem visus, cum somnia vera:
In silvam non ligna feras insanius, ac si
Magnas Graecorum malis inplere catervas.
Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona, dumque

v. 32. Vulg. *Me tali.*

non idem quoque verbo translato. *Latine caussas orare* recte dicitur; *Latine exsudare*, portentum plane est; et in ignotas terras deportandum, ubi incolae Latine vomunt et Latine ventrem exonerant. Haeccine tam eruditis viris tantopere placuisse? Pudet profecto taedetque: et revocemus illico lectionem veterem, quam indigne adeo Lambinus amovit, quamque omnes aliorum codices, nostri certe universi, uno consensu exhibent, „*Scilicet oblitus patriaeque patrisque* Latini." *Latinus* autem *pater*, is est socer Aeneae, poniturque hic tamquam vetustissimus Latini nominis. Virgil. Aen. VII, 61. „*Quam* pater *inventam, primas cum conderet arces*, *Ipse ferebatur Phoebo sacrasse* Latinus." 92. „*Hic et tum* pater *ipse petens responsa* Latinus." XI, 469. „*Concilium ipse* pater *et magna incepta* Latinus." Vel *pater Latinus* adiective sumi potest, ut *pater Romanus.* Virgil. Aen. IX, 448. „*Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum Accolet, imperiumque* pater Romanus *habebit.*" Utrovis modo acceperis, perinde est: sed prior magis arridet. Elegantissime vero dictum; quasi quis Attico alicui dixisset, *Tune, oblitus Athenarum et* Cecropis, *ex Graeculo Tuscus factus es?* Quemadmodum autem hic in ipso scirpo nodum invenerunt interpretes; ita mox in ipsa nuce nihil duri repererunt. Sic enim sequentia constituunt et enarrant: *An cum Petillii caussa tibi peragenda est, tu patrii sermonis oblitus Latinis Graeca intermiscere vis, cum Pedius et Corvinus contra Petillium caussas exsudent?* Quot, obsecro, *caussas?* siquidem unicam litem habuit Petillius, furti scilicet reus, quod ex Capitolio coronam abstulerit. Id quod satis indicat versus praecedens, „*Dura tibi peragenda rei sit* caussa *Petilli.*" Quare et hic *caussam exsudent* dicendum fuerit; si de actione contra Petillium in his verbis agitur. At *caussam* hic reponi vel metri ratio prohibet. Quid multa? Mihi quidem totus locus levi mutatione sic videtur refingendus: „*Cum versus facias: te ipsum percontor, an et cum Dura tibi peragenda rei sit caussa Petilli? Scilicet* oblitos *patriaeque patrisque* Latini, *Cum Pedius caussas exsudet Poplicola atque Corvinus, patriis intermiscere petita Verba foris malis, Canusini more bilinguis?*" Vel, ut Reginensis et Petrensis habent, *exsudat.* Quorum verborum hic ordo, haec sententia est: *Probas verba Graeca Latinis misceri: nempe in versibus faciendis. Rogo, an et in caussis agendis? Scilicet, cum Pedius et Corvinus, clari oratores, caussas orant, malis eos oblitos patrii sermonis verba foris petita orationibus suis inserere?* Hoc certe pacto evitantur omnia incommoda; quae utrinque hunc locum premunt, seu *Latini*, sive *Latine* legeris. Nam *Latine* quidem hic legi, non Latinitas, non ratio, non codices concessere. Quod si *Latini* legeris; nisi tamen *oblitos* pro *oblitus* substitueris; nescias sane quid hic faciant aut quorsum pertineant Pedius et Corvinus cum *caussis* suis.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus*] Codex Collegii Trinitatis commodius verba haec collocat, „*Versiculos: vetuit* tali me *voce Quirinus.*" Porro in versu praecedente *atqui* cum Cruquio et Lambino dedimus, eundem codicem et vetustissimum Leidensem secuti. Alii habent *Atque.*

At dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age, quaeso,
Tu nihil in magno doctus reprehendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Accî?
Non ridet versus Ennî gravitate minores?
Cum de se loquitur, non ut maiore reprensis.
Quid vetat et nosmet Lucilî scripta legentis
Quaerere, num illius, num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos et euntis
Mollius, ac si quis, pedibus quid claudere senis
(Hoc tantum) contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cenatus? Etrusci
Quale fuit Cassî rapido ferventius amni
Ingenium; capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus; fuerit limatior idem,
Quam rudis et Graecis intacti carminis auctor,
Quamque poëtarum seniorum turba: sed ille,
Si foret hoc nostrum fato dilatus in aevum,
Detereret sibi multa: recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur: et in versu faciendo
Saepe caput scaberet, vivos et roderet unguis.
Saepe stilum vertas, iterum quae digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens

borum ordine, „*Haerentem capiti* cum multa *laude coronam*“: quem et ipse in plus decem codicibus vidi. Amat Noster quotidiani sermonis inornatam simplicitatem. Sic Serm. I, 8, 50. „*Vincula* cum magno *risuque iocoque videres.*“ II, 3, 112. „*Porrectus vigilet* cum longo *fuste.*“ II, 7, 35. „cum magno *blateras clamore, fugisque.*“ Art. Poet. 260. „*In scenam missus cum* magno pondere *versus.*“ Plinius Epist. VII, 9. [§ 4] „*Multos videmus eiusmodi certamina sibi* cum multa laude *sumsisse.*“

59. *Mollius ac siquis*] Veneta princeps AC *siquis*: altera cum Loscheriana et Scholiaste Acrone, AT *siquis*: unde nunc in hanc, nunc in illam partem trahuntur Interpretes. Dacerius vero neutram secutus, ex coniectura emendat, AN *siquis*. In qua, ut neque in altera AT, nullum orationis exitum invenias. *At siquis*, vel *An siquis, contentus modo Hexametros facere, ducentos versus ante cenam, et totidem a cena scribere soleat?* Quid tum? quid sequitur? Nihil enim. Tu vero lege cum pluribus et melioris notae codicibus, et sic distingue: „*Quaerere, num illius num rerum dura negarit Versiculos natura magis factos et euntes Mollius,* AC *si quis, pedibus quid claudere senis* (*Hoc tantum*) *contentus, amet scripsisse ducentos Ante cibum versus, totidem cenatus?*“ *Mollius, ac si*, hoc est, *mollius, quam si*; ut passim apud Scriptores, ita Serm. I, 6, 130. „*victurum* suavius, ac si *Quaestor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.*“ Sententia autem clara et luculenta: Quid vetat et nos quaerere, num Lucilii ingenium, num argumentum ipsum negaverit versus politiores et molliores, quam siquis sine cura et lima extemporales hexametros fundat? Scilicet Lucilius ipse, si maiorem diligentiam adhibuisset, etiam in Satiris

Pollio; te, Messalla, tuo cum fratre; simulque
Vos Bibule, et Servi; simul his te, candide Furni;
Conpluris alios, doctos ego quos et amicos
Prudens praetereo: quibus haec, sunt qualiacumque,
Adridere velim; doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
Discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus haec subscribe libello.

v. 86. Vulg. *Bibuli.* 88. *Sint.*

que, Aeace, in umbris Iura canunt.“ pro, *Tua, Minos, tuaque, Aeace.* Equidem his fretus rationibus vulgatam lectionem esse sanam, et minime sollicitandam existimo.

86. *Vos, Bibuli et Servi*] Ergo plures hic alloquitur ***Bibulos et Servios***, ut supra *Viscos* duos? Sed illud repugnat, quod *Servii* in vocativo plurali contractionem non admittit. Atqui illud extra dubitationem est, *Servi* hic a recto *Servius* fluere, non a *Servus.* Quare et elegantissima et certissima est Nicolai Heinsii emendatio, „*Vos,* Bibule *et* Servi*; simul his te, candide Furni.*“

88. *Quibus haec, sint qualiacumque*] Olim in vetustis editionibus dederunt, „*quibus haec*, sunt *qualiacumque*“: nunc a saeculo et amplius ubique obtinuit, *sint.* Codices quoque alii hoc habent, alii illud. In re levicula quid potius sequemur? Suetonius Aug. c. LXXXVII. „*Et cum hortatur ferenda esse praesentia,* qualiacumque sint*; contenti simus hoc Catone.*“ Cicero Oratore XXXVII. [§ 130] „*Quae*, qualiacumque *in me* sunt, *me ipsum poenitet quanta sint.*“ Sed haec et similia ex dubia librariorum fide pendent: in Poëtis vel ex metri necessitate certius quid explorabimus. Ovid. Pont. IV, 13. [v. 6] „Qualis *enim* cumque est, *non latet esse meam.*“ Amor. III, 15. [v. 14] „Quantulacumque estis, *vos ego magna voco.*“ Martialis Epigr. I, 70. [71 v. 17] „*Sic licet excuses: quia*, qualiacumque leguntur *Ista, salutator scribere non potuit.*“ Quid ergo opus erat, Venetarum editionum et Loscherianae lectionem loco movere?

Caesaris invicti res dicere, multa laborum
Praemia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereuntis cuspide Gallos,
Aut labentis equo describit volnera Parthi.
Attamen et iustum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius. Haud mihi deero,
Cum res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Caesaris aurem:
Cui male si palpere, recalcitret undique tutus.
Quanto rectius hoc, quam tristi laedere versu
Pantolabum scurram, Nomentanumve nepotem?
Cum sibi quisque timet; quamquam est intactus, et odit.
Quid faciam? saltat Milonius, ut semel icto

v. 15. Vulg. *Describat.* 20. *Recalcitrat.* 22. *Nomentanumque.*

nimium plane et affectatum esset, et, quod me movet maxime, Trebatii personae incongruens. Extat quidem hodie apud Nasonem Fast. II, 762. „*Interea iuvenis furiatos regius ignes Concipit, et caeco* raptus amore *ruit.*“ Quod etsi in Ovidio praetulerim, quia praecedit *concipit*: decem tamen codices, referente ibi Heinsio, habent *captus amore*: ut Virgil. [Georg. III, 285] „*Singula dum* capti *circumvectamur* amore“: et alibi [Ecl. 6, 10]: „*siquis tamen haec quoque, siquis* Captus amore *leget.*“ Verum utcumque de Ovidii loco decernas, in Horatiano certe *capit* longe aptius et familiarius est.

15. *Describat vulnera Parthi*] Haesit hoc ex editionibus vetustis. Plures enim codices, in quibus Blandinii veteres, *describet* vel *describit.* Placet posterius, quod agnoscunt ex nostris Reginensis, Regiae Societatis, Battelianus, Magdalenensis cum Petrensi. Sic Noster Arte Poët. 263. „*Non* quivis videt *immodulata poëmata iudex.*“ Martialis VIII. 48. [v. 5] „*Non* quicumque capit *saturatas murice vestes: Nec nisi deliciis convenit iste color.*“

20. *Cui male si palpere, recalcitrat undique tutus*] Vel lege cum codice Petrensi, „*Cui male si* palpare, *recalcitrat undique tutus*“: vel potius cum Batteliano, „*Cui male si palpere,* recalcitret *undique tutus.*“ Melius enim est, ut utrumque Verbum eodem Modo efferatur. Sic Serm. II, 3, 214. „Si quis *lectica nitidam gestare* amet *agnam, — interdicto huic omne* adimat *ius Praetor, et ad sanos* abeat *tutela propinquos.*“ et 249. „*Si quem* delectet *barbatum, amentia* verset.“ et 259. „*Sume, catelle; negat: si non* des, optet.“ Cum autem translatio hic sit ab equo calcitroso, et de Caesare sit sermo; mollior sane honestiorque est Subiunctivus modus, *Recalcitret sive Recalcitrare velit,* quam *Recalcitrat*; quod de Caesare nimis familiariter dictum foret, et pene contumeliose. Digest. IX, 1, 1. [§ 7] „*Ideoque si equus dolore concitatus, calce petierit, cessare actionem: — at si, cum equum permulsisset quis, vel* palpatus est, ⟨*et*⟩ *calce eum percusserit, erit actioni locus,*“ Ubi pro *palpatus est et,* sine dubio corrigendum, *palpatus esset.*

22. *Nomentanumque nepotem*] Rectius codex Reginensis, Colbertinus, Regiae Societatis, Petrensis, Collegii Trinitatis, cum duobus Bersmanni; „*Pantolabum Scurram,* Nomentanumve *nepotem.*“

24. *Saltat Milonius*] Codex Regius, *Millonius.* Gruterus 54, 1. M. MILLONIUS M. L. AUCTUS.

Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis;
Sive quod Appula gens, seu quod Lucania bellum
Incuteret violenta. sed hic stilus haud petet ultro
Quemquam animantem, et me veluti custodiet ensis
Vagina tectus: quem cur destringere coner,
Tutus ab infestis latronibus? ô pater et rex
Iuppiter, ut pereat positum robigine telum,
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille,

prosperis loqueretur? Extant hodie reliquiae earum satis luculentae, quas Franciscus Dousa collegit et digessit: ubi plerumque nihil minus quam res suas narrat Lucilius. Quin et Noster mox v. 34. se *Lucilium sequi* et in argumentis Satirarum imitari profitetur: at vero in his Sermonibus quotusquisque est, qui de Horatii rebus agit? qui non locum aliquem moralem et communem tractat? Quid multis opus? Equidem nova via insistens tam verba, quam sententiam, extra omnem reprehensionis aleam sic constituo: „*neque si male* cesserat, *usquam Decurrens alio, neque si bene*": hoc est, *Nusquam alio praeterquam ad libros decurrens, seu bene ei cesserat* in scribendo, *seu male*. Scilicet quovis ille die scribere amabat, sive aptus tum ad studium, seu, ut saepe usu venit, ineptior; seu Musis faventibus, sive aversis. Suetonius in Vita Terentii [p. 31, 6 ed. Reiff.] „*Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kal. Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, Non saepe* in scribendo magis successisse sibi: *deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronuntiasse versus, qui sunt in Heautontimorumeno, 'Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.'*" Seneca Praef. ad Controv. lib. II. [§ 3, p. 116, 3 Burs.] „*Nec est quod insidias putes tibi fieri, quasi id agam, ut te* bene cedentis studii *labor teneat.*" Idem Controv. XXVIII. [§ 17, p. 281, 8 Burs.] „*Nam et Ovidius nescit, quod* bene cessit, *relinquere.*" Ovid. Pont. IV, 2. [v. 48] „*At tu, cui bibitur felicius Aonius fons*, Utiliter studium *quod tibi* cedit, *ama.*" Idem Trist. V, 12. [v. 43] „*An quia* cesserunt *primo* bene carmina, *suades Scribere, successus ut sequar ipse meos?*"

37. *Quo ne per vacuum Romano*] Frustra Lambini aliquot codices, *Qua ne. Quo ne* idem est ac *ut ne.* Digest. 21, 1, 17. [§ 5] „*Si celandi caussa,* quo ne *ad dominum reverteretur, fugisset; fugitivum esse.*" „*Missus ad hoc, pulsis* (*vetus est ut fama*) *Sabellis, Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis, Sive quod Appula gens, seu quod Lucania bellum Incuteret violenta.*" *Romano* autem, non *populo*, ut vulgo hic Interpretes; sed *agro*: *Ne hostis incurreret Romano*; hoc est, *ne incursionem faceret in agrum Romanum*; ut verba sunt Livii I, 32. [§ 3] *Romano* absolute, *agro* subaudito: ut Cicero, [Ep. Fam. XIII, 5 § 2] *in Volaterrano*, [Verr. act. II, 3, 15 § 38] *ex Leontino*; Caesar [B. Civ. III, 21 § 4], *in Thurinum*; et similia passim. Porro illud *Quod* ut pronomen sit, non coniunctio, necesse est: *bellum quod, bellum aliquod.* Sententia enim est, quam Acron Scholiastes recte olim accepit: *Missus ad hoc*, ne cum Appuli aut Lucani bellum forte inferrent, per locum illum praesidio vacuum facile in agrum Romanum incursionem facerent. Fortasse tamen sic scripsit Horatius, et diserte magis, et minus ambigue: „*Sive* quid *Appula gens, seu* quid *Lucania* belli *Incuteret violenta.*" ut mox infra v. 80. „*Sed tamen ut monitus caveas, ne forte* negotî Incutiat tibi quid *sanctarum inscitia legum.*" Quin, si codicis alicuius auctoritas accederet, etiam amplius libens reponerem, „*Sive quid Appula gens, seu quid* Lucana duelli." Gens *Appula*, aut gens *Lucana. Duellum* autem amavit noster, ut qui

Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
Exspectat, seu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops; Romae, seu, fors ita iusserit, exsul;
Quisquis erit vitae, scribam, color. O puer, ut sis
Vitalis metuo; et maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. Quid? cum est Lucilius ausus
Primus in hunc operis conponere carmina morem,
Detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
Cederet, introrsum turpis; num Laelius, et qui

55. *Ut neque calce lupus quemquam*] Sic locum hunc exhibent codices plerique et editiones omnes: „*Scaevae vivacem crede nepoti Matrem; nil faciet sceleris pia dextera: mirum: Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos: Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.*“ Ubi *mirum* ad superiora refert Scholiastes Acron: „*Miraris; quia dixi, non utitur dextera sua ad occidendam matrem: noli mirari, nam eam occidit veneno.*“ Atque eodem modo recentiores. Quid autem? Adeone *mirum* est, matrem a filio suo non occidi? dii meliora. Certe melius sententiae consulas, si *mirum* ad sequentia referas, „*mirum, Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.*“ quasi dicas εἰρωνικῶς, *Mirandum vero est, quod lupus calce non petit, neque bos dente.* Ad quam interpretationem clarius nos ducunt veterrimus Codex Leidensis, et Regius, et Regiae Societatis; in quibus sic habetur, „*mirum Ut neque calce lupus quemquam; neque dente* petat *bos.*“ *Mirum, ut petat*: Sic Carm. III, 4, 13. „mirum *quod foret omnibus*, Ut *tuto ab atris corpore viperis* Dormirem *et ursis*, ut premerer *sacra Lauro.*“ Tacitus Hist. I, 79. „Mirum *dictu*, ut sit *omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos.*“ Atque hanc lectionem equidem alteri praetulerim. Potest tamen altius latere mendum: ut fortasse sic scripserit Horatius, „*nil sceleris faciet pia dextera: mirum* Ni *neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos*“: vel, quod in hac locutione aeque locum habet, *petat. Mirum ni* perinde est ac *nimirum. Pia*, inquit, *dextra nil sceleris faciet. Nimirum neque lupus dente, neque bos petit calce; Nempe neque lupus* etc. Ita Plautus et Terentius passim. Eunuch. II, 3. [v. 53] „Mirum ni *hanc dicit modo huic quae data est dono.*“ Andria III, 4. [v. 19] „*Age igitur, ubi nunc est ipsus?* Mirum ni *domi est.*“ Amphit. I, 1. [v. 163] „Mirum ni *hic me quasi muraenam iam exossare cogitat.*“ Sulpicius Lupercus in Catalectis Pithoei p. 23. [Burm. Anth. III, 74 v. 23] „Mirum ni *pulchras artes Romana iuventus Discat, et egregio sudet in eloquio.*“ Ovid. Trist. III, 12. [v. 35] „*Ille quidem* mirum ni *de regione propinqua Non nisi vicinas tutus ararit aquas.*“ ubi illud obiter adnotandum, male ab optimo Nic. Heinsio *cautus* hic ex unico codice reponi; cum caeteri omnes *tutus* agnoscant. *Tutus* enim saepe idem est qui *cautus*, qui tutus esse cupit et laborat. Noster in Arte v. 28: „*Serpit humi tutus nimium, timidusque procellae.*“ Vel denique, praeter *Mirum ut*, vel *Mirum ni*, etiam tertium quid substitui poterit, „*mirum,* Si *neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.*“ Sic Propertius II, 7. v. 28. [8. v. 40] „*Inferior multo cum sim vel matre vel armis*, Mirum si *de me iure triumphat amor.*“ Quintil. Declam. XIII [c. 9], de Apibus: „*At extra imperia positum est.* Mirum *hercle*, si *negato commercio sermonis humani sunt in ceterorum animalium forma.*“

65. *Nitidus qua quisque per ora Cederet*] Nicolaus Heinsius in libri

Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est

ipso se ostendit pro Horatio *pronunciare*, quo se fatetur *ampliare* non posse. Itane vero? an quotiescunque iudex non *ampliat*; continuo tibi compertum est, pro *reo*, et non pro actore, sententiam eum laturum esse? Duras sane actorum partes praedicas. Quinam autem hic *diffissioni* locus? Solius enim praetoris sive iudicis erat diem diffindere. At neque Trebatius tamquam iudex hic introducitur, neque Horatius tamquam reus: sed ille ut iuris peritus, hic ut consultor. Quod si ille quantumvis personam iudicis sustineret; ineptus tamen foret, et putidus, qui diceret, *se non diffindere*: hoc enim satis innotesceret ex ipsa sententiae latione. Illud vero quale est, *Non possum* diffindere? Dicere utique debuit, *Nolo*; utpote non vi et necessitate compulsus, sed opinione permotus. Postremo illud omnium obscurissimum est, se *nihil* posse diffindere. *Dies* enim duntaxat, non *res ipsa* sive *lis*, *diffindi* dicebatur; quantum hodie compertum habere possumus. Sic Festus, *Dies diffissus esto*; Ulpianus, *Iubet diem esse diffissum*; Livius, *Triste omen diem diffidit*; Gellius, *Iussi igitur diem diffindi.* Haec sola iam extant loca, in quibus haec formula comparet. Quae ad exempla etiam hic dictum oportuit, *Equidem diem hic diffindere non possum.* Ille vero se *nihil diffindere* ait; quasi non *dies* tantummodo, sed caussae ipsae et earum partes diffindi dicerentur. Legimus quidem hodie apud Gellium, capite iam citato [§ 1] „*Atque in* r e r u m *quidem* d i f f i s s i o n i b u s *comperendinationibusque et aliis quibusdam legitimis ritibus.*“ Verum hic locus lubricus sane est: neque temere ad partes vocandus. Certe adeo insolens olim visa est haec locutio, *In rerum diffissionibus*; ut codex omnium qui nunc extant veterrimus et optimus *d i f f i n i t i o n i b u s* hic dederit. Offensus scilicet aliquis insolita phrasi, in exemplari quo usus est Librarius, sic ex coniectura correxerat: in eo tamen falsus, quod vocem in mendo cubantem praeteriit, alteram, quae recta et sana erat, corrigendo depravavit. Sic enim verba illa refingere debuit; *Atque in* d i e r u m *quidem diffissionibus*: cui quidem emendationi non dubie etiam favent ista quae sequuntur, *Comperendinationes*, et *ritus legitimi.* Ne multis morer; neque sententia, neque verba ipsa apud Flaccum procedent, si *diffindere* hic legeris. Ut mirer equidem enarrationem tot vitiis scatentem tot interpretibus placuisse. Solus ex his Dacerius verbum hoc Iuris non habere hic locum vidit; quod ipse melius sequeretur, non vidit. Nempe hoc modo, distinctione sublata, defungi se posse credit, „*Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis, equidem nihil hic diffindere possum.*“ Quod totum ex Horatii persona sic interpretatur: „*Nisi tu, Trebati, dissentis; ego quidem nihil hic dividere, sive resecare, auferre possum.*“ Sed ut ne dicam, *diffindere* in eo sensu nusquam reperiri, atque adeo vel prima fronte pravum et ineptum videri: illud certe adhuc peius est, quod totum hoc Horatio tribuit: cum tamen et hoc ipsum et ea quae sequuntur necessario flagitent, ut Trebatii responsio ab illo *Equidem* inchoetur. Quam ob rem, cum hac via minime successit, iam tempus est, ut aliam instituamus. Et quidem illud in promtu est, quod nobis offerunt tam editiones vetustae omnes, quam codicum maior pars; „*nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis. Equidem nihil* h i n c d i f f i n g e r e *possum: Sed tamen ut monitus caveas*“ etc. *H i n c*, inquam, habent, non *h i c*, codices meliores. Clara utique sententia, nisi nodum in scirpo quaerere cupimus. *Equidem*, inquit Trebatius, *nihil ex his, quae dixisti, diffingere*, hoc est, *infirmare, refellere, refutare, convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere; neque vereri, ne in magnorum amicorum offensionem incurras. Nam et Lucilii exemplum bono animo te esse iubet. Illud tamen vide, ut intra ius et leges licentiam Satirarum coerceas: siquis enim malum carmen et famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licebit.* Quis tam morosus et difficilis, ut

85 Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse?
Solventur risu tabulae: tu missus abibis.

v. 85. Vulg. *Latraverit.*

cem nanciscerentur: Id Virgilio et Nostro cum paucis aliis concessum. Deinde in hac Synchysis est, quae venia sane indiget: in illa nitida sunt omnia, et per planum sine obice fluentia. Postremo in hac lectione turbata sententia est; neque habes, quo referas Trebatii illud responsum; „*Solventur risu tabulae, tu missus abibis*“: adeo ut hinc decepti interpretes aliquot totum hoc Horatio perperam ascripserint. Contra in illa nostra lectione continuatur pulchre oratio, sic per interrogationem efferenda, „*Esto: si quis mala. Sed bona si quis Iudice condiderit laudatus Caesare? si quis Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse?*“ Quid tum fiet, Trebati? an etiam, si sic sit, dabitur iniuriarum actio? Immo enim, respondet Trebatius, alia iam caussa est, et dissimilis ratio; „*Solventur risu tabulae: tu missus abibis*“: si nebulo iste sale nigro perfrictus in ius te vocaverit; subvenient tibi cum risu iudices, et te impunitum dimittent.

85. *Si quis opprobriis dignum latraverit, integer ipse*] Iam diu est, cum Lambinus in suis aliquot codicibus invenit, *laceraverit*: alterum tamen illud *latraverit* omnes ubique editores ut melius elegantiusque amplexi sunt: mihi vero, quod bona eorum venia dictum sit, aliud plane videtur. *Latraverit*, inquiunt, positum est pro *allatraverit*. Esto sane hoc: nam et alibi noster active usurpavit, Epod. V, 58. *Senem adulterum latrant.* Epist. I, 2, 66. *Cervinam pellem latravit*: de constructione non litigabimus. Verum illud negamus vel *latrare* vel *allatrare* vel ulla huius verbi composita sententiae huic et loco convenire: „*si quis Opprobriis dignum latraverit, integer ipse.*“ ubi hoc dici manifestum est, *si quis vitae integer, puris moribus, latraverit alium quendam, hominem infamem et impurum.* Iam primum aio metaphoram hanc a canibus ignavis traductam, qui *latrant* scilicet, non mordent, nullo pacto hic locum habere. Recte quidem dixeris, *si homo malus et nequam latraverit virum integrum*: minime vero vice versa, *si vir integer latraverit hominem nequam.* Idque tum ratio ipsa, tum bonorum scriptorum auctoritas satis te docebit. Nusquam enim quemquam hac metaphora usum reperies; nisi ubi significet, homines invidos vel ignavos obtrectare aliis sese melioribus. Livius XXXVIII, 54 princ. „*Morte Africani crevere inimicorum animi: quorum princeps fuit M. Porcius Cato, vivo quoque eo* allatrare *eius magnitudinem solitus*“: ad quem locum respexit Quintilianus Instit. VIII, 6. [§ 9] ubi de Tropis agens, „*Et ut Livius,*“ ait, „*Scipionem a Catone* adlatrari *solitum refert.*“ Columella in Praefat. [§ 9] „*Sed ne* caninum *quidem, sicut dixere veteres, studium praestantius, locupletissimum quemque* adlatrandi, *et contra innocentes pro nocentibus latrocinium.*“ Martialis Epigr. V, 62. [61 v. 1] „Allatres *licet usque nos et usque, Et gannitibus improbis lacessas.*“ Suetonius in Vespas. c. 13. „*Demetrium Cynicum in itinere obvium sibi post damnationem, ac neque assurgentem, neque salutare se dignantem,* oblatrantem *etiam nescio quid, satis habuit Canem appellare.*“ Seneca de Vita beata XVII. [princ.] „*Siquis ex istis, qui Philosophiam* conlatrant, *quod solent, dixerit.*“ Vides iam, opinor, *allatrare, oblatrare, collatrare*, contumeliae loco ubique poni; adeo ut turpissime peccaverit Horatius, si partes homini *integro* dederit, quae sunt *invidi* aut *ignavi.* Ergo et ipse *allatrasti* Pantolabum scurram, et Pantilium cimicem? Nempe tu homo nihili tunc obtrectabas civi optimo, „*Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.*“ Quis autem tibi fidem habeat, de te tam male et absurde loquenti? Equidem a me impetrare hoc uumquam potero: neque dubito, quin sic olim a te profectum fuerit, „*siquis Opprobriis dignum* laceraverit, *integer ipse*“: quod vocabulum unice huic loco aptum et appositum est. Suetonius de

Rusticus, abnormis Sapiens, crassaque Minerva)
Discite, non inter lances mensasque nitentis;
Cum stupet insanis acies fulgoribus, et cum
Adclinis falsis animus meliora recusat:
Verum hic inpransi mecum disquirite. Cur hoc,
Dicam, si potero. male verum examinat omnis
Corruptus iudex. leporem sectatus, equove
Lassus ab indomito; vel (si Romana fatigat
Militia adsuetum graecari) seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco:
Cum labor expulerit fastidia; siccus, inanis
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno,
Ne biberis, diluta. foris est promus, et atrum
Defendens piscis hiemat mare: cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet. unde putas, aut

v. 14. Vulg. *Extuderit.*

Ofella cognomen erat Romanis notum, ut Lucretiorum. Velleius Paterculus II, 27. [sub fin.] *Ofella Lucretius.* Aurelius Victor in C. Mario [c. 72]: *Lucretius Ofella.* Livii Epitome lib. LXXXVIII. „*C. Marius Praeneste obsessus ab Lucretio Ofella,*“ et LXXXIX. „*Q. Lucretium Ofellam, contra voluntatem suam consulatum petere ausum, iussit* (Sylla) *interimi in foro.*“ At *Ofellus* nusquam legisse memini. OFELLIUS quidem et OFILLIUS habes apud Gruterum et Reinesium: sic Plin. Hist. VII, 49. [§ 158] *Claudia Ofilii*; et ibidem 54. [§ 184] *M. Ofilius Hilarus*: Appianus de Bello Civili lib. V. [c. 128] *Ο χιλίαρχος Ὀφίλλιος.* Iohannes tamen Saresberiensis a vulgata lectione stat, Policrat. II, 1. [princ.] „*Rusticanum et forte* Ofelli *proverbium est, Qui somniis et auguriis credit, numquam fore securum.*“ Quamobrem sine codicis scripti auctoritate nihil mutabimus.

3. *Abnormis sapiens, crassaque Minerva*] Nullus est interpretum, qui non prodiderit in suis aliquot *abnormi* haberi: in quibus sunt tres Blandinii apud Cruquium omnium veterrimi. Idem nos invenimus in Leidensi, Battelliano, et tribus aliis: Quaeritur iam, utrum sit praeferendum, *Abnormi et crassa Minerva*, an *Abnormis sapiens.* Mihi quidem posterius magis placet. *Sapiens* hic idem est, ac *Philosophus.* Quemadmodum autem *Stoicus sapiens, Academicus sapiens,* pro sectae ratione dicitur: ita Ofellus erat *abnormis sapiens*, hoc est, sapiens nullius normae, nullius sectae et disciplinae, *αὐτοδίδακτος*, natura et moribus, non doctrina et disciplina sapiens. Cicero in Laelio c 5. [§ 18] a Lambino hic olim citatus: „*Numquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium, T. Coruncanium, quos Sapientes nostri maiores iudicabant, ad istorum* (*Graecorum*) normam *fuisse* sapientes.“ Ergo *abnormis sapiens* recte dicitur et eleganter: *abnormis* vero *Minerva* non ita concinne, meo quidem iudicio.

14. *Cum labor extuderit fastidia*] *Extuderit,* inquit Acron Scholiastes, *id est, excusserit, delicias tibi eiecerit.* Recte quidem hoc ad mentem Horatii, *excusserit fastidia*: ut Seneca Ep. CXIX. [§ 15] „*Inter reliqua hoc nobis natura praestitit praecipuum, quod necessitati fastidium excussit.*“ Sed illud valde dubito, an *extuderit fastidia* possit idem esse ac *excusserit et eiecerit*: immo alterum ab altero immane quantum discrepare contendo. *Extundere* enim *aliquid*, non est excutere, ut *etiicias et expellas,* sed ut *invenias et obtineas.* Virgil. Georg. I, 133. „*Ut varias usus meditando* extunderet *artes*“: hoc est, ut recte Servius exponit, *studiose repe-*

Carne tamen quamvis distat nihil, hac magis illa;
Inparibus formis deceptum te patet. esto.
Unde datum sentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontisne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? laudas, insane, trilibrem
Mullum; in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. quo pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit, his breve pondus.
Ieiunus raro stomachus volgaria temnit.

exsuperare videtur." Nihil ergo opus est sagacissimi Nic. Heinsii coniectura, qui ad Claudiani II Cons. Stil. v. 167. fortassis ait legendum, *Coctóne adest honor idem*; sine vocalis elisione. Hoc enim multo adhuc durius est et horridius: quippe vocalis brevis nusquam hiatum facit, sed semper eliditur, ut docui ad Carm. III, 14. v. 11. Equidem, siquid mutatum vellem sic potius legerem, „Coctóne etiam est *honor idem?*" Etiamne cocto honor idem est? Sane codex Battelianus, *Cocto num est honor*: Galeanus vero et alter, *Cocto nec adest.*

29. *Carne tamen quamvis*] Quam sudent hic et omnia moliantur interpretes, quo verborum constructionem explicent et evolvant, vide, si vacat aut copia est, apud ipsos. Nos sic in vulgata lectione, quam omnes fere exhibent scripti editique libri, simplicissime verba ordinamus: „*Carne tamen quamvis distat nihil, hac magis illa; Imparibus formis deceptum te patet. Esto. Unde datum sentis, lupus hic, Tiberinus an alto Captus hiet?*" *Quamvis*, ait, nihil distat, nihil excellit carne hac pavonis, magis illa, gallinae; tamen patet te, deceptum imparibus formis avium, hanc carnem illi praeponere. *Esto hoc*: concedo, permitto tibi, do veniam tuae stultitiae, ut forma hic decipiaris. *At unde* sodes dignoscis et discernis, hic lupus piscis utrumne in Tiberi an in alto mari captus sit? Certe eadem utrobique est forma: neque idem in lupo, quod in pavone, poteris praetendere. *Hac magis illa*, quod perinde est atque *hac magis quam illa*: ut Serm. II, 8. v. 17. „*Albanum Maecenas, sive Falernum Te* magis appositis *delectat.*" Lucret. V, 729. [730] „*Aut* minus hoc illo *sit cur amplectier ausis.*" Iam, opinor, in hac expositione transitio ad sequentia plana est et a proximo petita: tum et tota sententia seriesque orationis clare elucescit. Nihil ergo opus est Xylandri hariolatione, sic locum refingentis; quam et Chabotius non improbat: „*Carne tamen,* quam vis, *distat nihil hac magis illa.*" ubi praeter alia iure culpanda vocabulum *hac* prorsus redundabit. Multo minus opus illa Marcilii correctione, cariosa sane et rancida: „*Carni' tamen* (*quamvis distat nihil hac magis illa*) *Imparibus formis deceptum te patet.*" Neque enim indigna illa veterum licentia Noster usquam abusus est, ut S in fine vocis elideret: neque vero *carnis*, sed *plumarum* forma deceptus est iste ganeo. Denique etiam libenter carere possumus Torrentii opera, qui ex nescio quibus in uno et altero codice variis lectionibus sic locum constituit, „*Carne tamen quamvis distat nihil; hac magis* illam *Imparibus formis deceptum te* petere *esto.*" ubi potius scribendum fuerit, *hanc magis illa.* Quippe si *hac magis illam* legeris; sic fiet, ut caro gallinae pavonis carni praeferatur, prorsus contra poëtae mentem. Sed quod hanc emendationem funditus evertit, illud est; quod *Esto*, vox concedentis, semper orationem inchoet; numquam, ut hic, claudat.

31. *Unde datum sentis*] Hoc est, *Unde tibi datum, quod sentis*; *Unde tibi concessum, ut sentias.* Doctissimus tamen Nic. Heinsius in ora sui codicis, *Forte*, ait, *legendum*, „*Unde* ratum *sentis, lupus hic, Tiberinus an alto Captus hiet?*" Nollem factum: vulgata enim lectio, quam om-

Si te alio pravus detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhaeret,
Quinquennis oleas est, et silvestria corna;
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum; et
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natalis, aliosve dierum

v. 55. Vulg. *Pravum.*

dra apud Nasonem Heroid. IV. v. 74. „*Quemque vocant aliae vultum rigidumque trucemque. Pro rigido,* Phaedra iudice, *fortis erat.*" Porro alius poëta sic potius scripsisset, „*Sordidus a tenui* victus *distabit.*" Sed sic alibi noster Epod. I, 15. „*Roges,* tuum labore *quid iuvem meo?*" et Art. Poët. v. 237. „*Scimus* inurbanum *lepido seponere* dicto."

55. *Si te alio pravum detorseris*] Elegantissima certissimaque est Bersmanni codicis lectio: nostri enim omnes a vulgata stant: „*Si te alio* pravus *detorseris.*" qualis adiectivorum constructio sollemnis est Nostro, ut studiosus lector passim notabit. Ita Serm. II, 7. v. 71. „*quae bellua ruptis, Cum semel effugit, reddit se* prava *catenis?*" et Serm. I, 4. v. 79. „*Laedere gaudes, Inquit, et hoc studio* pravus *facis.*" ubi, si ita visum foret, *studio pravo* dicere potuisset; ut Livius XLII, 63. [§ 2] „*Non ob aliam caussam, quam* pravo studio*; quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendo.*" Ceterum hoc in loco non constructio solum figuratior, sed et ipsa sententia melior efficitur: „*nam frustra vitium vitaveris illud; Si te alio* pravus *detorseris*": *ideo* scilicet pravus, *quod* te alio detorqueas. Atqui si *pravum* legeris; *iam tum* fuisse pravum criminaberis, *priusquam* ad aliud vitium se detorserit: quod falsum est.

56. *Cui canis ex vero ductum cognomen adhaeret*] Editiones veteres dederunt, *Ex vero dictum*; et sic codices multo plures, nostri certe ad unum omnes: sic Graeci: *Ετυμολογούμενον*, quod ad verbum reddas, *ex vero dictum.* Livius I, 1. [extr.] „*Stirps virilis, cui Ascanium parentes* dixere nomen." Noster Epist. I, 7. v. 92. *pol me miserum, patrone, vocares, Si velles, inquit, verum mihi* dicere nomen": ut ibi habent tum editi antiqui, tum veterrimi aliquot codices, Graevianus, Leidensis, et alii. Sallustius Iugurth. c. 78. [§ 1] „*Ceterum situm inter duas Syrtis, quibus nomen* ex re inditum" — [§ 3] „*Syrtes a tractu nominatae.*" Ovid. Fast. II, 859. „Ex vero positum *permansit Equiria nomen.*" Sane *ex re inditum, ex vero positum* propius accedunt ad *dictum*, quam ad *ductum.* Tolerabilis itaque ea lectio est; ut mirum adeo non sit, si adhuc nonnullis placeat. *Ductum* tamen hic iure reposuerunt ex vetustissimo codice Blandinio. Sic Naso Fast. I, 467. „*Ipsa mone, quae nomen habes a carmine* ductum." et Fast. III, 387. „*Iam dederat Saliis: a saltu nomina* ducunt": ubi vide Heinsium. Idem ibidem v. 733. „*Nomine ab auctoris* ducunt *Libamina nomen.*" Noster Serm. II, 1. v. 65. „*num Laelius et qui* Duxit *ab oppressa meritum Carthagine nomen.*" Cicero De Nat. Deor. II, 27. [§ 68] „*Nec longe absunt ab hac vi dii Penates, sive a penu nomine* ducto" etc. Et ibidem III, 24. [§ 62] „*Nullum est nomen, quod non possis una litera explicare, unde* ductum *sit.*" Ceterum codex vetustus Pulmanni, „*Cui canis ex vero dictum cognomen* adhaesit": Sic Serenus Sammonicus c. LXV. [c. LXIV v. 1101], ubi hunc locum imitatus est, „*Interdum existit turpi verruca papilla; Hinc quondam Fabio* verum cognomen adhaesit." Sed in Flacco recte habet *Adhaeret.* Hic enim de Avidieno vivo, Sammonicus de Verrucoso mortuo locutus est.

59. *Cuius odorem olei*] Vide modo locum: „*Cuius odorem olei nequeas perferre* (*licebit Ille repotia, natales, aliosve dierum Festos albatus*

Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. vides, ut pallidus omnis
Cena desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque praegravat una,
Atque adfligit humo divinae particulam aurae.
Alter, ubi dicto citius curata sopori

v. 79. Vulg. *Affigit.*

79. *Atque affigit humo divinae particulam aurae*] *Affigit* et veteres editiones habent, et omnes omnium codices; praeterquam quibus usus est Lambinus, quorum duodecim, si fides est, *adfligit* praeferebant. Nos sane in nullo id vidimus. Neque vero id multum refert, utrum ulli qui nunc quidem extant, ita habeant necne: cum satis constet tam ex alio Flacci loco Serm. 1, 1. v. 81. quam ex multis aliorum auctorum, voces *Affigere* et *Affligere* passim a Librariis confundi solere. Hoc igitur hic agamus; non utra lectio plures codices sponsores habeat, sed utra melior, loco aptior, et ad sententiam convenientior. Et de hoc quidem litigant Interpretes; neque ullus litigandi finis erit, nisi si auctor ab umbris excitatus controversiam ipse dirimat. Quippe utraque lectio proba est; ut necesse sit hanc illi, illam alteri pro vario hominum gustu magis placere. Ceterum *affigere humo* quid sit, norunt omnes; *affligere humo* est cum vi et impetu terrae illidere. Ovidius [Met.] XII, 139. „*Quem super impulsum resupino pectore Cygnum Vi multa vertit*, terraeque adfixit *Achilles*." et XIV, 206. „*quo vidi bina meorum Ter quater* affligi *sociorum corpora* terrae." Auctor Octaviae v. 685. „Affligat humo *violenta manus Similes nimium vultus dominae.*" Florus IV, 12. [princ.] „*Mulieres, deficientibus telis, infantes ipsos* Afflictos humo *in ora militum adversa misere.*" Valerius Max. IX, 2. 4. „*Infantesque alios in conspectu parentum* humo infligi *iussit.*" Tacitus Hist. I, 41. „*Dereptam Galbae imaginem* solo affixit." Sueton. Domit. c. XXIII. „*Clypeos et imagines eius coram detrahi, et ibidem* solo affligi *iuberet.*" Silius Italicus lib. VII. [v. 612] „*trepideque levantem Membra* afflicta solo, *pressa violentius hasta Implicuit terrae.*" Lucanus, II, 31. „*Hae lacrimis sparsere deos, hae pectora duro* Adfixere solo." Ubi tamen acutissimus Io. Frid. Gronovius, Observ. IV, 8. ex Manuscriptis suis reponit *Adfixere*: neque enim, ait, impetu se humi prosternebant, sed procumbebant duntaxat. Nollem hoc a viro sagacissimae naris profectum. Recte enim ibi habet, *Adfixere*; idque vel epitheton *duro* satis ostendit. Id enim rem exaggerat, quod etiam *duro* et marmoreo templorum solo pectora adfixerint. Frigebit autem epitheton, si placide et lente procubuerint: nihil enim tum interefit, *durone* dixeris an *molli*. Quid quod in magno luctu sollemne erat humo corpora affligere, et capite et pectoribus solum tundere, ut pluribus probare facile foret, si id nunc agere-mus. Sic de sene Amphitryone Seneca in Herc. Fur. v. 1317. „*Vivamus: artus alleva* afflictos solo, *Theseu, parentis*": et Hypsipyle apud Statium Theb. V, 602. [592] „*huc magno cursum rapit effera luctu, Agnoscitque nefas;* terraeque illisa *nocenti Fulminis in morem, non verba in funere primo, Non lacrimas habet.*" et de sene Gordiano Capitolinus in Maximinis c. XIV. „*Gordianum, reclamantem et se* terrae affligentem, *opertum purpura imperare coëgerunt.*" Unde et in illo Silii de legatis Saguntinis; lib. I. sub finem [v. 674], „*Tandem ut finilae voces; (miserabile visu)* Affigunt *proni squallentia corpora* terrae." non dubitem reponere *Affligunt*, repugnante licet Dausqueio, et eo multo maiore Gronovio. Atque satis iam, opinor, superque Lambino tulimus suppetias, qui copiose hunc locum enarrans eo maxime ad incitas redactus est, quod *affligere ad terram* compluribus exemplis, *affligere terrae* vel *humo* ne uno quidem confirmare potuit. Iam autem, si locutio tam bene se tuetur, haud minus, puto, et

Rancidum aprum antiqui laudabant: non quia nasus
Illis nullus erat; sed, credo, hac mente, quod hospes
Tardius adveniens vitiatum commodius, quam
Integrum edax dominus consumeret. hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset.
Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem
Occupat*) humanam? grandes rhombi, patinaeque
Grande ferunt una cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum; cum deerit egenti

quaquam tamen ambigo, quin altera illa, quam clare habet Codex Reginensis, sola vera et sincera sit; dummodo pro *que* ex coniectura reponas *ve*: „Sive *diem festum rediens advexerit annus:* Seu *recreare volet tenuatum corpus; ubi*ve *Accedent anni,* et *tractari mollius aetas Imbecilla volet.*“ Quo pacto orationis cursus sic continuabitur; Hic poterit ad melius transcurrere, *sive* dies festus sit; *seu* labore exhaustus recreare se volet; *ubive,* vel *sive ubi* senescere se sentit. *Ve* enim particula disiunctiva cum *seu* et *sive* tertium locum obtinere solet. Sic Noster Carm. IV, 2. [v. 13 et 21] „Seu *per audaces nova dithyrambos.* Seu *deos regesve canit deorum.* Sive *quos Elea domum reducit. Flebili sponsae iuvenemve raptum.*“ Et Arte Poët. v. 63. „Sive *receptus terra Neptunus — sterilis* ve *diu palus* — seu *cursum mutavit.*“ et Carm. III, 4. [v. 4] „Seu *voce nunc mavis acuta* Seu *fidibus citharave Phoebi.*“ et I, 22. [v. 7] „Sive *per Syrtes iter aestuosas,* Sive *facturus per inhospitalem Caucasum,* vel *quae loca.*“ Recte igitur hic habet *Ubive*: atque hoc modo evitabitur ambiguitas vocabuli *Ubique*; quae legentem continuo offendit.

95. *Aurem Occupat humanam*] Plures vetustioresque codices *occupet*; et sic nostri Reginensis, Leidensis cum aliis quinque; atque hoc Lambino et Cruquio Torrentioque placuit; „*Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem* Occupet *humanam?*“ *Fama* est vox τῶν μέσων, nunc *bonam* nunc *malam* significans: itaque haec erit constructio: *Das aliquid famae, quae bona et iucundissima sit?* Verum hoc pacto non *aurem humanam*, sed *aurem tuam* rectius dixisset. Quare malim hic sequi alios codices, licet numero et antiquitate inferiores, in quibus sunt Magdalenensis et Collegii Trinitatis cum editionibus priscis; „*Das aliquid famae? quae carmine gratior aurem* Occupat *humanam*“: Ubi *famae* absolute positum est pro *bonae famae.* Sic Seneca Clementia lib. I, 15. [§ 5] „*Quilibet nostrum debuisset adversus opiniones malignas satis fiduciae habere in bona conscientia: principes multa debent etiam* famae dare.“ Tacitus Annal. I, 7. [sub finem] „Dabat *et* famae; *ut vocatus electusque potius a Rep. videretur.*“ Iam autem *bona fama*, existimatio, laus, *humanas aures* iucundissime afficit. Plinius Epist. VII, 32. [extr.] „*Est enim, ut Xenophon ait,* ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος.“ Locus extat in Hierone [c. 1 § 14], ubi Simonides loquitur; Τοῦ μὲν ἡδίστου ἀκροάματος ἔπαινου οὔποτε σπανίζετε· τοῦ δ' αὖ χαλεπωτάτου, λοιδορίας ἀνήκοοί ἐστε. Cicero pro Archia c. 9. [§ 20] „*Themistoclem dixisse aiunt, cum ex eo quaereretur, Quod* acroama *aut cuius vocem libentissime audiret: Eius, a quo sua virtus optime praedicaretur.*“ Eleganter hic Porphyrio: „*Hoc Antisthenes dixisse traditur: Is enim cum vidisset adolescentem luxuriosum Acroamatibus deditum, ait, Miserum te, adolescens, qui numquam audisti summum acroama, laudem tuam.*“ Ergo *occupat* elegantius hic et verius quam *occupet.*

* [Occupat *pro* Occupet *reponendum iussit Bentl. praef. ed. pr.*]

O magnus posthac inimicis risus! uterne
Ad casus dubios fidet sibi certius? hic qui
Pluribus assuerit mentem corpusque superbum;
An qui contentus parvo metuensque futuri,
In pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latius usum,
Quam nunc accisis. videas metato in agello
Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profesta
Quicquam, praeter olus fumosae cum pede pernae.
Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus; bene erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hoedo: tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas, cum duplice ficu.
Post hoc ludus erat cupa potare magistra.

v. 118. Vulg. *Ac* m. *cum.* 123. *Culpa.*

113. *Integris opibus novi non latius usum*] Scripti omnes editique *Latius*: at Henricus Stephanus ex coniectura, plaudente Cruquio, *Lautius*: acutissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *Laetius*. Dolet dictum hoc a viro praestantissimo. Siquidem melior longe est Stephani correctio. Ulpianus Digest. V, 3, 25. [§ 12] „*Si quis re sua* lautius usus sit *contemplatione delatae sibi hereditatis*." et infra ibidem [§ 16], „*Si quid* lautius *contemplatione hereditatis impendit*." et iterum [§ 16], „*Utique enim, etsi non tam* laute *erogasset, aliquid tamen ad victum cottidianum erogasset*." Sed nihil in Nostro mutandum: accederem potius ad Duareni sententiam, qui in Ulpiano *Latius* substituit. Iuvenalis Sat. XIV, 234. „*Nemo satis credit tantum delinquere, quantum Permittas: adeo* indulgent sibi latius *ipsi*." Recte igitur *Latius uti*; ut contra *Anguste uti*. Caesar de Bello Civili III, 16. [§ 1] „*Rem frumentariam expediendam, qua* anguste utebatur." Sic *res angusta, res arcta*. Eodem redeunt *largius uti, laxius uti*. Sallustius Catil. XVI. [§ 4] „*Plerique Sullani milites*, largius suo usi, *rapinarum et victoriae veteris memores, civile bellum exoptabant*." Seneca de Brevitate Vitae c. VIII. [§ 2] „*Nemo aestimat tempus*: utuntur illo laxius, *quasi gratuito*."

118. *Ac mihi, cum longum*] Miror, unde malum huc pedem intulerit illud *cum*, cum omnes codices et editiones vetustae habeant *seu*. *Seu hospes, sive conviva*. Quid manifestius?

123. *Post hoc ludus erat culpa potare magistra*] Locus omnium difficillimus, quique Interpretibus summam molestiam creavit. Nobis quoque pro pensi nostri ratione iam eadem adeunda est alea: quae si post tot et tantos viros melius forte aut saltem non deterius cesserit, erit quod ab aequo lectore vel gratiam vel veniam impetremus. Iam primum id ab omnibus testatum est, universos qui adhuc visi sunt codices uno consensu habere, *culpa magistra*. Id quid sibi velit, et an huic sententiae possit adaptari, iam disquirendum erit. Cato in Diris [v. 159]. „*Istius atque utinam facti mea* culpa magistra *Prima foret: letum vita mihi dulcius esset*." ubi *magistra istius facti*, sive Veneris furtivae, est *dux, inventrix, auctor*. Eodem sensu Curtius III, 5. [2 § 15] „*Adhuc illa disciplina* paupertate magistra *stetit*." Cicero [Offic. I, 35 § 129], „*Natura ipsa magistra ac duce*."

Ex his, opinor, abunde constat *Cuppam* sive *Cupam*, grande vas esse; cuius quidem *aedificandae* rationem docet Cato cap. XXI. Quod autem viri eruditi tradunt, cuppam etiam poculum notare, ut in linguis hodiernis *Cup*, et apud Hesychium *Κύββα, ποτήριον*; id sane gratis dicunt et sine ullo auctore. Ipsum enim Hesychii *Κύββα* mendosum est pro *Κύμβα*. Athenaeus XI, 9. [c. 65, p. 483°] *Κύμβα ποτήριον Απολλόδωρος Παφίους*. Hoc ipsum voluit Hesychius; sed deceptus est, ut saepe alias, similitudine literarum *μ* et *υ*: sic enim *τὸ β* ante aliquot saecula scribere solebant. Tum autem, quod ex Naevio citant, *„Qui duas cuppas mero plenas exhausit,“* id spurium est, et ex turbidis Huguitionis lacunis petitum. Et, si maxime genuinum foret, nihil tamen colligas ex hoc fragmento, quo minus cupa hic, ut alibi, sit dolii species, non poculi. Denique quod ex Epigrammate laudat Turnebus, *Sunt cupae, calices, cyathi*; id quidem olim ferebatur in Virgilii Copa [v. 7]: *„Sunt* cupae, calices, *cyathi, rosa, tibia, chordae, Et trichila umbriferis frigida arundinibus“*: sed in scriptis codicibus alia longe est lectio, *„Sunt* topia et calybae, *cyathi“* etc. quam solam veram esse iam diu est quod ostenderunt viri maximi, Ios. Scaliger ad locum, et Salmasius ad Historiam Augustam [ad Carin. 19, p. 822 Hack]. Quid ergo? Iam plane concidit Lambini enarratio: neque enim *cuppa* bibebant, tamquam calice, ut eius modulus pro magistro inservire posset: ut ne dicam, eandem hic ineptiam et *χαχοζηλίαν* redire, quam in Turnebi expositione iam ante fastidivimus. Ut enim *cuppa* notaverit calicem; quis tamen illud tulerit, calicem bibendi magistrum et modimperatorem dici? In eodem luto haerent Danielis Heinsii, et Theodori Marcilii interpretationes; quas proinde non est operae pretium hic ventilare. Erit etiam fortasse, qui *cupam* hic pro cado vel dolio accipiat, et ideo *cupam magistram* dici velit; quasi ea bibendi lex et conditio esset, ut tota cupa exhauriretur: quemadmodum apud Nostrum *Pholoen decebant* Carm. III, 15, 16. *„Epoti* [sic] *vetula faece tenus cadi“*; et Serm. II, 8. v. 39. *Vibidius Balatroque vinaria tota invertebant.* Hoc sane, quantum ad dictionem attinet, speciosius illis prioribus esse videatur: sed in re ipsa et decori ratione peccat. Non enim convenit, adeo damnose bibere Sapientem nostrum rusticum, ut integram cupam una caena invertat et capite sistat. Hoc non est parci illius et sobrii Ofelli, sed Trausii et Nomentani nepotum. Vir summus Nic. Heinsius in libri sui ora, *Forte*, ait, *pulpa. Pulpa* autem proprie est caro sine ossibus; at apud Persium per translationem usurpatur, Sat. II, 63. *„Quid iuvat hos templis nostros immittere mores? Et bona dis ex hac scelerata ducere* pulpa?“ Sed nequeo equidem divinare, quo sensu vir ingeniosus hoc verbum huc intruserit: neque enim caelum nec terram tangere videtur. Dicis, opinor, caussa et aliud agens hoc adnotabat; magis ut de eo postea deliberaret, quam quod tum serio probaret. Me quod attinet, (his enim repudiatis mea iam proferenda sunt) duplex mihi huc illuc mentem versanti coniectura incidit. Primo haud ita magna mutatione *nulla* substituebam pro *culpa*; *„Post hoc ludus erat* nulla *potare magistra“*: hoc est, nullis *ἀναγκοποσίας* legibus obstrictos, suo quemque, non bibacis alicuius magistrae arbitrio, potare. Hoc ipsum est, quod in rure suo Sabino beatum praedicat Noster Serm. II, 6. v. 67. *„prout cuique libido est, Siccat inaequales calices conviva,* solutus Legibus insanis*; seu quis capit acria fortis Pocula, seu modicis uvescit laetius.“ Nulla* autem *magistra*; ut Ovidius Trist. I, 5. [6 v. 23] licet nihil ibi de convivio, *„Sive tibi hoc debes*, nulla *pia facta* magistra“ et in Arte amandi, II, 479. *„Quid facerent, ipsi* nullo *didicere* magistro.“ Prudentius Hamartigenia v. 204. *„qui se corrumpere primum, Mox hominem didicit,* nullo *informante* magistro.“ Quis hoc ausit reprehendere, si codex aliquis astipularetur? Sed et aliud mihi in mentem veniebat, et vulgatae lectioni propius, et adhuc, ni fallor, ad sententiam convenientius; *„Post hoc ludus erat* cupa *potare magistra.“* Ubi *Cupa* eadem erit, quae *Copa, Caupona,*

Nam propriae telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quemquam statuit. nos expulit ille;
Illum aut nequities aut vafri inscitia iuris,
Postremum expellet certe vivacior heres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus erat: nulli proprius; sed cedit in usum
Nunc mihi, nunc alii. quocirca vivite fortes,
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

ECLOGA III.

Si raro scribes, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quaeque retexens,

v. 132. Vulg. *Postremo.* 134. *Erit. cedet.* 1. *Sic* raro *scribis.*

tur ac bibunt. Aristophanes in Pace; p. 477. Edit. Bas. [v. 1078 (1143)] *Οὐ γάρ ἐσθ' ἥδιον, ἢ τυχεῖν μὲν ἤδη 'σπαρμένα, Τὸν θεὸν δ' ἐπιψεκάζειν καί τιν' εἰπεῖν γείτονα, Εἰπέ μοι, τί τηνικαῦτα δρῶμεν, ὦ Κωμαρχίδη; Εμπιεῖν ἐμοί γ' ἀρέσκει, τοῦ θεοῦ δρῶντος καλῶς.*

132. *Postremo expellet*] Nescio, quare post Lambinum et Cruquium iam omnes fere editiones *Postremo* hic praeferant; Venetae enim et Loscheriana, et membranae omnes notae melioris *Postremum.*

134. *Erit nulli proprius, sed cedet in usum*] Ita omnes et olim et nuper editi: neque quidquam ex libris suis afferunt magni Interpretes. Solus Bersmannus in duobus *erat,* in uno *cedit* reperisse se testatus est. Lege ergo, et distingue; „*Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli Dictus* erat*: nulli proprius*; *sed* cedit *in usum Nunc mihi, nunc alii.*" Et *cedit* quidem Battelianus noster; *erat* cum ille, tum Galeanus, Magdalenensis, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis habent. Quae sine dubio vulgata lectione meliora sunt. Si *cedit* hic admittis, perpetui temporis erit; et *cedit mihi* etiam praeteritum tempus includet, cum Ofellus agri dominus erat. At si *cedet* legis, tum non recte addideris *mihi Ofello,* utpote iam possessione depulso. Dicendum utique fuerit, *Nunc huic, nunc alii*; huic scilicet Umbreno. Quare recte habent *erat* et *cedit.* Ceterum et alio modo ordinare verba et construere potes; „*Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli, Dictus erat nulli proprius; sed cedit*" etc. ubi *dictus erat proprius* perinde erit ac *datus, donatus, dicatus, constitutus.* Virgil. Aen. I, 77. [73] „*Conubio iungam stabili*, propriamque dicabo." ubi notat Servius, tam a dico dicas, *dicatus,* quam a dico dicis *dictus* eodem sensu usurpari; ut in illo Aen. VI, 138. „*Aureus et foliis et lento vimine ramus Iunoni infernae* dictus *sacer.*" *dictus,* inquit, *dicatus.* Sic agrum, pecuniam, vel aliud quid doti *dicere,* est constituere. Ergo, ait, hic ager nunc sub Umbreni, nuper sub Ofelli nomine, nulli proprius et perpetuus a natura dicatus, constitutus erat.

1. *Sic raro scribis*] Permansit hoc ex editionibus priscis. Tres Blandinii et alter apud Cruquium, SI *raro scribis*: duo Pulmanni, SI *raro* SCRIBES; *scribes* etiam tertius habet. Repone igitur, „SI *raro* SCRIBES, *ut toto non quater anno Membranam poscas, scriptorum quaeque retexens, Iratus tibi, quod vini somnique benignus Nil dignum sermone canas: quid fiet?*" Atque hoc est quod voluit Acron Scholiastes; „*Quid fiet? Hyperbaton,*" inquit, „*a superioribus, si raro scribis — quid fiet?*" Ita Terentius Phorm. IV, 4. [v. 12] „*cedo nunc porro, Phormio Dotem* si

Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro,
Eupolin Archilocho? comites educere tantos?
Invidiam placare paras, virtute relicta?
Contemnere, miser. vitanda est inproba Siren
Desidia; aut quicquid vita meliore parasti
Ponendum aequo animo. Di te, Damasippe, Deaeque
Verum ob consilium donent tonsore. sed unde
Tam bene me nosti? Postquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta est; aliena negotia curo,
Excussus propriis. olim nam quaerere amabam,
Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus aere;
Quid sculptum infabre, quid fusum durius esset:
Callidus huic signo ponebam millia centum:
Hortos egregiasque domos mercarier unus
Cum lucro noram: unde frequentia Mercuriale
Inposuere mihi cognomen compita. Novi;
Et miror morbi purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mire novus; ut solet, in cor

v. 12. Vulg. *Archilochum.* 27. *Et morbi miror.*

lecto scilicet lucubratorio: ut Serm. I, 4. v. 133. „*neque enim cum* lectulus *aut me Porticus excepit, desum mihi.*“ Seneca Epist. LXXII. [§ 2] „*Quaedam sunt, quae possis et in cisio scribere: quaedam* lectum, *et otium, et secretum desiderant.*“ Catullus XXXII. [XXIX vel XXXI v. 10] „*O quid beatis est solutius curis? Cum mens onus reponit; ac peregrino Labore fessi venimus* larem *ad nostrum, Desideratoque acquiescimus* lecto.“

12. *Eupolin, Archilochum, comites*] Venusta lectio est in codice Reginensi, etsi a manu secunda: „*Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro, Eupolin* Archilocho*? comites educere tantos?*“ Certe iratis Musis natus sit oportet, qui vulgata elegantiorem hanc esse non persentiscat. *Tantos* autem, *tam grandes*, tot ac tantis voluminibus: ut recte Acron; *Tantos, ad codices retulit.* Sed fortassis altius hic mendum latet: vetus enim Persii Scholiastes ad Sat. III. [v. 21] sic locum hunc profert, *Quin tu invidiam placare paras*: quam eandem scripturam inveni etiam in alio quodam Persii enarratore MSto, qui habetur in Bibliotheca Regia. Unde ex doctissimi Rutgersii [p. 429 ed. Traiect. 1699] coniectura totus hic locus sic concinnari poterit: „*Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro? Eupolin, Archilochum, comites educere?* quid, tu *Invidiam placare paras, virtute relicta? Contemnere, miser.*“ ut illud Terentii Eun. II, 2. [v. 14] „Quid, tu *his rebus credis fieri? tota erras via.*“ Sane apte satis hoc et commode exire, nemo potest inficiari: contenti tamen erimus lectione illa, quam hodie suppeditant Flacci exemplaria. Ceterum quam secundo loco coniecturam protulit idem Rutgersius [p. 430], Quincte; ut Horatium hic praenomine compellet blandiens Damasippus; eam, etsi auctori mirifice placuit, multo deteriorem esse iudico.

27. *Et morbi miror purgatum te illius*] Miror equidem, unde hoc malo pede se in omnes superiore saeculo editiones intulerit. Alium enim verborum ordinem servant, et antiquitus excusi libri, et scripti credo universi, nostri certe ad unum omnes, „*Et* miror morbi *purgatum te illius.*“ Quod et soni suavitate, et compositionis simplicitate, altero praestat.

Per medios fluviosque ruentis. clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis pater, uxor,
Hic fossa est ingens, hic rupes maxima; serva:
Non magis audierit, quam Fufius ebrius olim,
Cum Ilionam edormit; Catienis mille ducentis,
Mater, te adpello, clamantibus. huic ego volgus
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto:
Accipe, quod numquam reddas mihi, si tibi dicam;
Tune insanus eris, si acceperis? an magis excors
Reiecta praeda, quam praesens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio: non est satis: adde Cicutae
Nodosi tabulas centum, mille adde catenas:
Effugiet tamen haec sceleratus vincula Proteus.
Cum rapies in ius malis ridentem alienis;
Fiet aper, modo avis, modo saxum, et, cum volet, arbor.
Si male rem gerere insani, contra bene sani est;
Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perillî
Dictantis, quod tu numquam rescribere possis.
Audire, atque togam iubeo conponere, quisquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore;
Quisquis luxuria, tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,

v. 60. Vulg. *Fusius*. 62. *Vulgum*. 74. Insani est, c. b. sani.

60. *Quam Fusius ebrius olim*] Melius Torrentii codices quinque, Pulmannique unus, *Fufius*. Et sic a prima manu noster Reginensis. *Fufios* saepe habes apud Gruterum et Reinesium, sed nullos *Fusios*. *Fufii* etiam apud Ciceronem, Caesarem, Tacitum, alios occurrunt: sed deteriores libri passim ibi *Fusios* obtrudunt.

62. *Huic ego vulgum*] Repone *vulgus* ex duobus Pulmanni et Galeano nostro. Nusquam alibi *vulgus* masculino genere usurpat Horatius; semper neutro. Adde, quod *vulgum similem cunctum* ingratam *κακοφωνίαν* habent.

74. *Si male rem gerere insani est, contra bene sani*] Duo ex nostris, Galeanus et Regiae Societatis, „*Si male rem gerere insani, contra bene sani* est.“ Et sic credo in pluribus aliorum, etsi ipsi taceant. Res quidem parvula est: ex duabus tamen lectionibus hanc praetulerim; quia hoc pacto clare magis oratio ad sequentia continuatur.

76. *Quod tu numquam rescribere possis*] Praestantissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, ait, *legendum*, quoi. Perperam, ut opinor. *Rescribere* enim est, *reddere, solvere*; et accusativum post se trahit. Terentius Phorm. V, 7. [8 v. 29] „*Sed transi sodes ad forum atque illud mihi* Argentum *rursum iube* rescribi, *Phormio. Quodne ego perscripsi porro illis quibus debui?*“ ubi Donatus: „*Quoniam ad numerationem pecuniae antecedit scriptura*, rescribere *dicebant pro* renumerare.“ Servius ad Virgilii Aen. VII, 422. „*Scribi est dari, Rescribi reddi*; Horatius: ‘*Dictantis*, quod *tu numquam rescribere possis*.’“ Vide nos ad Epist. II, 1. v. 105. ubi illud etiam ad examen revocabimus, *Scribe decem a Nerio*.

In media iussit Libya; quia tardius irent
Propter onus segnes. uter est insanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.
Si quis emat citharas, emtas conportet in unum,
Nec studio citharae, nec Musae deditus ulli;
Si scalpra et formas non sutor; nautica vela
Aversus mercaturis: delirus et amens
Undique dicatur merito. quî discrepat istis,
Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Conpositis, metuensque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Proiectus vigilet cum longo fuste; neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum;
Ac potius foliis parcus vescatur amaris:
Si, positis intus Chii veterisque Falerni
Mille cadis, nihil est, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, si et stramentis incubet unde-
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulae, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis videatur; eo quod
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius aut etiam haec libertus ut ebibat heres,

v. 108. Vulg. *Quid.* 112. *Porrectus.*

108. *Quid discrepat istis?*] Miror plerasque editiones *quid* hic obtrudere: cum Venetae antiquae et Loscheriana *qui* recte dedissent: quibus astipulantur quicquid usquam fere est codicum scriptorum. „*Qui*, i. e. *quomodo*: ut Acron Scholiastes. Ita infra v. 260. „*Amator exclusus qui distat?*“

112. *Porrectus vigilet cum longo fuste*] Iam antea, Carm. scilicet III, 10, 3. et Epod. X, 22. pro *porrectus*, quod omnes ibi codices quasi de compacto perperam exhibebant, substituimus *proiectus*. Atque hic quoque vox eadem reponenda erit, quantumvis reclamantibus librariis, quorum paucis datum erat habere nasum. „*Si quis ad ingentem frumenti semper acervum* Proiectus *vigilet cum longo fuste.*“ Quid enim hic facit *porrectus*? An tu credis avarum hunc, sordidum et triparcum, in molli lectulo et culcitra plumea ad acervum frumenti decubuisse? atque adeo prae deliciis membra sibi exporrexisse? Certe id denotat *porrectus*, ut Serm. II, 6. v. 106. „*Ergo ubi purpurea* porrectum *in veste locavit.*“ et ibidem v. 88. „*Cum pater ipse domus palea* porrectus *in horna*“: molliter enim tum et delicate recubuit mus ille rusticus, cui recens palea pro cubili erat. Prudentius Hamartig. v. 856. „*Illic purpureo latus* exporrecta *cubili Floribus aeternis spirantes libat odores.*“ Immo vero nudo, opinor, solo vel vili stramine *proiectus* vigilabat ille, Euclionum omnium miserrimus. Silius Italicus lib. XV. [v. 109] „*Stramine* proiectus *duro patiere sub astris Insomnes noctes.*“ Statius Theb. [I] v. 587. „*viridi nam cespite terrae* Proiectum *temere, et patulo caelum ore trahentem.*“ Vide plura ad Carm. III, 10. v. 3. Ceterum *porrectus* et *proiectus* passim a Librariis confundi testantur, qui Catullum, Ovidium, alios ad scriptorum codicum fidem ediderunt.

Nec ferro ut demens genetricem occidis Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente?
Ac non ante malis dementem actum Furiis, quam
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin, ex quo est habitus male tutae mentis Orestes,
Nil sane fecit quod tu reprehendere possis:
Non Pyladen ferro violare, aususve sororem est
Electram: tantum maledicit utrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus et auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla vappamque profestis,
Quondam lethargo grandi est oppressus; ut heres
Iam circum loculos et clavis laetus ovansque

v. 133. Vulg. *Occidit.* 139. *Est* deest.

modo id scelus perpetres: siquidem matrem interimis, certe insanus haberi debes. Nullam aliam, si sapis, in recepta lectione sententiam quaeres. Sane quattuor apud Pulmannum codices pro *quid enim* QUID NI exhibent. Quippe *enim* in scriptis exemplaribus hoc fere modo (*n.*) compendiose notatur; unde proclivis erat librariis lapsus a *quid ni* ad *quid enim*, et vicissim. Porro et *tu* in illis quae sequuntur, *Neque tu hoc facis Argis*, facile pro *n* sive *enim* decipere potuit; quin et a codice Reginensi omnino abest. Levi igitur brachio sic versum concinnare poteris, *„Incolumi capite es?* QUID NI? *neque* ENIM *hoc facis Argis.“* quorum alterum a scriptis codicibus venit, alterum ab eruditissimi Lambini coniectura. *Quidni incolumi?* ait Stoicus, urbane et εἰρωνικῶς: *neque enim aut Argis aut ferro matrem iugulas; ut pro Oreste habendus sis.* Eadem facetia, Noster alibi Art. Poët. 382. *„Qui nescit; versus tamen audet fingere.* quid ni? *Liber et ingenuus, praesertim census equestrem Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.“* Equidem, ut vulgatam lectionem, demta interrogatione, non improbo: ita hanc fortiorem et elegantiorem esse plures, opinor, censebunt.

133. ***Ut demens genetricem occidit Orestes***] Ita sane: quia in proximo erat nominativus *Orestes*, tertiam in verbo *occidit* personam nobis dederunt, ut supra Epod. X, 22. *Iuverit* substituerunt pro *Iuveris*; nempe quia *praeda* id flagitare videbatur. At quanto melius Pulmanni codices duo, Bersmanni unus, ex nostris Regius et Magdalenensis et Lambethanus et a prima manu optimus Reginensis, *„neque tu hoc facis Argis, Nec ferro, ut demens, genetricem* occidis, *Orestes.“* Sententia quidem eadem utrobique est: at orationem hoc modo nitidiorem venustioremque fieri, hospes plane in poëtis sit, qui non ultro agnoscat.

137. ***Male tutae mentis Orestes***] Non placuit hoc summo viro Nic. Heinsio: *„Forte,“* ait, *„male* MOTAE, *ut infra* v. 278. *‘commotae crimine mentis.’“* Scilicet haud meminerat medicorum verbum esse *Tutus*, perinde fere ac *sanus, incolumis.* Celsus II, 3. [p. 32, 34 Daremb.] *„Haec valetudo, ut spatium aliquod habebit, sic* tuta *erit.“* II, 8. [p. 45, 17] *„Alvus in hac valetudine ea* tuta *est, quae quotidie coacta, eaque convenientia his quae assumuntur reddit.“* et ibidem [p. 45, 36]: *„In quo omnia haec sunt, is ex toto* tutus *est.“* Ergo eleganter dictum est, *male tutae mentis*, ut *male sanae*: neque quidquam hic immutandum.

139. ***Aususve sororem Electram***] Pulmanni liber optimus cum Regio addunt *est: aususve sororem* EST *Electram.* Recte. Librarii pro more suo omiserunt; quia Hexameter citra id integer est.

Quid refert, morbo, an furtis pereamve rapinis?

v. 157. Vulg. *Pereamque.*

fertur in eius sedem intrusit: *ineptam* scilicet alteram et *corruptam* clamitans, quippe *octusse* numero singulari, non *octussibus* numero multitudinis dictum oportuisse. Hunc sequuntur Cruquius Torrentiusque, etsi inviti quodammodo et repugnantes. Ita demum evenit, ut quod germanissimae Latinitatis et nativae elegantiae est, indignis modis quasi furca hinc eiiceretur. Nos pro more et penso nostro pergemus de Horatio bene mereri; et veram lectionem, neglegentia interpretum proditam, postliminio revocabimus: „*Quanti emtae? parvo. quanti ergo?* OCTUSSIBUS." Utrumvis quidem recte dixeris, *Ptisanarium oryzae vênit octusse*, vel *vênit octussibus*: magis tamen amabant veteres in hac locutione numerum pluralem. Cicero De Officiis II, 17. [§ 58] „*Ne Marco quidem Seio vitio datum est, quod in caritate* asse *modium populo dedit.*" Vides hic numerum singularem: sed Livius, Plinius aliique pluralem maluerunt. Livius IV, 16. [§ 2] „*L. Minucius bove aurato donatus est, ne plebe quidem invita, quia frumentum Maelianum* assibus *in modios aestimatum plebi divisit.*" Plinius Hist. XVIII, 3. [§ 15] „*Manius Marcius aedilis plebis primum* (lege *primus*) *frumentum populo in modios* assibus *donavit.*" Et mox [§ 16], „*Trebius in aedilitate* assibus *populo frumentum praestitit.*" Et iterum [§ 17], „*M. Varro auctor est, cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos*, assibus *singulis* (lege *singulos*) *farris modios fuisse.*" Festus in voce Peculatus [p. 237 col. 1 l. 20 Muell.]: „*Postquam aere signato uti coepit populus R. Tarpeia lege cautum est, ut bos* centussibus, *ovis* decussibus *aestimaretur.*" Animadvertis, opinor, non modo *assibus modios* gemino plurali dici; sed et *assibus frumentum*, *bovem centussibus*, *ovem decussibus* altero singulari: plane ut apud Nostrum, *ptisanarium octussibus.* Quod perinde est, ac si diceret, *singula id genus ptisanaria de medicorum officinis octussibus emi solere.* Sic itaque loquebantur; *Hoc quidem*, *quod in manibus fero*, *ptisanarium* octusse *sive octonis assibus emtum est: hoc genus ptisanarium* octussibus *emitur.* Posteriorem autem phrasin hic usurpavit medicus; quia non unicó ptisanario ingesto sanari potuit Opimius; sed pluribus quotidie opus habuit, donec paullatim integre convalesceret. Itaque uno responso et pretium ptisanarii indicavit Medicus; et illud insuper significavit, plura id genus sumi oportere. Quo damno exanimatus ille avarus, continuo exclamat, *Eheu, quid refert, morbone an medendi sumptibus peream.* Rectius igitur *octussibus* hic legemus; quod et editiones veteres et omnes omnium codices exhibuerunt. Nam quod Lambinus suspicatur, olim hic extitisse *oct' assibus*: quia *U* litera in libris aliquot litura non vacabat; in ea re, credo, fallitur: et potius est, ut *octossibus* fuerit; quod in codice Regio habetur, litera U superne adscripta. Tum autem, quod Cruquius memorat, in vetustissimo Blandinio esse *oct. assibus*, id quidem a manu secunda interpolatum fuisse veri simillimum est: nam in ea re subinde annotanda nimium is indiligens erat. Sic in Magdalenensi nostro nunc quidem *octoassibus* praefertur; at a principio erat *octussibus*, ut rasura et literae vestigia manifeste indicant.

157. *An furtis pereamque rapinis*] Ita olim dederunt editiones priscae: mox exorta est interpolatorum natio, qui NE pro *que* passim ediderunt; „*Quid refert morbo, an furtis, pereamne rapinis?*" Quod ne Latinum quidem est: *ne* enim in hac locutione semper antecedit τὸ *an*, numquam subsequitur; ut Carm. II, 3, 21. „*Divesne prisco natus ab Inacho Nil interest*, an *pauper.*" Hoc igitur, ut sane meritum erat, repudiato, veterem lectionem *que* in sedes pristinas restituerunt Lambinus et Cruquius. Sed cum codices ex nostris aliquot, Regius scilicet, Galeanus, et Magdalenensis clare habeant *ve*; idque ipsum voluisse videantur, qui *ne* hic exhi-

Non est periurus, neque sordidus. inmolet aequis
Hic porcum Laribus. verum ambitiosus et audax.
Naviget Anticyram. quid enim differt, balatróne
Dones quicquid habes, an numquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusî duo praedia, dives

v. Vulg. 166. *Barathrone.*

Priscianus p. 691, ubi et tres manuscriptos in eadem lectione consentire vidi, „*Quod latus aut renes morbo* tentantur *acuto*.“ *Quod* indicativum modum hic recipit, ut supra v. 120. „*eo* quod *Maxima pars hominum morbo* iactatur *eodem*.“ Revocetur itaque antiqua scriptura, nullo suo merito de avitis sedibus depulsa. Ceterum imitatus est Serenus Sammonicus cap. III. [II; v. 29] „*Portio si capitis* morbo tentetur acuto.“ et XXIII. [XXII; v. 392] „*Si latus immeritum* morbo tentatur acuto.“

166. *Barathrone Dones quicquid habes*] Iam olim, ut ex Scholiastis dicere licet, locus hic ambiguae erat lectionis. Plures quidem codices, et editiones omnes habent, *Barathrone dones*: quod erit, in ventrem et ingluviem profundere: ut Epist. I, 15, 31. Maenius ille helluo *macelli barathrum* dicitur. Atque hanc enarrationem secuti sunt Tresviri Interpretes. Quam tamen si admittis; vide annon elegantius reponere possis *damnes* pro *dones*: „*quid enim differt, barathrone* Damnes *quicquid habes, an numquam utare paratis?*“ ut Sidonius Apollinaris Carm. V. vers. 325. „*post quina Vitelli Millia, famosi ventris* damnata barathro.“ Illud tamen lectionem hanc penitus evertit, quod nondum *helluones et nepotes* perstringit noster (quos versu demum 224 insectatur) sed *ambitiosos et audaces* hic sugillat, ut recte vidit vir egregius Dan. Heinsius. Consideranda itaque est alia, quam suppeditant codices nostri Reginensis et Galeanus, et Scholiastae quoque agnoscunt; „*quid enim differt,* balatro ne *Dones quicquid habes, an numquam utare paratis?*“ hoc est, *dones ne et profundas quicquid habes, ut balatro.* Balatro autem est homo nihili, decoctor, qui sua stulte prodigit. Glossae Labbaei: *Ἄσωτος, ganearius, luxuriosus, prodigus, profusus, sumtuosus, balatro.*“ Varro de Re Rust. II, 5. [§ 1] „*Videbo iam vos, inquit,* balatrones, *et huc afferam meum corium et flagra.*“ Lucretius III, 968. [954] „*Aufer abhinc lacrimas,* balatro, *et compesce querelas.*“ Ita verissime emendavit Nic. Heinsius ad Ovidii Amor. III, 3. [v. 1] cum scripti codices ibi *barathro* habeant, ut hic apud Flaccum. Profecto sua se facilitate et bonitate satis commendat haec lectio, *Balatróne*: atque illud haud levem ei gratiam conciliat, quod Nic. Heinsio placuerit: adhuc tamen restat altera, in duobus codicibus a Bersmanno reperta, quae fortassis omnibus palmam praeripere suo iure mereatur. „*quid enim differt,* balatroni *Dones quicquid habes, an numquam utare paratis?*“ Certe particula disiunctiva *Ne* tuto hinc abesse potest; ut Epist. II, 2. v. 166. „*Quid refert, vivas numerato nuper,* an *olim?*“ et Serm. II, 7. v. 58. „*Quid refert, uri virgis ferroque necari Auctoratus eas,* an *turpi clausus in arca?*“ Iam autem sententia erit, Quid differt, utrumne avarus numquam rebus partis utare, an ambitiosus et *audax* sive turbulentus, seditiosus, bona omnia profundas in aucupanda plebis gratia et suffragiis venandis? *Dones balatroni*, ut Serm. I, 2. v. 56. „*Qui patrium* mimae donat *fundumque laremque.*“ *Balatrones* autem et eiusmodi nebulones nullius bonae frugis sectari et comedere solebant ambitiosos, qui muneribus ludisque exhibendis, et pauperibus sportula deliniendis, aliisque id genus sumtibus, largos se benignosque esse et haberi studebant. Unde illud initio Sermonis I, 2, 2. „*Mendici, mimae,* balatrones, *hoc genus omne Moestum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli; Quippe* benignus *erat.*“ Favent quoque huic lectioni appositissima loca Vopisci in Carino c. 20. et 21. [c. 19 et 20] ubi Iunium quendam Messallam, plane *ambitiosum* hunc Ho-

Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors;
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per Divos oratus uterque Penatis,
Tu cave ne minuas, tu ne maius facias id,
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Praeterea, ne vos titillet gloria, iure-
Iurando obstringam ambo: uter aedilis, fueritve
Vestrum praetor, is intestabilis et sacer esto.
In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, et aëneus ut stes;
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?

v. 183. Vulg. *Aut aeneus.*

disses, *Cum dixti mihi, Sume, tolle,* dono: *Deberem tibi, Paete, pro ducentis. At nunc cum* dederis *diu moratus, Sex sestertia, Paete,* perdidisti.“ Seneca de Benef. VI, 4. [§ 6] „*Si cum daret, suspiravit, vultum adduxit,* perdere *se cre[di]dit, non* donare.“ VII, 32. „*Non est magni animi* dare et perdere: *hoc est magni animi* perdere et dare.“ De Vita Beata XXIV. [§ 2] „*Quid tu, inquis, recepturus* donas? *immo, non* perditurus.“ Tacitus Hist. I, 30. „*Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit:* perdere *iste sciet, non* donare*).“ Ceterum *perdere talos* non solum extra lusum, sed in ipso etiam lusu potuit Aulus; cum frater scilicet Tiberius, ludo lucroque attentior, omnes illius talos victor auferret. Elegantissimus locus est apud Apollonium Rhodium, ubi Cupidinem et Ganymedem inducit talis aureis ludentes; quorum ille astutus et nequam simplici Ganymedi manum adierit, et os subleverit; hic omnes talos, duobus exceptis, mox et istos quoque moerens *perdiderit.* Digni sane sunt versus, qui et hic legantur; lib. III. v. 117. *ἀμφ' ἀστραγάλοισι δὲ τώγε Χρυσείοις ἅτε κοῦροι ὁμήθεες ἐψιόωντο· Καὶ ῥ' ὁ μὲν ἤδη πάμπαν ἐνίπλεον ᾧ ὑπὸ μαζῷ Μάργος Ερως λαιῆς ὑποίσχανε χειρὸς ἀγοστῷ Ορθὸς ἐφεστηώς· γλυκερὸν δὲ οἱ ἀμφὶ παρειὰς Χροιῇ θάλλεν ἐρευθος. ὁ δ' ἐγγύθεν ὀκλάδον ἧστο Σίγα κατηφιόων, δοιὼ δ' ἔχεν, ἄλλον ἔπ' αὖτως Ἄλλῳ ἐπιπροϊεὶς, κεχόλωτο δὲ καγχαλόωντι. Καὶ μὴν τούς γε παρᾶσσον ἐπὶ προτέροισιν ΟΛΕΣΣΑΣ Βῆ κενεαῖς σὺν χερσὶν ἀμήχανος.* Quare omnino reponendum est *perdere*; seu in lusu id factum esse malis, seu extra lusum: certe de Horatii corio et fama ludebant, qui primi hic substituebant *ludere.*

174. *Ageret vesania discors*] Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, inquit, *legendum, Vesania dissors.* De quo vocabulo consule ipsum, si vacat, ad Epistolam Sabini primam, vers. 35. et nos ad Carm. III, 29. v. 28. Ceterum hic potius retineo vulgatam lectionem: Avaritia quippe et Luxuria dissident inter se et discordant.

183. *Latus ut in circo spatiere, aut aeneus ut stes*] Editiones Venetae et Loscheriana, et aliae credo omnes ante Lambinum *laetus.* Quod et scriptis codicibus repugnat, et manifeste vitiosum est. Heinsius filius ex coniectura, *Forte*, inquit, *lentus*; quod et mihi in mentem venerat. Sane *lentus* et *spatiari* aptissime iunguntur, ut apud Ovidium Art. I, 67. „*Tu modo Pompeia* lentus spatiare *sub umbra.*“ Metam. II, 572. „*nam dum per litora* lentis *Passibus, ut soleo, summa* spatiarer *arena.*“ Sed illud huic emendationi incommode accidit, quod non *Aedilis* et *Praetoris* duntaxat, sed cuiusvis hominis otiosi erat, *lente in circo spatiari*: quid enim vetuit? Noster, cum a negotiis vacuus *Fallacem* Circum *vespertinumque pererrabat Saepe forum*, lente, opinor, et tardo gradu incedebat, non

*) [sciet, donare nesciet *codex*]

nequit. Prior illa, quam pluribus placuisse video, „*Rex sum. Nil ultra* quaero *plebeius. Et aequam Rem imperito*," etc. verba haec vult esse eius, qui supra ex Agamemnone quaesiverat, *Cur Aiacem sepeliri vetuisset.* Si hoc, inquit, tamquam rex, et pro imperio duntaxat iubes; ego unus de plebe nihil amplius quaero. Similis fere locus est Iuvenalis Sat. X, 72. de nece Seiani: „*sed quo cecidit sub crimine? quisnam Delator? quibus indicibus, quo teste probavit? Nil horum: verbosa et grandis epistola venit A Capreis. Bene habet:* nil plus interrogo." Posterior autem lectio totam hanc orationem Agamemnoni tribuit; „*Rex sum: nil ultra* QUAERE *plebeius: et aequam Rem imperito: ac si cui videor, non iustus; inullo Dicere, quod sentit, permitto.*" Rex, inquit, sum; hoc satis est tibi plebeio, cuius non est in regem tuum, quid aut quare faciat, curiosius inquirere: et praeterea etiam aequum bonumque est, quod iubeo: ac si tibi vel alii cuicumque iniustum hoc et iniquum videtur, impune contradicere et redarguere licebit. Mihi quidem, pace tot interpretum qui aliter sentiunt, posterior haec enarratio melior et concinnior videtur. Quippe in altera id, opinor, iure reprehendas; quod, ut primum Agamemnon dixerat, *Rex sum*; continuo ille respondet, *Nil ultra quaero.* Atqui iam *plus quaesiverat* in versu superiore, „*Ne quis humasse velit Aiacem, Atrida, vetas* CUR?" *Cur*, inquit, *vetas?* quam ob rem, qua de causa, quibus rationibus inductus, hoc vetas? Deserit ergo orationem inceptam; si statim, audito illo *Rex sum*, contentus et mutus abiturus est. Siquidem illud *Rex sum* non omnino satisfacit interrogationi *Cur vetas*: immo responsionem potius abnegat. Hoc primum: quod vel solum, nisi fallor, perspicaci lectori suffecerit. Sed et alterum etiam est, quo si non aeque, aliquatenus tamen peccat ea lectio. Quippe vox *plebeius* inclementius paullo ac convitii loco hic dicitur; et Agamemnoni quidem aptissime convenit; qui subiratus et indigne ferens a percontatore interpellari, conditionis eum suae verbo illo admonere voluit: ut Ulixes Iliad. B. v. 200. [198] *Τὸν δ' αὖ ΔΗΜΟΥ τ' ἄνδρα ἴδοι, βοόωντά τ' ἐφεύροι, Τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκε, ὀμοκλήσασκέ τε μύθῳ, Δαιμόνι', ἀτρέμας ἧσο*, etc. At contra, percontatoris hoc personae non ita belle aptatur: cur enim ipse se ultro vili pendendum indicaret? Iam autem, quod hic obiiciunt viri eruditi, Si Agamemnoni illud tribuas, *Nil ultra quaere plebeius*, pugnaturum esse cum iis quae sequuntur, „*ac si cui videor non iustus, inullo Dicere quod sentit permitto*": quomodo enim, aiunt, et vetat quaerere, et permittit? In eo certe valde falluntur, neque totius orationis oeconomiam percipiunt. Primo enim ostendit Agamemnon, se, si regium decus et fastigium tutari vellet, nullum responsum fore daturum: tamen, quod apud omnes gratiosus esse cuperet, et edicti sui aequitati fideret, paratum esse cuicumque rationem eius reddere. Quid, amabo, aut indecorum hic, aut sibi ipsi repugnans? Quin et eadem prorsus redit, siqua est quam volunt, repugnantia; sive Agamemnoni verba illa tribuas, sive plebeio. Qui enim dicit, *Rex sum*; etiam, cum tacet, praedicat *nihil ultra quaerendum esse* seu plebeio, seu nobili. Ita apud Nasonem ipse Agamemnon, ubi Briseïda sibi arrogat, Remed. Amor. v. 475. „*Est, ait Atrides, illi quam proxima forma; Et, si prima sinat syllaba, nomen idem: Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles: Si minus; imperium sentiat ille meum. Quod si quis vestrum factum hoc incusat, Achivi; Est aliquid, valida sceptra tenere manu. Nam, si* REX EGO SUM, *nec mecum dormiet illa, in mea Thersites regna licebit eat.*" Enimvero Sulmonensis ille ad hunc ipsum Flacci locum respexisse videatur. Unum tantummodo huc addam; quod, qui usu et diligenti scriptorum codicum lectione Librariorum ingenium bene noverit, facile credet, illud *quaere* interpolari potuisse ab illis sciolis, ut laboranti versui mederentur; ignaris scilicet et virtute Caesurae et ob duplicem consonantem *τὸ quaere* hic posteriorem syllabam producere: contra, si *quaero* ab Horatii manu fuisset, nusquam quemquam inventum iri, qui *τὸ quaere* vel somnio substitueret.

Mille ovium insanus morti dedit, inclutum Ulixen
Et Menelaum una mecum se occidere clamans.
Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisque mola caput, inprobe, salsa;
Rectum animi servas? quorsum insanus, quid enim Aiax
Fecit? cum stravit ferro pecus; abstinuit vim
Uxore et gnato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulixen.
Verum ego, ut haerentis adverso litore navis
Eriperem, prudens placavi sanguine Divos.
Nempe tuo, furiose. Meo, sed non furiosus.
Qui species alias, veri scelerisque tumultu
Permixtas, capiet, commotus habebitur: atque
Stultitiane erret, nihilum distabit, an ira.

o te ineptum, si putas [*mea*] *interesse, supra terram an infra* putrescam.“ Quintilianus Declam. VI. [c. 3] de proiecto cadavere: „Putrescit *interim corpus, nec totum in sicco iacet.*“

208. *Qui species alias veri scelerisque tumultu Permixtas capiet*] Locus lubricus, quem nullus Interpretum non attigit, nullus dubium adhuc et incertum non reliquit. *Veri* quidem et codices et veteres editiones exhibent; nisi quod unus Cruquianus a prima manu *veris* habuit, alter a secunda *vero*. Sane Lambinus, nondum visa Cruquiani codicis lectione, ex coniectura reposuit *alias veris*, id est, *alienas* et diversas *a veris*, sive falsas: ut Noster alibi, [Epist. II, 1, 240] „*alius Lysippo*“, [Epist. I, 16, 20] „ *alium sapiente bonoque*“: et Phaedrus III, 1. [prol. 41] „*Quod si accusator* alius Seiano *foret.*“ Contra hunc insurgunt Xylander Torrentiusque, qui *alias veri* sensu non dispari pro *alias a vero* stare posse existimant; ut *alienus* tam cum genitivo, quam ablativo sociant Latini, *alienum maiestate, officio, existimatione*; *alienum salutis, assensionis, naturae Deorum*: Graeci autem ἄλλο ἐπιστήμης, ἕτερος τοῦ κόλακος et alia id genus passim usurpant, ipso Lambino plura exempla suggerente. Equidem ex his duobus prius illud Lambini praetulerim: concinnius enim est, siquid iudico, *alias species a veris*, scil. speciebus, quam *alias a vero*, ubi in diversum genus transitur. Sic Curtius IV, 59. [c. 15 § 26] „*Sive ludibrium oculorum, sive* vera species *fuit.*“ Sed in neutra, opinor, lectione pede recto procedit oratio; sive legeris, „*Qui species* alias veris, *scelerisque tumultu Permixtas capiet*“; sive *alias veri*, quod in hac constructione eandem sententiam parit. Quid enim illo fiet, *scelerisque tumultu permixtas*? Non cognosco illum *sceleris tumultum*. Certe tumultus est, ubi res diversae et contrariae miscentur inter se et confunduntur; ut Noster Serm. II, 2. v. 75. „*at simul* assis *Miscueris* elixa, *simul* conchylia turdis, *Dulcia se in bilem vertunt, stomachoque* tumultum *Lenta feret pituita.*“ Quare vide, annon sic potius distinguenda sint verba, „*Qui species alias, veri scelerisque tumultu Permixtas, capiet.*“ Quae enarratio et olim Scholiastae Acroni, et nuperius Xylandro Torrentioque placuit. Iam enim recte *tumultum* dixeris, ubi verum et scelus permiscentur. *Verum* autem hic erit *rectum, aequum, bonum*, ut saepius apud Nostrum aliosque usurpatur. Quod divos placaverit Agamemnon, ut propitiis eis classem deduceret, hoc *verum* et rectum erat; quod ea de caussa filiam immolaverit, illud *scelus*. Itaque scelus et verum tumultu permixta; ut Virgil. Georg. I, 505. „*Quippe ubi fas versum atque nefas.*“ Catullus Epithalamio Pelei prope finem [64 v. 406], „*Omnia fanda nefanda malo permixta furore.*“ *Alias* autem *species* absolute, pro alienis a veritate, aliis ac ipse

Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat ius
Praetor, et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si qui gnatam pro muta devovet agna,
Integer est animi? ne dixeris. ergo ubi prava
Stultitia, hic summa est insania: qui sceleratus,
Et furiosus erit: quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum:
Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimoni mille talenta,
Edicit, piscator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tusci turba inpia vici,
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum
Mane domum veniant. qui cum venere frequentes,

v. 230. Vulg. *Quid tum.*

iecturae, quae per vanas imagines auctoribus suis illudebant. *Pusam aut pusillam* Cruquius dedit, *Pupam aut pupillam* Lambinus; *Putam aut putillam*, Scaliger; *Pupam aut pusinnam* Nic. Heinsius: quae omnia, cum nomina sint appellativa et *ὑποχοριστικὰ*, minime hic locum habere possunt. Quivis enim sine ulla dementiae suspicione vel *agnam* vel *catellam* vel *dorcada* vel simile aliud delicium istis vocabulis appellare poterit. Prudentius certe illi faciunt, qui *Rufam aut Rufillam* legunt; ipsa nimirum sententia flagitante non blanda verba et *ὑποχοριστικὰ*, sed vera faeminarum nomina: quale siquis *agnae* imponat, faeminam eam esse credens, proque filia nuptum daturus, is sine dubio ad agnatos et gentiles erit deducendus. Sed quid opus *Rufillam* hic, invitis codicibus, reponere? Vera sola et genuina lectio est, quam ipsi suppeditant, „Rufam *aut* pusillam *appellet.*" Ita, ut dixi, codex veterrimus Blandinius; sed eodem redit, quod in ceteris libris extat, pusillam. Et *Rufa*, et *Posilla* sive *Pusilla*, frequens mulierum cognomen. Gruterus DCCCLIX, 1. ATILIAE. M. F. POSILLAE. et CCCCLXX, 9. MELENSIA SEX. F. POSILLA. et DCCXXXVII, 8. T. POMPEIUS T. F. REGINUS POSILLAE UXORI SUAE. Reinesius XVII, 178. CASTRICIAI POSILLAI. Iterum Gruterus DCLXI, 11. OCTAVIAE*) C. L. PUSILLAE. CXV, 5. PRO SE ET IULIA PUSILLA VOTUM SOLVIT. DCI, 6. IULIAE PUSILLAE CON. SUAE. Marmora Felsin. pag. 438. L. IULIUS. ARISTEAS ET AELIA PUSILLA. Porro *Rufae* cognomen passim habes apud Gruterum et Reinesium, in gentibus Apustia, Aurelia, Calpurnia, Eppia, Flavia, Manlia, Maria, etc.

230. *Quid tum? venere frequentes*] Locus integer ita se habet: „*Edicit, piscator uti, pomarius, auceps* etc. *Mane domum veniant. Quid tum? venere frequentes. Verba facit leno.*" Ubi recte illud *venere frequentes*: sic enim et Cicero pro Quintio c. VI, [§ 25] „*Ipse suos necessarios corrogat, ut ad tabulam Sextiam sibi adsint hora secunda postridie.* veniunt frequentes. *Testificatur ille*" etc. Livius I, 50. [§ 2] „*In diem certam ut ad lucum Ferentinae conveniant, indicit: esse, quae agere de rebus communibus velit:* conveniunt frequentes *prima luce.*" Atqui his, opinor, exemplis animadvertis, illud *Quid tum* ultra perfectum trahi; atque adeo, si commode potest, recidi debere. Quorsum enim pertinuit, orationem incidere et interturbare, quasi res inexpectata sequeretur? Cui personae convenit *quid tum*? Damasippo narranti, an Horatio interloquenti? neutri certe: neque enim mirum erat, si turba illa nebulonum de re et

*) [OCTAVI. Grut.]

Filius Aesopi detractam ex aure Metellae
(Scilicet ut decies solidum absorberet) aceto
Diluit insignem baccam: quî sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen iaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitia et nugis pravorum et amore gemellum,
Luscinias soliti inpenso prandere coëmtas:
Quorsum abeant? sanin' creta, an carbone notati?
Aedificare casas, plostello adiungere mures,
Ludere par inpar, equitare in arundine longa,

v. 240. Vulg. *Exsorberet.* 246. *Sani. notandi.*

quia nulla venit, *tu mihi, somne, veni.*" Vide plura apud elegantissimum Nic. Heinsium ad Nason. II. Art. v. 11. Porro et *citata* allegat Porphyrion pro *vocata*: sed hoc rectius, ut Carm. III, 6, 30. „*Seu* vocat *institor.*"

240. *Scilicet ut decies solidum exsorberet*] Ita quidem editiones veteres; unde, dissimulantibus Lambino, Cruquio, et Torrentio, iam *in* omnibus obtinet. At in pluribus suis Pulmannus Bersmannusque *absorberet*; idemque ego in meorum meliore parte reperi: quo accedunt nonnulli, qui nimis antique *obsorberet* exhibent. Placet illud alterum, ut pote plurium exemplarium suffragiis munitum. Macrobius de re simili Saturn. II, 13. [§ 17] „*Cleopatra unionem demtum ex aure et aceto dissolutum* absorbuit." Et Plinius Hist. IX, 35. [§ 121] „*Itaque expectante quidnam esset actura* (Cleopatra) *detractum alterum* (ex aure unionem aceto) *mersit, ac liquefactum* absorbuit*)." Et paullo post [§ 122], de hac ipsa re, quam hic narrat Horatius: „*Prius id fecerat Romae in unionibus magnae taxationis Clodius tragoedi Aesopi filius; ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritae: atque ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones convivis quoque* absorbendos *dedit.*" Unde et illud forte colligi possit, sic olim dedisse Horatium; „Clodius *Aesopi detractam ex aure Metellae*": et illud *filius* ex glossemate et interpretatione fluxisse.

246. *Quorsum abeant sani? creta, an carbone notandi?*] Principio, distinctione prava iam vulgo laborat hic locus; *Quorsum abeant sani?* si enim *sani* sunt, nulla iam dubitatio est, *quorsum*, hoc est, *quo abeant*: nempe ad partes sanorum. Sic Terentius Eunucho II, 3. [v. 14] „*Nescio hercle, neque unde eam, neque* quorsum eam." Interpungendum itaque post *abeant*, *Quorsum abeant?* ut et Acron aliique viderunt. Deinde et codices aliquot tam aliorum, quam nostri, *Sani ut, creta*: quod elegantia non caret, ut alibi Serm. I, 3. v. 89. „*Porrecto iugulo historias, captivus ut, audit.*" Vide quae supra diximus ad v. 215. Sed praeterea sunt codices, qui *sani creta* habent; codex Regius *sani an creta*, ut et editiones veteres, Veneta utraque et Loscheriana. Inter utrasque has lectiones quae media venit correctio, verissima mihi videtur: „*Quorsum abeant? Sanin' creta, an carbone notati?*" *Sanin'* autem ut passim apud Comicos, *Dixin', Nostin'*. Virgilius [Aen. III, 319]; „*Pyrrhin' connubia servas?*" [XII, 797] „*Mortalin' decuit violari vulnere Divum?*" Denique NOTATI habent plures melioresque codices: non quod ex editionibus priscis nunc passim obtinet, *Notandi*. Atque illud, opinor, melius: non enim *abeunt* ablegati ad insanos, *notandi* carbone; sed iam tum *notati* illuc deportantur. Sed mira sane lectio est in codice Colbertino, et a manu secunda in Reginensi, *Samii creta:* quod annotator in margine sic enarrat, „*Creta Pythagorae Samii: is enim invenit, ut mala notarentur nigro lapillo, bona albo.*" Nugae merae, et indoctorum hominum somnia. Certe, siquid in hac lectione bo-

*) [*sic Hard.*, obsorbuit *codd.*]

Accedam? an potius mediter finire dolores?
Exclusit; revocat: redeam? non, si obsecret. ecce
Servus non paullo sapientior: O here, quae res
Nec modum habet neque consilium, ratione modoque
Tractari non volt. in amore haec sunt mala: bellum,
Pax rursum. haec si quis tempestatis prope ritu
Mobilia, et caeca fluitantia sorte, laboret
Reddere certa sibi; nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione modoque.
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis,
Gaudes, si cameram percûsti forte; penes te es?
Quid? cum balba feris annoso verba palato,
Aedificante casas quî sanior? adde cruorem
Stultitiae, atque ignem gladio scrutare. modo, inquam,
Hellade percussa, Marius cum praecipitat se,
Cerritus fuit? an conmotae crimine mentis
Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
Ex more inponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis mane senex manibus currebat, et, Unum
(Quid tam magnum? addens) unum me surpite morti
Dîs etenim facile est, orabat; sanus utrisque

cersor *ultro?*“ Seneca de Benef. VII, 26. [§ 2] *„Semper illum poenitebit, si te* ne nunc *quidem poenitet.“* Sallust. Iugurth. 31. [§ 3] *„Qui* ne nunc *quidem obnoxiis inimicis exsurgitis.“* Cicero Epist. ad Quintum fratrem III, 1. [§ 21] *„Hippodamus* ne nunc *quidem quid velim rogavit.“* Paradox. IV. [1 § 29] *„Ergo ego semper civis: tu* ne nunc *quidem.“* Epist. ad Fam. III, 6. [§ 5] *„Quod* ne nunc *quidem despero.“* XIV, 9. [XIV, 19] *Sed multa me impedierunt, quae* ne nunc *quidem expedita sunt.“* Eundem Terentii locum expressit etiam Persius Sat. V, 172. *„Quidnam igitur faciam?* NE *nunc, cum accersat, et ultro Supplicet, accedam? si totus et integer illinc Exieras, ne nunc.“* Ita ediderunt viri maximi, Pithoeus et Casaubonus: unde quivis colligat VOCET in Horatio legendum; ut hic *accersat* et *supplicet.* Sed et Persius in mendo cubat, eodem modo corrigendus: *„ne nunc, cum* accersor, *et ultro* Supplicat, *accedam? si totus et integer illinc Exieris,* ne nunc.“ *Accersor* habent tres manuscripti, Galeanus, Regius, et Collegii Trinitatis: *supplicat,* Galeanus: *ne nunc* Coll. Trin. et veterrimus Pithoei. Porro pro *ne* passim in quibusvis scriptoribus Librarii dederunt *nec*: ut Virgil. Georg. I, 124. [126] *„Nec signare quidem aut partiri limite campum.“* Ita habet et castigatissima Nic. Heinsii editio: sed repone ex veterrimo codice Romano apud Pierium, et ex Lactantio Divin. Inst. V, 5. [§ 5] „NE *signare quidem.“* Plura hoc genus errata detexerunt viri summi Gronovius pater et Graevius ad Sueton. Tiberium c. XV; quos ibi vide [in edit. a. 1672].

283. *Quid tam magnum? addens*] Cum in editionibus priscis haberetur *Quiddam magnum*; recte hic viri eruditi ex melioribus codicibus, quibus accedunt Zulichemianus, Colbertinus, Lambethanus, et a prima manu Reginensis, reposuerunt *Quid tam magnum? Non magnam,* ait, *rem postulo; ut unum saltem ex tot millibus morti eripiatis: vobis certe, o dî, hoc factu facillimum est.* Poterat quidem eodem plane sensu dixisse, *Quid tam parvum?* ut Persius Sat. V. vers. 120. *„Nil tibi concessit ratio:*

Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam insanum: tantum hoc edissere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. Accipe: primum
Aedificas; hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis: et idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum et incessum: quî ridiculus minus illo?
An quodcumque facit Maecenas, te quoque verum est,

quosvis scriptores, non *abscissos* exhibent; utrumque tamen in usu fuisse ex praeteritis verborum constat. Martialis III, 66. [v. 2] „*Par scelus admisit Phariis Antonius armis:* Abscídit *vultus ensis uterque sacros*“: quod a praesente *Abscído* deducitur. Seneca Thyeste, 1062. „*illa lentis ignibus Stillare iussi: membra nervosque abscidi*“: hoc a praesente *abscindo*. Verum haec leviora sunt; illud maioris momenti, quod in vetustissimo Blandinio invenit Cruquius, in optimo suorum Pulmannus, ego denique in Regio et Zulichemiano, et pro varia lectione in codice Regiae Societatis: „*Quid? caput abscisum* manibus *cum portat Agave Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur?*“ Equidem iudicium Interpretum hic desidero; qui quantivis pretii lectionem iam a sesquisaeculo proiectam neglectamque reliquerunt. Certe illud *demens* non modo otiosum hic est (id enim aliquo modo esset ferendum) sed sententiam plane onerat et gravat, immo putidam reddit et inficetam. *Ego*, inquit Horatius, *videor mihi pulchre sanus. Tibi nempe*, regerit Damasippus: *quid tum postea? an, putas, cum Agave filii caput avulsum gestaret, vituli esse credens, sibi tum furiosa esse videbatur?* Pone iam in priore orationis membro *demens Agave*; et sententiae vim diminuis addendo: ut lector emunctae naris facile agnoscet. Satis enim est, si in posteriore membro τὸ *furiosa* compáret; in utroque vitiose ponitur. At contra, illud *manibus portat*, quod liber omnium optimus suppeditat, non iners hic stat et aures lassat, sed atrocitatem foeditatemque facinoris mirifice auget: unde et ab aliis poëtis est inculcatum. Sic Euripides Bacchis, v. 967 [962]; de hac ipsa re, Πενθέως ἤξεις ἐν ΧΕΡΣΙ ΜΗΤΡΟΣ. et v. 1137. [1129] χρᾶτα δ' ἄθλιον, Οπερ λαβοῦσα τυγχάνει ΜΗΤΗΡ ΧΕΡΟΙΝ, Πήξασ' ἐπ' ἄκρον θύρσον.“ et 1275. [1266] Τίνος πρόσωπον δῆτ' ἐν ΑΓΚΑΛΑΙΣ ἔχεις; [1269] Εα, τί λέυσσω; τί φέρομαι τόδ' ἐν ΧΕΡΟΙΝ; Seneca, sive alius potius, in Phoenissis v. 363. „*Felix Agave facinus horrendum* manu, *Qua fecerat*, gestavit: *et spolium tulit Cruenta nati Maenas in partes dati.*“ et v. 18. ibidem: „*qua per obscurum nemus, Silvamque opacae vallis instinctas deo Egit sorores mater; et gaudens malo, Vibrante fixum* praetulit thyrso *caput.*“ Ovid. Metam. III, 725. [727] „*visis ululavit Agave, Collaque iactavit, movitque per aëra crinem, Avulsumque caput* digitis complexa *cruentis Clamat, Io*“ etc. Asconius Pedianus de re non dissimili, ad Ciceronis Orationem In toga candida [p. 940, 35 Orelli-Halm]: *M. etiam Marii Gratidiani* caput abcissum *per urbem* SUA MANU *Catilina tulerat*: ubi ipsius Ciceronis verba sunt haec [p. 943, 16 Or.-Halm]: „*Quod caput, etiam tum plenum animae et spiritus, ad Sullam usque ab Ianiculo ad aedem Apollinis,* MANIBUS *ipse suis detulit.*“

310. *Turbonis in armis*] Codex Zulichemianus TREBONIS; unde, credo, inductus praestantissimus Nic. Heinsius, *Forte*, inquit, TUBERONIS. Sed receptam in scriptis editisque lectionem vel solus satis tuetur Priscianus p. 683. „*Turbo turbinis, quando de vi ventorum loquimur: nam si sit proprium, servat O in genitivo, hic Turbo, nomen proprium gladiatoris, Turbonis. Sic Horatius in II Sermonum: 'Corpore maiorem rides* Turbonis *in armis Spiritum.'*“ Cui adde Servium ad Virgilii Aen. VII, 378.

'antum dissimilem, et tanto certare minorem?
bsentis ranae pullis vituli pede pressis,
Inus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
elua cognatos eliserit. illa rogare,
uantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset?
laior dimidio. Num tantum? cum magis atque

. Vulg. *Tanto* diss. 317. Num *tandem, se inflans, sic.* 318. *Tanto.*

turbo, unde turbinis facit: nam si turbonis sit, erit a proprio nogenitivus, ut Horatius, 'Turbonis in armis.'" Ceterum *Turbo,* cogno- Romanis haud ignotum. *Martius Livianus Turbo* saepe laudatur iano in Vita Hadriani: idem Xiphilino *Τούρβων* vocatur. Gruterus XXXVII, 1. Q. MARIO TURBONI: ubi aut MARTIO corrigendum; pud Spartianum *Marius* reponendum erit: de uno enim eodemque ique agi videtur.

13. *Tanto dissimilem, et tanto certare minorem*] Turpissimum hic um insedit; dum lectionem ex antiquis derivatam secure transmittunt retes. Atqui hic Cruquius in Blandinio veterrimo ut et altero bonae Tonsano, TANTUM invenit: quod non tam ipsum, quam alios postea res neglexisse miror et indignor. *Tantum dissimilis*; non *tanto*, quod atinum quidem est: sic *multum similis* aut *dissimilis*, non *multo*; II, 5. v. 92. „*Stes capite obstipo,* multum similis *metuenti.*" Epist.). v. 3. „*hac in re scilicet una* Multum dissimiles, *at cetera pene lli.*" Ergo *tantum dissimilem* perinde est, ac *tam dissimilem*; ut v. 317. *tantum magna* pro *tam magna.* Sic alibi Serm. II, 5, 80. *tantum Veneris, quantum studiosa culinae*"; id est, *tam, quam osa.* Ceterum pro *certare* Nic. Heinsius ex coniectura ponit *captare.* gregius, ut video, non recte accepit loci huius constructionem: et o sane an alius quisquam: tacent enim omnes quos noverim; solo uio excepto, qui in errore hic versatur. „*An quodcumque facit Mae- s, te quoque verum est,* Tantum *dissimilem, et tanto certare minorem?*" rdo est; *An verum* et par *est, te* facere, *quodcumque Maecenas facit?* nquam, *tantum* ei *dissimilem, et tanto minorem certare* cum illo? *o minor certare*, tam impar certamini; Hellenismus Nostro valde us; de quo consule nos ad Carm. I, 1. [v. 6]. Sic alibi Carm. III, 3.). „*Aurum irrepertum* spernere fortior." et III, 24, 56. „Ludere or." Persius Sat. IV, 16. „*Desinis, Anticyras* melior sorbere *mera- Minor* autem hic valet *inferior*; ut Epist. I, 10. v. 35. „*Equus r in certamine longo.*" Eleganter imitatus est hunc locum Silius us lib. V. v. 76. „*Heu vani monitus, frustraque morantia Parcas ligia! heu fatis superi* certasse minores!"

317. *Num tandem se inflans, sic magna fuisset?*] Locus hic in atis editionibus foede interpolatus, iam olim a Cruquio ex melioribus branis recte constitutus est: cui tamen certissimam facem praeferenti hactenus fidem habuit. Sic autem vulgo exhibent: „*illa rogare, ntane? num* tandem, se inflans, sic *magna fuisset? Maior dimidio.* tanto? *cum magis*" etc. Cruquius vero ex suis sic reposuit: „*num* TUM, SUFFLANS SE, *magna fuisset? Maior dimidio? num* TANTUM?" Ubi o, *num tantum* praeferunt vetustissimus Blandinius cum Tonsano, et x Coll. Trinitatis. Agnoscit etiam Porphyrion, si modo verba eius le- emendentur: „*Num* tandem] *Adnotandum* tandem *pro* tam *positum, st, tam magna.*" Quis enim non videt, *tandem* hic pro *tantum* ex extu irrepsisse? *Tantum* pro *tam*; hoc quidem recte habet, et satis uenter occurrit: at illud *Tandem* pro *tam* quis umquam vel fando in- ivit? Ergo olim hic *num tantum* legebat Porphyrion: et recte quidem.

Se magis inflaret; Non, si te ruperis, inquit,
Par eris. haec a te non multum abludit imago.

Quorsum enim *tandem*: cum iam *prima vice* rana se inflaverit; postea iterum et tertio, *magis magisque*? Certe *tandem* postremo conatui, non primo convenit. Iam autem, quod sequitur, SUFFLANS SE in pluribus Cruquii et aliorum exstat; in aliis et in priscis editionibus SUFFLANS SI; in nonnullis SUFFLANS SIC; in nullo, quod sciam, *se inflans*, quod a correctore nescio quo prolatum videtur, ex versu sequente, *Cum magis atque* se *magis* inflaret: et ex Phaedro fortasse, Fab. I, 25. [24 v. 10] „*dum vult validius* Inflare sese, *rupto iacuit corpore*." Atque vocabulum *sufflans* sententiae non minus aptum est. Plin. Hist. XI, 18. [§ 62] „*Verum et* rubetae *veniunt ultro, adrepentesque foribus per eas* sufflant." Idem VIII, 38. [§ 138] „*Alia solertia in metu Melibus:* sufflatae cutis distentu *ictus hominum et morsus canum arcent.*" Plautus Bacchid. IV, 2. [v. 21] „Sufflatus *ille huc veniet.* Diruptum *velim.*" et Sticho, V, 4, [v. 42] „*age tibicen,* Suffla *celeriter tibi buccas; quasi proserpens bestia.*" Persius perpetuus Horatii imitator, Sat. IV, 19. [20] „*Dinomaches ego sum:* suffla*: sum candidus. Esto.*" Ordo autem hic est: *Illa, rogare Quantane? et sufflans se,* rursum rogare, *num tantum magna fuisset? Tantum magna* perinde est ac *tam magna*, ut supra, *tantum dissimilis, tantum studiosa*: Catullus Epigr. 87. [86 v. 4] „*Nulla in* tam magno *est corpore mica salis.*" Lucanus III, 83. „*gaudet tamen esse timori* Tam magno *populis.*" ubi *tam magno*, ut etiam hic *tantum magna*, maius quiddam sonat et significat; quam si brevius *tanto* et *tanta* dixissent. Quippe rana etiam suam sufflatae molem admirari intelligitur; cum dicit, *Num tantum magna?* Quod si horum loco posueris, *Num tanta fuisset*; perit praecipua narrationis gratia et venustas, neque intumescentis ranae superbia tam pulchre innotescit. Iam illud deinceps, quod in vulgatis circumfertur, „*Maior dimidio. num* TANTO?" quam non absurditatem intus habet? *Bellua illa,* inquit ranae pullus, *dimidio maior erat. Num* TANTO *maior?* respondet mater, in ampliorem molem se distendens. Quid, obsecro, sibi vult illud *tanto*? an quanto magis se rana sufflaret, *tanto* ea maior erat vitulus? quid stultius dici potest? certe si antea *dimidio* tantum *maior* erat; iam post repetitam inflationem *tantillo* maior esse debuit. Praeterea totum illud, *Num tanto,* comparationem aliquam instituat, necesse est. Dic ergo, qua cum re comparatum est? *Num tanto me maior*, quanto, quid? quanto ego sum toto corpore; quanto ego sum maior titivilitio. Nihil enim est praeterquam ipsius ranae corpus, quo cum fiat comparatio. Ergo rana, quae post primam inflationem *dimidio* solum *minor* erat vitulo, post iteratam inflationem minor iam minorque fit, et, quod portentosum plane est, crescendo minuitur. Haeccine tot interpretes tam patienter tulisse? haeccine nos tamquam pulchra et exacta in scholis admirari? Quin reponatur illico, quod codices Cruquiani exhibent, et ex nostris Leidensis et Collegii Trinitatis liber, „*Maior dimidio. num* TANTUM?" num tantum *magna* scilicet: ut supra se inflans rogaverat, *Num tantum magna fuisset?* Hoc profecto tam recte se habet, quam illud alterum prave et perverse. Atque hactenus quae culpavimus, Librariis merito imputanda sunt: illud quod iam dicturus sum, nescio an auctori ipsi sit vitio vertendum. Qua enim veri specie aut decori ratione, respondet hic ranula, *Maior* DIMIDIO? An credibile hoc aut memorabile est, ranam vel prima sufflatione dimidio duntaxat minorem bove visam esse? Certe, ut Noster bene alibi, vel ipsa Fabula non quidvis sibi credi postulet, sed veris proxima et fidem aliquatenus habitura proferat. Quid, quod si primo conatu dimidium bovem rana exaequaverat; non deerat spes, ut iteratis inflationibus integri magnitudinem tandem assequeretur. Ergo non a vero solum abhorret haec narratio, sed et sibi ipsa disconvenit. Et tamen omnes, credo, ubicumque codices in lectione hac

Adde poëmata nunc; hoc est, oleum adde camino;
Quae si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem. Iam desine. Cultum
Maiorem censu. Teneas, Damasippe, tuis te.
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas insane minori.

ECLOGA IV.

Unde, et quo Catius? Non est mihi tempus aventi
Ponere signa novis praeceptis; qualia vincant
Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.
Peccatum fateor, cum te sic tempore laevo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro.
Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox:
Sive est naturae hoc, sive artis, mirus utroque.
Quin id erat curae, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenuis, tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen; simul et, Romanus an hospes.

v. 2. Vulg. *Vincunt.* 10. *An* Rom.

consentiunt. Quid fiet? an ipsum Flaccum huius culpae damnabis? an ob magnas multasque eius virtutes quidlibet potius in quemvis impinges, quam ut tantae incogitantiae reus peragatur? Equidem sic potius scripsissem, „*Quantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset? Maior* PERNIMIO. *num tantum?*“ Lucretius lib. V. v. 565. [564] „*Nec* nimio maior *solis rota, nec minor ardor.*“ Terent. Adelph. III, 4. v. 30. [3 v. 39] „*nimium inter vos, Demea, ac Non quia ades praesens dico hoc,* pernimium *interest.*“ Certe hoc vocabulum et sententiae aptissime congruit; et, si compendiosam scripturam *pnimio* contempleris, haud ita multum abludit a recepta lectione. Quod si eiusmodi est, ut Horatio non tam dari, quam reddi et restitui videatur, equidem eius caussa gaudebo; sin ita est, ut *τὸ dimidio* nullo pacto possit ab auctore abiudicari; id tamen nostrum omnium interest, ut in veterum scriptis non omnia aeque sine cura discriminis probare videamur.

2. *Praeceptis qualia vincunt Pythagoran*] Ex membranis aliae *vincunt* habent, aliae *vincent*, aliae denique *pincant*. Primum nunc fere obtinet, ex priscis editionibus ductum; at secundum ei facile praetulerim; *novis* enim praeceptis futurum tempus magis convenit. Sed vera et sincera lectio est, quae tertio loco venit, Lambino etiam et Cruquio probata. Sic Ioannes Saresberiensis in Policrat. VIII, 8. [p. 558 ed. 1639 L. B.] „*In usus istorum licet et Catio 'Ponere signa novis praeceptis, qualia* VINCANT *Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.'*“ Sic ibi et codex MStus Bibliothecae publicae Cantabrigiensis. Noster [Epist.] I, 4. v. 3. „*Scribere, quod Cassi Parmensis opuscula* vincat.“

10. *Simul an Romanus an hospes*] Editiones veteres, „*simul* ET, *Romanus an hospes.*“ Sed statim, ab Aldo opinor inductum, AN passim obtinuit; et, quamvis alterum dederint Lambinus Cruquiusque, in nuperis editionibus iterum regnat. Revocetur vetus scriptura, quam omnes fere omnium codices tuentur. *An* enim vitiose hic bis ponitur: in priore membro aut *ne* poni debet, aut nihil. Sic in Arte Poët. v. 114. „*Intererit multum, Divusne loquatur,* an *heros; Maturusne senex,* an *adhuc florente*

Ipsa memor praecepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, et ut magis alma rotundis,
Ponere: namque marem cohibent callosa vitellum.

v. 13. Vulg. *Alba.*

iuventa Fervidus; et, matrona potens, an *sedula nutrix; Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli; Colchus*, an *Assyrius; Thebis nutritus*, an *Argis*": Ubi mendose vulgo, ut hic, editur *an matrona*; contra codicum meliorum fidem, ut ibi docebimus.

13. *Et ut magis alba rotundis*] Videamus, quo pacto suas hic partes tutati sint Interpretes: „*Longa quibus facies ovis erit, illa memento, Ut succi melioris et ut magis* alba *rotundis, Ponere; namque marem* *) *cohibent callosa vitellum.*" Haec illi albo calculo signant; nempe quia nihil variant codices. Atqui si ea diligentius paullo excusseris, quantum hic furfuris invenies. *Longa*, inquit, *ova sunt magis* alba *rotundis.* Primo, hoc falsissimum est: alia enim aliis in utroque genere candidiora sunt, nulla figurae ratione habita. Ponatur tamen hoc verum esse: pulchrum sane praeceptum, et Pythagoricis omnibus Socraticisque palmam, ut gloriatur, praerepturum. Quid, malum? nonne quivis coquus, qui oculis recte utitur, tam facile ovorum colores dignoscet, quam summus Philosophorum? *Ova longa rotundis albiora*: magnum mehercule secretum; cuius addiscendi caussa *remotos fontes adire*, et vel vadimonium deserere, par est. Sed ut hoc quoque condonemus; illud, quod sequitur, vincit omnem omnium stultitiam: „namque *marem cohibent callosa vitellum.*" Vide sodes illud *namque*: eo enim caussa et ratio praecepti explicatur. *Idcirco*, inquit, longa ova *candidiora* sunt rotundis, *quia* marem foetum, si incubantur, excludunt. Vestram fidem, Interpretes! cui sano credibile est, vel ex aliena Nostrum persona tam stolida effutiisse? Deridet sane hic Apitios et gulae philosophos; sed minime eos tam fatuos et plumbeos esse fingit, neque caetera praecepta ad hoc exemplum sensu cassa et absurda sunt. Quid multis opus? scribe levissima mutatione, „*Ut succi melioris et ut magis* ALMA *rotundis Ponere; namque marem cohibent callosa vitellum.*" *Alma* hic accipio (ab *alo*) *bene alentia, valide nutrientia, τροφιμα, εὐτροφα, πολύτροφα, multum et firmum alimentum praestantia.* Coniunxit hic duo illa, quae in ciborum natura inquiri et considerari solent; quaeque pariter coniunxit Celsus lib. II. cap. 19. et 20. scilicet ut et sint *boni succi*, quae *εὔχυμα* Graeci vocant; et *firmi robustique alimenti*, quae *εὔτροφα*. Ergo ova oblonga melioris esse succi et magis alentia dicit, quam rotunda: cur istud? *namque callosa sunt, et marem vitellum cohibent.* Iam certe recto pede procedit argumentum: quippe secundum medicorum placita, in quovis genere mares valentioris sunt materiae, femellae contra leviorem et imbecilliorem cibum praestant. Tum autem *oblonga ova mares edere*, quantumvis sit falsum et ineptum, gravissimi tamen auctores tradiderunt, Columella VIII, 5. [§ 11] et Plinius Hist. X, 74. [§ 145] cuius verba sunt, „*Quae oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Feminam edunt, quae rotundiora gignuntur, reliqua marem.*" De colore, ut vides, ne verbum quidem. Fallitur tamen hic scriptor egregius, cum *melioris succi* interpretatur *gratioris saporis.* Alia enim res est: *sapor* ad palatum duntaxat spectat; *succus* ad totum corporis habitum: vide Celsum loco laudato, et alios. Ceterum dices fortassis, vix alibi occurrere *alma* pro *alentibus, nutrientibus.* Ob eam ipsam caussam, inquam ego, Librarii *alba* substituerunt. At ea vocabuli vis et sensus est, ut eleganter huic significationi aptari queat: at alii, quorum scripta perierunt, sic forte usurparunt. „*Alma,*" inquit Festus [p. 7 Muell.], „*sancta sive pulchra, vel* ALENS *ab alendo*

*) [*gravem* ed. a. 1711 et 1713]

Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior: inriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subito te oppresserit hospes;
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam musto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. pratensibus optima fungis
Natura est: aliis male creditur. ille salubris
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quae legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno,

v. 19. Vulg. *Misto.*

:ilicet.“ „Alma proprie tellus est,“ ait Servius [Aen. X, 252], *„ab eo uod nos* alat.“ [Aen. I, 306] *„Lux alma dicta, quod* alat *universa; nde alma Ceres, quod nos* alat.“ Quin et Acron Scholiastes ita olim gisse videatur: cuius verba sic habent in editione prima Veneta et codice [Sto Regiae Societatis: *„Quia meliora sunt longiora ova, quam rotunda; albiora aut fortiora.“* Equidem scripsisse credo, *almiora aut fortiora,* uippe *magis alma* perinde est ac *fortiora, firmiora, robustiora, valen-ora,* ad nutriendum scilicet. At qui *albiora* (ut nunc editum est) per *rtiora* enarrat; nae ille dignus est, quem vel pueri sub ferula adhuc mi-tantes albis, quod aiunt, dentibus derideant.

16. *Irriguo nihil est elutius horto*] Ita omnes scripti editique uno nsensu: *„Caule suburbano, qui siccis crevit in agris Dulcior: irriguo ihil est elutius horto.“* Summo tamen vir ingenio Daniel Heinsius, *Scri-serat,* inquit, *absque dubio poëta, Irrigui nihil est elutius horti*; ut *ule* a superioribus repetatur. Vide, quo provectus sit prurigine corri-endi. Certe, si bene hominem novi, in suis ipse carminibus prius longe raetulisset. Dictum quippe est, ut illud Plinii Hist. XVIII, 5. [§ 28] *Nihil est damnosius deserto agro.“* Neque ullam venerem habet Heinsii ctio, quam non altera maiorem in modum possideat.

19. *Doctus eris vivam misto mersare Falerno*] Quid, rogo, sibi vult *isto Falerno*; cum nihil quicquam hic sit, quo cum misceatur? Ergo ibintelligi hic volunt interpretes, *cum aqua.* Unde hoc iis compertum? ur magis *cum aqua*, quam cum *melle, oleo,* vel alio quovis liquore? edipus enim aut hariolus sit oportet; qui, cum auctor nihil dicat, mentem us assequi coniectando profiteatur. Quod si is recte coniecerit; auctor men haud minore in culpa est, cui, ut scias quid velit, coniectore est pus. Certe Noster, si Suetonio fides, *obscuritatis vitio minime tenebatur*: umquam ergo crediderim obscurum hoc, incertum, mancum ab Horatio rofectum esse. Christophorus quidem Landinus ante annos ducentos *Mulso alerno* hic edidit, ex coniectura, ut opinor. Sed nemo postea in eius ntentiam concessit. Nos meliore, nisi fallimur, auspicio sic locum refin-imus: *„Ne gallina malum responset dura palato, Doctus eris vivam* usto *mersare Falerno: Hoc teneram faciet.“* Teneritatem, inquit, gallinae nciliabis, si vivam suffocaveris in musto Falerno, capite eius in liquorem emerso. *Mustum* autem per totum annum servari solebat: quod qua ra-one fieret, docet Cato de Re Rust. cap. CXX. Columella XII, 29. Plinius IV, 11 [§ 80 seqq.]; et tandem Gallienus imperator, referente Pollione XVI. *„mustum quemadmodum toto anno haberetur, edocuit.“* Ergo pide hic sugillat helluonum divitum *περιεργίαν* et ineptam diligentiam: uod *vino* gallinam suffocarent, non *aquâ*; quod non quovis vino, sed *alerno*; qnod non quovis Falerno, sed *musto.* Prudentius contra Sym-achum I, 26. [127] de Bacchо loquens, *„Atque avidus vini multo se*

Mendose: quoniam vacuis commíttere venis
Nil nisi lene decet. leni praecordia mulso
Prolueris melius. si dura morabitur alvus;
Mitulus et viles pellent obstantia conchae,
Et lapathi brevis herba; sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes inplent conchylia lunae.
Sed non omne mare est generosae fertile testae.
Murice Baiano melior Lucrina peloris:
Ostrea Circaeis, Miseno oriuntur echini:
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cenarum quivis temere arroget artem,
Non prius exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est cara piscis averrere mensa,
Ignarum quibus est ius aptius, et quibus assis
Languidus in cubitum iam se conviva reponet.
Umber, et iligna nutritus glande, rotundas

v. 37. Vulg. *Avertere.*

proluit haustu, Gemmantis paterae spumis MUSTOQUE FALERNO *Perfundens biiugum rorantia terga ferarum.*" Ceterum Gallinas a coquis suffocatione occidi solitas, vel illud Ciceronis ostendit pro Muraena cap. 29. [§ 61] „*Nec minus delinquere eum; qui* gallum gallinaceum, *cum opus non fuerit, quam eum, qui patrem* suffocaverit."

37. *Nec satis est cara pisces avertere mensa*] Editiones veteres aliaeque ante Lambinum AVERTERE; atque ita uterque Scholiastes. Primus ille ex codicibus suis dedit AVERRERE, quem secutus est Cruquius: et ex eo tempore nunc hoc, nunc illud editoribus placuit pro diverso hominum sensu et palato. In eo sane iactare se potest lectio prior, quod acutissimo Gronovio patri se probavit Observat. lib. IV. c. 5. ubi „*avertere cara mensa pisces*" ait esse „*fraudare mensam alicuius delicati obsonio illo; comparare pisces caros et pretiosos, quibus aliquam nepotinam mensam defraudes.*" Haec ibi vir eximius; et eadem fere ante ipsum quidam apud Lambinum, sic verba enarrantes, „*Pisces divitibus destinatos praeripere pretio persoluto, et ita ab eorum mensis aversos in tuam transferre.*" Recte quidem; et nos quoque ab ea parte stamus; si modo *avertere* veram hic lectionem esse semel admittimus. Sed pace tanti viri, liceat nobis alteri illi lectióni fidem et auctoritatem adiungere, „*Nec satis est cara pisces* AVERRERE *mensa*": quam Cruquiani codices suppeditant, praeter unum omnes; et bona etiam pars eorum, quos Lambinus, Torrentius, Pulmannus, Bersmannusque viderunt; et denique ex nostris meliores, Leidensis, Reginensis, Zulichemianus, et Battelianus. Liceat etiam in veteri lectione novam explicationem promere. Non ut hic *mensam piscatoriam* in macello cum veteribus novisque intelligamus; sed mensam eius, cui haec praecepta traduntur. Sunt, inquit, qui in cenis praebendis se officio suo satisfecisse credant, si ingentes sumtus in cibos fecerint; ignari interea, quid elixum, quid assum pro varia saporum ratione gratius meliusque sit: „*Nec satis est cara pisces* averrere *mensa, Ignarum, quibus est ius aptius, et quibus assis Languidus in cubitum iam se conviva reponet*": hoc est, Neque sufficit pisces impenso pretio coëmtos in mensa sua exhibere, qui pro reliquiis *averrantur*; utpote quos nemo convivarum tangere velit, propterea quod aptum cuique condimentum desit. Opera potius danda est, ut et pisces pretiosi ponantur, et ita suaviter condíti, ut vel languido convivae

Curvet aper lances carnem vitantis inertem:
Nam Laurens malus est, nivis et arundine pinguis.
Vinea submittit capreas non semper edulis.
Fecundae leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quae natura et foret aetas,
Ante meum nulli patuit quaesita palatum.

v. 41. Vulg. *Curvat.* 44. *Fecundi.*

appetitum renovent; adeo ut nihil demum ex iis reliquum sit, quod a ministrantibus pueris *averri* possit. Non satis est pisces intactos *cara mensa averrere*, et solo sumtu te ostentare: si artem cenarum tibi arrogas, id potius effice, ut prae suavitate omnia consumantur, nihil supersit Haec, ni fallor, enarratio et sententiae et verbo apposite congruit. Cicero ad Cassium Epist. XII, 4 [princ.] „*Vellem idibus Martiis me* ad cenam *invitasses:* reliquiarum *nihil fuisset.*" Priscianus p. 900. „Verro *secundum Charisium in praeterito* Verri *facit, quod et usus comprobat: Licinius Macer pro Tuscis; Quis oportuit amissa restituere, hisce etiam* reliquias averrerunt." Seneca Controv. XXV. [§ 24, p. 258, 18 Burs] „*Inter temulentas ebriorum* reliquias *humanum* everritur *caput.*" Et iterum [§ 4, p. 251, 26], „*Inter purgamenta et iactus cenantium, et sparsam in convivio scobem, humanus sanguis* everritur." Non deerunt, opinor, qui huic, quam primi nunc proponimus, sententiae accedent. Sed et alterae duae, tam Gronovii, quam veterum, fautores adhuc suos sine dubio habebunt. Quid mirum? ubi quaevis ex tribus, pari probabilitatis specie certans, dubiam duabus ceteris palmam facit.

41. *Curvat aper lances*] Veteres quidem Editiones cum multo maiore parte codicum *curvat*: postea fere obtinuit altera lectio *curvet*, quam suppeditant Torrentii libri aliquot, unus Pulmanni, et codex Collegii Trinitatis. Utramvis tuto sequi poteris: si *curvet*, erit vox praecipientis, quid fieri oportet; si *curvat*, erit approbantis, quod recte fit.

44. *Fecundi leporis*] Sic editiones priscae cum codicibus plerisque, nostris quidem omnibus: neque aliter nunc extat apud Donatum ad Terentii Eunuchum, III, 1. vers. 36. Scio etiam *leporem* masculino genere dici solere, etiam *fecundum* et *praegnantem*. Varro de Re Rust. III, 12. [§ 5] „QUI *lepus dicitur, cum praegnans sit, etiam concipere.*" Plinius Hist. VIII, 55. [§ 219] „*Lepus* SOLUS *praeter dasypodem superfetat, aliud educans, aliud in utero gerens.*" Vulgatam igitur lectionem tantis auctoribus, qui volet, facile tuebitur. Vide virum summum Gerardum Vossium de Analogia lib. I. cap. 16. Mirifice tamen placet, quod in omnium optimo Blandinio, et in altero non contemnendo codice Tonsano Cruquius invenit, „FECUNDAE *leporis sapiens sectabitur armos.*" Unde enim hoc Librariis, nisi ab ipso auctore profectum esset? Ignoscendum quidem est iis, qui cum vulgo loquuntur: sed rationi naturaeque magis congruum hic femininum genus esse quis negabit? Sapit etiam, siquid ego iudico, morem Horatianum, et ingenium novandi sermonis cupidissimum. Priscianus pag. 658. *hic et haec lepus* prisca auctoritate dici memorat: quod fortassis ex hoc ipso loco petitum habuit; vel si ex alio scriptore nescio quo, at certe vel sic, novo demum tibicine haec lectio fulcitur. Quod si spernis ista, quae Priscianus nullo teste producit; imo vero, si nusquam quemquam *hanc leporem* dixisse concedimus: nihilo tamen minus *fecundae* et doctior et probabilior hic lectio erit, quam *fecundi*. Ita Plautus in Sticho I, 3. v. 14. „*audivi saepe hoc vulgo dicier, Solere elephantum* gravidam *perpetuos decem Esse annos*": noluit dicere *gravidum*, quamvis nemo alias *hanc elephantum* vel fando audivit. Ita ipse Plinius IX, 18. [§ 47] „*Cordylae appellantur* Thynnorum *partus, qui* foetas *redeuntes in mare auctumno*

Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re una consumere curam:
Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret;
Quali perfundat piscis securus olivo.
Massica si caelo subpones vina sereno;
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,

v. 51. Vulg. *Supponas.*

comitantur." Et X, 85. [§ 185] „*Generatio* murium *lambendo construe, non coitu, dicitur: ex* una *genitos* CXX *tradiderunt: apud Persas vero, praegnantes et in ventre parentis* repertas." Vide de Thynnis et Muribus feminis *foetas, una, repertas*, dixisse: licet nemo alias Thynnum aut Murem feminino genere extulerit. Demus itaque hoc venerandae antiquitatis codici; ut ex duabus lectionibus, quarum utraque quidem tuta est, altera et erudita, hanc potius sequamur, quam ipse subministrat. Quin et observatione dignum est, eosdem illos codices, Blandinium dico et Tonsanum Cruquii, *anseris albae* exhibere Serm. II, 8. v. 88. ubi ceteri fere omnes, ut hic, masculinum genus supposuerunt.

48. *Nequaquam satis in re una*] Nimium hic argutatur Dan. Heinsius, cum hoc modo distinguere iubet: „*Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit; Nequaquam satis in re una consumere curam*": et τὸ *satis* explicat non ἄλις, sed ἄλις ὄν. hoc est, *Cum non sit satis*, vel *Quandoquidem nequaquam est satis.* Sed quis, obsecro, sic locutus est? nam profecto exempla, quae ibi profert, nihil ad rem faciunt. Immo enimvero *satis* hic est ἄλις ἐστί: quippe hoc ad sequentes versus potius, quam ad praecedentem refertur. Unde factum, ut τὸ *est* in nonnullis codicibus versui inseratur: in duobus Cruquianis sic, „*Nequaquam satis in re una* est *cons. curam.*" in Regio, „*Nequaquam satis in re una cons. curam* est." Equidem sic potius constituerim, „*Nequaquam* EST *satis in re una cons. curam.*" vel sic, „*Neq. satis* EST *in rem unam* INSUMERE *curam*": Nam Lambethanus codex, etsi is recentior est, „*Neq. satis* est *in re una* absumere *curam.*" Certe, etsi hac locutione noster vehementer delectari et saepissime usus esse deprehenditur, numquam tamen τὸ *satis* nudum et incomitatum posuit sine verbo *est.* ut Carm. III, 1, 25. „*Desiderantem quod satis est.*" III, 16, 44. „*Parca quod satis est manu.*" Serm. I, 1, 62. „*Nil satis est, inquit.*" Et v. 120, „*Iam satis est, ne me.*" I, 2, 60. „*An tibi abunde Personam satis est.*" Et v. 66, „*Usque superque Quam satis est.*" I, 4, 54 „*Non satis est puris.*" et v. 116, „*Mi satis est, si.*" I, 5, 13. „*Ohe, iam satis est.*" I, 10, 7. „*Ergo non satis est.*" et v. 76, „*Non ego, nam satis est.*" II, 3, 69. „*Scribe decem a Nerio non est satis.*" et v. 127, „*Si quidvis satis est.*" II, 4, 37. „*Nec satis est cara.*" II, 5, 4. „*Non satis est Ithacam revehi.*" Epist. I, 2, 46. „*Quod satis est, cui contingit.*" I, 6, 16. „*Ultra quam satis est.*" I, 7, 16. „*Iam satis est.*" et v. 83, „*Ultra quam satis est.*" I, 10, 46. „*Ubi plura Cogere quam satis est.*" I, 18, 111. „*Haec satis est orare Iovem.*" Art. Poët. v. 99. „*Non satis est pulchra esse poëmata.*" et v. 416, „*Nec satis est dixisse.*" Ergo ad haec exempla etiam hunc locum liceat refingere.

51. *Massica si caelo supponas vina sereno*] Editiones veteres, duae Venetae et Loscheriana *suppones.* Postea Typographi Aldum, opinor, ducem secuti *supponas* passim dederunt: quod per interpretum indiligentiam etiamnum obtinet. Revocetur lectio antiqua, cui plures Lambini et Bersmanni codices astipulantur: ceteri Editores silentio hoc male transeunt. Equidem in plus decem exemplaribus *suppones* inveni, *supponas* in solo Magdalenensi.

Et decedet odor nervis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet faece Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ovo:
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
Potorem cochlea: nam lactuca innatat acri
Post vinum*) stomacho: perna magis, ac magis hillis
Flagitat in morsus refici: quin omnia mavolt,

v. 61. Vulg. *Malit.*

61. *Flagitat in morsus refici*] „*Refici in morsus*," ait Lambinus, „*ita dictum est*, ut Virgil. Aen. XI, 731. '*Reficitque in praelia pulsos.*'" Haud vidi magis. Quisnam, obsecro, hic reficitur in morsus? videamus locum integrum: „*Tostis marcentem squillis recreabis et Afra Potorem cochlea: nam lactuca innatat acri Post vinum stomacho: perna magis ac magis hillis Flagitat in morsus refici: quin omnia malit Quaecumque immundis fervent allata popinis.*" Quis, inquam, hic *flagitat refici? potor*, an, *stomachus*? Equidem hic *stomachum* intelligo: is scilicet *flagitat*, is *malit* a popinis allata: ut Serm. II, 2. v. 44. „*mala copia quando Aegrum sollicitat* stomachum: *cum rapula plenus Atque acidas* mavult *inulas.*" Quod si ita sit, nihil iam hac lectione stultius: quî enim stomachus refici potest in morsus? an stomachus dentes habet? Immo enimvero, licet *potorem* hoc flagitare dixeris, quam tamen malam esse constructionem puto, ineptum hoc nihilominus erit ac putidum. Perna scilicet et hillis *comestis*, reficitur potor *in morsus*: quid magis praeposterum? utique in morsus debet refici, *priusquam* quidquam possit comedere. Nihil certe *in morsus refici* tolerabiliter dici potest, nisi *dentes* hebetati et instabiles, qui iam morsibus inhabiles sunt; non *potor*, non *stomachus*: et absit, ut cultissimo poëtae tam illepidum dictum affingamus. Neque vero audiendi sunt Cruquius et Chabotius, qui *morsus* hic *minuta frustula* interpretantur; *morsus* enim et *morsellus* pro offa, frusto, non nisi barbarorum est. At editio prisca Loscheri, cui illa Roberti Stephani accedit, IMMORSUS hic exhibet. Neque aliud volunt codices nostri Reginensis, Petrensis, Regius, Galeanus, Magdalenensis, Battelianus, Collegii Trinitatis; qui uno vocabulo ex prisca scribendi ratione IMMORSUS clare praeferunt. Atque haec lectio eruditissimis viris placuit, Bonaventurae Vulcanio, Petro Scriverio, Danieli Heinsio. *Immorsus* autem exponunt ex Glossario Isidoni, *ieiunus*: et sic etiam codex Regius inter lineas enarrat, *immorsus, ieiunus*. „*Sane sensu optimo*," ait Heinsius: „*ante ostendit, quomodo marcentem reficere; iam vero, quomodo ieiunum excipere oporteat.*" Ego vero neque sensum orationi, neque verbum sensui convenire dico. De *marcente* enim stomacho, non *ieiuno* et famelico, hic agi tam manifestum est, quam quod usquam manifestissimum. Cui autem credibile est, *immorsus* activam significationem habere, *qui non momordit, qui nihil comedit*? Quis auctor, quis sponsor rei tam inauditae? Glossographus nescio quis, semibarbarus; cuius ex turpidis lacunis pudeat quicquam haurire, quod Horatio impertiatur. Passivam significationem huic verbo donat Cyrillus apud Labbaeum, *Ἀδηκτος, immorsus*; hoc est, qui non est morsus. Ego vero contra *immorsus* sic accipio, ut *admorsus*, *demorsus*, pro eo qui morsus est. Statius Theb. II, 328. ubi Chromis quidam „*Dum clamat, subit ore cavo Theumesia cornus, Nec prohibent fauces — transmissa morte per artus Labitur*, immorsaque

*) [vina *et in marg.* „*Vulg.* Vinum" *ed.* 1711; vina *reponendum iussit Bentl. praef.*]

Quaecumque inmundis fervent adlata popinis.
Est operae precium duplicis pernoscere iuris

cadens obmutuit hasta." Ubi, ut hic apud Nostrum, *inmorsa* habet vetus codex Collegii Petrensis. Propertius III, 6. v. 2. [8 v. 21] „Immorso *aequales videant mea vulnera collo: Me docuit livor mecum habuisse meam.*" Ita ex coniectura dederunt viri et eruditione et ingenio praestantes Nic. Heinsius et Ianus Broukhusius; cum in vulgatis sit *In morso*, diviso, ut hic, vocabulo. Quid ergo hinc extundemus? profecto levi mutatione sic satis commode constitui locus poterit; *„perna magis ac magis hillis Flagitat* inmorsis *refici.*" *perna ac hillis immorsis*, hoc est, admorsis, commanducatis, degustatis: quippe, *mordere*, etsi id rarius, est ubi *mandere et comedere* significat. Iuvenalis Sat. VI, 301. [302] „*Grandia quae mediis iam noctibus ostrea* mordet." IV, 142. „*Lucrinum ad saxum Rutupinove edita fundo Ostrea, callebat primo deprendere* morsu." Sed quid opus est ulla mutatione? sine dubio sincera lectio est, quam diserte exhibent manuscripti, „*perna magis ac magis hillis Flagitat* INMORSUS *refici.*" Stomachus flagitat refici *immorsus perna et hillis*, aliisque id genus salsis cibis atque acribus, qui *in popinis* scilicet vendi solent; ut praeter Nostrum Martialis I, 41. [42 v. 9] „*Quod fumantia qui tomacla raucus Circumfert tepidis coquus popinis.*" *Immorsus* hic est *vellicatus, excitatus, punctus, pervulsus.* Acria enim et salsa *mordere* dicuntur Latinis, ut Graecis *δάκνειν*: inde *mordax acetum* Persio, *δακνῶδες, δηκτικὸν*, Sat. V, 86. „*Stoicus hic aurem* mordaci *lotus* aceto." Martialis VII, 24. [v. 5] „*Nec cibus ipse iuvat* morsu *fraudatus* aceti." Plinius Hist. XII, 25. [§ 119] „*Balsami semen*, mordens *gustu, fervensque in ore.*" et ibid. 19. [§ 97] „*Casia lento tepore leniter* mordens." XV, 29. [§ 123] „*Folia myrti, leniter* mordaci *pulvere.*" XXVII, 13. [§ 133] „*Radix smyrnii gustu acri* mordet." XXI, 18. [§ 120] „*Odoratus iuncus, vinosae* mordacitatis *ad linguam.*" Et sic alibi saepe. Ergo hoc vult Catii magister, Marcentem et resolutum stomachum eo pacto optime refici, si cibis acribus *immorsus* et vellicatus fuerit; quales Serm. II, 8, 8 Nasidienus ille in eodem, ut videtur, ludo edoctus apposuit; „*acria circum Rapula, lactucae, radices*, qualia lassum Pervellunt stomachum, *siser, allec, faecula Coa.*"

Ibid. v. 61. *Quin omnia malit*] Rectius codex Galeanus et unus Bersmanni, „*Flagitat immorsus refici: qui omnia* MAVULT." *Flagitat* et *mavult*, eodem modo efferri debent. Ita Serm. I, 4. v. 30. „*Hic* mutat *merces surgente a sole, ad eum quo Vespertina tepet regio:* quin *per mala praeceps* Fertur, *uti pulvis collectus turbine.*" Carm. II, 13, 36. „*et intorti capillis Eumenidum* recreantur *angues:* Quin *et Prometheus et Pelopis parens Dulci laborem* decipitur *sono.*" Et alibi passim, cum apud hunc, tum apud alios.

62. *Quaecunque immundis fervent allata popinis*] Cruquii codices, uti affirmat, omnes *in mundis* quibus ipse assentitur. Ita et nostri unus et alter ex deterioribus: ceteri uno verbo *inmundis*, ex prisca orthographiae ratione, ut paullo ante *inmorsus. Immunda popina* perpetuo epitheto, ut Martiali *nigra* VII, 60. [v. 8] „*Occupat aut totas* nigra popina *vias.*" Porro, ait Lambinus, „*quidam libri excusi habent* illata (ita editio Simonis Colinaei) *qua ex scriptura suspicatus sum aliquando legendum* illota. *Sed codices omnes* allata, *quos sequor.*" Unde nuper vir eruditus etiam in contextu dedit *illota*; quippe, ait, *auctore Lambino, alii codices* illata, *alii* illota *habent.* Vide, incuria et festinatio quid facit. Coniectura mera, ipsi quoque auctori spreta et repudiata, iam pro codicum scriptorum lectione venditatur. Quorsum autem *illota*? an *ferventia* tomacula, et iam convivis ponenda, lavari debuerunt postea? Nullus quidem ex nostris codicibus aut *illata* aut *illota*; unus et alter ex vilioribus *ablata*, ceteri cum editionibus ALLATA habent; quod rectissimum est. *Fervent allata*, perinde est ac si

Naturam. Simplex e dulci constat olivo.
65 At pingui Miscere mero muriaque decebit,

v. 65. Vulg. *Quod pingui* misc.

dixisset, *ferventia afferuntur*, a coquis scilicet vel ministris. Noster Serm. II, 8. v. 42. „Affertur *squillas inter muraena natantes.*“ et v. 86. „*discerpta* ferentes *Membra gruis.*“ Martialis, loco iam ante laudato, I, 41. [42 v. 9] „*Quod* fumantia qui *tomacla raucus* Circumfert *tepidis coquus popinis.*“ Petronius in Cena Trimalchionis [c. 31]: „Adlata *est tum gustatio valde lauta*“: et mox [c. 33], „*Gustantibus adhuc nobis, repositorium* adlatum *est cum corbe.*“ Et iterum [c. 34], „*Statim* adlatae *amphorae vitreae diligenter gypsatae.*“

65. *Quod pingui miscere mero*] Locus intricatus et molestus: „*Est operae pretium duplicis cognoscere iuris Naturam. Simplex e dulci constat olivo: Quod pingui miscere mero muriaque decebit, Non alia, quam qua Byzantia putruit orca.*“ Ubi principio, sunt qui longe melius, mutatis hinc et hinc partibus, *pingui olivo* et *dulci mero* dictum fore putent; ut aut sic legendum fuerit, „*simplex e* pingui *constat olivo: Quod* dulci *miscere mero muriaque decebit*“; aut consulto poëta sic prave locutus sit, quo Catium magis deridendum lectori propinet. Ita sane *pingue oleum* et *pinguis olivi* Virgilius [Aen. VI, 254; Ecl. 5, 68]; *dulci vino* et *dulci mero* Noster alibi [Carm. III, 12, 1; III, 13, 2] dixit. Haec quidem illi: in quibus, ut plerumque alias, iudicium magis quam eruditionem desideres. Quippe illud hic non vident, *oleum pingue* et *merum dulce* generalia et perpetua epitheta esse, et idcirco huic Catii orationi, qua iuris compositionem tradit, inepta prorsus et aliena. Quid enim attinet *pingue olivum* praescribere; cum omne oleum pingue sit? aut *dulce merum*, cum merum quodcumque eo nomine vocent poëtae, *amara curarum eluere efficax*? Quod si merum *dulce*, non cum poëtis, sed cum medicis et rei rusticae scriptoribus, *austero* hic opponas: tamen vel sic, ambiguum esset praeceptum; quot enim et quam diversa meri dulcis genera sunt? Satius ergo est receptam omnium codicum lectionem sequi, „*simplex e dulci constat olivo*“: hoc est, non rancido, non foetido: ut in simplici iure munditiem, in composito artem et sapientiam praeceptor hic ostentet. Ista vero quae sequuntur, „*Quod pingui miscere mero muriaque decebit*“, crucem sane figunt interpretibus. Quodnam enim est *pingue merum*? Porphyrioni *mulsum* est. At quî, quaeso, fieri potest, ut idem et *merum* sit et *mulsum*; et ἄκρατον et μελίκρατον; et nulla re mixtum, et melle temperatum? Hoc absurdissimum est: unde sunt qui pro mulso *mustum* apud Scholiastem reponunt: idque iure factum esse videatur: mustum enim *pingue* dicitur. Tibullus I, 1. [v. 9] „*Nec spes destituat, sed frugum semper acervos Praebeat, et pleno* pinguia musta *lacu.*“ Columella libro X, ipso fine [v. 432]: „*Ferveat ut lacus, et multo completa Falerno Exsudent* pingui *spumantia dolia* musto.“ Itaque, si hoc voluit Noster, recte utique dixisset, „*Quod pingui musto et muria miscere decebit.*“ Verum aliud longe est *pingue mustum* dicere, aliud *pingue merum* pro musto ponere: illud elegans et poëticum; hoc putidum, χακόζηλον, et Horatio prorsus indignum. An *pingue* ergo *merum* cum Lambino et Torrentio interpretabimur *crassum, non defaecatum, non sacco colatum*? An potius *pingue* hic opponetur *tenui*? Celsus I, 6. [p. 23, 29 Daremb.] „*Numquam vinum salsum bibere expedit, ne* tenue *quidem, aut dulce: sed austerum, et* plenius, *neque id ipsum pervetus.*“ Idem itaque fortassis erit *pingue* vinum, quod *plenum*. Iterum Celsus II, 18. [p. 66, 15] „*Id vinum, quod paucorum annorum, vel austerum, vel* pingue *est, in media materia est.*“ Ita edidit eruditissimus Lindenius: Ronsaeus in contextu *Lene* dederat, *pingue* ad marginem ablegaverat. Habemus igitur *merum pingue*: sed

haeret hic nihilominus aqua: quo enim referemus illud *Quod*? „*Est operae pretium duplicis cognoscere iuris Naturam. Simplex e dulci constat olivo:* Quod *pingui miscere mero muriaque decebit.*“ *Quod ius* hic accipiemus, an *quod olivum*? Prius placuit Torrentio; qui, ut constructio apertior fiat, verba illa (*simplex e dulci constat olivo*) parenthesi includi velit. Bene sane: sed nullis parentheseos hamis aut uncis (qui in veteribus membranis nusquam comparent) id clarum aut elegans efficietur; quod vel sine illis nativam perspicuitatem nitoremque non habeat. Recentiorum haec inventa sunt, et utiliter sane excogitata: sed non ut quovis in loco cuicumque ulceri sanando efficaciter adhiberi queant. Sane illud *quod* nullis machinis aut technis divelli potest ab *olivo*: et non leviter peccavit Horatius, si, his verbis interiectis, *ius* suum iam frigidum et ἔωλον huc transferre voluit. Ergo alii, ut sane ordo et constructio flagitat, *quod olivum* hic intelligunt, atque ad *ius duplex* condiendum, *oleum* hic mero muriaque miscendum praescribi volunt. Sed illud interea non animadvertunt, non hic, sed versu abhinc quarto, *oleum* in hanc mixturam venire; „*insuper addes Pressa Venafranae quod bacca remisit olivae.*“ Ius quidem hoc mixtum erat *vino, muria, sectis herbis, croco, et oleo*: ut Nasidieni illud non absimile, *oleo, garo, vino, pipere, et aceto.* At certe eidem iuri bis oleum praescribi et ingeri, absurdissimum est. Quid ergo? videamus, an codices aliqui suppetias nobis adveniant. Liber Collegii Trinitatis CUM PINGUI habet; sed ille mendis ubique scatet, neque is est, cui confidere possis. Simeo Bosius, vir tam ingenio quam doctrina praestans, in antiquo suo invenit, AT PINGUE IMMISCERE: unde sic locum constituit, „Quod pingue immiscere *mero muriaeque decebit*“: et *pingue* interpretatus est *ius duplex.* Nihil vidi deterius. Profecto ipsa codicis lectio longe potior est emendatione Bosii: tollit enim scrupulum istum *Quod*, qui iam diu nos male habuit. Sed in eo utraque vitiosa est, quod ius illud compositum *pingue* appellat. Quî, malum, *pingue*? cum *simplex* eo longe sit pinguius, utpote ex solo olivo constans: alterum, quod mero et muria miscetur, eo macrius profecto et minus unctum sit. Ne multis morer (iam enim tempus est, ut suspiciones meas proferam) *ius* illud, cui nomen *duplici* male indiderunt Interpretes, *quintuplex* potius dicendum erat; utpote quinque rebus constans, oleo, vino, muria, herbis, et croco. Quorsum enim *duplex*? Equidem *duplicis iuris naturam* non sic interpretor, quasi ius aliquod *duplex* hic vocetur; sed *duorum iurium* naturam, quorum alterum *simplex*, alterum *mixtum* sit: simplex solo oleo, mixtum variis rebus constet. Ergo sic fortasse reponendum fuerit, vocula ex Bosii codice petita; „*simplex e dulci constat olivo.* AT *pingui miscere mero muriaque decebit.*“ Hoc certe Librarios fefellit, et interpolatoribus ansam dedit, quod nesciebant *miscere* absolute hic positum esse; ut χεράσαι passim apud Graecos. Iuvenal. V. v. 60. [61] „*nescit tot millibus emptus Pauperibus* miscere *puer.*“ *Miscere* igitur perinde est ac *miscere ius, ius mixtum facere*: ut Serm. II, 8. v. 45. „*His* mixtum ius *est; oleo, quod prima Venafri*“ etc. Atque haec quidem lectio, quae tota in membranis extat, vulgatae longe antecellere videtur. Veruntamen, cum tot et tam vetusti codices in vocabulo *Quod* consentiant, neque de Bosiani libri bonitate quidquam mihi aliunde compertum sit; equidem altius mendum latere suspicor, a literarum similitudine ortum, et pro *quod pingui* Horatium *quinquenni* dedisse: „QUINQUENNI *miscere mero muriaque decebit*“: ut infra in Nasidieni cena [S. II, 8, 47], „*His* mixtum ius *est; oleo, quod prima Venafri Misit cella; garo de succis piscis Iberi;* Vino quinquenni, *verum citra mare nato.*“ Certe ubi semel Librariis persuasum erat, τὸ *miscere* casum accusativum post se requirere; nihil propius erat, quam ut *quinquenni* in *quod pingui* commutarent. Quamobrem omnes rogatos velim, quibus codicum vetustorum copia est, ut in hoc loco aliisque pariter suspectis videant, annon aliud olim fuerit a primo scriptore, aliud nunc post rasuram vel lituram ab altera

Non alia quam qua Byzantia putuit orca:
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioque croco sparsum stetit; insuper addes
Pressa Venafranae quod bacca remisit olivae.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo:

v. 66. Vulg. *Putruit.*

manu feratur; idque inventum in commune conferant. Auguror enim, neque id opinor vane, multa post cineres nostros in codicibus repertum iri, quae nos nunc sola, sed non socordi, coniectura indagavimus.

66. *Quam qua Byzantia putruit orca*] Illud *putruit* in tribus priscis editionibus habetur, et Lambino patrocinante, adhuc fere in recentioribus obtinet. *Orcam* igitur hic *piscem* interpretatur, et quidem *thynnum*: nihil peius potuit. *Orcynus* quidem thynni species est; sed *orca* est bellua ingens balaenis fere par, et in pugna superior: (vide Plinium IX, 6. [§ 12 seqq.]) quae, cum in Oceano se contineat, ac rarissime in mari mediterraneo visatur, unde nobis *Byzantia* dicta? Quis porro ex tali bellua *muriam* fieri memoravit? Sed condonemus ei haec omnia; esto *orca*, quam velit: quis eum docuit, pisces *in muria putrescere*? enimvero ea de causa in muria condiuntur, ne computrescant. Quod si forte ibi putruerint; iam muria nulli usui est, nedum ut Catii magistro tam eleganti homini placere possit. Scio equidem putrescentium piscium pretiosam saniem *muriam* quandoque dici, ut saepius *garum*; atque hoc ipso Flacci loco sic accipi debere: nemo tamen eo sensu sic loqueretur, *Muria, quâ piscis putruit* (quomodo enim in eo putrescat, in quam numquam positus est?) sed potius *quam putruit*, quam computrescens et liquefactus exhibuit. Vides iam, quot et quanta incommoda lectionem hanc sequantur; quamque indigne ferendum sit tam diu eam circumlatam esse: praesertim cum iam olim Cruquius Torrentiusque veram scripturam ex suis dederint, recteque interpretati sint: „*muriaque decebit Non alia, quam qua Byzantia* PUTUIT *orca.*“ Ita etiam nostri codices fere omnes. Ubi *orca* notat fas, testam, in qua salsamenta, garum, muria servabantur; ab Υρχη verbo Aeolico, ut pleraque Latinorum nomina ex ea dialecto ducuntur. Suidas et alii, *Υρχαι, κεράμινα ἀγγεῖα, ὑποδεκτικὰ ταρίχων, vasa fictilia, quibus salsamenta reconduntur.* Persius Sat. III, 76. „Maenaque *quod prima nondum defecerit* orca.“ Haec quidem nota sunt: sed et hic erant attingenda. Orca autem *Byzantia*, est Byzantio advecta; quia Thynni pisces, unde muria confici solebat, ibi optimi erant. Archestratus apud Athenaeum VII, 14. [c. 63 p. 302a] de Thynno; *Εστι δὲ γενναῖος BYZANTIΩ ἔντε Καρύστῳ.* et iterum [c. 67 p. 303e]. *Καὶ θύννης οὐραῖον ἔχειν, ἣν θυννίδα φωνῶ Τὴν μεγάλην, ἧς μητρόπολις BYZANTION ἐστιν.* et Antiphanes ibidem [c. 67 p. 303f]: *Τῆς τε βελτίστης μεσαίου θυννίδος BYZANTIAΣ Τέμαχος ἐν τεύτλου λαχιστοῖς κρύπτεται στεγάσμασι.* et idem apud eundem, III, 32. [c. 88 p. 118d] *BYZANTIAΣ δὲ θυννίδος ὀσμαῖοι χαίρει.* Iam autem *muriam* ex Thynnorum sanie fieri, et in testis sive orcis recondi, res notissima est. Martialis XII, 103. „MURIA. *Antipolitani fateor sum filia* Thynni; *Essem si Scombri, non tibi missa forem.*“ et IV, 89. [v. 5] „*Antipolitani nec quae de* sanguine Thynni Testa *rubet, nec quae coctana parva gerit.*“ Quin et non *Thynnis* duntaxat, sed et *Scombris* etiam nobilitatum erat Byzantium: ibi enim omnium piscium captura erat, qui in Pontum quotannis intrabant. Plinius IX, 15. [§ 49] „*Cum* thynnis *amia et pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum suis quaeque ducibus, et primi omnium* SCOMBRI.“ Hesiodus, vel alius potius apud Athenaeum III, 30. [p. 116b] *Θύννων δ' ὡραίων BYZANTION ἔπλετο μήτηρ, Καὶ ΣΚΟΜΒΡΩΝ βυθίωντε.* Ut fortasse nobilior illa Scombrorum sanies, non Thynnorum hic intelligatur. Utcumque tamen hoc sit,

Nam facie praestant. Venucula convenit ollis:
Rectius Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego faecem primus et allec,
Primus et invenior piper album cum sale nigro
Incretum puris circumposuisse catillis.
Inmane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoque vagos piscis urguere catino.
Magna movet stomacho fastidia; seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit:
Sive gravis veteri craterae limus adhaesit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulenta radere palma,
Et Tyrias dare circum inlota toralia vestis;
Oblitum, quanto curam sumtumque minorem
Haec habeant, tanto reprehendi iustius illis,
Quae nisi divitibus nequeant contingere mensis?
Docte Cati, per amicitiam Divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocumque, memento.
Nam quamvis memori referas mihi pectore cuncta;

v. 78. Vulg. *Movent.* 87. *Nequeunt.* 90. *Referas memori.*

iterum vides curiosam gulam praeceptoris Catiani, qui noluit *muriam* de propinquo ex Antipoli petitam, sed a dissito loco vel a Byzantio usque. Iam autem, quod restat, garum et muriam graviter olere et *putere* quis nescit? magisque adeo vasa, in quibus servantur? Unde Persius III, 72. [73] „*nec invideas, quod multa* fidelia putet *In locuplete penu.*" Ergo plana iam sunt omnia; *Muria*, inquit, *utendum est, qua orca Byzantia*, sive testa a Byzantio per mercatores allata, *putuit.* Ceterum doleo virum eruditum in nupera sua editione sic perperam exhibuisse, „*Non alia, quam quae Byzantiâ putuit orcâ. Qua* enim, non *quae*, habent omnes scripti melioris notae. Quid autem in hac lectione boni est, quod non in recepta longe melius sit? Certe *orca putere* multo honestius dicitur, quam ipsa *muria* in ius ingerenda. Tum autem diva illa *Synaeresis*, versui foede claudicanti e machina subveniens, in malam rem ire et suas sibi res habere possit: neque enim ullum hic ulcus est, quod tam deformem medicinam postulet.

78 *Magna movent stomacho fastidia*] Sic veteres editiones: neque Cruquius Lambinusve quicquam diversi ex codicibus suis proferunt. At Torrentius in quinque suorum MOVET reperit: idque recte vulgatae lectioni praetulit, et post eum doctissimus Baxterus. Equidem in sex meis idem inveni, Galeano, Petrensi, Batteliano, Vigorniensi, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis: quae sine dubio melior scriptura est, „*Magna* MOVET *stomacho fastidia, seu puer*" etc. *Movet* hic absolute et impersonaliter positum est; vide Nos ad Serm. I, 10. v. 78. Et praeterea, cum *seu* et *sive* disiunctiva sint; singularem utique numerum, non pluralem, hic requirunt.

87. *Nequeunt contingere mensis*] Editiones quidem priscae, *nequeunt.* Lambinus et Cruquius *nequeant* in contextu dederunt, codices suos secuti. Ego quoque in optimo Reginensi et quattuor aliis idem reperi: idque placet. *Nequeant*, ut prius *habeant.*

90. *Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta*] Ita sane:

Non tamen interpres tantundem iuveris. adde
Voltum habitumque hominis; quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fontis ut adire remotos,
Atque haurire queam vitae praecepta beatae.

ECLOGA V.

Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. quid rides? Iamne, dolose,
Non satis est Ithacam revehi, patriosque penatis
Aspicere? O nulli quicquam mentite, vides, ut
Nudus inopsque domum redeam, te vate: neque illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus. atqui
Et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres;
Accipe, qua ratione queas ditescere. turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino sene. dulcia poma,
Et quoscumque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem gustet venerabilior Lare dives:
Qui quamvis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Utne tegam spurco Damae latus? haud ita Troiae

v. 3. Vulg. *Doloso.*

quia in primis editionibus sic semel obtinuit, nemo omnium de loco suo hoc movere vel cogitavit, vel sustinuit. Atqui in omnibus tam Bersmanni, quam nostris codicibus (adde, si vis, et aliorum, qui hic tacent) alio ordine verba collocantur, „*Nam quamvis* memori referas *mihi pectore cuncta.*“ Quin et eodem modo haec citat Priscianus p. 772. atque ibi sic exhibent quattuor Prisciani exemplaria manuscripta, quae consulendi mihi copia erat. Ceterum, qui hanc lectionem vulgata elegantiorem esse non statim persentiscit; is, moneo, ut poëtarum scripta diligentius legat: hospes enim iam in iis sit necesse est.

3. *Iamne doloso Non satis est Ithacam revehi*] Ita editiones; et membranae fere omnes. *Non satis est* tibi *doloso?* Ut Serm. I, 2. v. 59. „*An* tibi *abunde personam* satis est *evitare?*“ et I, 4. v. 116. „*Mi satis est.*“ Ergo hic dativus *doloso* satis commode stare potest. Mirifice tamen placet Danielis Heinsii coniectura: „*Scribe*, inquit, Dolose; *ut lepidissime illi alteri respondeat, O nulli quicquam mentite.*“ Recte quidem, siquid iudico: et ita clare habet codex Petrensis, *dolose;* alterum autem illud *doloso* pro varia lectione. „*iamne,* DOLOSE *Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates Aspicere? O nulli quicquam mentite, vides*“ etc. Alter alterum, ut vides, vocativo casu compellat. *Non satis est* absolute ponitur, sine dativo sequente; ut saepe alias. Noster Serm. I, 10. v. 97. [v. 76] „*Non ego: nam satis est, equitem mihi plaudere.*“ Terent. Phorm. V, 6. v. 17. [v. 16] „*Satin' est, si te delibutum gaudio reddo?*“

Me gessi, certans semper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare iubebo:
Et quondam maiora tuli. tu protenus, unde
Divitias aerisque ruam, dic, augur, acervos.
Dixi equidem, et dico. captes astutus ubique
Testamenta senum: neu, si vafer unus et alter
Insidiatorem praeroso fugerit hamo,
Aut spem deponas, aut artem inlusus omittas.
Magna minorve foro si res certabitur olim;
Vivet uter locuples sine natis, inprobus, ultro
Qui meliorem audax vocet in ius, illius esto
Defensor: fama civem causaque priorem
Sperne; domi si natus erit, fecundave coniunx.
Quinte, puta, aut Publi (gaudent praenomine molles
Auriculae) tibi me virtus tua fecit amicum:
Ius anceps novi: causas defendere possum:
Eripiet quivis oculos citius mihi, quam te
Contemtum cassa nuce pauperet: haec mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis iocus. ire domum, atque
Pelliculam curare iube: fi cognitor ipse:
Persta, atque obdura; seu rubra Canicula findet
Infantis statuas, seu pingui tentus omaso
Furius hibernas cana nive conspuet Alpis.
Nonne vides (aliquis cubito stantem prope tangens

38. *Fi cognitor ipse: Persta atque obdura*] Quinam sit *cognitor*, vide hic apud Interpretes, et acutissimum Gronovium patrem de Pecunia veterum [IV, 3; p. 605 ed. a. 1656]. Ceterum pro *Fi* editio Veneta princeps *Si*; altera et Loscheriana *Sis*, unde in sequentes editiones propagatum est. Sed recte Lambinus Cruquiusque ex membranis dederunt, FI *cognitor*: atque ita ex nostris Leidensis, Zulichemianus, Battelianus et Magdalenensis. Sic Livius XXXIX, 5. [§ 2] „*Alienarum vero simultatum tribunum plebis* cognitorem fieri, *turpe.*“ Quintilianus Instit. III, 8. [III, 6 § 71] „*Non licet tibi agere mecum;* cognitor *enim* fieri *non potuisti.*“ Cicero pro Q. Roscio Comoedo, c. 18. [§ 53] „*Qui per se litem contestatur, sibi soli petit: alteri nemo potest, nisi qui* cognitor *est* factus.“ [§ 54] „*Quodsi quisquam petere potest alteri, qui* cognitor *non est* factus.“ — „*Tu in eam litem Roscii cognitor sis* factus.“ — „*Quoniam tuus* cognitor *non est* factus.“ Idem in Verrem [act. II] II, 43. [§ 106] „*Invenire neminem Siculum potuit, qui pro se* cognitor fieret?“ — „*Cedo, cui Siculo, cum is reus fieret, civis Romanus* cognitor factus *umquam sit.*“ Porro elegantius, opinor, veriusque sic verba interpunxeris: „*Pelliculam curare iube: fi cognitor: ipse Persta atque obdura.*“ Illum locupletem reum iube ire domum, et genio indulgere: ipse vero perfer et obdura, nec frigus neque aestum flocci faciens.

40. *Seu rubra canicula findet Infantes statuas*] Statuas *infantes* tam veteres quam novi Interpretes *mutas*, *quae fari non possint*, hic intelligunt. Sane ita Noster Epist. II, 2. v. 83. „*Statua taciturnius.*“ et Serm. I, 6. v. 57. „Infans *namque* pudor *prohibebat plura profari.*“ Ita Cicero *infans*, pro infacundo, indiserto; [Brut. 19 § 77] „*Scipionem accepimus non* infantem *fuisse.*“ [Ep. Q. fr. III, 4 § 1] „*Nihil accusatore*

Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures adnabunt thunni, et cetaria crescent.
Si cui praeterea validus male filius in re
Praeclara sublatus aletur; ne manifestum
Caelibis obsequium nudet te, leniter in spem
Adrepe officiosus, ut et scribare secundus
Heres; et, si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perraro haec alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere, et tabulas a te removere memento:
Sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu: solus, multisne coheres,
Veloci percurre oculo. plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem;
Captatorque dabit risus Nasica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non:
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.

Lentulo infantius." [Cluent. 18 § 51] „*Si nihil dixissem, ne* infantissimus *existimarer.*" Haec quidem recte habent: sed quid tum postea? an quia homo stupidus et elinguis *statuâ infantior* vel taciturnior recte dicitur; idcirco et ipsae statuae *infantes* dicentur? credo, quia hae statuae magis mutae erant, quam aliae: et cum ceterae magna voce opem Quiritium implorarent contra aestum caniculae, hae mutae et elingues impune findebantur. Sensit hanc absurditatem celeberrimus Dacerius; et hoc a poëta quodam sumtum comminiscitur, quem Horatius derideat. Sed unde hoc ei compertum? quibus signis et indiciis? Certe illud quod sequitur, *conspuit Alpes*, palam Noster ascribit Furio Bibaculo: hoc, cum adeo tecte et occulte nescio cui surripiat, *incipit esse suum.* Quam vellem, non a Poëta sumtum diceretur, sed a poëtria, cui nomen *Canicula*: scilicet ut eodem iure haec *infantes statuas findere* dicatur, quo Furius *Alpes conspuere.* Sed misso ioco, equidem Dacerii suspicionem tutari malim, quam frigidum eorum commentum, qui *mutos Caussidicos* perstringi hic existimant. Certe obmutescere multo satius est, quam talia proferre. Quid ergo? Ut homo recens natus *infans* dicitur, ita statuae recentes, novellae, nuper factae, nuper natae, elegauter *infantes* appellantur: eoque magis, quia forma sunt humana: „*seu rubra canicula findet Infantes statuas*": *ligneas* intellige, quae aestivo calore rimas plerumque agunt et finduntur, praesertim recente et viridi materia. Etsi et *aereas* hic accipere poteris cum Servio, qui ad illa Virgilii Georg. III, 363. „*Aeraque dissiliunt vulgo*", haec habet: „*Passim crepant; nam tam nimio frigore, quam calore aera rumpuntur: Persius,* FINDIT INFANTES STATUAS." Hunc ipsum locum respexit, etsi vel memoriae vel Librarii culpa Persius pro Horatio auctor citetur. *Infans statua,* ut Plinio *infans boletus* lib. XXII. c. 22. [§ 93] „*Nec tunicae minor gratia in cibo infantis boleti.*" Ovidius Fast. VI, 145. „*Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis.*" et alibi, *infantia ora, infantia guttura, infantes umbras.* Vide Nic. Heinsium ad Heroid. IX. 86. Ceterum, postquam haec scripsissem, didici etiam ante me virum summum Franciscum Iunium, in libro de Pictura veterum p. 284. recte hic *infantes statuas* pro novellis accepisse.

59. *Quicquid dicam, aut erit aut non*] Torrentii codices, ut ipse ait, meliores *dico* habent: nostri omnes cum editionibus priscis, *dicam.*

Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore quo iuvenis Parthis horrendus, ab alto
Demissum genus Aenea, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Nasicae, metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atque
Ut legat orabit: multum Nasica negatas
Accipiet tandem, et tacitus leget; invenietque
Nil sibi legatum, praeter plorare, suisque.
Illud ad haec iubeo: mulier si forte dolosa,
Libertusve senem delirum temperet; illis
Accedas socius: laudes, lauderis ut absens.
Adiuvat hoc quoque: sed vincit longe prius ipsum
Expugnare caput. scribet mala carmina vecors?
Laudato. scortator erit? cave te roget: ultro
Penelopam facilis potiori trade. Putasne,

Neque aliter hunc locum citat Priscianus p. 730. etiam in tribus, quos consului, scriptis. Boët. Consol. V, 3. [p. 244, 4 Hack] *„Quae haec est praescientia, quae nihil certum, nihil stabile comprehendit? aut quid hoc refert* (lege, *differt*) *vaticinio illo ridiculo Tiresiae, Quidquid* dicam, *aut erit, aut non?“* Ceterum, ut hoc obiter dicam, recte huius loci sententiam cepit Boëtius: et ipsi se deridendos praebent, qui nihil ridiculi his verbis inesse volunt. Tamen in his magna nomina habes, Turnebos, Torrentios, Marcilios, aliosque. Neque vero novum hoc est recentiorum acumen; sed et in codicum veterum marginibus haec legimus adscripta: *„Quicquid dicam, aut erit, si dixero fore; aut non, si dixero non fore. Quicquid dicam futurum, erit; quicquid dicam non futurum, non erit.“* Atqui, ô boni, nullis umquam fidiculis hanc sententiam ex verbis auctoris extorquebitis. Nihil ex iis extundi potest, praeterquam hoc: *quicquid dicam, aut eveniet, aut non eveniet.* Itaque deridet Noster et tollit omnem divinationem, utpote Epicureus. Facetum autem est, et Schema, ut Grammatici vocant, *παρὰ προσδοκίαν, praeter expectationem*, tanto apparatu nihil dicere: *„O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non: Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.“* Quale illud Plauti, sed multo minus lepidum, in prologo Captivorum [v. 2]: *„Hos quos videtis stare hic captivos duos, Illi qui astant, hi stant ambo, non sedent: Vos vos mihi testes estis me verum loqui.“* Contra, si ex illorum sententia verba enarrantur, nihil frigidius, aut proposito minus conducens excogitari potest. Porro in codice Reginensi et illo Regiae Societatis, non *magnus mihi* habetur, sed *mihi magnus*: unde suspicetur quis *τὸ mihi*, cum locum certum non sit nactum, spurium esse et ex glossa petitum: atque adeo legendum esse cum codice Collegii Trinitatis, etsi is notae sit non optimae, *„Divinare etenim magnus* DONAVIT *Apollo.“* Certe iam olim divinationis munus permanens et perpetuum ei donaverat vel Phoebus, vel, ut alii, Minerva, vel, ut alii denique, Iuppiter: at si *donat* admittis, iam tum Phoebi numine afflatum et novo allapsu entheum intelliges.

76. *Penelopen facilis potiori trade*] Editiones quidem veteres *Penelopen*, idque nunc passim obtinet. At Lambinus Cruquiusque, ex codicibus, opinor, dederunt PENELOPAM: in annotationibus tacent. Nostri sane Reginensis et Franekeranus Latina terminatione *Penelopam* exhibent: eaque vera lectio est. Nempe in Carminibus, ubi Alcaeum et Sappho imitatur, graecissat magis; in Sermonibus, ubi Lucilium sequitur, Latinus est. Vide

Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim (indignum) donandi parca iuventus,
Nec tantum veneris, quantum studiosa culinae.
Sic tibi Penelopa frugi est: quae, si semel uno
De sene gustarit tecum partita lucellum,

v. 79. Vulg. Venit enim *magnum*.

s ad Epod. XVII. v. 17. Sic Epist. I, 2. v. 23. et 28. „*Sirenum voces*, Circae *pocula nosti*.“ „*Sponsi* Penelopae, *nebulones*, *Alcinoique*.“ ut habent codices meliores. Plautus Sticho I, 1. [v. 1] „*Credo ego mi-am fuisse* Penelopam.“ Lucilius in VII. [XVII fr. 4 Dousa] apud Prianum p. 864. „*ad* Penelopam *conversus ait sic*;' *Nupturam te nupta gas, quia vivere Ulixen Speras*.“ Ausonius Epist. IX. [v. 14] „*Qualem* nelopae *nebulonum mensa procorum*.“ Porro et versu mox 81, „*Sic i* Penelope *frugi est*,“ et Lambini Cnquiique editiones, et nostri codices bent, inflexione Graeca. At eodem exemplo *Penelopa* ibi posuit Horas, quo antea *Penelopam*. Syllaba autem sustentatur, cum caesurae vire, tum ob duas, quae statim eam excipiunt, consonantes. Quod cum brarii nescirent; mirum foret, ni verbum interpolavissent. Seneca Epist. XXVIII. [§ 8 Haase] „*Quid quaeris, an* Penelopa*) *impudica fuerit, et -ba suo saeculo dederit*?“

79. *Venit enim magnum donandi parca iuventus*] Sic sane habent nes, quos noverim, scripti editique. Et nimium quidem patienter hoc mittunt Interpretes, more suo, ubi nihil in codicibus variae lectionis est. que posthac, opinor, deerunt, alii qui excusabunt, alii qui defendent et mirabuntur. Equidem *magnum donandi*, si alio comitatu veniret, libens mitterem: ut Propert. II [I], 8. [v. 37] „*Quamvis* magna daret, *quamvis* iora daturus.“ et Pers. Sat. V. v. 66. „*quid quasi* magnum, *Nempe* m donas?“ At illud totum *parca donandi magnum* vix possum a me petrare, ut a Venusino nostro profectum esse credam. Quippe res conrias in unam sententiam conglomerat, et *κλώθει* quod aiunt *τὰ ἀσύνυστα*, parsimoniam et prodigentiam. *Parcus donandi magnum* perinde ac si dixeris, *parcus largitatis*, *garrulitatis modicus*, aliaque eiusmodi, ae ipsa secum pugnant, et mutuo se tollunt. Mihi quidem non vana, do, suspicio est *τὸ magnum* in mendo cubare, et *parca donandi* abute hic poni; ut apud Lampridium in Alexandro cap. XXXVII. [princ.], pectacula *frequentavit cum summâ* DONANDI PARSIMONIA.“ Hoc semel sito fundamento, videamus siquid huc auxilii ex coniectura peti possit. egans sane et concinna, ac Tanaquillo Fabro iudice *admirabilis* est Sionis Bosii emendatio, quam cum Lambino is communicavit, „*Venit enim* GNO*: donandi parca iuventus: Nec tantum Veneris, quantum studiosa linae*.“ *Venit magno* tua Penelope, hoc est, magno se emi postulat: i vero parci et sordidi, ac ventri magis quam Veneri studentes: casta est que, quia nemo eam pretio suo praestinavit. Certe vel a dissentientibus idem meretur haec egregii viri coniectura: mihi tamen, ut quod sentio eam, ingeniosior videtur quam verior. Principio enim, nimium sane et rnimium sali nigro indulsit Noster, si pro Penelopa Thaidem quandam t Bacchidem nobis depinxit. Non omnia vel ipsi Satirae licent. Hactenus idem fas erat, Castam eam nunc esse, adeo tamen ut ingentibus muneris expugnari tandem possit eius pudicitia: hoc scilicet mulieris est: at ud *venire* et, licet quamplurimo, venalem se habere, meretricis est plane, quidem procacis. Hoc igitur vult Tiresias, *perduci* demum posse Penepam, si donis usque et usque cumuletur: at ultro se *venalem* prostituere, que adeo quaestum meretricium sponte occipere, quis ea calumniantem

*) [*v. codices*]

Ut canis a corio numquam absterrebitur uncto.
Me sene quod dicam factum est. anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit heres:

ferat? Illud quoque in hac coniectura displicet, quod verba ea, *Donandi parca iuventus*, absolute iam posita, non procos illos nebulones qui ad Penelopam accesserant, sed omnem omnino iuventutem significare debent. Ergo hoc nunc dicit, *Omnes iuvenes donandi parcos esse, et culinae quam Veneris studiosiores*: quorum utrumque falsissimum esse Comoedia omnis clamitat. Noster ipse in charactere Iuvenis. Art. Poët. v. 164. „*Utilium tardus provisor*, prodigus aeris, *Sublimis*, cupidusque, *et amata relinquere pernix*." Aristoteles Rhetor. II, 12. [§ 3] Οἱ μὲν οὖν νέοι, τὰ ἤθη εἰσὶν ἐπιθυμητικοί· καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπιθυμιῶν, μάλιστα ἀκολουθητικοί εἰσι ταῖς (lege τῇ) περὶ τὰ ἀφροδίσια, καὶ ἀκρατεῖς ταύτης. *Iuvenes*, ait, *rebus Venereis maxime sunt dediti, et in iis intemperantes*. Denique et illud *venit*, a *Venio*, aptissimum huic loco vocabulum, non pati possum, ut ad alteram significationem detorqueatur. *Venerunt*, ait, *proci*; ut Terentius, *amans accessit*, Andria I, 1. [v. 49] „*Sed postquam amans* accessit, *pretium polliceus*." Sic *commeare ad mulierem* idem Heaut. III, 1. v. 35. „*Primum olim potius quam paterere filium* Commeare *ad mulierculam, quae paullulo Tum erat contenta*." ubi versum claudicantem, qui tot viros doctissimos frustra exercitos habuit, sic levi manu obiter sanare, erit parvae opellae pretium: lego enim, „Commétare *ad mulierculam, quae paullulo*." *Commēto* est verbum frequentativum a *commeo*: *commeo, commēto*, ut iacto iactito, dieto dictito et similia, et deinde per crasin *commēto*. Plautus Captivis I, 2. v. 82. „*Nam meus scruposam victus* commetat *viam*." Ita codex vetustissimus Camerarii cum aliis Palatinis apud Paraeum. Vulgo *commeat* (ut hic apud Terentium) perperam: raro enim aut nusquam in sede quinta Iambum pedem usurpant Comici Latini. Nonius Marcellus [p. 89, 30 Merc.]: „COMMETARE, *commeare: Afranius Virgine: 'Quo tu* commétas? *ubi confixus desides?' Novius Bubulco cordono: 'Quum ad lupam nostram tam multi crebro* commétant *lupi.'*" Sed haec pluribus, si maioribus negotiis otium erit, ad ipsum Terentium: illud animadvertas velim, loca illa Afranii et Novii apposite ad Horatium facere: ibi enim *commetant* ad mulierem amatores, plane ut apud Nostrum *veniunt*. Quid ergo? Quamquam periculosa alea est post Bosii emendationem quicquam tentare; vide annon haec nostra iure non reformidet se illi comparari: „*Venit enim* (INDIGNUM) *donandi parca iuventus, Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae*." Tiresias scilicet male salsus haec loquitur, quasi et Penelopae et Ulixei vicem indignabundus: Quid tu mihi *frugi et pudicam* narras? quippe *venerunt* ad eam nescio qui nebulones et ventres meri, culinae magis nidore quam amoris aura concitati, qui nesciunt donare et profundere, ut veri amatores solent: facinus hercle *indignum*: nam si alii venissent, ad largiendum alacres et potentes; iam absens ex uxoris quaestu dives factus esses, et rem tuam constabilivisses; hi contra, tantum abest ut donent, ut ipsi asymboli tua comedant: quid mirum autem, si inter tales pudica est? Sed bono esto animo: tu domum redux locupletes et scortatores senes conquire; quorum unum inescatum si semel uxor emunxerit, numquam postea illius praedae obliviscetur. Haec quidem sententia totius Sermonis filo videtur aptissima: verbum autem ita appositum, ut nihil magis. Sic Noster Epist. I, 6. v. 22. „*Ne plus frumenti dotalibus emetat agris Mutus, et* (INDIGNUM) *qui sit peioribus ortus, Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi*." Ovidius Amorum I, 6. [v. 1] „*Ianitor* (INDIGNUM) *dura religate catena, Difficilem moto cardine pande forem*." et Metam. V. v. 37. „*Pectora rupisset: nisi post altaria Phineus Isset:*

Scilicet, elabi si posset mortua; credo,
Quod nimium institerat viventi. cautus adito:
Neu desis operae, neve inmoderatus abundes.
Difficilem et morosum offendes garrulus ultro.
Non etiam sileas. Davus sis comicus; atque
Stes capite obstipo, multum similis metuenti.
Obsequio grassare: mone, si increbruit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turba
Oppositis humeris: aurem substringe loquaci.
Inportunus amat laudari? donec Ohe iam!
Ad caelum manibus sublatis dixerit, urge; et
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
Cum te servitio longo curaque levarit;
Et certum vigilans, Quartae esto partis Ulixes,
Audieris, heres: Ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? unde mihi tam fortem, tamque fidelem?

v. 90. Vulg. *Offendet.* 100. *Quartae sit.*

(INDIGNUM) *scelerato profuit ara.*" Iam autem, quam prope abscedat a gata scriptura, quid attinet dicere? *in* et *m* in codicibus eandem speciem ent; *di* et *a* non valde dissimilem. Certe qui emendationem hanc re- ient, id vel inviti fatebantur; si Horatius, ut nos quidem credimus, *in- gnum* scripserat, vix tamen in hac sententia evenire aliter potuisse, quam Librarii *magnum* substituerent. Quare aut hoc nobiscum utantur, aut i aliquid rectius de suo impertiant. Nam qui pro recepta lectione con- idere et depugnare parati erunt, nihil interea novi in medium proferentes, es equidem nihil morabor.

90. *Difficilem et morosum offendet garrulus ultro*] Ita omnes ubi- e, nisi quod Leidensis habeat *offendit.* Mendosus tamen est locus, et n multo labore sic restituendus: „*cautus* adito: *Neu* desis *operae, neve moderatus* abundes: *Difficilem et morosum* OFFENDES *garrulus ultro: n etiam* sileas: *Davus* sis *comicus.*" Caecus sit oportet, qui emenda- nem hanc non agnoscat: nam ni ita sit, videbit et advertet omnia haec unda persona efferri. More autem suo tertiam hic supposuerunt Librarii, ia *garrulus* eam flagitare videbatur. Ita alibi Epod. X, 22. *praeda verit* dederunt, pro *iuveris*; et Serm. II, 3. v. 133. *Occidit Orestes,* pro *cidis.* Offendes autem *garrulus*, hoc est, si garrulus fueris; locutione ic Nostro valde familiari.

100. *Quartae sit partis Ulixes*] Lege ex nostris, Magdalenensi et lbertino, et Lambini quibusdam: „*Et certum vigilans, Quartae* ESTO *rtis Ulixes, Audieris, heres.*" Imitatus est scilicet Testamentorum for- ılam; Seneca Controv. XV. [§ 6, p. 175, 17 Burs.] „*Sola mihi heres* TO." — [§ 7, p. 175, 22] „*Omnis pecuniae meae sola heres* ESTO." — 9, p. 176, 19] „*Uxor mea heres* ESTO." Iustin. Instit. II, 13 [§ 1], 14 9], 15 [pr.], 16 [pr.]. „*Titius filius meus exheres* ESTO." — „*Quicum- e mihi filius genitus fuerit, exheres* ESTO." — „*Usque ad calendas illas res* ESTO." Digest. L, 16. 142. „*Titius et Maevius ex parte dimidia redes* SUNTO." — „*Sempronius ex parte dimidia heres* ESTO." Et alibi epe. Porro *certum vigilans* quid sibi velit, non aliunde melius sciveris am ex contraria locutione *incertum vigilans.* Ovidius Epist. Ariadnae er. 10 v. 9]: „Incertum vigilans, *a somno languida, movi Thesea pren- ras semisupina manus.*" Statius Theb. V. v. 212. „*Turbidus*, incertumque *ulis* vigilantibus, *hostem Occupat.*"

Spargc subinde: et, si paullum potes inlacrimare, est Gaudia prodentem voltum celare. sepulcrum

104. *Gaudia prodentem vultum celare*] Locus sane scaber et morosus; etsi Interpretes secure illum praetervolent: „*Sparge subinde: et si paullum potes, illacrimare. Est Gaudia prodentem vultum celare.*“ Ita nunc vulgo distinguunt, ut *illacrimare* sit modi imperativi ab *illacrimor*, tum autem *Est* valebit *licet*, *ἔξεστι*, *δυνατόν ἐστι*. Quidni autem *possibile* est *vultum celare*? dubiumne id cuiquam est? putida quidem sententia et Horatio indigna. Quare aliae editiones sic interpungunt, „*et, si paullum potes, illacrimare, est Gaudia prodentem vultum celare.*“ ut ordo sit, Et illacrimare, si paullum potes, est celare vultum prodentem gaudia. Ita *illacrimo* usurparunt Livius, Virgilius, Valerius Flaccus aliique. Melius profecto hoc quam alterum. Fictis enim lacrimis commodissime celantur inclusa mentis gaudia. Lucanus IX, 1040. de Caesare loquens, Pompeii caput abscisum spectante, „*lacrimas non sponte cadentes Effudit, gemitusque expressit pectore laeto: Non aliter manifesta putans* abscondere mentis Gaudia, quam lacrimis.“ Tamen, vel hac sententia, sic potius scripserim, nitidius paullo et clarius; „*Sparge subinde: et* SIC *paullum potes illacrimare,* ET *Gaudia prodentem vultum celare.*“ Sed quid illud demum est, *celare vultum gaudia prodentem*? haec videntur *ἀσύστατα* et secum pugnantia. Quippe si vultus *celatur*, quomodo *prodit*? Vultus quidem saepe *prodit* secretos animi affectus; ut Seneca Hippol. 362. „*et inclusus quoque, Quamvis tegatur,* proditur vultu *furor.*“ Lucanus III, 356. „*cum turbato iam* prodita vultu *Ira ducis, tandem testata est voce dolorem.*“ Silius Italicus VI, 384. „*Servabam* vultus *ducis*, *et* prodentia sensum Lumina, *et obtutu perstabam intentus eodem.*“ Auctor Consolationis ad Liviam, v. 87. „*Vidimus attonitum fraterna morte Neronem Squallida promissa flere per ora coma, Dissimilemque sui* vultu profitente dolorem. *Hei mihi, quam toto luctus in ore fuit!*“ Ubi Heinsius *ὁ πάνυ* malit *profitente colorem* vel *prodente colorem.* Quid enim est *dolor dissimilis sui*? *laetus*, credo. quid potest absurdius? Neque enim quicquam nos adiuvat vir ingeniosus et celebris, sub ficto Goralli nomine editionis nuperae auctor; qui, quamvis fatetur *vultum* hic *dissimilem sui* dici debuisse, non *dolorem*, tamen hoc per *Metathesin* excusari posse credit. Placetne vero? ergo omnis opera, recensendis libris impensa, frustra et incassum erit. Quidvis enim et quantumvis ineptum sic poterit defendi: *omnia protinus alba* erunt, et favente modo Figurae alicuius numine, *Scire licet gigni posse ex non sensibus sensus.* Quin nihil hic opus est aut huius excusatione, aut illius correctione. Quippe *dissimilem sui* neque ad *dolorem*, nec ad *colorem* refertur, verum ad Neronem: *vidimus*, inquit, *Neronem attonitum fraterna morte,* „*Dissimilemque sui; vultu profitente dolorem.*“ Sic verba distingue. Ovidius Metam. XI, 273. „*Lucifero genitore satus, patriumque nitorem Ore ferens Ceyx; illo qui tempore maestus* Dissimilisque sui, *fratrem lugebat ademtum.*“ Nimirum alter alterutrum hic compilavit; adeo gemina sunt loca. Porro *profitente* hic lege, non cum Heinsio *prodente.* Nero enim non *invitus* prodebat dolorem, sed *volens* profitebatur. Sed, his missis, quî fiat, ut iam dixi, ut et vultus *prodat* affectus, et tamen *celetur*, nullus equidem video. Mutila, ut videtur, oratio est, et ita suppleri debet; *Celare vultum*, alioqui *prodentem gaudia.* Sed quo iure, qua venia, vox sententiae tam necessaria desiderari et subintelligi potest? Quin et illud *celare vultum* vix videor intelligere. Non enim iubet pallio vultum obtegere et velare. Vultus itaque non *celatur* nisi alio vultu simulato: sed et sic, non *celatur*, sed *mutatur*: ut Noster Serm. II, 8. v. 84. „*Nasidiene, redis* mutatae frontis.“ et Terentius Hec. III, 3. v. 9. „*Sed continuo vultum earum sensi* immutari *omnium.*“ Equidem *vultu celare, tegere, abscondere* aliquid, saepe memini legere; ipsum *vultum celare* hac

Permissum arbitrio, sine sordibus exstrue. funus
Egregie factum laudet vicinia. si quis
Forte coheredum senior male tussiet; huic tu
Dic, ex parte tua seu fundi, sive domus sit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. sed me
Imperiosa trahit Proserpina. vive, valeque.

ECLOGA VI.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus ubi, et tecto vicinus iugis aquae fons,

idem sententia numquam. Quare vide, annon melius forte hic quadret a scriptura, quam ὁ χαλκέντερος et infinitae vir lectionis Barthius ex errimo, ut ait, codice depromit, Advers. XXVII, 1. quamque ille tanti it, ut *prorsus textui inserendam putet*: „*et, si paullum potes, illacrire. est Gaudia* PRUDENTUM VULTU *celare.*“ *Prudentum est* officium, ut ad Livii, XLII, 62. [§ 4] „*Modum imponere secundis rebus, nec nimis edere serenitati praesentis fortunae,* prudentis *hominis et merito felicis* .*)“ Vultu *autem* celare, ut Apuleius Metam. VIII. [p. 203, 24 Elm. = 520 Oud.] „Vultu *tamen* gaudium tegit, *et frontem asseverat, et doem simulat.*“ Contra, Ovid. Art. Amat. I, 678. „*Ut* simulet vultu udia, *tristis erit.*“ Cicero pro Sextio c. 10. [c. 9 § 22] „*Animus eius* ltu, *flagitia parietibus* tegebantur.“ Idem in Verrem I, 8. [§ 21] „*Cuebam animi dolorem* vultu tegere, *et taciturnitate* celare.“ Lucan. IX, 06. „*abscondunt gemitus et pectora laetâ* Fronte tegunt.“ Nemeanus Ecloga IV. [v. 17] „*Quid* vultu *mentem* premis, *et spem fronte renas?*“ Virgil. Aen. IV, 477. „*Consilium* vultu tegit, *et spem fronte renat.*“ Ergo ad hanc faciem, praeclare quidem codex Barthianus, *vultu udia celare*: totum tamen illud, *Prudentum est celare gaudia vultu*, scio qui minus placet. Neque enim convenit, Tiresiam, qui per totam nc Satiram scurrae personam sustinet, iam *sententias loqui*; praesertim nc, quae tantum abest ut in universum vere dicatur, ut plerumque falsa . Raro enim *prudentibus* usu venit, ut gaudia vultu *celare*; saepe contra, aperte *profiteri*; saepius ut *simulare* debeant: utpote quibus plura sendis adversa soleant contingere. Aeneas itaque viri *prudentis* officio fungitur, m [Aen. I, 209] „*Spem* vultu simulat, *premit altum corde dolorem.*“ Quid ılta? Neque haec Barthii lectio, neque illa vulgata placet: alios libros cutiant, quibus copia est, et qui de Horatio bene mereri student. Simicius quidem, me iudice, clariusque sic scribere potuisset, „*Sparge subde: et* sic *paullum potes illacrimare*, et *Gaudia* prudenter vultu *celare.*“

106. *Funus Egregie factum laudet vicinia*] Ita omnes, quos norim, codices: sed Nic. Heinsius in margine sui libri, *Lege*, ait, LAUDENT. empe quia *vicinia* est nomen collectivum, ideo numero singulari verbum urale subiungi voluit. Amavit sane vir summus hanc figuram, quam nthesin vel Syllepsin vocant; eamque fere omnibus in locis inculcat, qua re, qua iniuria. Vide ipsum ad Ovidii Fast. III, 189. Metamorph. II, 8. Remed. Amor. 164. At Noster singularem numerum praetulit, tam hic, ıam alibi: Epist. I, 17. v. 62. „*Quaere peregrinum, vicinia rauca* reamat.“ et Epist. I, 16. v. 44. „*Sed* videt *hunc omnis domus et vicinia ta.*“ ubi non codices tantum, sed et metri ratio lectionem certam facit. ersius IV, 45. [46] „*egregium cum me vicinia* dicat.“ Ita praeter editos ıbent tria scripta, quibus usus sum, exemplaria. Idem Heinsius post duos ominativos, quorum propior est singularis, verbum tamen plurale ubique

*) [lege *esse*]

Et paullum silvae super his foret. auctius atque
Dî melius fecere. bene est. nil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.
Si neque maiorem feci ratione mala rem,
Nec sum facturus vitio culpave minorem:
Si veneror stultus nihil horum, O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quae mihi monstret! ut illi,
Thesauro invento qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule: si, quod adest, gratum iuvat: hac prece te oro,
Pingue pecus domino facias, et cetera praeter
Ingenium; utque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in montis et in arcem ex Urbe removi,
Quid prius inlustrem Satiris Musaque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
Unde homines operum primos vitaeque labores

v. 4. Vulg. *Nihil.* 10. Fors *qua.*

ingerit, contra plurium et meliorum codicum fidem; ut Fast. IV, 104. et 156. „*Quem toti saltus, quem nemus omne* tremunt." „*Et forma, et mores, et bona fama* manent." Sic ille ex unico dedit codice, eoque non adeo vetusto: cum ceteri magno numero *tremit* et *manet* habeant, idque meis auribus gratius. Certe aliter in Virgilio suo reperit, Aen. V, 343. „Tutatur *favor Euryalum, lacrimaeque decorae.*" Horatius vero nusquam plurali usus est in simili locutione, sed semper singulari, ut docui ad Carm. I, 24. v. 8. et alibi.

4. *Nihil amplius oro*] Scribe ex plus decem nostris codicibus, NIL *amplius oro*: et sic quinque Pulmanni.

10. *O si urnam argenti fors qua mihi monstret*] Ita libri post Aldum excusi; QUA, id est, *siquo pacto, siqua ratione*: unde dormitantibus hic interpretibus, etiamnum circumfertur. At priscae editiones tres, et Pulmanni Bersmannique plures, omnes denique a nobis visi codices; „*O si urnam argenti fors* QUAE *mihi monstret*": praeterquam quod Regius habet QUAM: „*O si quam urnam argenti fors mihi monstret.*" Sed placet *Quae*, quod plurium auctoritate fulcitur. *O siquae fors urnam argenti mihi monstret. Siquae fors*, ut alibi *siquis casus.* Serm. II. 5. v. 49. „siquis casus *puerum egerit orco.*" Terentius Hecyra III, 3. v. 26. „Quaeque fors *fortuna est, inquit, nobis quae te hodie obtulit.*" Virgilius Aen. II, 94. „*et me,* fors siqua *tulisset. Promisi ultorem.*" et VII, 559. „*Cede locis. ego,* siqua *super* fortuna *laborum est.*" IX, 41. „siqua *interea* fortuna *fuisset.*" et 214. „siqua *id* fortuna *vetabit.*" XI, 128. „*Et te* siqua *viam dederit fortuna.*" ad quae exempla, forte et illud X, 458. „*Ire prior Pallas;* si quâ *fors adiuvet ausum Viribus imparibus*"; sic refingendum erit, „siquae fors *adiuvet ausum*": ut Terentius Prologo Heautont. [v. 44] „Siquae *laboriosa est, ad me curritur.*" Nam et hic, praeter vetustissimum Bembinum, ceteri omnes codices *siqua* habent, licet versu ipso repugnante. Sic et apud Ciceronem multis locis *siquae, nequae* in membranis veteribus extant, ubi hodie *siqua* et *nequa* circumferuntur. Vide Franciscum Fabritium ad Cic. Offic. II, 21.

Instituunt (sic Dîs placitum) tu carminis esto
Principium: Romae*) sponsorem me rapis: Eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, urgue:
Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem
Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo, quod mî obsit, clare certumque locuto,
Luctandum in turba, et facienda iniuria tardis.
Quid tibi vis, insane, et quam rem agis? inprobus urguet
Iratis precibus. tu pulses omne quod obstat,

v. 28. Vulg. Turba, fac. 29. Quid vis, insane, et *quas res* agis.

28. *Luctandum in turba; facienda*] Scribe ex Bersmanni Pulmanniue codicibus, nostrisque ad unum omnibus, et tribus editionibus vetustis; *Luctandum in turba,* ET *facienda iniuria tardis.*" Piget sane tam minuta ıemorare: sed quid facies? Iam pensi semel suscepti ratio exigit, ut vel arva menda cum magnis simili falce recidantur.

29. *Quid vis insane, et quas res agis*] In nostris omnibus memranis, (adde si vis, et aliorum, etsi ipsi taceant) versus hic sic ultra menıram excurrit: „*Quid* TIBI *vis insane, et quas res agis? improbus urget*": nde pro vario correctorum captu variis modis interpolatus est. Tres priıae editiones sic dederunt, *τῷ agis* eiecto, „*Quid tibi vis, insane, et quas es? improbus urget.*" At editi post Aldum retinuerunt *τὸ agis*, et *tibi* otius excluserunt, „*Quid vis, insane, et quas res agis? improbus urget.*" aque iam lectio per interpretum patientiam impune circumfertur. Tu vero, i me audies, sic posthac locum refinges: „*Quid* TIBI *vis, insane, et* QUAM EM *agis? improbus urget.*" *Quid tibi vis* passim apud Comicos occurrit: t *τὸ tibi* nullo pacto hinc potest abesse; praesertim ubi *insane* ei adhaeret. Cicero de Oratore, II, 67. [§ 269] „*Quid* tibi vis, *inquit, insane? Tanta st malorum multitudo civium, ut paucis annis ad maximas pecunias sis enturus.*" Propertius, I, 5. v. 3. „Quid tibi vis, insane? *meos sentire urores?*" Persius V. v. 143. „*quo deinde*, insane, *ruis? quo?* Quid tibi is?" Illud vero *quam rem agis*, noli dubitare, quin ab Horatii manu uerit: quod corruperunt, credo, illi, quibus durior esse visa est syllabae lisio. Atqui eodem modo eliditur Sermone II, 7. v. 67. „*Committes* rem mnem *et vitam, et cum corpore famam.*" Neque aliter Poëtae Comici; t Terentius Adelph. III, 2. v. 45. „*Non faciam. Quid agis? Proferam. ſem, mea Sostrata, vide* quam rem agas." Heautont. I, 1. v. 37. „*ratros interea tamen Appone; ne labora. Minime.* Quam rem agis?" et V, 4. v. 18. „*Eo traducenda est.* Quam rem agis, *scelus? Egon'? arentum cudo.*" et V, 1. v. 69. „*Me mea omnia bona doti dixisse illi.* Quam rem agis?" Plautus Menaech. I, 2. v. 6. „*Quo ego eam,* quam rem gam, *quid negoti geram.*" Plura sunt in promtu exempla; sed haec satis: nde de tribus Torrentii codicibus iudicium ferre possis; qui sic habebant: „*Quid tibi vis? quas res agis, insane? improbus urget.*" Profecto, si haec orum lectio erat, et non ipsius potius hominis emendatio; multo omnium essimi erant et contaminatissimi.

30. *Improbus urget Iratis precibus*] Daniel Heinsius, „*Omnino,* ait, *scribendum est, Improbus urget,* Iratus, *precibus*": infeliciter sane, neque ro cetera ingenii et eruditionis fama. Nihil eius correctione deterius, nihil recepta lectione elegantius. Sic Tacitus, *preces contumaces*, Annal. I, 57. „*Responsum a Pisone* precibus contumacibus; *discesseruntque ipertis odiis.*" *Iratis* autem figurate dictum; ut Martialis [XI, 85, 15] *Iraundis unguibus*, Iuvenalis [13, 93] *irato sistro*, Propertius [III (IV), 25, 10] *iratu manu* [IV (V), 9, 62], *iratam sitim*; et alii alia.

*) [Romam *et in marg.* „*Vulg.* Romae" *ed.* 1711; Romae *reposuit Bentl. praef.*]

Ad Maecenatem memori si mente recurras.
Hoc iuvat, et melli est; non mentiar. at simul atras
Ventum est Esquilias; aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi scribae magna atque nova te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.
Inprimat his cura Maecenas signa tabellis.
Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit, et instat.
Septimus octavo propior iam fugerit annus,
Ex quo Maecenas me coepit habere suorum
In numero: dumtaxat ad hoc, quem tollere rheda
Vellet, iter faciens; et cui concredere nugas
Hoc genus, Hora quota est? Threx est Gallina Syro par:
Matutina parum cautos iam frigora mordent:
Et quae rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus, subiectior in diem et horam
Invidiae noster. ludos spectaverit una:
Luserit in campo: Fortunae filius, omnes.
Frigidus a Rostris manat per compita rumor:

v. 48. Vulg. *Spectaverat.* 49. *Luserat.*

32. *Hoc iuvat, et melli est; non mentiar*] Magdalenensis, Colbertinus, Lambethanus, cum uno Bersmanni, NON MENTIOR. Sic Appuleius in Apologia [p. 322, 28 Elm. = p. 555 Oud.]: „*Reliquit Rufino huic* (non mentior) HS XXX *devorandum.*“ Plautus Menaech. V, 7. v. 37. „*Me herum tuum non esse. Non taces?* Non mentior.“ Sed codex Petrensis paullo rectius, NE *mentiar.* Cicero Epist. ad Famil. III, 4. [extr.] „*Quod scribis, tibi manendi caussam eam fuisse, ut me convenires; id mihi,* ne mentiar, *gratum est.*“ Plautus Prologo Casinae [v. 38]: „*Est servus eii quidam, qui in morbo cubat; Immo hercle vero in lecto,* ne quid mentiar.“ Terent. Adelph. III, 3. [v. 21] „*Quid agatur? vostram nequeo mirari satis Rationem. Est hercle inepta,* ne dicam dolo.“ Placet tamen recepta lectio, NON MENTIAR. Plautus Menaech. II, 1. [v. 3] „*Nulla est voluptas navitis, Messenio, Maior, meo animo; quam quom ex alto procul Terram conspiciunt. Maior,* non dicam dolo, *Si adveniens terram videas, quae fuerit tua.*“

48. *Noster ludos spectaverat una, Luserat*] Locum hactenus male acceptum sic lego et distinguo: „*Per totum hoc tempus subiectior in diem et horam Invidiae noster, ludos* SPECTAVERIT *una:* LUSERIT *in campo: Fortunae filius, omnes.*“ Ubi primo, *subiectior invidiae,* ut Iuvenalis X, 56. „*Quosdam praecipitat* subiecta *potentia magnae* Invidiae.“ Deinde *noster* ad *subiectior* referendum; alioquin ambiguum foret, utrum se an (quod ineptum est) Maecenatem dicat invidiae obnoxium. Eleganter autem *noster* cum verbo tertiae personae perinde est ac *ego. Ego,* inquit, *per totum hoc tempus subiectior sum invidiae: si ludos una cum Maecenate spectavero, si in Campo Martio una lusero; omnes illico qui adstant, Fortunae filius, secum aiunt taciti.*“ Plautus Rudente IV, 7. v. 19. „*Egone, ut quod ad me adlatum esse alienum sciam, Cedem? minime istuc* faciet noster Daemones.“ At ibi Daemones ipse loquitur, ut hic ipse Horatius: ergo *noster faciet* est idem plane quod *ego faciam.* Idem Epidico I, 2. v. 44. „*Facile tu istuc, sine periclo et cura, corde libero, Fabulare:*

Quicumque obvius est, me consulit; O bone, (nam te
Scire, Deos quoniam propius contingis, oportet)
Numquid de Dacis audisti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris derisor! At omnes Dî exagitent me,
Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetra
Praedia Caesar, an est Itala tellure daturus?
Iurantem me scire nihil miratur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silentî.
Perditur haec inter misero lux; non sine votis,
O rus, quando ego te aspiciam? quandóque licebit,
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
Ducere sollicitae iocunda oblivia vitae?
O quando faba Pythagorae cognata, simulque
Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes, cenaeque Deûm! quibus ipse meique
Ante Larem proprium vescor, vernasque procacis
Pasco libatis dapibus: cum, ut cuique libido est,
Siccat inaequalis calices conviva, solutus

v. 57. Vulg. *Mirantur.* 67. *Prout.*

ovi ego nostros: *mihi dolet, cum ego vapulo.*" ubi *nostros* recte, opinor, nterpretantur *nos*: nisi potius emendandum sit, *Novi ego nostrum,* id est, *e*: ut in simili fere periculo Antipho ait apud Terent. Phorm. I, 4. [v. 39] *Egomet me novi et peccatum meum.*" Ceterum pro *spectaverat, luserat,* uae in vulgatis hactenus obtinuerunt, reposuimus ex Galeano nostro, Lamethano, et Collegii Trinitatis codice, SPECTAVERIT; et ex postremo eorum, USERIT. *Ludos spectaverit una,* hoc est, *Si spectaverit*; ut supra v. 39. *Dixeris, experiar,*" pro *si dixeris*: et Serm. sequente, v. 32. *„Iusserit d se Maecenas,*" pro *Si iusserit.* I, 3. v. 15. *„decies centena dedisses uic parco,*" pro *Si dedisses.* Persius Sat. V. in fine [v. 189]: „Dixeris *aec inter varicosos centuriones.*" Virgil. Aen. VI. v. 31. *„tu quoque agnam Partem opere in tanto,* sineret *dolor, Icare, haberes.*" Omnia, pinor, iam plana sunt et extra aleam constituta. Aliorum hic explicationes n tenebris cespitantium parco exagitare: tute iam facile per te videris, ut mnes in nervum denique erumpant.

57. *Mirantur ut unum Scilicet*] Praecesserat, *Quicumque obvius est, ie convenit*: nunc sequitur numero mutato, *Mirantur*: quod etsi multis liorum exemplis defendi potest, placet tamen magis Batteliani codicis lectio, IRATUR. Quippe *convenit* supra dixerat; non, ut potuit, *conveniunt.* Et escio quomodo singulari numero delectatur Horatius, ut saepe diximus, et raesertim ad Carm. I, 24. v. 8.

64. *Uncta satis pingui lardo*] *Pingue lardum* dixit Plinius [N. H. XVIII § 174], et *pinguia larda* Ovidius [Fast. VI, 169]. Sed non satis placet illud *satis* pingui: quod ignavum hic et versui duntaxat sustentando atum videtur. An legendum *Focis*? *Faba et oluscula et lardum ponenur* focis. Iuvenalis XI, 79. *„Curius, parvo quae legerat horto, Ipse* focis *revibus* ponebat oluscula." Alioqui *ponentur* hic de *mensa* accipe; ut Martial. V, 80. [v. 6] „Ponetur *digitis tenendus unctis Nigra coliculus virens patella, — Et pallens* faba *cum rubente* lardo." Ceterum Nostri mitatione, ut solet, Serenus Sammonicus c. XL. [c. XXXIX; v. 741] de Faba loquens; „Pythagorae cognata *levi condita cumino Proderit, et mallida fermentum polline turgens.*"

67. *Prout cuique libido est*] Illud *Prout* sententiae quidem satis

Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula; seu modicis uvescit laetius. ergo
Sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
Nec male necne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
Pertinet, et nescire malum est, agitamus; utrumne
Divitiis homines, an sint virtute beati:
Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos:
Et quae sit natura boni, summumque quid eius.
Cervius haec inter vicinus garrit anilis
Ex re fabellas. si quis nam laudat Arellî
Sollicitas ignarus opes; sic incipit: Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum;
Asper, et attentus quaesitis; ut tamen artum
Solveret hospitiis animum. quid multa? neque ille
Sepositi ciceris, nec longae invidit avenae:
Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cena

v. 78. Vulg. *Nam si quis.* 83. *Illi.*

convenit; sed durioris est soni, cum in unam syllabam coalescit; ut vel hebetes, credo, aures offendat. Certe in nullo poëta, ne in Comico quidem, hoc verbum legisse memini. Quamobrem libens hic accipio Colbertini codicis lectionem, „*Pasco libatis dapibus:* CUM, *ut cuique libido est, Siccat inaequales calices conviva.*“ Quin et in optimo Reginensi PRO est a manu secunda, post manifestam rasuram: quod vero erasum nunc est, CUM fuisse videtur. Continuatur autem orationis filum, *O cenae deum;* CUM *conviva, ut cuique libido est, siccat calices.*

78. *Nam si quis laudat Arelli*] Sic editiones priscae: unde dissimulata ab Interpretibus lectionis varietate, perpetuum obtinuit. At enim, quod in suis invenit Bersmannus, ego etiam reperi in Leidensi, Reginensi, Batteliano, Petrensi, Magdalenensi, Regio, Regiae Societatis, aliisque. SIQUIS NAM LAUDAT: duo soli eique omnium recentissimi habent *Nam si quis.* Egregii scilicet correctores coniunctionem illam non nisi primo loco stare posse crediderunt. Atqui et secundum interdum locum sortita est, ut Sat. II, 3. v. 20. „*Olim nam quaerere amabam.*“ v. 41. „*Primum nam inquiram.*“ v. 302. „*Ego nam videor mihi sanus.*“ Epist. II, 1. v. 186. „*His nam plebecula gaudet.*“ et alibi. Ergo et hic in secunda sede est collocanda; sic enim lenior fluit versus; et numquam tam rarum hoc dedissent Librarii, nisi de manu auctoris accepissent.

83. *Neque illi Sepositi ciceris*] Lectio haec Lambino debetur, quam posteriores nimis temere secuti sunt. At veteres Editiones, plures Pulmanni et Torrentii Bersmannique codices, nostri autem, quot manibus propriis versare licuit, duodecim, ILLE habent, non *illi.* Rectius sane, siquid iudico; „*Asper et attentus quaesitis; ut tamen artum Solveret hospitiis animum. quid multa? neque* ILLE *Sepositi ciceris, nec longae invidit avenae.*“ *Ille* rusticus scilicet, cuius ingenium iam narraverat. Sic Serm. II, 3. v. 204. „*quid enim Aiax Fecit, cum stravit ferro pecus? abstinuit vim Uxore et gnato, mala multa precatus Atridis: Non* ille *aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulixem.*“ Et Carm. IV, 9, 51. „*qui deorum Muneribus sapienter uti, Duramque callet pauperiem pati, Peiusque leto flagitium timet: Non* ille *pro caris amicis Aut patria timidus perire.*“ Peculiarem haec ele-

Vincere tangentis male singula dente superbo:
Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, Quid te iuvat, inquit, amice,
Praerupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terrestria quando
Mortalis animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo leti fuga. quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus iocundis vive beatus:
Vive memor, quam sis aevi brevis. Haec ubi dicta
Agrestem pepulere; domo levis exsilit: inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Moenia nocturni subrepere. iamque tenebat
Nox medium caeli spatium; cum ponit uterque
In locuplete domo vestigia: rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos;
Multaque de magna superessent fercula cena,
Quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem; veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes: necnon verniliter ipsis

v. 92. Vulg. *Vin'* tu. 108. *Vernaliter.*

ntiam habent; qualem tamen assequi et intelligere paucis concessum est. go siquis adhuc a Lambini partibus stabit, suo iudicio per me fruatur. ustra de saporibus disputatio est, ubi alteruter aut nullum palatum habet t diversum.

92. *Vin' tu homines urbemque*] „*Sic habent,* inquit Lambinus, *sex dices, quos secutus sum: vulgati,* VIS TU, *minus concinne.*“ Hinc adeo , quod *vin' tu* in plerisque editionibus hodie comparet. At de codicibus ie viderit: nos in omnibus nostris, ut et Cruquius, Pulmannus, Bersmansque in suis, VIS TU reperimus: neque aliter habent Venetae et Loscheriana. ra autem lectio *minus concinna* sit, iam poteris iudicare. Siquidem *Vis* elegantissimus Idiotismus est, acutissimo Gronovio patri observatus et piose enarratus ad Senecam De Ira III, 38. et Epist. LVIII, et Praefat. IV. Natur. Quaest. Martialis X, 83. [v. 9] „*Raros colligis hinc et hinc pillos* — Vis tu *simplicius senem fateri?*“ Iuvenalis V. v. 74. „Vis tu *nsuetis, audax conviva, canistris Impleri, panisque tui novisse colorem?*“ neca de Constantia XV. [§ 4] „Vis tu *fortius loqui, et illam Fortunam toto submovere?*“ De Brevitate Vitae XIX. [§ 2] „Vis tu, *relicto solo, nte ad ista caelestia respicere?*“ Vide multo plura apud Gronovium. illis omnibus τὸ VIS non interrogantis modo est ut VIN; sed orantis, rtantis, flagitantis, iubentis. *Vis tu homines urbemque feris praeponere vis?* hoc est, *an dubitas praeponere? non pudet non praeponere? praene, amabo, si sapis.* Et ad haec exempla, etiam invitis codicibus, repoimus Serm. I, 9. v. 69. „VIS *tu curtis Iudaeis oppedere?*“ hoc est, *Non vis oppedere? an tu metuis oppedere?* Quare valeat Lambinus, cumque is *codicibus,* cumque sua *concinnitate.*

108. *Nec non vernaliter ipsis*] Ita quidem editiones, et maior pars dicum. Sed Blandinii quattuor apud Cruquium omnium veterrimi, et

Fungitur officiis, praelibans omne quod adfert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque
Rebus agit laetum convivam: cum subito ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave; magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. tum rusticus, Haud mihi vita
Est opus hac, ait, et valeas: me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

v. 109. Vulg. *Praelambens.*

Pulmanniani tres VERNILITER: quod Nicolao Heinsio hic placet. Nonius Marcellus [p. 42, 26 Merc.], *„Verniliter, adulatorie. Caecilius Venatore: Credo, nimis tandem hoc fit verniliter.“* Seneca de Beneficiis II, 11. [§ 3] *„Velle me scio omnia illi praestare; et haec ipsa non verniliter.“* Idem alibi [Epist. 95 § 2] et Quintilianus [Inst. I, 11 § 2] *vernilitatem*; Tacitus [Hist. III, 32 extr.] *vernile dictum* et [Hist. II, 59] *verniles blanditias* habent. Utraque tamen lectio satis commode admitti potest. Nam et in laudato Senecae loco Manuscripti quidam *Venaliter* habent, teste Grutero; quod interpolatum esse credo a *Vernaliter*: et Onomasticon vetus Labbaei: *Vernalis, οἰκογενικός. Vernilis, πολιτικὸς, οἰκετικός.* Quin et in vetustis membranis Virgilii, Pierio testante, *iuvenali in corpore* semel iterumque [Aen. V, 475 et XII, 221] scribitur, non ut vulgo *iuvenili*: et sic habet castigatissima Nic. Heinsii editio.

109. *Praelambens omne quod affert*] Vide mihi locum integrum: *„nec non verniliter ipsis Fungitur officiis, praelambens omne quod affert.“* Sic quidem libri; neque quidquam hic Interpretes offendit. Atqui hoc parum *officiose* et *verniliter* facit; si *praelambit* quodcumque affert. Quippe colapho vel scutica castigandus fuerit verna, qui id facere ausus sit. Notum illud Iuvenalis IX, 5. *„Nos colaphum incutimus* lambenti *crustula servo.“* Quo trahendum videtur Lucilii fragmentum apud Priscianum p. 884. *„Iocundasque puer qui* lamberat *ore placentas.“* Non igitur, quod Scholiastes voluit, *praelambere* perinde est ac *praegustare*: posterius aperte et per officium fieri solitum; prius clam et domino ignaro, ac, si resciverit, punituro. Adde quod *praelambere* nusquam, opinor, alibi occurrit, nisi cum de fluvio dicitur alveum lambente et radente. Prudentius Hamart. v. 357. *„Sed dum liventes liquor incorruptus arenas* Praelambit.“ et Cathem. V. v. 120. *„Spirant et folium, fonte quod abdito* Praelambens *fluvius portat in exitum.“* Avienus in Descript. Orbis [v. 495]: *„Per quos flaventes Tybris pater explicat undas, Romanosque lares lapsu* praelambit *alumno“*: et mox [v. 1077]: *„et glauci* praelambitur *aequoris undâ.“* Quid ergo? quantivis sane pretii lectio est, quam subministrat codex Regius, et alter Magdalenensis, ab eodem, ut videtur, Librario scriptus: *„Fungitur officiis,* PRAELIBANS *omne quod affert.“* Non potuit melius: siquidem *praelibare* id ipsum est, quod Scholiastes frustra in altero quaesivit, *praegustare.* Ovidius Amor. I, 4. v. 34. *„Si tibi forte dabit, quos* praegustaverit *ipse, Reiice* libatos *illius ore cibos.“* Noster paullo ante v. 67. *„vernasque procaces Pasco* libatis *dapibus.“* Et Virgil. Aen. V, 92. *„Libavitque dapes.“* Statius Silv. III, 4. v. 60. *„Care puer, superis qui* praelibare *verendum Nectar, et ingentem toties contingere dextram Electus.“* et figurate Achill. II, v. 88. *„Tum vero intentus vultus ac pectora Ulixes* Praelibat *visu.“* Ceterum facilis et proclivis erat Librariorum lapsus: similis enim occurrit apud eundem Statium Silv. II, 1. v. 171. [172] *„Tu modo fusus humi lucem aversaris iniquam; Nunc torvus pariter vestes et pectora rumpis; Dilectosque premis visus, et frigida* lambis *Oscula.“* Apage

ECLOGA VII.

Iamdudum ausculto; et cupiens tibi dicere servus Pauca, reformido. Davusne? Ita, Davus, amicum Mancipium domino, et frugi: quod sit satis, hoc est, Ut vitale putes. Age, libertate Decembri

illud *lambis*: foedum enim et inhonestum. Sine dubio legendum, „*et frigida* LIBAS *Oscula.*" quod illud Virgilii Aen. I, 260. [256] „*Oscula libavit natae*", vel solum satis ostendit.

1. *Iamdudum ausculto*] Hunc versum et sequentes mire exagitant interpretes, quorum hic tot fere sententiae, quot capita: „*Iamdudum ausculto, et cupiens tibi dicere servus Pauca reformido. Davusne? Ita Davus, amicum Mancipium domino, et frugi, quod sit satis, hoc est, Ut vitale putes.*" Abrupta, aiunt, oratio more Comicorum. Bene sane: sed quale illud principium est, quod Davus hic dedit, *Iamdudum ausculto*? Quid, obsecro, auscultavit, cum herus nihil adhuc dixerit? At, inquiunt, intelligitur is vehementius paullo servos inclamasse; quorum unus se iamdudum auscultare dicit. At enimvero, si ita esset, non utique *ausculto* diceret Davus, sed *audio*: ut qui Latine sciunt, statim agnoscent. At, ait alius, longum sermonem habuerat Flaccus, in quo mala multa ingesserat servis: quorum Davus ceteris argutior, par pari referre, et vernilibus herum salibus defricare gestit. Atqui et hoc nihilo felicius: nam ipsis Saturnalibus, dierum optimo, servis tantopere irasci incivile prorsus et importunum erat. Sed condonemus haec: fuerit servis locutus, quicquid hi somniare possunt: putidum tamen et ineptum esset ab illis initium sumere, quae qualiacumque fuerint nullo modo ad Sermonem sequentem pertinent. Neque vero illud huic simile est Serm. II, 5. „*Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata, petenti Responde*": illa enim *narrata*, quae ibi tacentur, quivis ex Homero rescire possit: et duobus illis verbulis, *praeter narrata*, tempus, locus, et scena sequentis dramatis pulcherrime lectori indicantur. Contra, quae hic servulis suis locutus est Horatius, neque lectori possunt innotescere, neque quicquam ad rem faciunt, quae postea agitur. Quorsum igitur *ausculto*? Melius profecto sic sermonem inchoasset Davus; „*Iamdudum* hic adsto, *et cupiens tibi dicere servus Pauca, reformido.*" Sensit, opinor, absurditatem ingeniosissimus Rutgersius [Venusin. Lect. c. 25]; et ut illam evitaret, non Davo, ut vulgo solet, sed Horatio haec verba tribuit; deinde autem Davi verba leviter immutat et corrigit, hunc in modum: „H. *Iamdum ausculto.* D. At *cupiens tibi dicere servus Pauca reformido.* H. *Davusne?* D. *Ita Davus.*" Sed quamvis haec meliora sunt fortassis, quam quae vulgo afferuntur; peccant tamen et ipsa, neque inter se cohaerent. Qui enim *iamdudum auscultavit*, sine dubio interpellandi sui potestatem iam antea fecerat: at hic quinto demum post versu *narrandi* dat veniam. Mitto alia brevitatis studio, quae merito hic reprehendi possent. Rem ipsam potius dicam; qua semel conspecta, caeterae omnium opiniones, quasi maiore luce obrutae, statim evanescent. *Iamdudum ausculto*, ait Davus; *tibi nempe Sermonem superiorem tecum recitanti: si pace tua liceat, pauca habeo quae contra reponam. Id modo dixisti tibi in votis esse, ut rure procul a turbis et negotiis degas, tibique et Musis vacans, quieto illic otio et modicis opibus suaviter fruaris. Recte quidem; si modo naviter pertendere, et in eodem voto constanter ac perpetuo manere possis. Tu vero, incertus animi et propositi, alternis quasi fluctibus huc illuc agitaris. Iam cum in Urbe es, sic quotidie tute tecum, O rus, quando ego te aspiciam? quando licebit nunc libris incumbere, nunc somno et ludo iucunde tempus fallere? quando oleribus et lardo sobriisque poculis, antiquo more, cenas instruere? His quotidie votis deorum aures obtundis: tamen* „Siquis ad illa deus subito te agat,

(Quando ita maiores voluerunt) utere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urguet
Propositum: pars multa natat, modo recta capessens,
Interdum pravis obnoxia. saepe notatus
Cum tribus annellis, modo laeva Priscus inani,
Vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas:
Aedibus ex magnis subito se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeste:
Iam moechus Romae, iam mallet doctus Athenis
Vivere: Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.

usque recusas": *Romae enim rus optas; at absentem rusticus urbem tollis ad astra levis: Si nusquam ad cenam vocatus es, tum laudas securum domi olus: at si Maecenas te vocaverit; tum, spreto domicenio, tota domus abiturientis clamore completur.* Haec et similia Davus; ex quibus iam clare, opinor, vides, Sermonem hunc ad superiorem referri debere; aut fortasse una cum eo connecti. Quicquid enim ibi de se dixerat Horatius, illud omne hic Davus refellit: adeo ut uterque Sermo Dialogi plane speciem exhibeat. Atque inde, opinor, est, quod in optimis Blandiniis et Buslidiano apud Cruquium, uti et in nostris Petrensi et Regiae Societatis, haec a superioribus indivisa sint, et unam Satiram constituant. Parvi tamen interest, unamne an binas esse velis: modo illud exploratum sit, inde Davum incipere, in quo dominus finem fecerat; atque adeo vulgatam hic lectionem, sententia iam comperta, sanam et perspicuam esse. Ceterum cave tibi a Gronovii patris explicatione, qui Observ. IV, 24. multis verbis efficere conatur, ut illa *Hoc est, ut vitale putes,* non Davo, sed Horatio tribuantur. *Tun' frugi?* subiicit Flaccus: „*ita vero frugi, ut ubi possis, vitale putes*; hoc est, *vitalia mihi ampules, sanguinem mihi exsugas, arrodas et exedas viscera rei meae familiaris.*" Dolet sane tam coactam, tam pravam interpretationem tanto ingenio excidisse. Quis enim *vitale* numero singulari pro *vitalibus* dixit? quis autem *putare* pro *exedere, mandere, rodere*? Neque vero sententia, quam affingit, minus dura est, quam ipsa verba. Nimis profecto iracunde hoc et inclementer: neque ad hanc faciem tam tristem cetera, quae sequuntur, ullo modo respondent. Quid multa? recte fere hunc locum acceperunt Torrentius, Marcilius, Rutgersius, aliique. *Frugi mancipium, quod sit satis, hoc est, ut vitale esse existimes.* Quae enim supra modum sunt, ante diem, ut vetus querela est, plerumque moriuntur. Seneca Controv. I. [§ 22, p. 65, 30 Burs.] de Alfio Flavio*) loquens: „*Semper de illius ingenio Cestius et praedicavit et timuit: aiebat, tam immature magnum ingenium non esse* VITALE." Martialis VI, 29. [v. 7] „*Immodicis brevis est aetas, et rara senectus: Quicquid ames, cupias non placuisse nimis.*" Statius Silv. II, 7. [v. 89] de Lucano: „*O saevae nimium gravesque Pareae! O numquam data festa longa summis! Cur plus ardua casibus patetis? Cur saeva vice magna non senescunt?*" Urbane igitur Davus, et facete, ut nihil supra: *In tantum*, ait, *sum fidelis et frugi, quantum satis sit*, pro captu et modulo servulorum: gloriari enim non est meum; neque talem me haberi postulo, cui prae immodicis virtutibus metuant homines, *ne vitalis esse non possim.* Mihi quidem per mores meos a Parcarum invidia tuto esse et licet, opinor, et libet.

13. *Iam mallet doctus Athenis Vivere*] Sic veteres editiones: at ex codicibus alii *doctus*, et totidem fere DOCTOR. Quorum quid verius sit, nescire contenti erimus; cum nihil nunc aliunde de Prisco hoc discere liceat. Si *doctor* potius arridet; erit aut Grammaticae, aut Rhetoricae, aut Philosophiae praeceptor. Si *doctus*; tum sic accipies, Inconstantem

*) [scr. Flavo]

Scurra Volanerius, postquam illi iusta cheragra
Contudit articulos, qui pro se tolleret atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurna
Conductum pavit: quanto constantior idem
In vitiis, tanto levius miser, ac prior ille
Qui iam contento, iam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorsum haec tam putida tendant,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam et mores antiquae plebis; et idem,
Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse;
Aut quia non firmus rectum defendis, et haeres,
Nequicquam coeno cupiens evellere plantam.
Romae rus optas: absentem rusticus Urbem
Tollis ad astra levis. si nusquam es forte vocatus
Ad cenam, laudas securum olus; ac, velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis amasque,
Quod nusquam tibi sit potandum. iusserit ad se
Maecenas serum sub lumina prima venire
Convivam; Nemon' oleum fert ocius? ecquis

v. 34. Vulg. *Feret.*

unc et inaequalem homuncionem nunc Romae voluptatibus et libidini, unc Athenis *doctrinae* et studiis operam dedisse.

15. *Postquam illi iusta chiragra Contudit articulos*] Recte codex ptimus Reginensis, CHERAGRA, *χειράγρα*, et sic ubique scribendum, quoties rimam syllabam corripit, ut apud Persium et Martialem. Nam *chiragra*, ive *χειράγρα* primam producere debet. Ceterum vetustissimus Blandinius t Torrentiani aliquot CONTIGIT habent, pro *contudit*. Quod etsi ferri forasse possit; sequimur tamen vulgatam lectionem, quam et nostri codices raeferunt. Ita Persius, ubi hunc ipsum locum expressit, Sat. V, v. 61. 58] „*sed cum lapidosa* cheragra Fregerit articulos, *veteris ramalia fagi.*" Macrobius Saturn. II, 4. [§ 16] „*Vatinius confusus podagra, volebat amen videri discussisse iam vitium, et mille passus ambulare se gloriatur.*" Emenda, CONTUSUS *podagra*.

34. *Nemon' oleum feret ocius?*] Illud *feret*, quia semel in editionius priscis locum obtinuit, veriti sunt Interpretes ex eo deiicere. At iidem i dimidia ferme codicum parte FERT invenerunt, ut et nos in Leidensi, Magdalenensi, et aliis quattuor: quod efficacius et velocius quiddam prae e fert. Sic infra versu ultimo; „Ocius *hinc te Ni* rapis." Quin et in . 35. „*Cum multo* [sic] *blateras clamore fugisque*," hoc malim quam uod alii codices praeferunt, FURISQUE; etsi id plerisque Interpretum placuisse ideo. Quorsum enim *fureret?* nempe omnis morae impatiens magno clamore servos vocaverat. Illi vero, ut par est, illico accurrere, et quisque ro se sedulo iussa domini capessere. Certe nulla *furendi* caussa erat; nisi i vocati non obtemperaverunt: quod neque per se verisimile est, neque avus id ultro fassus esset. Ergo *fugit*, opinor, prae festinationis studio; t alibi, ad Maecenatem memori mente *recurrebat*. Praeterea versu abhinc ertio MULVIUS repono ex codice Vigorniensi et Reginensi; pro *Milvius*, uod hactenus editiones occupavit. Ita *Pons Mulvius* in potioribus Memranis apud Ciceronem Catil. III. [2 § 5] et ad Attic. XIII, 33. [§ 4] allustium Cat. XLV [§ 1]; Trebellium in Gallieno XVIII; Ammianum

Audit? cum magno blateras clamore, fugisque.
Mulvius et scurrae, tibi non referenda precati,
Discedunt. etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem: nasum nidore supinor:
Inbecillus, iners, si quid vis; adde, popino.
Tu, cum sis quod ego, et fortassis nequior, ultro
Insectere, velut melior? verbisque decoris
Obvolvas vitium? quid, si me stultior ipso
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
Me voltu terrere: manum stomachumque teneto,
Dum, quae Crispini docuit me ianitor, edo.
Te coniunx aliena capit, meretricula Davum:
Peccat uter nostrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit; sub clara nuda lucerna
Quaecumque excepit turgentis verbera caudae,
Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior aut formae melioris meiat eodem.
Tu, cum proiectis insignibus, annulo equestri
Romanoque habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacerna;
Non es quod simulas? metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert, uri virgis ferroque necari
Auctoratus eas; an turpi clausus in arca,
Quo te demisit peccati conscia herilis,
Contractum genibus tangas caput? estne marito
Matronae peccantis in ambo iusta potestas?
In corruptorem vel iustior. illa tamen se
Non habitu, mutatve loco, peccatve superne;
Cum te formidet mulier, neque credat amanti.
Ibis sub furcam prudens, dominoque furenti

Marcellinum XXVII, 3 [§ 9]; Lactantium De Mort. Persec. XLIV [§ 3]; Prudentium contra Symm. I, 483 [482]. Ita Cicero ad Atticum II, 15. [§ 4] *Controversia Mulviana.* Plinius XV, 10. [§ 38] *Cotoneum Mulvianum.* Val. Max. VIII, 1. [Damn. § 5] *M. Mulvius Triumvir.* Quin et apud Gruterum in Inscript. tres MULVIOS [43, 4; 128, 1; 301 col. II v. 5] et totidem MULVIAS [471, 6; 494, 4] habes; nullum *Milvium.* 989, 5. OPTATAE MULVIAE. Quinetiam illud obiter monendum, in versu 37. „*Dixerit ille*," non quemvis hominem, *τὸν δεῖνα*, sed Mulvium illum, intelligi; qui expectata cena fraudatus haec secum mussitare fingitur; *Cur, malum, ad Maecenatem fugis, et me domo tua famelicum eiicis? Equidem fateor me ventris caussa ad te accedere; idque mihi quotidie exprobrare soles. Quî tu me melior, qui tam Maecenatis caenas sectaris, quam ego tuas?* Illa vero, versu 42. „*Quid si me stultior ipso*", Davi iam verba sunt: „*Quid si, non Mulvio solum, scurra quidem illo et popinone, sed me quoque servulo drachmis pauculis emto stultior deprenderis?* Denique illa v. 39. „*siquid vis, adde, popino,*" sic enarrare oportet;

Conmittes rem omnem et vitam et cum corpore famam.
Evâsti? metues, credo, doctusque cavebis:
Quaeres, quando iterum paveas, iterumque perire
Possis: ô totiens servus! quae belua ruptis,
Cum semel effugit, reddit se prava catenis?
Non sum moechus, ais. neque ego, hercule, fur, ubi vasa
Praetereo sapiens argentea. tolle periclum,
Iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque
Tot tantisque minor? quem ter vindicta quaterque
Inposita haud umquam misera formidine privet?
Adde super, dictis quod non levius valeat: nam
Sive vicarius est, qui servo paret, uti mos
Vester ait; seu conservus: tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser; atque
Duceris, ut nervis alienis mobile signum.

v. 68. Vulg. *Credo, metues.* 78. *Supradictis.* 82. *Lignum.*

mbecillus sum, iners, et adde, si vis, popino. Sic Cicero ad Atticum VII, . [§ 3] *„Tironem Patris aegrum reliqui, adolescentem, ut nosti; et* dde, siquid vis, *probum: nihil vidi melius.“* Haec, quia vulgo male accipi solent, tribus verbis explicare, non praeter rem esse videbatur.

68. *Evasti? credo, metues*] Alio verborum ordine codex Regiae Societatis, *„Evasti?* METUES CREDO, *doctusque cavebis.“* quod et elegantius et larius: nam in vulgata lectione nescias prima fronte, utrum ad *evasti* an d *metues* referendum sit illud *credo*: et praeterea medium clausulae libenius occupat, quam initium. Cicero pro Deiotaro: cap. 9. [§ 24] *„Speravit,* redo, *difficiles tibi Alexandriae fore exitus.“* Philip. V. cap. 13. [§ 37] *„Dubitaret,* credo, *homo amentissimus bellum inferre nobis?“* et VIII, 9. § 26] *„Nucula hoc,* credo, *admonuit.“* Nat. Deor. I, 24. *„Sed ubi est eritas? in mundis,* credo, *innumerabilibus.“*

78. *Adde supra dictis, quod non levius valeat*] Nemo hanc lectioiem mendi incusare posset, nisi aliam subministrarent codices. Quippe uattuor Pulmanni, totidemque ex nostris, Petrensis, Galeanus, Vigorniensis, t a prima manu Reginensis SUPER habent, non *supra.* Lege ergo, et ditingue: *„Adde* SUPER, *dictis quod non levius valeat“*: hoc est, *superadde, dde insuper, quod valeat non levius iis quae dixi.* Plinius Hist. XXIII, . [§ 59] *„Acetum prodest,* super ea quae diximus, *acescentibus cibis.“* Virgil. Aen. II, 592. [593] *„roseoque haec* insuper addidit *ore.“* XI, 107. *„et verbis haec* insuper addit.“ *Super* idem ac *insuper.* Vide Servium. Voster Epist. II, 2. v. 33. *„Accipit et bis dena* super *sestertia nummum.“* Phaedrus IV, 23. [v. 13] „Super *etiam iactas, tegere quod debet pudor.“*

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum*] *Lignum* et omnes mnium codices agnoscunt, et veteres Scholiastae, qui *simulachra de ligno acta* interpretantur. Primus ex coniectura SIGNUM reposuit nobilissimus Douza pater, et post illum Theodorus Marcilius. Recte, siquid iudico; etsi iemini Editorum hactenus id persuaserint. Non, quod nesciam *Neurospasta* lla plerumque *lignea* fuisse; ut Apul. de Mundo [p. 70, 19 Elm.]: *„Etiam illi, ui in* ligneolis hominum figuris *gestus movent, quando filum membri, quod igitare solent* (lege, *volunt*) *traxerint; torquebitur cervix, nutabit caput, culi vibrabunt, manus ad ministerium praesto erunt, nec invenuste totus idebitur vivens.“* et Lucian. de Dea Syria [§ 16]: *Φαλλοὺς Ἕλληνες τῷ Διονύσῳ ἐγείρουσι, ἐπὶ τῶν καὶ τοιόνδε τι φέρουσι, ἄνδρας μικροὺς ἐκ*

Quisnam igitur liber? Sapiens: sibi qui imperiosus;
Quem neque pauperies. neque mors, nec vincula terrent;

ΞΥΛΟΥ πεποιημένους μεγάλα αἰδοῖα ἔχοντας· καλέονται δὲ τάδε Νευρόσπαστα. Sed nihilominus *signum* hic magis arridet, quam *lignum*. Neque enim illi simpliciter *ligna* dixerunt; sed *ligneolas hominum figuras*, *homunculos ex ligno factos*; quod perinde est ac si *signa* dixissent. Quae et ex alia materia fiebant, non ex ligno solo: Petronius in Cena Trimalchionis [c. 34]: „*Potantibus ergo* larvam argenteam *attulit servus sic aptatam, ut articuli eius vertebraeque laxatae in omnem partem verterentur.*“ Quorsum igitur *Lignum*, cum aeque fiat ex metallo vel ebore? cui etiam ligno nisi *effigiem* addas, pro Neurospasto accipi iure non potest: siquidem trabs quaevis aut truncus fune ductus *nervis alienis mobile lignum* est. Recte ergo cum Douza legemus, „*Duceris, ut nervis alienis mobile* SIGNUM.“ Sic et Herodotus *ἀγάλματα signa* appellavit, II, 48. *Ἀντὶ δὲ φαλλῶν, ἄλλα σφι ἐστὶ ἐξευρημένα ὅσοντε πηχυαῖα ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΝΕΥΡΟΣΠΑΣΤΑ, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας ταὶ γυναῖκες.* Et Marcus Antoninus VII, 3. *Σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα, signa parva nervis ducta.* Glossae Philoxeni: *Sigillari*, *νευρόσπαστοι*; quod recte emendat popularis noster, magnus Gatakerus, *Sigillaria*, *νευρόσπαστα*. Vide plura ad hanc rem facientia apud eundem in eximio Commentario ad Antoninum. Ceterum facilis erat librariorum lapsus, *lignum* pro *signum*; ut Epist. II, 2. v. 134. „*Et* signo *laeso non insanire lagenae*“: codex Leidensis *ligno* habet. Sic et Ovid. Amor. III, 7. [v. 15] „*Truncus iners iacui, species et inutile* signum“: scriptus codex apud Heinsium, *lignum*. Qui locus etiam ob sententiam huic nostro valde appositus est, ut et alter Metam. II, 831. „*Oraque duruerant*, signumque *exsangue sedebat.*“ *Signo* enim hic comparantur homines, etsi illi minime *νευροσπαστουμένῳ*.

83. *Sapiens, sibique imperiosus*] Ita post Lambinum omnes, credo, editiones dederunt. At antiquiores, Venetae et Loscheriana, cum plerisque Codicibus, ex nostris certe novem, QUI habent non QUE: „*Quisnam igitur liber? Sapiens: sibi* QUI *imperiosus; Quem neque pauperies, neque mors, nec vincula terrent; Responsare cupidinibus, contemnere honores Fortis; et in se ipso totus teres atque rotundus, Externi nequid valeat per leve morari; In quem manca ruit semper fortuna.*“ Rectissime: non enim *Que* hic locum habet: quasi *imperiosus sui* alius esset a *sapiente*. Davus, a Crispini ianitore doctus, Stoicorum hic doctrinam sequitur. *Quisnam liber? Sapiens ille Stoicus*: cetera autem, quae sequuntur, descriptio est Sapientis, quantum ad libertatem illam attinet. Sapiens, inquit, solus est liber: quippe *qui* imperiosus sibi, *quem* nihil terret, *qui* fortis responsare cupidinibus etc. *Imperiosus* autem *sibi* est, qui sibi imperat, qui sui potestatem habet, vel qui se habet in potestate. Seneca de Beneficiis V, 7. [§ 5] „*Quem magis admiraberis, quam* qui imperat sibi, *quam* qui se habet in potestate?“ Idem Epist. LXXV. [§ 18] de summo Sapientiae gradu loquens, „*Quaeris quae sint ista? non homines timere, non deos; nec turpia velle, nec nimia;* in se ipsum habere maximam potestatem: *inaestimabile bonum est* suum fieri.“ Epist. XC. [§ 34] „*Felicissimum esse cui felicitate opus non est; potentissimum esse*, qui se habet in potestate.“ Ep. XCIII. [§ 2] „*Cum animus sibi bonum suum reddidit, et* ad se potestatem sui *transtulit.*“ Ceterum dictione hac utuntur et alii, sed sententia paullum diversa: Statius Silv. II, 6. [v. 16] de Phileto Flavii Ursi puero. „*ne comprime fletus, Ne pudeat: rumpat fraenos dolor iste* (*deisque Si tam dura placent*) *hominem gemis* (*hei mihi, subdo Ipse faces*) *hominem, Urse, tuum cui dulce volenti Servitium; cui triste nihil;* qui *sponte* sibique Imperiosus *erat.*“ Quem locum, nulli hactenus intellectum, frustra sollicitant viri doctissimi, Gevartius et Gronovius pater. Excusat nempe

Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis: et in seipso totus; teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per leve morari;
In quem manca ruit semper fortuna. potesne
Ex his, ut proprium, quid noscere? quinque talenta
Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum
Perfundit gelida: rursus vocat. eripe turpi
Colla iugo: Liber, liber sum, dic age. non quis:

rsum poëta, quod in *famuli* morte tam *acerbe* lugeret: *Famulum*, inquit, *emis, sed pium, sed mente ingenuum: „Famulum (quoniam rerum omnia aeca Sic miscet fortuna manu, nec pectora novit) Sed famulum gemis, rse, pium — cui stemmate maior Libertas ex mente fuit.“* Esto igitur mulus; (*si deisque tam dura placent*; hoc est, ut tam liberalis puer inlis vel nascendi conditione vel captivitatis sorte foret servus) *at hominem emis*; quid hic pudendum? quanto hoc iustius, quam quod *Persae equum rtem, Molossi canem fidum lugent extinctum?* Haec Statii sententia est; notum est illud Senecae [Epist. XLVII § 1]: „*Servi sunt? immo* homines. *ervi sunt? immo contubernales. Servi sunt? immo humiles amici.*“ Illud ioque iidem infeliciter, *Hominem, Urse, tuum*; ut *homo* hic *servum* notet, iemadmodum saepe apud Iurisconsultos: immo vero *tuum*, non ad *hominem*, d ad *servitium* refer; ut supra interpunximus: *hominem, cui tuum, Urse, rvitium erat volenti dulce*: ut paullo infra [v. 21], „*vidi ipse animosque otavi Te tantum cupientis herum*“: quippe cui in universum *dulce servitium est*, is non modo non *pectore liber* censendus, sed Cappadocum omium postremus. Atque haec obiter, non quaesita, sed sponte oblata eluciavimus. Ut illuc redeam, unde discessi; Seneca quoque, sed alio plane ensu, eandem phrasin usurpavit, Praef. ad IV Nat. Quaest. [§ 2] „*Tibi cum optime convenit; nec mirum paucis id contingere:* imperiosi nobis osis*) *et molesti sumus.*“ Propius ad Flacci mentem accedit Plinius Hist. XXIV, 8. [§ 62] „*Mire gratum Tiberio principi, qui non quivit temerare sibi in eo, quamquam* imperiosus sui *in initio principatus.*“ Porro t in versu sequente succurrendum est Horatio contra Interpretes, qui ignari t nihil mali cogitantes sententiam pulcherrimam strangulant et elidunt, *et in se ipso totus teres atque rotundus.*“ Quid enim, amabo, est *totus otundus*? utique qui simpliciter rotundus est, totus sit rotundus necesse st. quid autem *rotundus in seipso*? quasi aliquis *extra se* rotundus esse ossit. Tu, si sapis, sic distingue, „*et in se ipso totus; teres atque rotundus, Externi nequid valeat per leve morari*“: ut ex una non bona ententia duae exoriantur longe optimae. Primo enim, *Sapiens in se ipso otus est*, hoc est, in se uno sua ponit omnia; non quaerit se extra se; ihil suum, nisi se, esse existimat. Cicero Paradox. II. [§ 17] „*Non potest on beatissimus esse*, qui totus aptus est ex sese, qui in se uno sua ponit mnia.“ Idem Tuscul. V. [c. 10 § 30] „*Nec dolore neque paupertate erreri*, omniaque sibi in sese esse posita.“ Et ibidem [c. 12 § 36]: „*Cui iro* ex se ipso apta sunt omnia, *quae ad beate vivendum ferunt.*“ Seeca Consol. ad Helviam XIII. [§ 4] „*Ignominia tu putas quemquam Sapientem moveri posse, qui* omnia in se reposuit?“ De Constantia cap. V. § 4] „*Sapiens autem nihil perdere potest*, omnia in se reposuit.“ Et ap. VI. [§ 3] „*Nec* quicquam suum, nisi se, putet esse, *ea quoque parte qua melior est.*“ De Vita beata XVI. [§ 3] „*Quid enim deesse potest extra mne desiderium posito? quid extrinsecus opus est ei, qui* omnia sua in e collegit?“ Epist. CXXIV. [§ 23] „*Animus supra humana se extollens,* ihil extra se sui ponens.“ Secundo, „*Sapiens teres est et rotundus,*

*) [v. codices]

Urguet enim dominus mentem non lenis, et acris
Subiectat lasso stimulos, versatque negantem.
Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella;
Qui peccas minus atque ego, cum Fulvî Rutubaeque
Aut Placideiani contento poplite miror
Praelia, rubrica picta aut carbone, velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri? nequam et cessator Davus: at ipse
Subtilis veterum iudex, et callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cenis responsat opimis?
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim: quî tu inpunitior illa,
Quae parvo sumi nequeunt, obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulae sine fine petitae;
Inlusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. an hic peccat, sub noctem qui puer uvam

v. 106. Vulg. *Cum* obsonia.

nequid externi per leve morari valeat": alterum hoc Stoicorum effatum. Ausonius Idyll. XVI. [v. 5] „*Vir bonus et sapiens, qualem vix repperit unum Millibus e multis hominum consultus Apollo, Iudex ipse sui totum se explorat ad unguem; Quid proceres vanique ferat quid opinio vulgi, Securus; mundi instar habens*, teres atque rotundus, Externae nequid labis per levia sidat." Qui locus pene ad verbum ex Horatio expressus, vel solus admonere potuit Interpretes, haec a prioribus disiungenda esse. Sapiens *totus in se ipso est*: idem est *rotundus, et teres*, hoc est, levis et minime scaber, adeo ut nihil vitii aut labis adhaerere ei possit extrinsecus. Erudite autem Ausonius, *mundi instar habens*; quippe ex sphaerica Mundi figura haec metaphora traducta est. Quod Empedocles de Mundo dixerat, id Sapienti adaptarunt Stoici, *Σφαῖρον κυκλοτερῆ, Sphaeram eum esse rotundam.* Inde Marcus Antonin. VIII, 41. [extr.] *Mentem nihil impedit aut attingit, ὅταν γένηται Σφαῖρος κυκλοτερὴς, ubi facta fuerit, sphaerae instar, teres et rotunda.*" Et XII, 3. *Tranquille generoseque vitam transiges, ἐὰν ποιήσῃς σεαυτὸν, οἷος ὁ Ἐμπεδόκλειος „Σφαῖρος κυκλοτερὴς, δίνῃ περιηγέϊ γαίων": si feceris te talem, qualis mundus hic Empedocli dicitur, „Orbis habens instar, iugi vertigini gaudens.*" ubi *δίνῃ* reposuerunt viri magni ex coniectura. Antonini exemplar *κοχῇ*; alii citant *μονῇ* vel *μοννῇ*. Omnino *δίνῃ περιηγέϊ* non placet: neque enim dixeris *motu rotundo*: quod *rotundum* est, aut figura erit aut corpus. Quid, quod nollet, credo, Marcus sapientem suum infortunio mactare, ut perpetua vertigine Ixionis instar rotaretur. Quare vide, annon *ζώνῃ περιηγέϊ zona rotunda*, vel *κώνῳ*, *trocho*, *rhombo*, *turbine*, vel *μορφῇ figura*, vel simile quid rectius substitui possit.

106. *Cum obsonia captas*] Eiice coniunctionem illam cum, et lege. „*quî tu impunitior illa, Quae parvo sumi nequeunt, obsonia captas?*" Ita et veteres editiones exhibent, et codices nostri ad unum omnes; non, ut editi aliquot, *Quid tu*, neque *Cum obsonia*. Ordo autem est, *Quî tu impunitior captas illa obsonia, quae nequeunt parvo sumi?* Utramque lectionem firmat unus Persii locus de Nostro expressus, Sat. V. v. 130. „*sed si intus et in iecore aegro Nascantur domini; quî tu impunitior exis, Atque hic, quem ad strigiles scutica et metus egit herilis?*"

109. *Sub noctem qui puer uva Furtivam mutat strigilem*] Pessimo

Furtiva mutat strigili? qui praedia vendit,
Nil servile gulae parens habet? adde, quod idem
Non horam tecum esse potes, non otia recte
Ponere; teque ipsum vitas fugitivus et erro,
Iam vino quaerens, iam somno fallere curam:
Frustra: nam comes atra premit, sequiturque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorsum est opus? Unde sagittas?
Aut insanit homo, aut versus facit. Ocius hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

ECLOGA VIII.

Ut Nasidieni iuvit te cena beati?
Nam mihi convivam quaerenti, dictus here illic

v. 2. Vulg. Quaerenti convivam.

scinore corrupit haec, et in alias editiones propagavit Lambinus, alioqui .e Horatio praeclare meritus. Nam et editiones veteres et omnes fere mnium codices sic praeferunt: „*an hic peccat, sub noctem qui puer* UVAM URTIVA *mutat* STRIGILI.“ Quo autem consilio mutatum iverit Lambinus, iequeo coniicere: ipse enim ad Carm. I, 16. [II, 16, 18] varia huius locuionis exempla profert, inque iis hunc ipsum locum, *uvam mutat strigili*: uod vulgo sic potius efferret quis, *uva mutat strigilem*. Sic Carm. III, , 47. „*cur valle permutem Sabina Divitias operosiores?*“ Et Epod. IX, 7. „*Punico Lugubre mutavit sagum.*“ Quod autem novem Codices muationis huius auctores citat, de hoc ipse viderit. Certe ab alia parte stant orrentiani, Cruquiani et omnes quos ipse versavi. Quin extra omnem duitationis aleam ponit Priscianus p. 767. „*Strigilis*, ait, *rationabiliter in terminavit ablativum. Horatius in II Serm. ‘an hic peccat, sub noctem ui puer uvam Furtiva mutat* STRIGILI?’“

1. *Ut Nasidieni iuvit te cena beati?*] Cum *Nasidienus* syllabam ecundam corripiat, ut ostendunt versus 75 et 84. „Nasidienus *ad haec ibi di quaecumque preceris*“: „Nasidiene, *redis mutatae frontis, ut arte*“: t illud Martialis VII, 54. [53 v. 8] „*Aut vigila aut dormi*, Nasidiene, *ibi*“: et Lucani IX, 790. „Nasidium *Marsi cultorem torridus agri*“) niras hic turbas dederunt Librarii, ut pro peritia sua versui consulerent. Quidam sic interpolarunt, „*Ut te Nasidieni iuvit cena beati?*“ alii sic. „*Nasidieni qui te juvit cena beati?*“ et alii aliter: sed omnes inepte et bsone prae illo, quod et priscae editiones et membranae meliores exhibent, t Priscianus p. 1055. Nimirum I litera, ut alias U, consonantis hic vice ungitur; quasi more hodie usitato sic scribas, „*Ut* Nasidjeni *iuvit te cena eati?*“ Sic apud Virgilium [A. II, 492], „*labat arjete crebro*“; [A. XI, 890] „*Arjetat in portas*“; [A. IX, 674] „*Abjetibus iuvenes patriis*; [G. IV, 297] „*Parjetibusque premunt artis*“; [G. I, 482] „*Fluvjorum rex Eridanus*“; A. V, 432] „*Genva labant*“; [G. I, 397] „*Tenvia nec lanae*“: et Propertium, II [(IV)], 17. [19 v. 12] „*Induit abjegnae cornua falsa bovis.*“ et Silium VI, 226. „*Cetera sinvatis glomerat sub pectore gyris.*“ et ita passim apud alios.

2. *Nam mihi quaerenti convivam*] Ita libri, opinor, omnes, tam scripti quam editi: sed alio verborum ordine Priscianus p. 1011. „*Heri,*

De medio potare die. Sic. ut mihi numquam
In vita fuerit melius. Die si grave non est.
Quae prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper: leni fuit Austro
Captus, ut aiebat cenae pater: acria circum
Rapula, lactucae, radices, qualia lassum
Pervellunt stomachum, siser, allec, faecula Coa.
His ubi sublatis, puer alte cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
Sublegit quodcumque iaceret inutile, quodque
Posset cenantis offendere; ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes
Caecuba vina ferens; Alcon, Chium maris expers.
Hic herus; Albanum, Maecenas, sive Falernum
Te magis adpositis delectat; habemus utrumque.
Divitias miseras! sed quis cenantibus una,
Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infra

v. 4. Vulg. *Da,* si grave.

nquit, *adverbium; dicitur tamen et Here. Horatius in II Sermonum, Nam mihi* CONVIVAM QUAERENTI *dictus here illic De medio potare die.*" Atque ita quattuor ibi codices, quorum copia mihi obtigit. Quod qui vulgato venustius et ποιητικώτερον esse non per se videt, is ne me quidem dicente credere volet.

4. *Da, si grave non est*] Omnes omnium codices DIC habent, non *da*: neque aliter editiones principes, Venetae binae cum Loscheriana. At nexus nescio quis magistellus, qui Virgilii credo Bucolica pueris praelegerat, interpolare hoc ausus est ex Ecloga prima [v. 19], „*Sed tamen iste deus qui sit,* da, *Tityre, nobis.*" Quid ergo? an, quia semel apud Virgilium *Da* occurrit pro *dic*; ut saepe alias *accipe* pro *audi*, idcirceone, vel invitis codicibus, illud substituere licebit, ubicumque in hoc incidimus? iocularem sane audaciam. Et tamen per bina ferme saecula editiones omnes impune contaminavit. Quousque tandem ignoti homuncionis temeritatem grassari hic patiemur?

18. *Divitias miseras!*] In diversa hic abeunt Interpretes: hi Nasidieni verba esse volunt, reculas suas extenuantis; quod, ut libere dicam, ineptissimum est: alii Horatio tribuunt; de sensu tamen ambigunt. At Daniel Heinsius, „*Siquid,*" inquit, „*Horatium intelligo et eius nasum; scripsit,* DIVITIAS MIRAS*: et hoc verum est.*" Haud vidi magis. Certe Heinsianum hoc non convenit, sive εἰρωνικῶς dixerit Horatius, sive ex animo. Neque enim cuiusvis erat *Chium, Caecubum, Albanum* et *Falernum* una praebere; ut hoc Horatius sanna exceperit: neque tam rarum erat et inauditum, ut admirationem excitarit homini divitioribus mensis assueto. Enimvero recte habet, *Divitias miseras!* ideo scilicet miseras, quod nactae fuerint dominum fatuum, et indignum qui eas possideret. Sic Martialis I, 37. [38 v. 1] „*Ventris onus* misero, *nec te pudet, excipis* auro." nempe quod ad spurcos et contumeliosos usus damnaretur. Idem Heinsius v. 25. sic corrigit, „*Nomentanus ad hoc,* QUO *siquid forte lateret, Indice monstraret.*" Sed recepta lectio sana est, *ad hoc,* QUI *monstraret,* ut Serm. II, 6. v. 42. „*duntaxat* ad hoc, quem *tollere rheda Vellet iter faciens.*"

(Si memini) Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Maecenas adduxerat umbras:
Nomentanus erat super ipsum; Porcius infra,
Ridiculus totas simul absorbere placentas:
Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret,
Indice monstraret digito. nam cetera turba,
Nos inquam, cenamus avis, conchylia, piscis,
Longe dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuo patuit, cum passeris assi, et
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. quid hoc intersit, ab ipso
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni;
Nos, nisi damnose bibimus, moriemur inulti;

v. 29. Vulg. Passeris, *Atque*. 30. *Porrexerit*.

24. *Ridiculus totas simul absorbere placentas*] Ita sane libri excusi, t maior pars membranarum. Sunt tamen codices qui SEMEL habeant, non *imul*, ut ex nostris Zulichemianus et Leidensis. At Franekeranus SEMUL, risca scribendi ratione, quae passim compáret in veterrimo Plauti codice lamerariano: unde ansa librariis tradita nunc *semel*, nunc *simul* effingendi. Ut utrumvis quidem hic probum est, tam *simul* quam *semel*, hoc est, *uno austu absorbere*; nisi quod nescio qui posterius magis arridet, „*Ridiculus otas* SEMEL *absorbere placentas.*“ Seneca Nat. Quaest. IV, 2. [§ 25] „*Quod i e mari ferretur Atlantico Nilus,* semel *oppleret Aegyptum: at nunc per radus crescit.*“ Et ibidem VII, 31. [§ 2 Fickert; 30 § 6 Haase] „*Non* semel *uaedam sacra traduntur: Eleusin servat, quod ostendat revisentibus: rerum atura sacra sua non* simul*) *tradit.*“ Idem Epist. LXXI. [§ 31] „*Quemdmodum lana quosdam colores* semel *ducit, quosdam, nisi saepius maerata et recocta, non perbibit.*“ Idem Consol. ad Helviam. c. 13. [§ 3] *Non singula vitia* [*ratio*], *sed pariter omnia prosternit: in universum* emel *vincitur.*“ Quintil. Declam. XII. [c. 15] „*Hic ipsa vitalia feriuntur, bi populus ruit, ubi continuis funeribus omnis sexus atque aetas* semel *ternitur.*“ Idem CCCXLVIII. [p. 734, 12 Burm.] „*An liberi vestri congesque traditam a maioribus per manus in hoc usque tempus libertatem* emel *perderent.*“ Vopiscus Aureliano, 29. [39] „*Tabulas publicas ad rivatorum securitatem exuri in foro Traiano* semel *iussit.*“ Cicero de fficiis III, 15. [§ 62] „*Scaevola, cum postulasset, ut sibi fundus, cuius mtor erat,* semel *indicaretur.*“ Digest. VII, 3. 1. [pr.] „*Quamquam usus-ructus ex fruendo consistat, hoc est, facto aliquo eius qui fruitur et titur, tamen* semel *cedit dies.*“ — „*Unde quaeri potest, si ususfructus cui er dies singulos legetur, vel in annos singulos, an* semel *cedat? Et puto on cedere* simul, *sed per tempora adiecta, ut plura legata sint.*“

29. et 30. *Cum passeris atque Ingustata mihi porrexerit ilia rhombi*] lures quidem codices cum vetustis editionibus PORREXERIT: sex tamen Lamini, Cruquianus unus, et noster Magdalenensis PORREXERAT; quod iure, pinor, Lambinus aliique aliquot in textum receperunt. Non enim tum *apor patuit*, cum ille *porrexerit*; sed postquam *porrexerat*, atque alter ceptum gustaverat. Ceterum pro *passeris atque*, quod et nostri omnes gnoscunt, Lambinus in suis quibusdam reperit, „*cum passeris* ASSI, ET *ngustata mihi* PORREXERAT *ilia rhombi.*“ Noli dubitare, quin ab Horatii

*) [v. codices]

Et calices poscit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acris
Potores: vel quod maledicunt liberius; vel
Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus: imi
Convivae lecti nihilum nocuere lagenis.
Adfertur squillas inter muraena natantis
In patina porrecta. sub hoc herus, Haec gravida, inquit,
Capta est; deterior post partum carne futura.
His mixtum ius est; oleo, quod prima Venafri
Pressit cella; garo de succis piscis Hiberi;
Vino quinquenni, verum citra mare nato,
Dum coquitur; cocto Chium sic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud; pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnaeam vitio mutaverit uvam:
Erucas viridis, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere; inlotos Curtillus echinos,
Ut melius muria, quam testa marina remittit.
Interea suspensa gravis aulaea ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, ut si
Filius inmaturus obisset, flere. quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? Heu, Fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? ut semper gaudes inludere rebus
Humanis! Varius mappa conpescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Haec est conditio vivendi, aiebat: eoque
Responsura tuo numquam est par fama labori.

manu sit: unde enim indoctis Librariis tam elegantem lectionem? at illud *atque* facile obrepere potuit dormitantibus. Nempe passerem piscem et rhombum, non elixos, sed *assos* exhibuit Nasidienus: idque pro huius Sermonis indole minime hic tacendum erat. Quippe ex praecepto Catii, Nasidieni credo huius asseclae, Serm. II, 4. v. 38. „*Non satis est cara* pisces *averrere mensa, Ignarum quibus est ius aptius, et quibus* assis *Languidus in cubitum iam se conviva reponet.*“ Apuleius in Apologia [p. 299, 23 Elm. = p. 491 Oud.]. „*Alios etiam* pisces *multis versibus decoravit Ennius; et, ubi gentium quisque eorum inveniatur, ostendit; qualiter* assus *aut iurulentus optime sapiat.*“ Plautus Asinaria I, 3. v. 28. „*Quasi* piscis, *itidem est amator lenae, nequam est nisi recens; Is habet succum, is suavitatem; eum quovis pacto condias; Vel patinarium, vel* assum *verses, quo pacto lubet.*“ Inde Pseudapicius de re Culinaria l. X. [c. 4] „*Ius in Mullos assos*“ — [c. 5] „*in Pelamidem assum*“ — [c. 8] „*in Muraenam assam*“ — [c. 11] „*pro Dentice asso*“ — [c. 12] „*in Auratam assum.*“

Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
Sollicitudine districtum; ne panis adustus,
Ne male conditum ius adponatur; ut omnes
Praecincti recte pueri comtique ministrent?
Adde hos praeterea casus; aulaea ruant si,
Ut modo; si patinam pede labsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversae nudare solent, celare secundae.
Nasidienus ad haec: Tibi Dî, quaecumque preceris,
Commoda dent; ita vir bonus es, convivaque comis:
Et soleas poscit. tum in lecto quoque videres
Stridere secreta divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde, age, quae deinceps risisti. Vibidius dum
Quaerit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quod sibi poscenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo:
Nasidiene, redis mutatae frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo non sine farre,
Pinguibus et ficis pastum iecur anseris albi,
Et leporum avolsos, ut multo suavius, armos,
Quam si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbis;
Suavis res, si non causas narraret earum, et
Naturas dominus: quem nos sic fugimus ulti,

; Platina de tuenda valetudine [X c. 35]: „Passeri *pisci*, *elixo petroselino*, asso *malaurantii succum indes*."

75. *Tibi di quaecumque preceris*] Editiones priscae PRECARIS, atque scripti ex nostris quinque, sed recentiores. Martialis VI, 87. „*Di tibi ni, et tu, Caesar, quaecumque* mereris: *Di mihi dent, et tu, quae* volo, *merui*." et X, 34. [v. 1] „*Di tibi dent quicquid, Caesar Traiane*, ereris." Recte tamen PRECERIS reposuerunt viri docti ex melioribus memanis. Bene quidem Martialis, *mereris*; non *merearis*; quod contumeliae o foret: iam tum enim bona merebatur Caesar. At Balatroni optat Nalienus, non quae nunc deos *precatur* (nihil enim) sed quaecumque alias *ecetur*. Plaut. Asin. I, 1. [v. 32] „*Di tibi dent quaecumque* optes: *dde operam mihi*." Pseudolo IV, 1. [v. 25] „*Tantum tibi boni di imortales duint, Quantum tu tibi* optes." Mil. Glor. IV, 2. [v. 48] „*Di i dent, quae* optes": et saepe alibi.

88. *Iecur anseris albi*] Non contemnenda lectio est vetustissimi andinii, et alterius codicis apud Cruquium, et unius ex Pulmannianis timi, „*Pinguibus et ficis pastum iecur anseris* ALBAE." Videtur enim c ineptam Nasidieni *περιεργίαν* belle exprimere, quod anser *femina* esset, od colore *albo*; quarum rerum caussas subtilis palati dominus narrabat, mquam magni interessent ad suavem saporem. Vide nos ad Serm. II, v. 44.

Ut nihil omnino gustaremus; veluti si
Canidia adflasset, peior serpentibus atris.

v. 94. Vulg. *Velut illis.* 95. *Afris.*

95. *Velut illis Canidia afflasset peior serpentibus Afris*] *Illis* summo consensu habent codices; tamen in hac sententia casus accusativus requiri videtur. Sic Naso Metam. V. [v. 617] „*Crinales* vittas afflabat *anhelitus oris.*“ et VIII [v. 819], de serpente: „*Seque viro inspirat, faucesque et pectus et* ora Afflat.“ Prudentius Cathem. VII. [v. 34] „*Ne de propinquo sordium contagio Dirus propinquum**) *mundus* afflaret virum.“ Aen. II, v. 649. „*ex quo* me *divûm pater atque hominum rex Fulminis* afflavit *ventis, et contigit igni.*“ Ergo sic potius legendum fuerit, „*velut* ILLAS *Canidia afflasset, peior serpentibus Afris.*“ Sed elegantius, ni fallor, hinc aberit pronomen; quia τὸ *nihil* antecedit. Scribo igitur, non magna mutatione, „*Ut nihil omnino gustaremus*; VELUTI SI *Canidia adflasset.*“ ut Serm. I, 6. v. 66. „*Mendosa est natura, alioqui recta;* velut si *Egregio inspersos reprehendas corpore naevos.*“ Et II, 7. v. 98. „velut si *Revera pugnent, feriant.*“ et Epist. II, 1. 99. „*Sub nutrice puella* velut si *luderet infans.*“ Virgil. Aen. XII, 67. „*Indum purpureo* veluti *violaverit ostro* Si *quis ebur.*“ Tum praeterea pro *serpentibus Afris* Lambini aliquot codices et noster Vigorniensis *Atris.* Quarum lectionum utraque quidem proba est; sic enim alibi Carm. III, 10, 18. „*Nec* Mauris *animum mitior* anguibus“: et serpentes Libyae cum aliunde, tum ex solo Lucano satis noti sunt. Tamen nescio qui altera magis arridet, quippe quam recepit et quodammodo sacravit optimorum poëtarum consuetudo. Noster ipse Carm. III, 4, 17. „*Ut tuto ab* atris *corpore* viperis.“ Silius Italicus III, 191. „Ater *letifero stridebat turbine* serpens.“ Virgil. Georg. I, 224. [II, 214] „nigris *exesa* chelydris.“ et ibidem [I] 129. „*Ille malum virus* serpentibus *addidit* atris.“ Et Aen. IV, 472. „*Armatam facibus matrem et* serpentibus atris.“ Iuvenalis Sat. V. v. 90. [91] „*Quod tutos etiam facit a* serpentibus atris.“ Prudentius in Diptycho v. 45. „*Fervebant via sacra eremi* serpentibus atris.“ Hoc autem dicit Fundanius: „*Nihil ex dapibus gustasse convivas, perinde ac si viperae, aut illis peior Canidia eas halitu suo infecisset.*“ Ergo rectius credo, *Atris,* quam *Afris.* Unde enim Mauri serpentes tanto intervallo nocere hic possent suo afflatu?

*) [scr. *quietum*]

CORRIGENDA.

p. 8 ad v. 46 lin. 4 scr.	IV, 10, [v. 11]
p. 9 v. 18 scr.	rectis *)
p. 9 in marg. adde	*) rectis *pro* siccis *Bentl. praef. reponendem iussit*
p. 16 ad v. 17 l. 7 scr.	Apologia [p. 438 Oud.].
p. 28 v. 2 scr.	cur
p. 81 l. 11 a fin. scr.	Caesarem [Burm. Anth. II, 86 = Meyer n. 764]
p. 93 v. 7 scr.	aget *)
p. 93 in marg. adde	*) [aget *pro* agit *Bentl. praef. reponendum iussit*]
p. 125 not. l. 9 scr.	*australem.* iunctamque
p. 138 ad v. 7 l. 3 scr.	[p. 787 ed. Ben.]

Berolini apud Weidmannos (I. Reimer).

Lipsiae typis J. B. Hirschfeld.